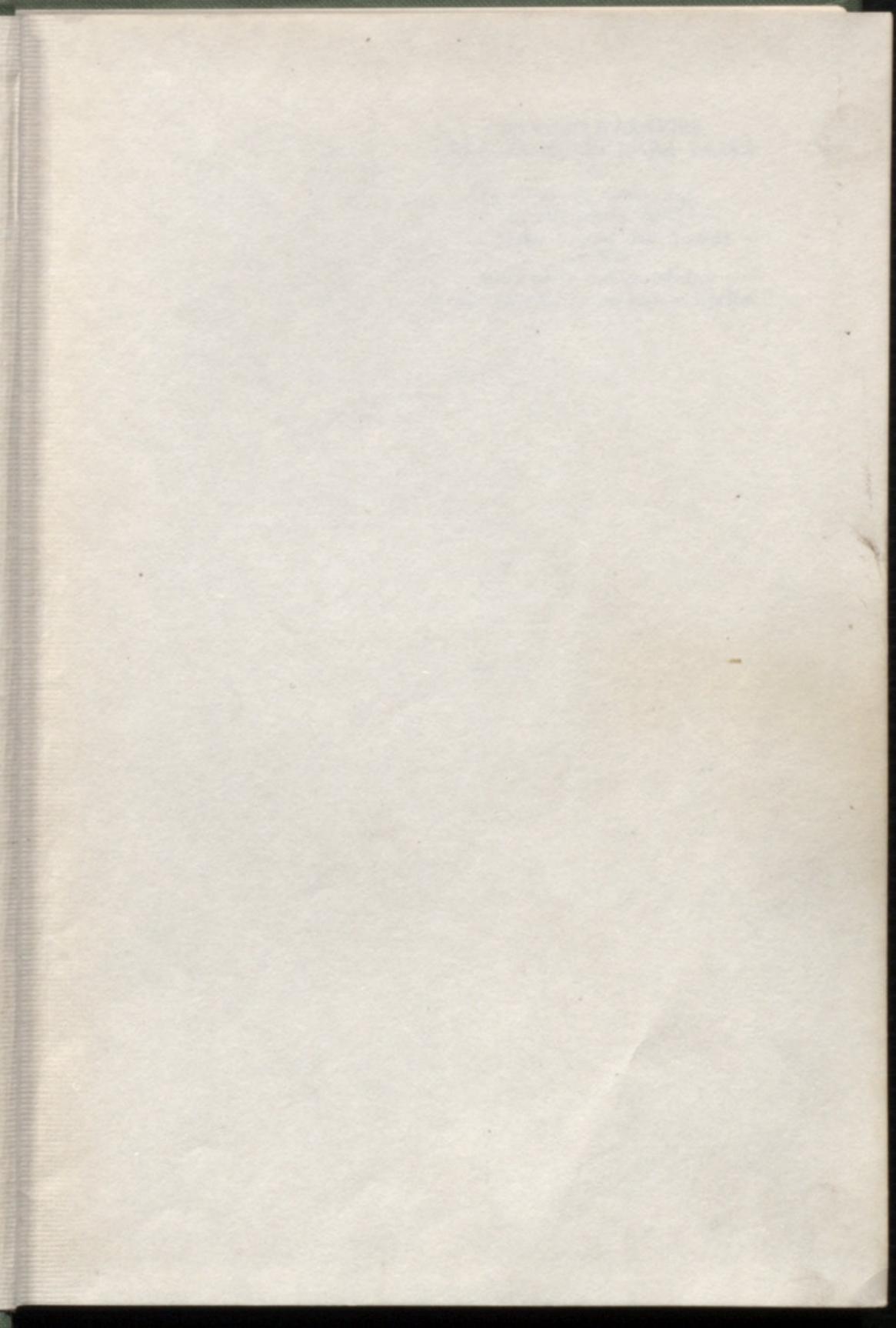


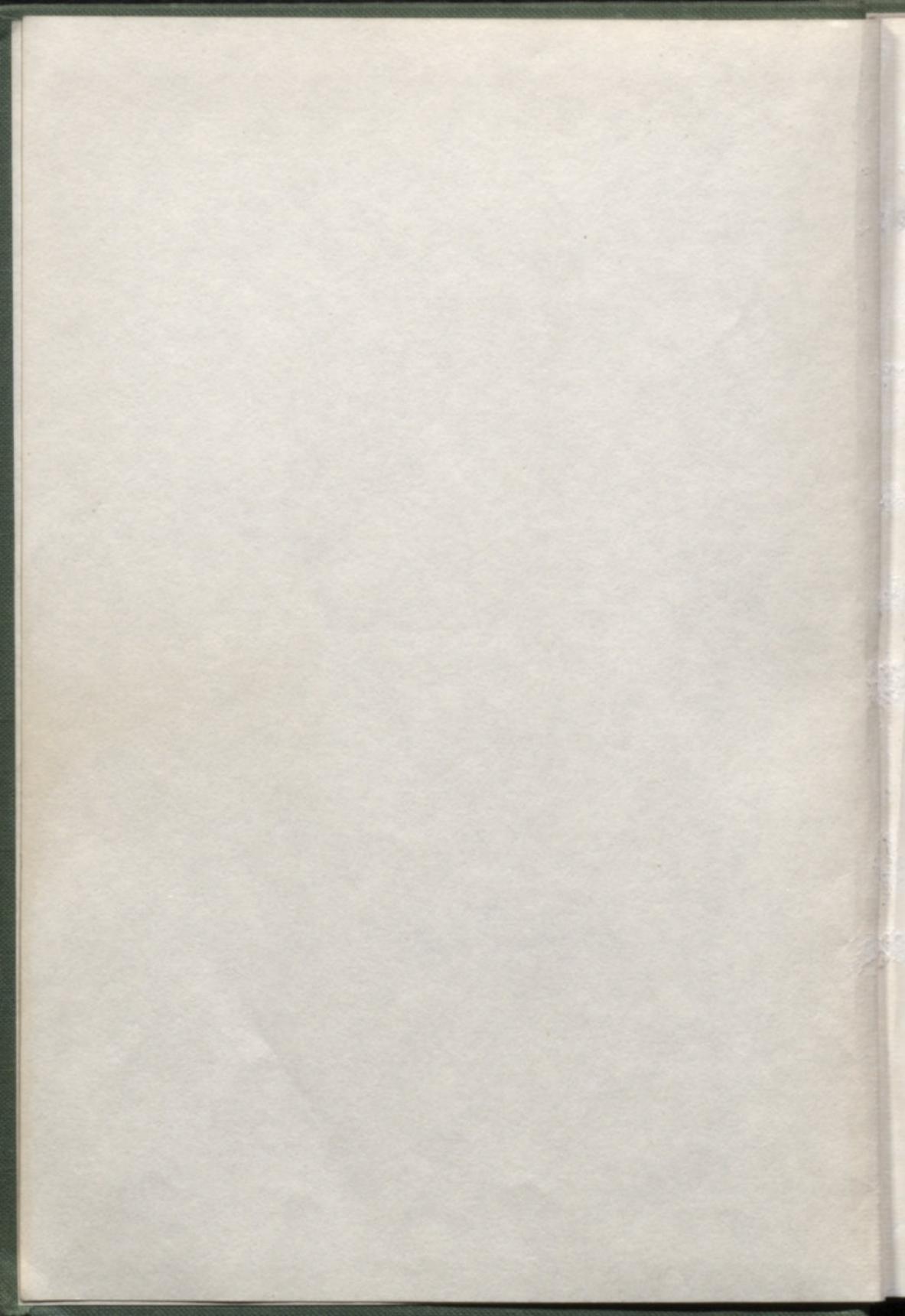
90-4  
L 869 IV

# Latviešu kaļavīrs otra pasaules kara laikā



*Ritvaldis Jankus*





LATVIEŠU KĀRAVIKS  
OTRA PĀSAULES KĀRA LAIKĀ

IV

15. divizija un pirmās cīņas  
Robežapsardzības pulki

VI latviešu korpusa cīņas Latvijas  
pierobežā

Atkāpšanās uz Latvijas robežām

Ienaidnieks atkal tuvojas Latvijas robežām

3891

Rūdolfs Jankus

B,L

LATVIEŠU KARAVĪRS  
OTRĀ PASAULES KAĶA LAIKĀ

I

Latvijas nacionālā armija  
Latvija zem krievu okupācijas  
Nacionālās armijas iznīcināšana  
Apcietināšanas un deportācijas  
Otra pasaules kaļa sākums

II

Latvija zem vācu okupācijas  
Vācu civilā pārvalde  
Latviešu pašpārvalde  
Pirmās latviešu militārās vienības  
un to cīņas

III

Latviešu leģiona dibināšana  
2. Latviešu brigādes cīņas Volchovā  
Atiešana uz Veļikajās upes krastiem

L 90-4  
869

člubel.

L  
9

# LATVIEŠU KARAVĪRS OTRA PASAULES KAĀ LAIKĀ

DOKUMENTU UN ATMIŅU KRĀJUMS

Galvenie redaktori  
*Osvalds Freivalds*  
*Alfrēds-Jānis Bērziņš*

IV  
CIŅAS LATVIJAS ROBEŽU TUVUMĀ

3891

*Ritvaldis Jankus*

1976  
DAUGAVAS VANAGU  
CENTRĀLĀS VALDES IZDEVUMS

*Normunda Hartmaņa vāka zīmējums*

LATVIJAS VALSTS  
BIBLIOTĒKA

92-27.734

0306030118

Printed in Sweden

Andersson & Kagardt Tryckeri AB

(Ziemeļblāzma)

Västerås, Sweden, 1976

**N**o pirmajām latviešu aizsardzības vienībām, atsevišķām rotām un bataljoniem ir izaudzis tagadējais Latviešu leģions. Katram, kam šos mūsu leģionārus bijusi izdevība skatīt frontē, bijis jāpārliecinās, ka latviešu kaļavīru stāja ir nevien nevainojama un īsti kareiviska. Tie ar savu līdzdalību Ķeņingradas, Volchovas un citās austrumu frontēs cīņās pag. gadā ir sasniegusi vismaz divus mērķus: pirmkārt viņi ir atjaunojuši latviešukaļavīru agrāko labo kaujas slavu, un otrkārt, viņi ar ieročiem rokā ir devuši skaidru un nepārprotamu atbildi uz bolševiku neatlaidīgiem apgalvojumiem, it kā latviešu tauta būtu brīvprātīgi iekļāvusies Padomju Savienībā un arī tagad ar atplēstām rokām gaidot bolševiku atgriešanos mūsu zemē.

1944. g. janvārī.

*Generālis R. Bangerskis,  
Latv. legiona ģenerālinspektors.*

No ierakumiem miglā ceļas stāvi,  
Nirb durkļi, kaskas, runā ložu spiets,  
Plēš šrapnel's rotu, fosgēns izsēj nāvi,  
Un dzīves dziest kā novakarēs riet.

Bet stāvi iet bez guruma un stājas,  
Tiem acis ienaidā kā uguns kvēl.  
Krīt daudzi puscelā, tiem nesasniegta vairs mājas,  
Bet viņu vietā stājas vēl un vēl ...

*A. Brocis*

## Prickšvārdi

Dokumentu un atmiņu krājuma „Latviešu kaļavīrs Otra pasaules kara laikā” 4. grāmata ir veltīta 15. (1. latviešu) divīzijas un 6 robežapsardzības pulku formēšanai, 2. brigādes pārorganizēšanai par 19. (2. latviešu) divīziju un šo Latviešu leģiona vienību Tēvuzemes aizstāvēšanas cīņām līdz atiešanai Latvijas robežās.

Pirma triju grāmatu militārais redaktors LKOK kapt. Oskars Caunītis, sasniedzot 75 gadu vecumu atteicās no Latviešu leģiona archīva pārziņa pienākumiem un līdz ar to arī no 4. grāmatas militāra redaktora pienākumiem. Tomēr arī šai grāmatai izmantoti lielāko tiesu viņa savāktie materiāli. Sirsnīgs paldies viņam par šo izcilo veikumu latviešu kaļavīru Tēvuzemes mīlestības un varonības dokumentēšanā.

Likteņa lēmējam bija paticies pēkšņi 1975. gada 10. decembrī no šī lielā darba darītāju rīndām izraut visu pirmo triju grāmatu galveno redaktoru Osvaldu Freivaldu. Blakus saviem daudzajiem publīkācijas darbiem, šī grāmatu serija bija viņa lielākais mūža darbs, kas, diemžēl, palika nepaveikts.

Tomēr ar līdzšinēji veikto darbu O. Freivalds ir atstājis mūžīgu piemiņu. Sirsnīgākā pateicība viņam par to!

Redaktors O. Freivalds bija iespējis pilnīgi paveikt 4. grāmatas pirmo posmu par 15. (1. latv.) divīzijas formēšanu, izbraukšanu uz fronti un cīņām Novo-Sokoļņiku un Redjas upes rajonā.

Lielāko tiesu materiālus red. O. Freivalds bija paspējis savākt arī 4. grāmatas pārējām daļām, tikai liktenis nebija ļavis vairs tos izredīgt gatavam manuskriptam.

Šo darbu, paklausot DV Centrālās valdes prezidija lūgumam, veica DV ģenerālsekreitārs Alfrēds — Jānis Bērziņš.

Te vēl jāpiemin lielais materiālu trūkums attiecībā uz 19. (2. latv.) divīziju, kas daļēji darbu padarija nepilnīgu. Šo trūkumu, 19. (2. latv.) divīzijas traģiskā likteņa dēļ, nevienam no redaktoriem nebija iespējams novērst.

Trimdā, 1976. g. pavasarī.

*Alfrēds — Jānis Bērziņš*

## История

записи ордена монахов, живших вблизи монастыря. В 1607 году в Калуге состоялся собор монахов и священников Иоанно-Богословского монастыря и Георгиевской церкви в Калуге, на котором было решено оставить монастырь в распоряжении епископа Калужского и Боровского Феодора и передать его в собственность монахам из других монастырей, чтобы избежать опасности заражения членов монашеского сообщества чумой. Монахи из других монастырей были приглашены в Калугу для участия в соборе, но из-за опасности заражения членов монашеского сообщества чумой, несмотря на то что в Калуге не было чумы, они отказались от участия в соборе.

В 1608 году митрополит Федор Калужский, епископ Калужский и Боровский Феодор и архимандрит Феофан из Алатыря прибыли в Калугу для участия в соборе.

В 1609 году митрополит Федор Калужский, епископ Калужский и Боровский Феодор и архимандрит Феофан из Алатыря прибыли в Калугу для участия в соборе.

В 1610 году митрополит Федор Калужский, епископ Калужский и Боровский Феодор и архимандрит Феофан из Алатыря прибыли в Калугу для участия в соборе.

Бывший митрополит Федор Калужский

Бывший митрополит Федор Калужский

## 15. (1. LATV.) DIVĪZIJAS FORMĒŠANA UN CĪŅAS NOVO SOKOLŅIKU UN REDJAS UPES RAJONĀ

Pēc Hitlera 1943. g( 10. februāra pavēles<sup>\*)</sup>) par Latviešu leģiona uzstādišanu, vēl ilgi nebija īstas skaidrības par leģiona sastāvu un vadību. Neskatoties uz to, vācieši tūliņ uzsāka plašu propagandu par brīvprātīgu pieteikšanos tanī un spieda šai propagandā piedalīties arī Latviešu pašpārvaldei. Bet tā kā vācu rīcība pagājušos nepilnos divi gados bija nepārprotami rādījusi, ka tie neuzskata Latviju par atbrīvotu neatkarīgu valsti, bet jo projām par okupētu zemi, brīvprātīgo pieteikšanās militārā dienestā bija jau stipri sarukusi. Ar 1942. g. beigām „brīvprātība” bija jau daļēji piespiesta.

Tādēļ vācieši jau tūliņ februāra vidū piespiedu kārtā, pamatojoties uz Ienemto austrumu apgabala reichsministra A. Rozenberga 1941. gada 10. decembra rīkojumu par darba pienākumu Austrumzemē, sāka iesaukt militārām un darba vajadzībām 1919.—1924. g. dzimušos Latvijaspilsoņus<sup>\*\*)</sup>). Lai iesauktie nepaliktu bez latviešu instruktori un virsnieku vadības, Pašpārvalde bija spiesta 21. maijā publicēt aicinājumu reģistrēties visiem bij. Latvijas armijas virsniekim, dzimušiem 1894. g. un vēlāk, kā arī instruktoriem, dzimušiem 1892. g. un vēlāk.

Redzot, ka vācieši no piespiedu iesaukšanas militārā dienestā neatteiksies un to izvedīs arī bez latviešu iestāžu līdzdalības, kā arī to, ka iesaucamo veselības pārbaude notiek Joti pavirši un, valodas grūtību dēļ, notiek arī daudz dažādi pārpratumi, Pašpārvalde 1943. g.

\* Skat. 3. grāmatas 34. un 255. lpp.

\*\*) Par iesaukšanām plašāk rakstīts 3. grāmatas 38. un tālākās lpp.

novembra vidū nolēma piekrist iesaukšanas pārņemšanai pašu latviešu rokās un iesaukt Latviešu leģionā 1915.—1924. g. dzimušos vīriešus un 1944. g. februārī iesaukt arī 1906.—1914. g. dzimušos. Iesaukšanas izvešanai Pašpārvalde pilnvaroja Latviešu leģiona ģenerālinspektorū *gen. Bangerski*.

No Berlīnes 1943. g. martā atsūtītais *SS-brigf. Hansens* no sākuma sevi titulēja par „Latviešu SS-brīvpr. leģiona pavēlnieku” (Der Befehlshaber SS der Lett. SS-Freiw. Legion), vēlāk par leģiona komandieri, līdz noskaidrojās, ka viņš ir iecelts vienīgi par 15. (1. latv.) divīzijas komandieri. Sakarā ar *gen. Bangerska* un *pulkv. Silgaila* iecelšanas pārpratumiem\*) un ne visai labām attiecībām ar *gen. Jekelnu*\*\*) viņu jau maija mēnešā sākumā aizsauca atpakaļ uz Berlīni un viņa vietā par 15. divīzijas komandieri *Himlers* iecēla *SS-brigf.* un *Ieroču-SS* ģenerālmajoru *grāfu Pikleru fon Burghausu*.

SS Vadibas galvenā stāba 26. februārā pavēlē par 15. (1. latv.) divīzijas formēšanas sākumu bija noteikts 25. februāris, bet faktiski tā sākās tikai mēnesi vēlāk, 1943. g. martā.

#### Die Eidesformel der Lettischen Legion

Lettisch "Dieva vārdā es svinigi apsolos cīpā pret bolševismu vācu bruņoto spēku virspavēlniekam - Adolfam Hitleram - neierobežotu paklausību un kā drošsirdīgs karavirs būsu vienmēr gatavs par šo zvērastu atdot savu dzīvību."

Übersetzt

ins

Deutsche

"Ich schwöre bei Gott diesen heiligen Eid, das ich im Kampf gegen den Bolschewismus dem Obersten Befehlshaber der deutschen Wehrmacht, Adolf Hitler, unbedingten Gehorsam leisten und als tapferer Soldat bereits sein will, jederzeit für diesen Eid mein Leben einzusetzen".

\* Skat. 3. grāmatas 51. un 59. lpp.

\*\* Jekelns bija SS- un policijas ģenerālis, bet Hansens — Ieroču SS ģenerālis. Katram bija savu priekšniecība.

SS-VADIBAS GALVENĀ PĀRVALDE      Berlīnē, 1943. g. 26. februārī.  
Organizācijas nodaļas Ia/II  
Dienasgr. Nr. II/1501/43, slep.

*Attiecas uz:* 15. Latv. SS-brīvpr. divīzijas uzstādīšanu.

*Pamats:* SS-Vadības galv. pārv., Ieroču-SS komand., Organ. nod. dienasgr. Nr. II/1144/43, slep., no 1943. g. 15. februāra.

*Pavēle izsūtāma:* Pēc sevišķa sadalījuma.

- 1) SS-reichsfirera pavēles izpildīšanai pēc vienošanās ar Augstāko SS- un pol. vadītāju Austrumzemē tiek pavēlēts Austrumzemes reichskomisāriātā uzstādit, skaitot ar 1943. g. 25. februāri „15. Latv. SS-brīvpr. divīziju” (15. Lett. SS-Freiw. Div.).
- 2) *Par vienību iedalījumu un apbrunojumu* tiek izdota atsevišķa pavēle. Jau izdalītie taktiskā iedalījuma rīkojumi ar kontroles numuriem 422—442, 444—452, 454—458, 500—501 tiek atsaukti un, saskaņā ar Galv. dienesta priekšrakstu Nr. 99, iznīcināmi.
- 3) Uzstādīšanas stāba komandierim *SS-brigf. Hansenam* ir divīzijas komandieŗa disciplinārās tiesības saskaņā ar Mom. DBO § 12. Viņš it atbildīgs par divīzijas uzstādīšanu un apmācīšanu.
- 4) *Virsniekus, apakšvirsniekus un kareivjus* iesauc un iedala divīzijā Augstākais SS- un pol. vadītājs Austrumzemē. Divīzijas uzstādīšanai piemērojami SS-reichsfirera norādījumi Dienasgr. Nr. 309/4-kom. lietās no 1941. g. 6. novembra par ārzemnieku brīvprātīgo vienībām.
- 5) *Nododamais zvērests ir sekojošs:* „Es zvēru pie Dieva šo svēto zvērastu vācu bruņoto spēku augstākam virspavēlniekam Adolfam Hitleram cīņā pret bolševismu būt neierobežoti paklausīgs, un kā drossirdīgs kaļvīrs esmu gatavs katrā laikā šo zvērastu pildot ziedot savu dzīvību.”
- 6) *Pavēļu valoda ir latviešu.*
- 7) Ieročus, transporta līdzekļus, pārējos piederumus un zirgus iespējamību robežas piegādās caur SS- Vadības galvenās pārvaldes Ib nodaļu, VI un X pārvaldi.
- 8) Priekšraksti par vienību stiprumu un sadalījumi saņemami no SS- Vadības galvenās pārvaldes Priekšrakstu un mācības līdzekļu nodaļas vienīgi pēc Uzstādīšanas stāba pieprasījuma.
- 9) Kaļa lauka pasta numurus piešķirs SS- vadības galvenās pārvaldes II daļas Ic nodaļa.
- 10) Ietērps ir ieroču-SS. Līdz turpmākam apkakles labās puses zīmotne bez

SS-zīmēm, kreisās putas zīmotne ar SS-dienesta pakāpju apzīmējumiem.<sup>\*</sup> Ieroču -SS Apgādes galvenās pārvaldes Organizācijas nodaļas piesūtītie vienību skaitliskā stipruma norādījumi nav galīgi un 15. Latv. SS-brīvpr. divīzijas uzstādišanā pielietojami līdz turpmākam kā vadlīnijas.

- 11) 15. Latv. SS-brīvpr. divīzija ir padota SS-Vadības galvenai pārvaldei.
- 12) Papildinājumu vienību uzstādišanai savlaicīgi sekos sevišķa pavēle.

*Jüttner*  
SS-grupenf. un Ieroču-SS ģltn.

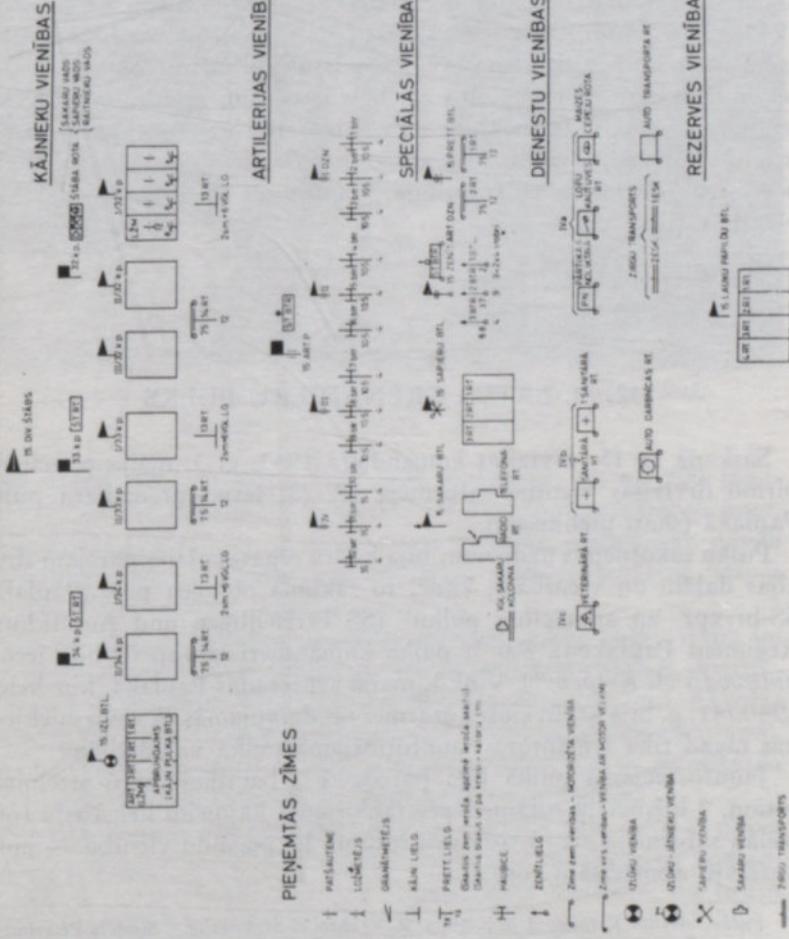
Visām divīzijas stāba amatpersonām bija jābūt vācu tautības. Viņi, lai nāktu pretim latviešu prasībai pēc latviešu divīzijas vadības, divīzijas stāba šatos paredzēja divīzijas kājnieku priekšnieku — latvieti, ar nelielu darbinieku — latviešu skaitu: operātīvo un administratīvo palīgu un dažiem rakstvežiem. Par divīzijas kājnieku priekšnieku iecēla *pulkv. Silgaili* (skat. pielikumu), gan bez jeb kādām komandēšanas tiesibām. *Pulkv. Silgailis* par savu operātīvo palīgu uzaicināja *kapt. K. Augstkalnu* un par adminihratīvo palīgu *kapt. A. Alksnīti*. Ar 1. jūliju divīzijas stābā štata amatus ieņēma vēl arī daži citi latviešu virsnieki, piem., par otru ordonances virsnieku „O2” kļuva *vltn. V. Baumanis* un par divīzijas transporta virsnieku — *majors Balodis*.

Uzsākot latviešu legiona formēšanu, šķita, ka 1. latviešu divīzija varēs uzsākt kaujas gaitas daudz labāk apmācīta un apgādāta, nekā tas notika ar 2. brigādi, jo divīzijai formēšana bija paredzēta Latvijā un apmācības laiks bija aprēķināts vismaz 6 mēneši. Bet, diemžēl, divīzijai savas kaujas gaitas bija jāuzsāk vēl sliktāk apgādātai un apmācītai nekā 2. brigādei. Arī divīzijas iesaistīšana kaujās notika ļoti nelabvēligos apstākļos.

2. brigāde sākumā sastādījās no kaujās rūdītiem 6 kd bataljoniem. Tā Volchovā ienāca sākumā samērā mierīgā iecirknī un tur palika 8 mēnešus. Šie apstākļi deva iespēju jaunos papildinājumus vienmēr gandrīz bez traucējumiem iekļaut vienībās. Šie papildinājumi uz Volchovu nāca no 15. divīzijas kaļaviriem. Tikai pirmo papildinājumu brigādei, vēl esot Leņingradas frontē, tā no Rīgas saņēma pil-

\* Latv. legiona kaļaviriem SS nozīmju vietā bija: 15. div. — Latvijas armijas sau-līte, 19. div. — latviešu ugunskrusts un Robežaps. pulkos — vienīgi melnas zī-motnes. Visiem latviešu kaļaviriem uz labās rokas vairīdzīš ar nacionālām krāsām un uzrakstu LATVIA.

## 15. DIVĪZIJAS ORGANIZĀCIJAS SCHĒMA



nīgi neapmācītu\*), jo tad 15. divīzijas vēl nebija. Šāda nepārtraukta apmācītu kaļavīru nodošana 2. brigādei ļoti nelabvēlīgi atsaucās uz 15. divīzijas gatavību, kad tai pašai bija jādodas uz fronti.

Liels bija arī telpu trūkums divīzijas formēšanas vietās. Divīzijai paredzētos vīrus nebija iespējams iesaukt vienlaicīgi, bet pakāpeniski, kādēļ cieta apmācību gaita. Ar to arī izskaidrojams tas, ka divīzijai 1943. g. novembrī sākot izbraukt uz fronti, daudzās vienībās iztrūka apm. 25% no paredzētā sastāva, kā virsnieku, tā instruktori un kareivju. Bez tam bija sajūtams arī liels ieroču un apmācības līdzekļu trūkums. Piem., sakarnieki un sapieri izbrauca uz fronti galīgi neapmācīti. Līdzīgs stāvoklis bija arī ar paredzētiem zirgiem u.c. transporta līdzekļiem. Šie trūkumi bija jūtami visās 15. divīzijas daļās un vienībās.

\* Skat. 3. grāmatas 54. lpp.

### 32. (3. LATV.) GRENADIERU PULKS

Saskaņā ar 15. divīzijas komandieŗa 1943. g. 3. maija pavēli, kā pirmo divīzijas vienību saformēja 32. (3. latv.) grenadieru pulku Paplakā (skat. pielikumu).

Pulka sākotnējais uzdevums bija kadru sagatavošana pārējām divīzijas daļām un vienībām, kādēļ to sākumā nosauca par „Paplakas SS-brīvpr. un apmācības pulku” (SS Freiwilligen und Ausbildungs Regiment Paplaken). Par šī pulka komandieri jau aprīlī bija iecelts *pulkvedis A. Kripēns\**). Viņš 3. maijā arī ieradās Paplakā, kur krievi 1940./41. g. bija sabūvējuši kazarmes un dzīvojamās ēkas virsniekiem, kas tagad tika izmantotas jaunformējamā pulka vajadzībām.

Jaunformējamā pulkā bija paredzēti 2 bataljoni ar 6 strēlnieku rotām, 2 ložmetēju rotām, 1 prettanku un 1 kājnieku lielgabalu rotu. Vēlāk saformēja arī instruktori rotu un kā pagaidu vienību — jaunkareivju apmācītāju rotu.

\* *Pulkv. Arvīds Kripēns* dzimis 1893. g. 3. oktobri Strāmerienē. Studējis Pēterburgas ceļu inženieru institūtā un 1916. g. beidzis Tiflisas kaļa skolu. Piedalījies 1. pasaules kaļā Latvijas brīvības cīņās Kalpaka bataljonā. 1926. g. beidzis Augstāko kaļa skolu. 1932. g. paaugstināts par pulkvedi un iecelts par Kurzemes divīzijas stāba priekšnieku, bet 1935. g. par Latvijas kaļa skolas priekšnieku, 1939. g. pārņemis 1. Liepājas kājn. pulka komandēšanu. 1941. g. viņš noorganizēja Smiltenes zalo partizānu pulciņu un piedalījās bēgošo bolševiku vienību apkārtošanā. 1942. g. viņš bija Latvijas pašpārvaldes iekšlietu ģenerāldirektora ģen. Dankera paligs.



*Latviešu 15. grenadiēru divīzijas stāba ēka Rīgā, Āgenskalnā,  
Klinģeru ielā 2a 1943. gada vasarā*

Kā pirmais kadrs pulkam bija daži instruktori un ap 700 jaunkareivji, kas bija iesaukti Rīgā marta mēnesī. Šie jaunkareivji kapt. O. Cauniša vadībā 7. aprīlī uz divīzijas kājnieku priekšnieka pavēli devās uz Paplaku ar uzdevumu, tur pāris nedēļas iekārtot telpas apm. 2.000 iesaucamiem kaļavīriem.

Tūlit pēc pukv. Kripēna ierašanās Paplakā sākās pulka stāba un pārējo vienibu formēšana. Sāka pienākt arī iesauktie kareivji, instruktori un virsnieki. 7./8. maijā ieradās 800 jauniesauktie un nākošās dienās vēl daži simti. Tomēr noteiktā laikā bija ieradušies tikai apm. 70% no paredzētā skaita. Šāda neregulāra jauniesaukto pienākšana un arī virsnieku trūkums radīja lielas grūtības apmācībā.

8. maijā pulku Paplakā apmeklēja ģen. *Bangerskis* un par novērotiem trūkumiem ar 25. maija rakstu informēja 15. divīzijas komandieri. Ar 6. jūnija rakstu divīzijas komandieris atbildēja, ka tiekot darīts viss iespējamais trūkumu novēršanai.

1943. gada maija beigās virsnieku stāvoklis uzlabojās un visās vienībās par komandiekiem bija jau virsnieki. Novietojums bija ļoti saspiests. Bieži trūka pat ūdens. Jauniesauktie kaļavīri bija samērā labi ietērpti, bet apbruņojuma ziņā bija lieli trūkumi, jo pulks bija apbruņots ar dažādu sistēmu un paraugu ieročiem. Tā, piem., ložme-

tēju rotām bija franču sistēmas Hočkisa smagie ložmetēji. Tomēr apmācības pulks līdz Jāniem bija jau pilnīgi saformēts. Pirms Jāniem visi pulka kaļavīri nodeva svinīgo solijumu. Kopēji nosvinēja arī Jānu svētkus, kuļus ar pārtikas ziedojušiem atbalstīja apkārtējie lauksaimnieki. Jāņos piedalījās legiona ģenerālinspektors ġen. *Bangerskis* ar saviem virsniekiem. Šim sarīkojumam mūsu izcilais rakstnieks *Anšlāvs Eglītis* uzrakstīja laikmetīgu komēdiju, ko uzveda Rīgas teātru labākie tēlotāji režisora O. *Uršteina* režījā un tā guva lielu piekrišanu kaļavīros.

Jauniesauktā apmācības bija ilgušas tikai apm. 1 mēnesi, kad no divīzijas stāba jau nāca rīkojumi par kaļavīru nosūtīšanu uz citām legionā vienībām. Tā jūnija sākumā 220 vīrus nosūtīja 2. brigādes sanitārai rotai. 27. jūnijā vienu bataljonu nosūtīja uz Vaiņodi 33. pulka formēšanai. Tāpat 100 kaļavīrus nosūtīja uz Cēsim 34. pulkam un 150 uz Jelgavu — 15. divīzijas artilerijas pulkam. Isi pirms Jāniem vēl 400 uz Volchovu atkal 2. brigādei. Šis bija pirmais kaļavīru sūtījums tieši uz fronti, kāpēc šo kaļavīru izvadišana no Paplakas notika ļoti svinīgi. Izvadišanā piedalījās apkārtējie iedzīvotāji un aizbraucējus apdāvināja ar ziediem un pārtiku.

Kad jūnija mēnesī Paplakā uz inspekciju ieradās divīzijas komandieris, viņš uzdeva pulka komandierim sameklēt telpas jaunformējamā III bataljona novietošanai. Telpas arī sameklēja Liepājā, Ausēkļa ielā 9, ģimnazijas ēkā, kas bija brīva. 2. jūlijā telpas arī pulks pārņēma savā ziņā. Telpās varēja novietot: pie normāla novietojuma — 560, bet pie saspiesta — 726 kaļavīrus.

Ar 1943. g. 2. jūlijā pavēli pulkam uzdeva saformēt arī III bataljonu. Šai pavēlē bija noteikts arī pulka nosaukums — 3. latviešu SS-brīvprātīgo pulks (Lett. SS-Freiw. Rgt. 3). Divi latviešu pulki jau bija frontē 2. brigādes sastāvā.

Arī pēc pulka pārdēvēšanas pulks vienmēr vēl turpināja sūtīt papildinājumus 2. brigādei frontē. Liepājā sāka formēt arī prettanku lielgabalu un kājnieku lielgabalu rotas. Ar divīzijas komandiera pavēli 15. oktobrī III bataljonu atkal izformēja un kaļavīrus sadalīja starp pārējām pulka vienībām.

1943. gada novembra beigās pulks saņēma pilnīgi jaunu apbruņumu: vācu šautenes un vācu 1942. gada parauga patšautenes. Ar šiem jaunajiem ieročiem kaļavīrus nemaz nepaspēja apmācīt. Kaut cik iepazīstināja tikai ar ieroču materiālo daļu un daļu kopdarbību. Arī šaušanas apmācības vairs nepaspēja izkārtot, jo pienāca pavēle pulkam izbraukt uz fronti.



32. (3. latv.) gren. pulka kāravīri atgriežas no apmācībām Paplakā



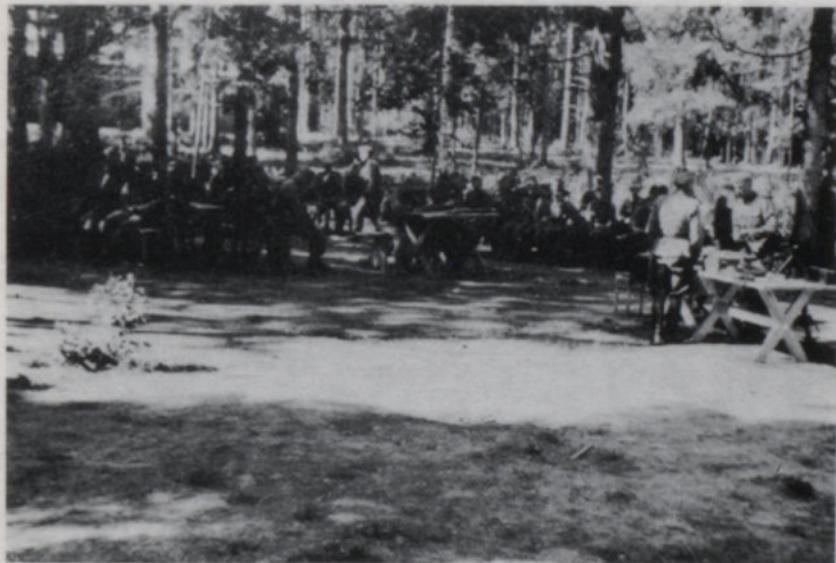
32. (3. latv.) gren. pulka kāravīri apmācībās 1943. g. vasarā, Paplakā



Paplakā, 32. (3. latv.) gren. pulka vienības apmācībās. Pulkv. Krīpens  
(ar muguru), labajā pusē virsserž. Reinholds



32. (3. latv.) gren. pulka komandieris pulkv. Krīpens ar virsserž. Reinholdu,  
1943. gada vasarā Paplakā



Instruktoriņu rotas pārbaudījumi 32. (3. latv.) gren. pulkā Paplakā  
1943. gada vasarā.



32. (3. latv.) gren. pulka stābs Paplakas meža nometnē 1943. g. vasarā



32. (3. latv.) gren. pulka kāravīri Paplakas meža nometnē 1943. g. vasarā



Pulkv. V. Janums un pulkv. A. Krīpens



1943. gada Jāņos Paplakā. No kr.: kapt. Vitoliņš, kapt. Vidzirkste, pltn Jansons, pulkv. A. Krīpens, kapt. Pommers, pltn. Viķsne, kapt. V. Hāzners, ltn. Zaķis



Jāņu svinības 1943. g. vasarā Paplakā, 32. (3. latv.) gren. pulkā.  
Tribīnē pulka komandieris pulkv. A. Krīpens



Jāņu svētki 1943. gada 23. jūnijā Paplakā.  
Pirmais no labās kapt. Pommers (kritis pie Novo Sokoļnikiem), runā pulka  
komandieris pulkv. A. Krīpens



Jāņu svētki 23.6.43. Paplakā



Jāņu svētki 1943. gadā Paplakā. Kr. pusē ģen. R. Bangerskis



Paplakā, 1943. gada Jāņos

### Dienesta atzīme:

Pirms izbraukšanas uz fronti, pulku 26. novembrī atkal apmeklēja Latviešu leģiona ģenerālinspektors ģen. *Bangerskis* ar pavadoņiem kapt. *Ziemeli* un ltn. *Zegneru*. Pēdējais par šo apmeklējumu *Dienesta atzīmē* raksta:

— Paplakā Generālinspektors ieradās plkst. 12.10, kur sagaidīja pulka adjutants kapt. *Hāzners*. Pulka komandieris *pulkv. Kripēns* pašlaik atrodas Liepājā pie prettanku lielgabalu vienības, kas, beidzot apmācības, izdara skates šaušanu.

Pulka kom. vietn. *pltn. Viķsne* pavada Generālinspektoru apskatīt II. batajona novietojumu. 4. rt. (kapt. *Ābeltiņš*) telpās notiek ieroču mācības. Apskata vācu 42. g. mod. patšauteni (sekmīga uguns 7—800 m, kadence — 1500 šāviņi minūtē, īsākā kārtā — 7 šāviņi). Mācības norit labi. 1. rt. (kapt. *Līdums*) izņem to pašu — patšautenes materiālo daļu, bet telpas akustikas un daudzo apmācības grupu dēļ, apmācītāji viens otru traucē. Vienā telpā nav pieļaujama vairāku apmācītāju vienlaicīga runāšana. 2. rt. (ltn. *Skujenieks*) tās pašas patšautenes (42. g. mod.) materiālās daļas apmācības noritēja spraigi — arī kareivju atbildes labas. 3. rt. (*vltn. Jaunkalns*) apmācīja pie 34. g. mod. 8 cm granātmetēja (šauš. tālums 2400 m).

Plkst. 15 Generālinspektors apskatīja visu pulku vienkopus, kas bija sapulcēts „Jāņkalniņā”.

Skatē novērojams sekošais:

- 1) Mēteļi nav attiecīgi pielāgoti augumiem. Nepieciešams tos pielāgot augumiem (samainīt btl. vai pulka mērogā).
- 2) Ľoti daudziem trūkst vidus jostas. Arī krājumā noliktavā nav.
- 3) Cepures lielai daļai kaļavīru par mazām. Lielāku krājumā neesot. Tāpat trūkst cepurēm emblēmu (mirongalvas).
- 4) Grūtības rada apavu trūkums. Apm. 500 kareivjiem apavu neesot nemaz ko izsniegt. Bez tam daļai apavi par maziem, var ieaut tikai vienu pāri zeķu; tā tad ziemas apstākļiem nepiemēroti. Pašreizējās telpās esot grūti iekārtot slapjo drēbju un apavu žāvēšanu.
- 5) Visiem kaļavīriem izsniegs viens pāris adītu cimdu.
- 6) Lielākai daļai kaļavīru gaļi, neapgriezti mati, kas izskaidrojams ar frizieju un matu griežamo trūkumu.

Pēc tam ģenerālis uzrunāja kaļavīrus, norādot uz nopietno laiku, kādā dzīvojam; tad pieminēja Maskavas konferenci un tās atskatas. Tāpat frontes tuvošanos mūsu zemes robežām. Tāpēc arī mūsu divizijai jādodas uz pierobežas apgabalu, kur, paredzams, ieradišoties arī brigāde no Volchovas. Gen. norāda uz nepieciešamu draudzību starp vācu un latviešu kaļavīriem, tāpat savstarpējo uzticību. Bez tam ģenerālinspektors norāda uz alkohola postošo iespāidu un dažādiem pārkāpumiem, kas daudzkārt tiek izdarīti alkohola skurbumā.

Uzrunas laikā ieradās no Liepājas pulka komandieris *pulkv. Kripēns*.

Pēc tam sarunā ar pulka kom. plkv. Kripēnu noskaidrojās sekoši apgādes un apmācību trūkumi:

- 1) Divīzija bija salījusi saformēt pulkam sapieņu vadu. Šādam nolūkam pulks komandējis uz divīziju labākos instruktorus un kareivjus kursu iziešanai. Tagad turpretim noskaidrojās, ka šie piekomandētie atpakaļ uz pulku nenāks, bet pulkam pašam sev jāformē sapieru vads. Tā kā pulkam pašam nav sapieņu virsnieku (ir viens virsnieks, kas beidzis 3 mēn. sapieņu kursus), instruktori un vispār speciālistu, tad pulks nav spējīgs pats sapieņu vadu saformēt. Tāpēc būtu nepieciešams prasīt no divīzijas sapieru btl. sapieņus pulkam.
- 2) Pulkā ieradušies pirms 2 nedēļām 1500 jaunkareivju. No tiem 2 ned. apmācību baudījuši 1000 jaunkareivju, bet 500 nav nemaz lauku apmācībās bijuši, jo trūkst 500 pāru apavu. Cerības bija šinīs dienās saņemti no divīzijas intendantu iztrūkstošos apavus, bet parīt pulka I ešalonam jau jābrauc projām.
- 3) Jaunkareivji šāvuši vienu šaušanas vingrinājumu ar šautenēm. Ar smagiem ieročiem nav nemaz šāvuši.
- 4) Pulka sakaru vads pilnīgi neapmācīts. Sakaru līdzekļus pulks saņēmis dažas dienas atpakaļ.
- 5) Pēc divīzijas pavēles intendantūrai nav katliņu katram kareivim, tāpēc dots rīkojums, ka jāiztiekt diviem ar vienu katliņu. Tomēr no intendantūras vēl nav saņemts neviens (jeb daži) katliņš. Tāpat nav krūzites un ūdens pudeles.
- 6) Kājnieku pulkam Paplakā oktobrā mēnesī bijis vairāk nekā 2000 kompl. labu drēbju paredzēto jaunkareivju ietērpsanai. Oktobrā beigās nācis divīzijas intendantanta rīkojums, pulkam nodot atpakaļ intendantūrai 2000 kompl. drēbju, kas arī izdarīts. Kad pēc pāris nedēļām Paplakā ieradās jaunkareivji, nebija gandrīz nemaz drēbju, ar ko tos ietērpt. Tad steigā savāktas drēbes no Liepājas, Vaiņodes u.c., pie tam daudz sliktākas par intendantūrai nosūtītām. Pašlaik piemērotu drēbju krājumu nav. Trūkst uzpleču un zīmotņu. Tāpat nacionālo karodziņu.
- 7) Veļa visiem 2 pāri, tāpat zeķes.
- 8) Pulkam nemaz nav snaiperu šauteņu. Nepieciešams tādas pieprasīt no divīzijas.
- 9) Pulks saņēmis no Liepājas policijas bataljona 25 mūzikantus, dodot pretim 20 kareivjus dienestam policijas bataljonā (pieteikušies brīvprātīgi). Tādā veidā pulkam būs pašam savs orķestrīs.
- 10) Pulkā pašlaik trūkst 180 instruktori. Daļu no tiem aizstāj pašu sagatavotie instruktori vietnieki (nav paaugstināti — pašlaik dižkareivju dienesta pakāpē).  
26 virsnieki pulkam lieki, tāpat pēc saraksta apm. 300 kareivju. (Kareivju pēc visu vienību papildināšanas un slimī un patvalīgās prombūtnēs izslēgšanas nebūs daudz lieku.)

- 11) Pēc pulka izbraukšanas telpas un atlikušo inventāru un cilvēkus Paplakā pārņemšot divīzijas Feldersatzbataljons (divīzijas rezerves bataljons), kuļu komandē *maj. Šmits*.
- 12) Pulka slimos uzņem Jūras spēku lazarete Liepājā. Pašlaik tur atrodas apm. 50 slimnieku, pa lielākai daļai slimī ar difteriju. Tagad saņemtas difterijas potes un sākusies potēšana.
- 13) Kaļavīru kantīnes degvīnu deva izņemta kopējos draudzības vakaros, sapulcējoties ēdamtelpās vieni jeb divām rotām ar visiem tiešiem priekšniekiem; bieži klāt arī pulka komandieris. Šādus draudzības vakarus kuplina pašu kaļavīru sagatavota programma.
- 14) Pulka komandieris vēlas saņemt apliecību, ka iekšējā dzīvē pulks var lietot nosaukumu „Liepājas pulks”.
- 15) 27. novembra rītā Paplakā atgriezās pulka smagā mašīna no Rīgas bez kravas, kaut gan pulka komandieris gaidīja zābakus no Intendantūras.  
27. novembra rītā sapulcējās arī visi bataljonu un rotu komandieji Virsnieku klubā, kuļiem ģenerālinspektors deva norādījumus par audzināšanu, apmācībām un priekšā stāvošo izbraukšanu. —

### 32. (3. LATV.) GRENADE PULKA IZBRAUKŠANA UZ FRONTI UN CĪŅAS

24. novembrī 15. divīzijas stābā Rīgā bija jāierodas pulka pārstāvjiem — vietraudžiem. Tos no Rīgas nosūtīja tālāk uz Ziemeļu frontes virspavēlnieka stābu Pleskavā, kur priekšā jau bija vietraudži no pārējām divīzijas vienībām. Virspavēlniecības stābā par 15. divīzijas darbības vietu valdīja vēl liela neskaidrība. Pēc pāris dienu gaidīšanas visus 15. divīzijas vietraudžus *maj. Rubeņa* vadībā autobusos noveda caur Ostrovu un Opočku uz Pustoškas staciju, kur vācu armijas korpusa vadība norādīja 3. latv. gren. pulkam paredzēto turpmāko novietojumu — ziemēlos no Rēzeknes-Novosokoloņiku dzelzceļa līnijas — Pustoškas un Majevo staciju rajonā.

Izbraukšana no Paplakas pulkam bija paredzēta 3 ešalonos no 28. — 30. novembrim. Vēl esot Paplakā, pulkam pievienojās arī Liepājā novietotās 13. kājnieku lielgabalu un 14. prettanku lielgabalu rotas.

Pulkam izbraukšanas laikā bija 45 virsnieki un 1500 instruktori un kareivji. Izbraukšanas diena pienāca tik ātri, ka pulka kaļavīri vairs nepaspēja Paplakā saņemt ziemas apģērbus. Trūka arī nepieciešamo transporta līdzekļu, sevišķi zirgu un pajūgu.

Pulka komandējošais sastāvs izbraukšanas laikā bija:



32. (3. latv.) gren. pulka I bataljons ceļā uz Paplakas staciju  
1943. g. 28. novembrī



32. (3. latv.) gren. pulka kāravīri Paplakas stacijā gaida aizbrankšanu  
uz fronti

Pulka komandieris — *pulkv. A. Kripens*,  
Adjutants — *kapt. V. Hazners*,  
Saimniecības pr-ks — *kapt. Vidzirkstis*,  
Vec. ārsts — *ltn. Dr. Tillers*,  
Veterinārārsts — *vltn. Beitelis*  
Ieroču virsnieks — *kapt. Andersons*,  
Stāba rotas kom. — *vltn. Lanka*,  
Prettanku lielg. rotas kom. — *kapt. Pommers*,  
Kājn. lielg. rotas kom. — *kapt. Zaļais*,  
I bataljona komandieris — *pltn. Viķsne*,  
Btl. adjutants — *kapt. O. Caunītis*,  
II bataljona komandieris — *kapt. J. Ozoliņš*,  
Btl. adjutants — *vltn. Ginters*.

Decembra pirmajās dienās pulka ešalonī bez sarežģījumiem sasniedza frontes joslu un izlādējās Pustoškas un Majēvo stacijās.

Pēc izlādēšanās no ešaloniem pulks novietojās: pulka stābs — Valki rajonā, I btl. — Ručji-Sukrino rajonā, II btlj. — Majēvo stacijas rajonā, stāba rota — Želesevo rajonā, 13. un 14. rota Saguti rajonā.

Transporta trūkuma dēļ pulks daļu sava inventāra un kaujas līdzekļu atstāja izlādēšanās stacijā, pa daļai zem klajas debess. Kaņavīru pārgājieni uz novietnēm notika pa ļoti dublāniem ceļiem un bija liels izturības pārbaudījums kā cilvēkiem, tā zirgiem.

Jau dažas dienas pēc pulka novietošanās divīzijas vadība sāka meklēt jaunu novietojumu pulkam rajonā 10—12 km uz Z. Šai sakarībā II btl. pievilka tuvāk un novietoja Losno un apkārtējās sādžās.

Jau tūliņ pēc ierašanās piefrontesjoslā pulks uzsāka apmācības un iespēja izpildīt dažus šaušanas vingrinājumus ar jaunajiem ieročiem. Apm. pēc nedēļas pulks saņēma rīkojumu pārvietoties tuvāk frontei Novo-Sokoļņiku rajonā. Pēc pārgājiena pulks tur novietojās: I btl. — Molodi sādžas rajonā un II btl. — apm. 2 km R. no Malo-Sokoļņiki. Pulka kājnieku baterija palika Saguti sādžas rajonā. Decembra vidū kādu nakti apm. 30 kaņavīri no kājnieku lielgabalu rotas bija patvarīgi atstājuši vienību un itkā atgriezušies Latvijā. Par to pulka komandierim radās lielas nepatikšanas un rotu pārcēla tuvāk citām pulka vienībām.

Pulkam, ierodoties Novo-Sokoļņiku rajonā, bija grūtības ar novietošanos, jo visas mājas t.s. Barbarosas poziciju aizmugurē bija pilnas ar vācu kaļaspēku. Tomēr vācieši bija ļoti izpalidzīgi un apmešanās telpas visiem sagādāja. Mūsu kaņavīriem nemākot kurināt krievu

krāsnis, viena krievu māja krita liesmām par upuri. Degot I btl. stāba ēkai, vārīgi apdedzināja rokas I btl. komandieris *pltn. Vīksna*. Btl. komandēšanu no viņa pārnēma *kapt. J. Ozoliņš* no II btl., jo pēdējā komandēšanu bija pārnēmis *majors Rubenis*.

1943. g. decembra otrā pusē sākās pulka vienību pakāpeniska ie-saistīšana Barbarosas pozicijās, gan frontē, gan poziciju izbūves darbos. Kā pirmā pozicijās iegāja 1. rota un tai sekoja prettanku lielgalvu rota ar 3. rotu. Tieši Ziemassvētkos pulks saņēma pavēli visus pulka kaļavīrus nodot galvenā kaujas līnijā esošām vācu 205. un 83. divīzijām apmācīšanai ierakumu dienestam. Apmācības laiks bija paredzēts 3 nedēļas. Pie pulka palika vienīgi 3., 13., 14. un stāba rotas.

83. vācu divīzija, kas ieņēma fronti dienvidos no Novo-Sokoļņikiem, latviešu kaļavīrus bija sīki sadalījusi pa vācu vienībām, apm. pa vienai grupai latviešu uz vienu vācu rotu. Turpretim 205. vācu divīzija, kas stāvēja frontes iecirknī ziemeļos no Novo-Sokoļņikiem, latviešu kaļavīrus GKL novietoja kopā līdz vada stiprumam.

1943. g. pēdējās dienās pulka komandieris saņēma pavēli ar pulku pārcelties uz Jarigino rajonu. Uz turieni pārcelties tomēr varēja vienīgi stāba, 3. un 14. rota, bet pārējās palika piekomandētas 83. un 205. vācu divīzijām. Arī 14. rota palika DR no Novo-Sokoļņikiem kāda svarīga kalna aizsardzībai.

1944. g. janvārī sākās krievu ofensīva Novo-Sokoļņiku telpā. At-vaires cīņās vajadzēja piedalīties arī 32. (3. latv.) pulka kaļavīriem. Pulka 13. rotai, *kapt. Pommera* vadībā, atrodoties ierakumu darbos DR no Novo-Sokoļņikiem, bija jāatvaira krievu vienību uzbrukums, kas bija jau izlauzies cauri frontei. Kapt. Pommers uz savu ierosmi noorganizēja pretošanos, jo iebrukums bija noticis pēkšni. Rotai arī izdevās apturēt krievu virzīšanos dziļumā. Šajā kaujā ar savu perso-nīgo priekšzīmi sevišķi izcēlās rotas komandieris *kapt. Pommers*. Viņu smagi ievainoja un pārsienamā punktā viņš mira. Godinot viņa piemiņu, 32. pulka komandieris 13. rotu nosauca par *kapt. Pommera rotu*.

Novo-Sokoļņiku rajonā 32. pulka kaļavīri izcīnīja vairākas sīvas kaujas. Tā, piem., daļa no 6. rotas *vltn. Dreimaņa* vadībā kādā vietā pilnīgi tika ielenkta. *Ltn. Dektera* vads tomēr no ielenkuma izlauzās. Arī 5. rotai *kapt. Purmaļa* vadībā, apm. 1 km Z no Novo-Sokoļņikiem, bija jāiztur vairākkārtēji pretinieka uzbrukumi. Šais cīņās se-višķu varonību izrādīja 5. rotas vada komandieris *ltn. Burkēvics*, kuŗu ievainoja.

Daudzas kauju epizodes no šīm cīņām paliek nezināmas, jo latviešu kaļavīri bija sadalīti starp vācu vienībām. Tomēr no vācu komandieļu puses nācās dzīrdēt atzinību par latviešu kaļavīru drosmi un cīņas sparu, lai gan vācieši arvien centās izmantot izdevību iegūt no latviešiem modernās 1942. g. patšautenes un ložmetējus, jo to trūka vācu vienībām. Pulkam arī neizdevās atdabūt visas savas vienības, jo vācieši aizbildinājās, ka viņi bez latviešu kaļavīriem nespējot savus iecirkņus noturēt.

Kaujas ar ienaidnieku 13. rotā sevišķi izcēlās 2 Latgales dēli, iznīcinot pat ienaidnieka tanku, tā lūkās sametot rokas granātas. Abus viņus apbalvoja ar Dzelzskrustu, izdarot pasniegšanu ļoti svinīgi. Arī 13. rota beidzot atgriezās pie pulka.

15. divīzijas komandieris *gmaj. Piklers* 17. janvārī ziņoja Latviešu leģiona ģenerālinspektoram *gen. Bangerskim*, ka „divīzija 23. vai 24. pārņems kādu frontes sektoru, pagaidām kopā ar vācu vienībām, un, ka paredzēta *pulkv. Krīpena* komandētā 32. (3. latv.) gren. pulka izformēšana, neminot izformēšanas iemeslu. Divīzija līdz šim esot zaudējusi 40 kritušus (2 virsniekus) un 50 ievainotus kaļavīrus. Kaļavīri esot visur izpelnījušies vācu priekšniecības uzslavu.

Saprotams, ģenerālinspektors pret 32. (3. latv.) gren. pulka izformēšanu cēla iebildumus un tā nenotika.

Pulka vienībām nonākot Jarigino rajonā, vienības novietojās: pulka stābs un kājnieku baterija — Jarigino sādžā, 3. rota — Kosīno sādžā, I btl. stābs — Klujevo sādžā, II btl. stābs — Grižēvo sādžā un stāba rota — Ržavīno sādžā. Jarigino rajonā atrodošās pulka vienības izveda kaujas apmācības, daļai piedaloties arī poziciju izbūvē. Te pulks saņēma arī pilnu zirgu skaitu, tā kļūstot spējīgs pārvietoties saviem transporta līdzekļiem. Arī kājnieku lielgabalu rota kļuva par kaujas vienību.

2. februārī pulkam bija jāpārvietojas uz Belebelkas rajonu, apm. 45 km DR no Staraja Rusas. Šai laikā pie pulka vēl nebija atgriezušās visas tā vienības. Divīzijas stābs aizbildinājās, ka ir nespēcīgs šai lietā ko darīt. Tad pulka komandieris pats personīgi griezās pie abu vācu divīziju komandieļiem. 83. divīzijas stābs pulka komandierim bija ļoti pretimnākošs, vēl tanī pašā dienā pie pulka atgriezās II bataljons. Cītādi tas bija 205. divīzijas stābā, tur stāba priekšnieks paskaidroja, ka viņš bez latviešu kaļavīriem nespējot savu iecirkni noturēt.

Neko 205. divīzijā nepanācis, pulka komandieris paziņoja I btl. komandierim, ka pulks atstāj pašreizējo novietojumu un pāriet uz citu iecirkni, lai btl. komandieris mēģina pats atbrīvoties no vācu



15. divīzijas stābs Mišnevo, pie Novo Sokoļnikiem, 1943. g. 21. decembrī



15. divīzijas stābs Mišnevo, pie Novo Sokoļnikiem, 1943. g. 21. decembrī

pavēlniecības. Pie pulka gan patvaļīgi atgriezās vairākas kaņavīru grupas, kas liecināja, ka vācu pulki kaujās esot stipri cietuši un savas frontes iecirkņus ieņemot vairs tikai atbalsta punktu veidā. Niknas kaujas bijušas sevišķi pie Borisovas. Latviešu kaņavīri vācu 335. pulka rindās atradušies jau no 27. decembra pa 1—2 katrā vācu grupā. Attiecības bijušas sliktas. Vācieši tos uzskatījuši par krieviem, sakuši par Ivaniem. Viņiem atņemti ieroči, atstājot tikai šautenes. Arī mu-gursomas u.c. mantas palikušas vācu pulku vezumos. Palikušo latviešu kaņavīru savākšanai Novo-Sokoļniku rajonā 32. (3. latv.) gren. pulks atstāja *kapt. Līdumu*.

Sakārā ar vāciešu rīcību, 32. (3. latv.) pulka vienības bija stipri sārukušas. Tā, piem., 6. rotā bija tikai 60 vīri. No I btl. vēl ap 170 vīri palika pie 205. divīzijas. Pulka I un II btl. vienību zaudējumi pie vācu vienībām bija līdz 60% lieli. Viss šis piedalīšanas eksperiments, nolūkā dot kaujas praksi kaņavīriem, bija jāuzskata par neizdevušos. Pie visa tā jaunākais tomēr bija tas, ka trūka ziņu par iztrūkstiem kaņavīriem — kur viņi palikuši.

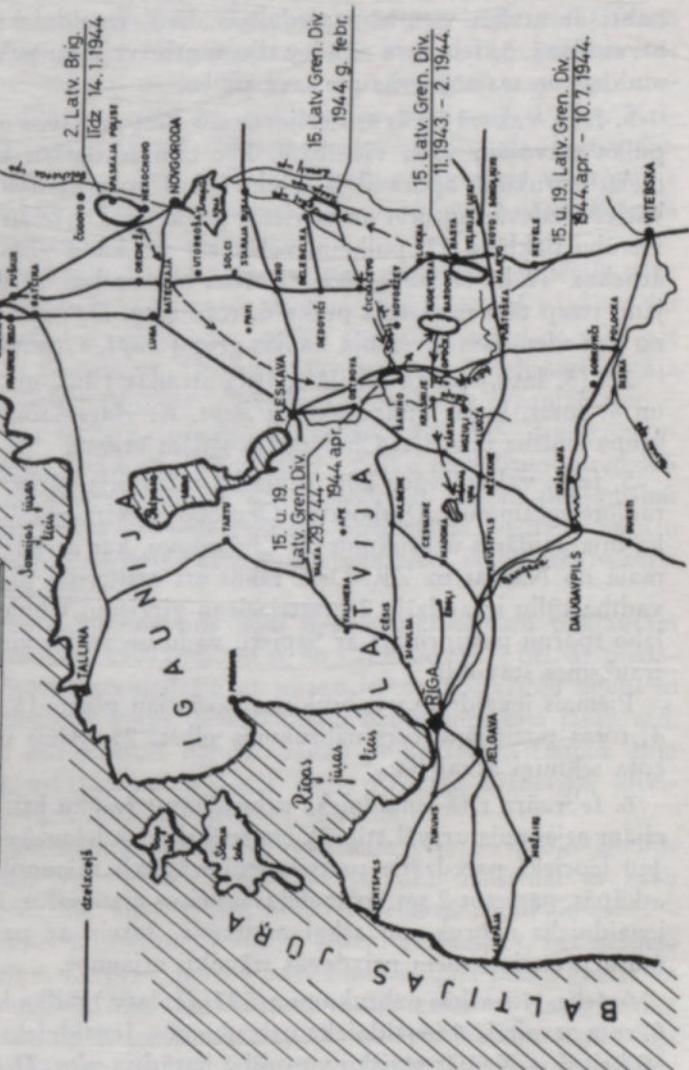
1944. g. 2. februārī II btl. ar automašīnām nogādāja uz Lokņas staciju, no kurienes btl. pa dzelzceļu pārveda uz Belebelkas staciju. Vienīgi 6. rota vltv. Dektera vadībā transporta trūkuma dēļ palika vecā novietojumā, un bija spiesta kopā ar I bataljonu, stāba rotu, 13. rotu un pulka stābu kājām doties uz Lokņas staciju. 14. prettanku lielgabalu rotu pakļāva tieši divīzijas vadībai. Gājiena laikā pulka vienībām vēl pievienojojās divīzijas Izlūku bataljona 3. un 4. rotas.

Gājiena laikā, 4. februārī, pulka komandieris saņēma no vācu 205. divīzijas komandieŗa pavēli ar visām pulka vienībām stāties vietējā iecirkņa komandieŗa rīcībā. Ienaidnieks bija izdarījis dziļāku iebrukumu Nasvas rajonā, ko vācieši ar saviem spēkiem vien nespēja vairs nosprostot. Pulka komandieris sarunās ar vācu kaujas iecirkņa komandieri panāca vienošanos, ka viņa rīcībā uz pāris dienām atstās I btl. *kapt. Ozoliņa* vadībā, kamēr pienāks vācu rezerves. Pārējās pulka vienības varētu gājienu turpināt uz Lokņas staciju. Tomēr drīz izrādījās, ka gājiena ceļu no A neviens vairs nesedz un gājiena vadība bija spiesta ieņemt aizstāvēšanās pozicijas Cholodovas rajonā. Šeit pozicijas ieņēma arī Izlūku bataljona divas rotas. Pulka vienības pozicijas ieņēma 4./5. februārī naktī.

Izlūku bataljona rotas ieņēma pozicijas Cholodovas A malā, pa labi pulka 6. rota iepretim Panovo sādžai. Pulka komandpunkts Grīnevo sādžā, turpat rezervē arī pulka stāba rota. 5. februārī vienības ierakās, ieradās arī I btl. un ieņēma pozicijas pretim Ponovo sādžai.

PĀRSKATA KARTE  
LEĢIONA CĪNĀM AUSTRUMU FRONTE  
1943. g. - 1944. g.

0 50 100 150 km



1. un 2. rotas pakļauj 3. rotas komandierim *vltn. Jauntirānam*, jo katrā ir vairs palikuši apm. 20 vīri.

I btl. komandieris *kapt. Ozoliņš*, paliekot pie Nasvas, 4/5. februāra naktī ar savām vienībām piedalījās divu ienaidnieka uzbrukumu atvairīšanā. 5. februāra rītā bataljonu atbrīvoja no pakļautības vācu vadībai un tas atgriezās pie sava pulka.

5. febr. vakarā sākās artilerijas uguns pret pa kreisi no 32. (3. latv.) pulka stāvošām vācu vienībām. Pēc tam sekojošais boļševiku kājnieku iebrukums apdraudēja Izlūku btl. 4. rotas flanku. Daļu atejošo vāciešu izdevās apturēt un novietot pozicijās. Divīzijas stābs šo vācu vienību pakļāva 32. pulkam, vēlāk arī vēl kādu vācu Pionieru btl. atliekas. Tā kā šīs abas vācu vienības bija ar loti vājām kaujas spējām, starp tām novietoja pulka 6. rotu *vltn. Dektera* vadībā. Vēlāk no šīm vienībām izveidoja kaujas grupu *kapt. Ozoliņa* vadībā.

32. (3. latv.) pulka labajā spārnā atradās I btl. un Izlūku btl. 3. un 4. rotas, kuŗas visas pakļāva *kapt. K. Augstkalnam*. Šī kaujas grupa ieņēma pozicijas Cholodovas sādžas rajonā.

5. febr. vakarā vācu 205. divīzijas stābs bija pārkēris ienaidnieka radiotelegrammu: „Darbojaties Cholodovas virzienā.” Tas nozīmēja, ka bija gaidāms uzbrukums uz Cholodovu, kas atradās galvenā ceļa malā no Nasvas uz ZR. Drīz sākās arī artilerijas piešaude. Mūsu vadība tūliņ izraudzīja 2 prettrīcienu virzienus Cholodovas rajonā, labo spārnu pastiprināja ar Sapielu vadu un pulku visu nakti turēja trauksmes stāvoklī.

Pirmais ienaidnieka uzbrukums sākās jau plkst. 18.30 Izlūku btl. 4. rotas pozicijām, otrs uzbrukums plkst. 21. Abus uzbrukumus 4. rota sekmīgi atvairīja.

6. februāra rītā ienaidnieks uzbrukumus Izlūku btl. 4. rotas pozicijām atjaunoja ar vēl stiprākiem spēkiem un ielauzās rotas iecirknī. Jau iepriekš paredzētie prettrīcieni stāvokli atjaunoja. Ienaidnieks atkāpās, pametot 2 sm. ložmetējus un citus materiālus. Pēc kāda laika ienaidnieks uzbrukumu atkal atjaunoja, šoreiz ar panākumiem, jo mūsu prettrīcieniem neizdevās stāvokli atjaunot.

6. febr. rītā sākās uzbrukums arī 32. (3. latv.) pulka kr. spārnā, kur 6. rota atvairīja 4 ienaidnieka uzbrukumus. Ienaidnieks zaudēja apm. 60 kritušos. Kaujās sevišķu varonību parādīja *vltn. Dekteris*. Vakarā pulka komandieris aicināja pulka virsniekus uz apspriedi korpusa stābā. Apspriedē piedalījās 4 vācu ģenerāli un daudzi pulku komandieri. Apspriedes dalībnieki saņēma jau izstrādātas kauju pavēles.

Apspriedes laikā korpusa komandpunktu bombardēja ienaidnieka lidmašīnas.

*Pulkv. Krīpens*, saņemot pavēli, konstatēja, ēa 32. (3. latv.) pulks pavēlē nekur nav minēts, bet minēts gan kāds vācu kājn. pulks. Kāds vācu pltn. centās pulkv. Krīpenam iegalvot, ka šim vācu pulkam esot padots arī latviešu 32. pulks. Kādas 2 stundas notika spraigas diskusijas *kapt. Rēberga* stābā šai pakļautības jautājumā. Pulkv. Krīpens centās sazināties ar 205. divīzijas stābu, bet divīzijas komandieris nebija sasniedzams. Tad pulkv. Krīpens paskaidroja vācu pulka komandierim, ka viņš savu uzdevumu zina un 32. pulks noteiktā laikā ieņems sādžu austrumos no Cholodovas.

Vēlāk noskaidrojās, ka 32. (3. latv.) pulkam piekomandētais vācu sakaru virsn. SS-stubaf. Miesners (*Miesner*) bija iepriekš rūpējies, lai latviešu 32. pulks nonāktu vācu pulka padotībā, sniedzot tam pat kārtējos dienas ziņojumus. Tā visa nakts no 6. uz 7. februāri pagāja diskusijās par pakļautību, nevis kārtojot uzbrukuma organizēšanu.

7. febr. rītā pulkv. Krīpenam piezvanīja vācu 205. div. komandieris un laipnā kārtā lūdza 32. (3. latv.) pulku piedalīties paredzētā uzbrukumā un ieņemt sādžu A no Cholodovas. Tā šis pakļautības jautājums nokārtojās latviešu pulkam pieņemamā veidā. Sakaru virsnieku Miesneru no pulka atsauca un viņa vietā jaunu sakaru virsnieku vairs neiecēla.

7. februārā uzbrukumā bija jāiet *kapt. Augstkalnam* pakļautām vienībām un jāieņem sādža 400 m A no Cholodovas. I btl. ar piedalītām vācu vienībām vajadzēja ar smago ieroču flankējošu uguni šo uzbrukumu atbalstīt. *Kapt. Augstkalnam* uzbrukums bija jāsāk tad, kad vācu btl. būs ieņēmis Ponovo sādžu pulka labajā flankā. Bija paredzēts, ka uzbrukumu atbalstīs *kapt. Rēberga* artilerijas divizions un 205. vācu divīzijas divi art. divizioni.

Mūsu vienību sagatavošanos uzbrukumam bija novērojis ienaidnieks un centās šīs vienības jau izejas stāvoklī iznīcināt ar savu artilerijas uguni, vai vismaz tam nodarīt lielākus zaudējumus.

Vācu bataljons uzbrukumu Panovo sādžai gan iesāka, bet nespēja to ieņemt. Pulkv. Krīpens saņēma pavēli uzbrukuma plānu grozīt un ieņemt Panova sādžu. Šim uzbrukumam varēja izmantot vienīgi pulka 3. rotu ar mazajām 1. un 2. rotas atliekām. Priekšrocība tomēr bija tā, ka šis 3 pulka rotas varēja uzbrukt no flanka, pie kam ienaidnieka uzmanība bija saistīta pie frontāli uzbrūkošā vācu bataljona. Uzbrukumu sāka plkst. 14. Apvidu klāja dziļš sniegs, kas ļoti traucēja pārvarēt kaujas lauku. Mūsu uzbrukums nāca ienaidniekiem negai-

dīts. Pievirzoties zem artilerijas uguns atbalsta līdz triecienu attālumam, pastiprinātā 3. rota triecienā ielauzās Ponova sādžā un to tuvīcīnās iztīrija no sarkanarmiešiem, kas bija paslēpušies sādžas pagrabos. Kāds boļševiku vienības komisārs bija noslēpies kādas mājas aizkrāsnē.

3. rota *vltn. Jauntirāna* vadībā ieņemot Ponovo, bija sakāvusi vienu ienaidnieka bataljonu. Rota ieguva 2 prettanku lielgabalus, vairākus ložmetējus, patšautenes un šautenes, kā arī 12 gūstekņus. 32. (3. latv.) pulka 3. rt., kas kaujas prakses iegūšanai nebij piekomandēta vācu vienībām un kaujas ugunīs atradās pirmo reizi, bija izrādījusi izcilu drosmi un uzņēmību. Rota bija zaudējusi tikai dažus ievainotos, to starpā *ltn. Juku*. Kādi 10 rotas kaļavīri saņēma apbalvojumus. Arī pulks saņēma no 205. vācu divīzijas uzslavas rakstu par sekmi-gajām cīņām.

Plānotais vispārējais uzbrukums 7. februārī neizdevās, jo uzbrūkošie vācu spēki bija uzdūrušies stipriem ienaidnieka spēkiem. Tomēr ienaidnieka spēki bija tik lielā mērā vājināti, ka tie nespēja vairs tālāk uzbrukt. Vienīgi aktīva vēl bija ienaidnieka aviācija, sevišķi naktīs.

Naktī no 8. uz 9. febr. 32. (3. latv.) pulku nomainīja un tas steigā devās prom, lai to atkal neatgrieztu atpakaļ jaunam kaujas uzdevumam. Pulka kopējie zaudējumi kaujās pie Cholodovas bija 12 kritušie un 25 ievainotie.

Pēc nomainīšanas pulks uzsāka gājienu uz Lokņas staciju, kur 11. februārī sāka uzlādēties ešalonā un 12. februārī ieradās Belebelkas stacijā.

13. febr. vakarā 32. (3. latv.) pulks pārnēma 15. div. kreiso iecirkni gar Porusjas upes R krastu no Mincevas (iesl.) līdz Ručji (iesl.), no-mainot divīzijas Sapieņu btl. Pulka labajā iecirknī jau kopš nedēļas atradās pulka II btl. Pulka komandpunkts novietojās Grijevo sādžā. Tur rezervē palika arī pulka stāba rota. Pulka pozicijas bija jau iepriekš labi izbūvētas ar nepārtraukiem ierakumiem un bunkuriem. Pulka aizstāvēšanās iecirknis bija 12 km plats, ko varēja ieņemt vie-nīgi atbalsta punktu veidā. Kamēr kaimiņos pa kreisi un labi risinājās kaujas darbība, 32. pulka rajonā veselu nedēļu valdīja klusums. Šai laikā pie pulka atgriezās arī *kapt. Līdums* ar 80 vīriem.

17. februārī no 15. divīzijas atvadījās tās līdzinējais komandieris *ģmaj. grāfs fin. Piklers-Burghaus*, viņa vietā nākot *oberf. Heilmanis*. Aizejošais divīzijas komandieris bija ļoti labvēlīgs latviešiem. Jau-nais div. komandieris nāca no policijas vienībām, partijas vīrs ar vāju

militāro izglītību. Sakarā ar to grāfs Piklers savā komandpunktā Jamnas sādžā bija saaicinājis visus divīzijas pulku komandiešus. Savā atvadrunā visu latviešu komandiešu vārdā *pulkv.* *Krīpens* izteica dziļu nožēlu par šī latviešu drauga aiziešanu. Ģmaj. Piklera aiziešana bija liels pārsteigums arī viņam pašam un nāca pilnīgi negaidot\*).

*Diensta atzīme  
par ģenerālinspektora ierašanos pie 15. divīzijas frontē.*

—Latviešu SS-brīvpr. legiona ģenerālinspektor *gen. Bangerskis* 1944. g. 16. februārī devās inspekcijas braucienā uz 15. Latviešu SS-divīziju frontē. Braucienā ģenerāli pavadīja *kapt. Mednis, kapt. Ziemelis* un *ltn. Zegners.* Vienlaicīgi uz 15. SS-divīziju devās arī divīzijas kājnieku priekšnieks *vulkv. Silgailis.*

No Rīgas Ķēniņlīnijas izbrauca 16. februārī plkst 11.15 un ieradās Pleskavā plkst. 16.20, kur sakarā ar tālākas braukšanas neiespējamību tumsas dēļ, apmetās un pārnakšoja pie SD komandieča Pleskavā *SS-ostubaf. Trauta.*

17. februārī plkst. 09 Ĝenerālinspektoram bija saruna ar Ziemeļu armijas grupas virspavēlnieku *ģenerālpulkvedi Model'u.* Pēdējais izteica priekšlikumu 2 latviešu būvbataljonus, kas patreiz atrodas Ziemeļu grupas rīcībā, nodot Latviešu leģionam. Bataljonus nodotu Ziemeļu armijas grupas stāba Ib nodaļas vadītājs. Nepieciešams nozīmēt personu, kas bataljonus pārņemtu. Bez tam ģenerālpulkvedis apsolīja jo drīzu 15. un 19. divīziju apvienošanu korpusā, kā arī gādāt par papildus apgērbiem robežapsardzības pulkiem.

Plkst. 0915 Ĝenerālinspektor izbrauca tālāk uz Porchovu un caur Dedovičiem plkst. 16.20 iebraca 15. divīzijas stābā Jamnā. Tur Ķēniņlīnijas ģenerālinspektor apsprendās ar divīzijas komandieri *vulkv. Heilman'i.* Sarunās bija klāt divīzijas kājnieku priekšnieks *vulkv. Silgailis* un *kapt. Mednis.*

18. februārī plkst. 10 Ĝenerālinspektor ieradās 32. gren. pulka stābā pie *pulkv. Kriņēna* un informējās par pulka stāvokli. —

Pēc tam Ķēniņlīnijas ģenerālinspektor apmeklēja Artilerijas un 33. pulku.

18. februārā vakarā ģenerālinspektor divīzijas stābā apsprendās ar divīzijas pulku komandieriem. No *ltn. Zegnera Dienesta atzīmēm* redzams, ka apsprendē piedalījušies: *gen. Bangerskis, vulkv. Silgailis,* pulkveži *Krīpens, Janums* un *Skaistlauks,* maj. *Augstkalns* un *ltn. Zegners.* Apsprendē pārunāts galvenokārt virsnieku sagādes jautājums.

\* Lai mēģinātu panākt 15. divīzijas vienību neizkaisišanu starp vācu divīzijām, uz divīzijas komandiera *gmaj. Piklera* vēlēšanos, divīzijas kājnieku priekšnieks *pulkv. A. Silgailis* 4. februārī izlīdoja uz Himlera galveno mītni Austrumprūsijā. Sarunā ar Himleru noskaidrojās, ka viņš nav apmierināts ar *gmaj. Pikleru* un visu vairāk par divīzijas neapskaužamo stāvokli uzliek pēdējam, jo tas neesot jau laikus griezies pie viņa, Himlera, bet *meklējīgs aplinkus cefus.*

— *Pulkv. Skaistlauks:* Artilerijas pulkam trūkst virsnieku. Lūdzu priekš pulka kapt. Broku.

*Generālinspektors:* Artilerijas pulks ir vairākus virsniekus atvaijījis kā nepiemērotus ... Nav iespējams tik daudz jaunu virsnieku dot vietā, jo virsnieku rezerves drīz būs izsmeltas\*) ... Tagad pulku komandiejiem jādomā no kā radīt jaunus virsnieku kadrus. ...

*Vpulkv. Silgailis:* Piestāda ģenerālinspektoram sarakstu par tiem virsnieku vietniekiem, kuļus varētu tūliņ paaugstināt par virsniekiem. Bez tam vpulkv. Silgailis un plkv. Skaistlauks piestādītos sarakstus par paaugstināšanu jau nosūtījis tālāk uz Berlīni.

*Generālinspektors:* Kaut gan drīzumā ieradīsies 250 jaunie virsnieki, to mēr jau tagad būtu vismaz 50 jaunie jāsūta uz kursiem. Kāda izpalīga lietā noskaidrojās, ka pastāv vācu divīzija, kuŗā 48% latviešu izpalīgu, bet nav neviena latviešu virsnieka. Arī robežapsardzības pulkos vēl trūkst daudz virsnieku. Būs arī jāpaziņo 19. divīzijai, ka arī tai vairs jaunus virsnieku papildinājumus nevarēsim dot, bet tai pašai jārūpējas par virsnieku sagatavošanu, sūtot pēc iespējas vairāk uz kursiem.

*Vpulkv. Silgailis:* SS-Hauptamtā, runājot par virsnieku skolas dibināšanu Latvijā, SS-Reichsführers paskaidroja, ka to nevarot, jo tiekot jau jaunas skolas dibinātas, piem. Gracā u. c.

*Generālinspektors:* Jau tgaad jāsāk domāt par spējīgāko kareivju izlasi, lai kaņavīriem arī pēc kaŗa būtu iespēja palikt kaŗa dienestā, gan pēc apm. gada pavadīšanas kařaskolā. Esmu iesniedzis projektu ģen. Jekelnam, lai neizbeigtu vada komandieju kursus Bolderājā. Šis jautājums vēl nav izšķirts. Jautājumu par jaunu virsnieku sagatavošanu aizkāra arī ġpulkv. Models.

*Vpulkv. Silgailis:* Par instruktoriem jārūpējas katram pulkam un jāiesniedz ģenerālinspektoram kandidāti sagatavošanai par virsniekiem.—

\*

20. febr. pēcpusdienā 32. (3. latv.) pulks saņēma pavēli atiet no līdzšinējām pozicijām uz Velikajas upes līniju. Galvenā kolonnā, kuŗas vadību uzdeva *pulkv. Kripenam*, ietilpa 32. pulks, Izlūku btl., vācu sodīto lidotāju btl. *kapt. Kālēna* vadībā un sākot ar Belebelkas staciju arī viens vācu pulks, kas ieņēma pozicijas pa kreisi no 32. pulka. Divīzijas vienībām no apm. 20 km platās frontes bija jāiekļaujas kopējā kolonnā pie Trofimovas, veicot gājienu līdztekus frontei. Atiešana bija jāuzsāk naktī no 20. uz 21. februāri starp plkst. 24 un 1. Aizsegā bija jāatstāj stiprāki spēki atbalsta punktos. Atiešanas laiks

\* Līdz 1944. g. 3. februārim bija iesaukti 827 virsnieki un vēl bija iespējams iesaukt 214.

Uz 1944. g. 29. martu 15. divīzijai trūka 150 un 19. divīzijai 211 virsnieki.

bija noteikts daudz par vēlu, tādēļ vienības divīzijas pavēles centās apiet un daļēji atiešanu uzsākt ātrāk. Tā, piem., artilerija sāka atiet jau pievakarē. Arī pulka vezumus atvilka jau krietni agrāk.

Vienību atraušanos ienaidnieks tomēr nepamanīja. Viena pēc otras tās izgāja cauri Trofīmovas un Jamnas cauriešanas punktiem laikā un paredzētā kārtībā. 21. februārī līdz plkst. 12 visas pulka un piedalītās vācu vienības bija izgājušas cauri Belebelkai.

Pirmā arjergarda pozicija bija paredzēta uz līnijas pie Skriplīvki, ko ieņēma I btl. Pirmā atiešanas dienā bija noieti 40—50 km pa pieputinātiem ceļiem, kas bija prasījuši lielu piepūli. Ar to bija iegūta krietna atstarpe no ienaidnieka. Visas mājas šai rajonā bija nodedzinātas un kaļavīriem visu laiku bija jāuzturas zem klajās debess. Pie tam arjergarda bataljonam bija jānes arī sardzes dienests, jāsagatavo provizoriski ierakumi sniegā. Tā vīriem divas naktis bija jāiztieku bez atpūtas. Pārējās kolonnas vienības atpūtās mežā pie ugunkuriem, apm. 4 km rietumos no Skriplīvkiem. Te no 32. (3. latv.) pulka padotības izgāja vācu pulks, kas turpināja gājienu uz Dedovičiem. No pulka padotības izgāja arī Izlūku btl. un vācu sodīto lidotāju btl.

22. februārā rītā arjergarda līnijai tuvojās kāda pretinieka kolonna apm. bataljona stiprumā. Ienaidnieku pielaida iespējamī tuvu un tad ar koncentrētu uguni to atsita. Ienaidnieks nekārtībā atkāpās, pametot apm. 30 kritušos un vienu gūstekni. I btl. šai atvaires kaujā zaudēja 2 kritušos un 4 ievainotos, pēdējo starpā bija arī 2. rotas komandieris *ltn. Treics*.

Šai kaujai bija liela nozīme, jo ienaidnieks nākošās dienās vairs necentās sekot un atiešana varēja notikt bez traucējumiem.

Drīz pēc tam tika uztverta radiogramma, ar kuļu kādam ienaidnieka bataljonam bija uzdots mūsu arjergardu apiet no Z. Tā tomēr nenotika.

Sākot ar Alexino, divīzijas galvenai kolonai bija jāatstāj labais lielceļš un jāvirzās pa lauku ceļiem, cauri partizānu apdraudētam rajonam, virzienā uz Pareviši, Goruški, Zeļonij Kxin, Gorodovik. Bija jāvirzās pa pilnīgi nelietotu ceļu, kas gāja līku loču, klāts ar dziļu sniegu un gar ceļu mājas bija nodedzinātas. Vietām vezumi iebrauca pilnīgā purvā, griezās atpakaļ un sākās gara vezumu rinda pretējā virzienā uz Alexino. Tā radās vietām sastrēgumi, kas izbeidzās tikai naktī. Bija bažas, vai vezumi tiks pāri tiltam pie Berezovkas, kas bija paredzēts uzspridzināt plkst. 24.

No galvenās kolonas pa lauku ceļu virzījās divi 32. (3. latv.) pulka btl., 15. Izlūku bataljons un vācu sodīto lidotāju btl. Pulka

stāba rota un vezumi aizgāja uz Dedovičiem, lai pa apkārtceļu pievienotos pulkam. Pie Alexino aizklāja pozicijās palika Sapieņu btl. 1. rota *ltn. Freimāņa* vadībā.

Gājiena grūtības bija lielas. Nefunkcionēja arī pārtikas apgāde. Brīžiem kolonnu apšaudīja partizāni. 23. februārā vēlā pēcpusdienā kolonna sasniedza Zeļenij Klin. Atrodoties gājienā 24 stundas, pulks bija nogājis tikai 30 km. Tomēr ilgāku atpūtu pulks nevarēja atlauties, jo bija bažas, ka ienaidnieks var kolonnai aiziet priekšā. Tādēļ pulka komandieris solīja atpūtu un pārtiku tikai pēc nonākšanas Čichačevo sādžā.

Plkst. 23 pulks saņēma pavēli virzīties tālāk uz rietumiem. 24. februārā priekšpusdienā pulks sasniedza Gorodovikus un vakarā Čichačevo. Pie Ņikoļskoje sādžas pulks saņēma pārtiku, kas tur bija nokrauta lielos daudzumos. Arī zirgi saņēma elpi. Tas lielā mērā uzlaboja vīru garastāvokli. Pēc 100 km atiešanas gājiena Ņichočevo bija pirmā apdzīvotā vieta, kas nebija nodedzināta. Pēc 4 dienu nepārtraukta gājiena bija sevišķi patīkami būt siltās telpās. Pie Ņikoļskoje pulks atstāja apsardzības vadu. Pēc divīzijas pavēles Čichačevo pulkam bija jānotur līdz 25. febr. plkst. 19. Tur pulkam bija jāsedz arī gaŗa artilerijas vienību kolonna, tāpat arī dažādu vācu vienību atiešana, kas tagd virzījās no Dedovičiem uz Ašēvo. Visu 25. februārā dienu šoseja bija pilna ar kaļaspēka kolonnām, kas tikai ar tumsas iestāšanos izbeidzās. Līdz ar to arī pulks savu uzdevumu bija izpildījis.

Arjergarda pozicijas pie Čichačevo ieņēma 32. (3. latv.) pulka II btl. kopā ar 15. Izlūku btl. Pie Kuznecovo arjergarda poziciju ieņēma pulka I btl.

Apsardzības vads pie Ņikoļskoje, pielaizdamas kādu pretinieka priekšējo vadu iespējami tuvu, to pilnīgi iznīcināja, pēc tam vads atgriezās uz Čichačevo.

25. februārā pēcpusdienā ienaidnieks tuvojās arjergarda pozicijām arī pie Čichačevo, uzbrūkot plašā frontē. Uzbrukumus ar lieliem zaudējumiem pretiniekam sekmīgi atvairīja. Tikai ar tumsas iestāšanos ienaidniekiem izdevās II btl. daļēji apiet. Btl. tomēr izdevās bez zaudējumiem atrauties un uzsākt atiešanu.

Visas pulka vienības atiešanu sāka paredzētā laikā, vienīgi Izlūku btl. to bija uzsāci spirms laika. *Kapt. V. Hazners* ar dažiem jātniekiem mēģināja to atrast, bet bez panākumiem. Meklējot Izlūku btl., kapt. Hazners sadūrās ar ienaidnieka patruļu. Tomēr ar visu to, arjergarda pozicija bija noturēta ar 2 stundu uzviju. Bija vienīgi 2

kareivji pazuduši bez vēsts. Krievu radio tomēr otrā dienā kauju pie Čichačevo izziņoja par lielu uzvaru — lieliem kažamateriālu ieguvumiem un ienaidnieka dzīvā spēka zaudējumiem. Domājams, ka to viņi darīja, lai slēptu savus lielos zaudējumus.

Nākošās arjergarda pozicijas ieņēma pie Kuznecovo, gar svarīgo Porchova—Bečaņici šoseju. Tās ieņēma pulka I btl. kopā ar Izlūku btl.

26. februāra pēcpusdienā uz šosejas parādījās pirmās ienaidnieka vienības, kas virzījās no Z uz D. Ar tām pulka 3. rotai iznāca sadursme. Tomēr plkst. 19, kā tas bija paredzēts, mūsu vienības atgāja virzienā Zvenj — Krutci — Soboļici pa 3. ūkiras ceļu. Nākošā uztverošā pozicija bija paredzēta pie Michejevo, apm. 20 km uz R. Šai posmā mājas nebija nodedzinātas un apmešanās atpūtai bija laba, bet rajonu uzskatīja par partizānu apdraudētu. Tomēr tikai vienu reizi no Krutci sādžas tika raidīti daži šāvieni uz divīzijas komandieŗa mašīnu. Par to *hstuf. Kalēna* btl. nodedzināja šo sādžu, tā arī paši paliekot bez pajumtes un naktis bija jāpavada zem klajas debess.

Atejot uz nākošo arjergarda poziciju, pie Raračje sādžas atstāja Sapieļu btl. 1. rotu *ltn. Freimāna* vadībā. Sapieļu rota tur kādu ienaidnieka priekšrotu pielaida uz 100 metriem un tad ar pēkšņu uguni to pilnīgi iznīcināja. Pēc tam rota strauji atrāvās, nezaudējot nevienu savu cīnītāju.

Nākošai arjergarda pozicijai, ko ieņēma *maj. Rubeņa* vadītais II btl., nekādas sadursmes ar ienaidnieku nebija, jo tas no iepriekšējām sadursmēm bija mācījies un tuvojās ļoti uzmanīgi.

Kaut arī pulks visu laiku virzījās pa partizānu apdraudētu apvidu, tad tomēr nekādas lielākas sadursmes vairs nenotika. 28. februārī II btl. sasniedza Ussadiče sādžu, no kurienes tas auto mašīnās aizbrauca uz Velikajas upes pozicijām, lai nodrošinātu pārējām vienībām šo poziciju ieņemšanu.

Pulka I btl. naktī uz 29. februāri uzsāka kājām gājienu un ejot visu dienu, vakarā sasniedza Velikajas upi. Pārējās pulka vienības atgāja pa lauku ceļiem virzienā: Soboļici — Makarova — Savinomurova — Batovo — Lapteva. Visā šajā rajonā mājas bija nodedzinātas, mežos izbūvēti bunkuri un manāma stipra partizānu darbība. Sadursmes tomēr nenotika. Sasniedzot 29. februāra pēcpusdienā Batovo un saņemot no divīzijas jaunu uzdevumu, 32. (3. latv.) pulka atiešana bija nobeigta. Tā bija ilgusi 10 dienas, no 20.—29. februāra vakaram.

Bija veikti 200 km, sedzot kā savu, tā arī divīzijas artilerijas un vācu vienību atiešanu. Pa ceļam bija izcīnītas 3 arjergarda kaujas un daudzas citas sadursmes ar ienaidnieka mazākiem spēkiem un partizāniem. Atiešana bija veikta galvenokārt naktīs. Atiešanas laikā pulks bija zaudējis 15 kritušos un bez vēsts pazudušos. Ienaidniekam nodarītie zaudējumi bija daudzkārt lielāki. Atiešana bija notikusi pēc iepriekš noteiktā plāna.

### 33. (4. LATV.) GRENADEIERU PULKS

1943. g. jūnijā Vaiņodē saformēja 33. (4. latviešu) grenadieru pulku. Par pulka komandieri jau aprīlī bija izraudzīts *pulkvedis V. Janums\*\**). Oficiālā 15. divīzijas pavēle par pulka formēšanu un pulkv. V. Januma iecelšanu par tā komandieri izdota gan tikai 1943. gada 15. jūnijā. (Skat. pielikumā grāmatas beigās.)

Pēc pavēles saņemšanas pulkv. V. Janums kopā ar paredzētiem pulka bataljonu komandieriem *pltn. Skudruli* un *pltn. Siliņu* 24. jūnijā ieradās Vaiņodes kaļavīru nometnē un stājās pie pulka formēšanas.

Pirmos pulka kadrus viena bataljona apmērā jaunformējamais pulks 27. jūnijā saņēma no toreizējā 15. divīzijas Apmācības pulka (vēlākā 32. (3. latv.) gren. pulka). Jaunformējamais pulks 15. jūnija pavēlē bija nosaukts par 4. latv. brīvpr. pulku (Lett. SS-Freiw. Rgt. Nr. 4).

Jūnijā saformēja pulku tikai viena bataljona sastāvā. Pulks novietojās Vaiņodes tuvumā, 1940. g. boļševiku izbūvētās kazarmēs, lidlauka tuvumā, kas gan vēl nebija izbūvēts. Lidlauku varēja labi izmantot apmācībām. Arī telpās varēja iekārtoties samērā labi.

Mācības notika pēc Latvijas armijas metodēm un mācīja tikai to, kas kaļavīram jāzina kaujā. Apmācībās pulka komandierim labs

\* *Pulkvedis Vil's Janums* dzimis 1894. g. 7. janvāri Codes pagastā. 1916. g. beidzis Oranienbaumas praporščiku skolu. Pēc tam iestājies 4. Vidzemes strēlnieku pulku 1919. g. piedalījies brīvības cīgās kā rotas komandieris Baloža brigādē. 1930. g. beidzis Čehoslovakijs kaņa akadēmiju un darbojies Latvijas armijas stābu Operātivā nodajā, vēlāk kā lektors Augstākā kaņa skolā. 1939. gadā paaugstināts par pulkvedi un iecelts par Kurzemes divīzijas stābu priekšnieku.

Pulkv. Janums sava pulka gaitas ir plaši aprakstījis grāmatā „Mana pulka kauju gaitas” (1952.).



33. (4. latv.) gren. pulka virsnieki apmācībās Vaiņodē.  
No kr.: ltn. Kubuliņš, vltн. Raipalis, pulkв. V. Janums, ltn. Strauts, pltn.  
Skudrulis, kapt. Rulliņš, ltn. Gārnis, ltn. Skuja



Kāda 33. (4. latv.) gren. pulka vienība apmācībās 1943. g. vasarā Vaiņodē.  
Priekšā pulka komandieris pulkв. V. Janums

paligs bija *kapt. A. Ameriks*. Vācu apmācības apgūšanai divīzijas stābs pulkam piekomandēja 4 vācu virsniekus — apmācītājus. Uz pulka komandieņa līgumu sagatavot apmācības, šie vācu virsnieki nereāgēja, bet tomēr jaucās mācību gaitā. Kad pulka komandieris vieniem to noliedza, tad šie vācu apmācītāji vairs uz mācībām negāja.

Augusta mēnesī divīzija pavēlēja saformēt vēl divus bataljonus. Tomēr šo bataljonu formēšanai pulks jaunus kaļavīrus sāka saņemt tikai novembra sākumā. Pienāca papildinājumi arī I bataljonam. I bataljonu pilnīgi sakomplektēja 10. novembrī, II — 27. novembrī, bet III bataljonu nepaspēja nemaz saformēt, jo 29. novembrī pulks saņēma pavēli sagatavoties izbraukšanai uz fronti.

Pulka vienības vēl nebija pilnīgi apmācītas, jo tikai tagad abi pulka bataljoni bija pilnā sastāvā. Tādēļ pulka komandieris iesniedza protestu divīzijas komandierim, bet to neievēroja, solot, ka apmācības varēs turpināt piefrontes joslā.

Prettanku un kājnieku lielgabalu rotas no visiem divīzijas pulkiem bija sapulcinātas Liepājā un tur apmācītas vācu virsnieku vadībā. Šīs vienības bija lielā mērā atsevešinājušās no saviem pulkiem. Tās pie pulkiem ieradās tikai īsi pirms izbraukšanas uz fronti.

Kaļavīru skaits pulkā uz 1943. g. 27. novembri bija sekojošs:

Vienības nosaukums	Pēc štāta	Faktiski
Pulka stābs	21	6
Stāba rota	240	147
Kājn. Lg. (13. I.G.) rota	189	127
Prettanku (14. PAK) rota	50	8
I. Bataljona stābs	76	16
1. rota	140	172
2. rota	140	143
3. rota	140	153
4. rota (Lžm.)	202	184
II. Bataljona stābs	76	18
5. rota	140	138
6. rota	140	140
7. rota	140	140
8. rota (Lžm.)	202	202
<hr/> K o p ā	1896	1594



Šaušanas apmācības 33. (4. latv.) gren. pulkā, 1943. g. vasarā Vainodē.  
No kr.: ārsts-ltn. Dr. Balodis, pulka komandieris pulkv. V. Janums un  
vltn. Blūmentāls



33. (4. latv.) gren. pulkā 1943. g. rurenī. Pulka virsnieki ar pulkv.  
V. Janumu un vācu apmācītāju grupu

Ieroču stāvoklis uz 27. novembri bija sekojošs:

Ieroča nosaukums	Paredzēts	Ir
Šautenes K—98	1312	2197
Pistoles P—38	391	443
Mašīnpistoles 38/40	351	155
Pusautom. šautenes	—	32
Ložmetēji	127	75
Vieglie granātmetēji	—	12
8 cm granātmetēji	24	18
Vieglie kājn. lielgabali	6	6
Smagie kājn. lielgabali	2	2
Prettanku lielg. 7,5 cm	12	6

Kā no pārskata redzams, šauteņu bija pat vairāk, nekā vajadzīgs, bet trūka automatisko ieroču, granātmetēju un prettanku ieroču.

Transporta līdzekļi	Faktiski	Pēc štāta	Iztrūkst
Lielse tērauda rati	—	1	—
Vienjūga rati Hf 1	246	125	121
Municijas ratiņi	—	141	—
Mazās virtuves Hf 12/14	3	3	—
Lielās virtuves	10	10	—
Zirgi	536	84	452
Vieglie auto	9	2	7
Smagie auto	7	2	5
Motocikleti	13	1	12
Motocikleti ar blakus vāģi	2	1	1
Velosipēdi	38	8	30
Kājnieku divriči	—	12	—

Kā no pārskata redzams, tad pulkam 2 nedēļas pirms izbraukšanas uz fronti vēl nebija vajadzīgo transporta līdzekļu. Sevišķi trūcīgs bija auto transports. Nebija arī ziemai nepieciešamo ragavu. 84 zirgus pulks saņēma jau jūlijā, bet atlikušos tikai decembra sākumā, kušiem nepaspēja pielāgot aizjūgus un izkārtot braukšanas apmācības.

Īsi pirms pulka izbraukšanas, 5. decembrī, notika II btl. kačavīru saindēšanās. Izrādījās, ka bija saindēts pusdienas ēdiens — zupa. To bija izdarījis kāds jaunkareivis, komūnistu aģents. Viņš bija pie nomizotiem kartupeļiem piebēris 7 gr. arzēna. Bija saindējušies ap 400 kačavīri. Saindēšanās neizrādījās pārāk smaga un pēc 3 dienām visi atlaba.

27. novembrī pulku apmeklēja ġen. *Bangerskis* ar pavadopiem kapt. *Ziemeli* un ltn. *Zegneru*. Pēdējais Dienesta atzīmē raksta:

- Generālinspektoru sagaidija pulka komandieris *pulkv. Janums*. Inspekcijas skatē (bija nostādīts viss pulks) noskaidrojās sekojošais:
- 1) Lielākai daļai kaļavīru trūkst uzpleču un zīmotņu. Noliktavās tādu nav.
  - 2) Apavi daudziem par maziem, var ieaut tikai vienu pāri plānu zeķu, daži pat nevienu pāri. Daļa kaļavīru staigā privātos zābakos. Bez tam zābaki ļoti slikti izstrādāti un slikta materiāla, jau pēc 3 nedēļu valkāšanas zoles pilnīgi atkrit un papeži izjūk. Pulkā tikai 4 kurpnieki, kas nespēj savlaicīgi izlabot visus bojātos apavus.
  - 3) Mētelji tikko saņemti un izsniegti, tie dažiem par gaļiem, dažiem par ūsiem. Mēteljiem nav uzpleču, nav arī materiāla, no kā tos izgatavot. Trūkst rezerves pogu, kāpēc arī daži mētelji bez pogām. Daudziem arī bikses par mazām, tāpēc tie Valkā privātās bikses.
  - 4) Lielai daļai kareivju trūkst vidus jostu, noliktavā to arī nav.
  - 5) Sardžu dienestam izdoti tikai 2 kažoki uz rotu. Siltas veļas pagaidām nav, ir tikai puloveri. Visumā II. Bataljons slikti apgērbts, I. Bataljons labāk.
  - 6) I. Bataljons sakomplektēts jau 10.11.43. g. un izņem pašlaik trešo apmācības nedēļu. Šāvuši 2 šaušanas vingrinājumus ar šautenēm (vācu sist.). II. Bataljons sakomplektēts 17.11.43. g. un pašlaik izņem pirmo apmācības nedēļu. Šāvuši vēl nav nemaz. Ar patšautenēm, ložmetējiem un granātmetējiem šāvis nav neviens bataljons
  - 7) Pulks ieročus saņemis nesen, piem. granātmetējus pirms 3 dienām. Vispār vācu apgādes virsnieks SS-ostu. *Michalik's* piegriež par maz vēribas apgādes jautājumiem.
  - 8) Pulks sakaru līdzekļus saņemis pirms 2 dienām, kas nekavējoties izsniegti bataljoniem. Par kautkādu sakarnieku apmierinošu apmācību nevar būt runa. Pašlaik izved viselementārāko ar sakaru līdzekļiem (piem., telefona aparātu uzstādīšanu un pievienošanu līnijai). Pašlaik pulkā 15 sakarnieki, vajaga 130.
  - 9) Tāpat pulkam nav sapieņu vada. Pulkam trūkst sapieņu virsnieku, tāpēc pats pulks nevar sapieņu vadu saformēt. Būtu jāpieprasī no divīzijas sapieņu bataljona, kā tas solīts.
  - 10) Nepieciešamas snaipeņu šautenes un snaipeņu apmācības reglaments.
  - 11) Pulka sastāvā trūkst 7 virsnieki un 225 instruktori.

Pēc skates Generālinspektors deva norādījumus visiem sapulcētiem pulka virsniekim, dodot padomus audzināšanas, apmācības u.c. jautājumos, kā arī attiecībā uz priekšā stāvošo izbraukšanu. Pēc tam atsevišķas pārrunas ar pulka vācu virsniekim. —

Izbraucot uz fronti, decembra sākumā, pulkam bija sekojošs komandējošais sastāvs:

Pulka komandieris — *pulkv. V. Janums*,  
Pulka adjutants — *kapt. Rulliņš*,  
Ordonances virsnieki — *kapt. Ercums un ltn. Muncis*,  
Pulka saimniecības pr-ks — *SS-ostuf. Michaliks*,  
Pulka stāba rotas kom. — *vltn. E. Pārups*,  
Prettanku lgb. rotas kom. — *vltn. V. Strazdiņš*,  
Kājn. lgb. rotas kom. — *kapt. Blūms*,  
Instruktoru rotas kom. — *vltn. A. Endziņš*,  
I bataljona komandieris — *kapt. A. Ameriks*,  
II bataljona komandieris — *pltn. Siliņš*.

### 33. (4. LATV.) GREN. PULKA IZBBRAUKŠANA UZ FRONTI UN CĪNAS

Pulka I btl. uzlādēšanās notika 9. decembrī. 1. ešalonā bija nozīmēts arī pulka stābs. Grenadieru rotās bija caurmērā 100 kaļavīru. Lai gan visur bija lieli trūkumi, 1. ešalons uzlādējās 4 stundās. Aizbraukšana tomēr aizkavējās, jo ceļš nebija brīvs. Vilciens Vaiņodes staciju atstāja tikai vakara tumsā. Ceļš veda cauri Jelgavai, Krustpilij un Rēzeknei. 10. decembrī ešalons šķērsoja Latvijas robežu pie Zilupes un pēcpusdienā sasniedza Sebežu, no kurienes tas devās tālāk uz gala mērķi — Pustoškas staciju. Uzkavēšanās tomēr iznāca Idričas stacijā, kur ešalons saņēma rīkojumu braukt tuvāk frontei un izlādēties Vidumkas stacijā.

11. decembra pēcpusdienā ešalons devās tālāk un vakarā tuvojās Majeve stacijai, kur artilerijas grāvieni bija jau dzirdami pavismā tuvu. Vidumkas stacijas tuvumā ešalons apstājās, jo tālāk nebija vairs iespējams braukt. Aiz nākošā uzkalna bija līdzenumi, kas padots krievu ieskatam. Pulka komandieris ar adjutantu noskaidroja, ka 15. divīzijas stābs atrodas Pessoku sādžā, apm. 1 km Z no Vidumkas stacijas.

Krietni pēc pusnakts sākās izlādēšanās. Isi pirms gaismas ešalons bija izlādējies un devās uz norādito novietojuma rajonu. No 4 norādītiem ciemiem dabā vairs bija tikai viens — Lopīri. Pārējie bija pilnīgi nopostīti. Tādēļ novietošanās bija ļoti saspiesta. Drīz arī noskaidrojās, ka Lopīru sādžu ienaidnieks var labi novērot, jo tā atradās uz A nogāzes. Tuvējā mežā bija labi izbūvēti bunkuri, uz tiem pārvietojās pulka stābs un I bataljons.

Apmēram pēc nedēļas pie pulka ieradās arī II bataljons.

30. decembrī pulks ieņēma „Barbarosas” aizstāvēšanās pozicijas. Tā bija otrā aizstāvēšanās pozicija. Apm. 5 km priekšā uz A pirmo aizstāvēšanās poziciju ieņēma vācu 205. divīzija. Visas pulka vienības izvietojās bunkuros, izņemot vienīgi II btl., kas novietojās Hari-

toncevas ciemā.

Saskaņā ar divīzijas pavēli, apm. 600 pulka vīrus norīkoja pie bunkuru būves darbiem DR no Novo-Sokolnikiem. Bunkuri bija jā-būvē pirmajās līnijās un tādēļ jāstrādā naktīs. Atpūtai telpu tikpat kā nebija, pa dienu vīri gulēja kūtis un zaru būdās. ļoti daudzi smagi saaukstējās.

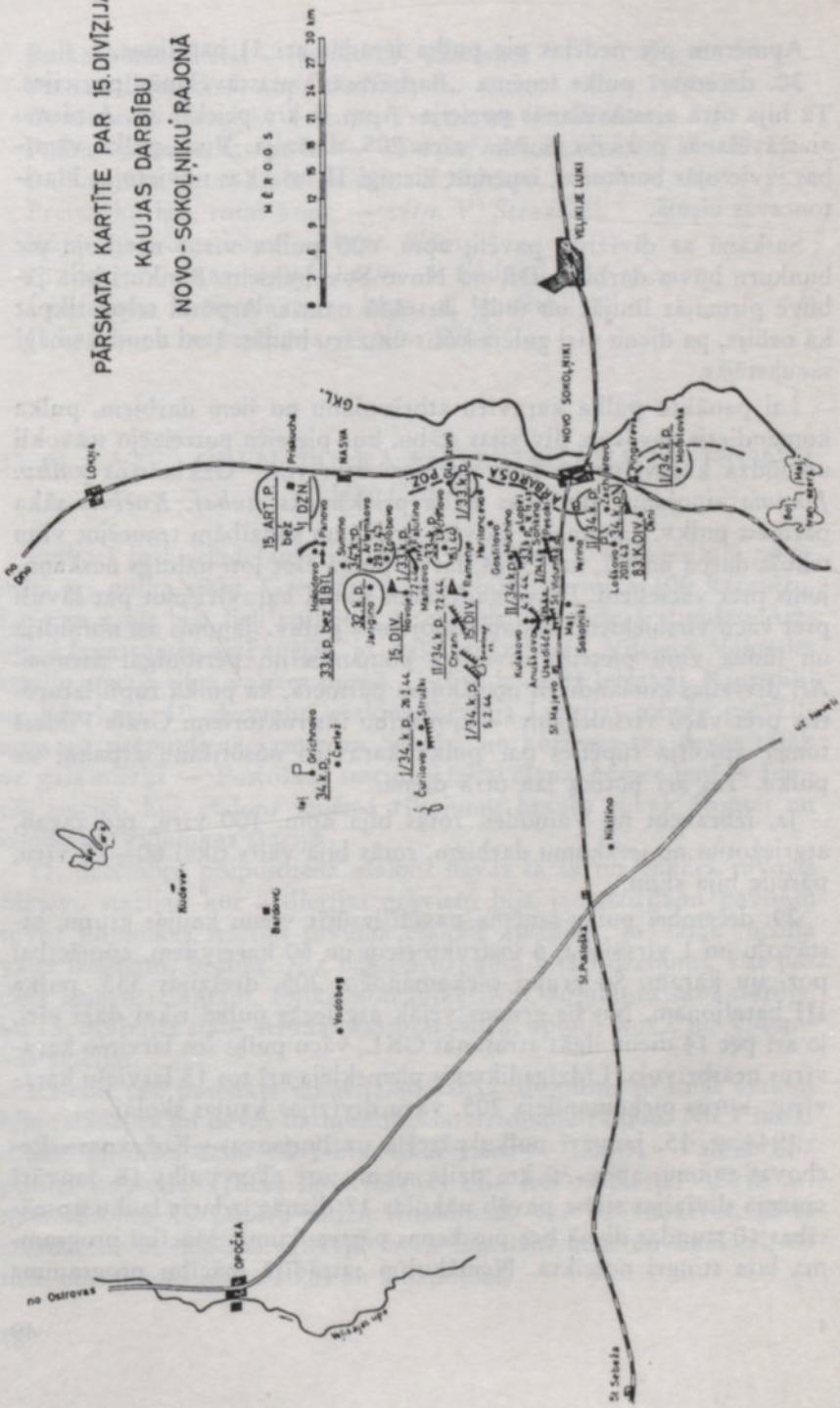
Lai panāktu pulka kaļavīru atbrīvošanu no šiem darbiem, pulka komandieris devās uz divīzijas stābu, kur pieteica patreizējo stāvokli un lūdza kaļavīrus no šiem darbiem atbrīvot. Uzklausījis *pulkv. Januma* ziņojumu, divīzijas stāba priekšnieks *stubaf. Knēbels* sāka pārmest pulkv. Janumam, ka viņš ar savām sūdzībām traucējot viņu tekošā darbā un arī, ka 33. (4. latv.) pulkā esot ļoti naidīgs noskaņojums pret vāciešiem. Divos gadījumos pulka kaļavīri esot pat šāvuši pret vācu virsniekiem. Šos apvainojujumus pulkv. Janums asi noraidīja un lūdza viņu pieteikt divīzijas komandierim personīgai sarunai. Arī divīzijas komandieris no sākuma pārmeta, ka pulkā rupji izturoties pret vācu virsniekiem — apmācību instruktoriem. Grāfs Piklers tomēr apsolīja rūpēties par pulka kaļavīru nosūtišanu atpakaļ uz pulku. Tas arī notika jau otrā dienā.

Ja, izbraucot no Vaiņodes, rotās bija apm. 100 vīru, tad tagad, atgriežoties no ierakumu darbiem, rotās bija vairs tikai 60—70 vīru, pārējie bija slimī.

29. decembrī pulks saņēma pavēli izsūtīt vienu kaujas grupu, sa-stāvošu no 1 virsnieka, 6 instruktoriem un 60 kareivjiem, apmācībai poziciju kaļam. Šo grupu piekomandēja 205. divīzijas 335. pulka III bataljonam. No šīs grupas vēlāk atgriezās pulkā tikai daži vīri, jo arī pēc 14 dienu ilgās atrašanās GKL, vācu pulks šos latviešu kaļavīrus neatbrīvoja. Līdzīgs liktenis piemeklēja arī tos 15 latviešu kaļavīrus, kuŗus piekomandēja 205. vācu divīzijas kaujas skolai.

1944. g. 15. janvārī pulku pārcēla uz Borisovas—Koževnas—Lechovas rajonu, apm. 30 km dziļā aizmugurē. Tur pulks 18. janvārī saņēma divīzijas stāba pavēli nākošās 17 dienās izdarīt lauku apmācības 10 stundas dienā bez pusdienas pārtraukuma. Mācību programma bija stingri noteikta. Nemākulīgi sastādītā mācību programma

PĀRSKATA KARTĪTE PAR 15. DIVĪZIJAS  
KAUJAS DARBTĀBU  
NOVO - SOKOLNIKU RAJONĀ





Latviešu 15. (1.) gren. divīzijas komandieris SS-brigadeführers un ieroču-SS ģenerālmajors Piklers fon Burgaus 1943. g. rudenī

vēl vairāk palielināja neuzticību divīzijas stābam, bet kareivjos izrai-  
sija pasivitāti un sarūgtinājumu.

25. janvārī divīzija pavēlēja nosūtīt 1. rotu uz Gostilovas rajonu,  
kur to pakļāva Wundericha'a kaujas grupai, bet 26. janvārī viens  
btl. bija jānosūta uz pozicijām Bordino rajonā.

Lai novērstu 33. (4. latv.) pulka saskaldišanu, pulkv. Janums atkal  
devās pie 15. divīzijas komandieņa. Grāfs Piklers aizbildinājās ar  
korpusa pavēli. Tad pulkv. Janums devās pie vācu 205. divīzijas  
komandieņa un lūdza viņa pulkam ierādīt patstāvīgu kaujas iecirknī,  
par kuļu pulks būtu atbildīgs. Vācu ģenerālis tomēr tam nepiekrita.  
26. janvārī tad arī I btl. kapt. Amerika vadībā devās uz fronti  
Novo-Sokoļņiku rajonā, kur btl. rotām aizstāvēšanās iecirkņus ierā-  
dīja starp vācu rotām. 27. janvārī uz to pašu iecirkni Bordīno rajonā  
bijā jānosūta pulka 13. kājnieku lielgabalu rota un 7,5 cm prettanku  
lielgabalu vads. Visas šīs vienības bijā padotas 205. divīzijas koman-  
dierim.

Tādā pašā veidā tika saskaldīti arī pārējie 15. divīzijas pulki un  
vienvielas izņemtas no šo pulku komandieņu rīcības. Par to pulkv.

Janums rakstiski informēja Latviešu leģiona ģenerālinspektoru, tā norakstu nosūtot arī 15. divīzijas stābam.

2. februārī pulks saņēma pāvēli ar atlikušām vienībām doties uz Lokņas staciju, tur uzlādēties novešanai uz Belebelkas staciju, apm. 30 km DR no Staraja Rusas. Lai laikus sasniegta Lokņas staciju, pulkam gājiens bija jāizdzara dienā. 3. februāris bija saulains un uz baltā sniega vienības bija labs mērķis ienaidnieka lidmašīnām. To ienaidnieks arī izmantoja. Gājiena laikā pulkam uzruka 6 ienaidnieka lidmašīnas. Tās, saņemot spēcīgu patšauteņu uguni, tomēr drīz pazuda.

Pulks Lokņas staciju sasniedza vakarā un palika tur pa nakti. 4. februārī rītā pulks uzlādējās un vakarā sasniedza Dedoviču staciju. Ešalons tālāk naktī nebrauca, jo apkārtējos purvos darbojās spēcīgas partizānu grupas. Arī nākošā dienā neverēja ceļu turpināt, jo dzelzceļa līnija bija kādās 20 vietās uzspridzināta. Tikai 6. februārī ešalons sasniedza Belebelku.

Pulks nomainīja kājniekoto lidotāju divīziju (21. Luftwaffen-Felddivision) un ieņēma frontes iecirkni Sokolje—Novojablonova —Kamenka, kas atradās purvainā vietā starp Staraja Rusu un Cholmu. Iecirknis bija 18 km plats, bet pulka rīcībā bija tikai II btl., stāba rota un Instruktori rota. 14. prettanku rota bija nosūtīta kapt. Kālēna 3. vācu soda btl. pastiprināšanai Mincevas rajonā.

Pa kreisi no 33. (4. latv.) pulka pozicijas ieņēma 15. Izlūku btl. Līdz tuvākai vācu vienībai bija 5 km atstarpe. Pret pulka iecirkņa vidu atradās purvs bez nevienu ceļa. Te uzbrukt varēja vienīgi ienaidnieka kājnieki vai slēpotāji. Lielāki ienaidnieka spēki varēja uzbrukt virzienos: Poruška—Kamenka un Bol. Veščanka—Sokolje. Sevišķi bīstams bija pēdējais virziens, jo varēja apdraudēt Belebelkas staciju no dienvidiem.

Atbilstoši tam pulka komandieris sadalīja savus spēkus: Sokolje atbalsta punktā visa 7. rota, Mal. Ķesovā — 1 vads no 8. rotas, Zemčigovo — 5. rota bez viena vada, Novolokos un Kamenkā — 6. rota ar 1 vieglo granātmēteju un 1 ložmēteju vadu un starpās pa vadām atbalsta punktos. Bataljona komandpunkts un 1 vads no 8. rotas rezervē Novojablonovo. Pulka rezervē palika Instruktori rota — Jurjevo un Stāba rota — Trupechino. Pulka komandpunkts — bunkurā pie Trupechino.

Ar divīzijas pavēli 10. februārī arī maj. Rubeņa btl. un 15. divīzijas Sapieru btl. paklāva 33. (4. latv.) pulka komandierim. Abi šie bataljoni ieņēma pozicijas tālu Z. no pulka robežām un aizstāvējās platā frontē, bet pulkam trūka sakaru līdzekļu kontakta uzturēšanai.

14. februārī 33. (4. latv.) pulkam pakļauj arī 15. Izlūku btl., kas ieņem 3 km platu aizstāvēšanās iecirkni Sokolje (izsl.) — Padorje (iesk.). Btl. komandpunkts un rezervē esošā 3. rota novietojas bunks 2 km ZR no Padorje. Ar to pašu pavēli no pulka padotības atkal iznēma *maj. Rubeņa* btl. un 15. divīzijas Sapieru btl. Līdz ar to tagad *pulkv. Januma kaujas grupa* bija vienkopus un ieņēma 21 km platu aizstāvēšanās iecirkni.

14. februārā agrā rītā II btl. komandieris ziņoja, ka iepriekšējā naktī, izmantojot apm. 3 km plato spraugu starp atbalsta punktiem un sniega vētru, mežā apm. 2 km DR no Sokolje, iefiltrējusies apm. 50 vīru liela ienaidnieka izlūku grupa. To izsekot izgājis 7. rotas komandieris ar vadības grupu. Kad pēdējā tuvojusies meža stūrim, tā redzējusi, ka ienaidnieka izlūku grupa atgriežas atpakaļ. 7. rotas grupa atklājusi uz ienaidnieku uguni, bet tas kaujā nav ielaidies un atgājis.

Šāds ienaidnieka izlūku gājiens bija liels drauds, jo varēja būt noskaidrojīs atstarpes starp atbalsta punktiem. Tādēļ pulka komandieris uzdeva pulka rezervei — Instruktori rotai — izlūkot ceļus un uzbrukuma virzienus gadījumam, ja ienaidnieks mēģinātu ieņemt Sokolju vai Mal. Lessovu. Šo uzdevumu Instruktori rota arī veica un 15. februārā vakarā nodeva pulka komandierim sīku šēmu pār event. uzbrukumu.

Naktī no 15. uz 16. februāri Izlūku btl. 2. rotai uzbruka apm. 300 vīru liela ienaidnieka vienība. Rota uzbrukumu atvairīja, ienaidniekiem zaudējot 75 kritušos.

17. februārī plkst. 01 sākās ienaidnieka artilerijas sagatavošanas uguns un kājnieku uzbrukums Padorje—Sokolje rajonā. Ienaidnieks uzbruka 7. rotas pozicijām gan frontāli, gan no aizmugures. Arī Izlūku btl. komandieris ziņoja par stipru ienaidnieka spēku uzbrukumu bataljona pozicijām pie Padorjes no aizmugures. Abas rotas esot jau ielenktas un sakaru vairs ar tām neesot. Pulka komandieris pavēlēja Izlūku btl. izsūtīt patruļas sakaru uzņemšanai un 3. (rezerves) rotu sagatavot uzbrukumam.

Uzbrukumu pavēlēja sākt plkst. 04 sekojoši:

- a) II btl. rezerves vadām uzbrukt gar Redjas upi un ieņemt iera-kumus, kas ir apm. 500 m D no Sokolje;
- b) Instruktori rotai uzbrukt virzienā pa ceļu Trupechino—So-kolje un atbrīvot 7. rotu;
- c) Izlūku btl. 3. rotai uzbrukt Padorje virzienā un atbrīvot ieslēgto 2. rotu;

d) 15. divīzijas Artilerijas pulkam ar 2 baterijām neitrālizēt ienaidnieka automatiskos ieročus Padorje drupās.

Pēc tam pulka rezervē palika vienīgi stāba rota.

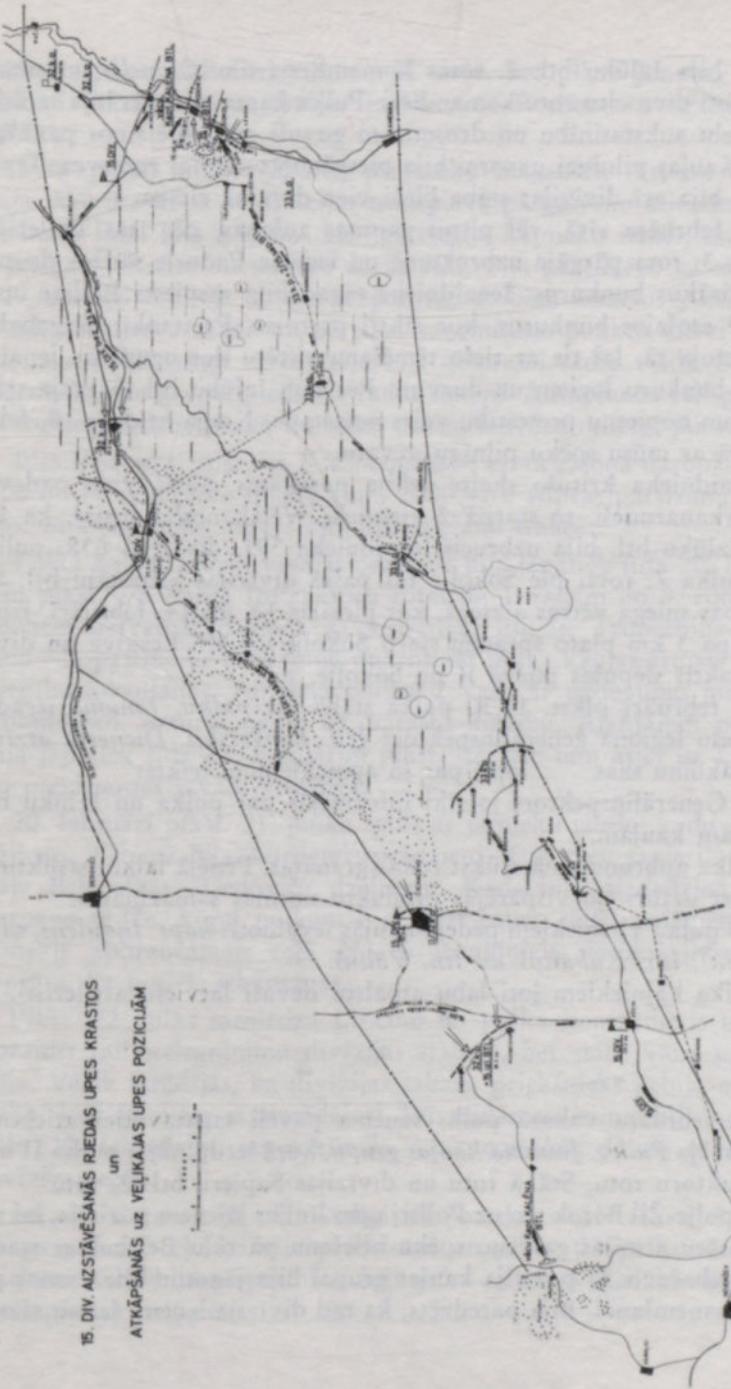
Instruktori rota *vltn. Endziņa* vadībā straujā triecienā salauza ienaidnieka pretestību Sokolje rajonā un atbrīvoja 7. rotu. Ienaidnieka 391. divīzijas Slēpotāju btl. atliekas atvilkās Redjas upes A krastā, kur tas vēl turpināja pretoties 7. rotas ierakumos un vienā bunkurā. Pie šo ierakumu iztīrišanas, pārdroši uzbrūkot, smagi ievainoja *vltn. Endziņu*.

Padorje rajonā ienaidniekiem bija izdevies ieņemt 2. rotas bunkurus un tanīs nostiprināties. Izlūku btl. 3. rota uzbrūkot Padorje virzienā, nokļuva spēcīgā ienaidnieka ugunī un netika uz priekšu. Rota ieņēma pozicijas apm. 300 m ZR no Podorje. Radās bažas par 2. rotas likteni, vai tā nav jau pilnīgi iznīcināta. Pulka komandieris pavēlēja Izlūku btl. 3. rotai uzbrukumu atjaunot par katu cenu un apsolīja artilerijas palīdzību.

Pa to laiku 7. un Instr. rotas bija ar rokas granātām pakāpeniski iznīcinājušas katru ienaidnieka pretošanās ligzdu un līdz plkst. 10 visi 7. rotas ierakumi bija no ienaidnieka iztīrīti. Instr. rota nodrošināja 7. rotas kreiso spārnu un uzņēma sakarus ar Izlūku btl. 1. rotu. Turpretim Izlūku btl. 3. rota gan atbrīvoja dažus ienaidnieka ieņemtos bunkurus Podorje Z malā, bet bijusi spiesta uzbrukumu pārraukt spēcīgas ienaidnieka pretestības dēļ. Izlūku btl. komandieris atzina, ka bataljons viens nevar ieņemt Padorju un informēja par stāvokli pulka komandieri. Pēdējais par to ziņoja divīzijas stābam un lūdza atbalstu. Div. stābs apsolīja dot palīgā Sapieru btl., kas plkst. 16 pienākšot Gribovā ar vienu prettanku lielgabalu. Radās pārpratums. 6 vācu triecienu lielgabali izbrauca purva malā, apm. 1 km Z no Padorje un atklāja uguni pa bunkuriem, kuŗus Izlūku btl. 3. rota jau bija atbrīvojusi. Pēc briža lielgabali atkal lielā steigā aizbraukuši. Laimīgā kārtā pārpratums 3. rotai nekādus cilvēku zaudējumus nebija sagādājis, vienīgi cietuši bija daži bunkuri.

17. februārī, dienas vidū, divīzijas stābs pavēlēja pulka pēdējai rezervei — Stāba rotai ieņemt uztverošu poziciju uz līnijas Gribova — Filistrova — Poltorānova un nodrošināt divīzijas artilerijas pozicijas. Ar to tika traucēta municijas un pārtikas piegāde pulkam. Pēcpusdienā ieradās divīzijas prettanku vads, kuŗu piedala Izlūku btl., bet neieradās apsolītais Sapieru btl. Tādēļ sagatavotais pretuzbrukums bija jāatliek uz nākošo dienu.

Skaitliski pulka zaudējumi bija mazi, bet kvalitatīvi ļoti smagi.



15. DIV. AIZSTĀVĒŠANĀS RIEDAS UPEΣ KRASTOS  
un  
ATKĀPĒŠANĀS uz VĒLKAJĀS UPEΣ POZICIJĀM

Kritis bija Izlūku btl. 2. rotas komandieris *v.v. Čivnelis* un smagi ievainoti divu citu rotu komandieri. Pulka kaļavīri cīņās bija izrādījuši lielu aukstasinību un drosmi, un guvuši arī iespējamos panākumus. Kaujas pilnīgai uzvarai bija pietrūkušas vienīgi rezerves. Traucejōša bija arī divīzijas stāba bieži vien dīvainā rīcība.

18. februārī rītā, vēl pirms gaismas aušanas, pēc ūgas artilerijas uguns, 3. rota pārgāja uzbrukumā un ieņēma Padorje sādžas drupas un vairākus bunkurus. Ienaidnieks tagad bija atspiests Redjas upes gultnē esošajos bunkuros, kur sīksti pretojās. Prettanku lielgabalus pārvietoja tā, lai tie ar tiešo tēmēšanu varētu dot uguni pa ienaidnieka bunkuru logiem un durvīm. Pēc tam Izlūku btl. pārgāja triecienā un nopietnu pretestību vairs nesastapa. Kauja beidzās 18. febr. vakarā ar mūsu spēku pilnīgu uzvaru.

Ienaidnieka kritušo skaits nebija nosakāms, gūstā vien padevās 30 sarkanarmieši, to starpā 2 virsnieki. Vēlāk noskaidrojās, ka 15. div. Izlūku btl. bija uzbrucis ienaidnieka 391. divīzijas 638. pulks, bet pulka 7. rotai pie Sokolje tās pašas divīzijas Slēpotāju btl. Šīs vienības sniega vētras aizsegā, kas plosījās 13. un 14. februārī, izgājušas pa 3 km plato spraugu starp Sokolje un Ml. Lessova un divas diennaktis slēpušās purvā R no Sokolje.

18. februārī plkst. 12.30 pulka stābā pie *pulkv. Januma* ieradās Latviešu leģiona ģenerālinspektors *gen. Bangerskis*. Dienesta atzīmē (tās sākumu skat lpp.) par šo apmeklējumu teikts:

— Generalinspektors jo sīki informējās par pulka un Izlūku btl. pēdējām kaujām.

Pulka apbruņojumā trūkst rokas granātas. Pēdējā laika pasliktinājies arī uzturs, jo vispārejās produktu normas samazinātas.

No pulka virsniekiem pēdējā kaujās ievainoti: *kapt. Indulēns, vltv. Endziņš, ltn. Kubuliņš un ltn. Vāliņš*.

Pulka kājniekiem ļoti labu atbalstu devuši latviešu artileristi. —

\*

18. februārī vakarā pulks saņēma pavēli sagatavoties atiešanai. Saformēja *Pulkv. Januma* kaujas grupu, kurā ietilpināja: pulka II btl., Instruktoru rotu, Stāba rotu un divīzijas Sapieru btl. 2. rotu.

Zapolje-Žil Borok un uz Polistj upes līnijas jāieņem pozicija, lai nodrošinātu armijas galveno spēku atiešanu pa ceļu Belebelkas stacija — Čechačevo. Šī pozicija kaujas grupai bija jānotur līdz jaunas pāvēles saņemšanai. Bija paredzēts, ka tad divīzija ieņems jaunu aizstā-

vēšanās poziciju Polistjas purva R malā, bet plkv. Januma kaujas grupai jāaizstāvas uz līnijas Fedorcevo—Pochomovo—Penkovo—Volki.

Viss pulka autotransports, prettanku lielgabali, rati un mantas bija jānosūta kopā ar divīzijas transportu pa galveno atiešanas ceļu. Pulkam līdzi bija ķemami vienīgi vieglie kājnieku ieroči, munitija, pārtika 4 dienām un sapieru darba rīki. Bija paredzēts, ka sākot ar 23. februāri divīzija kaujas grupas vajadzībām iekārtos pārsienamo punktu Isujervo sādžā un pārtikas saņemšanas punktu Grivi sādžā. Gājienu laikā sakari ar divīziju bija uzturami radio veidā. Šim nolūkam kaujas grupai piedalīja radio staciju. Atkāpšanās ceļš gāja pa šauru zemes strēmeli, ko no abām pusēm ieslēdza milzīgi purvi.

Bija saņemtas ziņas, ka Krasnodubskoe ezera rajonā darbojas apm. 400 un Polisto ezera rajonā apm. 2000 vīru stipras partizānu vienības. Bija jārēķinās, ka tās mēģinās atiešanu traucēt.

Pulka kaujas grupai vecajās pozicijās bija jāpaliek līdz 20. februārim plkst. 24. Pulka Instruktori rotai un 1 vadam no 5. rotas bija jāienņem uztverošā pozicija uz vispārējās līnijas: Trupechina—Lisičina—Lopastino ar uzdevumu nodrošināt pulka kaujas grupas pārējo vienību atraušanos. Aizklājā palika 2 vadi ar uzdevumu maldināt ienaidnieku, uzturot uguni un parasto kustību. Aizklājam pozicijā bija jāpaliek līdz 21. februārim plkst. 02, pēc tam atiet uz Lisičino un pievienoties savām vienībām.

20. februārī plkst. 21. pulka stābs ar jātnieku izlūku vadu uzsāka gājienu. Tālumā bija dzirdami sprādzieni. Tur vācu sapieri spridzināja Belebelkas—Dedoviču dzelzceļu. Kāds bija aizdedzinājis arī Jurpevo sādžu, kuŗai pulkam bija jāiet cauri, tādēļ pajūgiem bija jāmeklē apbraucamais ceļš. No tā ienaidnieka izlūku lidmašīnas saprata, ka notiek atkāpšanās.

Plkst. 22 pulks sasniedza Lisičino un pulka komandieris uzdeva noraidīt radiotelegrammu divīzijas stābam, bet stābs vairs neatbildēja. Vēlāk izrādījās, ka divīzijas sakaru priekšnieks nebija noteicis laiku, kad stacijām jāsastrādājas. Arī raidāmais vilnis bija noteikts tikai 20. februārim, tas nozīmēja, ka turpmākās dienās sakaru ar divīziju nebūs.

Atraušanās noritēja plānveidīgi kā paredzēts. 21. februārī plkst. 01 pa gājienu ceļu izsūtīja priekšrotu un plkst. 02 pulks turpināja atiešanu. Ceļš bija pieputināts, ļoti grūti ejams. Vislielākās grūtības tas sagādāja pajūgiem.

Kad pulka kolonna tuvojās Gorki sādžai, liels bars cilvēku bēga uz meža pusī. Kad jātnieku patruļa bēglus panācā, izrādījās, ka tie ir 15—17 g.v. jaunieši, kas bēguši no vāciešiem, jo tie viņus spaidu kārtā vedot uz Vāciju. Kad tie redzēja, ka latvieši viņiem neko nēdara, viņi un tāpat visi pārējie sādžas iedzīvotāji arī pret mums iztūrējās laipni un bija izpalīdzīgi. Noskaidrojās arī, ka tālāk uz R kāda vācu soda ekspedīcija esot visas sādžas nodedzinājusi. Tādēļ pulka komandieris nolēma dot vienībām iespēju vēl šo nakti atpūsties zem jumta.

Tā kā pulks atradās partizānu rajonā, pulka komandieris pateica sādžas vecākajam, lai viņš paziņo partizāniem, ka latvieši tos neaiztiks, ja viņi neaiztiks mūs. Sādžas vecākais, gan ar vilcināšanos, nosūtīja pie partizāniem 2 sievietes ar pulka komandiera paziņojumu. Tā arī šī rajona partizāni pulka vienības netrauceja.

Sakaru ar divīziju vēl arvien nebija, tādēļ pulka komandieris izsūtīja jātnieku vadu sakaru uzņemšanai ar divīzijas stābu. 22. februāri plkst. 06 jātnieku vads, 16 jātnieki *kapr. Titus* vadībā izjāja no Zapoļje. Arī pulka vienības devās ceļā. Visu ceļu bija jūtams, ka ienaidnieks seko un novēro. Vairākās vietās ceļu šķērsoja nogāzti koki. To novākšana prasīja lielas pūles, jo apbrauktu tos nebija iespējams staigā purva dēļ, kas pat lielā salā nebija aizsalis. Izpostīti bija arī visi tilti. Plkst. 14 pulks tomēr sasniedza Polistjas upes līniju un ieņēma pretošānās pozīcijas upes A krastā.

Ar 32. (3. latv.) pulku sakari bija jāuzņem pie Poporotno, uz kuriemi izsūtīja vienu 7. rotas vadu ar 23 vīriem.

Lai paglābtos no sala un vēja, kaļavīri cēla teltis, kuļas pārkālāja ar sniegū.

23. februārā rītā no pulka izsūtīja slēpotāju patruļu uz Lenno, ar uzdevumu noskaidrot, vai tur nav kādas vācu vienības un patruļu uz Isurjevo — vai tur nav ieradies divīzijas pārsienāmās punkts, kā bija solīts.

Izrādījās, ka tilts pār neaizsalušo Polistjas upi pie Uchošino ir partizānu nopostīts. Sapieru rotai uzdeva to atjaunot. No Lenno atgriezušies izlūki ziņoja, ka tur neviena nav. Arī Isurjevo sādžā no divīzijas pārsienamā punkta nebija ne vēsts. Ne vēsts arī no uz Poporotno sādžu izsūtitā vada.

Tilts pār Polistjas upi sagādāja lielas grūtības, jo upe bija 25 m plata un 2 m dziļa. Vajadzīgie koki jāpievē no 1 km attāluma. Naktī uz 24. februāri plosījās milzīga sniega vētra. Tā prasīja divkāršu uzmanību kā pret salu, tā ienaidnieku. Pēc vētras norimšanas

sapieri cītīgi strādāja pie tilta atjaunošanas. Lai to kavētu, tiltam uzbruka 80 vīru liela partizānu grupa. Sapieru rota uzbrucējus saņēma ar spēcīgu uguni un tie bija spiesti atkāpties, atstājot sniegā 2 kritušos, bet paņemot līdzi ievainotos.

Plkst. 10 tilts bija atjaunots un kā pirmā pār to devās 13 pajūgos 35 vīru liela izlūku grupa *kapt. Ercuma* vadībā, ar uzdevumu saņiegt Čichačevo un mēģināt uzņemt sakarus ar 15. divīzijas stābu. Grupai sekoja pulka vienības un Gvezdeno sādžas rajonā ieņēma pozīcijas.

Plkst. 19 atgriezās viens pats *kapt. Ercums* un ziņoja, ka pie Glasačevo sādžas viņus pārsteigusi ienaidnieka uguns. 13 kareivji esot ievainoti vai krituši. Citi izkliduši kur kuļais. Viņš pats pa mežu atgriezies pie pulka.

Bija izbeidzies arī pulka uzturs, bet Grivi sādžā pārtika nebija vēl ieradusies. Arī zirgiem jau otro dienu trūka barības. Visi mēģinājumi uzņemt sakarus ar divīzijas stābu nebija sekmējušies. Tāpēc pulka komandieris nolēma atstāt Polistjes upes līniju un turpināt atiešanu.

25. februārī plkst. 05 pulks uzsāka gājienu pa celu: Isurjevo — Grivi — Plotki — Bol. Varedal un ieņemt divīzijas noteikto līniju: Pachomovo—Penkovo—Volki.

Sasniedzot Dolgoje sādžu, pulks tur atrada 4 sadegušu vācu apvidus mašīnas, 2 saspridzinātus 2 cm zenītlielgabalus un 31 kritušu vācu kaļavīru. Viss tas bija partizānu darbs. Bija redzams, ka vācu kaļavīri cīnījušies līdz pēdējam. Notikušais jūtami nospieda pulka kaļavīru garastāvokli. Pēc sadegušo auto numuru pierakstišanas un kritušo kaļavīru pazišanas zīmju savākšanas, pulks turpināja gājienu.

Kad pulks tuvojās Glasačevo sādžai, kur iepriekšējā dienā bija pārsteigta *kapt. Ercuma* izlūku grupa, no kādas vecas siena kaudzes varēja vērot, ka sādžas priekšā esošie ierakumi ieņemti no partizāniem, kas gaida pulka tuvošanos.

Pulka komandieris noleja sādžu ieņemt no divām pusēm: pa labi uzbrūkot 7. rotai, pa kreisi — Instruktoru rotai, un Ložmetēju rotai nodrošināt ar uguni abu rotu virzīšanos uz priekšu. Ienaidnieks kauju nepieņēma bet aizbēga purvā. Vienīgi vēlāk tas uzbruka 6. rotai, kas gāja ar jergardā. Rota uzbrukumu atvairīja un atgāja kopā ar pulku. Vēlā pēcpusdienā pulks sasniedza purva R malu, kur saskaņā ar pavēli vajadzeja būt jaunai aizstāvēšanās līnijai. To pulks arī ieņēma. Tur visapkārt bija nenopostītas mājas, kas deva iespēju pulkam novietoties zem jumta, pēc 4 diennakšu pavadišanas lielā

aukstumā zem klajas debess. Mājās bija atrodami arī kartupeļi, zirņi un arī zirgu barība. Rietumu pusē blāzmoja ugunsgrēki.

Uz Čichačevo izsūtītā patruļa atgriezās 26. februāra agrā rītā un ziņoja, ka Čichačevo sādžu ienaidnieks ieņēmis ar kājnieku un tanku vienībām jau 25. februāra vakarā un, ka dzelzceļa pāreja pie Železnas vēl neesot ieņemta.

Tagad pulkam bija skaidrs, ka divīzija nav ieņēmusi noteikto pozīciju, bet turpinājusi atiešanu, nepazīnojot pulkam atiešanas pa-vēli. Šo pavēli gaidot, pulks bija zaudējis laiku un tagad tam draudēja ielenkums. Tāpēc 26. februāra rītā pulks turpināja gājienu virzienā: Novaja Železna — Kuznecova — Aševa. Visas mantas pārkrāva ragavās. Ceļš gāja pa līdzenu apvidu un bez traucējumiem līdz nelielai upītei pie Jereminas, kur tilts pār upīti bija saspridzīnāts. Sapieri to ātri atjaunoja, lai upītei varētu pārbraukt pajūgi ar mantām. Kāds civīlists zināja stāstīt, ka šorīt caur Čichačovo gājušas lielas sarkanarmijas daļas. Arī pulka priekšgrupa ziņoja, ka ienaidnieks ieņēmis arī Železnu. Gājienu virziens jāmaina uz Kanina — Marini. Tikai 4 km uz rietumiem no pulka ceļa, tanī pašā virzienā pa lielāku ceļu gāja ienaidnieka kolonnas.

Pie Marini pulks mainīja gājienu virzienu uz DR, pēcpusdienā sasniedzot Žilino. Te priekšgrupa ziņoja, ka pie Borovičiem redzama kāda liela ienaidnieka kolonna, un tai tuvojoties arī kāda ienaidnieka apgādes vienība. Kāda cita ienaidnieka kolonna virzoties caur Šilovo uz dienvidiem.

Pulks bija pilnīgi ielenkts. Ienaidnieka pārspēks bija milzīgs. Lai izvairītos no sadursmes, pulks, pametot visas liekās mantas, vēlreiz mainīja gājienu virzienu. Gājiens devās uz DR. Bija cerības pulkam nākošā naktī no ielenkuma izlausties ar kauju, jo ienaidnieks atradās vēl kustībā.

Šajā pulkam tik izšķirīgā brīdī pie pulka atgriezās *dkar*. *Klimovičs* ar vēl 8 jātnieku vada kaļavīriem. Jātnieku vads stābu sasniedzis 22. februāra vakarā un nākošā dienā saņēmuši priekš pulka atiešanas pavēli, bet atgriežoties tiem ceļu nosprostojuši partizāni. Vads meklējis apkārtceļu bet purvā nomaldījies. 25. februārī vads sasniedzis Šil-Borok un sekojis pulkam. Pie Glasačevo cīņā ar partizāniem kritis vada komandieris *kapr. Titus*.

Pulks soļoja tālāk bez ceļa, cauri krūmājiem un pāri laukiem. Sniegs bija dzīls, un gājienu ātrums tikai 3 km stundā. Ap plkst. 21 pulks pārgāja dzelzceļa līniju pie Lasoviči stācijas bez sarežģījumiem. Nepilnu km uz R pulkam bija jākrusto Silavo — Lokņas dzelzceļš.

To nakts tumsas un abās pusēs ceļam esošo krūmu aizsegā rotas ceļu pārskrēja lēcienveidā. Dažas ienaidnieka mašīnpistoļu kārtas bija vienīgi vezumniekos radījušas sajukumu.

Pulks gājienu turpināja apejot apdzīvotās vietas, jo tās visas bija jau ienaidnieka ieņemtas. Pie Omšagino sādžas pēkšņi pulka ceļā parādījās kāda ienaidnieka jātnieku patruļa. Priekšgrupa atklāja uz to uguni un jātnieki pazuda tumsā.

Pie Minino sādžas pulks bija spiests aiziet gaļām ienaidnieka posteņiem tikai 100 m attālumā. Posteņi to bija noturējuši par savējiem. Purvs izbeidzās un gājiens bija lielu gabalu pa arumiem, kas prasīja lielu piepūli no tā jau nogurušiem kaļavīriem.

Tuvojās jau rīta gaisma, kad pulks sasniedza Maņkovo sādžu. Tās iedzīvotāji bija jau gaidījuši „atbrīvotājus” un skrēja pretim pulka kaļavīriem ar pilniem, tikko ceptas, maizes groziem. Tiem bija liela vilšanās, ieraugot vācu formās tērptos kaļavīrus. Saprotaams, maizes grozi tika ar pateicību pieņemti. Kaļavīri ilgojās pēc atpūtas, bet ienaidnieks var kuļu katru brīdi pulku panākt, tādēļ jāturpina tālāk soļošana.

Pulks sasniedza Aševas—Novorzevas lielceļu brīdī, kad vācu sapieri saspridzināja kādu tiltu, jo pulka kaļavīrus bija noturējuši par ienaidnieku. Drīz tomēr izdevās panākt kontaktu ar vācu sapieriem un tie pārtrauca tilta pār Istras upi spridzināšanu. Pulkam pretim izbrauca vācu sapieru komandieris un pulka komandieris lūdza to informēt 15. divīzijas stābu par pulka tuvošanos un izsūtīt pretim sanitārās un smagās mašīnas nogurušo kaļavīru uzņemšanai. Tās arī drīz ieradās un uzņēma ievainotos un saslimušos.

Pēc pusstundas atpūtas pārējie pulka kaļavīri nostājās slēgtā ierindā un pa lielceļu devās uz Novorževo, kuļu sasniedza 27. februārī plkst. 12.30. Līdz ar to pulks bez uztura un atpūtas 29 stundās bija nogājis 70 km.

Vācu 41. divīzijas komandieris un viņa stāba virsnieki pulka kaļavīrus uzņēma kā viesus un pacienāja ar karstu kafiju, maizi un gaļas konserviem. *Pulkv. Janums* informēja divīzijas komandieri par viņa zenītbaterijas vada kaļavīriem, kas pie Dolgoje sādžas bija krituši cīņā ar partizāniem. Izrādījās, ka viņi ir sūtīti sakaru uzņemšanai ar 33. (4. latv.) pulku.

Korpusa stābs bija uzskatījis 33. (4. latv.) pulku par bojā gājušu. Arī krievi pa radio bija ziojuši par pulkv. Januma kaujas grupas iznīcināšanu.

Pulka zaudējumi bija: krituši — 1 instruktors un 6 kareivji, ievainoti — 2 instruktori un 5 kareivji, pazuduši bez vēsts — 2 instr. un 47 kareivji, apsaldējušies — 6 instr. un 93 kareivji.

27. februārā vakarā pulks saņēma pavēli pārvietoties uz Veļikajas upes pozicijām. Pēc vienas dienas atpūtas pulks 29. februārī ieņēma t.s. Pantera pozicijas. Vienīgi pulka I btl. vēl arvien atradās vācu 205. divīzijas rīcībā Androchovas rajonā.

#### 34. (5. LATV.) GRENADEIĒU PULKS

15. divīzijas 3. pulku sāka formēt 1943. g. aprīļa sākumā Cēsīs. Par pulka komandieri iecēla *pulkv. A. Apsīti*\*). Par pulka adjutantu pulkv. Apsītis uzaicināja *kapt. J. Kīlīti*, kas stājās pie savu pienākumu pildīšanas 25. aprīlī. Pulka stābs no sākuma atradās Rīgā, Iekšlietu ģenerāldirekcijas telpās, Brīvības un Stabu ielas stūrī.

Pulku sākumā formēja ar diviem bataljoniem. Par I bataljona komandieri iecēla *pltn. J. Druvaskalnu* un par II bataljona komandieri — *pltn. N. Bebri*. 1943. g. jūlijā saformēja arī III bataljonu ar komandieri *majoru E. Šmitu*.

12. jūnijā *pulkv. Apsītis* un *kapt. Kīlītis* devās uz Cēsim, kur pulka stābs iekārtojās Bērzainē, I bataljons — bij. 8. Daugavpils kājnieku pulka kazarmēs, II bataljons — Bērzainē, un vēlāk III bataljons Cēsu artilerijas kazarmēs un pulka virsnieku klubs — Cēsīs, Baltijas viesnīcā pie Rožu laukuma.

Sākumā pulkam trūka jaunāko virsnieku un instruktori — apmācītāju. Trūka arī ieroču. Mācībām izsniedza franču ieročus, kuļus frontē vairs nelietoja. Lai sagatavotu apmācītajus — grupu komandierus, noorganizēja Instruktorku rotu ar *kapt. Lazduziedu* kā komandieri.

\* *Pulkvedis Augusts Apsītis* dzimis 1895. g. 21. decembrī Rozēnos. 1916. g. beidzis Oranienbaumas kaŗa skolu un iestājies 8. Valmieras latviešu strēlnieku pulkā. 1918. g. piedalījies Latvijas atbrivošanas cīņās Kalpaka bataljona Neatkarības rotā. Vēlāk komandējis rotu 1. Liepājas kājn. pulkā un bataljonu 3. Jelgavas kājnieku pulkā. Pēc tam no 1934. g. 3. Jelgavas kājn. pulka komandieris. 1940. g. boļševikiem iebrūkot Latvijā atlaists no armijas, slēpies no apcietināšanas un 1941. gada jūnija pēdējās dienās vadījis cīņā pret boļševikiem vairāk nekā 400 vīru lielu Zemgales partizānu grupu. Apbalvots ar LKO un citām goda zīmēm.

Uz 15. jūliju solītie jaunkareivji pienāca lēnām pa daļām. Tas traucēja apmācības.

29. jūlijā Cēsis ieradās Latviešu leģiona ģenerālinspektors ģen *Bangerskis* un pārbaudīja pulka sastāvu, novietojumu, apbruņojumu, apmācības un apgādi. Par šo apmeklējumu *ltn. Zegners Dienesta atzīmē* raksta:

- 1) Pulka sastāvā pašlaik 40 virsnieku, 77 instruktori un 980 kareivju. Š.g. 1. augustā paredzēts, ka pulkā ieradīsies vēl 691 kareivis. Pagaidām jūtams instruktori trūkums.  
Pulka komandieris izvēlējies pulka nosaukumu „5. Jelgavas pulks” un pirmo bataljonu izvēlējies nosaukt par Cēsu bataljonu.
- 2) Pagaidām viss pulks novietojies Cēsu jaunajās kazarmēs, pulka stābs un ambulance Bērzainē. Tuvākās dienās atrīvosies arī bij. artilerijas pulka kazarmes, kur varēs novietot vismaz vienu bataljonu, tāpat pārējās, pagaidām no vācu kaļaspēka aizņemtās telpās Bērzainē. Telpas iekārtotas visumā labi, inventārs pagaidām pietiekošs. Vērojams gan dzeramā ūdens trauku trūkums kareivju telpās.
- 3) Pulka apbruņojums pagaidām nav pilns. Pašlaik gan katram kareivim ir šautene, bet kad tuvākā laikā (1. augustā) nāks jauns kareivju iesaukums, šautēnu skaits būs nepietiekošs. Ložmetēju pagaidām nav. Mašīnpistoles pašlaik nav pietiekošā vairumā (40 gabalas), tāpat tikai daži granātmēteji. Divīzijas komandieris, inspicējot pulku 28. jūlijā, gan izteicies, ka jau tuvākā laikā būs ieroču papildinājums.
- 4) Apmācību gaita norit sekmīgi. Traucējumus gan rada tas apstāklis, ka jaunie un neapmācītie kareivji pulkā ierodas pakāpeniski. Tā vienību sastāvā daļa kareivju jau nedaudz apmācīta, daļa nemaz. Pulka vienības pašlaik izveda ierindas apmācības ar un bez šautenēm: pamatstāja, pagriezieni, šautēnu paņēmieni, kustības uzsākšana un pārtraukšana, ierindas veidi u.t.t. Katram pulka bataljonam piekomandēts vācu instruktors-apmācītājs, kuš sekot apmācību gaitai, dodot savus norādījumus. Pie apmācībām, piemēram, apgriezieniem, novērojama nevienveidība, kas turpmāk katrā ziņā novērsāma. Tāpēc būtu nepieciešams, lai vācu instruktori nākošās dienās apmācību vielu iepriekš pārrunātu ar latviešu instruktoriem, tādā veidā radot saskaņotu un vienveidīgu apmācību. Tāpat apmācītājam nepieciešams paskaidrot kareivjiem par apmācību nolīku. Labas sekmes apmācību gaitā vērojamas stāba rotā. Pulka rīcībā divi šaujlauki, kuļos var izvest šaušanas apmācības visos attālumos, pat ar mīnumetēju.
- 5) Viens otrs trūkums vērojams apgādē, piem., jau pieminētais dzeramā ūdens trauku trūkums, veļas mazgāšanas jautājumā, virtuves iekārtojumā u.c. Pagaidām kaļavīri saņēmuši tikai vienu pāri veļas, tuvākā laikā gan paredzēts arī otrs pāris, bez tam kareivji Valkā arī privāto

veļu. Atklāts paliek jautājums par velas mazgāšanu un desinficēšanu. Pēdējās izvešanai nepieciešamības gadījumos būtu vajadzīgi trīs pāri velas, jo desinficēšanu var izvest tikai Rīgā. Virtuves personālā pēc šātiem paredzētas 30 sievietes, bet darba spēka trūkuma dēļ pagaidām nodarbinātas 8. Būtu iespējams izmantot virtuves mašīnas, kā kartupeļu mizojamo, gaļas maļamo u.c., ja būtu iespējams iegādāties motoru šo mašīnu darbināšanai.

Produktus virtuvē izsniedz virtuves pārzinis *SS-hstuf. Meyers* un saņem vecākais pavārs. Abi minētie ir klāt pie produktu svēršanas, sagatavošanas un likšanas katlā. Maizes klaipu, kuļa svars caurmērā 1400 gr., izsniedz dienā uz 2 cilvēkiem. Pašlaik jūtams svaigu sakņu trūkums. Līdz šim virtuvē nav bijis dežurants, kas turpmāk tiks nozīmēts. Apģērba jautājums visumā nokārtots. Trūkst nacionālo krāsu vairodzīpu, kuļus tuvākā laikā nepieciešams piegādāt no Rīgas, apm. 3200 gabalu.

- 6) Pulka ambulance pamazām iekārtojas Bērzainē, agrākajās ambulances telpās. Pašlaik iespējams ambulāncē ievietot vispārējā nodaļā 12 slimniekus, ādas slimnieku nodaļā arī apm. 12 slimniekus. Smagākos sa slimšanas gadījumos slimniekus transportē uz Rīgu. Medikamentu un medicīnisko instrumentu pietiekami. Pašlaik pulka ārsti izdara potēšanu pret asinssērgu.
- 7) Pulks 17.7.43. g. saņēmis 12 zirgus puslīdz labā stāvoklī.
- 8) Pulks izmanto savām vajadzībām 2 privātas pirtis, kur vienlaicīgi var mazgāties 130 personas.
- 9) Brīvlaikā, svētdienās, pulka vienības izved dažādas sporta spēles, dziedāšanas apmācības, pastaigas gājienu tuvākā apkārtnē u.t.t.
- 10) Pirms aizbraukšanas no pulka, ģenerālinspektors uzdeva sapulcināt visas vienības kopā un tad griezās ar uzrunu atsevišķi pie jaunajiem leģionāriem, tad visiem latviešu instruktoriem, virsniekiem un pēdīgi pie vācu apmācītājiem-instruktoriem, dodot tiem savus norādījumus. —

Augustā pulks saņēma pavēli 1000 kareivjus nosūtīt uz Volchovu 2. brigādes papildināšanai. To vietā pulks saņēma gan jaunus iesaukumus, tomēr tāda sastāva maiņa lielā mērā traucēja apmācību gaitu.

Cēsu pilsētas un aprīņķa pārvaldes gribēja uzņemties pār pulku krusttēva pienākumus, bet pulka komandieris to nepieņēma, jo gribēja turēties pie Jelgavas pilsētas, lai gan tai jau bija savi krustbērni — 15. Artilerijas pulks. Bez tam 34. (5. latv.) pulkam nebija vairs arī nekādu sakaru ar Jelgavu. Tomēr, pulkam pārceļoties uz Ventspili, Cēsis dāvināja pulkam karogu bez kāda uzraksta. Šis karogs gāja bojā un sadega no lidmašīnas mestas bumbas, pulka stābam atrodoties Suki sādžā, naktī no 1944. g. 25. uz 26. martu, sākoties krievu lieluzbrukumam pie Veļikajas upes.

Pulku 2 reizes apmeklēja arī 15. divīzijas komandieris grāfs fon Piklers-Burghauss.

1943. g. augustā pulka kaļavīri nodeva svinīgo solijumu, kam sekoja parāde, ko pieņēma divīzijas komandieris. Parādei beidzoties pulka kaļavīri nodziedāja Latvijas un Vācijas himnas. Divīzijas komandieris ar kaļavīru stāju bija apmierināts.

Vāciešiem ievajadzējās telpas Cēsīs un tādēļ septembrī 34. pulku pārvietoja uz Ventspili, kur tas novietojās jaunbūvētās kazarmēs un 3 skolās. Novietošanās bija ļoti saspista. Virsnieki dzīvoja privātos dzīvokļos. Ventspilī pulks turpināja mācības, sevišķi taktiskās un šaušanas apmācības. Arī te vienu reizi pulku apmeklēja divīzijas komandieris.

8. novembrī pulks saņēma pavēli izformēt III btl. un pārējos 2 bataljonus papildināt līdz pilnam kaļa laika sastāvam. Pēc pārkārtosanās pavēlēja pulkam 12. novembrī izbraukt uz fronti.

Jauni ieroči, dažādi rīki, zirgu lietas u.c. pienāca Ventspilī tieši 1. ešalona izbraukšanas dienā un tos nemaz neizlādēja no vagoniem. Lai gan kaļavīri aizvadītos 5—6 mēnešos bija samērā labi apmācīti, tomēr ieroču trūkuma dēļ nebija izņemta ieroču materiālā daļa un šaušana ar tiem. Vāji sagatavots bija sakaru dienests. Atlika cerība, ka to visu varēs kaļavīri piesavināties praksē, nonākot frontē. Morāliski kaļavīri bija labi sagatavoti.

Izbraucot uz Austrumu fronti, pulkam bija sekojošs augstākais komandējošais sastāvs:

Pulka komandieris — *pulkv. Apsītis*,  
Adjutants — *kapt. J. Kīlitis*,  
Saimniecības pr-ks — *SS-hstuf. Meijers*,  
Vec. ārststs — *ltn. Dr. Ritums*,  
Veterinārārststs — *ltn. Roga*,  
Stāba rotas kom. — *vltn. Reķelis*,  
Prettanku lielg. rotas kom. — *vltn. J. Tervītis*,  
Ieroču virsnieks — *vltn. N. Leimanis*,  
Kājn. lielg. rotas kom. — *vltn. Brīvkalns*,  
I btl. komandieris — *pltn. J. Druvaskalns*,  
II btl. komandieris — *pltn. N. Bebris*.

Apbruņojuma un transporta stāvoklis pulkā:

<i>Ieroči:</i>	Paredzēts	Ir
Šautenes	1333	1265
Pistoles	401	456
Mašinpistoles	351	200
Sm. ložmetēji	24	24
Vieglie ložmetēji	127	127
Mīnumetēji	8	—
Vieglie kājn. lielgabali	6	6
Smagie kājn. lielgabali	2	2
8 cm mīnumetēji	12	12
Prettanku lielgabali	12	12

*Transporta līdzekļi:*

Vieglie auto	15	2
Smagie auto	17	2
Motocikleti	18	4
Motocikleti ar blakusvāģi	3	—
Motocikleti ar kāpurķēdēm	2	—
Kāpurķēžu traktori	27	—
Degvielu auto	2	—
Rem. pied. auto	1	—
Velosipedi	42	42
Kājn. divriči	152	152
Kājn. zirgu v. divriči	74	74
Laucinieku rati	—	80
Divjūgu rati	132	20
Zirgi	536	83
Lielās lauku virtuves	10	10
Mazās lauku virtuves	3	3

34. (5. LATV.) GRENADEIERU PULKA IZBRAUKŠANA UZ  
FRONTI UN CINAS\*)

1943. g. 12. novembrī pulks sāka uzlādēšanos ešalonā Ventspils stacijā. Bija solīti 20 smagie transporta auto, jo pulkam pašam to bija maz. Tomēr uzlādēšanās dienā ieradās tikai 4. Lai nogādātu visas man-

\* Par 34. pulka gaitām frontē plaši stāsta pulka stāba pr-k s maj. Kilitis savā grāmatā „Es ka jā aiziedams . . .” (1956.).

tas stacijā, vienībām bija jāpieliek pārcilvēciskas pūles, bieži pat pašiem velkot ratus. Tomēr 1. ešalonu, kuŗā ietilpa pulka stābs un I btl., izdevās līdz pulkst 17 uzlādēt. Par ešalona priekšnieku norīkoja pltn. *Druvaskalnu*. Plkst. 19 ešalons, daudzu pavadīts, atstāja Ventspili.

Nākošā dienā ceļā devās arī otrs ešalons ar stāba rotu un II bti. pltn. *N. Bebra* vadībā. Ceļš gāja caur Jelgavu, Krustpili un Gulbeni, kur 2. ešalons panāca 1. ešalonu. Tālāk ceļš gāja caur Abreni uz Ostrovu, kur pulks naktī lielā steigā izlādējās.

Vēlāk noskaidrojās, ka pulkam Ostrovā bija jāizlādējas tikai tādēļ, lai jau nākošā rītā dotos īslaicīgā partizānu apkarošanas akcijā Ostrovas apkārtnē. Pret to pulka komandieris protestēja, jo visi smagie ieroči un patšautenes atradās vēl vagonos, kastēs iepakoti un neiztīriți no vazelīna. Izlādēšanai notiekot pilnīgā tumsā, bez jebkādas gaismas, daudz mantu bija pazaudēts — viss ceļš no stacijas līdz kazarmēm bija pilns ar dažādām pulka mantām.

Kazarmas bija lielas un ērtas. Pulka komandieris devās pie Ostrovas vācu komandanta, lai norādītu uz pulka pašreizējo stāvokli. Komandants pulka stāvokli labi saprata un deva laiku ieročus iztīrīt un sagatavot.

Cik bēdīgs tanī laikā bija pulka stāvoklis, spilgti raksturo 34. (5. latv.) pulka komandieŗa 17. novembra ziņojums Latviešu leģiona ģenerālinspektoram un divīzijas kājnieku priekšniekam:

„Latviešu SS brīvpr. Leģiona ģenerālinspektoram.

15. latv. brīvpr. div. kājnieku priekšniekam.

Esmu spiests Jums ziņot un lūgt Jūsu palīdzību un aizstāvību, jo man pakļautais pulks ir nonācis ārkārtīgās grūtībās.

Vispirms raksturošu pulka stāvokli.

No kareivju sastāva pulka vienībās iztrūkst apm. 25 %. No instruktoru sastāva iztrūkst apm. 50 %. Pēdējos atvieto tikko mācības beigušie instruktori kandidāti bez jebkādiem dienesta piedzīvojumiem, nerunājot par kaut kādu kaujas pieredzi.

Kaujas apmācības ziņā Ventspilī vienības nokļuva līdz vada kaujas mācībām, pie kam jānorāda, ka par kaut kādu viengabalainu apmācības gaitu nevar runāt, jo ārkārtīgi lielie kareivju komandējumi ātpus pulka atrāva tos no apmācībām.

Pēc apm. 400 vīru pārvietošanas uz 2. brigādi pulka vienības papildinājās ar ik dienas pienākušiem neapmācītiem jaunesaucamiem.

Šaušanas apmācības pulka vienības izdarīja ar franču ieročiem, kā ar šautenēm, tā patšautenēm un ložmetējiem. Kaut gan jaunie vācu ieroči pul-

kam tika piegādāti apm. vienu nedēļu agrāk un bija izdevība kaļavīrus ar tiem iepazīstināt un apmācīt šaušanā un viņu lietošanā, bija noliegums šos ieročus izsniegt. Tikai 24 stundas pirms izbraukšanas uz fronti pulks saņēma rikojumu apmainīt franču apbruņojumu pret vācu. Tanī laikā pulkam bija uzdots pārformēties no 3 bataljonu sastāva uz 2 batalioniem, nodot franču ieročus un sagatavoties izbraukšanai. Ir saprotams, ka šādos apstākļos nevarēja būt runa par kareivju iepazīstināšanu ar jaunsaņemtiem ieročiem, un tie izbrauca uz austrumiem ar pilnīgi nepazīstamu apbruņojumu, neprazdami ne šaut, nedz apieties ar tiem.

Pulka sakarnieki bija pilnīgi neapmācīti, jo pulkam nebija izsniegt neviens sakaru, ne sakaru mācības līdzeklis. Tas pats attiecas uz pulka sapieņu apmācībām, pie kam viņu apmācībai pulkā nebija neviena sapieņu virsnieka, ne arī piemērota instruktora.

Sapieņu un sakaru līdzekļus, kā arī optiskos rīkus, gāzmaskas un pretgāzu līdzekļus pulks saņēma Ventspilī tieši uzlādēšanās laikā un pienākušie vagoni tika piekabināti I ešelonam. Par šo priekšmetu izsniegšanu vienībām nevarēja būt ne runas.

Izbraucot uz fronti, pulka satiksmes un transporta līdzekļi bija tik trūcīgi, ka pulks bija uzskatāms par kustības nespējigu ... (Pulka transporta stāvokli skat. iepriekš.)

Nebija nekādu apgaismošanas piederumu, ieroču darbnīcai nebija instrumentu, trūka arī citu darba rīku un ieroču rezerves daļu. Kareivjiem nebija izsniegti ne katliņi, ne pudeles, ne ēdamie rīki.

Pie tāda transporta līdzekļu trūkuma pulks Ventspilī nespēja ar saviem spēkiem uzlādēties. No divīzijas stāba putas sākumā bija apsolīts izsūtīt pa līgā 20 smagās mašīnas, kuļas dienu iepriekš reducēja uz 15. Mašīnām vajadzēja ierasties pie pulka stāba 12. 11. plkst. 04. Plkst. 06.36 ieradās 5 Ventspilī savāktās privātās mašīnas, no kuļām viena tūliņ sabojājās, Pulka 1. ešalonu uzlādēšanās novilcinājās, tā veicinot arī citu ešalonu nokavēšanos. Uzlādējoties pulka III ešalonam, nebija nevienas smagās mašīnas, un ešalons mantas pieveda ar saviem 5 pajūgiem.

17. 11. plkst. 17 pulka I ešalon — I btl. un pulka stābs — pienāca Ostrovā. Bijā pilnīga tumsa un sākās lietus. Stacijā ešalonu sagaidīja divīzijas stāba kapt. Mēders (*Möder*), kuŗš, sazinoties ar šeit novietoto divīziju, sameklēja 8 divjūgu pajūgus ešelona mantu novešanai uz novietni. Pulkam pašām bija 2 smagās mašīnas un 8 divjūgu pajūgi. Ešalonam bija pavēlēts izkrauties 3 stundu laikā. Mantas noteiktā laikā arī izkrāva uz perona lietū un dubļos. Pulkam piesūtītie optiskie rīki, gāzmaskas un sapieņu piederumi bija bez jebkāda iesaiņojuma, vienkārši sabērti vagonā uz grīdas; binokļi, to okulāru aizsargu vāki, siksniņas u.t.t. gulēja nekārtīgā kaudzē sajaukti. Tas pats attiecas uz gāzmaskām un pretgāzu līdzekļiem. Arī aizjūgi bija samesti lielā kaudzē, izjauktā stāvoklī, visas siksnes nekārtībā sajauktas. Tādos apstākļos izkraujot no vagoniem un pārvadājot šo vērtīgo kravu, trūkstot jeb-

kādiem apgaismošanas līdzekļiem, nebija iespējama nekāda uzraudzība. Sa-  
karā ar to gāja zudumā un tika bojāta daļa šo mantu. Kādi īsti bojājumi  
nodarīti mantām un kādas vērtības gājušas zudumā, pašreiz vēl nav iespējams  
konstatēt. To varēs uzzināt tikai pēc visu mantu sadališanas vienībām, kas  
patlaban notiek.

Vēl I ešalona mantas trūcīgā transporta dēļ nebija nogādātas no stacijas  
projām, kad tur jau ieradās II ešalons ar II btl., kuŗa mantu nogādāšana  
noritēja ar vēl lielākām grūtībām (arī naktī).

Vēl 14. 11. vakarā saņēmu no kapt. Mēdera vietējā lauku komandanta  
rakstisku pavēli, kuŗā bija uzdots abiem bataljoniem jau 15. 11. iziet.

I btl. plkst. 08 vajadzēja doties apm. 20 km uz ziemeļiem, bet II btl.  
pēc izlādēšanās — apm. 15 km uz dienvidiem. Uzdevums:

I btl.: novietoties vairākās sādžās, izlūkot un nākošā dienā izsist ienaidnieka  
partizānus un rēgulārā kaļaspēku daļas, apbruņotas ar smagiem ložme-  
tējiem un granātmetējiem, no 6 sādžām, no kuŗām vairākas nocietinātas ar  
ierakumiem, bet 2 veido atbalsta puunktu purvāja apvidū.

II btl.: novietoties vairākās sādžās un iztīrīt plašāku rajonu no partizā-  
niem, pēc ziņām 600—800 vīru stiprumā, kuŗi it kā devušies uz dienvidiem.

Tā kā vēlā laika dēļ nebija iespējams dabūt sarunu ar 281. div. komandieri  
un kapt. Mēders nebija kompetents iziešanu apturēt, devu pavēli abiem batal-  
joniem iziet un novietoties viņiem uzdotos rajonos, izliekot aplveida ap-  
sardzību, bet vairāk arī nekā. I btl. bija dažas stundas atpūtēs, jo bija no-  
vietots telpās, bet II btl. tieši no stacijas plkst. 09.00 devās uz savu rajonu.  
Transporta līdzekļu trūkuma dēļ — vienībās bija 1—3 pajūgi — lielākā daļa  
mantu bija jāpamet pie stacijas un pilsētā, pieliekot klāt apsardzību. Vēlāk  
sekojošās vienības šīs mantas savāca un novietoja vienkopus. II btl. pat vēl  
nebija virtuvju priekšratu. Tie pienāca tikai ar III ešelonu. Tam virtuves  
nogādāja 16. 11. ar vācu kaļaspēku zirgiem un aizjūgiem.

15. 11. plkst. 09.00 stādijos priekšā 281. div. komandierim, ziņoju par  
pulka stāvokli un pateicu, ka pulks pašreizējos apstākļos nav spējīgs veikt  
nekādus uzdevumus, kas saistīti ar kustībām, par kaujas uzdevumiem nemaz  
nerunājot. Divīzijas ģenerālis tam piekrita, bet noteica, ka vienībām tomēr  
jānovietojas zināmos rajonos, lai tos un tiem caurejošos celus nodrošinātu  
pret partizānu uzbrukumiem. Divīzijas komandieris pēc tam pazīnoja, ka  
līdz ar ierašanos esmu pakļauts viņam, bet taktiskā ziņā — Ostrovas lauku  
komandantam, kuŗam stādijos priekšā tās pašas dienas pēcpusdienā. No viņa  
tūliņ saņēmu jaunu uzdevumu: vienu vienību no II btl. izsūtīt tūliņ vēl 15  
km uz dienvidiem, ieņemt kādu sādžu un nodrošināt kādu rajonu no parti-  
zānu uzbrukumiem, kuŗu nodevu tālāk izpildīšanai II btl.

15. 11. plkst. 17 pienāca III ešalons — stāba, 13. un 14. rt.; personīgi  
ierodoties stacijā, lūdzu stacijas komandantu atļaut izlādēšanos no vagoniem  
nākošās dienas ritā. Komandants piekrita, un izlādēšanās noritēja pilnā kār-  
tībā, un nekādi mantu zudumi ne bojājumi nav notikuši. Ne 13., ne 14. rt.  
nebija nekādu paredzēto transporta līdzekļu. Viņu mantas un ieročus uz no-

vietnēm nogādāja vācu kaļaspēka mašīnas un pajūgi, jo pulka transporta līdzekļi jau atradās pie pulka aizgājušām vienībām.

16. 11. pienācā 14. rt. domātie 11 kāpurķēžu vilcēji, lai gan rotai, kurai ir 12 lielgabali, nepieciešami arī 12 vilcēji; arī pārējo motorizēto līdzekļu trūka. Rotas stacionārai (ar auto transportu pārvadājamai) virtuvei trūka transporta mašīnas, nerunājot par pārējām smagajām, vieglajām un speciālajām mašīnām un spēkratiem.

13. rota ar zirgu velkmi nebija neviena zirga un trūka lielgabalu priekšratu, tā ka šī rota bija pilnīgi kustības nespējīga, tāpat kā 14. rt.

Tanī pat 16. 11. saņēmu pavēli izsūtīt no 13. rt. 50 ar šautenēm un patšautenēm apbruņotus vīrus kāda tilta apsardzībai apm. 25 km attālumā no vienības novietnes. Lielā steigā šiem vīriem tika izsniegti kājnieku ieroči — šautenes un patšautenes, kuļus pilnīgi nepazīdami, viņi aizgāja veikt uzdevumu. Arī 14. rt. un stāba rt. saņēma uzdevumus izsūtīt tiltu apsardzībai pa 20 vīru lielas grupas, 14. rt. lielākā attālumā no novietnes, bet stāba rt. pilsetā. Tādā veidā pulks patlaban ir stipri izkaisīts pa plašu rajonu un aizņemts ar citu uzdevumu veikšanu, kādēļ nevar būt runas par kādu rēgulāru apmācību izdarīšanu un pulka sagatavošanu kaujas darbībai.

16. 11. ap plkst. 11.00 pulka adjutantu izsauca uz divīzijas stābu, kutsābā priekšnieks viņam paziņoja, ka līdz 18. 11. pulkam ir jābūt pilnīgi sakomplektētam, apgādātam ar visu nepieciešamo, apmācītam un kaujas spējīgam, un ka to paredzēts pārvietot uz citu vietu XXIV korpusa rīcībā. Kādam uzdevumam — nebija zināms.

Tā kā tik īsā laikā pulkam nebija nekādas izredzes ne saņemt, ne izdalīt vienībām visas trūkstošās mantas, zirgus, transporta un techniskos līdzekļus, ne arī izdarīt kaļavīru iepazīstināšanu ar jau saņemtiem ieročiem un techniskām ierīcēm, kā arī veikt šaušanas apmācības, iesniedzu 281. div. komandierim ziņojumu, rakstiski apgaismodams pulka pašreizējo stāvokli, lūdzu viņu pagarināt laiku pulka apgādei, sakomplektēšanai un apmācībai, un paziņoju, ka pretējā gadījumā nonemu no sevis katru atbildību par varbūtējām sekām, kuļas celtos, raidot kaujās pulku pašreizējā stāvokli.

Lūdzu Jūsu gādību, lai pulkam tiktū atlauts minēto uzdevumu veikšanai vismaz 3—4 nedēļu ilgs laiks, kā arī rūpēties, lai pulks saņemtu visus viņam pienākošos un līdz šim nesaņemtos ieročus, satiksmes līdzekļus un citas apgādes mantas.

A. Apsītis  
Leg. pulkvēdis.

Nākošās dienās pulks ārpus Ostrovas ieņēma zināmus centrus apm. 20 km attālumā no pilsētas uz ceļiem u.c. Pulka I btl. novietojās apm. 20 km Z no Ostrovas un II btl. — apm. 15 km D no Ostrovas. Abiem bataljoniem uzdeva iztīrīt no partizāniem plašākus rajonus.

Šīnī partizānu apkaņošanas akcijā pulks piedalījās no 15.—20. novembrim. Sadursmes ar partizāniem notika galvenokārt naktīs un tanīs pulka vienības guva labas sekmes, nodarot ienaidniekam kā cilvēku, tā materiālus zaudējumus. Drīz tomēr pienāca pavēle sagatavoties pārbraukšanai uz citu rajonu. Pie vietējā kaŗa apgabala priekšnieka bija ieradies kāds pltn. no Ziemeļu frontes virspavēlniecības stāba un uz kartes ierādīja pulkam jauno darbības lauku — vācu 40. korpusa 83. divīzijas rajonā. Šo divīziju komandēja ģen. Šērers (*Scherer*). Tur varēšot turpināt apmācības un trenēties kaujas darbībā.

Uz turieni 1. ešalons izbrauca 19. novembrī un 2. ešalons — 22. novembrī. Maršruts bija: Ostrova — Opočka — Pustoška — Malo Sokoļpiki. Pārvietošanās notika ar lielām smagām mašīnām, kas varēja braukt vienīgi pa labiem ceļiem. Dubļainos ceļa posmos kaŗavīriem bija jākāpj laukā no mašīnām un jāiet kājām. 1. ešalonā ar I btl. un daļu pulka stāba personālu brauca arī pulka komandieris. Pa Ostrovas — Pustoškas šoseju varēja braukt vienīgi dienas laikā, jo bija partizānu apdraudēta. I btl. Pustošku sasniedza 19. novembra pēcpusdienā. No turienes brauciens turpinājās pa daudz sliktāku ceļu uz Majeve un Malo Sokoļpikiem. Pulka komandieris ar savu Adlera mašīnu iestīga dubļos jau 1 km no Pustoškas. I btl. sasniedza Loškovo sādžu, kur novietojās.

II btl. komandieris *pltn. N. Bebris* atteicās doties celā bez vajadzīgā zirgu vai auto transporta. Tikai piedraudot ar atcelšanu no amata viņš paklausīja pavēlei doties celā kājām. Beidzot tomēr sadabūja arī auto transportu.

1943. g. 23. novembrī visas pulka vienības bija ieradušās noteiktās vietās. Tās izvietojās DR no Novo Sokoļpikiem. Pulka komandieris pieteicās 83. divīzijas stābā, kur viņu ar adjutantu uzņēma ļoti laipni, jo zināja, ka latvieši nav nekādi SS vīri un ir ar labu militāru izglītību.

34. (5. latv.) pulka pirmais uzdevums bija izbūvēt otru līniju t.s. Barbarosas pozīciju ap 5 km 83. div. aizmugurē. Vienības, kas nebija iesaistītas pozīciju izbūves darbos, izveda intensīvas apmācības. Apmācības nolūkos visus zemākos virsniekus un instruktorus piedalīja pirmajās līnijās esošām vācu vienībām, kur tie pierādīja teicamu kaujas sparu, daži pat izpelnījās apbalvojumus. Kā pirmais Dzelzskrustu saņēma v.v. *A. Kvēps*. Saprotams, bija arī kritušie un ievainotie. Apmācībās un ierakuma darbos pulks sabija līdz decembra beigām. Vienu reizi pulku apmeklēja arī 15. divīzijas komandieris.

15. divīzijas komandieris *gmaj. Piklers* 22. decembrī ar rakstu no-vēlot Latviešu legiona ģenerālinspektoram Jaunajā gadā viņa darbā legionā un tēvzemes labā vainagojumu, turpina:

— Par šejieni īsumā ziņoju:

Viss ievirzās normālā gultnē. Komandieri pieiet saviem grūtajiem uzdevumiem ar centību un prasmi. Apmācīšanas iespējas ir labākas kā dzimtenā, jo mēs saņemam ne tikai instruktorus no poziciju divīzijām, bet arī tekoši komandējam ievērojamas komandas pie poziciju divīziju vienībām. Sādā veidā virsnieki, instruktori un kareivji vislabāk iemācās praktisko frontes dienestu. Tas, kas mums vēl apbrūojumam un apgādei trūkst, ir ceļā. Pamazām jau divīzija iegūs lietojamu seju. Tikko mēs būsim tikuši drusku tālāk ar stāba mītnēm, es atļaušos Jūs reiz uzaicināt.

34. pulkam līdz šim bija 3 krituši un 2 ievainoti. Kāds kareivis, kas bija aizkomandēts pirmā linijā, kāda maza krievu iebrukuma laikā, kopā ar kādu vācu biedri, tīk ilgi aizstāvējās, kamēr tos nomainīja. Abi bija ievainoti. Drošsirdīgais legionārs diemžēl lazaretē mira. Mēs viņu šodien apbedījām. Kāds cits kaņavīrs arī krita frontē, kāds trešais no aviācijas bumbas. Negadījumi un citādi sevišķi notikumi nav atzīmējami. —

Šai laikā saslima pulka komandieris *pulkv. Apsītis* un atgriezās Latvijā. Viņa vietā līdz 1944. g. janvārim, kad ieradās jaunieceltais pulka komandieris *pulkv. Zeniņš*, 34. (5. latv.) pulku komandēja *pulkv. Silgailis*.

Pulks bija labi apgādāts ar ziemas apģērbiem, pietiekoši bija arī ieroču. Katrai rotai bija apm. 19 patšautenes, bet cilvēku bija tikai 14—16 apkalpēm. To bija uzzinājusi 83. divīzija, kurai šo ieroču trūka, un lūdza kādas 10 patšautenes aizdot. Saprotams, tās atpakaļ pulks nekad vairs nedabūja.

Sadarbība ar 83. divīziju bija laba, traucēja vienīgi tas, ka pulks bija padots divām divīzijām — 15. un 83.

Sākoties vācu kaņaspēka atraušanās kustībai no Neveles telpas, no 27. decembra līdz 16. janvārim apm. 500 pulka vīrus nodarbināja pie „Luchs” aizstāvēšanas pozicijas izbūves darbiem. Krievu iebrukumu Neveles telpā neizdevās likvidēt. Vācieši nolēma Novo Sokoļņikus un Barbarosas pozicijas atstāt un fronti iztaisnot. Atiešanas laikā ienaidnieks savu spiedienu pastiprināja un iedegās sīvas kaujas. Tanīs iesaistījās vispirms pulka II btl. pltn. Bebra vadībā. Laikā no 27. — 31. janvārim tas sīvi cīnījās Malo Sokoļņiki — Sonkino rajonā. Arī I btl. iesaistīja GKL Majeve stacijas rajonā. Daļa pulka *kapt. A. Sproga* vadībā raka pozicijas, bieži vien zem intensīvas ienaidnieka artilerijas uguns.



34. (5. latv.) gren. pulka komandpunktā Pie Novo Sokołnikiem.  
No labās: pulka komandieris pulkv. Apsītis, adjutants maj. Kīlītis un  
ltn. Tēraudiņš



34. (5. latv.) gren. pulka 6 kritušo kārtavīru kapi pie Nižneje Mjatkovo

Vēlāk, kaujām attīstoties, pulka I btl. iesaistīja cīņās pie kādas citas vācu divīzijas un to atdabūt pie pulka tik drīz neizdevās. Kaujās pie Malo Sokoļnikiem stipri cieta II btl. Krita *vltn. Rekelis*.

3. februārī I btl. izcīnīja sīvas kaujas Ussadiče un Anuškovo sādžu rajonā, kur krita 4. rotas komandieris *kapt. Babris*.

4. februārī I btl. sīvi cīnījās pie Machino sādžas.

9. februārī I btl. cīnījās D no Kolpakovo sādžas, bet II btl. Chraņi sādžas rajonā. Lielo zaudējumu dēļ II btl. novietoja rezervē pie pulka stāba. I btl., sasniedzis Pantera līniju, 27. februārī izgāja no GKL un pievienoja pārējām pulka vienībām Maslovo sādžas rajonā. Šini sīvās kaujas smagi ievainoja I btl. komandieri *pltn. J. Druvaskalnu* un *kapt. J. Lazdusiedu*, bet vieglāki *vltn. Kļaviņu*. I btl. ārsti *ltn. Baško* krita kaujā pie Gluchovo sādžas.

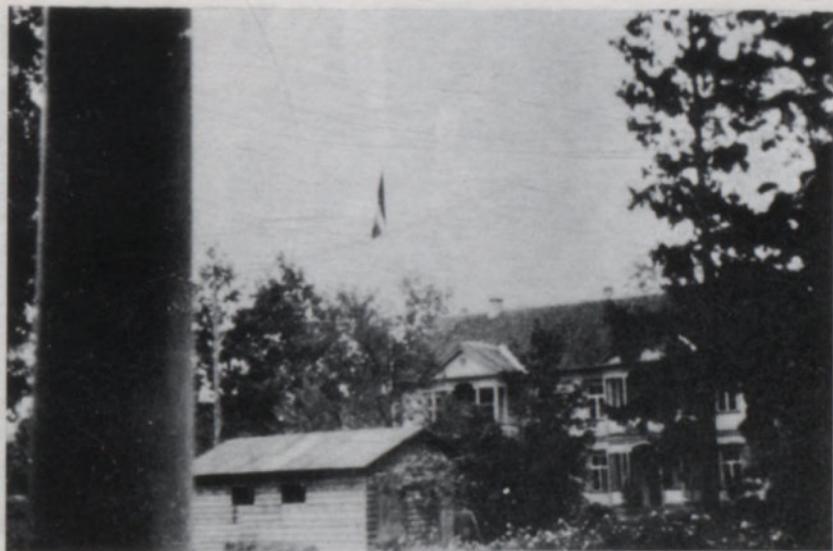
Atraušanās kauju laikā 34. (5. latv.) pulks zaudēja 54 kritušos, 240 ievainotos un 22 bez vēsts pazudušos. Par kaujās parādīto varonību apbalvoja 108 kaļavīrus ar Dzelzskrustu un 76 ar trieciena nozīmi.

Kamēr pārējie 15. divīzijas gren. pulki pēdējās februārī mēneša dienās no Belebelkas pozicijām devās uz Veļikajas upes pozicijām, tikmēr 34. (5. latv.) pulks vēl palika Malo Sokolniki — Majeve rojona vācu divīzijas padotībā. Tikai marta mēneša pirmajās dienās pulks devās uz Veļikajas upes pozicijām.

## 15. ARTILERIJAS PULKS

1943. g. aprīlī Rīgā sāka formēt arī 15. divīzijas artilerijas pulku, par kuŗa komandieri iecēla *generāli V. Skaistlauku* pulkveža dienesta pakāpē un par adjutantu — *kapt. Insbergu*. Mēneša beigās par pulka formēšanas vietu tomēr noteica Jelgavu, kur arī sāka ierasties jauniesauktie.

\* *Generālis Voldemārs Skaistlauks* dzimis 1892. g. 6. septembrī Kalnciema pagastā. Pēc Jelgavas reālskolas beigšanas studējis tautsaimniecību Rīgas politehnikumā. Kā rezerves virsnieks piedalījies 1. pasaules karā un brīvības cīņās Ziemeļlatvijas armijā. Par kaujas noplēniem paaugstināts par pltn. un apbalvots ar LKO. 1922. gadā iecelts par Artilerijas inspektora stāba priekšnieku. 1925. g. paaugstināts par pulkvedi. 1926. g. beidzis Augstāko kaŗa skolu. 1928. g. iecelts par Vidzemes artilerijas pulka komandieri. 1940. g. augustā paaugstināts par generāli un iecelts par Kurzemes divīzijas komandiera paligu. Skaistlauks pazistams arī kā militārs rakstnieks un dzejnieks.



15. Artilerijas pulka I diviziona stābs Gintermuizā pie Jelgavas  
1943. gada vasarā



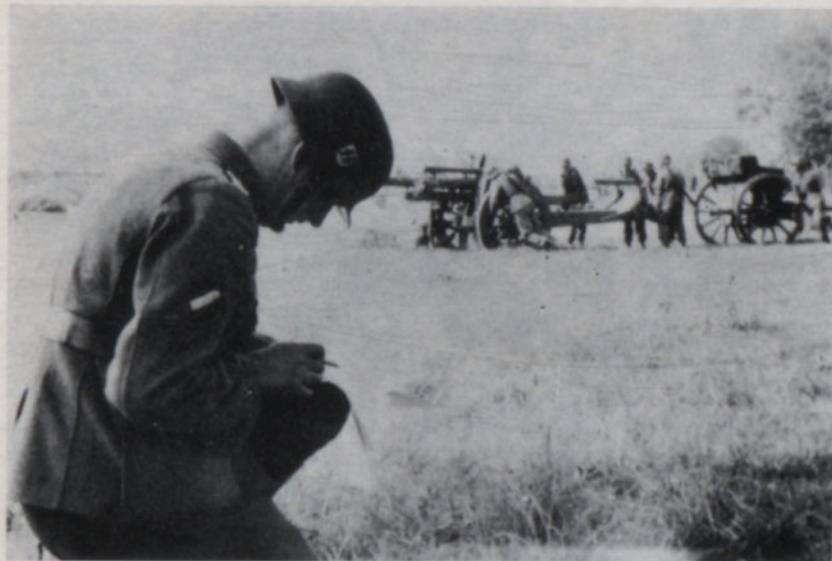
Jauniesauktie 15. Art. pulkā, Gintermuizā pie Jelgavas 1943. g. vasarā



Jauniesauktie 15. Art. pulkā, Ģintermužā pie Jelgavas 1943. g. vasarā



15. Art. pulka komandieris pulkv. V. Skaistlauks sarunā ar instr. baterijas komandieri kapt. Rēbergu 1943. g. vasarā Jelgavas apkārtnē



15. Art. pulka instrukturu baterija apmācībās Gintermuīžas apkārtnē  
1943. g. augustā. Priekšā baterijas komandieris kapt. Rēbergs



15. Art. pulka jaunās haubices (10,5 cm) Gintermuīžā pie Jelgavas  
1943. g. vasarā



15. Art. pulka kāravīru grupa kaujas mācībās 1943. gāda vasarā pie Jelgavas.  
Vidū virsn. vietn. Āzis



15. Art. pulks apmācībās pie Jelgavas 1943. g. augustā

Pulks bija paredzēts uzstādīt sekojošā sastāvā: 3 vieglās artilerijas un 1 smagās artilerijas divizions, pulka stāba baterija, pulka stābs un apgādes vienības. Katrā divizionā bija paredzēts 3 lielgabalu baterijas, 1 diviziona stāba baterija, diviziona municijas vads un diviziona stābs.

Jau pašās pirmajās pulka formēšanas dienās daļa no iesauktiem bija jānodod Volchovā esošam 2. brigādes art. divizionam, kuŗu vēlāk izveidoja par 19. Artilerijas pulku. Tas radīja traucējumus apmācību gaitā.

Apmācības iesāka ar virsnieku iepazīstināšanu ar vācu armijas artilerijas reglamentiem, kas vēlāk ļoti atviegloja vienību saskaņotu apmācību. Visas mācības tomēr notika latviešu valodā. Iekšējais die-nests ritēja pēc Latvijas armijas reglamenta. Laikā no 1943. g. maija līdz decembra sākumam, kad pulks izbrauca uz fronti, pulks sagatavoja apm. 200 jaunus artilerijas instruktorus. Apmācības sevišķi traucēja zirgu un iejūgu trūkums, kas iespaidoja jašanas un braukšanas apmācības. Tā, piem., I divizions zirgus un municijas ratus saņēma tikai dažas dienas pirms izbraukšanas uz fronti.

Lai arī sākumā bija nodoms pulku formēt 3 vieglo un 1 smagā dvzn. sastāvā, tomēr 1943. g. 7. jūnija pavēle noteica formēt tikai 2 vieglos un 1 smago divizionu (sk. pielikumā).

Pulku 7. jūnijā apmeklēja Latviešu leģiona ģenerālinspektors, kuŗš pēc pulka inspekcijas deva sekošus atzinumus:

1) *Mītnes:*

Pulka mītnes uzskatāmas kā labas. Lielās, gaišās guļamās telpas plašas, tā kā jaunkareivjiem personīgām vajadzībām pietiekošs ērtums. Sliktā laikā baterijām nostāšanās vietas nodrošinātas. Mazgājamās un peldu vietas atrodamas pietiekošā skaitā. Ir arī telpas kopgaldam un brīvlaika pavadišanai.

2) *Uzturs:*

Ēdiens tiek pagatavots stacionārās virtuvēs un atbilst pilnīgi kaļaspēka uzturam.

3) *Instruktori un kaļavīru klubs:*

Šim mērķim paredzēta atsevišķa māja, kuŗa atbilst visām prasībām. Blakus uzturēšanās un kopgalda telpām tajā atrodas liela zāle, kino, teātru vai citām izrādēm. Parkveidīgā dārzā ir basketbola laukums un citas iespējamības sportam un spēlēm. Viss gruntsgabals piemērots instruktoriem un kaļavīriem sniegt patīkamu uzturēšanos.

4) *Virsnieku klubs:*

Aprakstītā gruntsgabala tuvumā atrodas māja, kas paredzēta virsnieku klubam. Tanī virsniekiem iespējamība atpūsties. Vajadzīgie trauki un cita

iekārta tiek gādāta. Paredzams, ka tuvākā laikā izdosies novērst pašreizējos trūkumus.

### 5) *Apmācība:*

Neskatoties uz virsnieku un instruktoru trūkumu, notiek jau intensīva apmācība. Arī pie lielgabaliem un citiem ieročiem notiek vingrinājumi, ie-sāktas arī šaušanas un lauku mācības.

### 6) *Pulka vēlējumi:*

Tā ka orķestris paredzēts Rīgas sardžu bataljonam, pulkvedis lūdza at-ļauju Jelgavā sastādīt orķestri. Viņš pārliecināts, ka ar vietējiem līdzekļiem iespējams sagādāt instrumentus un mūziķus. Propagandas ziņā orķestra dibināšana Jelgavā būtu apsveicama.

Pulka komandieris lūdza arī atbalstu bibliotēkas un dienas laikrakstu ap-gādāšanai pulkam. Uzpleču un dienesta pakāpu apzīmējumu apgāde sevišķi apgrūtināta. Arī šeit nepieciešams atbalsts, sevišķi instruktoriem-apmācītājiem.

Lai gan jāpārvar dažādi neizbēgami grūtumi, pulks atstāj labu iespaidu. Kaut gan jaunkareivji tikai dažas dienas atrodas dienestā, ir jūtams, ka par visu tiek gādāts un ka pulks atrodas piedzīvojuša komandieņa drošās rokās

15. divīzijas komandieris 31. jūlijā atkal pavēlēja Jelgavā saformēt arī III vieglo divizionu, komandējošo sastāvu nēmot no pulka pārējiem divizioniem.

20. novembrī pulka komandieris saņēma divīzijas pavēli pulku pārformēt pēc jauniem šatiem (skat. pavēli pielikumā) ar 4 divizioniem.

1943. g. 1. decembrī pulks saņēma pavēli jau 2. decembrī sākt uzlādēšanos ešalonā izbraukšanai uz fronti.

Pirms izbraukšanas uz fronti pulka augstākais komandējošais sa-stāvs bija:

Pulka komandieris — *pulkv. V. Skaistlauks*,

Pulka adjutants — *kapt. Kr. Insbergs*,

I (vieglā) diviziona komandieris — *pltn. Griķis*,

II (vieglā) diviziona komandieris — *pltn. Bērziņš*,

III (vieglā) diviziona komandieris — *pltn. Liniņš*,

IV diviziona komandieris — *pltn. Šēls*,

Pulka stāba bat. kom. — *kapt. Švarcbachs*.

Īsi pirms pulka pirmo vienību došanās uz fronti, pulku Jelgavā 2. decembri otrreiz apmeklēja *gen. Bangerskis*. Par šo apmeklējumu *ltn. Zegners* dienesta atzīmēs raksta:

— Jelgavā ģenerālinspektors ieradās plkst. 11.45 Artilerijas pulka stābā, kur viņu sagaidīja pulka komandieris *pulkv. V. Skaistlauks*.

Pārrunās ar pulka komandieri noskaidrojās sekoši trūkumi:

- 1) Pulks saņēmis no divīzijas 1.12.43. pavēlī uzlādēties sekojošā kārtībā:  
I divīzions 2.12.43—4.12.43. g. (ieskaitot).  
Pulka stābs, stāba baterija un II divīzions 5.12.—8.12.43.  
Tiem sekos III divīzions. Katram ešelonam uzlādēšanās laiks noteikts  
8 stundas.
- 2) Pulks patlaban novietots ne tikai Jelgavā, bet atsevišķās vietās visā Jelgavas apkārtnē, piem.:
  2. btr. — Bemberos,
  3. btr. — Siera muižā,
  7. btr. — Sviņos,
  8. btr. — Brankā,
  9. btr. — Anes muižā un Valakos,10., 11. un 12. btr. — Jelgavā, Artilerijas kazarmēs,  
I divīzions — Iecavā.
- 3) Pulka smagam (IV) divīzionam pēc štātiem 3 baterijas, katrā bija  
jābūt 4 smagiem lielgabaliem, tā tad pavisam 12 lielgabaliem. Pašlaik  
ir tikai 6 lielgabali. Šie 6 smagie lielgabali saņemti 3 nedēļas atpakaļ.  
Apraksti, resp. lielgabali reglamenti līdz šim nav vēl saņemti. Vācu  
instr. virsnieks (*Instruktionsführer Art.*) šīs sistēmas lielgabalus ne-  
pazīst un nav varējis dot nekādus norādījumus par lielgabalu samontē-  
šanu u.t.t. Mēģināts pašu spēkiem to izdarīt, bet tas nav izdevies, piem.,  
nevar dabūt vajadzīgo pacēlumu u.c. Lielgabali nākuši tikko no fabrikas  
ar ne visai precīzu konstrukciju, kas daudzos gadījumos prasa vienā  
otrā vietā pievilkēt, izlabot u.c., kas nav iespējams izdarīt piemērotas  
ieroču vai mechaniskas darbnīcas un darba rīku trūkuma dēļ. Ar sma-  
giem lielgabaliem līdz šim nav vēl šaušana izdarīta.
- 4) Pārējiem 3 viegliem divīzioniem vieglie lielgabali arī saņemti 3 nedēļas  
atpakaļ, bet lielgabalu apraksti, resp. lielgabalu reglamenti saņemti tikai  
vakar, 1.12.43. g. Šaušana ar šiem lielgabaliem līdz šim nav bijusi  
iespējama.
- 5) Līdzšinējās apmācības visos divīzionos izdarītas ar citas sistēmas lielga-  
baliem, kas tagad nodoti atpakaļ divīzijai. Viegliem lielgabaliem neesot  
bijusi materiālā daļā liela starpība starp agrākiem un tagadējiem. Arī  
pēdējā laikā paspēts izvest apkalpes apmācību pie atsevišķiem lielgabaliem.  
Ar bateriju kopdarbību kareivjus nav bijis iespējams iepazīstināt,  
jo visu laiku trūka telefonu, mērķešanas ierīču (Richtkreiss), mērišanas  
aparātu un vispār artilerijas instrumentu.
- 6) Arī ar iepriekšējiem lielgabaliem šaušana izdarīta tikai vienu reizi at  
vienu bateriju, jo trūka artilerijas instrumentu. Izvesta tikai apkalpes  
numuru apmācība.
- 7) Artilerijas pulks zirgus saņēmis tikai pagājušā nedēļā. Iztrūkst vēl 50  
zirgu. Sākumā nebijis stāļļu, kur zirgus novietot, kaut gan stāļļus būv-  
bataljoni būvējuši jau visu vasaru. Šo apstākļu dēļ bijušas sevišķas grū-

- tības ar zirgu novietošanu, nemot vērā ūsās dienas un apgaismošanas līdzekļu trūkumu. Staļju trūkuma dēļ Jelgavā, zirgi novietoti atsevišķos punktos Jelgavas apkārtnē.
- 8) Zirgu lietas un aizjūgus pulks saņemis tikko. Sakarā ar ielādēšanos un izbraukšanu nav iespējams zirgu lietas sakomplektēt un pieplaikot. Nav arī neviens speciālista, kas noteikti pārzinātu vācu parauga zirgu lietas un aizjūgus. Pirmais divizions, kas šodien uzlādējās, novieto visas aizjūga atsevišķās siksniņas vagonos, nepaspējot sakomplektēt. Artilerijas aizjūgi franču parauga. Slejas lielākā daļa par ūsām, tāpēc nepieciešams pagarināt, ko var izdarīt tikai pāršujot. Tam tomēr trūkst laika un materiālu. Vilkšņi — nav ne tērauda trose, ne atbilstoša numura virves, bet pavismi tievi striķi, kas pēc diviziona komandieņa *plm. Griķa* izteicīniem, jau pie vidēji sliktiem ceļiem pārtrūks. Tā kā aizjūgi saņemti tikko, tad baterijas nav līdz šim vēl bijušas aizjūgtas. Tāpēc pulks vēl tuvākā laikā nav pat kustības spējīgs. Saņemtie aizjūgi nav jauni, bet lietoti. Bez tam aizjūgu piederumi un riki vēl trūkst.
  - 9) Tāpat zirgi nav vēl ne iebraukti, ne sapāroti, ne arī apjāti. Tāpat braucēji pilnīgi neapmācīti, nav pat jājuši, ļoti daudz pilsētnieku, kas neprot zirkus aizjūgt. Jau tagad, I ešalonā aizbraucot no mītnēm līdz stacijas rampai, dažiem zirgiem noberztas krūtis.
  - 10) Visam pulkam nav neviens kalēja. Tāpat pakaviem trūkst radzes. Pulks savus kalējus nosūtījis savā laikā ar divīzijas pavēli uz kalēju kursiem. Bet pēc kursu beigšanas uz artilerijas pulku nav atsūtīts vairs neviens kalējs. Tāpēc pašlaik zirgi neapkalti, ja tuvākā laikā uznāk sals, — kustības nespējīgi.
  - 11) Pulks izdarījis līdz šim 3 instruktori izlaidumus, bet tā kā zirgu nebija, tad neviens no šiem instruktoriem nav apmācis pie zirgiem.
  - 12) Nesen visiem kareivjiem izsniegtais vācu sistēmas karabines, tomēr daļa vācu karabines bija jānodod atpakaļ, vietā saņemot čechu sistēmas.
  - 13) Pulka sakarnieki nav gandrīz nemaz apmācīti, jo visu laiku nebija nekādu sakaru līdzekļu. Dažās pēdējās dienās pulks saņem daudz visādu sakaru līdzekļu. Tos nepieciešams sakomplektēt un ar to pielietošanu kareivji jāapmāca. Trūkst laika to izdarīt, kā arī attiecīgu apmācītāju, tā ka pašlaik kareivji daudzus sakaru līdzekļus nemaz nepazīst un neprot pielietot. Vispār pulks dažās pēdējās dienās saņem visādas mantas kaudzēm, ka nav iespējams pārrredzēt, sakomplektēt un attiecīgi sadalīt pa vienībām. Tāpēc ļoti iespējams, ka pa ceļu un pie izlādēšanās daudz kas var sabojāties, vai pat iet zudumā.
  - 14) Pulka radiostacijas saņemtas nesen, pie kam daudzām (sevišķi lielajām, kas uztur sakarus ar lidmašīnām) trūkst attiecīgo piederumu, lai tās varētu darboties.
  - 15) Apgādes ziņā pulks lielāko daļu mantu saņem pašlaik, — liela daļa vēl stacijā vagonos (4 vagoni). Tā pirmais ešalon, kas izbrauc jau šodien, 2.12.43. g., šeit mantas nepaspēj saņemt.

- 16) Visam pulkam pagaidām 200 pāru gaņo zābakai jāšanai, vajadzētu vismaz divreiz vairāk. Siltus ziemas apgērbu piederumus pulks saņem šodien apmēram sekošā daudzumā:
- 1770 pāru salmu zābaki,  
 550 pāru salmu kurpes (lietojamas telpās),  
 2530 galvas sildītājus (katram iznāk otrs, jo viens jau izsniegt),  
 1950 ceļgalu sildītāji,  
 Katram kareivim — pulsa sildītājs,  
 Katram kareivim — krūšu sildītājs,  
 Katram kareivim — otra sega,  
 Tūbas zābaki katrai baterijai 85 pāri (liekas, ka zābaki būs par maziem)  
 Dūraiņu cimdi katram, bez tam otrs pāris cimdu, velkami pirmiem  
 virsū.
- Katram kareivim izsniedz 3. pāri vejas.  
 Kažote, daksiņa ir katram.  
 Uz katriem 5 cilvēkiem 1 katlinš.  
 Lauku virtutes ir. Pirms izbraukšanas vajadzētu sagatavot salmu pinumus gulēšanai.
- 17) Pēc šātiem pulkam trūkst 300 kareivju, jo tik daudz apmēram patvājīgi prombūtnē, slimī un komandējumos. Kareivju skaits būtu bijis pietiekošs, bet nesen daļa nosūtīta uz Brigādes zenītartilerijas divizionu Liepājā.
- 18) Ziņots, ka 2.12.43. g. pulku apskatīt ieradišties vācu artilerijas inspektors.
- 19) Pulkam pēc šātiem trūkst 1 ārsti. (Bez tam vec. pulka ārsti ilgāku laiku slimī un nevar dienesta pienākumus pildīt.) Tā ka viens ārsti izbrauc ar pirmo ešelonu, tad pulkā pašlaik pārējiem divisioniem paliek tikai viens ārsti. Pulka feldšeri ļoti slikti apmācīti. Bez tam 13 feldšeri ar ļoti zemu izglītības līmeni.

*Kopslēdziens:*

Līdz šim apmācības laika bija pietiekoši, bet visu laiku trūka artilerijas piederumu, sakaru un citu mācības līdzekļu. Arī komplektēšanas veids (jādod vienmēr cilvēki projām citām vienībām) visu laiku stipri traucēja apmācības gaitu. Vēl nepieciešams vismaz 8 nedēļas apmācības.

*Pašlaik pulks kustības nespējīgs un kaujas darbībai nesagatavots.*

Pie pirmā ešalona ielādēšanās, kas jau izbrauc šodien, novērojamī sekoshi trūkumi:

- 1) Pavēle ielādēties saņemta iepriekšējā vakarā, kuņā noteikts, ka ielādēšanās jāuzsāk 2.12.43. g. plkst. 06.00 un jānobeidz plkst. 14.00. Agrāk minēto apstākļu dēļ divizions, kuram jāuzlādējas, nav kustības spējīgs un nav varējis laikā uzlādēties. Tā sākta plkst. 08.00.
- 2) Jelgavas stacijā nav bijis pietiekošā vairumā vagonu un vēl plkst. 14.00 nebija padoti 8 vagoni priekš zirgiem.

- 3) Pirmā ešalonā jāuzlādē visa pulka municija (6 vagoni), kas sakarā ar transporta līdzekļu trūkumu, ļoti apgrūtināta. Divizionam nebija nevienas smagās mašīnas.
- 4) Aizbraucošam ešalonam nevar līdzi dot pienākošos elpi, jo noliktavās nav. Sienu saņem  $\frac{1}{2}$  un salmus  $\frac{2}{3}$  no vajadzīgā daudzuma.
- 5) Dzelzceļi nevar padot piemērotus vagonus kareivju transportam, — nevar iekārtot nāras gulēšanai. Vienā vagonā pat bijusi 10 cm bieza kalķu kārta.
- 6) Katrā vagonā jāielādē pa 8 zirgiem, neiespējami sagatavot šķērskokus.
- 7) Nav pieejami nekādi ratu piesaistīšanas materiāli, kā drātis vai taml. Bez tam ģenerālinspektors pārrunāja ar pulka komandieri jautājumu par instruktori, virsn. vietnieku un bij. kadetu paaugstināšanu par leitnantiem.

## 15. ARTILERIJAS PULKS DODAS UZ FRONTI

No 15. Art. pulka sākumā uz fronti aizbrauca vienīgi I vieglais divizions. Divizions devās ceļā 2. decembrī. Uzlādēšanās notika lielā steigā ar tikko saņemtiem zirgiem un municiju visa pulka vajadzī bām. Ar vilcienu divizions nobrauca līdz Pustoškas stacijai. No turienes divizions devās frontes virzienā ar slikti apmācītiem braucējiem un zirgiem, kas ļāva dienā nobraukt tikai 4—6 km. Pēc vairāku dienu gājiena divizions nonāca R. no Novo Sokoļņikiem, kur to piedalīja 205. vācu divīzijas artilerijas pulkam. Pulku komandēja *pulkv. Šulcs*, kas latviešu divizionu norīkoja samērā mierīgā iecirknī. Tas deva iespēju divizionam dažu nedēļu laikā klūt par kaujas spējīgu vienību.

Divizions visus savus kaujas uzdevumus izpildīja sekmīgi, par ko diviziona komandieris *kapt. Rēbergs* un arī daži bateriju komandieri saņēma pirmos apbalvojumus. Šai frontes iecirknī I divizions palika, līdz kamēr ieradās arī pārējās 15. art. pulka vienības.

Pārējo pulka vienību izbraukšana uz fronti kavējās, jo saslima zirgi. Tās frontē ieradās tikai 1944. g. janvārī, kad ienaidnieks jau bija iebrucis Novo Sokoļņiku rajonā. Tādēļ jaunpienākušās 15. art. pulka vienības novirzīja uz klusāku rajonu, bet I divizions palika pie 205. divīzijas art. pulka.

Pēc vairāku dienu gājiena pulks sasniedza Priskucha rajonu, no kurienes tas no Lokņas stacijas pa dzelzceļu pārvietojās uz Belebelkas staciju un no turienes gājiena kārtībā uz Aševo rajonu. Šeit visai 15. divīzijai bija paredzēts aizstāvēšanās iecirknis Jamnas rajonā. Šis



15. Art. pulka kapt. Mateass un pltn. Griķis



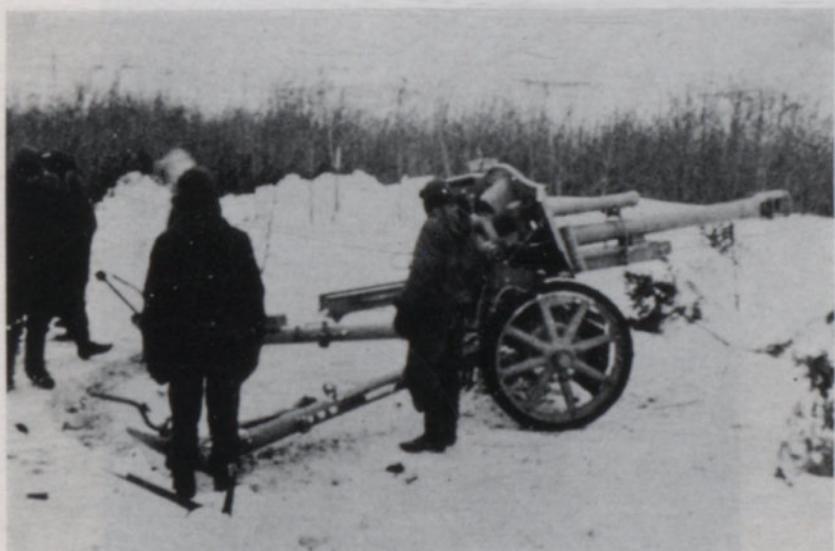
Gen. R. Bangerskis pie 15. Art. pulka I diviziona Jelgavas stacijā,  
izbraucot uz Austrumu fronti



Kādas 15. Art. pulka baterijas priekšējais novērotājs



Uz Novo Sokołpikiem: ltn. Timrots un ltn. Kisle ar 15. Art. pulka stāba baterijas grupu 1943. g. rudenī



Kāda 15. Art. pulka baterija pozicijā pie Novo Sokoļnikiem 1944. g. janvārī



Skats no Barbarosas augstienes uz krievu līnijām



15. Art. pulka kāravāri pie notriektās ienaidnieka lidmašīnas  
Austrumu frontē 1944. g. pavasarī

sākumā klusais iecirknis deva cerības pulku lēnām pieradināt kaujas apstākļiem, bet municijas trūkums neļāva izvest šaušanas apmācības. Pēc dažām nedēļām arī te sākās ienaidnieka uzbrukums. Pirmie frontes pārrāvumi notika Z. no 15. divīzijas. Drīz uzbrukums sākās arī tiesiši 15. divīzijas iecirknī. Pulks savu kaujas darbību uzsāka ar artilerijas uguns koncentrācijām, sekmīgi atvairot ienaidnieka uzbrukumus.

Vācu armijas vadība gribēja fronti saīsināt, tāpēc līdz ar 15. divīzijas attiešanu uz Veikajās upes līniju, bija jāattiet arī 15. art. pulkam. Tumšās janvāra naktis, sniegputenis un pieblīvētais vienīgais atiešanas ceļš, atiešanu padarija ļoti grūtu. Lielas grūtības sagādāja apdzīvotu vietu trūkums, jo gar ceļu visas sādžas bija nodedzinātas. Trūka arī zirgiem barība. Pulks zaudēja ap 300 zirgu. Vienīgi sākot ar Novorževu atiešanas apstākļi bija kaut cik labāki.

Tā kā 15. divīzija atgāja ar pakāpeniskām pretošanās pozicijām, 15. art. pulkam bija šīs pozicijas jāatbalsta ar artilerijas uguni, sevišķi apkaņojot ienaidnieka kaujas ratus.



Pārtikas piegāde Krievijā 1943./44. gada ziemā



Latviešu 15. divīzijas kājavīru grupa Krievijā 1943./44. gada ziemā

## 15. ZENĪTARTILERIJAS DIVIZIONS

15. Zenītartilerijas divizionu *vltn. A. Bergs* un *vltn. J. Spāde* sāka formēt 1943. g. martā Lilastē, lai gan pirmā divīzijas pavēle par diviziona formēšanu izdota tikai 1943. g. 25. septembrī (skat pielikumu). Pirmos kadrus, 10 instruktorus un 177 kareivjus, divizions saņēma no Apmācības pulka Paplakā (vēlākā 32. (3. latv.) pulka). Jūlija beigās uz divizionu pārskaitīja arī 15. Prettanku diviziona 3. rotu, kas bija saformēta par zenītlielgabalu rotu.

Saformēja 4 baterijas. 1. btr., ar 2 vadiem un 2 zenītlielgabaliem katrā un 1 vadu ar 2 četrstobru lielgabaliem, komandēja *vltn. J. Spāde*; 2. btr. ar 3 vadiem un trim 3,7 cm zenītlielgabaliem katrā — *kapt. Vinters*; 3. btr. ar četriem 8,8 cm zenītlielgabaliem — *kapt. Bite* un stāba btr. — *kapt. Brošs*.

Pirmos virsnieku un instruktoru kadrus apmācīja Zenītartilerijas skolā Vācijā un 42. zenītartilerijas skolā Lilastē.

21. decembrī Zenītartilerijas divizionu Lilastē apmeklēja ģenerālinspektors *gen. Bangerskis* ar *kapt. Ziemeli* un *ltn. Zegneru*.

*Ltn. Zegnera Dienesta atzīme* par diviziona inspekciju:

— Apskates laikā diviziona 1. btr. izveda šaušanas apmācību, 2. un 3. btr. lielgabalu apkalpes apmācības un stāba btr. — lielg. apkalpes un sakarnieku apmācības radiotelegrafijā.

Apskatē noskaidrojās sekojošais:

- 1) Kareivju skaits divizionā pilns. Lielākā daļa jaunkareivju (50—60%) ieradušies tikai novembra mēneša sākumā.

Caurmērā jaunkareivju izglītības līmenis zems — daudzi pat ar nepilnu pamatskolas izglītību. Tāpat liela daļa jaunkareivju maza auguma un tāpēc pilnīgi nepiemēroti dienestam pie smagiem zenītlielgabaliem..

- 2) Divizionam pašlaik kareivju-speciālistu un amatnieku trūkums. 1943. gada 20. decembrī gan ieradušies no Paplakas nedaudzi speciālisti (14 kar.): šoferi, vulkanizētāji, smalkmekāniķi, sanitāri u.c., tomēr nepietiekošā daudzumā.

Trūkst, piemēram, drēbnieku un kurpnieku.

Visvairāk tomēr jūtams šoferu trūkums. Katrā baterijā trūkst apmēram 25 šoferu, tā tad divizionam trūkst vismaz 100 šoferu. Turpmāk gan paredzēts šoferus apmācīt uz vietas.

Nepieciešams sniegt ziņas Ģenerālinspektora stābam, cik un kādu speciālistu, resp. amatnieku pēc šatiem trūkst, lai varētu jedalīt no jauniesaucamiem.

- 3) Tāpat divizionam pašlaik virsnieku un instruktori trūkums. Esošais virsnieku un instruktori sastāvs labs — tie sagatavojušies Zenitartilerijas skolā Vācijā un 42. Zenitartilerijas skolā Lilastē. Divīzija 1943. g. oktobrā mēnesī paziņojuusi, ka divizions var komandēt 5 spējīgus instruktorus uz vadu kom. kursiem Bolderājā, sagatavošanai par virsniekiem. Diviziona kom. nav tomēr nevienu uz šiem kursiem komandējis.
- Nepieciešams sniegt Generālinspektora stābam šādas ziņas:
- cik un kādi virsnieki pēc šatiem trūkst.
  - cik ir tādu kadetu un virsn. vietn., kurus var paaugstināt par virsniekiem.
  - cik bij Latvijas armijas instruktori ar vidusskolas un augstāku izglītību.
  - kāpēc nav sūtīti instruktori uz vadu kom. kursiem Bolderājā un
  - vai instr., kas beiguši vadu kom. kursus Vācijā, stādīti priekšā paaugstināšanai par virsniekiem.
- 4) Tā kā ieročus (lielgabali) divizions pilnā skaitā saņēmis tikai nedēļu atpakaļ, tad īstas jaunkareivju apmācības pie lielgabaliem ilgušas apmēram nedēļu.
- Ar 2 cm zenitlielgabaliem kareivji izpildījuši dažus šaušanas vingrinājumus. Ar 8,8 cm zenitlielgabaliem līdz šim šāvuši nav. Daži lielgabali apmācībai bijuši jau agrāk, tāpēc apkalpes pie lielgabaliem darbojas diezgan veikli.
- 5) Pašlaik diviziona apbruņojums pēc šatiem gandrīz pilns.
- Trūkst: 11 patšautenes (L.M.G.)  
2 mašinpistoles  
8 pistoles.
- 6) Vissāpīgāk divizions izjūt spēkratu trūkumu. Divizionam pēc šatiem pienākas 151 automašīna un 57 motocikli.
- Pašlaik ir tikai 8 automašīnas un 2 motocikli.
- Šī apstākļa dēļ paredzētā termiņā, 15.1.44. uz austrumiem varēs izbraukt tikai viens vads.
- 7) Pašlaik divizions novietojies vasaras barakās, kuļās iebūvētas krāsnis, piemērojot tādā veidā barakas arī apdzīvošanai ziemā. Visumā barakas labas — siltas, dažas izklātas no iekšpuses ar baltām ģipša platēm, diezgan gaišas. Ir arī elektriskā apgaimsošana. Iekārtotas divstāvu koka gultiņas.
- Gultas maisiem nepietiekošā vairumā salmi.
- Divizionam telpas par šaurām: atsevišķas barakās novietoti caurmērā divreiz vairāk kareivju, kā normālos apstākļos varētu ievietot (piem. barakā, kur būtu telpas 45 kar., ievietoti 88).
- 8) Telpu trūkuma dēļ diviziona ārstam Dr. Zālītem nav bijis iespējams iekārtot piemērotu ambulanci. ļoti mazā izolācijas telpā iekārtotas 4



Zenītartilerijas diviziona četrstobru lielgabals

gultas saslimušiem ar lipīgām slimībām. Pašlaik tur ievietoti 4 slimnieki ar cūciņu.

Pašlaik Dr. Zālīte izdara potēšanu pret asinssērgu un tīfu.

Smagākos saslimšanas gadījumos slimniekus transportē uz slimnīcu Rīgā. Tā ka divizionam pašam sanitāras mašīnas nav, tad saziņā ar Rīgas SS-Leitstelli, pēc slimnieka izbrauc no Rīgas sanitārā mašīna.

- 9) Lieli trūkumi divizionam jūtami apgādes ziņā:
  - a) Siltas drēbes divizions saņemis tikai apm. 40% kaļavīriem.
  - b) Katram kar. ir 2 krekli. Nemaz nav līdz šim saņemtas apakšbiksēs un kabatas lakatiņi.  
Liela daļa kaļavīru valkā privāto veļu.
  - c) Daļai kar. trūkst uzpleču un zīmotņu, dažiem arī nacionālo vairodzīziņu.
  - d) ļoti jūtams rakstammašīnu trūkums. Divizionam nav nevienas šujmašīnas, trūkst arī matu griežamo mašīnu.
  - e) No intendantūras saņemtie puloveri sliktā stāvoklī — ļoti novalkāti.
  - f) Katram kar. izdots viens pāris apavu. Zābaku izmēri caurmērā par maziem — kareivji nevar ieaut biezākas zeķes. Arī virszābaki par maziem — daudzos gadījumos nav iespējams tos uzvilkt tankiem,

- g) Nepietiekošā daudzumā ziepju un ziepju pulveris veļas mazgāšanai.  
Nepieciešams nekavējoši pieprasīt veļu no divīzijas intendantūras.
- 10) Pirts pieejama divizionam pie 42. Zenitskolas Lilastē. Kareivji mazgājas pirtī reizi nedēļā. Veļu mazgā paši pirtī.
- 11) Divizionam pašam sava atsevišķa virtuve. Uz katlu skaitās 21.12.43.—762 kaļavīri. —

Diviziona 1. btr. 1944. g. 15. janvārī izbrauca uz fronti — Novo Sokoļņiku rajonā un 17. janvārī izkrāvās Najevo stacijā, kur to tūliņ iesaistīja gaisa aizsardzības cīņās frontes tuvā aizmugurē. Sevišķi smagus ienaidnieka uzbrukumus baterijai nācās atvairīt 21. un 22. janvārī. Šais atvaires cīņās baterija cieta pirmos zaudējumus, ievainoja arī btr. komandieri *vltn. Spādi*.

Pārējās diviziona vienības uz fronti, Belebelkas staciju, izbrauca februāra sākumā, kur tās iesaistīja Redjas upes pozīciju aizstāvēšanā.

Izbraukšanas laikā divizionā bija kopskaitā 17 virsnieki, 76 instruktori un 713 kareivji. Apbrunojumā — 12—2 cm, 9—3,7 cm un 2—2 cm ar 4 stobriem lielgabali.

## 15. IZLŪKU BATALJONS

1943. g. 2. jūlijā *kapt. P. Lapaini* kopā ar dažiem citiem virsniekim, kas bija paredzēti jaunformējamam 15. divīzijas Izlūku (Fizilielu) bataljonam, pārskaitīja uz divīzijas stābu. 23. augustā šos 10 virsniekus un 54 instruktorus komandēja uz Izlūku bataljonu kursiem Debā, Polijā, kur tie ieradās 29. augustā. Bet tā kā Debā kursi notika vienīgi instruktoriem, tad jau nākošā dienā virsniekus nosūtīja uz Jātnieku un izlūku vienību virsnieku skolu Brombergā.

Virsniekiem un instruktoriem apmācības kurss ilga līdz 6. novembrim un tie atgriezās Rīgā. Virsnieki jau 10. un instruktori 12. novembrī devās uz 15. Izlūku bataljona formēšanas vietu — Ventspili.

Pavēle par Izlūku bataljona kormēšanu un *kapt. P. Lapaiņa* iecelšanu izdota 11. novembrī (skat. pielikumu). Bataljona sastāvā bija paredzēti 14 virsnieki, 111 instruktori un 575 kareivji. Pēdējie bataljonā ieradās pakāpeniski — no 14. novembra līdz aizbraukšanas dienai uz fronti 23. decembrim.

Atceļā no Liepājas 29. novembrī bataljonu Ventspilī apmeklēja *gen. Bangerskis*. Par šo apmeklējumu *Dienesta atzīmē* teikts:

— Bataljons nav vēl pilnā sastāvā, trūkst 3 virsnieku, 85 instruktori un 220 kareivju. Arī no paredzētiem zirgiem nav vēl saņemts neviens.

Paredzētos ieročus bataljons saņemis, bet nav vēl paspējis izdarīt šaušanas mēģinājumus. Pagaidām kareivjiem izsniegtas lietotas drēbes, bet pirms izbraukšanas varēs izsniegt jaunas. Kaļavīri nav 3 mēnešus saņēmuši kantīnes devu un pēdējās 2 dekādes arī algu, kas izskaidrojams ar pārvaldes virsnieka trūkumu. —

Pirms izbraukšanas un fronti bataljona komandējošais sastāvs bija:

Btl. komandieris — *kapt. P. Lapainis*,

Btl. adjutants — *vltn. Makovskis*,

Btl. ārsti — *ltn. Dr. Lībietis*,

1. rotas kom. — *kapt. Priedītis*,

2. rotas kom. — *ltn. E. Krūka*,

3. rotas kom. — *vltn. Groza*,

4. rotas kom. — *vltn. Āboliņš*.

Bataljons 23. decembra pēcpusdienā atstāja Ventspili ar kopskaitā 669 kaļavīriem. Brauciena maršruts bija paredzēts: Ventspils — Jelgava — Krustpils — Zilupe — Novo Sokoļniki. Gala staciju Vlasje ešalons sasniedza 26. decembra rītā. No turienes btl. gājiena kārtībā pārvietojās uz Borisovas, Leckovas un Maršilovo sādžām, kur palika līdz 1944. g. 29. janvārim un izveda apmācības.

29. janvārī btl. pārvietojās 6 km uz ziemeļiem, kur Jurova Gora sādžas rajonā palika līdz 3. februārim.

3. februāra rītā btl. uzsāka pārvietošanos automašīnās tālāk uz Lokņas staciju, kuļu btl. stābs, vezumnieki un 1. un 2. rota sasniedza 5. februāra vakarā. Ceļā, Cholodovas rajonā, 3. un 4. rotas bija ie- saistītas kaujās pie 32. (3. latv.) pulka.

6. februārī btl. 2. rota no Lokņas stacijas devās uz Belebelkas staciju, kur ieradās tās pašas dienas vakarā. Saslimst un ievieto slimnīcā 2. rotas komandieri *ltn. Krūku*. Rotas komandēšanu pagaidām pārņem *v.v. Čivnelis*. 7. februārī arī btl. stābs ar 1. rotu un vezumniekiem ešalonā pārcēlās uz Belebelkas staciju, kur nonāca otrā dienā.

Pēc bataljona ierašanās Belebelkas stacijā, divīzijas stābs pavēlēja bataljonam kājām doties uz Podorje rajonu, apm. 25 km austrumos no Belebelkas. 8. februāra vakarā bataljons uzsāka pārgājienu un otrā rītā sasniedza norādīto rajonu, kur Dovancevo—Gusevo sādžās palika atpūtā.

Naktī uz 10. februāri 1. rota ieņēma aizstāvēšanās pozicijas Podorje rajonā, pa labi no 2. rotas, kas pozicijās atradās jau no 8. februāra un bija pakļauta *kapt. Kālena* 3. vācu soda bataljonam.

14. februārī 15. Izlūku bataljonu pakļāva 33. (4. latv.) pulka komandierim pulkv. Janumam. Par bataljona cīņām 33. pulka pakļautībā no 14. līdz 20 februārim (skat. 53. lpp.).

Līdz ar attiešanas sākšanu 20. februārī uz Veļikajas upes pozicijām, 15. Izlūku bataljons pārgāja *pulkv. Kripena* 32. gren. pulka pakļautībā (skat. 38. lpp.).

29. februārī rītā bataljons pārgāja Sorotjas upi pie tās ietekas Veļikajas upē un sasniedza norādīto gala mērķi — Voronovičus.

## 15. SAPIERU BATALJONS

15. divīzijas pavēle par Sapieru bataljona uzstādišanu izdota 1943. gada 13. augustā (skat. grāmatas beigās pielikumā). Ar šo pavēli par bataljona formētāju un komandieri bija iecelts *kapt. A. Kļaviņš*. Bataljonu formēja Jelgavā.

Pirmie bataljona kadri sastādījās no Pērnavas Sapieru skolas 1. kursu beigušiem, kuri atgriezās Jelgavā: 5 virsnieki, 4 virsn. vietn., 30 kaprāli, 2 dižkareivji un 2 kareivji, kušiem 19. septembrī pievienojās Sapieru skolas 2. kursu beigušie 47 kaņavīri. Pienāca arī jauniesauktie, bet gan ļoti nevienmērīgi, kas lielā mērā traucēja apmācību.

Bataljonu saformēja 3 rotu sastāvā ar sekojošu komandējošo personālu:

Bataljona komandieris — *kapt. A. Kļaviņš*,

Bataljona adjutants — *ltn. A. Vanags*,

Bataljona ārst — *maj. Dr. J. Rublauskis*,

1. rotas kom. — *vltn. E. Freimanis*,

2. rotas kom. — *ltn. E. Reimanis*,

3. rotas kom. — *vltn. P. Ijabs*.

14. novembrī bataljonu pārcēla no Jelgavas uz Ventspils Ziemeļu kazarmām.

Novembra beigās bataljonā bija — 17 virsnieki, 66 instruktori un 402 kareivji, paredzēto 18 virsnieku, 92 instruktori un 535 kareivju vietā.

9. novembrī bataljonu apmeklēja *ģen. Bangerskis*. Par apmeklējumu *Dienesta atzīmē* teikts:

— Bataljons atrodas Ventspilī kopš 2 nedēļām. Pašlaik sastāvā trūkst 130 kareivju un apm. 25 instruktori. Kaņavīriem trūkst uzpleču un nacionālo

vairodziņu. Trūkst ziemas drēbju. Apbruņojumā trūkst šautenes un mašinpiroles. Sapieņu piederumi saņemti ļoti nepilnīgi ar daudziem trūkumiem. Nav saņemts neviens zirgs, kaut gan paredzēts pēc šatiem 95 zirgi. —

7. decembrī Sapieru bataljonam bija jādodas uz Austrumu fronti, staciju Majeve, kur nonāca 10. decembrī. Tur bataljons izvietojās pa atsevišķām sādžām. Apmācības nolūkā 18. decembrī no katras rotas vienu vadu piedalīja 183. vācu Sapieru bataljonam, kas atradās ieraukmos pie Novo Sokoļpikiem. Pārējie 1. rotas kaļavīri būvēja sev bunkurus, 2. un 3. rotas kaļavīri raka pretaviācijas grāvus, kā arī izveda sapieru apmācības spridzināšanā, mezglu siešanā un kavēkļu būvē.

Vācu sapieru vienībām piedalītie vadi Ziemassvētku nedēļā bija nodarbināti pie mīnu izlikšanas, sprostošanas un spridzināšanas sagatavošanas darbiem GKL priekšā un tuvākā aizmugurē.

26. decembrī bataljons saņēma pavēli pilnā sastāvā pāriet pie vācu 183. kājn. divīzijas un sadarbībā ar vācu 183. Sapieru bataljonu veikt uzdevumus GKL. Saskaņā ar saņemto pavēli 1. rota pārvietojās uz Novo Sokoļpikiem, 2. rota uz bunkuriem pie kādreizējās Mašutino sādžas, 3. rota uz Manuchino sādžu, un bataljona stābs novietojās Koritovo sādžā.

Jau nākošā dienā btl. kaļavīri atsevišķās grupās kopā ar vācu sapieriem strādāja neitrālajā joslā, izliekot mīnas un tīrot apšaudes lauku. Daļa sagatavoja tiltus un celus spridzināšanai.

2. janvārī sākās atraušanās kustības no Novo Sokoļpikiem, kuŗā kā pēdējās vienības iesaistās arī Sapieru btl. visas rotas. 3. rota ar vācu sapieru 2. rotu bija sedzošās rotas un izveda visus spridzināšanas darbus. Btl. rotas bez saskares ar ienaidnieku izgāja cauri jaunai uztverōšai pozicijai un novietojās bunkuros uzkalnā starp Ladugino un Muchino.

Nākošās dienās 1. un 2. rota turpina mīnēšanas darbus, kamēr 3. rota joprojām pilda sedzošās vienības uzdevumus.

3. rota 4. janvārī turpina atraušanās kustību. Ienaidnieks tai sekō ar stipriem spēkiem. Rota sava uzdevuma veikšanai sadalījās 8 grupās. Ienaidnieks sekoja neatlaidīgi un grupas atgrieza no atkāpšanās ceļa. Tikai pateicoties labai sadarbībai un saskaņai atsevišķās grupās, izdevās tumsas aizsegā izglābties no ielenkuma. Sevišķi grūti apstākļi bija *kapr. Zilūza* grupai, jo pret tās atrašanās vietu ienaidnieks izdarīja tiešo pārrāviena mēģinājumu. No *kapr. Kaņepa* grupas bez vēsts pazuda *kar. Dauksts*. Ievainoja 2 kareivjus.

Atraušanās kustība nobeidzās 6. janvārī un 2. rota novietojās Loškovo sādžā un 3. rota Sacharovo sādžā. 1. rota turpināja izlikt mīnas un tās viens vads darbojās kā kājnieki nocietinājumā „Oldenburg”. 3. rotai pārvietojoties, tā saņēma ienaidnieka artilerijas uguni. Ievainoja 4 kareivjus.

Gandrīz visu janvāra mēnesi btl. rotas turpināja jau iesāktos sapieru darbus. Sākot ar 20. janvāri arī 2. un 3. rotu iesaistīja GKL pie Novo Sokoļņikiem kā kājniekus.

Augstākā vācu vadība bija nolēmusi 28. janvārī galīgi atstāt Novo Sokoļņikus. Sakarā ar to 1. rotai bija jāizved spridzināšana pašos Novo Sokoļņikos, bet 2. un 3. rotai galvenais uzdevums bija jaunās GKL priekšā izlikt mīnas un mīnēt atkāpšanās ceļus.

Atraušanās kustība noslēdzās 31. janvārī, kad visas btl. rotas novietojās Saikovas un Savino sādžās un pārgāja bataljona un 15. divīzijas padotībā.

Jau 1. februārī bataljonam jau atkal bija jāpārceļas uz jaunu novietojumu Artemkovo sādžā, kur rotas novietojās sādžas mājās un nodevās ieroču tīršanai un apģērbu savešanai kārtībā, jo visā līdzšinējā darbības laikā nebija neviens brīva brīža, kad tas būtu bijis iespējams.

4. februārī btl. saņēma pavēli uzsākt pārvietošanās kustību uz Lokņas staciju caur Dssadiče sādžu. Bet pēc stundas divīzija pavēlēja mainīt kustības virzienu, jo pie Ussadiče no Nasvas puses noticis krievu uzbrukums ar iebrukumu un paredzētais celš bija apdraudēts. Bataljons turpināja virzīšanos caur Suvorovo—Novaja—Ilijino—Grišitino—Assenova uz Lokņu.

Nakti uz 5. februāri btl. pārlaiž Ilijino sādžā un 5. februāra rītā turpina norādīto ceļu un sasniedza bez traucējumiem nākošo pārnakšņošanas vietu — Grišitino sādžu. Tur priekšā jau bija arī citas vienības, kādēļ pārnakšņot nācās stipri saspiesti. Nakti uz 7. febr. btl. pavadīja Assenova sādžā ērtās telpās.

7. februārī btl. uzsāka pēdējo pārgājienu posmu uz Lokņas staciju, ko sasniedza plkst. 11.30 un līdz plkst. 16 veica uzlādēšanos. Nākošā dienā btl. izlādējās Belebelkas stacijā un novietojās tuvējā Krapivjenkas sādžā, bet jau tanī pašā dienā bija jāpārceļas uz jaunu novietojumu — Bjabkovo sādžā. Palikšana arī šeit nebija ilga, jau nākošā dienā bija jāuzsāk kustība virzienā uz Burakovo, kur naktī uz 10. februāri bataljonam bija jāieņem pozicijas rajonā no Ruči — Bol. Berecka un jānomaina kāds vācu bataljons. Uzsākot kustību btl. varēja līdzi paņemt vienīgi tās mantas, kuļas varēja novietot

savās auto mašīnās un zirgu pajūgos. Pārējās mantas bija jāatstāj Artemkovo sādžā līdz ar vienu virsnieku, 5 instruktoriem un 26 kareivjiem, sūtišanai ar divīzijas palīdzību uz divīzijas galveno noliktavu Litenē.

10. februārī bataljons pirmo reizi ieņēma viens pats savu kaujas iecirkni kā kājnieki. Ienaidnieks ieņemtajā iecirknī bija ļoti mierīgs un nekādas lielākas kaujas saskares neiznāca. Bīstama bija vienīgi viņu snaiperu uguns, ar ko tie cītīgi apstrādāja bataljona ierakumus. Snaiperi ievainoja 1 virsnieku un 7 kareivjus.

16. februārī Sapieru btl. nomainīja 32. (3. latv.) pulka I btl. Tikkō btl. bija iznācis no ierakumiem un līdz atpūtas sādžām veicis lielāku pārgājienu, bataljonu tūliņ ieskaitīja kā tiešo divīzijas rezervi. Jau pirmajā naktī pienāca ziņa, ka pie Melnjicas sādžas ienaidniekam izdevies lielāks iebrukums un, ka btl. jāiet prettriecienā, lai palīdzētu Izlūku btl. novērst ielenkšanas draudus. Bet kad btl. uzsāka smagajās mašīnās kustību uz iebrukuma vietu, pienāca divīzijas pavēle tomēr palikt uz vietas. Nākošā dienā, 18. februārī, vēl 2 reizes bataljonu pieprasīja prettiecienam, bet vienmēr pusceļā to atkal atgrieza atpakaļ.

20. februārī btl. saņēma uzdevumu pie nākošās atkāpšanās kustības pildīt sapieru uzdevumus. Tas bija pirmais sapieru uzdevums bataljonam, kas bija paredzēts patstāvīgai pildīšanai. Uzdevuma veikšanai btl. sadalīja pa rotām, pie kam 1. rotai bija jābūt pie *pulkv.* *Kripena* kaujas grupas, 2. rota pie *pulkv.* *Januma* kaujas grupas, bet 3. rota palika divīzijas rīcībā dažādu uzdevumu veikšanai.

1. rota savu sapieru uzdevumu veikšanu sāka no Belebelkas, kur spridzināja municijas, sprāgstvielu noliktavas, tiltus un celus. Uzdevuma izpildīšanu grūtu padarīja satiksmes līdzekļu trūkums, jo sapieri, esot kā pēdējai vienībai, bija jāizved arī apsardzība un sekojošo ienaidnieka vienību atvairīšana. Grūtie sapieru darbi prasīja no katram atsevišķa kaļavīra smagu fizisku piepūli, ko pavairoja vēl lielie pārāgajieni bez pietiekoša transporta.

1. rotai lielāka sadursme ar ienaidnieku iznāca pēdējā atraušanās posmā pie Karuzo sādžas. Ar saprātīgu rotas komandieŗa rīcību, ienaidnieka priekšējās vienības rota iznīcināja, pašiem neciešot nekādus zaudējumus.

2. rota Kalantjevo sādžā stājās *pulkv.* *Januma* rīcībā un no Sapolje sādžas sāka pie atraušanās kustības pildīt paredzētos sapieru uzdevumus. Jau pie šīs pirmās sādžas krita kapr. V. Rukers.

Visa atraušanās kustība bija ļoti grūta, jo *pulkv.* *Janumam* trūka



15. div. Sapieru bataljona komandieris kapt. Klaviņš pie sava komandpunktā  
Rutschbi — Bol. Berezeva rajonā, 1944. g. 1. februārī

sakaru ar divīziju un visa virzišanās notika tikai pēc kompasa pa ienaidnieka aizmuguri un partizānu pārvaldītu apvidu. Visus savus uzdevumus, neskatoties uz grūtībām, rota veica savlaicīgi, lai gan kāju apsaldešanas dēļ no ierindas bij aizgājuši visi virsnieki, 1 instruktors un 27 kareivji, bet bez vēsts pazudis 1 instruktors un 5 kareivji. Rotu līdz jaunai GKL sekmīgi izveda serž. Br. Veide.

3. rota visu atraušanās kustību laiku bija pie btl. stāba un stāvēja divīzijas rīcībā sevišķu uzdevumu veikšanai. Sākot ar Aleksino sādžu, btl. piekomandēja kādu turkmeņu būvsapieru rotu, kas tomēr deva maz labuma. 3. rotai kopā ar turkmeņu būvsapieri bija jāsavied kārtībā ceļi divīzijas trosam. Turkmeņu rotu drīz atkal atdalīja no 3. rotas. Visu tālāko ceļu līdz pat jaunai GKL 3. rota veica viena pati, izpildot visus sapieru uzdevumus savlaicīgi. Pie Kruze sādž's rotai iznāca sadurties ar partizāniem. Sadursmes laikā aiz pārpratuma rota saņēma pašu artilerijas uguni. Krita viens kareivis un 1 instruktorku ievainoja.

Pēc jaunās GKL sasniegšanas rota stājās pie sapieru uzdevumu veikšanas tanī.

## 15. SAKARU BATALJONS

15. divīzijas Sakaru bataljonu *kapt. Ziebergs* ar adjutantu *ltn. Lejnieku* saformēja 1943. g. augusta sākumā Tukumā, kad tur no 6 nedēļu sakaru kursiem Rīgā ieradās virsnieku kadrs — 13 virsnieki un daži instruktori. Pārējie instruktori un kareivji ieradās Tukumā pakāpeniski vēlāk.

Sakaru bataljonā bija paredzēti 13 virsnieki, 85 instruktori un 321 kareivis — kopā 422 kaņavīri.

Bataljona stābs un sakaru kolonna atradās Tukuma pilsētā, bet Radio rota Tīlās un Telefonu rota — Jaunmokās.

Uz fronti Novo Sokoļņiku rajonā bataljons izbrauca 5. decembrī.

Izbraukšanas laikā bataljona sastāvā bija:

	Pēc šātiem	Faktiski bija	Trūka	Piezīmes
Virsnieki	13	13	—	
Ierēdņi	3	2	1	
Instruktori	85	53	32	
Kareivji	321	416	—	95 par daudz (no tiem daļa patv. prombūtnē, slimi un komandējumā)
Šautenes	383	383	—	Tos saņēma 2 dienas pirms izbraukšanas
Pistoles	37	36	1	
Mašīnpistoles M Pi	31	31	—	
Vieglie ložmetēji	12	—	—	
Granātmetēji	7	—	7	
Zirgi, jājamie	11	11	—	
Zirgi, vilcēji	44	44	—	
Velosipedi	4	4	—	
Divjūga rati	4	—	4	To vietā bija 4 vienjūga rati
Cetrtjūga v. telef. rati	6	6	—	
Divjūga rati, lauku	5	2	3	
Divjūga lauku virtuves	1(4)	1(4)	—	(4) automaš. piekabinā- mas
Motocikli	7	—	7	To vietā 3 vieglie motocikli
Smagie motocikli	2	—	2	
Blakusvāgi	2	—	2	
Vieglie auto	24	2	22	
Vieglie apvidus vāgi	32	—	32	
Vidējie smagie	19	3	16	No tiem viens $\frac{1}{2}$ t.

Vidējie apvidus vāgi	2	—	2
Piekabes 23	2	2	—
Darbnīcas	1	—	1
Ķēžu vilcēji	5	—	5

Pirms izbraukšanas uz fronti bataljonu 4. decembrī Tukumā, Tīlās un Jaunmokās apmeklēja Latviešu leģiona ģenerālinspektors ģen. *Bangerskis* ar pavadoņiem kapt. *Ziemeli* un ltn. *Zegneru*. Par šo apmeklējumu ltn. *Zegnera Dienesta atzīmē* cita starpā teikts:

— Visumā bataljona apgāde, atskaitot spēkratu trūkumu, joti laba. Būtu nepieciešams vienīgi vēl zināms laiks apmācībai, jo liela daļa sakaru piedērumu saņemta tikai pēdējā laikā.

Radio stacijas saņemtas pirms nedēļas. Apmācībām bija citas radiostacijas. Saņemtās radiostacijas nav vēl sakomplektētas un praktiski pārbaudītas. Ir divas lielas radiostacijas, kam uzdevums uzturēt sakarus ar divīziju, korpusu un lidmašīnām. Tomēr tikai vienai ir paredzēta automašīna. —

## 15. PRETTANKU DIVIZIONS

Lai gan pavēle par 15. divīzijas prettanku diviziona formēšanu izdota tikai 1943. gada 9. jūnijā (skat. pielikumu) un tanī formēšanas sākums noteikts 16. jūnijs, divizionu sāka formēt jau aprīļa beigās, no frontes atsauktais bij. Latvijas armijas Auto-tanku brigādes kapt. *L. Trēziņš\**). Pēdējais arī ar 15. divīzijas komandieņa 9. jūnija pavēli tika oficiāli iecelts par diviziona komandieri.

Divizionu saformēja sekojošā sastāvā: diviziona stābs, 2 prettanku lgb. rotas ar 12 lielgabaliem katrā un viena 2 cm zenītrota. Virsniekus un instruktorus komplektēja no attiecīgiem speciālistiem. Sākumā divizionā ieskaitīja 23 virsniekus un 40 instruktorus.

Vienlaicīgi ar diviziona paša vienību formēšanu, 15. divīzijas komandieris uzdeva divizionam saformēt arī divīzijas pirmajiem diviemi pulkiem prettanku lgb. (14.) rotas. Ar 6. jūlija pavēli 14. rota bija jāsaformē arī divīzijas trešajam — 34. (5. latv.) pulkam.

\* Kapt. *Leonards Trēziņš* dzimis 1905. g. 12. jūnijā Valmieras apr. 1927. g. beidzis Latvijas kaŗa skolas artilērijas nodaļu. Viņa pirmā dienesta vieta bija Zemgales artilērijas pulkā Daugavpili. 1930. g. paaugstināts par vln. un pārvietots uz Ats. art. divizionu Cēsis. 1938. g. paaugstināts par kapteini un iecelts par baterijas komandieri Vidzemes art. pulkā Rīgā. Vēlāk pārcelts uz Auto-tanku brigādi, pat rotas komandieri. 1941. g. piedalījies nacionālo partizānu ciņās Vidzemē.

Lai iepazīstinātu pirmos kadrus ar vācu armijas prettanku un vis-pārējiem ieročiem, Bolderājā sarīkoja kursus, kuŗus vadīja *SS-hstuſ. Gebhardts* ar dažiem vācu instruktoriem. Kursantus iepazīstināja ar vācu 5 cm prettanku lielgabaliem un kājnieku rokas ieročiem. Kursi ilga apm. vienu mēnesi. 17. jūnijā visus kursantus pārvietoja uz Bātes lidlauka ēkām pie Liepājas, kur bija paredzēta diviziona tālākā formēšana. 22. jūnijā Bātē sāka ierasties arī pirmie Kurzemē jauniesauktie. Sākās grūts apmācības posms, jo trūka mācības līdzekļu. Iekšējā kārtība noritēja pēc Latvijas armijas noteikumiem.

Līdz 1. jūlijam divizionā bija ieradušies 1.500 jaunkareivju, kas bija paredzēti ne tikai diviziona sastāvam, bet arī 15. divīzijas visu 3 gren. pulku prettanku lielgabalu (14.) rotu formēšanai. Par šo rotu komandiešiem iecēla: 32. (3. latv.) pulka rotai — *kapt. Pommern*, 33. (4. latv.) pulka rotai — *ltn. Krūzi*, vēlāk *vltn. Strazdiņu* un 34. (5. latv.) pulka rotai — *vltn. J. Tervīti*.

Diviziona apgāde, ieskaitot arī apbruņojumu, bija ļoti trūcīga. Apģērbs bija nepiemērots — drēbes mazas, itāļu zābaki. Arī uzturs bija vājš — bez taukvielām un daudz zaļbarības. Saimnieciskais personāls nebija padots diviziona vadībai, bet gan tieši vācu augstākai apgādes vadībai.

Apmācības divizionā izveda ļoti intensīvi. Pēc diviziona 3. (zenītlielgabalu) rotas pārskaitīšanas uz Zenītdivizionu, augusta sākumā saformēja jaunu 3. rotu ar 7,5 cm prettanku lielgabaliem un pašgājēju lafetēm. Par jaunās rotas komandieri iecēla *vltn. A. Sprogi*.

1943. g. jūlija beigās Grobiņā sāka formēt 2. brigādes Prettanku lielgabalu divizionu. Pie tā uz Grobiņu aizgāja *ltn. Kīrisis*, daļa instruktoru un ap 200 kareivju. Tanī pat laikā ap 600 kareivju divīzionam bija jānosūta tieši uz 2. brigādi. Divizionā palika tikai apm. 600—700 kareivju. Lai atjaunotu instruktoru sastāvu, apm. 80 labākos kareivjus pārskaitīja uz instruktoru kursiem, par kuŗu komandieri izraudzīja *kapt. J. Lūsi*. Šie kursi ar labām sekmēm ilga 2 mēnešus.

Jūlija beigās Latviešu leģiona ģenerālinspektors *gen. Bangerskis* pārbaudīja diviziona apmācības. Sakarā ar to notika arī diviziona parāde Liepājas sporta laukumā. Tanī piedalījās divizions pilnā sastāvā. Sava orķestra trūkuma dēļ divizions uzaicināja Liepājā novietotās vācu kaŗa flotes orķestri, sagādājot tam mūsu valsts himnas notis. Orķestrīs himnu nospēlēja labi. Uz šo parādi bija uzaicināti arī Liepājas latviešu organizāciju vadītāji. Dažas dienas pēc parādes



15. div. prettanku diviziona kom.  
majors Leonards Treziņš

divizions saņēma no Liepājas tirgotāju un amatnieku biedrības lielāku naudas summu, ko izlietoja šaušanas balvu iegādei.

Septembra sākumā divizions saņēma pavēli pārvietoties uz Alūksni — bij. 7. Siguldas kājn. pulka kazarmām. Tomēr pēc dažām dienām pavēli atkal atcēla un 9. septembrī divizions pārcēlās Liepājas pilseitā un novietojās 3 skolās. Te divizionu papildināja ar 600 jauniesauktiem. Visu oktobrā mēnesi notika apmācības ar šautenēm, pat-šautenēm un prettanku lielgabaliem.

Tuvojoties 18. novembrim, divizions saņēma pavēli parādes noturēšanai novietojuma rajonā. Parāde notika Annas baznīcas laukumā, pirms tam nolieket vainagu Brāļu kapos. Parādē piedalījās Prettanku diviziona 3 rotas, Kājnieku lielgabalu bataljona 3 rotas un 19. divīzijas Zenītarilerijas divizions. Parādi pieņēma 32. (3. latv.) pulka komandieris *pulkv. Krīpens*. Parādē spēlēja Liepājas drāšu fabrikas strādnieku orķestris, ietērpts kaļavīru tērpos.

28. novembrī divizionu otrreiz apmeklēja ģen. *Bangerskis*. Viņam bija jākonstatē, ka divizionam vēl nav izsniegtā neviena šautene, daudziem kaļavīriem trūkst arī uzpleču un nacionālo vairodziņu. Visam divizionam ir tikai 2,5 cm prettanku lielgabali.



15. div. Prettanku bataljona 1. rotas I vads (vada kom. ltn. Graulis),  
1943. gada novembrī, Blaumaņa pamatskolā Liepājā.

No diviziona dienas pārskata redzams, ka 28. novembrī divizionā bijuši:

	Pēc saraksta	Faktiski
Virsnieki	13	12
Instruktori	35	15
Kareivji	325	154

Šai laikā divizionā faktiski bija vairs tikai diviziona stābs ar divām prettanku rotām, jo 3. rotā pēc pirmo divu rotu papildināšanas bija palicis ļoti mazs kaļavīru skaits. Pēc pavēles izpildīšanas par diviziona pārkārtošanu (3. rotas likvidešanas), diviziona komandējošais sastāvs bija sekojošs:

Diviziona komandieris — *kapt. L. Trēziņš*,

Stāba rotas kom. — *kapt. Sikaters*,

1. rotas kom. — *kapt. J. Lūsis*,

2. rotas kom. — *vltn. A. Sproģis*.

Līdzšinējais 2. rotas komandieris *vltn. V. Strazdiņš* bija pārskaitīts uz 33. (4. latv.) pulka 14. rotu un *kapt. Pommers* uz Zenītartilerijas divizionu.

Drīzi pēc šīs pārkārtošanas nāca pavēle par 15. Prettanku diviziona pilnīgu izformēšanu. Pie 15. divīzijas palika tikai 2 atsevišķas prettanku rotas. Diviziona stābu un stāba rotu sadalija pa citām rotām. *Kapt. Trēziņš, ltn. Bite* un SS-ustuf. Švābs (*Schwab*) ar trim rakstvežiem palika divīzijas vadības rīcībā.

Vēl pirms diviziona likvidēšanas, novembra beigās, Liepājas pilsētas un apriņķa organizācijas dāvināja divizionam Latvijas valsts krāsu karogu ar karoga kāta galā uzlēcošu sauli dzintarā.

1943. gada decembra sākumā *kapt. Trēziņš* saņēma pavēli ar abām prettanku rotām izbraukt uz fronti, apsolot ieročus un spēkratus dot frontē. No ieročiem līdzī bija vienīgi trīs 5 cm prettanku lgb. un katram kaļavīram šautene vai mašinpistole. 22. decembrī vienības izbrauca caur Možeikiem, Jelgavu, Krustpili, Rēzekni, Idricu un 26. decembrī sasniedza Vidumku staciju, kur izlādējās. Šī vieta jau atradās ienaidnieka smagās artilerijas sniedzamības robežās. No Vidumku stacijas rotas devās uz 20 km attālo novietojuma vietu, bet ceļā saņēma jaunu pavēli, palikt 34. (5. latv.) pulka stāba tuvumā. Tur abas rotas palika dažas dienas un saņēma arī pirmos ieročus un transporta līdzekļus.

30. decembri divīzija pavēlēja kapt. Trēziņam ar abām rotām doties apm. 60 km uz ziemeļiem. Pārvietošanās notika daļēji motorizēti, daļēji kājām. GKL atradās no jaunā novietojuma apm. 15 km attālumā. Te rotas apmetās labi izbūvētos bunkuros. Priekšējās līnijas ieņēma vācu 201. gren. divīzija. Abu latviešu rotu lgb. apkalpes piedalīja vācu prettanku lgb. vienībām apmācībai.

Brīvā ienaidnieka izlūku darbība liecināja, ka sagaidāms ienaidnieka uzbrukums. Nākamās dienās arī sākās stipra ienaidnieka artilerijas uguns pa ZA esošo Nasvas stacijas rajonu. Uguns turpinājās 24 stundas. Pēc tam nākošā naktī vienības uzsāka atiešanu apm. 25 km uz rietumiem.

1944. g. janvāra beigās abas kapt. Treziņa rotas bija nonākušas Lokņas stacijā. No turienes tās devās uz rajonu dienvidos no Staraja Rusas un ieņēma pozicijas 15. divīzijas stāba tuvumā, gar Redjas un Lovatjas upēm. Te abas rotas pagaidām skaitījās rezervē un kaujās dalību neņēma degvielu trūkuma dēļ. Februāra beigās rotas uzsāka gājienu virzienā Belebelka—Dedoviči—Čichačevo — uz jaunām pozicijām DA no Ostrovas. Atiešanas laikā abas rotas izmantoja cīņās pie Čichačevo, bet bez lielgabaliem.

PAPILDINĀJUMU UN APMĀCĪBU VIENĪBAS  
15. SS-GREN. APM. UN PAPILD. BRIGĀDE

*15. Apmācības un papildinājumu bataljons*

1943. g. februārā beigās Rīgā ieradās SS-staf. Hirtess un noorganizeja SS-Papildinājumu komandu Austrumzemē (*SS-Ersatz Kommando Ostland*) ar latviešu brīvprātīgo uztveršanas vietu bij. Vidzemes artilerijas kazarmās pie Krusta baznīcas Rīgā. Maija sākumā šo uztveršanas vietu pārvietoja uz Cekuli un pakļāva 15. (1. latv.) divīzijai kā šīs divīzijas papildinājumu bataljonu (*Ersatz-Btl. der 15. (lett.) SS-Freiw. Div.*) ar uzdevumu sagatavot papildinājumus galvenokārt 2. Latviešu brigādei frontē. Par btl. komandieri iecēla *pltn. Jansonu* (skat. pielikumu). Bataljona stābs bija vācu.

Bataljons sastāvēja no 3 strēlnieku rotām, 1 smagās rotas un 1 veselības rotas. Bataljonu drīz pārdēvēja par 15. div. apm. un papild. btl. (*Ersatz- und Ausbildungs Btl. der 15. (lett.) SS-Freiw. Div.*).

Ar 15. div. komandiera pavēli bataljona Veselības rotu 30. jūnijā no Cekules pārvietoja uz Jelgavu un apgādes ziņā piedalīja 15. div. Artilerijas pulkam. 25. septembrī uz Jelgavu pārvietoja arī visu bataljonu.

Ar 12. novembra pavēli bataljona sastāvu papildināja vēl ar otru Veselības rotu un 3 spec. rotām un par btl. komandieri *pltn. Jansona* vietā iecēla *kapt. N. Melceri* (skat. pielikumu).

Bataljona galvenais uzdevums līdz 1943. g. beigām bija no slimīcām atlaisto kačavīru apzināšana līdz viņu pilnīgas izveselošanās brīdim.

Tā kā šīs bataljons bija papildinājumu sagatavotājs kā 15. divīzijai tā arī 2. brigādei, tad ar SS-Vadības stāba 1943. g. 21. decembra parāvēli (skat. pielikumu Nr. 23.) bataljonu pārformēja par 15. SS-Gren. apmācības un papildinājumu brigādi (*SS-Gren. Ausb. und Ers. Brig. 15.*).

Brigādes stābs atradās Jelgavā, bet vienības bija izkaisītas pa visu Zemgali. Brigādi komandēja *SS-ostubaf. Garthe*, vēlāk *SS-oberf. fon Obvurcers*. Arī brigādes un pulku stābi bija vācu.

Apm. un papildin. btl. Jelgavā 30. decembrī apmeklēja *gen. Bangerskis*. Par šo apmeklējumu *ltn. Zegners Dienesta atzīmēs* raksta:

— Rezerves bataljona stābā ģenerālinspektoru sagaidija btl. komandieris *kapt. Melcers*.

— Apskatē noskaidrojās sekojošais:

1. Rezerves btl. divas veselības rotas; novietotas — kazarmās Rūpniecības ielā, Jaunatnes ielā, Bisenieka ielā; 3. rt. un ložm. rt — Ķintermužā; lauku apmāc. rt. — Romas kazarmās; btl. ambulance — Tērvetes ielā; 1 un 2 rt. — Zalieniekos; soda (disciplinārais) vads — šo vadu komandē *ltn. Ozols* — Ozolniekos
2. Sakarā ar btl. izklaides novietojumu (piem. Zalienieki apm. 20 km no btl. stāba) btl. komandierim grūti atsevišķas vienības pārskatīt, jo sevišķi arī satiksmes līdzekļu trūkuma dēļ. Vienīgā btl. kom. vieglā automašīna sabojājusies un lietošanai nederīga. Tāpēc pārrunāts jautājums par vienas ģenerālinspektora stāba mašīnas nodošanu rez. btl. kom. lietošanā. Arī vienību apgādi traucē transporta līdzekļu trūkums, jo btl. tikai viena smagā mašīna.
3. Apmācības btl. vienības izdara plkst. 08.00—12.00 un plkst. 14.00—18.00. Tas, ka jaunkareivji nav ieradušies vienlaicīgi, bet pakāpeniski, traucē apmācību gaitu.
4. Rez btl. virsnieku pašlaik pietiekami, trūkst instruktori.
5. Apgādes ziņā sevišķu trūkumu nav. Apģērbi visumā labi, arī apavi visiem, kam izdoti, labi. Arī uzturs labs.
6. Latviešu brigāde Volchovā pieprasījusi papildinājumus — 475 kareivjus no rez. btl. Divos ešelonos līdz šim jau nosūtīti 194 kar. Trešā ešalonā 150 kar., kuŗi nosūtīti uz Rīgu 29.12.43. tālāk sūtīšanai uz Volchovu, neesot pieņemti. Kareivju pieņēmējs *SS-hstuf. Burchards*, kuŗš atbraucis no brigādes Volchovā pieņemt papildinājumus, telefonējis, ka no trešā ešalona 150 kar. varot pieņemt tikai 8, pārējos sūtīšot rez. btl. atpakaļ, jo tie uzdevušies par krieviem, kaut arī esot Latvijas pavalstnieki. Tā kā divizijas Artilerijas pulkam vēl vajadzīgi apm. 400 kar., tad šo atpakaļ-sūtīto transportu un vēl citus krievus varēs nodot Artilerijas pulkam. — Pašlaik rez. btl. apm. 500 šādu krievu, poļu, kā arī čigānu un citu tautību piederīgo kareivju, jautājums, ko ar tiem darīt?
7. Otrā veselības rotā (kom. *kapt. Dolfijs*) telpas šauras. Rotas 228 kar. novietoti atsevišķā ēkā 4 stāvos. Trūkst galvas maisiņu.
8. Jaunās btl. ambulances telpas Tērvetes ielā pašlaik vēl beidz remontēt. Paredzēts iekārtot līdz 70 gultu. Telpas pēc remonta būs labas un pie-mērotas vajadzībai. Ambulances inventāram pagaidām trūkst madraču un palagu, kuŗu sagādāšanai btl. kom. kapt. Melcers līdz ģenerālinspektora atbalstu. Bez tam ģenerālinspektors pārrunāja ar *SS-ostubaf. Garthe* un kapt. Melceru jautājumu par jaunas rez. brigādes formēšanu. *SS-ostubaf. Garthe* tikko atgriezies no SS galvenā stāba Vācijā ar pavēli formēt rez. brigādi latviešu divīzijai un brigādei. Formēšanas pavēli parakstījis *SS-ogruf. Jittners*. Tā kā rezerves brigādei formējamas 19 rotas, tad būšot vajadzīgi apm. 40—50 latviešu virsnieki, tāpat daudz instruktori un dažādu speciālistu. *Garthe* solījās 3. janvārī ierasties pie ģenerālinspektora ar projektu, kādi virsnieki, instruktori un speciālisti būtu iesau-

cami tieši rez. brigādes vajadzībām, kā arī lūdza pašlaik kareivju rez. brigādei neiesaukt līdz brig. rotu saformēšanai. Pēc tam, kad rez. brig. būs savas pamatvienības saformējusi, tā varēs uzņemt līdz 4000 jaunkareivju apmācībai un tālāknosūtīšanai uz latviešu divīziju un brigādi.

Pie ģenerālinspektora norādījuma, ka tiks iesaukti 1916. un 1917. g. dzimušie virsnieki un instruktori, jo divīzija pieprasījusi 33 virsniekus un 300 instruktorus, un arī brigādei Volchovā trūkstot ap 50 virsnieku, rez. brig. komandieris ostuf. Garthe paskaidroja, ka pēdējā laikā no rez. btl. uz brigādi Volchovā jau nosūtīti 17 virsnieki un 4. janvārī 1944. g. vēl brauks apm. 20 virsnieki. Tāpat Garthe lūdza ievērot pie virsnieku sadaļīšanas, ka rez. brig. vajadzībām paredzami 40—50 virsnieki.

Uz jautājumu, kā nokārtojusies SS skolas Bolderājā problēma, Garthe sākumā paskaidroja, ta to izšķiršot SS stābs Berlīnē, varbūt skolu pārcelšot uz Braunšveigu. Vēlāk tomēr Garthe teica, ka šo skolu esot nodibinājusi latviešu divīzija, un ka Berlīnei ar to neesot nekāda darīšana. Divīzijas komandieris aizbraucot esot viņam tikai uzticējis šīs skolas pārvaldīšanu un uzdevis viņam izdarīt 1944. g. 1. februārī abu kursu nobeigumu. Pēc tam viņš esot nodomājis skolu pakļaut rez. brigādei. Viņam neesot nekādu pilnvaru šādas skolas dibināšanai vai vadīšanai. Tāpat rez. brig. organizācijā tāda nav paredzēta.

Ģenerālinspektors aizkāra jautājumu par soda jeb disciplīnas rotas dibināšanu. Garthe paskaidroja, ka rez. brig. organizācijā gan tāda neesot paredzēta, tomēr šādas rotas nodibināšana esot nepieciešama. Rez. btl. jau pašreiz pastāvot soda vads, kuŗu vajadzības gadījumā varētu paplašināt līdz rt. (apm. 200 cilv.). Tuvākā laikā Garthe nākšot pie ģenerālinspektora ar projektu par šādas rotas dibināšanu.

Ģenerālinspektors uzsvēra, ka viņš esot ierosinājis ģenerālkomisāram nodibināt pie ģenerālinspektora stāba sevišķu tiesu uz lauku kaļa tiesas principiem, kas tiesātu tos, kuŗi izvairījušies no iesaukšanas. Ja nebūtu šādas tiesas, tad tie, kuŗi izvairījušies, nododami apgabaltiesai, un lietas iztiesāšana vilktos ilgi. Tāpēc šī jaundibināmā tiesa tiesātu ātri, bez ilgas izmeklēšanas, un piespriestu nevis cietuma sodu, bet pārmācības rt. Tāpēc būtu vajadzīga arī šāda pārmācības rt. pie rez. brigādes.

Ostuf. Garthe paskaidroja, ka Vācijā arī tiem, kuŗiem piespriežot pat cietuma sodu, to nosacīti atlaižot līdz kaļa beigām un vainīgos nosūtot uz fronti.

Ģenerālinspektors aizrādīja, ka ar latviešiem tas tomēr tā nenotiekot un daudzi sēdot, piem. Salaspili, kopā ar komūnišiem, vai atrodoties cietumā un gaidot uz savas lietas caurskatīšanu.

Ostuf. Garthe izteicās, ka neesot nekāda vajadzība ar šo priekšlikumu griezties p'ēm. pie ģenerālkomisāra vai pol. ģen. Jekelna. Tāpat kā viņš esot tieši pakļauts SS stābam Berlīnē, tā arī ģenerālinspektors esot tieši pakļauts SS-reichsfireram, un tāpēc visi priekšlikumi būtu iesniedzami pēdējam, tāpat norādījumi arī saņemami tikai no turienes. —

1944. g. vasarā brigādi pārdēvēja par 15. Latv. SS-apmācības un papildinājumu vienībām (Lett. SS-Ausb. und Ersatzeinheiten 15.) un par to komandieri SS-oberf. fon Obvurcera vietā, kas pārgāja par 15. divīzijas komandieri, iecēla *SS-staf. fon Bredovu*.

1944. g. jūlijā kaujām nesagatavotās apmācības un papildinājumu vienības negaidīti iesaistīja kaujās pie Latvijas—Lietuvas robežas.

### 3. APMĀCĪBAS PULKS

#### *15. Lauku papildinājumu btl.*

1943. g. novembrī, kad 15. divīzija saņēma rīkojumu doties uz fronti, lai kāpinātu divīzijas trīs grenadieru pulku kaujas spējas, divīzijas vadība pavēlēja izformēt pulku III bataljonus, to vīrus sadalit pa pulka pārējām vienībām un no pārpaliakuma III/34. (5. latv.) btl. kom. maj. Šmitam 24. novembrī uzdeva saformēt 15. divīzijas Lauku papild. bataljonu 5 rotu sastāvā (Feldersatz Btl. der 15. Lett. SS-Freiw. Div. Skat. pielikumu Nr. 19.). Btl. sāka formēt Ventspili, bet pēc 32. (3. latv.) pulka aiziešanas no Paplakas uz fronti, bataljona formēšana turpinājās Paplakā.

Kadruš btl. saņēma galvenokārt no 32. (3. latv.) pulka 20 virsn. un 100 kareivjus. Uz fronti aizejošās 15. divīzijas vienības jaunformējamam bataljonam atstāja arī lieko apbruņojumu un apgādes priekšmetus.

9. decembrī bataljons saņēma divīzijas pavēli (skat. pielikumu Nr. 21.) par bataljona papildināšanu ar 500 jauniesauktiem. Pēc papildināšanas bataljons bij jānosūta pie 15. divīzijas. Bataljons uz fronti pie 15. divīzijas izbrauca 800 vīru sastāvā 1944. g. februāra sākumā. Aprīļa sākumā Z no Krasnoje bataljonu apvienoja ar 3. robežapsardzības pulku sevišķā apmācības pulkā (*Ausbildungs Regiment Oberst Kösler*) vācu pulkv. Keslera vadībā.

9. dec. pavēlē bija arī noteikts, ka „pēc tam, kad maj. Šmits btl. saformējis, tā komandēšanu uzņemas pltn. Skudrulis un pavada bataljonu uz fronti kā transporta virsnieks, bet majors Šmits paliek Paplakas garnizonā un saformē visiem trim divīzijas pulkiem jaunus III bataljonus”, jo „reichsführers 8. decembrī devis rīkojumu, ka III batal-

\* 1. un 2. apm. pulki bija saformēti pie 2. brigādes

jonu jaunsaformēšana uzsākama tiklīdz 2. brigāde ir paziņojusi, ka tās personālā sastāva vajadzības pārformēšaanai jaunā veida divīzijā ir apmierinātas". Šais jaunajos bataljonus bija paredzēti 700 vīru katrā.

Šo III bataljonu saformēšanu maj. Šmits tomēr nepaspēja pilnīgi veikt vācu Ziemeļu frontes straujā sabrukuma dēļ.

Paplakā atrodošās 15. divīzijas vienības 1943. g. beigās apvienoja 3. apmācības pulkā, un par tā komandieri iecēla *pulkv. A. Apsīti*, kas slimības dēļ bija atbrīvots no 34. (5. latv.) pulka komandieŗa amata.

1944. g. 2. martā pulku Paplakā apmeklēja ģen. *Bangerskis*. Par šo apmeklējumu *ltn. Zegners dienesta atzīmēs* raksta:

— Apskatē ģenerālinspektors konstatēja sekojošo:

1. Apmācības pulka sastāvs uz 2.3.1944: 38 virsnieki, 209 instruktori un 2102 kareivji.  
I btl. kareivji Paplakā ieradušies visagrāk — daļa jau janvāra beigās, pārējie februāra sākumā.  
II btl. kareivji ienākuši visu februāri, apm. pa 100 atsevišķās dienās. Katrā btl. ir apm. 25 krievu tautības kareivji. Pulkam pašlaik ir tikai viens ārst, kas nespēj tikt ar visu galā. Pulkā saformēta instruktora rota, kuņa pašlaik 182 kursanti.
2. Apgādes ziņā nepieciešams novērst daudzus trūkumus.  
I un II btl. ieģērbi gandrīz pilnīgi. III btl. ietērpā nav nemaz. Tāpat trūkst apavu visam III btl., bet I un II btl. apavu trūkst katrā apm. 15 kareivjiem. Saņemts nedaudz materiāla apavu labošanai un steidzamā kārtā ieriko apavu darbnīcas.  
Katram kareivim 2 maiņas veļas, siltais puloveris. Trešā veļas maiņa vēl noliktavās.  
Apkurināšanai pašlaik sagatavo un pieved sausu malku, kādas līdz šim trūka.  
Pulka transporta līdzekļi — 3 smagās mašīnas (viena bojāta); bez tam 4 zirgi, kuņus atstājis pulkv. Kripena pulks aizbraucot. Ľoti nepieciešams vairāk zirgu; esot apsolīti 156 zirgi, bet vēl līdz šim nav saņemti.  
Ierīkotas dušu pirtis, kuņas vienlaicīgi var mazgāties 60 personas. Vislīklāks grūtības sagādā ūdens trūkums. Garnizona robežas būtu lietošanai derīgas divas akas, bet sūkņu motori sabojājušies, tā ka februāri tās tikai 4 dienas spēja dot ūdeni. Pēdējā laikā ūdeni pieved šķūtnieki mucās no apkārtējām akām. Paplakā gan novietojusies Bauleitung der Waffen-SS und der Polizei, kā arī būvbataljons, bet tie neko nedara ūdensvada lietā. Otrs svarīgs jautājums ir veļas mazgāšana. Pašlaik kareivji to mazgā paši. Apmācības pulks atvedis no Rīgas vairākus Bauleitung apgādātus katlus

- vejas mazgātuves ierīkošanai. Kaut piemērotas telpas katlu uzstādīšanai ir, tomēr Bauleitung neko šinī lietā nedara, un katli jau labu laiku stāv neizmantoti.
3. Ieroču pulkam Joti maz. Pašam pulkam ir 274 šautenes, no kuļām 47 bojātas, pārējās izmanto sardžu dienestam. Bez tam ir 10 mašinpistoju un 1.3.44. saņemtas 50 šautenes un 4 granātmēteji. Municipja: 30.000 patronas, kuļu tikko pietiek ieroču piešaudei.
  4. Apmācības ierobežotas, jo trūkst ieroču. Praktiski apmācības varēs sākt tikai tad, kad pulks būs saņemis ieročus. Virsnieku un instruktoriu mācības paredzētas līdz š.g. 4. aprīlim.
  5. 15. lauku apmācības btl. (maj. Šmits) rīcībā bijis sanitārais vāģis, ko btl. pārvaldes virsnieks SS-ostuf. *Sprungs*, btl. aizbraucot, nodevis Bauleitung der Waffen-SS un der Polizei rīcībā, kaut gan pēdējai tikai ap 20 cilvēku. Turpretim apmācības pulkam ar vairākiem tūkstošiem cilvēku nav nevielas sanitārās mašīnas. Tā kā minētā mašīna ir 15. divīzijas īpašums, tad nesaprotama ir SS-ostuf. *Sprunga* rīcība, nododot mašīnu Bauleitung vajadzībām.
  6. No 15. divīzijas uz Paplaku atkomandēts SS-hstuf. *Bestmans*, it kā sakaru virsnieks. Pēdējais tomēr jo bieži iejaucas pulka komandieņa kompetencēs. Būtu nepieciešams SS-hstuf. Bestmanam noteikt viņa darbības robežas un kompetences.

*Sakarā ar inspekciju ziņojumā minēt:*

*I Gen. Jeckelnam:*

- a) Par Bauleitung der Waffen-SS und der Polizei pasivitāti Paplakā, nerūpējoties par üdensvada sakārtošanu un vejas mazgātuves iekārtošanu.
- b) Kāds sakars Sonderstabā priekšniekam SS-Staf. *Hierthesam* ar 15. divīzijas apmācības pulku Paplakā, jo Hierthess piesūta apmācības pulkam pavēles par pulka uzstādīšanu un formēšanu.
- c) Atkal aizkart jautājumu par disciplinārās pāraudzināšanas btl. dibināšanu.

*II 15. divīzijas kom. SS-Oberf. Heilmannam:*

- a) Par ieroču trūkumu apmācības pulkam un apmācības traucējumiem ieroču trūkuma dēļ.
- b) SS-ostuf. *Sprunga* rīcību un divīzijas interešu neaizstāvēšanu sakarā ar divīzijas sanitārās mašīnas nodošanu Bauleitung rīcībā.
- c) Par SS-hstuf. *Bestmann* kompetencēm Paplakā. —

\*

No pulka uz fronti marta vidū aizbrauca arī maj. Šmita saformētais pulka I btl. pltn. Skudruļa vadībā. To 15. divīzijas vadība iedalīja 32. (3. latv.) pulkā kā III bataljonu. Pārējie pulka btl. turpināja apmācības.

24. un 25. aprīlī Latviešu leģiona ģenerālinspektors griezās pie marta beigās ieceltā Ieroču-SS pavēlnieka Ostlandē ģltn. Krīgera ar norādījumu, ka jauniesaukto apmācību traucē nepieciešamo ieroču trūkums. Piemēram, 3. Apmācības pulkam Paplakā uz 2.000 kaļavīriem esot tikai apm. 400 šautenes.

Uz to ġen. Krīgers 28. aprīlī atbildēja (skat. pielikumu Nr. 29.): „Ltv. SS-brīvpr. vienību rūpes un vēlēšanās man ir katrā ziņā zināmas. Tādēļ arī no manas puses bez sevišķa ierosinājuma tiek darīts viss, lai šim vienībām sagādātu vajadzīgos ieročus. Kaņa apstākļi tomēr nosaka visās nozarēs zināmu laika sprīdi starp pieprasījumu un piešķiršanu. No šī viedokļa papildus sarakstīšanās ir nevajadzīga un iedarbojas pat kavējoši, jo tā nozīmē apstrādātājas iestādes pārslogošanu.

3. Apmācības pulka Paplakā apbruņojuma papildināšana notiek 15. Latv. SS-brīvpr. divīzijas kaļaspēka piegādes kārtībā.”

\*

Krieviem iebrūkot Jelgavā 1944. g. jūlijā 3. Apm. pulka II btl. kapt. Zālītes un III btl. kapt. Blaumaņa vadībā iesaistīja cīnās Dobes rajonā. Tur cīnās abi bataljoni smagi cieta. To atliekas ieklāva vācu vienībās. Vēlāk ġen. Bangerskis panāca šo sarukušo bataljonu izmantošanu Latviešu leģiona vienību papildināšanai.

### SARDŽU BATALJONS RĪGĀ

1943. g. 1. augustā Rīgā, Artilerijas kazarmās esošo Sardžu rotu pārformēja par Sardžu bataljonu (SS-Wach.-Btl. Riga) ar uzdevumu sagatavot instruktorus un to vietniekus divīzijas vienībām. Bataljonā bija 3 apmācības rotas ar apm. 150 nākošo instruktoru katrā. Btl. saformēja un komandēja 18. Kurzemes btl. pirmais komandieris maj. F. Rubenis. Apmācībām bija piekomandēts SS-hstuf. Pomrēns (*Pomrehn*)<sup>9</sup>.

13. septembrī bataljona apmācību gaitu pārbaudīja ģenerālinspektors ġen. Bangerskis. Generāli apmeklējumā pavadīja SS-staf. Teuermans (*Theuermann*) un ltn. Zegners. Pēdējais dienesta atzīmēs raksta:

<sup>9</sup> 1944. g. 1. jūlijā bija vēl 4 tādas Sardžu rotas. Kaut cik normālā sastāvā bija vienīgi 1. rota (bij. 274. btl., skat. 2. grāmatas 159. lpp.). Pārējās 3 rotās bija tikai pa vienam virsniekam, neviens instruktors un tikai 101—187 kareivji.

— 1. Agrākā Sardžu rota saformējusies par bataljonu, kuļu komandē *maj. Rubenis*. Btl. sastāvā pašlaik 3 rotas. Kaļavīri nākuši no dažādiem divīzijas pulkiem, izlasot gaļākos, brašākos un veselīgākos. Minimālais augums pēc divīzijas pavēles ir 175 cm, tomēr ne vienmēr to var ievērot, jo no pulkiem ierodas daudzi kaļavīri ar mazāku augumu, piem. 160 cm.

Tā kā btl. vēl atrodas formēšanas stadijā, tad katru mēnesi no pulkiem nāk klāt caurmērā 30 cilvēku. Dažādu apstākļu dēļ klāt nāk neveseli, sodītie, mazi augumā u.t.t., kas pakāpeniski jāatkomandē atpakaļ uz pulkiem, norādot atkomandēšanas iemeslus.

(Te *gen. Bangerska piezīmē*: „Neveselos vajadzētu ārstēt, bet ne atkoman-dēt uz pulkiem”.)

2. Mācības līdzekļu ziņā vēl arvien jūtams trūkums, ko pamazām cenšas novērst. Nav mācības patronu.

3. Apbruņojuma ziņā vēl daudz ko varētu vēlēties. Pilnā mērā apbruņota ir tikai 1. rt. ar vācu ieročiem. 2. rt. apbruņota tikai pa daļai ar vācu un franču šautenēm. 3. rt. vēl nav nekāda apbruņojuma. Ložmetēji btl. tikai franču parauga, daži nolietotā vai bojātā stāvoklī, ir šaušanai nederīgi. Tāpat patšautenes franču parauga. Pagājušā nedēļā saņemti vieglie mīnmetēji.

4. Apmācības izved plānveidīgi, cik mācības līdzekļi un ieroči atļauj 1. rt. izdara šaušanas apmācības ar patšautenēm un mīnmetējiem; 2. rt. — kaujas mācības: izlūkošanu un aizstāvēšanos; 3. rt. — ierindas apmācības.

5. Telpas varētu būt plašākas, trūkst atsevišķas ēdamzāles. Tāpat būtu vēlams telpu remonts.

6. Ar apgādi kaļavīri apmierināti. Kaļavīri līdz 21 g. vecumam saņem papildu porcijas. Katram kaļavīram izsniegti 2 pāri veļas. 2. un 3. rt. pagaidām trūkst mēteļu, bet vajadzības gadījumā tādus var saņemt.

Varētu vēlēties mošāku garastāvokli. —

## DIENESTA VIENĪBAS

1943. gadā Rīgā un tās tuvākā apkārtnē saformēja arī dažādas 15. divīzijas t.s. *dienesta vienības*. Katram dienestam bija noorganizēti kursi dažādu speciālistu apmācīšanai. Daudzus speciālistus komandēja arī uz attiecīgiem kursiem Vācijā.

*Transporta vienības:*

- 1) Divi zirgu *transporta eskadroni*, no kuļiem vienu komandēja *kapt. Apsītis* un otru — *vln. Gaujmalietis*.
- 2) *Autotransporta rota*, komandieris — *kapt. Kiršteins*.
- 3) *Autoremontu rota*, komandieris — *ltn. Grūbe*.

Divīzijai otrodoties frontē, šīs transporta vienības apvienoja vienā vadībā ar segvārdu Kodina (saīsinājums no „Komandeur der Divisions-Nachschanztruppen”). Par kodina komandieri iecēla pltn. Veckalniņu.

*Intendantūras vienības:*

- 1) Pārtikas noliktava, priekšnieks — SS-hstuf. Meijers (*Meyer*), vīlāk SS-ostuf. Vitmeijers (*Wittmeyer*).
- 2) Maizes ceptuvju rota, komandieris — *kapt. Maktenieks*.
- 3) Lopu kautuves rota, komandieris — *vet.ārsts ltn. Ozoliņš*.

*Medicīniskās vienības:*

- 1) Divas sanitārās rotas, no kuģām vienu komandēja *kapt. Dr. Egerts* un otru — *vltn. Dr. Jansons*.
- 2) Sanitārais transports, komandieris — *kapt. Bātiņš*.
- 3) Veterinārā rota, komandieris — *SS-stubaf. Vāls (Wahl)*.

1941. g. 1. augusta Rīgā, A. Čepkaļa ielā 36, sākotnēji piezīmētā kā "Kodinas" vadības vienība tika ierīkota sākotnējais uzbūves posms, tāpēc šajā laikā sākās arī struktūrās veiksmīga jaunināšana. Iegūtie jauni komandieri tāpat kā visi citi strādājot parīzē, ieceļoti kopā ar bieži daudzāku vecākiem komandieriem, tādēļ daudziem jauniem komandieriem tā sākotnējām iestādēm vēlreiz vajadzēja apjomīgi mainīties. Sākotnēji iestādēm pārveidoti arī zemākās rangās iestādēs. Šajā iestādē iekārtoti īpaši vācu mākslinieku rābatojumi. Tāpēc vācu militārās organizācijas iestādēs tāpat kā vācu bruņoto spēku iestādēs, vācu karavīriem vēlreiz vajadzēja apjomīgi mainīties. Vairums jauniem komandieriem, kas pirms tam strādājis vācu militārās organizācijas iestādēs, bija jau visspēcīgi mainīti. Iegūtie jauni komandieri tāpat kā visi citi strādājot parīzē, ieceļoti kopā ar bieži daudzāku vecākiem komandieriem, tādēļ daudziem jauniem komandieriem tā sākotnējām iestādēm vēlreiz vajadzēja apjomīgi mainīties. Sākotnēji iestādēm pārveidoti arī zemākās rangās iestādēs. Šajā iestādē iekārtoti īpaši vācu mākslinieku rābatojumi. Tāpēc vācu militārās organizācijas iestādēs tāpat kā vācu bruņoto spēku iestādēs, vācu karavīriem vēlreiz vajadzēja apjomīgi mainīties. Vairums jauniem komandieriem, kas pirms tam strādājis vācu militārās organizācijas iestādēs, bija jau visspēcīgi mainīti.

#### **SĀKOŠI SAISTĪJUMI VĒSTĀ**

1941. g. 1. augusta Rīgā, A. Čepkaļa ielā 36, sākotnēji piezīmētā kā "Kodinas" vadības vienība tika ierīkota sākotnējais uzbūves posms, tāpēc šajā laikā sākās arī struktūrās veiksmīga jaunināšana. Iegūtie jauni komandieri tāpat kā visi citi strādājot parīzē, ieceļoti kopā ar bieži daudzāku vecākiem komandieriem, tādēļ daudziem jauniem komandieriem tā sākotnējām iestādēm vēlreiz vajadzēja apjomīgi mainīties. Sākotnēji iestādēm pārveidoti arī zemākās rangās iestādēs. Šajā iestādē iekārtoti īpaši vācu mākslinieku rābatojumi. Tāpēc vācu militārās organizācijas iestādēs tāpat kā vācu bruņoto spēku iestādēs, vācu karavīriem vēlreiz vajadzēja apjomīgi mainīties. Vairums jauniem komandieriem, kas pirms tam strādājis vācu militārās organizācijas iestādēs, bija jau visspēcīgi mainīti. Iegūtie jauni komandieri tāpat kā visi citi strādājot parīzē, ieceļoti kopā ar bieži daudzāku vecākiem komandieriem, tādēļ daudziem jauniem komandieriem tā sākotnējām iestādēm vēlreiz vajadzēja apjomīgi mainīties. Sākotnēji iestādēm pārveidoti arī zemākās rangās iestādēs. Šajā iestādē iekārtoti īpaši vācu mākslinieku rābatojumi. Tāpēc vācu militārās organizācijas iestādēs tāpat kā vācu bruņoto spēku iestādēs, vācu karavīriem vēlreiz vajadzēja apjomīgi mainīties. Vairums jauniem komandieriem, kas pirms tam strādājis vācu militārās organizācijas iestādēs, bija jau visspēcīgi mainīti.

# IENAIDNIEKS ATKAL TUVOJAS LATVIJAS ZEMEI

## LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKI

1944. g. janvārī sāktais krievu lieluzbrukums Lēningradas—Volchovas frontes sektorā bija tiešs drauds arī Igaunijai un Latvijai, kas strauji palielinājās februāra beigās ar latviešu spēku atiešanu no Volchovas uz Velikajas upes t.s. „Panther” pozicijām DA no Ostrovas. Tas radīja lielas bažas visā latviešu tautā par nonākšanu atkal zem bolševiku varas un ar to saistīto asiņaino terroru. — 1940./41. gads visiem bija vēl svāigā atmīņā. To izmantoja vācieši un spieda iesaukt militārā dienestā arvien vairāk Latvijas pilsoņu.

27. janvārī Augstākais SS- un policijas vadītājs Austrumzemē *gen. Jekelns* uzaicināja pie sevis uz apspriedi Latviešu leģiona ģenerālinspektoru *gen. Bangerski*\*). Šīs apspriedes nolūks bija pamudināt latviešus iesaukt tieši Latvijas robežu sargāšanai vēl 20.000 vīru, solot tos pēc bolševiku draudu novēršanas atkal no dienesta atbrīvot. Iesaukšanai Latvijas pašpārvalde ar lielu vilcināšanos arī piekrita un februāra sākumā iesauca 1906.—1914. g. dzimušos Latvijas pilsoņus.

No iesauktiem *gen. Jekelns* pavēlēja (skat. pielikumu Nr. 28) saformēt 6 robežapsardzības pulkus (Lett. SS-Grenzschutz Rgt.) — 3 Rīgā un pa vienam Tukumā, Kuldīgā un Kandavā. Pulkus saformēja februāra mēnesī. Tomēr jau drīzi jauniesauktos un robežapsardzības pulkos iedalītos sāka izmantot arī Latviešu leģiona kaujas vienību papildināšanai, kas radīja lielu neapmierinātību kaļavīros.

Latviešu leģiona ģenerālinspektors *gen. Bangerskis* savā 24. februāra pavēlē Nr. 10 raksta:

— § 2: Robežapsardzības pulku ietērpšana notiek pa lielākai daļai no Ieroču-SS, policijas un armijas krājumiem. Robežapstrdzības vienības nenēsā zīmotnes. Ar to tās atšķiras no citām Latviešu leģiona Ieroču-SS vienībām. Uz

\* Skat. 3. grāmatas 108. lpp.

labās rokas virspus elkoņa jānēsā, tāpat kā pārējām vietējām vienībām, vai rodziņš Latvijas nacionālās krāsās.

*Norāde:* Ostlandes augstākā SS- un policijas vadītāja Robežapsardzības stāba š.g. 9. februāra raksts. —

2. pulks jau marta vidū izbrauca uz fronti, drīz sekoja arī 1. un 3. pulks.

*Gen. Bangerska saruna ar ģen. Jekelnu.*

Iesaukšanas, robežapsardzības pulku u.c. jautājumu noskaidrošanai ģen. *Bangerskis* 21. martā apmeklēja ģen. *Jekelnu*. Par šo sarunu dienesta *atzīmēs* attiecībā uz iesaukšanu un robežapsardzības pulkiem rakstīts:

— Šodien, 1944. g. 21. martā plkst. 16, ģen. Jekelns pieņēma ģenerālinspektoru viņa stāba priekšnieka pavadībā. Sarunā bija klāt gruf. Krīgers — jaunais ieroču-SS pavēlnieks Austrumzemē, un oberf. Gieseke — kārtības policijas komandieris Austrumzemē.

Pirms sarunas sākuma ģen. Jekelns norādīja uz abiem pavēlniekiem, kuļus viņš lūdzis būt klāt pie sarunas, lai aizkartos jautājumus pie gadījuma tūlīt izšķirtu.

*Ģenerālinspektors:* Pašreizējais laiks ir tāds, ka ģenerālinspektora autoritāte visvairāk būtu atbalstāma un celama.

Pirmkārt — latviešu iesaukšana kažaspēkā tagad notiek mobilizācijas, bet ne brīvpārtības veidā. Brīvpārtīgajos gāja cilvēki, kuŗi labprātīgi iesaistījās vienībās, un viņu pārliecināšanai nebija tik lielas nepieciešamības. Tagad cilvēkus iesauc piespedu kārtā, un tāpēc morāliska iedarbība uz tiem jau pati par sevi kļūst nepieciešama.

Otrkārt — tas veids, kādā mobilizācija, neatkarīgi no ģenerālinspektora gribas, tika izdarīta, nekādā ziņā neveicināja iesaucamo sajūsmu. Mobilizācijas sasteiguma, daudzo tikko nodibināto komisiju un daudzo iestāžu iejaukšanās dēļ iesaukšanai nebija vienveidības. Ir notikušas kļūdas un pārsteidzības, kuŗas cilvēki izskaidro kā ļaunprātību vai zināmu sistēmu mantīgākām aprindām par labu. Tā mobilizācija tika sabojāta ne ģenerālinspektora vainas dēļ, aiz kuŗa muguras rīkojās citi. Ģenerālinsjektoram atņemta arī tiesība šīs kļūdas izlabot.

Treškārt — sakarā ar frontes tuvošanos paceļ galvas spēki, kuŗi līdz šim bija snaudošā stāvoklī. Tie rod atbalstu gūstekņos, no Krievijas izvāktajos daudzajos krievu bēgļos, izpletu lēcējos un tamļ. Nupat ienākusi ziņa, ka kāda Latvijā novietota Leģiona vezumnieku nodaļa sāvā apkārtnē aizturējusi 15 krievu izpletu lēcējus un bandītus, kuŗi bija tērpušies vācu lidotāju uniformās. Uzdodamies par vācu karavīriem, tie bija pieprasījuši pajūgas un krievu gūstekņus, lai ar tiem papildinātu savas rindas.

Šī aktīvitāte prasa aktīvitāti arī no mūsu pusēs, un ģenerālinspektoram

būtu enerģiski jādarbojas, lai šos jaunos ietekmējumus paralizētu. Diemžēl, viņa autoritāte tiek grauta arī no pašu vācu iestāžu pusēs.

Robežapsardzības pulkiem piekomandētie vācu sakaru virsnieki aizliedz informēt ģenerālinspektoru un uzmetas par faktiskiem pulku komandiejiem, liecot — kā tas, piemēram, noticis 2. robežsargu pulkā — pretēji ģenerālinspektora dienesta vietas rīkojumam, nosūtīt uz fronti arī tos, kuri pēcpārbaudē atzīti par kaļa dienestam pilnīgi nederīgiem, pat kropliem. Tāpat gen. Jekelna pavēle, ar kuļu robežapsardzības pulkiem paziņots, ka ģenerālinspektoram nav nekādu tiesību iesauktu atbrivošanā, grauj ģenerālinspektora cieņu.

Ģenerālinspektors tāpēc izvairījās apmeklēt robežapsardzības pulkus, jo viņš zina, ka skaisti vārdi vien tur nekā nepalīdzētu, bet vajadzētu rādīt, ka ģenerālinspektors var arī rīkoties. Bet ģenerālinspektoram nekad vēl nav pateikts, kādas būtu viņa tiesības, turpretim viņam gan norāda, ko viņš nedrīkst.

Tagad arī viena robežapsardzības pulka cilvēki nosūtīti kā papildinājums VI korpusa vienībām, ģenerālinspektoram par to pat nekā nepasakot, lai gan viņš šos cilvēkus iesaucis. Cilvēki nosūtīti bez latviešu virsniekiem un instruktoriem, svešu vācu virsnieku vadībā, kuŗi arī nevarēja uzlabot šo cilvēku janātā sliktā garastāvokli, jo šie cilvēki jūtas maldināti.

Šodien pat pie ģenerālinspektora ir griezušies cilvēki ar jautājumiem, kāpēc robežapsardzības vienības nosūtītas uz Poliju it kā poļu nomierināšanai?

Ģenerālinspektors domā, ka tās ir tikai baumas, bet viņš nav varējis šiem cilvēkiem nekā pateikt, jo patiesībā viņš arī tiešām neko nezina par to, kas ar robežapsardzības pulkiem notiek un kā domāts tos izlietot. Tā ģenerālinspektoram nemaņa iespēja kaļot pret dažādām baumām, ja tās ir tikai tenkas.

*Gen. Jekelns:* Mobilizācijas nepieciešamību un apstākļus, kādos tā notika, radīja frontes stāvoklis. Savā laikā viņam ar ģenerālinspektoru jau bija saruna, kuŗā uz šo stāvokli norādīts, kā arī uz bažām, kas no tā izrietēja.

Normāli jau būtu, ka iesaukšana varētu būt noritējusi tā, kā tas miera laikā izplānots, noorganizēts un sagatavots, t.i. ka visi iesaucamie būtu savlaicīgi reģistrēti, ka uz vietas jau atrastos vajadzīgie kadri, ietēri, ieroči, pārtika un taml., un cilvēkus varētu iesaukt pēc noteikta plāna, iedalot katru jau iepriekš paredzētā un sagatavotā vietā.

Apstākli prasījuši citādu rīcību. Vajadzējis izšķirties — vai nu iesaukšanu labi noorganizēt un sagatavot, riskējot, ka tā nāks par vēlu un to nemaz nevarēs izdarīt, vai arī saukt tikai iekšā, lai būtu sasaukti cilvēki vienkopus kā zināma drošība, kaut arī to vajadzēja darīt lielā steigā un pavisam improvizētos apstākļos. Viņam no paša sākuma bijis skaidrs, ka tas radīs zināmas grūtības, ka būs sastrēgumi, ka nebūs tā vai cita, ka būs trūkumi pat novietošanas un pādīnāšanas ziņā. Bet šos trūkumus un skaistuma klūdas vajadzējis pieciest kā nenovēršamu piedevu. Un viņam tomēr jāsakot ka gan viņam, gan viņa palīgiem dienām un naktīm strādājot, visus brēcošākos trūkumus

izdevies novērst un viņš nupat varējis parakstīt vadonim ziņojumu, ka kopš decembra mēneša ir iesaukti 32.000 latviešu.

Viņam, starp mums runājot, jāsakot, ka ne visur viņa pūles — iesaukt un apbruņot latviešus — atrodot simpatiskas atsauksmes un pretimnākšanu. Viņš un reichsfīlers tomēr esot pastāvējuši uz sava un raduši vadoņa atbalstu.

Viņš esot pārliecināts, ka vadonis šo latviešu tautas nostāju kaļa laikā pratišot novērtēt un neaizmiršot. Viņš negribot izteikties pārāk daudz. Šinī ziņā viņš — runājot vācu parunas vārdiem — esot kā bērns, kurš jau apdedzinājis pirkstus un baidoties tos otrreiz grūzt uguni. Tā savā laikā viņš brīvāk izrunājies ar latviešu virsniekiem frontē. Tas kļuvis zināms vietām, kučām šai ziņā esot citi ieskatī, un viņam nācīes pieredzēt daudz nepatikšanu. Tāpēc viņš tagad vairoties no izteikšanās šādā virzienā. Bet viņš negribot grozīt savu nostāju un zinot arī reichsfīlera viedokli un to, kā vadonis reagē uz patiesas uzticības pierādījumiem. Viņš neesot atmetis arī savu darbošanos šinī virzienā.

Tā, nupat Bavārijā esot, viņam bijusi saruna ar kādu visai augstu valsts ministru — tas neesot Rosenbergs — mūsu lietās, kuļu viņš informējis un kučām esot pastāvīga pieeja pie vadoņa. Viņš ticot, ka šīs sarunas sekas būsot jūtamas jau visai drīzi.

Klūdām un trūkumiem esot tāpēc jātiekt novērstiem. Šai ziņā varot paļauties uz viņa pilnīgu atbalstu.

Viņš zinot arī, ka pašā iesaukšanā ne viiss bijis kā vajadzīgs. Tā viņam pienākot daudzas sūdzības, ka, piemēram, komisijās notikusi kukulošana, ka iesaukti vienīgi nemantīgie, bet mantīgie varējuši atpirkties un tam. Tā pati noskaņa redzama no daudzajiem cenzūras izrakstiem no legionāru vēstulēm.

*Generālinspektors:* Noskaņa tiešām ir slikta, pieņemšanas komisijās tiek vainota ļaunprātība. Var jau būt, ka dažās vietās viens otrs gadījums pieskaitāms arī objektīvītātes trūkumam vai pat ļaunprātībai. Patiesībā tomēr šie apvainojumi lielum lielā daļā dibinās uz maldiem, jo pie šāda iespāida rašanās ir vainojamas ne tik daudz iesaukšanas komisijas vai to ļaunprātība, kā pati iesaukšanas sistēma.

Iesaukti un pārbauditi tika 14 gadu gājumi ar apm. 120.000 pārbaudāmo. Tā kā no tiem bija atļauti un paredzēti iesaukt tikai apm. 25.000 cilvēku (patiesībā iesaucot tomēr pāri par 30.000), tad komisijas bija nostādītas izvēles priekšā — no katriem 4 iesaucamiem nemt tikai 1, bet pārējos 3 atlāist. Šīs izvēles radīšanai bija doti dažādi noteikumi no dažādām pusēm, pie kam generālkomisāra priekšraksts paredzēja ārpus rūpniecības izņēmušiem arī dažādu lauku tirdzniecības, pārvaldes un saimniecības vadītāju atstāšanu. No tīri saimnieciskā viedokļa tas būtu pareizi, bet no psicholoģiskā tas tomēr ir greizi. Protams, ka tāda izvēle radīja iespējas arī zināmai labvēlībai vai nelabvēlībai attieksmē uz vienu otru iesaucamo vai atstājamo. Bet lai cik objektīvi iesaukšanas komisija — kas gan parasti bija neiestrādājusies, — būtu rīkojusies, tas fakti vien, ka no 3—4 iesaucamiem nem tikai

vienu, vienmēr šim vienam radīs iespaidu, ka viņam nodarīta pārestība, salīdzinot ar citiem, un tas meklēs šīs pārestības izskaidrojumu kukuļošanā vai tamlīdzīgi. Tāpēc ģenerālinspektors jau pašā sākumā aizstāvēja viedokli, ka vajadzētu nēmt mazāk gadu, bet šais gados iesaukt visus, varbūt tikai reetus, faktiski darbā neatvietojamus, atstājot. Šis ģenerālinspektora viedoklis, protams, vairs nebija īstenojams, reiz no tik liela iesaucamo skaita vajadzēja nēmt tikai ierobežotu daudzumu. Klūda tāpēc ir pašā sistēmā un tā tagad visai grūti labojama, jo tad vajadzētu atgriezties pie tāda principa, ka jaunākos gadus nēm visus, bet vecākos atlaiž uz mājām. Tomēr tikai tādā veidā jūtamāka klūdu labošana būtu iespējama.

*Gen. Jekelns* un *gen. Krīgers* piekrīt, ka tāds iesaukšanas veids, kur no 3—4 jāņem tikai viens, gluži dabīgi rada sarūgtinājumus.

Gen Jekelns norāda arī, ka jautājumu par Ersatzkommando funkcijām viņš vēl apspriedīs un izšķirs. Pie pārējiem ģenerālinspektora skartajiem jautājumiem, piem. pie pavēles Nr. 1 robežsargu pulkiem un robežsargu nosūtišanu uz VI korpusu ġen. Jekelns pēc būtības nepieskaras, bet saka, ka daudzas grūtības un nesaprāšanās būtu novērstas, ja viņš un ģenerālispektors varētu sarunāties tieši, bez starpnieka. Tagad turpretim viņam, lai sarunātos ar ģenerālinspektoru, esot jāizvēlas tie retie briži, kad viņš vai ģenerālinspektors, kas ir tikpat aizņemts, varot atlicināt vairāk brīva laika. Lai to zināmā mērā novērstu, viņš lūgtu ģenerālinspektoru nozīmēt pie viņa kādu sakaru virsniekui, uzticības personu, kuŗš labi pārvalda abas valodas intelligentu cilvēku, kuŗš varētu pie viņa piekļūt, tā sakot, „pa durvju spraugu”, ik brīdi starp citu amata personu ziņojumiem, un kuŗam viņš varētu pateikt savus nodomus un ģenerālinspektors savus.

*Ģenerālinspektors* tam piekrīt un aizrāda, ka tādu sakaru virsnieku viņš robežapsardzības vienību stāba priekšniekam jau piedāvājis agrāk, bet tas noraidīts, atsaucoties uz to, ka šai stābā jau ir virsnieki, kuŗi protot abas valodas.

*Gen. Jekelns* paziņo, ka viņš nodomājis arī ġen. Krīgeram dot par palīgu latviešu virsnieku, kuŗš jau kaujās piedzīvojis un varētu iedarboties uz robežapsardzības pulku gara stāvokli.

Par šādu latviešu priekšnieku robežapsardzības pulku vadībā viņš esot izvēlējies pulkv. Veisu. Šai sakarā viņš jau runājis ar ģenerālpulkvedi Modelu — Oberbefehlshaber der Heeresgruppe Nord, — kuŗš šai domai piekritis. Griežoties pie pulkv. Plensnera, ġen. Jekelns saka, ka tā būtu zināmā mērā viņa, pulkv. Plensnera, apiešana, un viņš šim postenim labprāt būtu vēlējies viņu, kāpēc jau savā laikā gribējis uzlikt viņam frontes pieredzes iegūšanai policijas pulka vadību. Diemžēl toreiz to, iesaukšanas darbu dēļ, nav bijis iespējams reālizēt, bet tagad šie darbi lielā mērā nobeigti, kāpēc pulkv. Plensneru tagad būtu iespējams izlietot citādi.

Atieksmē uz latviešu priekšnieka nozīmēšanu robežapsardzības vienībām, resp. pulkv. Veisa kandidātūru, ġen. Jekelns gaidīšot ģenerālinspektora lēmumu.

*Generālinspektors* jautā, kā paredzēts izlietot robežapsardzības vienības. Tā 2. robežapsardzības pulks, piemēram, nosūtīts vienkārši kā papildinājums VI A. K. Vai pārējos paredzēts apvienot lielākās vienībās, piem. brigādē, divīzijās un taml., vai izlietot pa atsevišķiem pulkiem vai vēl citādāk?

*Gen. Jekelns:* Šis jautājums ir vēl izveidošanās stadijā, vispirms bija svarīgi laudis savākt kopā pulkos, tos ietēprt un apbrūnot un sākt apmācības.

2. pulks nosūtīts kā papildinājums tāpēc, ka VI korpusam bija vajadzīgi daudz maz apmācīti cilvēki, un 2. pulks bija uzskatāms par ietēršanas un noorganizēšanas ziņā tālāk tikušu.

Viņš katrā ziņā grib novērst, ka latvieši tiktu izlietoti atsevišķu bataljonu veidā un tāpēc tūlit stājies pie pulku organizācijas. Kādā veidā tie tiks izlietoti, tas lielā mērā atkarīgs no stāvokļa, taču viņus izlietos savas dzimtenes aizsardzībai, un runāt par nosūtīšanu piem. uz Poliju ir pilnīga nejēdzība.

1944. g. 1. jūlijā 5 robežapsardzības pulkos (2.—6.), 1. pulks ar biežo papildinājumu nodošanu 19. divīzijai bija jau stipri sarucis, bija kopā 12.118 vīru — 288 virsnieki, 1.333 instruktori un 10.497 kariekvji.

Jau 9. jūnijā *SS-reichsführers Himlers* bija rakstījis *gen. Jekelnam:*

„SS robežapsardzības pulki Latvijā, kuļus uzstādīja kā pārejas formācijas, līdz 1944. g. jūlijam izformējami un iekļaujami frontes divīzijās. Līdz ar to izformējami arī šo vienību dzimtenes stābi. ...”

*Gen. Jekelns* 8. jūlijā no tai laikā vēl atlikušiem 4 robežapsardzības pulkiem un dažām policijas vienībām izveidoja „*Jekelna kaujas grupu*” ar noluku ienemt uztverošo poziciju apm. 20 km tālā II korpusa aizmugurē, 60 km dienvideos no Daugavpils\*). Faktiski nekāda „aizstāvēšanās” dažādu iemeslu dēļ neiznāca un kaujas grupa jau 24. jūlijā beidza pastāvēt. Pēc tam II korpusa robežapsardzības pulkus iesaistīja frontē D no Turmontiem vācu 215. divīzijas iecirknī. Cīņas tur ieilga līdz jūlijā beigām, kad II korpuiss uzsāka atiešanu. Pēc tam robežapsardzības pulkus iesaistīja nocietināšanas darbos Kokneses rajonā. 11. augustā tos izņēma no II korpusa pakļautības.

II A.K. SS- un pol. vadītāja sakaru virsnieks *pltn. R. Osis* savā 20. jūlija ziņojumā raksta *gen. Bangerskim:*

— Robežsargu pulkos tikpat kā nav nekādu sakaru līdzekļu un pulka komandierim jāvada pulks vai nu ar balsi, zīmēm, jeb ziņnešiem. Vairākos pulkos nav nevienas rāketpistoles, trūcīga ir arī apgāde ar kompasiem un tāl-

\* Skat. arī 2. grāmatas 336. un 343. lpp.

skatiem. Pulkos ir arī pārāk maz virsnieku un instruktori, kujiem gan ir dienesta pakāpe, bet nav nekādu zināšanu vienību vadišanā. Vairums no tiem nav bijuši agrāk iesaukti apmācībā un atrazdāmies rezervē 10—20 gadus, aizmirsuši arī to, ko tie kādreiz zinājuši. Vispār pulki nav apmācīti un sagatavoti cīņām frontē. . . .

Kad vācu priekšniecība redzēja, ka latviešu vienības sakaru līdzekļu un nepietiekoša apbrunojuma dēļ nav spējīgas patstāvīgi ieņemt pulka, pat bataljona, kaujas iecirkņus, tad latviešu vienības sadalīja starp vācu vienībām.

11. augustā robežapsardzības pulkus izņēma no II korpusa pakļautības un iekļāva *SS-oberf. Krukenberga kaujas grupā*. Bet jau 28. augustā tos pakļāva VI korpusam.

Par atsevišķu robežapsardzības pulku saformēšanu un darbību skat. turpmākās lpp.

## 1. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulku sāka formēt 1944. g. 7. februārī Rīgā, Vecmilgrāvī. Par pulka komandieri iecēla bij. Jātnieku pulka komandieri *L.k.o.k. pulkv. A. Liepiņu* (dzim. 6.11.1893.) un par adjutantu *kapt. Paegli*.

Marta beigās bija saformēti 4 bataljoni ar 3 rotām katrā. Virsnieku sastāvs, izņemot btl. komandiešus, vairumā bija novecojis, kas no armijas bija aizgājuši jau pirms 10 vai vairāk gadiem.

I btl. bija novietots Ādažos un tā komandieris bija *pltn. R. Muiznieks*. Btl. stābā darbojās arī daži vācu virsnieki un rakstveži, jo dabviedība un sarakste bija jāved vācu valodā.

II btl. — Vecmilgrāvī, Ziemeļblāzmā un 29. pamatskolā. Bataljonu komandēja *kapt. Kaukulis*.

III btl. — Vecmilgrāvī, Ziemeļblāzmā. To sākumā komandēja *kapt. Šulcs*, vēlāk *kapt. Šmits*.

IV btl. — Vecmilgrāvī, pag. mājā un apkārtnes skolās, bet 1. rota Jaunciemā pie Ķišezerā. Btl. komandēja *kapt. A. Liepiņš*. Tā sastāvā bija galvenokārt vecāki vīri.

Marta beigās katrā bataljonā bija apm. 600 vīru. Bija liels instruktori trūkums.

Pulka stābs atradās Vecmilgrāvja patversmes ēkā. Stābam bija piekomandēti 2 vācu policijas virsnieki un daži instruktori.

Pulka novietojums, atskaitot Ādažus, bija ļoti slikts un nepiemērots. Jāguļ bija uz grīdas salmos bez palagiem ar 2 segām katram.

Trūka arī uniformu un apavu, daļa kaļavīru staigāja privātās drēbēs. Katram bataljonam bija tikai necīgs skaits šautēju un daži veci ložmetēji. Municipijas nebija nemaz. Tas viss traucēja apmācības.

200 zirgus pulks saņēma no Lietuvas, galīgi novājējušus, jo tie bija rekvizēti jau vairākus mēnešus atpakaļ. Saņēma arī ratus, kas gan bija piemēroti vienigi vieglai kravai.

Pulks jau 31. martā devās uz fronti. Nelīdzēja nekādi protesti pret tik nesagatavota pulka sūtīšanu uz fronti. Pirms izbraukšanas izsniedza gan apģērbu papildinājumus, nedaudz siltas vejas un šķoržābakkus. Izsniēza arī vairāk šautēju, dažas patšautenes un pistoles, kā arī municipiju. Pēdējā brīdī izsniedza vēl 12 prettanku lielgabalus, gan bez priekšratiem, bez tēmēšanas ierīcēm un municipijas. Izbraukšanas dienā pulkam bija 2.769 vīru liels sastāvs.

Uzlādēšanās notika Šķirotavas stacijā. Katrs vilcienu sastāvs varēja uzņemt 1 bataljonu. Pirmais 31. martā aizbrauca pulka stābs un I bataljons. Gala mērķis nebija zināms. Pārējie bataljoni sekoja ar 12—18 stundu atstarpi. 1. aprīļa rītā I btl. sasniedza Abreni. Pulka komandierim bija jādodas pie 15. divīzijas komandieŗa *vulkv. Heilmaya*, kas pavēleja pulkam novietoties apm. 60 km austrumos no Abrenes un apm. 12—15 km no frontes.

Norādītā vietā vēl nebija paspējis ierasties pēdējais bataljons, kad pienāca pavēle par pulka pakļaušanu 19. divīzijai un tam jādodas uz citu vietu — apm. 20 km ziemeļos no pašreizējās. Tur pulka komandieris apmeklēja 19. divīzijas komandieŗa p.v.i. *Boku* (Bock) un *pulkv. V. Veisu* Voroncovas sādžā pie Ostrovas—Pleskavas šosejas.

Pulka komandpunktās bija norādīts Košino ciemā, Veļikajas austrumu krastā. Tur novietojās arī I btl. un saimniecības daļa. III btl. novietojās 3 km attālumā, bet II btl. — 6—7 km dienvidos, Veļikajas upes rietumu krastā. IV btl. atradās vēl Abrenē, tam novietošanās bija paredzēta 5 km no Konošino. Jau 4./5. aprīlī visi bataljoni atradās Konošino rajonā un novietojušies apm. 15 km gaļumā gar Veļikajas upi, apm. 20 km no frontes.

Pēc novietošanās 19. divīzijas komandieris katru dienu apmeklēja vienu bataljonu. Pulks saņēma šautenes un patšautenes, kā arī municipiju un granātas. Tomēr ne pietiekošā vairumā, apbrūnojums iznāca tikai pusei kaļavīru. Apmācības tomēr varēja uzsākt. Tās turpinājās tikai vienu nedēļu, jo sākās pulka izformēšana.

Vispirms uz 19. divīziju bija jānosūta jaunākie virsnieki. 10. apr. bija jānosūta arī 400 kareivji ar 30 instruktoriem. Pēc dažām dienām atkal aizgāja vairāki simti un tā 3 nedēļu laikā no pulka aizgāja

2.000 vīru. Likvidēja II un III btl. Mācības tomēr turpinājās. Tām izmantoja tuvumā esošo 19. divīzijas kaujas skolu, kas bija lieliski apgādāta ar mācības līdzekļiem, ieročiem un municiju.

Aprīļa vidū apstājās 19. divīzijas cilvēku pieprasījumi. 25. aprīlī pulks saņēma pavēli pārvietoties uz Kudeveras rajonu, apm. 60 km austrumos no Opočkas. Gājenam bija jānotiek caur Opočku un tā kopgaļums sasniedza ap 100 km. Šai laikā pulkā vēl bija 700 vīru, to skaitā 20 virsnieku. Transportam bija 60 zirgi ar ratiem un lauku virtuvēm. Bija pavasaris un uz ceļiem dubļu jūra. Pārgājienu stipri apdraudeja arī ienaidnieka lidmašīnas.

3./4. maijā pulks sasniedza Kudeveras rajonu, kur novietojās divās sādžas — Visokaja Gora, apm. 16—18 km aiz 19 divīzijas frontes līnijas. 19. divīziju tagad komandēja *gen. Strekenbachs*.

No jaunā novietojuma pulkam atkal bija jādod papildinājumi 19. divīzijai, galvenā kārtā divīzijas apgādes vienībām. Drīz pulkā bija palikuši tikai kādi 14 gados vecāki virsnieki un apm. 40 kareivji, kas kaujas vienībām nebija piemēroti. Arī ieroči aizgāja līdzi papildinājumiem.

1944. g. 11. jūlijā atlikušie 14 virsnieki un pārējie kaļavīri saņēma pavēli atgriezties Rīgā ģenerālinspektora rīcībā. Tas bija viiss, kas bija palicis no 44 virsniekiem, 268 instruktoriem un 2.457 kreivjiem, ar kurēm pulks marta beigās atstāja Rīgu.

12. jūlijā vakarā pulka atliekas ar auto devās uz Opočkas staciju, no kurienes ar vilcienu atgriezās Rīgā.

15. jūlijā pulka komandieris nokārtoja pēdējās dienesta lietas un 1. Latviešu robežapsardzības pulks izbeidza pastāvēt.

## 2. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulku 4 bataljonu sastāvā 1944. g. februārī saformēja Rīgā *pltn. R. Ciemīņš* (dzim. 24.3.97.) ar adjutantu *kapt. A. Samiņu*. 22. februārī pulkā bija 18 virsnieki, 183 instruktori un 1.723 kareivji, bet 10. martā jau 46 virsnieki, 39 v.v., 258 instruktori, 2.477 kareivji un 3 ārsti. I btl. (Kr. Barona ielā 71) komandēja *pltn. Fr. Telmanis*, II btl. (Lazaretēs ielā 3) — *kapt. O. Stiprais*, III btl. (Avotu ielā 44) — *kapt. D. Bīskaps* un IV btl. (Vingrotāju ielā 1) — *kapt. J. Grossbergs*.

Marta mēneša otrā pusē pulks 15. divīzijas papildināšanai nosūtīja uz fronti 2.000 kareivjus bez latviešu virsniekiem un instruktoriem.

Virsniekus un instruktorus aizturēja Rīgā jauna 2. robežapsardzības pulka formēšanai. Kareivjus uz fronti pavadīja vācu kaļavīri, kas radīja dažādus pārpratumus. Latviešu kareivji negribēja arī doties pāri Latvijas robežai, aizbildinoties, ka mobilizēti Latvijas robežu aizstāvēšanai. Daudzi arī dezertēja. Turpmāk papildinājumus uz fronti vairs nesūtīja bez latviešu virsniekiem un instruktoriem.

Aprilī un maijā izformēja pulka IV bataljonu un no jauna saformēja prettanku lielgabalu rotu *vltn. R. Pimaņa* vadībā un Pionieru bataljonu *kapt. J. Grosberga* vadībā. Pionieri btl. nosauca par I Latgales pionieri btl. un tanī no pulka iedalija 782 vīrus, galvenokārt krievu tautības. Kapt. Grosbergs tomēr jau 19. maijā atstāja I Pi bataljonu un stājās pie II Pi btl. formēšanas. Šim otram Pi bataljonam pirmo sastāvu deva 5. Latviešu robežapsardzības pulks un 2. pulka izformētais IV bataljons.\*)

18. maijā 2. Latviešu robežapsardzības pulka komandēšanu uzņēmās *pltn. Jansons*, jo pltn. Ciemiņu atvainīnāja no dienesta.

Jūlijā sākumā pulks devās uz fronti, kur to dienvidos no Daugavpils, Turmontu rajonā, piedalīja ģen. Jekelna kaujas grupai.\*\*) Tur cīnās no 10.—31. jūlijam pulks zaudēja 14 kritušus, 141 ievainotu un 264 bez vēsts pazudušus. Par varonību cīnās Dzelzskrusta I šķ. saņēma viens pulka kaļavīrs un II šķ. — 24 kaļavīri.

Augusta pirmajās dienās pulks atgriezās Rīgā un novietojās Botāniskā dārzā.

### 3. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulku sāka formēt *pulv. Brengķis* 1944. g. 7. februārī Rīgā, bet jan 22. februārī pulkv. Brengķi iecēla par Rīgas lauku un Madonas kaŗa apr. priekšnieku un viņa vietā par 3. robežapsardzības pulka komandieri iecēla *L.k.o.k. pltn. P. Celli* (dzim. 23.3.1892.) un par pulka adjutantu *kapt. K. Robežnieku* 22. februārī pulka 4 bataljonos bija 30 virsnieki (gan galvenokārt vecāki gados, kas pēdējos 15—20 gadus nebija vairs dienējuši armijā), 140 instruktori un 1.750 kareivji. (no pēdējiem 16% krievu tautības, kas vēlāk varēja pāriet uz tīrām krie-

\* Skat. Dienesta atzīmi par ģen. *Bangerska* 1944. g. 20. jūnija apmeklējumu pie II Pi bataljona.

\*\*) Skat. 2. grāmatas 336.—343. lpp.

vu vienībām). Ar saņemtiem papildinājumiem pulka sastāvs jau tā paša gada 1. jūlijā bija pieaudzis uz 2.775 vīriem — 46 virsnieki, 255 instruktori un 2.474 kareivji.

Pulka sastāvs bija izkaisīts pa dažādām vietām Rīgas pilsētā: pulka stābs — Lāčplēša ielā 18, I btl. (komandieris *kapt. S. Lagzdiņš*) — Skrindas ielā 1, II btl. (kom. *pltn. J. Baltakmenis*) — Lāčplēša ielā 106, III btl. (kom. *kapt. J. Siliņš*) — Rumpmuižas ielā 3 un IV btl. — Samarina ielas kazarmās. Novietojumi bija ļoti slikti, jāguļ bija pat uz klona grīdas. Arī ar siltu ēdienu bija grūtības, jo trūka lauku virtuvju. Trūka arī apgērbu un apavu. Ieročus pulks saņēma tikai 11. martā un no smagiem ieročiem tikai 10 franču ložmetējus un dažus krievu pakus. Municiju saņēma tikai mēneša beigās.

Jau marta sākumā pulkam bija jānosūta uz fronti papildinājumiem vairāki simti kaņavīru. Viss pulks uz fronti devās 2. un 3. aprīlī. Vispirms pulks nonāca Krasnoje rajonā, kur turpināja apmācības. Te pulku aprīla beigās pārvērta par „*Ausbildungs Regiment — Oberst Kösler*” un tā apmācības pārņēma vācu virsnieki un instruktori. Pulka iekšējā dzīve tomēr palika latviešu virsnieku noteikšanā.

28. aprīlī 8 pulka virsniekus un 800 kareivjus piekomandēja apmācībām vācu 640. pulkam Lietuvā — Ukmergā un Utinā. Tur no šiem latviešu kaņavīriem saformēja 4 rotas. Šīs 4 rotas vairs nekad pulkā neatgriezās. Tās 1944. g. jūnijā iesaistīja kaujās kopā ar vācu vienībām.

Jūlija sākumā 3. robežapsardzības pulks izveidoja uztverošo pozīciju pie Krasnoje un saformēja kaujas grupas, kuļas atiešanas laikā pakļāva 15. latviešu divīzijai. Pulka zaudējumi pie Krasnoje no 10. — 18. jūlijam bija: krituši — 1 virsnieks un 10 instr./kareivji, bet bez vēsts pazuduši — 20 virsnieki un 785 instr./kareivji\*).

Septembra sākumā pulka atliekas atgriezās Rīgā un atsevišķās grupās devās ar kuģi uz Dancigu.

#### 4. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulks saformēts 1944. g. februārī sākumā Tukumā. Par pulka komandieri iecēla *pltn. J. Kikuli* un par pulka adjutantu *kapt. V. Lu-*

\* Pulkv. A. Silgaija grāmatā „Latviešu legions” 267. lpp. nepareizi rakstīts, ka pulks būtu Kārsavas apkārtnē izformēts un pulka kaņavīri sadalīti pa 19. divīzijas vienībām.

turu. Februārā beigās pulkā bija 2.750 vīru. I bataljons *kapt. Navicka* vadībā atradās Durbes un Jaunmoku muižās, II bataljons *pltn. Opmaņa* vadībā — Tukuma pamatskolā. III bataljons — Tukumā, Jaunmoku ielā 31 un IV bataljons *kapt. M. Kirša* vadībā — Slokā.

1. jūnijā pulkā bija 65 virsnieki, 225 instruktori un 2.042 kareivji — kopā 2.338 vīri, t.i. mazliet mazāk nekā februārā beigās.

Pulks uz fronti izbrauca jūnija beigās. Izbraukšanas dienā alkohola iespaidā notika lielākas nekārtības un kaļavīru nedisciplinētība. 15. Artilerijas apmācības diviziona 2. baterijas kaļavīrs Bose dzērumā nodūra divus pulka kaļavīrus. Saniknotie 4. pulka kaļavīri gribēja vainīgo nolinot un pieprasīja latviešu policijai tā izdošanu. Kad latviešu policisti to nedarīja, tos atbruņoja un piekāva. Vainīgo artilleristu nodeva vācu militārai policijai.

No 10.—31. jūlijam pulks piedalījās cīņās dienvidos no Daugavpils. Šais cīņās pulks zaudeja 19 kritušus, to starpā 3 virsniekus, 117 ievainotus un 469 bez vēsts pazudušus kaļavīrus<sup>9</sup>). Atlikušos 17. augustā pievienoja 5. Latviešu robežapstrdzības pulkam.

## 5. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulku saformēja 1944. g. februārā vidū Kuldīgā. Par pulka komandieri iecēla *pltn. J. Zvaigzni*. Jau pēc pāris nedēļām pulks bija kļuvis par lielāko robežapsardzības pulku ar kopskaitā 3.328 vīriem. Pulka sastāvs tomēr bieži mainījās. Piem., 16. aprīlī, kad pulks 3 btl. sastāvā devās uz fronti, pulkā bija tikai apm. 2000 vīru, to skaitā 40 virsnieki.

Pulku pie Polijas—Pad. Savienības robežstacijas Zachači iesaistīja krievu partizānu apkaņošanā frontes aizmugurē.

1. jūlijā pulka sastāvs bija atkal pieaudzis uz 3.185 vīriem, to skaitā bija 46 virsnieki un 255 instruktori.

No 29. jūnija līdz 4. jūlijam pulks ieņēma apm. 20 km garu frontes iecirkni gar Disnas upi no Hermanovičiem līdz Daugavai pie Disnas, kur jau 30. jūnijā pulkam bija sadursmes ar ienaidnieka kājnieku un tanku vienībām.

4. jūlijā, jau pēc pavēles saņemšanas doties atpakaļ uz Latviju, pulkam bija tomēr vēl jāiesaistās cīņās pret krievu regulāro armiju

<sup>9</sup> Skat. arī 2. grāmatas 336. un 343. lpp.

frontes pārrāvumā pie Vetrīno. Tur vāji apmācīto un trūcīgi apbruno to pulku cīņās ienaidnieka tanki un lidmašīnas izklidināja. 6. jūlijā Krāslavā sapulcējās vairs tikai ap 20 virsnieki un 600 instruktori/kareivji.

Lai gan pulks pārāk samazinājies nebija vairs kaujas spējīgs, to tomēr iedalīja „Jekelna kaujas grupā”. Arī pulka apbrunojums sastāvēja vienīgi no 10 patšautenēm, 2 ložmetējiem, 4 granātmetējiem un 4 prettanku lielgabaliem bez municijas. 9. jūlijā pulku pārvietoja uz Medumu rajonu, DR no Daugavpils, ar uzdevumu ieņemt pozicijas Zarazajas rajonā. Bet sakarā ar pēkšņo II korpusa frontes pārrāvumu, pulkam pavēlēja gājiena kārtībā caur Ilūksti, Daudzevu un Jaunjelgavu doties atpūtā uz Rīgu, kur tas ieradās 5. augustā. No paredzētās atpūtas tomēr nekas neiznāca, jo to, sakarā ar krievu pēkšņo iebrukumu Zemgalē, iedalīja Krūkenberga kaujas grupā (*SS-oberf. Krukenberg*), kuļu lielā steigā saformēja Rīgas aizstāvēšanai.

## 6. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulku 1944. g. februāra beigās saformēja bij. 11. Dobeles kājn. pulka komandieris *pulkv. T. Brigge* (dzim. 6.10.1891.) 4 bataljonu (katrā 4 rotas) sastāvā.

Pulka stābs, Saimniecības rota un I btl., ko komandēja *pltn. K. Plūmanis*, atradās Kandavā. II btl. ar komandieri *kapt. Medni* — Sabilē, III btl. ar komandieri *kapt. J. Ozoliņu* Matkules pamatskolā un Zemītes muižā. IV btl. atradās Lilastē, bet to jau martā izformēja, sadalot kājavīrus pa citiem bataljoniem un izdalot no pulka krievu tautības kājavīrus.

1. jūlijā pulkā bija 69 virsnieki, 278 instruktori un 2.067 kareivji. Virsnieku sastāvs bija vairumā gados vecāki vīri, bet labs bija instruktori sastāvs. Transporta lidzekļi bija pietiekoši — 360 zirgu, jauni rati un aizjūgi. Arī formas tēri, apavi un veļa bija jauna un pietiekoši.

Uz fronti pulks izbrauca 9. un 10. jūlijā. Pulka stābs un I btl. izkrāvās Grīvā un novietojās Kalkūnes dzirnavās. To pakļāva 215. kājnieku divīzijai. II btl. un Paku rota izkrāvās Zemgales stacijā, un pārvietojās uz Drišviati ezeru, kur 215. divīzijas pakļautībā ieņēma pozicijas. Arī III btl. izkrāvās Zemgales stacijā, kur to pakļāva 81.

kājn. divīzijai un uzdeva ieņemt aizstāvēšanās iecirkni Silenes—Šlapāni rajonā. Paku rota ieņēma pozicijas pie Mialkas.

13. jūlijā I btl. ieņēma pozicijas Gimci augstienē, kur apturēja ie-naidnieka tālāku virzišanos. II btl. saņēma uzbrukuma uzdevumu, ko nespēja izpildīt. Abi bataljoni 14. un 15. jūlijā izcīnīja sīvas cīņas. Krita 6. rotas komandieris *ltm. Petersons*. Btl. ieguva daudz gūstekņu un ieroču.

Arī III btl. 15. jūlijā izcīnīja sīvas cīņas. Krita divu vadu koman-dieri *virsn. vietn. Osītis un Ozoliņš*.

16. jūlijā nakts uzbrukumā krita I btl. *ltm. Puriņš*. Līdz 18. jūlijam pulks bija kopskaitā pazaudējis 12 kritušus un 53 ievainotus ka-ravīrus. Lai novērstu pulka pārāk lielo saskaldišanu starp vācu vie-nībām, pulka komandieris vairākkārt veltīgi lūdza korpusa vadību dot pulkam savu kopīgu aizstāvēšanās iecirkni.

17. jūlijā III btl. pārvietojās uz Taržaku. 18. jūlijā II btl. pie Drisvati ezera atsita 3 ienaidnieka uzbrukumus. 19. jūlijā I btl. pakļāva 2. Latv. robežapsardzības pulkam un ar to kopīgi bija jāieņem pozicijas starp Remisa un Veisenes ezeriem. II btl. sadalīja starp vācu vienībām. III btl. palika rezervē pie Briģenes ezera.

No 20.—23. jūlijam bataljoni pārgāja uz jaunām pozicijām. Se-višķi smagi gāja II btl. To pa daļai izklīdināja un tas vēlāk sapulcē-jās pie Kurcuma. Ienaidnieks uzbruka ar tankiem, bet btl. prettanku ieroču nebija.

24. jūlijā pulks sapulcējās ziemeļos no Egiptes un 25. jūlijā pār-vietojās uz Čuvikiem, 6 km DR no Eglaines.

No 26.—28. jūlijam pulks atradās divīzijas rezervē pie Čuvi-kiem. Bija jāiznīcina visas liekās mantas un dokumenti. 28. jūlijā pulks uzsāka pārgājienu uz Gārseni un tālāk uz Aknistu, kur nonāca 30. jūlijā. 31. jūlijā pulks izbūvēja ierakumus uz līnijas Silakrogs—Stūri, dienvīdos no Saukas ezera. Tālāk pulka atiešana notika pakā-peniski, līdz 8. augustā nonāca pie Kokneses.

10. augustā pulku pakļāva 205. kājn. divīzijai un tas piedalījās ierakumu izbūvē Daudzevas stacijas tuvumā. 12. augustā pulks at-griezās Koknesē, kur 21 pulka kaравīru apbalvoja ar Dzelzskrusta 2. šķiru. No 9. jūlija līdz 14. augustam, kad pulks izbrauca uz Rīgu, tas kopskaitā bija zaudējis 24 kritušus, 106 ievainotus un 322 bez vēsts pazudušus. Rīgā pulka virsniekus piekomandēja Generālinspek-tora stābam, bet pārējos kaравīrus pievienoja 2. robežapsardzības pulkam.

## 2. LATVIEŠU BRIGĀDI PĀRFORMĒ PAR 19. (2. LATV.) DIVĪZIJU

### BRIGĀDES 1. UN 2. APMĀCIBAS PULKI

1944. gada sākumā SS augstākā vadība pavēlēja 2. latviešu brigādi pārformēt par 19. latviešu brīvprātīgo divīziju 3. grenadieru pulku sastāvā. Šīs pavēles izpildīšana tomēr ievilkās un divīzijas izveidošana notika tikai marta mēneša vidū, kad brigāde atradās jau pozicijās pie Veikajās upes.

Atsaucoties uz pavēli par brigādes pārformēšanu par divīziju, policijas ģenerālis Jekelns 14. janvāri pavēlēja 2. brigādes papildināšanai iesaukt līdz 1. februārim 2.700 vīrus.

#### 2. LATV. SS-BRIVPR. BRIGĀDE

Formēšanas stābs Rīgā  
Dienas grāmata — Nr. 2/44  
Slepeni.

Rīgā, 14.1.1944.

*Attiecas:* 2. latv. — SS brīvpr. brigādes papildināšana līdz 19. latv.  
SS-brīvpr. divīzijas sastāvam.

*Ievērojot:* SS-FHA, Amt II Org., Abt. Ia/II Tgb.-Nr. 40/44 geh. Kdos  
uzstādišanas pavēli.

- 1) Ievērojot augstāk minēto pavēli, 2. latv. SS-brīvprātīgo brigāde nekavējoši pārveidojama par 19. latv. SS-brīvprātīgo divīziju.
- 2) Līdz ar to brigādei līdz 1.2.1944. papildinājumam nepieciešami 2.000 jauniesauktie.
- 3) Lūdzu iesaukt 2.000 un pie 1943. g. decembrī apsolītiem 3.000 līdz 1.2.44. vēl 700 vīrus.

2. latv. SS-brīvpr. brigādes  
formēšanas stābs Rīgā  
(paraksts)  
SS-hauptsturmfirmers

Ieroču-SS rezerves stābam „Ostland”, Rīgā.

*Noraksti:*

Latviešu SS brīvprātīgo leģiona ģenerālinspekcijai, Rīgā  
15. SS rezerves un apmācības brigādei, Jelgavā

2. brigādes paplašināšanas nodoms bija radies jau 1943. gada beigās. 1944. gada janvārī un februārī Rīgā formēja 1. apmācības pulku, kuļa komandēšanu aicināja uzņemties maj. Kociņu<sup>\*)</sup>), kas tikko bija atstājis slimnīcu. Ar šo pulku ġen. Jekelnam bija savi noluki: kopīgi ar Vaiņodē formējamo 2. apmācības pulku ġen. Jekelns gribēja aizstāvēt Narvu un kā paši vācieši izteicās, ar to nopelnīt Bruņinieka krustu. Tāpēc ġen. Jekelns, no jauniesauktiem un Volchovas frontē vieglāk ievainotiem, uzdeva plkv. Hirtesam formēt divus apmācības pulkus: 1. — Rīgā un 2. — Vaiņodē, pltn. Aperāta vadībā.

1. apmācības pulkam noteica sagatavošanās laiku līdz 1944. gada 1. martam. 28. janvārī maj. Kociņš izdeva savu pulka pirmo formēšanas pavēli. Vācu nosaukums — Ausbildungs Regiment der Lett. Brigade Nr. 1. Maj. Kociņš savam pulkam par btl. komandieriem aicināja tikko izformētā 17. Vidzemes btl. rotu komandiešus: I btl. — *vltn. Grunti*, II btl. — *vltn. Vilku* un III btl. — *vltn. Sūnu*. Latvijas armijā visi trīs virsnieki bija dienējuši armijas stāba bataljonā. I btl. formējās Aiviekstes ielā, bij. 4. Valmieras pulka kazarmēs. II un III btl. — Artilerijas kazarmēs. Visas apmācības un šaušanas izveda Stopiņos.

Pateicoties pulka komandiera maj. Kociņa iniciātīvai, izdevās pulku izglābt no tā nodošanas ġen. Jekelnam. Par to pltn. Kociņš stāsta:

„Es nekādā ziņā negribēju šos maz apmācītos jauniesauktos nodot ġen. Jekelna rīcībā, lai tad kaut kur pie Narvas tos sviestu kaujā un upurētu kāda aizmugurnieka ordeņu iegribai. Februārā pirmajā pusē es sūtīju kurjeru pie plkv. Veisa ar lūgumu darīt iespējamo, lai mēs nonāktu pie 2. brigādes. Plkv. Veisam ar brigādes komandieri oberfīreru Šuldu izdevās mūs izraut no ġen. Jekelna nagiem. Kad ġen. Jekelna stābā uzzināja, ka mēs dosimies uz 2. brigādi, mūs izslēdza no apgādes. Pateicoties pulkam piedalītā vācu saimniecības virsnieka *vltn. Kletta* labajiem sakariem, mūs uzņēma pie sevis apgādē aviācijas nodaļa Sarkankalnā. Mēs tikām tabi apgādāti kā ar uzturu, tā ietērpu, saņemot pilnīgi jaunus ziemas tērpus.”

1. martā 1. apmācības pulks izbrauca uz fronti Velikajas iecirknī. Pulkā skaitījās 3.000 vīru, vairums jauniesaukto. Vairāk nekā 300 no pulka sastāva braucienā uz fronti, jau Latvijas teritorijā, no

<sup>\*)</sup> Pltn. Rūdolfs Kociņš dzimis 1907. g. 15. decembrī Tirzā, 1931. g. beidzis Latvijas Kaŗa skolu un 1939. g. Augstāko kaŗa skolu, kur atstāts par mācības spēku. 1941. g. vasarā vadīja partizānu grupu Krimuldas apkārtnē un no 12. decembra komandējās kapteiņa dienesta pakāpē 16. Zemgales bataljonu un 1943. g. novembrī kādu laiku 1. latv. pulku Volchovā. Par nopelniem kaujas laukā paaugstināts par majoru un vēlāk par pltn.

2. latv. brigādes un 19. (2. latv.) divīzijas komandieris virspulkvedis Šuldts



transporta aizbēga. Brigādes komandieris, dzirdot šo stāstu par dezertieriem, mierīgi atbildēja, ka viņu interesējot tikai tie, kas ieradušies.

Pulks jau 2. martā izlādējās Breņčaņino stacijā, 15 km DR no Ostrovas un gājiena kārtībā devās uz 2. brigādi pie Veļikajas upes.

Pusi no sastāva 1. apmācība spulkam nācās nodot abiem 2. brigādes pulkiem, lai tajos daudzmaiz aizpildītu atkāpšanās kaujās sistos robus.

Par jaunformētā 2. brigādes 3. (6. latv.) grenadieru pulka komandieri iecēla *majoru* (*vēlāk pltn.*) *Kociņu*.

Pārformējot 2. brigādi par 19. (2. latv.) gren. divīziju, 22. martā 39. (1. latv.) gren. pulku pārdēvēja par 42. (1. latv.) gren. pulku un 40. (2. latv.) gren. pulku par 43. (2. latv.) gren. pulku, bet jaunsaformēto 3. gren. pulku par 44. (6. latv.) gren. pulku.

44. (6. latv.) gren. pulku bija domāts saformēt no 42. (1. latv.) un 43. (2. latv.) gren. pulku trešajiem bataljoniem. Tādā kārtā jaunajā—19. divīzijā, grenadieru pulkos bija paredzēti tikai 2 btl. katrā. Ar 1. apmācības pulka pienākšanu un uzņemšanu 19. divīzijā, grenadieru pulki palika 3 btl. stiprumā.

19. divīzija ieguva oficiālo nosaukumu — 19. Waffen-Gren. Div. der SS (lett. Nr. 2).

Pēc atkāpšanās no Volchovas 2. latviešu brigāde, ko, kā jau minēts, pārorganizēja par 19. (2. latv.) divīziju, februāra beigās sasniedza Pleskavas rajonu.

Vadoņa galvenajā mītnē, 1944. g. 29. februārī  
Armijas virspavēlniecība paziņo:

Smagās atvaires kaujās, Austrumu frontes ziemeļu sektorā, sevišķi izcēlās 2. latviešu SS-brīvprātīgo brigāde, Bruņnieku Krusta ar Ozollapām kavalierē, SS virspulkveža Šuldta un latviešu kājnieku priekšnieka, Bruņnieku Krusta kavalierē pulkveža Veisa vadībā.

28. un 29. februārī brigādi auto mašīnās no Pleskavas rajona pārveda uz Veļikajas upes t.s. Panther'a pozicijām: Novij-Putj, Terechova, Podorje rajonā. Šeit brigādei ierādīja aizstāvēšanās iecirkni blakus 15. (1. latv.) divīzijai, kas aizstāvējās D no 2. latviešu brigādes.

Šīnī laikā 2. brigādi un kā pirmais 19. (2. latv.) divīziju komandēja *oberfirers Šuldts*. Viņš bija pazīstams kā ārkārtīgi drošsirdīgs kaņavīrs un jau uz 2. latviešu brigādi viņš atnāca apbalvots ar Bruņnieka krustu ar ozollapām, kuļām vēlāk vēl pievienoja šķēpus.

Oberfirers Šuldts krita 15.3. 44. un tika apglabāts Rīgā vācu kaņavīru kapos. Pēc Šuldta 19. divīziju neilgu laiku komandēja *standartenfirers Bocks*, un no 13.4.44. *brigadefirers Strekenbachs*.

## 2. APMĀCĪBAS PULKA FORMĒŠANA

2. apmācības pulka formēšana *pltn. Aperātam* bija grūtāka. Tā izsauca arī plašāku sarakstīšanos ģen. Bangerska un ģen. Jekelna starpā. 1944. g. 1. februārī *pltn. Aperāts* izbrauca uz Valku robežapsardzības vienību vajadzībām iesauktu uztveršanai. No turienes viņš 2. februārī rakstīja ģen. Jekelnam:

2. LATV. SS-BRIVPR. BRIGĀDES

2. apmācības pulks

Valkā, 1944. g. 2. februārī

*Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemē.*

Attiecas uz 2. apm. pulka formēšanu.

Ostuf. Klets Valkas komandantūrā nav reģistrējies, arī citur, kur par viņu jautāju, neviens neko nezin.

Valkas komandants man pateica, ka 1. februārī Valkas stacijā ieradies kāds latviešu kaļaspēka transports, kuš sakarā ar to, ka Valkā nav telpu, nosūtīts uz Strenčiem.

Ar aprīnķa vecākā aizdoto automobili izbraucu uz Strenčiem, kur noskaidroju, ka šis transports ir daļa no Feldersatzbataljona 24, kuš bijis novietots Novinkā. Transporta vecākais ir *SS-ostuf. Reiners*. Viņš ieradies ar 300 latviešu jaunkareivjiem. Otra daļa, apm. 200 agrāk dienējušo bij. Latvijas armijā uz brigādes komandieča rīkojumu ar *ustuf. Traniņu* esot devušies uz Volchovu, pievienoties brigādei.

Valkā ieradušos sastāvā ir 1 virsnieks, 1 instruktors un 300 jaunkareivji. Apbrunojumā katram jaunkareivim ir šautene ar 60 patronām un 1 rokas granāta. Bez tam vēl 15 LMG ar 1200 patronām katrai.

Ieradušies vīri ir novietoti Strenču mežniecībā, diezgan saspiesti. Tie siltu uzturu nav saņēmuši 8 dienas.

Man ir apsolīta no Valkas komandanta lauku virtuve, kuļu rīt mēģināšu nogādāt uz Strenčiem. Produkti saņemti šodien Cēsis un nogādāti ar Strenču komandanta palīdzību.

*Vispārīgās novietošanas iespējas:*

Valka no kaļaspēka pārpildīta, slēgtas skolas un kino un šeit vēl ko novietot nav iespējams.

Noskaidrojot novietošanas iespējas aprīnķī, aprīnķa vecākais man paskaidroja, ka apm. 2000 cilvēku varētu novietot vai nu Apē vai Smiltenē, slēdzot skolas. (Min. pilsētas gan nav platsliežu dzelzceļa tuvumā.)

Grūtības gan būs ar siltā uztura sagādi, lai gan skolās ir nelielas kopgaldu virtuves, bez tam vēl dažas lauku virtuves uz neilgu laiku iespējams aizņemties no Valkas komandanta.

Igaunijas daļā kaut ko novietot nav iespējams, jo paši igaunji izvedot mobilizāciju.

Vispār Valkas aprīnķī kaut ko novietot, neskaņot skolas, nav iespējams, jo šeit ir daudz vācu kaļaspēka daļu.

Lūdzu rīkojumu steidzoši jau 3. 2. izsūtīt dažus virsniekus un instruktorus uz Strenčiem, jo pie esošiem apstākļiem vienībā disciplīna strauji iet uz leju. Sīkāku pieprasījumu un ziņojumu iesūtišu rīt.

Starp citu, Valkas lazaretē pašreiz atrodas ievainotie *bstuf. Jansons*

(amputēta labā roka) un *ustuf. Kirsis* (ievainots kājā). Minētie virsnieki ievainoti š.g. 17. 1. ejot ar *Veisa kaujas grupu* (Stīpnieka un Jansona bataljoniem) pretuzbrukumā pret labā kaimiņa iecirknī iebrukušu ienaidnieku. (Skat. 3. grāmatas 205. un 206. lpp.) Ievainotiem tuvāku ziņu par brigādi nav.

Lūdzu norādījumus par turpmāko novietojumu.

*Aperāts,*  
Leg. ostubaf. un pulka komandieris.

Šī raksta norakstu pltn. K. Aperāts piesūtīja Legiona ģenerālinspektoram ar sekošu pavadrakstu:

*Loti godātais ģenerāla kungs!*

Līdz ar šo nosūtu mana ziņojuma Sonderstab Grenzschutz norakstu.

Bez ziņojumā minētā tuvāki ziņoju sekojošo: vācu virsniekam ar vienu instruktori noturēt pie disciplīnas un kārtībā šos 300 jaunkareivjus nav iespējams. It sevišķi sliktums, ka vietējie iedīvotāji, uzzinājuši, ka ieradušies latvieši, nes tiem dažādas dāvanas un arī alkoholiskus dzērienus.

Lai no tā pasargātu jaunkareivjus, šodien sameklēju telpas Strenču mežniecībā, apm. 7 km no Strenčiem un pats tos tur novietoju un ievedu daudz maz kārtību.

Loti lūdzu, ģenerāla kungs, darīt arī no Jūsu puses iespējamo, lai steidzamības kārtībā saņemtu virsniekus un instruktorus.

Rit ziņošu sīkāki, jo jāsteidzas uz vilciena atiešanu.

Valkā, 2. febr. 1944. gadā

Pulkvedis-letnants.

*Aperāts,*

*Gen. Bangerskis tūliņ rakstīja ģen. Jekelnam;*

LATV. SS-BRIVPR. LEGIONA  
GENERĀLINSPEKTORS

Rīgā, 1944. g. 4. februārī  
Nr. 177.

*Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemes.*

Uz Valku nosūtītais pltn. Aperāts ziņo, ka caur Valku Strenčos nonākuši 300 jaunkareivju, kas atradās 19. divīzijas apmācības bataljonos Lugā. Uz šiem 300 cilvēkiem pagaidām esot tikai viens vācu virsnieks un viens instruktors, kas ir pārāk maz uz tik liela jaunkareivju skaita.

No 19. divīzijā iesauktiem latviešu virsniekiem vēl 11 atrodas 15. SS-gren. apmācības un rezerves brigādē Jelgavā. No tiem vismaz 4 būtu nosūtāmi uz Strenčiem pltn. Aperāta rīcībā.

*R. Bangerskis,  
SS-gruf. un ieroču-SS  
ģenerālleitnants*

Uz to ģen. Jekelns atbildēja:

AUGSTĀKAIS SS- UN POL. VADITĀJS  
AUSTRUMZEMĒ

Rīgā, 1944. g. 5. februāri

*Latviešu SS-brīvpr. leģiona ģenerālinspektoram,  
SS-gruf. un ieroču-SS ģltn. Bangerskim.*

*Norāde:* Jūsu raksts Nr. 1772 no 4.2.44. g.

- 1) Attiecībā uz no Jums minētiem 19. latv. SS-brīvp. divīzijas 300 jaunkareivjiem, lieta grozās ap transportu no Lugas uz Valkas telpu. Sādam transportam 1 virsnieks, kā transporta vadītājs, jāuzskata par pilnīgi pietiekošu.
- 2) Nekavējoties pēc viņa pagaidu novietošanas Valkas telpā, par to tika paziņots manam stābam, no kurienes tika dots rīkojums transporta tālākvirzišanai uz Rīgu, 1. apmācības pulka papildināšanai. Jau 3. febr. vln. Reinera atbalstīšanai uz Strenčiem nosūtīts viens virsnieks un seržants.
- 3) Es uzskatu par nepiemērotu, ka virsnieki, kuņi no manis saņēmuši kaut kādus uzdevumus, pie grūtību rašanos, nekavējoties par to Jums ziņo, lai tādā celā panāktu Jūsu iejaukšanos.

Jūs variet būt pārliecināts, ka no manas iestādes puses tiek darīts viss, lai novērstu grūtības. Vācu armijā aizgādība par kaļaspēku ir bijis vienmēr viscēlākais vadības uzdevums un arī turpmāk, nemot vērā kaņa vajadzības, šīnī ziņā tiks darīts viss iespējamais.

*Jekelns,  
SS-ogruf. un pol. ģenerālis.*

Uz šo ģen. Jekelna atbildes rakstu ģen. Bangerskis savukārt atbildēja:

LATV. SS-BRIVPR. LEĢIONA  
ĢENERĀLINSPEKTORS

Rīgā, 1944. g. 24. februāri  
2847/c

*Augstākam SS- un policijas vadītājam.*

*Attiecas uz Jūsu š. g. 5. februārī rakstu.*

Pateikdamies Jums par Jūsu laipno paziņojumu un Jūsu rīkojumu manis ierosinātā lietā, atļaujos tomēr apstāties pie Jūsu augšminētā raksta 3. nodalījumā dotā aizrādījuma principiālās puses.

Latviešu leģiona vienību priekšniekiem vispār tiek noliegti sniegt man ziņas par grūtībām un šķēršļiem, kas tiem ceļas savu vienību izveidošanā un pareizā nostādišanā, kā arī par šo vienību stāvokli. Līdz ar to man būtu iespējams informēties par latviešu vienību stāvokli vienīgi no ikreizējām personīgām pieredzēm uz vietas, izbraucot un

inspicējot attiecīgās vienības. Šo vienību skaits tomēr ir diezgan pārs un tās izkaisītas tik plaši un grūti sasniedzamos apgabalos, ka visas tās regulēri apmeklēt man praktiski nav iespējams. Lai inspicēšanu varētu kaut cik veikt, man būtu nepieciešams 2—3 palīgi — inspektori.

Leģiona vienību komandieriem, sakarā ar valodas grūtībām un visu apstākļu kopsakarības nepārzināšanu, rodas daudz sāpīgu jautājumu, par kušiem tikt pāri tie pašu spēkiem ne katrreiz spēj.

No otras puses, es kā iesaukšanas izvedējs esmu morāliski atbildīgs par iesaukto tālāko likteni un gaitām un tādēļ man arī jābūt informētam par visiem jautājumiem un grūtībām, kas skaņ kā latviešu vienības, tā svarīgākos gadījumos arī atsevišķus kaļavīrus. Es skaitos latviešu kaļavīru augstākais pārstāvis, jā, pat vēl vairāk — visi mani uzskata par latvju kaļavīru tēvu. Tādēļ dabīgi, ka visi ar savām sāpēm griežas pie manis.

Arī Jūs, obergruppenfīrer, kā redzams, esat sīki informēts par visiem jautājumiem un visām parādībām leģionā. Ja jau pie Jums, augstākā priekšnieka, griežas ar visiem sīkumiem, tad taču dabīgi, ka to nevarētu liegt darīt attiecībā uz zemāku priekšnieku kā mani.

Ja attiecīgiem leģiona vienību priekšniekiem pilnīgi nolieltu griesīties tieši pie manis, tad viņiem un arī tautai zustu ticība un paļāvība uz ģenerālinspektoru un būtu dota vaļa dažādiem baumotājiem un naidigai propagandai.

Tāpēc lūdzu gādību, lai Latviešu leģiona vienību priekšniekiem netiktu liegts griesīties vajadzības gadījumos arī tieši pie manis.

*R. Bangerskis,  
SS-gruf. un ieroču-SS  
ģenerālleitnants*

\*

No pltn. Aperāta 1944. g. 17. februārī Vaiņodē parakstīta pārskata redzams, ka 2. apmācības pulkā bijuši 14 virsnieki, 29 instruktori un 796 kareivji un vēl 900 artileristi (23 virsnieki un 98 instruktori). Jau 24. februārī artileristu skaits gan bija samazinājies līdz 474, bet pārējo kaļavīru skaits turpināja pieaugt. 21. martā tas sasniedza 2.456 vīrus, lai gan 2. martā pltn. Taubes btl. bija ar 516 vīriem aizbraucis uz fronti pie 19. divīzijas.

13. aprīlī pltn. Aperāts nosūtīja ģenerālinspektoram sekojošu ziņojumu:

I

— Sakarā ar 19. latv. SS-brīvpr. divīzijas rīkojumu, ir saformētas no esošā pulka sastāva šādas vienības:

- 1) Sakarnieku rota — 2 virsn. (*kapt. Burka* un *ltn. Strautnieks*)  
   8 instr. un 111 kar. sastāvā.
- 2) Veterinārā rota   88 kar. sastāvā.
- 3) Amatnieku rota   43 kar. sastāvā.

*Minētās vienības nosūtītas divīzijas rīcībā š. g. 11. aprīlī.*

## II

Bez tam saformētas 3 prettanku (Panzerjäger) rotas, no tām — 1 smagā un 2 vieglās. Šīs vienības apmācis vācu vīrsnieki un instruktori-speciālisti, kopskaitā 3 vīrsnieki un 13 instruktori-apmācītāji. Par bataljona komandieri nozīmēts *kapt. Pavlovskis*. Šīs rotas komandē latviešu vīrsnieki un par tādiem ir nozīmēti — 1. rotā *ltn. Svinne*, 2. rotā *ltn. Leitass*, 3. rotā *ltn. Čoka* un vada komandieris *ltn. Siliņš*.

## III

Ir saņemts rīkojums no 19. Latv. SS-brīvpr. divīzijas, nosūtīt viņas rīcībā š. g. 15.4. I btl. — 400 kačavīru kopskaitā.

Minētam bataljonam līdzbrauks sekojoši vīrsnieki: *kpt. E. Laumanis*, *ltn. Grunde*, *ltn. Vitensteins*, *ltn. Prātiņš*, *ltn. Tamanis*, *ltn. Mežals*, *ltn. Preijers*.

## IV

Pulka stiprums uz š.g. 13. aprīli ir:

	Virsn.	Instr.	Kar.	Kopā
Pēc saraksta	27	95	1595	1717
Faktiskais skaits	23	83	1284	1390

Ārpus vienības esošie 327 kačavīri sadalās šādi:

	Virn.	Instr.	Kar.	Kopā
Slimnīcā	—	2	113	115
Atvaijinājumā	1	5	62	68
Komandējumā	3	2	12	17
Patvaiļīgā prombūtnē	—	3	124	127

2. apmācības pulku pilnīgi izformēja maija vidū, no tā izdalot 19. Sapieru btl. *pltn. Sauliņš* vadībā un Prettanku lielgabalu btl.

Galvenā kārtā tomēr no 2. apmācības pulka saformēja 19. Izlūku bataljonu *majora Laumaņa* vadībā.

Pārpalikumu no 2. apmācības pulka sadalīja starp 19. divīzijas abiem pirmajiem pulkiem.

## VI LATVIEŠU KORPUSS POZICIJĀS PIE VEĻIKAJAS UPES

### 42. (1. LATV.) GRENADIERU PULKS

Tikai pēc 1 dienas atpūtas pēc smagajām  $1\frac{1}{2}$  mēneša atkāpšanās kaujām no Volchovas, 42. (1. latv.) pulks 1944. g. 28. februārī saņēma pavēli ieņemt Panther pozicijas gar Veļikajas upi.

Pulks 29. februārī ar II un III bataljonu ieņēma pozicijas no Kamenaja-Izgoroda līdz Sepencevo. I btl. palika pulka rezervē Bogdanovas sādžā. Šai dienā saskare ar ienaidnieku vēl neradās.

1. martā III btl. priekšpostenim Z. no Stanki sādžas uzbruka kāda ienaidnieka rota, bet pastiprinātais priekšpostenis uzbrukumu atsita, nodarot ienaidniekiem krietus zaudējumus — apm. 25—30 kritušos. Pievakarē ienaidnieks uzbrukumu ar apm. 70 vīriem atkārtoja, bet bez panākumiem. Priekšpostenis ieguva 2 liesmu metējus un citus materiālus. Pulka komandpunktu pārcēla uz Darino sādžu. Šai dienā pulkā 1 kritis un 2 ievainoti.

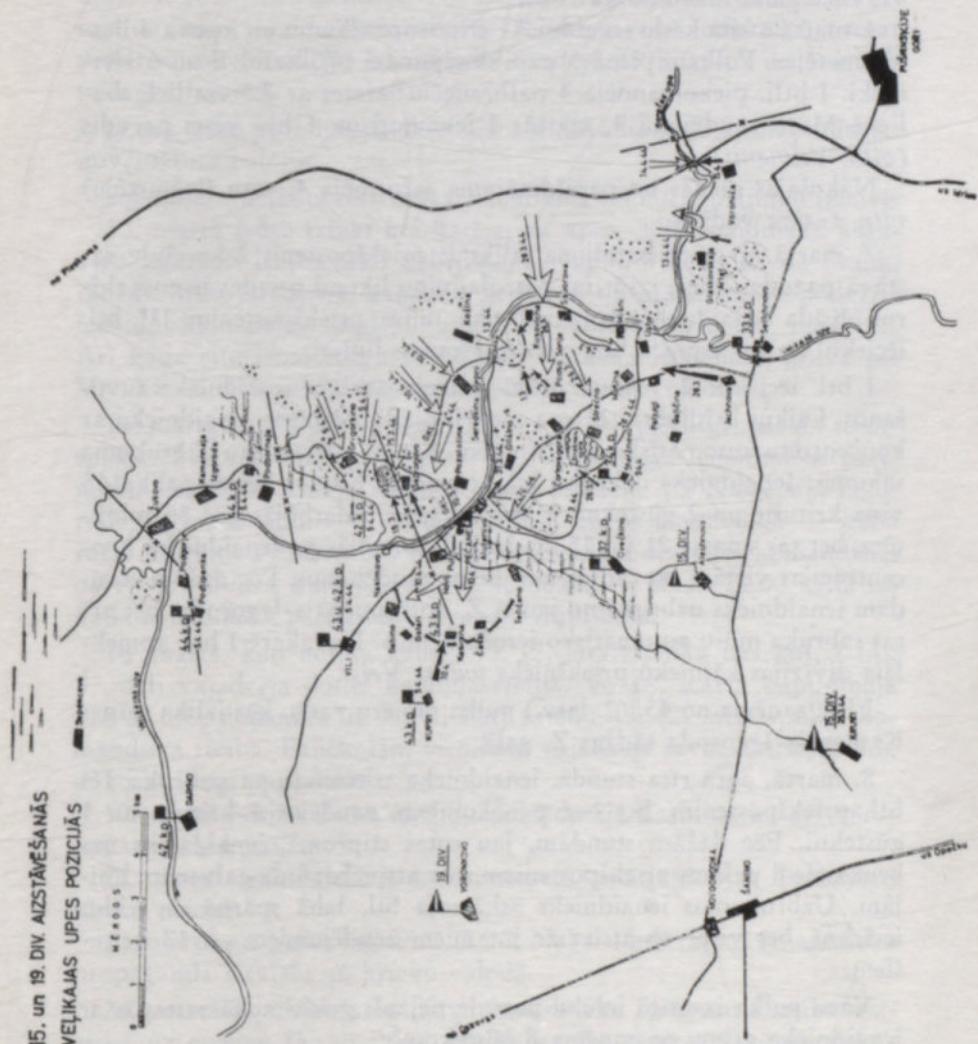
2. martā stāba rotu nomainīja 438. vācu kājnieku pulka I btl. Kāda ienaidnieka trieciengrupa uzbruka mūsu pozicijām A. no Stanki. Ar mūsu ugumi ienaidnieku izklīdināja, saņemot 1 gūstekni un 4 liesmu metējus. Kādu mūsu priekšposteni pārsteidza ienaidnieka patruļa. 5 vīri krita un tikai 1 atgriezās.

Zem ienaidnieka spiediena vācu btl. atstāja augstieni 85,6.

I btl. no pulka rezerves ieņēma aizstāvēšanās poziciju augstienē starp Šukova un Kamenaja-Izgoroda sādžām. 2. martā mūsu zaudējumi: 6 krituši un 6 ievainoti.

3. martā, apm. 50 vīru sastāvā, ienaidnieks uzbruka Kamenaja-Izgoroda sādžai un tam izdevās iebrukums sādžas Z. galā. 2. rotas I vads seržanta *Lazdiņa* vadībā to ar prettriecienu tomēr izsita, iznīcinot gandrīz visu ienaidnieka vienību. Pēc kaujas saskaitīja 43 ienaidnieka kritušos. Bija 2 gūstekņi. Mūsu zaudējumi: 5 krituši un 7

15. un 19. DIV. AIZSTĀVĒŠANĀS  
VEJIKAJAS UPĒS POZICUĀS



ievainoti. Vakarā I btl. pastiprināja ar stāba rotu *vltn. Ozola* vadībā un to pakļāva 43. (2. latv.) pulkam. 438. vācu pulka I btl. nomainīja 41. vācu gaisa spēku pulka II btl.

4. martā atsita kādu ienaidnieka triecienspasākumu un ieguva 4 liesmu metējus. Pulkam pienāca papildinājumam 670 kareivji un 6 virsnieki. I btlj. piekomandēja 4 pašbraucēju lafetes ar 7,5 cm lielgabaliem. Mūsu zaudējumi 4. martā: 2 ievainoti un 1 bez vēsts pazudis (*vltn. Vilmanis*).

Nākošajās dienās no papildinājuma saformēja 4. rotu (ložmetēju) *vltn. Gaiķa* vadībā.

7. martā no vācu bataljona izliktais priekšpostenis 2 kareivju sastāvā pazuda. Mūsu izsūtītai patruļai viņu likteni neizdevās noskaidrot. Kāda ienaidnieka rota uzbruka mūsu priekšpostenim III btl. iecirknī un to atspieda līdz galvenai kaujas līnijai.

I btl. iecirknī 2. rotas izsūtītā patruļa atklāja ienaidnieka tuvošanos. Laikus brīdināta, 2. rota sagatavojās un saņēma ienaidnieku ar koncentrētu automatisko ieroču uguni, kas to satrieca jau uzbrukuma sākumā. Ienaidnieks uzbruka btl. stiprumā. Kaujas laukā palika 65 viņa kritušie un 2 gūstekņi. Mūsu artilerija iedarbojās pēc 35 minūtēm, bet tās smagie 21 un 15 cm lādiņi labi gūlās pa ienaidnieka koncentrācijas vietām un radija tam lielus zaudējumus. Pēc dažām stundām ienaidnieks uzbruka no jauna Z. no Kamenaja-Izgoroda, bet arī tas sabruka mūsu automatisko ieroču ugunīs. Pievakarē I btl. apmeklēja divīzijas kājnieku priekšnieks *pulkv. Veiss*.

I btl. saņēma no 43. (2. latv.) pulka sapieru vadu, kas izlika mīnas Kamenaja-Izgoroda sādžas Z. galā.

8. martā, agrā rīta stundā, ienaidnieka trieciengrupa uzbruka III btl. priekšpostenim, bet bez panākumiem, zaudējot 1 kritušu un 1 gūstekni. Pēc dažām stundām, jau rotas stiprumā, ienaidnieks uzbruka tiem pašiem priekšposteniem, tos atspiežot līdz galvenām līnijām. Uzbrukumus ienaidnieks atkārtoja btl. labā spārnā un vidus iecirknī, bet visur to atsita ar jūtamiem zaudējumiem — 17 kritušiem.

Vācu pulka izsūtītā izlūku patruļa nejauši priekšlaukā sastapās ar ienaidnieka grupu un saņēma 8 gūstekņus.

Vakarā mūsu III btl. ar kauju novietoja priekšposteņus vecajās pozicijās. Tam sekojošo ienaidnieka prettriecienu sekmīgi atvairīja, pie kam tas kopā zaudēja 36 kritušos. Mūsu dienas zaudējumi bija 4 krituši un 4 ievainoti.

9. martā mūsu novērotāji konstatēja stipru kājnieku un vezumnieku kustību ienaidnieka aizmugurē. Kāda ienaidnieka rota uzbruka mūsu 9. rotai, bet to atsita. Pēc dažām stundām uzbrukumu atkārtoja un šoreiz ienaidniekam izdevās iebrukt 9. rotas iecirknī, bet to ar prettriecienu likvidēja. Ienaidnieks zaudēja 25 kritušus un 1 ievainotu — latvieti.

Dienā mūsu pozicijas pārlidoja ienaidnieka lidmašīnas un parādījās novērošanas balons.

Sekojošās dienās notika dzīva izlūkošana un nocietinājumu izbūve.

13. martā mūsu izlūki konstatēja, ka apm. 200 ienaidnieka kačavīru ieņēmuši izejstāvokli uzbrukumam apm. 400 m R. no Stanki sādžas. Mūsu artilerija, kājnieku lielgabali un granātmetēji nodarīja ienaidniekam lielus zaudējumus un tā uzbrukums nemaz nenotika. Arī kādu citu ienaidnieka pulcešanās vietu uzbrukumam, gravā pie Vrevkas sādžas, izklīdināja mūsu smago ieroču uguns.

15. martā ienaidnieka grupa uzbruka II btl. priekšgrupai un to atspieda. Mūsu pretuzbrukums stāvokli atjaunoja. Ienaidnieka prettanku lielgabali atklāja spēcīgu uguns brāzienu pa Kamenaja-Izgoroda sādžas Z. galu — 2. rotas iecirknī, un pa augst. 82,5 — stāba rotas iecirknī. Pēc tam btl. iecirkni apmeklēja divīzijas komandieris *oberfifers Suldts*, kuŗš pēc dažām stundām — plkst. 12.00 krita no kāda ienaidnieka prettanku lielgabala trāpījuma.

16. martā, kad notika kaujas 43. (2. latv.) pulka iecirknī, I btl. 3. rotai vajadzēja doties kaimiņa rīcībā. To 18. martā papildināja viss II.btl., dodamies uz Novij-Putj rajonu 43. (2. latv.) pulka komandiera rīcībā. Paliekošām vienībām vajadzēja savus iecirkņus līdz ar to attiecīgi paplašināt.

19. martā notika dzīva ienaidnieka lidotāju darbība, kā arī vērojama tanku kustība.

21. martā ienaidnieka lidotāji nometa proklamācijas Terechovo sādžas rajonā.

22. martā pie pulka atgriezās II btl. Naktī I btl. rajonā ienaidnieka propaganda latviešu un krievu valodā.

24. martā bija vērojama dzīva ienaidnieka spēkratu kustība virzienā uz mežiņu D. no Ptizy. Vēlāk varēja vērot arī vezumniekus un kājniekus virzāmies tai pašā virzienā. Pēcpusdienā mūsu I btl. saņēma pavēli nomainīt 43. (2. latv.) pulka II btl. pretī Peruchnovas sādžai Veļikajas upes labajā krastā. Tumsai iestājotits notika maiņa.



19. (2. latv.) divīzijas komandieļa virspulkv. Šuldta izvadīšana no bij. Saeimas nama. Lapā pusē: pulkv. Veiss, maj. Galdīņš un kapt. Bergs

25. marta naktī ienaidnieka lidotāji meta degbumbas, sevišķi cieta Villy sādža.

26. martā vērojama liela kustība no Ptizy uz dienvidiem. Pulka komandpunktū pārcēla uz Villy. 42. (1. latv.) pulka pakļautībā bija visi 3 btl. un 13., 14. un 15. rotas no 43. (2. latv.) pulka. Mūsu štukasi iedarbīgi bombardēja ienaidnieka nocietinājumus un spēku koncentrējumus pa labi no pulka iecirkņa.

27. martā apm. 30 vīru stipra ienaidnieka vienība uzbruka Grigorkino sādžai, bet uzbrukumu atsita. Ľoti aktīva abpusēja lidotāju darbība.

29. martā mūsu I btl. atkal aizgāja 43. (2. latv.) pulka padotībā un tika novietots rezervē Novij-Putj rajonā. Novietojums te bija ļoti bēdīgs — pilnīgi zem klajas debess, bez ierakumiem. Nākošajās dievās I btl. ierakās, pie kam to traucēja ienaidnieka prettanku lielgabali un mīnmetēji. Šai dienā ienaidnieks 2 reizes uzbruka priekšējām, 43. (2. latv.) pulka vienībām, artilerijas un 4 tanku atbalstā. Visi tanki tika iznīcināti bez rezervju iesaistīšanas. Mūsu pusē 6 krituši, 11 ievainoti un 2 bez vēsts pazuduši.

31. martā vairākās vietās konstatejā ienaidnieka cenšanos pārgriezt mūsu drāšu žogus. Naktī I btl., kas skaitijās divīzijas rezervē, izsludināja trauksmi, jo uz rīta pusi sākšoties mūsu vienību uzbrukums, ienaidnieka iebrukuma pie Aluferova—Utkino—Glušino, likvidēšanai. Uzbrukumā piedalījās lielāki vācu kājnieku spēki tanku un triecienu lielgabalu atbalstā. Piedalījās arī štukasi. Mūsu vienības uzbrukumā nepiedalījās. Ienaidnieks atbildēja ar zalvju lielgabaliem, granātmetējiem un arī lidmašnām, kas atklāja uguni pa sādžām. Cik kļuva zināms, ienaidnieka iebrukumu nebija izdevies likvidēt.

1. aprīlī pie I btl. ieradās pulka komandieris *maj. Galdiņš*.

3. aprīlī I btl. komandpunktu apmeklēja 43. (2. latv.) pulka komandieris *plkv. Lobe*.

4. aprīļa naktī pāri frontei no ienaidnieka pusēs pārnāca 2 leģionāri no 32. (3. latv.) gren. pulka, kuŗi bija krituši gūstā un tagad propagandas nolūkos no gūsta atlaisti.

Naktī no 4. uz 5. aprīli pulka I btl. nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka I btl. Mūsu pulka I btl. ieņēma kaujas iecirkni Veļikajas upes labajā krastā starp Aluferovas un Sapronovas sādžām. I btl. labais flanks tagad pieslēdzās Veļikajas upei un kreisais II btl. Šīnī iecirknī pozicijas tikai tagad bija iesāktas būvēt. Rīta pusē sākās spēcīga artillerijas un mīnmetēju uguns. Btl. komandieris *kapt. Bergs* kopā ar savu adjutantu *ltn. Auziņu* gāja apskatīt btl. stāvokli. Kādai ienaidnieka mīnai eksplodējot, krita kapt. Bergs un smagi ievainoja *ltn. Auziņu*, kuŗš īši pēc tam mira.

Ienaidnieka artilejas uguns ar mazākiem pārtraukumiem turpinājās visu 5. aprīli. Pēc pirmās artillerijas viesuļuguns I btl. uzbruka apm. 20 tanki, uz kuriem atradās 5—8 kājnieki uz katru. I btl. pagaidu komandēšanu pārnēma 2. rotas komandieris *vltn. Zēmelis*. Vairāk nekā 2 stundu ilgajā nevienlīdzīgajā cīņā I btl. vīri cīnījās sevišķi varonīgi, iznīcinot 14 ienaidnieka tankus, un atsitot visus uzbrukumus. Vēlāk btl. komandēšanu pārnēma *vltn. Ozols*. Šī kauja maksāja I btl. 19 kaļavīru dzīvības.

6. aprīļa rītā sākās no jauna ienaidnieka artillerijas uguns, sevišķi stipri klājoties pa mūsu aizmuguri. Kājnieku uzbrukuma smagumpunkts vērsās pret augstieni 93,4 un uz Z. atrodošos Grigorkino sādžu. III btl. labajam spārnam ienaidnieks uzbruka ar apm. 3 rotām, bet III btl. kreisajam un II btl. labajam spārnam ar apm. 3—4 rotām. III btl. labajā spārnā ienaidnieka uzbrukumu sekmīgi atsita, bet kreisajā spārnā tam izdevās iebrukt. Arī 6. rotas iecirknī ienaidniekam izdevās iebrukt, ko gan tūlīt *ltn. Kampe* pretuzbrukumā lik-

vidēja. III un II bataljonu iekšējie spārni, iebrukuma dēļ, tika atvilkti. Vēl 2 reizes ienaidnieks centās iebrukumu paplašināt, kas tomēr tam neizdevās. Ap pusdienas laiku 42. (1. latv.) gren. pulks saņēma atbalstu — 1 rotu no 44. (6. latv.) gren. pulka. Pēcpusdienā ienaidnieks ar apm. 3 rotām vēlreiz uzbruka A. no augst. 93,4 un guva arī vietējus panākumus, kušus gan sekojošos pretuzbrukumos atkal likvidēja. Līdz plkst. 14.00 ienaidnieks bija zaudējis apm. 400 kritušos un 14 tankus.

Šai dienā vēl konstatēja stipru ienaidnieka spēku kustību virzienā no Ptizy uz Šule.

Plkst. 15.30 mūsu artilerija piešāvās pa iebrukuma vietu Grigorķino sādžas rajonā un plkst. 16.40 pēc 10 minūšu mūsu artilerijas brāziena 6. rota un 44. (6. latv.) gren. pulka 1. rota ltn. Kampes vadībā pārgāja uzbrukumā. Bet ltn. Kampes krišanas dēļ mūsu uzbrukums nesekmējās. 6. rotas komandēšanu pārņēma *ltn. Skruzmanis*. 5. aprīla vakarā pulka iecirknī stāvoklis bija sekojošs: ienaidnieks visā pulka frontē bija atsistis, izņemot apm. 600 m dziļu un 400 m platu ierobežotu vietu pie Grigorkino sādžas. Mūsu dienas zaudējumi: 39 krituši un 89 ievainoti.

6. aprīlī frontes iecirknī iepretī ienaidnieka iebrukuma vietai pie Grigorkina sādžas pārņēma 32. (3. latv.) gren. pulka I btl. *maj. Hāznera* vadībā. Visu laiku bija vērojama dzīva ienaidnieka kājnieku un tanku kustība viņa aizmugurē. Tāpat gaisā bija vērojama liela aktīvitāte, apmētājot apdzīvotas vietas un ierakumus ar bum-bām un šaujot ar klāja ieročiem.

7. aprīlī mūsu ložmetēji nogāza 1 ienaidnieka lidmašīnu. Plkst. 10.30 ienaidnieks sāka klāt spēcīgu artilerijas un smago mīnmetēju uguni pār I btl. iecirkni, kam sekoja kājnieku uzbrukums visā btl. frontes garumā. Uzbrukumu atbalstiņa ne tikai artilerija, bet arī aviācija. 3. rota ar artilerijas atbalstu apm. 150 uzbrūkošos kājniekus iznīcināja. Arī pārējās btl. rotas turējās labi savās pozicijās. Sāka atiet labais kaimiņš no Pečane baznīcas kalna. Prettriecienā to tomēr atguva.

Pievakarē ienaidnieks uzbrukumu 1. un 2. rotai atjaunoja un 2. rota bija spiesta atiet līdz rotas komandpunktam, jo uzbruka vesels ienaidnieka bataljons. 1. un 3. rota savās pozicijās noturejās. No pulka stāba pienāca 54 vīru pastiprinājums. Sakari starp rotām tomēr visu laiku pastāvēja.

8. aprīlī ienaidnieks atkal uzbruka I btl. apm. 80 vīru stiprumā, bet to atsita, nodarot tam lielus zaudējumus. 15. div. 3. sapieru rota



*Plk. V. Veiss, pirmais latvietis —  
Bruņinieka krusta kavalieris un  
19. (2. latv.) div. kājnieku  
priekšnieks*



*Plk. V. Veiss pie VEF strādniekiem 1944. g. martā*

*vltn. Ijāba* vadībā devās pretuzbrukumā 2. rotas iecirknī un 1 vada iecirkni atguva. 2. rotas labā spārna iebrukumu tomēr neizdevās likvidēt.

Pēc spēcīgas artilerijas, smago mīnmetēju un aviācijas bumbu sagatavošanas uguns ienaidnieks atkal uzbruka 2. rotas iecirknim un atspieda mūsu spēkus atpakaļ. Arī Pečani kalns tika uzdots, bet vēlāk prettriecienā atgūts. Pievakarē ienaidnieks no jauna ieguva Pečani kalnu. Pienāca papildinājums, apm. 40 vīru, no kāda Robežapsardzības pulka. To sadalīja pa I btl. rotām.

9. aprīlī 42. (1. latv.) gren. pulka II btl. nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka II btl., to pakļaujot 42. (1. latv.) gren. pulka komandierim.

11. aprīlī abpusēji stipra aviācijas darbība. Labais kaimiņš — 32. (3. latv.) gren. pulka vienības — atgāja no Novij-Putj. I btl. bija spiests ar 1 vadu nodrošināt savu labo spārnu.

Pēcpusdienā ienaidniekam izdevās ielauzties I btl. 3. rotas iecirknī. Ltn. Skruzmanis ar 1 vadu no 6. rotas gāja prettriecienā un stāvokli atjaunoja. Turpinot uzbrukumu tālāk, viņam izdevās iztīrīt pat veco iebrukuma vietu 2. rotas iecirknī, bet ienaidniekam nākot pretuzbrukumā, nācās to atdot. Pienākot 6. rotas 1 vadam, stāvokli atjaunoja.

12. aprīlī ienaidnieks ielauzās 3. rotas iecirknī, bet ar 5. rotas pāldzību pozicijas atguva.

Sai laikā 42. (1. latv.) gren. pulka I btl. komandēja *vltn. Ozols, Rolands* un II btl. *vltn. Šeibelis*.

Nākošajās dienās pulka iecirknī nekāda ievērojama kaujas darbība vairs nenotika.

Naktī no 15. uz 16. aprīli pulku nomainīja vācu kājnieku vienības. I btl. devās uz Peruchnovu sādžu atpūtā. II un III btl. 17. aprīlī nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka I un II btl. I btl. 1. rota saņēma pavēli pārcelties uz Velikajas upes labo krastu un uzsāka būvēt bunkurus. Daļa no rotas būvēja celtuvi pāri upei. Vēlāk bunkuru būvei upes labajā krastā iesaistīja visu I btl.

19. aprīlī I btl. saņēma pavēli atiet uz Maļinovkas sādžu, kur sagaidīja pārējās pulka vienības. I btl. 1. un 2. rotas vēl palika Novij-Putj līdz 22. aprīlim, kad arī tās atgāja.

22. aprīlī sāka nomainīt visas pulka vienības ar vācu spēkiem. Plkst. 12.00 visas pulka vienības sapulcējās Maļinovkas sādžā.

23. aprīlī pulks sasniedza Tichanovas rajonu, apmēram 15 km Z.

no Opočkas. Pievakarē, turpinot gājienu, pulks nonāca apm. 2,5 km Z. no Opočkas.

25., 26. un 27. aprīlī 42. (1. latv.) gren. pulks turpināja gājienu caur Menšikovo, Vysoskoje, Šechno, Subove, Paņikovez, Šapkino sādžām, kad sasniedza Kudeveras rajonu.

28. aprīlī pulks bija sasniedzis paredzēto novietojuma rajonu un izsūtīja priekškomandas, lai informētos par jauno kaujas iecirkni.

### PULKVEŽA VALDEMĀRA VEISA NĀVE

1944. gada 7. aprīlī 42. (1. latv.) gren. pulks un visa 19. divīzija piedzīvoja smagu zaudējumu, jo smagi ievainoja pulka pirmo komandieri un vēlāko 19. divīzijas kājnieku priekšnieku, pirmo latvieti, apbalvotu ar Bruņinieka Krustu — *pulkvedi Veisu*. Šai dienā, kad smaga ienaidnieka artilerijas uguns gūlās pa 42. (1. latv.) gren. pulka pozicijām, plkv. Veiss steidzās uz pulka komandpunktū Vili sādžā, kur viņu kēra artilerijas granātas šķemba. Plkv. Veisu gan ar lidmašīnu steidzīgi nogādāja uz Rīgu, kur mira 17. aprīlī. Ar plkv. Veisa nāvi Latviešu leģions bija zaudējis vienu no visizcilākajiem un drošsirdīgākajiem komandieriem.

Trauerfeierlichkeiten  
für

Ritterkreuzträger Legions-Standartenführer  
am 21. 4. 1944.

A.) Trauerfeier im Dom zu Riga:

Ab 11.00 Uhr Aufbahrung der sterblichen Überreste des Ritterkreuzträgers Legions-Standartenführer *Weiss*.

14.00 Uhr Lettischer Trauergottesdienst.

14.45 Uhr Überführung des Sarges vom Dom zum Dienstgebäude des Höheren — und Polizeiführers Ostland und Russland-Nord, Ritterhaus, Jakobstrasse 11.

B.) SS-Totenfeier im Saal des Ritterhauses:

Bis 14.50 Uhr Beendigung der Einnahme der Plätze.

15.00 Uhr Beginn der Totenfeier.

1.) Ouvertüre Trauerspiel „Coriolan“ Beethoven.

2.) Gedenkreden des Höheren SS- und Polizeiführers Ostland und Russland-Nord, SS-Obergruppenführ-

rer u. General der Pol. Jeckeln und des Kommandeurs der 19. lett. SS-Division, SS-Oberführer Streckenbach.

- 3.) 2. Satz „Larghetto“ aus der 2. Simfonie Beethoven
- 4.) Hinaustragen des Sarges durch 8 Unterführer der Waffen-SS bzw. der lett. SS-Legion aus dem Saal, seitlich geleitet durch die letzte Totenwache unter den Klängen des „SS-Treueliedes“.
5. Abfahrt des mot. Trauerkonduktos zum lettischen Bruderfriedhof Riga.

C.) Beisetzung auf dem lettischen Bruderfriedhof Riga:

Nach Ankunft des Trauerkonduktos auf dem lettischen Bruderfriedhof  
Ordnung des Trauergleites nach den Anweisungen des SS-Hautsturmführers Degenhardt.

- 1.) Herantragen des Sarges vom Hauptweg zur Grabstätte unter den Klängen eines Trauermarsches.
- 2.) Nach Absetzen des Sarges auf der Grabstätte.  
Herablassen des Sarges unter den Klängen des Liedes „Ich hatt' einen Kameraden“, gleichzeitig Ehrensalut der Ehrenkompanie der lett. SS-Legion.
- 3.) Gebet des Geistlichen.
- 4.) Kranzniederlegung am Grabe.  
(Reihfolge wird durch besonderen Hinweis bekanntgegeben.)
- 5.) Beendigung der Beisetzung mit dem „Lettischen Volksgebet“.  
(Wird nur gespielt, nicht gesungen.)
- 6.) Das Trauerfolge löst sich auf dem lettischen Bruderfriedhof auf.

Mitwirkend: Musikzug des Kommandanten des Sicherungsgebietes Lettland.

#### FÜR LETTLANDS FREIHEIT

Ritterkreuzträger Veiss gestorben

DV Riga 18. 4. (Eigenbericht.)

Seinen schweren Verwundungen, die er sich in unermüdlichem, immerwährendem Einsatz an der Ostfront im Kampfe gegen den Erbfeind seines Heimatlandes zugezogen hatte, starb der SS-Standartenführer Veiss, Kommandeur einer lettischen SS-Freiwilligen-Brigade, dem der Führer erst vor kurzem als erstem lettischen Kommandeur in der lettischen SS-Freiwillige



BRUNINIEKA PAKĀPES  
DZELZS KRUSTA KAVALIERIS  
PULKVEDIS

# VALDEMĀRS VEISS

dzim. 1899. g. 7. novembrī  
miris 1944. g. 17. aprīlī

GULDĪTS ZEMES KLĒPĪ 1944. G. 21. APRĪLĪ  
BRĀLU KAPOS

## ARCHIBISKAPA KATEDRĀLE

Es zinu . . . . . J. Cīruļa

Reitera koris, dir. Teodora Reitera vadībā

Meld.: Kas Dievam debesīs liek valdīt.

Kad negaiss, vētra laukā plosās, Lūzt ozols, kurš gan spēcigs šķiet.  
Ar jūras viņos bangojošos Stalts kuģis dažkārt bojā iet. Tā cilvēks, nāves  
aukas glauša, Top vīra gados spēkā lauzts.

Seit stiprais ozols vētrā gruvis, Te staltais kuģis dzelmē grimst. Pēc  
dzives traukmes mieru guvis, Te varon's šķēpu cilāt rimst. Seit karavīrs  
beidz ciniņu, Draugs, biedris skata mūžību.

Ir vara, kas spēj vētru klusēt, Kas saulei pār mums spīdēt liek. Tev  
mūža mierā saldi dusēt, Lai Dieva svētais prāts notiek, Viņš — Kungs  
pār nāvi, dzivību, Zin', kas tev nāk par svētību.

### PIEMINĀS RUNA

māc. A. Liepiņš

Karavīri bēdājās operdziedonis Mariss Vētra

### LŪGŠANA

prāv. E. Bergs

Mūsu Tēvs no kant. Latviešu lūgšana Dievam . . . . L. Garutas  
Reitera koris, dir. Teodora Reitera vadībā

### GALA VĀRDS UN SVĒTISANA

archibiskaps prof. T. Grinbergs

Meld.: Man Kristus dzīvībiņa.

No dzives darba tekām, No ciņām, ciešanām Uz miera mājām klusām  
Mēs tevi izvadām.

Vēl ilgi Tevi meklēt Steigs daža laba acs, Vēl ilgi Tevi milēt Spēs  
ilgās daža sirds.

Bet dabā vēja vēsmas Mums allaž vēsti teiks: Ne šeit, bet citās mājās  
Draugs draugu laimē sveiks.

## BRĀĻU KAPOS

Meld.: Ak galva asīpaina.

Mans ceļš nu šeit ir galā — Jau diezgan staigāts, ies. Te — priežu  
sila malā, Balss sauc: «Nu apstājies!» Tas ceļš, ko tecēt sāku Reiz jaukā  
sārtrītā Ar dzivesprieka spēku. Tur — miļā bērnībā.

Tas ceļš, ko kādreiz klāja Man jaunībās saules zelts; Tas ceļš, pa  
kurū gāja Reiz ciņu varon's stalts; Tas ceļš, kas beidzot vijas Caur nāves  
pakrēslī, Nu aizstaigās — lai mijas Ar mūža mājokli.

### FUNERĀLIJAS

archibiskaps prof. T. Grinbergs

### LŪGŠANA

māc. A. Liepiņš

Laujat man sērot . . . . R. Dzintara  
dubultkvartets Tēvija

Meld.: Svētīgs, kas nestāv.

Varoņu laiki mūžam latvjos dzivos, Kamēr to karogs pāri zemei  
plivos; Audze pēc audzes zemi turēs svētu, Sirds izauklētu.

Pieminot teicam tēvu zemes dēlus, Latvijas saules gaišos varoņtēlus,  
Zeme ko auklē svētā mūža dusā, Atpūtā klusā.

Gars, celies augšup preti debess jumam, Sirds, rodi vietu dārgam  
mantojumam, Brāļi ko ciņās as'nis lejot guva — Varoņi kļuva.

Svēti, Dievs, viņus, mieru pāri klādams, Mūs viņu vietā ciņā aici-  
nādams. Teiksmas lai stāsta karogs slavā paustais, Cerībā austais.

Legion das Ritterkreuz zum Eisernen Kreuz verliehen hatte. Mit ihm ist ein besonders befähigter Soldat und ein überzeugter Kämpfer seines Volkes gegen den Bolschewismus dahingegangen.

No kāda Dancigas laikraksta. Raksturīga kā satura, tā virsraksta ziņā.

Latvijas pašpārvaldes ģenerāldirektori 18. aprīļa kopsapulcē varoņa nāvē kritušo Latvijas brīvības cīnītāju godināja ar piecelšanos un nolēma apbedišanas izdevumus segt no pašpārvaldes līdzekļiem (Protokols Nr. 179.).

Latviešu Legiona ģenerālinspektors un plkv. Veisa kundze saņēma līdzjūtības telegrammas no daudzām Vācijas valsts vadītājām personām.

21. aprīlī plkv. Veisu izvadīja no Doma baznīcas uz Brāļu kapiem, kur viņu guldīja zemes klēpī pie Mātes tēla.

#### 43. (2. latv.) GRENADEIĒU PULKS VEĻIKAJAS POZICIJĀS

43. (2. latv.) gren. pulks Veļikajas upes pozicijās ienāca 29. februārī un ieņēma iecirkni Veļikajas upes labajā krastā Kamena-Izgorod rajonā. Pulkam uzdeva vest izlūkošanu līdz līnijai Teregajeva — Pšonkino — Šidenkino — Čaji un konstatēt — cik stipri ir ienaidnieka spēki. 1. marta izlūkošanā konstatēja, ka iepretī 43. (2. latv.) gren. pulksam atradās 1 ienaidnieka pulks apm. 600—800 vīru stiprumā. Galvenos ienaidnieka grupējumus konstatēja iepretī pulka centram un kreisajā spārnā. Naktī no 1. uz 2. martu no galvenās kaujas līnijas izvilka rezerves un tās novietoja Terechovas sādžas rajonā. Pulkam piedalīja 1 rotu no 15. rezerves lauku papildinājumu btl.

16. martā pulkam uzbruka ienaidnieks artilerijas un tanku atbalstā. Tā bija kauja kopā ar 15. latv. divīzijas vienībām.

29. martā pulkā bija palikuši tikai 340 vīri.

3. aprīlī pulka komandieris *pltn. Lobe* devās atvalinājumā uz dzimteni. Viņa vietā pulka komandēšanu pārņēma *pltn. Taube*.

10. aprīlī ienaidnieks pēc spēcīgas artilerijas sagatavošanas uguns tanku atbalstā pārgāja triecienā Teličino — Pečanes rajonā apm. 2 km platā joslā. Vācu vienības, kas aizstāvēja šo iecirkni, neizturēja spiedienu un atgāja. Ienaidnieks draudēja aiziet aizmugurē visai 19. divīzijai, jo tuvojās līnijai Časki — Kosigma — Batari — Babino. Ar

pltn. Taubes enerģisko rīcību izdevās ienaidnieku apturēt uz Kupru līnijas. Pēc tam 15. divīzijas kājnieku priekšnieks plkv. Silgailis pāvēlēja visām brīvām 43. (2. latv.) gren. pulka vienībām doties uzbrukumā virzienā Kupri — Pečane. Šim pārsteidzošam mūsu pretuzbrukumam bija labi panākumi, jo izdevās gandrīz pilnīgi atjaunot mūsu galveno kaujas līniju. Vienīgi Pečanes augstiene palika ienaidnieka rokās. Pretuzbrukumu lieliski atbalstīja šukas vienības. Par šo sekmīgo pretuzbrukumu pltn. Taubi apbalvoja ar EK II.

19. aprīlī 43. (2. latv.) gren. pulks sāka pārvietoties uz Kudeveras pozicijām A. no no Opočkas, ko sasniedza aprīļa beigās.

8. maijā pulka komandieri pltn. *Lobi paaugstināja* par pulkvedi un iecēla par 19. divīzijas kājnieku priekšnieku.

#### 44. (6. latv.) GRENADIERU PULKS

44. (6. latv.) gren. pulks, *maj. Kociņa* vadībā, saformējās Rīgā un uz fronti nepilnā sastāvā tas izbrauca marta pirmajās dienās, kur to papildināja ar daļu no 42. (1. latv.) gren. un 43. (2. latv. gren. pulka sastāva. Pulku frontē ievadīja marta otrā pusē, vidū starp abiem 19. divīzijas pulkiem Z. Podbornajas. Tomēr vēl 29. martā 44. (6. latv.) gren. pulkam bija tikai 278 vīri: II btl. — 70, III — 170 un 13. rotā — 73.

#### LEĢIONA ĢENERĀLINSPEKTORA ĢEN. BANGERSKA FRONTES APMEKLĒJUMS LAIKĀ NO 29.3.44. — 1.4.44.

##### *Dienesta atzīme.*

Latviešu SS-Brīvpr. Legiona ģenerālinspektors ģenerālis Bangerskis 1944. g. 29. martā devās inspekcijas braucienā uz fronti latviešu VI SS-brīvpr. korpusu Ostrovas rajonā.

Ģenerālinspektorū braucienā pavadīja ltn. Dr. Purīņš, majors Mednis un ltn. Zegners.

Līdzī brauca laikraksta „Tēvija” pārstāvis Baltkājis.

No Rīgas ģenerālinspektors izbrauca 29.3.44. plkst. 08.00, Ostrovā iebruca plkst. 14.30 un VI SS-Brīvpr. Korpusa stābu *Veljē* sasniedza 29.3.44. plkst. 15.15.

Pēc ūgas sarunas ar Korpusa komandieri SS-obergruppenfireru Pfeffer-Wildenbruchu, ģenerālinspektors devās tālāk uz 19. divīzijas stābu *Sachody* pie divīzijas tagadējā komandieņa *SS-Staf. Bocka*. Par faktisko divīzijas komandieri bija iecelts *SS-oberfirers Streckenbachs*, kas gan pašlaik vēl nebija ieradies.

19. divīzijas pulku stābu novietojums sekojošs:

42. (1. latv.) SS-Gren. pulks — majors Galdiņš — Vili sādžā,  
 43. (2. latv.) SS-Gren. pulks — pltn. Lobe — Novij-Putj sādžā,  
 44. (6. latv.) SS-Gren. pulks — majors Kociņš — Podlipenka sādžā,  
 Divīzijas galv. pārsiešanas punkts — Goray sādžā,  
 Divīzijas ortslazarete — Lisicy sādžā.

19. divīzijas sastāvs uz 29. 3. 44.

42. (1. latv.) grenadieru pulks.

I btl.	270 cilvēki
II btl.	230 cilvēki
III btl.	265 cilvēki
13. rotā	79 cilvēki
14. rotā	68 cilvēki
15. rotā	67 cilvēki
42. (1. latv.) gren. p. kopā	979 cilvēki

43. (2. latv.) grenadieru pulks.

I btl.	79
II btl.	39
III btl.	77
13. rotā	62
14. rotā	57
15. rotā	26
43. (2. latv.) gren. p. kopā	340

44. (6. latv.) grenadieru pulks.

II btl.	70
III btl.	170
13. rotā	38
44. (6. latv.) gren. p. kopā	278

19. div. Izlūku betl. 333 cilvēki (kom. pltn. Taube) vēlāk maj. Laumanis.  
*Līdzšinējie kopējie zaudējumi laikā no 1.3.44. — 25.3.44. — 7 virsnieki, 592 instruktori un kareivji.*

19. divīzijai uz 29.3.44. trūkst sekojoši virsnieki pēc ieroču šķirām un speciālitātēm:

kājnieki	74	
sapieri	21	
prettanku	18	
zenitartilerijas (no tiem 1 ieroču)	9	(Cik varētu nēmt no robežsargiem?)
sakaru	4	
artileristu (virsnieki Vaiņodē nav nēmti vērā)	60	
kājnieku lielgab.	4	Noskaidrot cik ir artil. virsnieki Vaiņodē!
ārsti	7	R.B.
zobārsti	7	
piegādes dienestam	5	
braucēju kolonnām	2	

Kopā 211 virsnieki.

Gen. Bangerska atzīme:

Noskaidrot arī, cik tur tagad aizgāja virsnieku un v.v.  
ar Robežsargu pulku. R.B.

Plkst. 17.30 ierodas 19. divīzijas kājnieku priekšnieks plkv. Veiss. Pārrunājot vēl sīkāki divīzijas zaudējumus, noskaidrojas, ka *vissāpīgākais divīzijai ir virsnieku jautājums*.

19. divīzijai pašlaik ir 2 artilerijas divizioni — viens, ko komandē maj. Grāvelis un otrs — vācu policijas artil. divitions. Līdz 28.3.44. 19. divīzijai bijis padots vēl viens artil. divitions no 15. divīzijas artilerijas pulka, bet tas atdots tagad 15. divīzijai atpakaļ.

Vācu policijas artilerijas diviziona kaļavīri maija mēnesī braukšot atpakaļ uz Vāciju, bet diviziona lielgabali palikšot šeit. Paredzēta šim divizionam latviešu apkalpe un vēlāk šo divizionu eventuāli izveidotu par korpusa artileriju.

19. divīzijas artilerijas pulkam šīnīs dienās saņemti ieroči — lielgabali, kas tiekot *nosūtīti uz Vaiņodi*.

Arī kājnieku apbruņojumam saņemti papildinājumi šautenes un 450 ložmetēju, no kuļiem apm. 200 nāk frontes vienībām, bet pārējie apmācības pulkam Vaiņodē. Visus ieročus Rīgā pieņem SS-hstuf. Burchards.

Cilvēku papildinājumus 19. divīzija pēdējās 14 dienās nav saņēmusi.

Tagad 19. divīzija pieprasījusi:

- 1) No Jelgavas — 250 kar., 30 instr. un 10 virsniekus.
- 2) A btl. (700 cilv.) no Vaiņodes.

Plkst. 19.00 ģenerālinspektors atgriezās korpusa stābā.

1944. g. 30. martā plkst. 08.40 ģenerālinspektors ieradās pie 44. (6. latv.) grenadieru pulka II btl. — vln. Vilka. Generālinspektoru visos šīs dienas apmeklējumos pavadija plkv. Veiss. Btl. pēdējo dienu cīņās zaudējis no sastāva apm. 100 kaļavīrus. Pašlaik btl. sastāvs — 3 virsn., 6 instr. un 55 kareivji.

Ģenerālinspektors uzrunāja kaļavīrus, pateicās par dienestu un pasniedza 69 kaļavīriem piešķirtos Dzelzs Krustus (II šķ.).

Plkst. 09.45 ģenerālinspektors ieradās pie 44. (6. latv.) grenadieru pulka komandieja maj. Kociņa viņa komandpunktā Podlipenkas sādžā.

Pārrunāja jautājumu par virsnieku vietnieku paaugstināšanu par leitnantiem. Pulks pēdējās kaujās zaudējis ļoti daudz virsniekus (4 rotu komandierus).

Plkst. 10.30 ģenerālinspektors ieradās pie 42. (1. latv.) grenadieru pulka komandiera maj. Galdiņa viņa komandpunktā Vili sādžā.

Plkst. 12.15 ģenerālinspektors ieradās pie artilerijas diviziona komandiera maj. Grāveļa. Ar kājnieku priekšnieku pulkv. Veisu un artilerijas diviziona komandieri majoru Grāveli ģenerālinspektors pārrunāja 19. divīzijas artilerijas pulka eventualo virsnieku sastāvu. (Pltn. Gusevs — agrāk bijis zenītarilerijas diviziona komandieris.)

*Majors Grāvelis* izteica domu, ka būtu vēlams, lai artilerijas virsnieki vispirms atnāktu uz kādu laiku uz fronti un tad ietu atpakaļ uz Vaiņodi turpināt pulku formēšanu.

Būt unepieciešams, lai SS-hstuf. Burchards, 19. divīzijas sakaru virsnieks Rīgā, dotu ģenerālinspektora stābam informāciju par šautenu un pārējo ieroču sastāvu un paredzēto sadališanu.

Pēc tam ģenerālinspektors apskatīja artilerijas diviziona pusdienu devu 30.3.44. — garšīga, taukvielām bagāta zupa un pietekoā vairumā.

Plkst. 12.45 ģenerālinspektors apskatīja artilerijas diviziona 1. btr. novietojumu un pozīciju. Bateriju komandē kpt. Jaunsils. Ģenerālinspektors sarunājās ar atsevišķiem kaļavīriem — lielgalbu apkalpes locekļiem.

Kaļavīriem sajūtami trūkumi apavu ziņā — dažiem zābaki par maziem.

Plkst. 13.25 ģenerālinspektors apskatīja 19. divīzijas zenītarilerijas diviziona 8,8 cm bateriju, kuņu komandē kpt. Jaunliniņš.

Plkst. 14.00 ģenerālinspektors atgriezās 19. divīzijas stābā pie SS-staf. Bocka. Tika pārrunāts jautājums par atpūtas nama iekārtošanu divīzijai 30—40 km aizmugurē, kur kaļavīri dažas dienas varētu atpūsties, sakārtoties u.t.t. Šinī nama iekārtošanas darbā varētu iesaistīt Latviešu Kaļavīru Palīdzību, kas dotu atpūtas namam nepieciešamo sieviešu personālu u.t.t. Atpūtas nama pārzinātājs varētu būt virsnieks, kas nav vairs spējīgs nest frontes dienestu.

Ģen. Bangerska atzīme: Kārtot kapt. Ķikutam.

Plkst. 15.15 ģenerālinspektors ieradās kājnieku priekšnieka plkv. Veisa komandpunktā apskatīt Vācijas valsts propagandas ministra un latviešu sabiedrības dāvanu 19. divīzijas kaļavīriem (starp citu fabrikas „Vairogs” dāvinātās 2 nelielas kaļavīru bibliotēkas).

Plkst. 16.15 ģenerālinspektors ieradās divīzijas galvenā pārsiešanas punktā Goray sādžā, ko vada ārsts-ltn. Dr. Morovskis. Ģenerālinspektors sarunājās ar katru atsevišķu ievainotu kaļavīru, pasniedzot katram ievainotam paciņu no dzimtenes. Pavisam pašlaik galvenā pārsiešanas punktā atrodas 70 ievainotie.

Galv. pārsiešanas punktā strādā 3 latv. žēlsirdīgās māsas, arī ortslazaretē, ko vada ārsts-kapt. Dr. Rode, strādā 3 žēlsirdīgās māsas. Ievainotie tiek nosiem punktiem transportēti tālāk uz Abreni, Balviem un Viļaku. Abrenes slimo savākšanas punktā (Krankensammelstelle) pašlaik nav neviena ārsta.

Galvenā pārsiešanas punkta vadītājs lūdz sagādāt punkta vajadzībām:

palagus — 400 gb.  
segas — 350—400 gb.  
spilv. pārvelkamos — 200 gb.  
gultas maisus — 100 gb.  
gultas riņķus — 5—6 gab.  
operācijas cimdus — dažus pārus  
ligninu.

Gen. Bangerska atzīme: Aizgād. virsn. kopā ar Dr. Puriņu noskaidrot kaļavīru palidz. vai iespējams.

Bez tam 19. divīzijai trūkst: 12 ārstu, 5 zobārstu, 2 māsas, 30—40 feldšeri.

Plkst. 19.00 ģenerālinspektors atgriezās korpusa stābā, kur pārrunāja ar korpusa komandieri SS-ogruf. Pfeffer-Vildenbruchu un stāba priekšnieku staf. Sommeru jautājumu par jaunu virsnieku un instruktoru sagatavošanu.

Korpuss pēdējā laikā saņēmis papildinājumus no Robežapsardzības pulka — 2000, no Rezerves brigādes Jelgavā — 990 vīrus.

1944. g. 31. martā pulkst. 09.30 ģenerālinspektors ieradās 15. divīzijas galvenā pārsiešanas punktā Sujovo-Goro. Šeit novietojusies 1. sanitārā rota, ko komandē ārsts-kpt. Dr. Eggerts. Klāt bija arī divīzijas ārsts SS-stubaf. Dr. Tiedjens. Pašlaik tiek ievesti ievainotie no galvenās kaujas līnijas.

Ārsti ķirurgi Dr. Osītis un Dr. Bākulis nepārtraukti strādā operācijas telpā pie ievainoto operēšanas.

Celā uz galveno pārsiešanas punktu bija novērojams vācu štukasu uzbrukums ienaidnieka galvenai kaujas līnijai.

Sanitārai rotai noskaidrojās sekojoši trūkumi:

1. Pēc šatiem pienākas 2 smagās un 3 vieglās automašīnas, kuļu pašlaik nav.
2. Rotai ir 38 zirgi un 24 divjūgu rati. Tā kā ratu svars 918 kg, tad priekš zirgiem tie par smagiem.
3. Trūkst operācijas veļa, lignīns, spirts, injekcijas adatas, operācijas cimdi, ķirurgiskie diegi.

4. Tā kā nepietiekošā daudzumā saņem destilēto ūdeni, būtu nepieciešams lauku destilācijas aparāts vai skārda kanna (20—30 l. tilp.) destilētā ūdens transportam.

5. No medikamentiem trūkst: asins konservsērumi, sulfomīdu ampulas, eubasin, sulfopiridon, leukoplasta, hansaplasta u.c.

Gen. Bangerska atzīme: Dr. Puriņam noskaidrot kur dabūt un ko.

Ģenerālinspektors apmeklēja un sarunājās ar katru no ievainotiem, kas ievietoti galv. pārsiešanas punktā.

Plkst. 12.00 ģenerālinspektors ieradās 15. divīzijas ortslazaretē Morozovo sādžā. Līdz brauca divīzijas ārsti SS-stubaf. Dr. Tietjens. Šeit stacionēta divīzijas 2. motorizētā sanitārā rota, ko komandē ārsti-ltn. Dr. Jansons

Ģenerālinspektors apmeklēja un sarunājās ar katru atsevišķu ievainoto, kas ievietots ortslazaretē.

Lazaretei trūkst operācijas vejas, destilācijas aparāts un ziepes.

Par maz saņem laikrakstus.

Pēc tam ģenerālinspektors atgriezās korpusa stābā, noskaidrot tuvāk 15. divīzijas vienību apmeklēšanas iespējamības.

Korpusa stābā Ia paskaidroja, ka 15. divīzija iepriekšējā naktī pa daļai izvilkta no GKL un divīzijas stābs pašlaik atrodas aizmugurē — apm. 6—8 km aiz Ortlazaretē Morozovo sādžas.

Aizbraucot norādītā vietā, izrādījās, ka šeit nav ieradusies vēl neviens 15. divīzijas vienība, ne arī divīzijas stābs.

Tad ģenerālinspektors devās uz līdzšinējo divīzijas stāba vietu Kruki sādžā, kur pl. 17.45 satikās ar 15. divīzijas komandieri SS-oberfīreru Heilmani un majoru Augstkalnu.

Pašlaik 15. divīzija operātīvā ziņā padota 13. Luftwaffe Felddivīzijai. Paredzēts nākošā naktī (no 1. uz 2. aprīli) izvilkta 15. divīzijas vienības no GKL. Paredzēts atstāt GKL tikai 33. (4. latv.) grenadieru pulku, Izlūku btl., kā arī artilerijas pulku un zenitartilerijas divīzionu.

13. Luftwaffles divīzijas sastāvs apm. 500 cilvēku.

SS-oberfirers Heilmanis izteicās, ka saņems SS-reichsfīrera rīkojums, ka pulku III btl. apgādājami ar ieročiem. Sakarā ar to ieroči apmācības pulkam jau pienākuši Lilastē un šīm dienās tiek nosūtīti uz Paplaku. Uz bataljonu paredzēts: 3 vieglie, 4 smagie ložmetēji, 2 granātmetēji, 3 patšautenes.

Bez tam SS-oberfirers Heilmanis devīs stingru rīkojumu, ka visi vācu virsnieki Paplakā pakļauti apmācība spulka komandierim plkv. Apsītim. Arī sanitārās mašīnas lieta Paplakā esot nokārtota.

Plkst. 19.00 no GKL divīzijas stābā ieradās virspulkvedis Silgailis.

Divīzija sūta uz kursiem pie armijas:

10 — uz artilerijas priekšējo novērotāju kursiem,

20 — uz sapieru kursiem,

50 — uz instruktoriu un vadu komandieru kursiem,

180 — kareivjus uz divīzijas kaujas skolu (instruktori rota divīzijas mērogā).

No GKL izvilktiem 32. (3. latv.) un 34. (5. latv.) gren. pulkiem parādēta 14 dienu ilga atpūta, lai pulkus par jaunu uzpildītu, saformētu un apmācītu. Uzpildīšanai paredzēti 2 robežapsardzības pulki.

Sastāvs uz 29.3.44.:

*34. (5. latv.) grenadieru pulks:*

	Virsn.	Instr.	Kar.
Stābs	5	1	7
Stāba rota	1	1	18
Apvienotā rota (Zusammengefasste Komp.)	2	2	72
I btl.	4	13	79
II btl.	2	4	43
<b>Kopā</b>	<b>14</b>	<b>21</b>	<b>219</b>

*III/32. (3. latv.) grenadieru pulks:*

Stābs	2	4	24
9. rota	1	6	87
10. rota	1	12	87
11. rota	2	12	85
12. rota	2	10	75
<b>Kopā</b>	<b>8</b>	<b>44</b>	<b>358</b>
 Izlūku btl.	 6	 18	 199
Pz. Jäg. Trauksmes rota	1	9	82
Artil. trauksmes rota	1	1	74

*33. (4. latv.) grenadieru pulkā skaitās pašlaik:*

I btl. apm. 150 cilv.

II btl. apm. 300 cilv.

Ieradišoties viens būvbataljons (600—700 cilv.), kas sastāv no latviešiem (latgaliešiem), un tiks iesaistīti 2. līnijas izbūvei.

SS-virspulkvedis Heilmanns izteica priekšlikumu nodibināt no latviešiem, kas prot krievu valodu, kādu bataljonu, ar uzdevumu darboties krievu aizmugurē ar sabotāžu.

Tika pārrunāts arī jautājums par divīzijas atpūtas nama ierīkošanu divīzijas tuvākā aizmugurē.

Plkst. 22.00 ģenerālinspektors atgriezās korpusa stābā. Ceļā uz korpusa stābu notika mašīnas sadursme uz šosejas Osruva—Opočka. Ģenerālinspektora pavadoņu automašīna „Steyer”, kuŗā brauca pltn. Puriņš un korresp. Baltkājis, sadūrās ar kādu vācu apvidus vāgi. Rezultātā ģenerālinspekcijas mašīna „Steyer” sadega. Cilvēku upuru nebija.

1944. g. 1. aprīlī plkst. 08.45 korpusa stābā ieradās majors Augstkalns.

Starp citu tika pārrunāts jautājums par 15. divīzijas sektorā iesaistīto kaŗa ziņotāju pasīvitatī.

Nepieciešams dot norādījumus kaŗa ziņotāju rotas komandierim SS-ostuf. Geslingam, lai pēdējais rūpētos, ka kaŗa ziņotāju vidū būtu vairāk latviešu un tie ietu arī GKL un dotu vairāk vielas Latvijas presei.

Gen. Bangerska ziņ.

Kultūras daļas vad.

Korpusa stābā būtu nepieciešami kādi 3 latviešu sakaru virsnieki.

Korpusa stābs pieprasī steidzīgi 10 tulkus. No tiem 5 paredzēti tieši korpusa stābā, pārējie 5 — armijas skolā pie speciālistu apmācībām.

Plkst. 10.20 ģenerālinspektors ieradās pie 15. divīzijas artilerijas pulka komandiera pulkveža Skaistlauka, viņa komandpunktā Sarino sādžā.

Artilerijas pulks operātīvā ziņā pašlaik padots korpusa artilerijas priekšniekam.

Pie artilerijas pulka komandieņa ieradās Luftwaffes artilerijas pulka komandieris pulkvedis Klemers.

Plkst. 13.30 ģenerālinspektors atgriezās korpusa stābā atvadīties no korpusa komandiera SS-ogruf. Pfeffer-Vildenbrucha. Ar armijas komandiera atļauju, korpusa komandieris nodeva vieglo automašīnu ģenerālinspektora rīcībā atpakaļceļam uz Rīgu.

No korpusa stāba ģenerālinspektors izbrauca plkst. 14.20 un Rīgā ieradās plkst. 21.15.

## 19. (2. LATV.) ARTILERIJAS PULKS

### I un II DIVIZIONA FORMĒŠANA UN CĪNAS

19. (2. latv.) artilerijas pulka rašanās ir stipri sarežģīta, jo tā notika kā frontē, tā Latvijā.

Jau 1943. g. vasarā 2. brigādei atrodoties Volchovas pozicijās, kapt. Grāvelis saformēja brigādes pirmo artilerijas vienību — Atsevišķo artilerijas divizionu, kuŗu vēlāk nosauca par I divizionu. Kad-

rus divizionam nēma no grenadieru bataljoniem, kā arī no jauniesauktiem artilerijas virsniekiem, instruktoriem un kareivjiem. No sākuma divizions bija apbruņots ar krievu sistēmas lielgabaliem, kuruš vēlāk apmainīja pret vācu lauku lielgabaliem. Par diviziona komandieri iecēla kapt. V. Grāveli.

No 1943. g. 17. jūlija līdz 23. augustam divizions sekmīgi atbalstīja cīņas kājniekus, 23. jūlijā dodot pat  $2\frac{1}{2}$  stundas ilgu artilerijas uguni pār ienaidnieku.

30. septembrī divizionu apmeklēja ģen. *Bangerskis*. (Skat. 3. grāmatas 185. lapp.)

1944. g. janvārī sākās atiešana no Volchovas rajona. Stingrais sals un sniegputeņi, nepietiekošais transports un ienaidnieka aktīvā darbība prasīja pārcilvēciskas pūles diviziona izvešanai no apdraudētā rajona. Tomēr divizions ar visiem piederumiem jau februāra beigās nonāca dienvidos no Ostrovas pie Veļikajas upes, kur ieņēma pozīcijas 19. divīzijas aizstāvēšanās iecirknī, ziemeļos no 15. divīzijas.

Te 19. divīzijas rīcībā nodeva arī daļu no korpusa artilerijas vienībām un 15. artilerijas pulka III divizionu.

1944. g. aprīlī I divizions saņēma no Latvijas papildinājumus un iesāka to apmācību, sagatavojot kadrus II diviziona formēšanai, kas bija paredzēts Opočkas rajonā.

Aprīļa beigās sākās visu latviešu vienību pārvietošana uz Kudeveras rajonu, austrumos no Opočkas. Uz turieni pārvietojās arī I divizions. Izmirkušo un izbraukto ceļu dēļ pārvietošanās ilga vienu nedēļu.

Nonākot Kudeveres rajonā, divizions bija vienīgais 19. divīzijas tiešais artilerijas atbalsts. II divizionu saformēja tikai maijā 18 km rietumos no Kudeveras, pārņemot no kāda izformējamā vācu artilerijas diviziona visu materiālo daļu, ieskaitot arī zirgus. No Latvijas atsūtītie jauniesauktie bija vāji apmācīti jāšanā un braukšanā. Trūka arī artilerijas virsnieku.

22. maijā II divizionu pārvietoja uz jauno novietojumu, apm. 5 km DR no Kudeveras, kur frontes tuvā aizmugurē uzsāka apmācības. Praktiskās šaušanas apmācības divizions izdarīja pie I diviziona un 15. art. pulka vienībām.

23. jūnijā II divizions saņēma pavēli ieņemt kaujas pozīcijas ziemeļos no Kudeveras ezera, maj. Galdiņa 42. (1. latv.) gren. pulka tiešai atbalstīšanai.

## PĀRĒJO 19. ARTILERIJAS PULKA VIENĪBU FORMĒŠANA

Lai gan 19. divīzijas uzstādišanas stābs jau 1944. g. 17. martā bija devis rīkojumu par sevišķa Artilerijas apmācības pulka saformēšanu, ieceļot par tā komandieri *pltn. Jurko* (skat. pielikumu Nr. 29.), faktiski tomēr pulka formēšana sākās tikai maija mēnesī Vaiņodē. Līdz tam liels skaits bij. Latvijas armijas artileristu bija iedalīti 2. apmācības pulkā, kas atradās arī Vaiņodē. Vaiņodē saformēja pulka stābu, stāba bateriju, vieglo (III) un smago (IV) divizionu. 31. maijā pulka sastāvā bija:

	Virsn.	Instr.	Kar.	Kopā
Pulka stābā un stāba baterijā	8	35	145	188
III divizionā	18	65	646	729
IV divizionā	18	67	700	785
Kopā	44	167	1491	1702

Jūnijā pulku pārdēvēja par 19. (2. latv.) SS-artilerijas pulku. Iesāktās mācības pulkam bija jāpārtrauc jau jūlijā, kad krievi no Lietuvas puses iebruka Zemgalē, un jāiesaistās ienaidnieka atvairīšanas cīņās. Pulka III un IV divizionu piedalīja kādai vācu tanku vienībai, kas no Saldus lauzās uz Tukumu. Šai tanku vienībai cieši sekoja motorizētais III divizions, bet IV divizionam ar zirgu velkmi bija jāvirzās patstāvīgi un jāuzņemas cīņa ar ienaidnieku, kas pēc vācu tanku smailu aiziešanas centās pārrāvumu noslēgt. IV divizions cieta arī pirmos zaudējumus, jo pie Jaunpils krita vairāki diviziona kaļavīri un viens baterijas komandieris.

Pēc tam pulks ar abiem divizioniem palika Džūkstes rajonā.

## 19. (2. LATV.) DIVĪZIJAS ZENĪTARTILERIJAS DIVIZIONS

19. divīzijas zenītartilerijas divizionu komplektēja Liepājā *kapt. Rudziša* vadībā jau 14.10.43. 28.11.43. to apmeklēja Latviešu leģiona ģenerālinspektors.

*Ltn. Zegnera dienesta atzīme:*

28.11.43. plkst. 08.30 ģenerālinspektors ieradās Liepājā pie SS-latviešu brigādes Zenītartilerijas diviziona, kuŗu komandē *kapt. Rudzītis*.

Šis divizions sācis formēties 14.10.43., kad no kursiem Vācijā atbraukuši pirmie kadri:

7 virsnieki, 18 instruktori un 145 kareivji.

Jaunkareivji divizionam ieradušies pakāpeniski no Artilerijas pulka Jelgavā, sākot ar novembra sākumu. Starp pirmiem jaunkareivjiem bijuši ļoti daudzi ar zemu izglītības līmeni, tāpēc nepiemēroti zenītarilerijas dienestam. Tie pakāpeniski apmainīti pret piemērotiem. Pēdējie 208 jaunkareivji ieradušies pag. nedēļā, atsevišķi cilvēki tikai pirms 2 dienām. Pašlaik skaits pilns — visi paredzētie 685 kareivji.

Vispirms ģenerālinspektors apskatīja telpas. Tās visumā apmierinošas, par daļai par šaurām. Kareivji guļ divstāvu koka gultās. Daļai kareivju (nedaudz) nav gultu un guļamtelpu. Tie guļ uz salmu pinumiem koridorā.

Tad ģenerālinpektors devās uz netālo apmācības laukumu, kur pašlaik izveda apmācības.

Skatē novērojams sekojošais:

1. Kareivju sastāvs visumā ļoti labs. Apģērbi samērā labi. Nepieciešams vēl labāki pielaiķot mēteļus, lai dažiem nebūtu par gaļu, dažiem par īsu. Trūkst uzpleču, zīmotņu un nacionālo vairodiņu. Tāpat trūkst vidus jostu. Ziemas apģērbu nav. Tāpat trūkst jaunu puloveri (ir tikai plāni, veci, novalkāti).
2. Vajadzētu 21 virsnieku, ir tikai 7, no kuņiem 3 atrodas kursos Vācijā. Pēc šātiem paredzēts 115 instruktoru, ir pašlaik 18. Daļu varēs aizpildīt ar kareivjiem, kas bijuši kursos Vācijā (tādu ir 145).  
Nepieciešami steidzīgi virsnieki, kaut vai bijušie ložmetēnieki.
3. Apavi ne visai labā stāvoklī. ļoti daudzi jāremontē. Noliktavā ir zābaki, bet neatbilstošā lielumā — par maziem. Tuvākās dienās apgādes virsnieks brauks uz Karalaučiem gādāt par apģērbiem, apaviem u.t.t. Apgādes ziņā talkā nāk Prettanku divizions, kas jau nodevis Zenītarilerijas divizionam 50 pārus zābakus un pēc vajadzības vēl palīdzēs, jo pēdējiem ir apģērbu un apavu krājumi.
4. Daudzi slimīgi — pašlaik 39 slimnieki, visus nevar ambulancē ievietot.
5. Visi ieroči saņemti novembra sākumā. Šautenes ir visiem, bet nav neviens vingrinājuma šāvuši.

Divizionam ir:

- 4 gab. 8,8 cm zenītlielgabali,
- 11 gab. 2 cm lielgabali (38. g. mod.),  
(no tiem 2 četrstobru „vierlingi”),
- 9 gab. 3,7 cm lielgabali.

Bez tam ir visas attiecīgās automātiskās mērišanas paligierīces, strāvas ražotāji u.t.t.

Trūkst jebkādu transporta līdzekļu. Visi šie modernie lielgabali paredzēti piekabināt spēkratiem, tomēr pēdējie līdz šim nav vēl saņemti. Tātad vienība pašlaik nav kustības spējīga.

6. Trūkst pašlaik jebkādas kaujas municipācijas, tāpat nav apmācības šāviņu.
7. Nesen saņemtas 2 lauku virtuves, piekabināmas pie automašīnām un 3 virtuves ar dzelzs aprieponumu.

Visumā kareivji — kā lielgabalu apkalpes darbojās ļoti veikli. Par to ģenerālinspektors, uzrunādams visu divizionu, izteica pateicību, pie tam savā uzrunā, cita sarpā norādīdams, ka līdz pilnīgai kaujas gatavībai vēl daudz jāmācās. —

Otrreiz ģenerālinspektors apmeklēja divizionu 1944. g. 1. martā, īsi pirms diviziona izbraukšanas uz fronti.

*Ltn. Zegnera dienesta atzīme:*

1944. g. 1. martā plkst. 09.00 ģenerālinspektors ieradās pie 19. divīzijas zenītartilerijas diviziona Liepājā. Divizionu komandē kapt. Rudzītis.

1. Divizionā kareivju skaits pilns. Iztrūkst daži virsnieki. Divizionā skaitās 18 virsnieku, pašlaik ierindā 15 virsnieku, 1 virsnieks komandējumā Vācijā, 1 komandējumā pēc sakaru līdzekļiem Rīgā, 1 izbraucis kā vietraudzis janvāra mēnesī uz 19. divīziju, bet nav vēl atgriezies. Diviziona ārsts — Dr. Ginters.

Trūkst speciālistu technisko darbnīcu vajadzībām. Diviziona saimniecības priekšnieks — vācu SS-ostuf. Švanvebers. Bez tam 5 vācu instruktori — garažu priekšnieki, kuŗi pārzina kaujas ratus.

2. Apgādes ziņā sevišķi lielu trūkumu nav. Kaļaviri ietērpti labi. Katram kareivim 2 krekli, 2 bikses, cimdi un 1 pāris siltās vejas. Siltais apģērbs (tūbas zābaki, iss kažociņš, kapuce) pietiekamā skaitā noliktavās, bet vēl nav izsniegti. Uzturs labs.

Lielāki trūkumi transporta līdzekļu ziņā. Pēc sarakstiem divizionam pienāktos 180 dažādu automašīnu. Pašlaik ir 90. Tas būtu gan pietiekami, lai divizions varētu pārvietoties (ieskaitot lielgabalus), bet trūkst mašīnu municijas apgādei un darbnīcām. Sakarā ar nepietiekamo auto skaitu, divizionam nav vieglās kolonnas, kas piegādā municiju. Bez tam jūtams municijas trūkums.

3. Apmācības izdarītas ar visiem lielgabaliem. Grūtības radijs apmācības līdmašīnu trūkums. Tomēr dažas reizes bijis iespējams arī tādu sagādāt. Sāvuši gan maz, tomēr ar visiem lielgabaliem. Pilnā mērā apmācības nav izdarītas pie 8,8 cm lielgabaliem, jo īstās mēru ierīces tikai tagad saņemtas.

4. Divizions saņēmis pavēli izbraukt uz fronti. Jau 1944. g. 2. martā jāuzlādē pirmais ešalon — 3,7 un 2 cm baterijas. Otrā ešalonā 8,8 cm un stāba baterija. Uzlādēšanās paredzēta Liepājas kaļaostā, kur pietiekami liela rampa. Pēc diviziona komandieņa kapt. Rudziša aprēķina transportam pavisam būtu nepieciešami 114 dzelzceļa vagoni.

5. Divizions sagatavo sarakstus par instruktoriem, kuŗus varētu paaugstināt par virsniekiem bez sagatavošanas, un sarakstus par tiem, kas būtu sūtāmi uz īslaicīgiem kursiem.

Divizions 2. martā izbrauca uz fronti, kur to ar 20.3.44. pārņēma komandēt *SS-hstuf. Keiks*. Vēlāk šo divizionu komandēja *pltn. Gusevs*.

Ar 7.3.44. divizions jau ieņēma pozicijas, galvenā kārtā zemes mērķu apkaņošanai, mūsu kājnieku atbalstam.

Tā 1. baterija:

- ar 1 vadu iegāja pozicijās Luški—Šivogljadovo rajonā kājnieku atbalstam, ar uzdevumu arī vajadzības gadījumā dot flankējošu uguni Kamenaja—Izgoroda virzienā;
- 1 vadam bija uzdevums Mamicio—Stečki rajonā aizsargāt mūsu artileriju;
- 1 vadam (četru stobru lielgabali) kā 2. brigādes resp. 19. divīzijas rezervei Sachodi—Pestovo rajonā, reizē uzņemoties arī gaisa aizsardzību municijas izdalei. Šim vadam vienmēr vajadzēja būt kaujas gatavībā, lai to varētu iesaistīt kaujā jebkurā vietā.

2. baterija:

- ar 1 vadu novietoja Šteglīn rajonā ienaidnieka kājnieku mērķu apkarošanai un 15. divīzijas atbalstam;
- 1 vadam Svinorojevo telpā salaidnes nodrošināšanai ar 21. vācu gaisa spēku lauku divīziju;
- 1 vads pie Navdaši un Bobili tilta nodrošināšanai.

3. baterija iesaistāma akcijās pēc artilerijas priekšnieka norādījumiem.

Visām baterijām vajadzēja cieši sadarboties ar kājnieku pulku vienībām, kur tām bija savi uzdevumi.

Arī vēlākajās cīņās 19. zenītartilerijas divizionam bija līdzīgi uzdevumi.

## 19. (2. LATV.) DIVĪZIJAS PRETTANKU DIVIZIONS

Jau ar 22.7.43. pavēli uzstādīja 2. brigādes prettanku diviziona stābu un smago prettanku apakarošanas rotu.

Diviziona uzstādišanu uzticēja *kapt. Akmeņkalējam*. Virsnieku izvēlē kapt. Akmeņkalējam bija jāsadarbojas ar *kapt. Trēziņu*. Nepieciešamie virsnieki un instruktori/kareivji bija jāpieprasa līdz 1. jūlijam 1943. g.

Diviziona formēšanas vieta bija Grobiņa.

No 24.7.43. brigādes papildinājumam paredzētiem 400 vīriem, 208 bija jānosūta uz Grobiņu diviziona vajadzībām.

## 19. (2. LATV.) DIVĪZIJAS SAPIERU BATALJONS

Par Sapieru bataljona saformēšanu un apmācību 1944. g. 9. jūnijā plaši informēja ģenerālinspektoru ġen. Bangerski šī bataljona komandieris *pltn. Saulīte*. Viņš raksta:

— Atļaujos sniegt Jums, augsti godājamais ģenerāla kungs, sekojošas ziņas par man uzticētā bataljona formēšanas un apmācības gaitu:

### 1. Formēšanas sākums.

22.4.44. tiku iesaukts un kad 24.4. ierados stābā, tiku sūtīts uz bij. Kaņskolu saņemt tuvākus norādījumus no *hstuf. Burcharda*. Pēdējais man ieteica ātrāki doties uz Vaiņodi un uzņemties Sapieņu bataljona komandēšanu un formēšanu 19. divīzijai. Vaiņodē jau esot apm. 180 kaņavīru, nosūtīti no bij. Kaņaskolas. Tiem esot jāsaņem papildinājums un drīzumā jābrauc uz Drezdenes apkārtni apmācībās, pie kam, laikam, virsnieki, instruktori un kareivji tikšot atsevišķos kursoš apmācītī.

30.4. ierados Vaiņodē un uzņēmos bataljona komandēšanu. Tanī bija jau apm. 230 kaņavīru. Saņemu vēl no 2. Apmācības pulka papildinājumu un, 7.5. nodevuši svinīgo solījumu, 8.5. 367 vīru sastāvā devāmies ceļā uz Davles staciju aiz Prāgas.

(Bataljonā bija 3 rotas. 1. rotu komandēja *ltn. R. Kārkliņš*, 2. rotu — *ltn. E. Strazdiņš* un 3. rotu — *ltn. K. Odiņš*. Red.)

### 2. Ierašanās Ieroču-SS Sapieru skolā.

Davlē nonācām 14.5., novietojāmies 7 km tālāk Stiechovicā — 2 rotas bijušā skolā, 1 — barakās — apmierinoši. Virsniekiem tika ierādīti pieklājīgi dzīvokļi ar ērtībām. Stābs — novietots atsevišķā ēkā, tāpat — virtuve. Izrādījās, ka bataljons paliek patstāvīga vienība ar savu komandieri un virsniekiem un tā arī apmācis. Apmācības vadīšanai un atbalstīšanai bataljonam no skolas piekomandēja: vienu vācu hstuf., vienu ustuf. un 10 instruktorus.

4.6. ieradās papildinājums no Rīgas bijušās Kaņaskolas: 1 ustuf, 8 instruktori un 9 kareivji. Tā kā pašlaik bataljona sastāvā ir: 12 virsnieki (tai skaitā 1 ārsti un 1 St.Ob.Ju.), 36 instruktori un 332 kareivji, kopā 380.

### 3. Apmācības gaita.

Jau pirmās dienās tika saņemts apmācības plāns ar vielas sadalījumu pa nedēļām, paredzot visas apmācības ilgumu uz 12 līdz 16 nedēļām. Sākot ar nākošo nedēļu pēc mūsu ierašanās jau mācījāmies saskaņā ar jauno plānu, tā kā svētdien, 11. jūnijā, būsim beiguši 3. apmācības nedēļu. Apmācības norit joti sekmīgi, tiša slimošana un iešana uz ambulanci nemaz nenotiek, kaņavīriem ārkārtīgi interesē speciālās mācības. Nēmot vērā to, ka bataljona sastāvā

ir apm. 2/3 nemaz nedienējušu, līdzšinējie sasniegumi tiešām labi. Piem., izpildot pirmo šaušanas vingrinājumu, izrādījās, ka tkai 3% šāvuši neapmierinoši, pārejie — labi.

#### *4. Attiecības ar piekomandētiem virsniekiem un instruktoriem.*

Attiecības ar piekomandētiem virsniekiem un instruktoriem ir ļoti labas. Viņi tiešām mūs atbalsta, nejaucoties bataljona iekšējā dzīvē. Ar Ieroču-SS Sapieru skolu esam tikai saimnieciskā ziņā un kā mūsu apvidus Kommando-stābam padoti. Visās lietās tiek izrādīta pretimnākšana: piem., no skolas bija noteikts visām vienībām svētīt „Sonnenwende” 21. jūnijā no plkst. 21.00 līdz 22.00, bet uz mūsu lūgumu mums atlāva tanā vietā svētīt tradicionālos latviešu Jāņus naktī no 23.6. uz 24.6., ar dziesmām, mūziku un ugunkuru.

#### *5. Bataljona virsnieku, instruktoru un kareivju sastāvs.*

Virsnieki ir itin visi, atskaitot mani un ārstu, bij. Latv. armijas virsn. vietnieki, tagad ustuf. pakāpē — augstskolu studenti, pa daļai absolventi lielā daļa — bij. Latvijas Sapieru pulka kačavīri. Jauni cīlēki, strādā ar lielu aizrautību un sekmēm. Instruktori varētu būt vairāk, bez tam, vairāki no viņiem ieguvuši dienesta pakāpes frontē, bez instruktori rotas beigšanas. Skolai nav iebildumu, ka mēs paši sagatavojam jaunus.

Kareivju sastāvs ļoti labs, vāciešiem brīnumus par viņu brašo augumu un spējām ātri piesavināties mācāmo, kā arī viņu labo cenšanos.

#### *6. Grūtības, kuļu novēršanai lūdzam Jūsu, godājamais ģenerāla kungs, atbalstu:*

##### *a) Nezināms bataljona stats.*

Hstuf. Burchards iedeva man nevienu neparakstītu lapiņu, uz mašīnas rakstītu, kur uzskaitīts Sapieņu bataljona stāba un viņa iedalījumu instruktori un kareivju sastāvs, tāpat kā vienas sapieņu rotas sastāvs E Stab. Pi.Btl. (n. A). KStN Nr. 702n un Pionierkompanie n.A. KStN Nr. 711n. Virsnieku, mašīnu, darba rīku, materiālu, transporta uzskaitījuma tur nav. Pēc instruktori un kareivju saraksta un viņu amatiem spriežot — bataljona transports paredzēts ar zirgu velkmi un dažām auto mašīnām. Sapieru skola jau pirmās dienās pieprasījusi Berlīnes norādījumus, bet līdz šim tādi nav vēl saņemti.

Apmācības programma ir atkarīga no bataljona izveidojuma. Pirmām nedēļām tas nav tik svarīgi, bet turpmākās būtu stipri izšķirīgi pielietojama.

##### *b) Nav zīmoga un citu spiedogu.*

Lai gan bataljons tiek uzskatīts kā patstāvīga vienība, viņam nav iespējams tikt pie galīgi nepieciešamiem apgādes priekšmetiem: Skolai nav

norādījumu, ka viņai būtu arī par mūsu apgērbu, ieroču, darba rīku apgādi jārūpējas. Zīmoga, kā arī apstiprināta šata trūkuma dēļ, bataljonam nav iespējams pašam nekā pieprasīt. Arī Feldpost Nr. nav. Ar uzturu un algu tiekam apgādāti, kantīnes devu nesaņemam. Par frontes vienību netiekam uzskatīti. Bataljona rīcībā nav nekādu naudas summu, pat kancelejas piederumus un papīru pērkam paši par virsnieku personīgo naudu.

c) *Nav sanitāro piederumu.*

Medikamentus pēdējā laikā nedaudz saņēmām, bet nav somu, nestuvju un citu piederumu.

d) *Nav ieroču.*

Atbraucām šurpu ar 43 šautenēm, 16 patšautenēm, 14 mašīnjistolēm, 11 pistolēm, 3 granātmetējiem, 41 durkli, 150 šautenu patronām.

No Skolas vienas apmācības grupas izdevās aizņemties 320 šautenes un durķus.

Šaušanas vingrinājumiem saņemam patronas no Skolas.

e) *Nav sapieru darba rīku.*

Apmācībām vajadzīgos gan saņemam attiecīgos apmācības laukumos lietošanai, ierobežotā daudzumā.

f) *Apgērbs, apavi un sevišķi miesas veļa nolietoti.*

Veļa pilnīgi novalkāta, tāpat zeķes, ļoti mazā skaitā kareivji apgādāti teltenēm, darba tēriem. Arī zābaki daudziem pilnīgi nolietoti, nav labojami. Labošanu izdara mūsu kurpnieki skolas darbnīcās un ar skolas materiālu. Apgērbu un zeķu lāpišanai nav lāpamā materiāla. Pēdējā nedēļā apm. 20 kareivji nevarēja iet uz mācībām apavu trūkuma dēļ.

g) *Nav satiksmes līdzekļu un transporta.*

Uztura piegādei uz pieprasījumu Skola dod pajūgu vai smago auto. Apmācības pārbaudīt ļoti grūti lielo attālumu dēļ (tuvākais  $\frac{1}{2}$  stundas, tālākais 1 st. gājiena attālumā). ļoti vēlams būtu bataljonam saņemt kādus zirgus ar aizjūgiem un ratiem, sedliem, kādus velosipedus, motocikletus, gāzgenerātora automašinas.

b) *Valodas grūtības.*

Nedaudz eksemplāru reglamentu saņēmām no Skolas, bet tikai vācu valodā, kuļu ļoti mazs skaits kalavīru (arī virsnieku) pārvalda. Apmācības plāni pašu vajadzībām jāsagatavo latviešu valodā, sūtīšanai uz Skolu — vācu valodā. Tulkošana, pārrakstīšana aizņem daudz laika un prasa daudz papīra.

Virsniekiem paliek tikai 5—6 stundas brīva laika diennaktī — guļšanai. Gars tomēr ļoti možs,

i) *Sakari ar dzimteni.*

Ne no Leģiona stāba, ne no 19. divīzijas neesam līdz šim nevienu raksta, nedz norādījuma saņēmuši. No Kaļavīru Palīdzības nupat sākam saņemt 60 eks. „Tēvijas”. Vēstules pienāk ar pagājušo nedēļu sākot. Ilgas pēc dzimtenes un ziņām no viņas visiem ļoti lielas.

Gribēdamī būt gatavi jebkura brīdī, ja tēvzeme mūs sauktu doties cīņā par viņu, griežamies pie Jums, augsti godājamais ģenerāla kungs, ar lūgumu, neliegt savu atbalstu, lai mēs drizākā laikā tiktu apbrūnoti, apgādāti ar transportu un citu nepieciešamo.

Šo vēstuli nosūtu ar 1. sapieru rotas komandieri — ltn. Kārkliņi.

*Pulkv.-ltn. Saulīte.*

*Adresse:* Lett. SS-Freiw. Pi.Btl. 19,  
116. Stiechowitz, bei Prag.

Uz raksta ir ģenerālinspektora stāba 1.7.44. g. *dienesta atzīme*:

— Latviešu Kaļavīru Palīdzībai šodien dots norādījums sūtīt arī pārējos laikrakstus un žurnālus, jo tikai tagad saņemta pilnīga adrese. Arī par pārējām ārpus dzimtenes atrodošamies daļām, kursiem u.t.t. tiek ievāktas skaita ziņas un adreses, lai tām varētu piesūtīt to pašu. Līdz šim to pilnīgāk ir devusi vienīgi 19. divīzija. —

### 32. (3. LATV.) GRENADEIERU PULKS VEĻIKAJAS FRONTE

32. (3. latv.) gren. pulks, atrodoties gājienā Batavo rajonā, saņēma divīzijas pavēli par poziciju iepemšanu Veļikajas upes krastos. Vispirms II btl. bija jāienņem priekšpozicija Veļikajas upes labajā krastā, apm. 3 km no upes ZA virzienā Smyki—Kamenka rajonā. Visas sādžas te bija nodedzinātas un tāpēc kaļavīriem bija jāuzturas skuju būdās pie —15 gr. sala. Tādos apstākļos atradās arī pulka pārējās vienības un pulka stābs. Ar 1. martu pulka komandpunktās pārcēlās uz Ovetčkino sādžu. Viss pulks šai laikā pārņēma kaujas iecirkni uz Veļikajas upes līnijas. I btl. jau atradās pozicijās apm. 1 km R. no Kusovicha līdz Aluferovo.

Tanī pat 1. martā pulks saņēma pavēli doties palīgā 33. (4. latv.) gren. pulksam, jo tieši salaidnē ienaidnieks ielauzās mūsu pozicijās, pārnākdams Veļikajas upi.

Vienīgā rezerve pulksam bija stāba rota, ar ko pulka komandieris steidzās kaimiņam palīgā. Izrādījās, ka 33. (4. latv.) gren. pulks jau

bija ienaidnieku padzinis ar saviem spēkiem. Pulka II btl. maj. Rubēja vadībā atradās Veļikajas upes R. krastā.

19. latviešu divīzijas (bij. 2. brigādes) kājnieku priekšnieks plkv. Veiss, apskatot jauno iecirkni, bija nācis pie slēdziena, ka 19. divīzijai ierādītais iecirknis bija ļoti neizdevīgs aizstāvēšanai, jo ienaidniekam bija atstātas dominējošās augstienes. Tā nāca pavēle, ka 19. divīzijai pozicijas bija jāpārceļ pāri Veļikajas upei uz augstienēm. Līdz ar to arī 32. (3. latv.) gren. pulks savā kreisajā spārnā pozicijas pārcēla pāri upei, ieņemot līniju Seredkino — Slepņi — augst. 82,6 — Sapronova. Ienaidnieks vēl te 3. martā nebija parādījies, tāpēc 32. (3. latv.) gren. pulka I btl. bez kaujas varēja ieņemt norādīto līniju. II btl. nomainīja 33. (4. latv.) gren. puka kreisā iecirkņa vienības līdz Mišķi sādžai ieskaitot.

Pulka labais spārns atradās izbūvētās pozicijās, bet kreisais — I btl. — paugurainā apvidū bez jebkādiem ierakumiem un bunkuriem. Pret šo rīkojumu pulka komandieris cēla iebildumus, bet divīzija palika pie savas pavēles.

Jau 3. martā pulka II btl. radās saskare ar ienaidnieku, jo tas bija pienācis pie upes.

4. martā ienaidnieks uzbruka 5. rotai, 3 tanku atbalstā. Rotai pāri upei vēl nebija prettanku lielgabalu un tanku dūres bija nupat izdotas, ar kuriem kaļavīri nebija apmācīti rīkoties. Tāpēc 5. rota, nevarēdama tanku atbalstīto uzbrukumu apturēt, bija atkāpusies uz Veļikajas upes R. krastu. 5. rota vēl nebija paspējusi arī ierakties. Nekavējoši tika ievadīts pretuzbrukums ar 1. rotas 2 vadiem un stāba rotu kapt. Līduma vadībā. Šo uzbrukumu atbalstīja 2 vieglie divizioni no 15. art. pulka un 1 smagā baterija no kāda vācu art. pulka. Pretuzbrukums sākās 4. martā plkst. 13.00. Jāpārvār bija aizsalusī Veļikajas upe un apm. 1 km atklāts lauks. Mūsu artilerijas atbalsts bija tik efektiķs, ka uz mūsu uzbrūkošām vienībām neatskanēja neviens šāviens. Tā bez zaudējumiem atguva mūsu pozicijas Seredkino—Slepņi sādžā. Šai vietā pozicijās palika 1. rota, bet stāba rota atgāja pulka rezervē. Par šo sekmīgo uzbrukumu un atiešanu no Belebelkas pozicijām pulka komandieri plkv. Kripenu apbalvoja ar EK 2.

4. martā naktī un visu 5. martu turpinājās ienaidnieka uzbrukumi Seredkino—Slepņi. Poziciju priekšā bija kāda ieleja, kas ļāva ienaidniekam pievirzīties mūsu ierakumiem uz dažiem desmit metriem. Šo ieplaku ienaidnieks vienmēr izmantoja uzbrukumiem. Kādā drupu kambarī iebruka ienaidnieka grupa, ko padzina rotas komandieris kapt. Līdums ar 3 vīriem. Ienaidnieks atstāja daudz kritušos. 1. rota

nepārtrauktos uzbrukumos bija ļoti nogurusi, bet dienas laikā to nomainīt nevarēja. 5. marta vakarā 1. rotu nomainīja 5. rota. Vēlāk noskaidrojās, ka šīnīs 2 diennaktīs pie Seredkino—Slepņi bija iznīcīnāts vesels ienaidnieka pulks.

6. martā ienaidnieks no jauna uzbruka plašākā iecirknī, jo vērsās arī pret augst. 82,6, ko aizstāvēja 3. rota vlti. Jauntirāna vadībā. Rota zaudēja Seredkino—Slepņi, kā arī augst. 82,6.

6. martā, vēlu vakarā, sākās mūsu pretuzbrukums, kas vispirms vērsās pret augst. 82,6. Sākumā mūsu flankējošais pretuzbrukums deva labas sekmes un ienaidnieks bēga, bet tad tas tanku atbalstā pārgāja pretuzbrukumā un atsvieda mūsu 3. rotu ar sapieru vadu atpakaļ. Uz kaujas lauka palika daudz mūsu ievainoto, no kušiem labu daļu ar kādu vietējo prettriecienu izdevās izglābt. Vācu prettanku rota arī cieta smagus zaudējumus. Tā ienaidnieks paturēja augst. 82,6 un Seredkino—Slepņi. Mūsu līnija tagad pieslējās Veļikajas upei pie Dolsino un gāja tālāk uz Pozolotino — augst. 93,4. Aiz augst. 93,4 pa kreisi stāvēja 19. divīzija. Šai rajonā ienaidnieks uzbrukumus pārtrauca, jo savus pagaidu mērķus bija sasniedzis. No gūstekņiem gan pienāca ziņas, ka ienaidnieks dziļākā aizmugurē pulcina veselu triecienu armiju. Ieņemtās augstienes ienaidniekiem bija izdevīgas artilerijas novērošanas punktiem.

Saslimušā I btl. komandiera kapt. Ozoliņa vietā stājās kapt. Hāzners, un par pulka adjutantu nāca kapt. Lanka.

7. martā, salaidnē ar 19. divīziju, iebruka ienaidnieks, ko viegli likvidēja kopējā pretuzbrukumā.

Šīnīs dienās pienāca 34. (5. latv.) gren. pulks, kas nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulku labā spārnā, bet 15. div. izlūku btl. kreisā. Ar 8. martu pulks pārgāja div. rezervē. I btl. novietojās Beljakovas rajonā, bet II Ovečkino. Pulka komandieris plkv. Krīpens saslima un devās uz slimnīcu Rīgā. Pulka komandēšanu pārņēma maj. Rubenis, bet II btl. — kapt. Robiņš. Laikā no 5. līdz 7. martam pulks saņēma apm. 300 vīru papildinājumu. Plkv. Krīpens pulkā atgriezās 7. aprīlī.

6. aprīlī, Liepājā, plkv. Krīpens saņēma pulkam dāvāto karogu. To dāvināja Liepājas pilsētas un apriņķa pašvaldības un organizācijas. Karoga devīze „Tēvu zemes mīlestību mēs ar darbiem rādīsim.”

Atrodoties rezervē, pulks izveda kaujas mācības. 8. martā notika pulka kaļavīru apbalvošana un kritušo apbedīšana Brāļu kapos pie Novgorodkas. 10. martā pulku apmeklēja divīzijas komandieris ober-firers Helmanis ar kājnieku priekšnieku plkv. Silgaili.

32. (3. latv.) gren. pulks rezervē atradās līdz 15. martam, kad 19. div. 43. (2. latv.) gren. pulka iecirknī, tuvu pie salaidnes, augst. 93,4 rajonā, ienaidnieks iebruka mūsu pozicijās līdz pat Novij-Putj. Pulka I btl. bija jāizdara pretuzbrukums, ko vadīja plkv. Silgailis. Bez artillerijas un citu smago ieroču atbalsta bataljonam stāvokli atjaunot neizdevās, bet tas nodibināja sakarus ar pa labi esošo izlūku btl. un pa kreisi — 43. (2. latv.) gren. pulka II btl. Ienaidnieks kaujā bija ievadījis arī savus tankus. I btl., ciešot smagus zaudējumus, frontes nepārtrauktību tomēr līdz vakaram noturēja. Divīzijas komandieņa pavēli — atgūt nakts uzbrukumā augst. 93,4 I btl. tomēr nevarēja izpildīt, jo btl. bija palikuši tikai 23 vīri.

Otrā dienā — 16. martā, plkst. 17.00 nolēma uzbrukumu atjaunot, pie kam uzbrukumā piedalījās 32. (3. latv.) gren. pulka atlikušais I btl., 2 rotas no 43. (2. latv.) gren. pulka un 44. (6. latv.) gren. pulka I btl., kas bija tikko ieradies no Rīgas vltн. Vilka vadībā. Uzbrukumu atbalstīja 3 art. divizioni un 1 štukas eskadriļa (26 lidmašīnas). Pirmo uzbrukumu augstienei 93,4 lidmašīnas izdarīja plkst. 16.00, otro — plkst. 17.00, pēc kam sekoja 10 min. ilga artillerijas sagatavošana. Pēc tam mūsu vienības pārgāja uzbrukumā un augstienei 93,4 ieņēma bez zaudējumiem. Šī bija pirmā kauja Latviešu leģiona vēsturē, kur abu divīziju vienības, latviešu virsnieku vadībā, piedalījās kopējā uzbrukumā, gūstot labus panākumus.

Pēc tam šīnī iecirknī iestājās klusums. Ar EK I apbalvoja plkv. Silgaili un kapt. Hāzneri, bet ar EK II — vltн. Vilku. Pēc kaujas plkv. Silgaiļa kaujas grupa savu darbību izbeidza un plkv. Silgailis atgriezās pie div. vadības.

32. (3. latv.) gren. pulka II btl. kapt. Robiņa vadībā visu šo cīņu laikā atradās div. rezervē, Ovečkino rajonā. Kāds vācu policijas motorizētais btl., naktī no 17. uz 18. martu, nomainīja arī I btl. I btl. palika div. rezervē Beljakovo sādžā. No I btl. 150 vīriem, kas 15. martā ievadīja pretuzbrukumu, atgriezās tikai 50 vīri, pie kam zaudējumi sastādījās galvenā kārtā no ievainotiem, jo kritušo bija maz. Stipri cietis bija virsnieku sastāvs. Divās atpūtas dienās btl. papildināja uz 100 vīriem.

Naktī no 21. uz 22. martu I btl. atkal atgriezās savā bijušā frontes iecirknī un nomainīja vācu policijas btl. Policijas btl. atstāja ap 1.000 mīnas un 2 mīnmetējus. Līdz 26. martam šajā iecirknī bija klusums.

26. martā sākās ienaidnieka lieluzbrukums 34. (5. latv.) gren. pulka iecirknī, sākot no Mišni līdz Pozolotinai. Uzbrukums izdevās un ienaidnieka spēki pārgāja Vēlikajas upi visā pulka iecirknī. I btl. rezervei — 1. rotai bija jāizvirzās uz Aluferovo, lai norobežotu ie- nieka izplēšanos Z. virzienā.

19. divīzijas komandieris pārņēma I btl. savā padotībā un iecēla kapt. Hāzneri par Novij-Putj kaujas iecirkņa komandieri, pakļaujot viņam 5 bataljonus un 1 rotu. Tai pat laikā 19. divīzijas komandieris no kaujas iecirkņa izņēma 43. (2. latv.) gren. pulku. Visas šīs vienības izvirzīja pozicijās no Beljakovas līdz Aluferovo ar uzdevumu noturēt ienaidnieka virzišanos 19. divīzijas labajā spārnā. Šo uzdevumu arī sekmīgi izpildīja. 26. marta naktī kapt. Hāzners Novij-Putj kaujas iecirkņa komandieņa pienākumus nodeva 43. (2. latv.) gren. pulka komandierim plkv. Lobem.

II btl. ieņēma aizsprosta pozicijas ZA no Oveškino. Naktī no 26. uz 27. martu 1. rotas iecirknī pie Aluferovo kaujā iznīcināja 4 ie- naidnieka tankus.

Tomēr ienaidnieka uzbrukums 15. divīzijas iecirknī marta beigās bija devis sekmes un iepriekšējo stāvokli vairs neizdevās atjaunot.

15. divīzija bija stipri cietusi šais kaujās, kamēr 19. divīzija bija stipri sarukusi atkāpšanās cīņās no Volchovas.

Laikā no 27.—28. martam 32. (3. latv.) gren. pulkam pienāca pa- pildinājums — III btl. ar apm. 650 vīriem.

1943. gada novembra beigās, kad pulks aizbrauca uz fronti, Paplakā ieradās *majors Šmits* ar uzdevumu formēt jaunas vienības. Viņam bija pietekošs skaits virsnieku un kopā ar dažiem 32. (3. latv.) gren. pulka atstātiem virsstata virsniekiem, viņš uzsāka šo jauno vie- nību formēšanu. Tā līdz 20. decembrim bija radies jauns frontes pa- pildinājuma btl. (Feldersatz Btl.). Pēc tam uzsāka formēt pie btl. t.s. A rotas. Rotas bija ieģērta, bet bez apbruņojuma.

1944. g. 8. janvārī no tām 350 vīrus nosūtīja uz Jelgavu artilerijas pulkam. 10. janvārī Paplakā ieradās *plkv. Apsītis* kā jaunformējamā 3. apmācības pulka komandieris. Šīnī pulkā iekļāva visas A rotas, izveidojot no tām pulka I btl. Šī btl. komandēšana bija uzdota *pltn. Skudrulim*. Rotu komandieji bija 1. rotai (vēlāk 9.) — *vltn. Rut- kasts*, 2. rotai (vēlāk 10.) — *vltn. Birgelijs*, 3. rotai (vēlāk 11.) — *kapt. Blāķis*, 4. rotai (vēlāk 12.) ložm. — *vltn. Cubins*. Adjutants — *vltn. Birkmanis*.

Parastais rotu stiprums bija 140 vīru, ložm. rotā — 180. Bataljons pirmos ieročus saņēma februārī, martā kādas patšautenes un 1 granātmetēju. Btl. ik pa laikam bija jāsūta papildinājumi uz dažādām kaļaspēka daļām. Apavu trūkuma dēļ daudzi nevarēja piedalīties mācībās.

18. martā btl. izbrauca uz fronti. Solīja, ka kārtīgu apmācību saņems piefrontes joslā. Vienības vēl papildināja no 3. apmācības pulka. Pirms braukšanas saņēma arī apavus, virtuves, transporta ratus, zirgus. Btl. sastāvs izbraukšanas dienā bija: 11 virsnieki, 650 instruktori un kareivji, pēdējie bez ieročiem. Ešalonu līdz Abrenei pavadīja bruņota sardze — 20 vīri.

22. martā btl. izlādējās Abrenē. No Abrenes, pēc 6 stundu gājiena, btl. sasniedza novietojuma vietu — Katlovu — 2 lielas sādžas, apm. 30 km no Latvijas robežas. Vietējie iedzīvotāji bija jāsaspiež, lai varētu novietot btl. kaļavīrus. Apkārtnē darbojās partizāni, bet btl. vēl nebija apbrūnots.

27. martā tomēr btl. apbrūnoja: uz katru rotu 4 patšautenes, 4 mašinpistoles, 6 pistoles, uz katru vīru šautene un 2 rokas granātas.

Vēl tās pašas dienas vakarā btl. izbrauca uz fronti. Bija zināms, ka ienaidnieks iebrucis 15. divīzijas rajonā.

28. martā, pēc ierašanās frontē, btl. tūlīt iesaistīja priekšējās līnijās. 9. un 10. rota ierakumos, 11. rota palika Juzefovo, bet 12. rota līnijā pie btl. komandpunkta. Šīnīs pozicijās btl. cieta smagus zaudējumus: līdz aprīļa sākumam palika tikai apm. 150 vīri. Jo sevišķus zaudējumus btl. cieta pie „Baznīcas kalna”. Krita arī btl. komandieris pltn. *Skudrulis*. No virsniekiem bija palicis tikai 12. rotas komandieris vlt. *Cubins*.

Naktī no 4. uz 5. aprīli 32. (3. latv.) gren. pulku nomainīja un tas devās korpusa rezervē D. no Goraj. Tomēr uz rezerves rajonu izdevās aiziet tikai stāba rotai un II btl., jo III btl. piedalīja vēl cīņās 5. aprīlī pie Pečane kalna. I btl. 5. aprīļa pēcpusdienā piedalīja 19. divīzijas 42. (1. latv.) pulkam un novietoja pozicijās Veļikajas upes A. krastā Z. no Novij-Putj.

7. aprīli III btl. pārvietoja pie pulka novietojuma Goraj rajonā rezervē, bet I btl. līdz 13. aprīlim pie 42. (1. latv.) gren. pulka Ošidkovo rajonā.

Aprīļa sākuma kaujas Novij-Putj rajonā galvenā kārtā cīnījās 19. divīzija. I btl. iecirknī līdz 13. aprīlim nekādas kaujas nenotika. 13. aprīlī frontē atgriezās pltn. *Vīksna* un nomainīja kapt. Hāzneri, kuļš

pārņēma III btl. komandēšanu. 15. aprīlī kapt. Hāzners saslima un pie pulka atgriezās tikai 6. maijā. 17. aprīlī I btl. nomainīja un tas nonāca pulka rezervē.

### 33. (4. LATV.) GREN. PULKA CĪNAS PANTHER POZICIJĀS PIE VEĻIKAJAS UPES

1944. gada 29. februārī pulks pēc vienas nakts atpūtas saņēma pavēli ieņemt t.s. „Panther” pozicijas Veļikajas upes R. krastā. Kā papildinājumu pulkam piedalīja 15. (1. latv.) div. rezerves btl. 4. rotu.

1. martā sākās kaujas troksnis pulka kreisajā iecirknī, kur bija novietota rezerves btl. 4. rota (trauksmes rota). Šai iecirknī ienaidnieks arī ielauzās. Pulks sagatavojās pretuzbrukumam ar instruktoru un 7. rotu un 1 vadu no 5. rotas. Ienaidnieks jau bija sasniedzis mežiņu, kas atradās R. no Kusovichas. Plkst. 08.00 vienības bez artillerijas atbalsta pārgāja pretuzbrukumā. Mūsu spēki virzījās strauji uz priekšu. Šai brīdī pulka komandieris plk. Janums ar tālskatu novēroja, ka Košinas sādžas tuvumā pa kādu gravu tuvojas kāds ienaidnieka bataljons. Lai aizkavētu šī papildinājuma ierašanos, pulka komandierim izdevās pierunāt artilerijas diviziona komandieri — pa Košinas ciemu dot uguni. No izšautiem 7 šāviņiem 3 trāpija tieši ienaidnieka kolonnu, kuŗā izcēlās pilnīgs sajukums. Pa to laiku mūsu pretuzbrukums stāvokli bija atjaunojis.

Sekoja ienaidnieka jauns uzbrukums, ko tomēr atsita. Kauja beidzās ar pilnīgu mūsu uzvaru. Mums bija 6 kritušie, bet ienaidniekiem ap 80, 2 gūstekņi — virsnieki un 2 kareivji.

3. martā pulka II btl. nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulks.

33. (4. latv.) gren. pulkam uzdeva ieņemt poziciju gar Sorot upi, sākot no Voronočas līdz Sorot upes ietekai Veļikajā un tālāk gar Veļikajas upi līdz Mišni sādžai, to ieskaitot. Pulkam pakļāva 15. (1. latv.) gren. divīzijas Izlūku bataljonu, kas palika pie pulka līdz 10. martam, kad to nomainīja I btl.

I btl. pie pulka atgriezās tikai 5. martā, tāpat kājnieku baterija un prettanku lielgalbu vads. I btl. ilgu laiku atradās svešas divīzijas pakļautībā, kur cieta smagus zaudējumus. Tā I btl. 1. rotu, *vltn. Sot-*

nieka vadībā, jau 1944. gada 24. janvārī, pēc ierašanās frontē, piedalīja vācu 205. divīzijai, resp. majora Vunderlicha kaujas grupai. Vācu divīzijas bija stipri saļukušas un divīzijas vārdu nesa vairāk uz papīra. Mūsu rotai ierādija patstāvīgu kaujas iecirkni starp vācu vienībām. Par rotas gaitām ir zināms ļoti maz. Zināms, ka rota atradās Z. no Novo-Sokolnikiem. Ap februāra vidu rotai bija palicis tikai ap 20—25 vīru. 8 bija krituši, pārējie ievainoti un apsaldejušies. Vltn. Sotnieks šai laikā devās uz aviācijas vienību un rota palika kāda kaprāja vadībā. Dažas dienas pēc tam rota atradās kādā priekšgrupā, ko ienaidnieks ielenca un pilnīgi iznīcināja. Palika tikai priekšgrupas komandieris. Rotas virsseržants ar saimniecības vezumiem (7 pajūgi un 11 kareivji — braucēji) ieradās I btl. komandieņa rīcībā. Tā 3—4 nedēļu laikā 1. rota bija beigusi pastāvēt. Droši vien daudzi bija vienkārši izkliduši un vēlāk atradās. Vāciešu vadība šo vienību nebija taupījusi.

26. janvārī pienāca pavēle, ka arī pārējām I btl. rotām bija jādodas uz pozīcijām Bordino rajonā (Barbarosas pozīcijās). Btl. iedalīja majora Šittenhelma kaujas grupā, kas bija padota tai pašai 205. vācu divīzijai. Majors Šittenhelms bija divīzijas sapieņu btl. komandieris.

Šai laikā btl. sastāvs un apbrunojums bija sekojošs:

*Bataljona stābs:*

Bataljona komandieris — majors A. Ameriks,  
Bataljona adjutants — ltn. Neilands,  
Bataljona ārsts — ārsts-ltn. Balodis,  
Bataljona saimn. virsnieks — kapt. Freibergs,  
Bataljona rakstvedis — kapr. Birzgalis,  
Bataljona stāba virsseržants — kapr. Bite,  
Btl. sakaru grupas k-ris — kar. Aperjots (?),  
Bataljona tulks — kar. Jansons.

*1. rota:*

Rotas komandieris — vltn. Sotnieks,  
Vada komandieris — ? (kritis 1944. g. febr. sākumā).

*2. rota:*

Rotas komandieris — v.v. Unterbergs,  
Rotas v-seržants — vserž. Kažoks.

*3. rota:*

Rotas komandieris — ltn. Kubulinš,  
Vada komandieris — v.v. Bonaparts.

*4. rota:*

Rotas komandieris — ?

Rotas virsseržants — vserž. Zvaigzne.

Bataljonam piedalītās vienības:

*Kājnieku lielgabalu rota:*

Rotas komandieris — kapt. Blūms,

Smagā vada komandieris — vltn. Žukovskis.

*Prettanku lielgabalu vads:*

Vada komandieris — ltn. Krūze.

*Bataljonā ietilpst ošo kaņavīru skaits:*

Bataljona stābs	apm. 50
1. rota	apm. 100
2. rota	apm. 100
3. rota	apm. 100
4. rota	apm. 130
Prettanku lielg. vads	apm. 30
Kājn. lielg. rota	apm. 130
<hr/>	
Kopā vidēji	apm. 600

no kuļa skaitlā ir jāatskaita bojā gājusī 1. rota, apm. 100 kaņavīru, tā kā majora Amerika rīcībā faktiski atradās tikai apm. 500 kaņavīru.

*Bataljona ieroči:*

Bataljona stābā	— 1 patšautene.
1. rotā	— apm. 12—15 ptš., no kuļa skaita vēlāk pēc kaujām rotas virsseržants bataljonam nodeva apm. 2—3.
2. rotā	— no 12—15 patš.
3. rotā	— 16 ložm., kuļi savas nestabilitātes dēļ pa lielākai daļai tika izmantoti kā ptš.
4. rotā	— 3 patšautenes,
Kājn. lielg. rotā	— 2 smagie lielgabali, 3 vieglie lielgabali. 1 patšautene,
Prettanku lielg. vads	— 3 gab. 75 mm lielgabali.

Kopskaitā var reķināt, ka bataljona rīcībā skaitījās sekoši ugunsieroči:

Patšautenes un ložmetēji	apm. 50 gab.
Granātmetēji	apm. 8 gab.
Sm. kājn. lielgabali	2 gab.
Vieglie kājn. lielgabali	4 gab.
Prettanku lielgabali 75 mm.	3 gab.

Bataljona apbruņojums bija jauns, moderns un atbilstošs taktiskām prasībām. Arī ieroči bija pietiekošā skaitā. Vienīgi transports nebija pietiekošs un tikai uz riteņiem, kas ziemas laikā nebija piemērots. Trūka ragavu, ko gādāja no vietējiem iedzīvotājiem. Zirgi bija noliesējuši, maza auguma. Trūka elpe. Btl. komandieŗa rīcībā bija 1 „Schwimm” vāgis un saimniecības vajadzībām 1 smagais auto. Apģērbs bija pietiekošs, uzturs apmierinošs, tāpat medicīniskā palīdzība. Techniskie sakaru līdzekļi un sapieņu darba rīki bija nepietiekoši.

Nakti no 26. uz 27. janvāri I btl. pavadija sādžā DR no Faljutino. Btl. bija jāpārņem kaujas iecirknis Santalova sādžas rajonā, nomainot 205. vācu divīzijas lauku papildinājumu btl. 2 rotas no šī vācu btl. piedalīja mūsu I btl. Tomēr btl. komandieris majors Ameriks nevarēja pilnīgi noteikt par šīm vācu vienībām un viņu novietojumu. Tā bija sarežģīta kārtība.

Nakti no 27. uz 28. janvāri btl. ar piedalītām vācu vienībām ieņēma norādīto kaujas iecirkni. Iecirkņa platums bija apm. 5 km, ko ieņēma ar 4 rotām galvenajā kaujas līnijā, atstājot 1 rotu rezervē. Btl. komandpunktats atradās kalnā pie Burvovas sādžas. Pozicijas bija labi izbūvētas, labām ligzdām un bunkuriem. Ierakumu priekšā bija trīsrindīgs dzeloņdrāšu žogs un tanku grāvis. No 2. rotas izbīdiņa priekšgrupu Santalovas sādžas drupās. 29. janvāra naktī priekšgrupai iznāca sadursme ar ienaidnieka izlūku patruļu. Ienaidnieka izlūku patruļa sarunājusies vāciski, tāpēc mūsējie domājuši, ka nāk vācieši. Tas devis iespēju ienaidniekiem pienākt tik tuvu un samest mūsu priekšgrupas pozīcijās rokas granātas. Izcēlies apjukums, daži mūsējie atgājuši, bet ienaidnieka izlūku patruļa pēc tam pazudusi. Mūsējie bija zaudējuši: 3 ievainotos un 1 bez vēsts pazudušo. Vēlāk izrādījās, ka vācieši zinājuši par kādu ienaidnieka kaujas vienību, kas saformēta no vācu kaŗa gūstekņiem. Vēlāk šai vietā priekšgrupu vairs neizlikā.

Janvāra pēdējās dienās bija novērota kustība bij. priekšgrupas vietā — Santalovas sādžā. Mūsējie nolēma izlūkot un noskaidrot kustības cēloņus. Kapr. Bite ar 6 vīriem veica uzdevumu, bet nevajadzīgi ielaižoties ar ienaidnieku kaujā, zaudēja: 1 kritušo, 1 bez vēsts pazudušo un arī pats bija smagi ievainots. Izlūkošana pierādīja, ka Santalova ieņemta, izbūvēta un nocietināta. Mēģināja ienaidnieka nocietinājumus likvidēt ar artilerijas uguni, bet tas neizdevās.

Drīz btl. iecirkni atstāja, jo divīzijas labajā spārnā bija dzīļš ienaidnieka iebrukums. I btl. šo pozīciju atstāja 6. febr. naktī, lai dotos uz Nibelungu pozīcijām — Borisovo. 7. februārī btl. kopā ar vācu

vienībām ieņēma kaujas iecirkni. Ierakumi te nebija izbūvēti, trūka arī bunkuri. Rotām bija jāizliek priekšgrupas. Kamēr tās vēl nebija izliktas, notika pārpratums un kāda ienaidnieka vienība — apm. 60 vīru ar 1 pajūgu bija pienākusi kādam mūsu patšautenes postenim un saukusi: „Biedri nešauj, padodies!”. Postenis bija aizbēdzis un ienaidnieks ielauzies 3. rotas iecirknī. Rotas komandieris ltn. Kubuliņš ar savu vadibas grupu un vēl dažiem kaļavīriem, iebrukumu likvidēja.

Tomēr mūsu zaudējumi bija: 3 krituši, 3 ievainoti, to starpā arī ltn. Kubuliņš. Ienaidnieks zaudēja ap 20 kritušos.

2. rotas priekša Faljutinas sādžā vācieši bija izbīdījuši savu priekšgrupu apm. 15 vīru stiprumā. Šo priekšgrupu ienaidnieks bija „nocēlis” pilnā sastāvā, jo neviens vācu kaļavīrs neatgriezās uz mūsu linijām.

8. februāra rītā sākās ienaidnieka uzbrukums 2. rotai, Mankovas sādžā. Ienaidnieks uzbruka apm. btl. stiprumā ar artilerijas atbalstu. Pirmo uzbrukumu mūsu 2. rota atsita. Tomēr artilerijas atbalstā ienaidnieka kājnieku spiediens arvien pastiprinājās. Laikā piesteidzās btl. komandieris ar 2 grupām un kopīgi ienaidnieku atsita. Ar mūsu spēku palīdzību arī vācu rota atsita uzbrukumu. Mūsu zaudējumi: 2 krituši un 4 ievainoti. Ienaidniekam — apm. 40 kritušo. Šai kaujā galvenie nopelni bija 2. rotas komandierim *vv. Unterbergam*, kurš atradās vienmēr tur, kur bija visbīstamākie momenti. Kad otrā rītā pēc kaujas pārmeklēja priekšlauku, tad atrada 1 pilnīgi neievainotu ienaidnieka kaļavīru — gruzīnu.

Turpinājās poziciju un bunkuru izbūve.

9. februārī ienaidnieks pa mūsu pozicijām „nospēlēja” „Stalina ērģeles”, nodarot lielus zaudējumus: 2 kritušos un 10 ievainotos.

Dažas dienas pēc tam I btl. izņēma no majora Šittenhelma padotības, bet tad tas nonāca 69. vācu rezerves divīzijas padotībā, resp. kāda vācu pulka, kuļu komandēja *majors Mačeks*. Ar šo vācu komandieri majoram Amerikam izveidojās normālas kaļavīru attiecības. Divīzijas komaidieris bija *generālmajors Reins*.

Nibelungu pozicijās I btl. nostāvēja visilgāk — apm. 20 dienas.

Kādu nakti mūsu ierakumos iemaldījās ienaidnieka izlūku patruļas priekšnieks, paskaidrodams, ka pārnācis labprātīgi, kaut likās, ka viņš nomaldījies.

Īsi pirms Nibelungu poziciju atstāšanas btl. izdarīja nakts izlūkošanu ar uzdevumu — saņemt „mēli”. Izlūku patruļu, 12 vīru sastāvā, vadīja *v.v. Bonaparts*. Tomēr gūstekni dabūt neizdevās.

Nibelungu pozicijās I btl. zaudēja 9 kritušos, kas apglabāti Borisovas sādžā.

Bataljona atiešana iesākās 25. februārī vakarā pa ceļu: Borisovo—Novaja—Bordino, apm. 60 km. Gājiens virzījās pa kalnainu apvidu, pieputinātiem ceļiem un prasīja no kaļavīriem lielu piepūli. Nolaidības pēc ceļā pauzaudēja 2 prettanku liegabalus.

Jaunās pozicijas bija „Panther” līnija. Jaunais iecirknis bija 6 km plats. Btl. iecirknī vajadzēja izlikt 2 priekšgrupas, apm. 2—3 km GKL priekšā. Kreisā priekšgrupa — latviešu vienībām, labā — vācu. „Panther” pozicijas bija labi izbūvētas. Tās I btl. galīgi ieņēma 27. februārī.

Kavējoties ar priekšgrupu izlikšanu, iznāca tā, ka nodomātā vietā atradās jau ienaidnieks. Šajās dienās btl. ierakumus apmeklēja vācu divīzijas komandieris gen.-maj. Reins. Atceļā divīzijas komandieris iegriezās btl. komandpunktā un ļoti neapmierināts izteicās, ka ierakumos atradis sarūsējušu šauteni un netīrītu patšauteni. Divīzijas komandieris nebija apmierināts arī ar priekšgrupu izlikšanas nokavēšanu. Pēc btl. komandieņa paskaidrojumiem divīzijas komandieris tomēr aizbrauca apmierināts. Gen.-majors Reins vēlāk krita, atkāpjoties no Polijas. Majors Mačeks vēlāk cīnījās, aizstāvot Rīgu.

29. februārī rīta krēslā mūsu 2. rotas iecirknī ienaidnieks nemanot pievirzījās līdz dzeloņdrāšu žogam un iebruka mūsu ierakumos. Iebrukumu izdevās ierobežot. Beigās arī ieņemt, saņemot gūstā 18 ienaidnieka kaļavīrus. Uzbrucēji bija piederējuši 186. gvardes divīzijai. Pirmā gājiņa bija uzbrucis 1 btl., tad vēl otrs. Pirmais bataljons bija gandrīz iznīcināts, otrs ļoti smagi cietis. Bez mūsu 2. rotas, kas iznesa galveno kaujas smagumu, atzīmējama arī vācu sakaru virsnieka *kapt. Volka* darbība, kas ar saviem vācu vīriem, kaujas beigu posmā, nāca talkā atkaņot zaudēto bunkuru un kādas grupas pozīciju. Mūsu zaudējumi: 2 ievainotie.

Pret pavēli — nodot 6 patšautenes vācu pulkam, protestēja btl. komandieris majors Ameriks, ierazdamies 1. marta vakarā Kudeverā pie vācu pulka komandiera un iesniegdamas savu atteikšanās rakstu. Pārrunāja arī iespēju btl. atgriezties pie sava — 33. (4. latv.) gren. pulka. Vācu pulka komandieris sazinājās ar savu divīzijas komandieri un solīja nedēļas laikā btl. dot iespēju nokļūt atkal savā pulkā. Tad btl. komandieris atsauca savu atteikšanos. Iesniedza arī apbalvojamo un paaugstināmo sarakstus. Visus iesniegtos, arī v.v. Unterbergui, apbalvoja ar EK II.

Ienaidnieka 186. gvardes divīzija, piedzīvojusi 29. februāra dienā smagu sakāvi, nākošo uzbrukumu plānoja naktī.

2. martā plkst. 21.00 ienaidnieks uzsāka mūsu poziciju apšaudi ar saviem smagajiem ieročiem. Sevišķi smagi apšaudīja Andruškino. Pa šo apšaudes laiku ienaidnieka kājnieki bija pievirzījušies iespējamai tuvu un ielauzās 2. rotas kreisā spārnā. Ievainoja rotas un vadības grupas komandiečus. Btl. komandieris pavēlēja ieroču virsniekam ar visiem brīviem vīriem doties Andrušķino virzienā un nosprostot ienaidnieka virzišanos dziļumā. Uz pulka komandiera pavēli btl. komandieris ar saviem 4—5 vīriem un 12—15 vāciešiem devās uz Andrušķino. Ceļā maj. Ameriku ievainoja ar sprāgstoso lodi. Tas bija 2. martā plkst. 23.00.

Citos iecirkņos ienaidnieks visur bija atsists un tālāk par Andrušķino necentās lauzties. Arī 3. marta pretuzbrukums, kapt. Volka vadībā neizdevās. Ievainoja kapt. Volku. Vēlāk ar tankiem un divīzijas rezervi ienaidnieku no Andrušķino tomēr padzina. 2. rota zaudēja 2 kritušos un 5—6 ievainotos. No ierindas izkrita arī pēdējais mūsu prettanku liegabals.

I btl. vadību pārņēma prettanku lielgabalu rotas komandieris *kapt. Blūms*. Dažas dienas pēc tam I btl. nomainīja un nosūtīja 33. (4. latv.) gren. pulka rīcībā uz Ostrovas rajonu, kur btl. ieradās 5. martā. Šai laikā btl. sastāvs bija: 7 virsnieki, 21 instrucaors un 294 kareivji. Btl. zaudējumi: 15 kritušie un apm. 40 ievainotie. Btl. bija cīnījies ar lielu sīkstumu un varonību.

1944. gada marta pirmajā pusē pulka iecirknī valdīja liels miers.

24. marta rītā pulka novērotājs ziņoja, ka naktī mežā ZA no Šelesvo iebraukušas vairāk nekā 100 ienaidnieka automašīnas. Arī artillerija izdarīja piešaudi. Mūsu radiostacija bija uzķērusi krievu radio vilni, pa kuļu pašreiz kāds ienaidnieka diviziona komandieris korīģēja piešaudi. Pulka komandierim pāris reizes izdevās uguni nokorīgt nepareizi, kamēr ienaidnieka artlerijas komandieris saprata, ka tiek mulķots un sāka neganti lamāties. Bija skaidrs, ka ienaidnieks gatavo lielāku uzbrukumu. Par to pulka komandieris plk. Janums informēja divīzijas stābu, izsakot domu, ka ienaidnieka uzbrukums varētu būt gaidāms no Sorot upes līdz Dolšino.

Divīzijas stābs savukārt sagaidija uzbrukumu gar dzelzceļu, ar mērķi Puškinskiji Gori. Sorot upe bija apm. 30 m plata un 1,5—2 m dziļa. Upe vēl bija aizsalusi, bet pavasarīs jau tuvojās. Veikojas upē ledus vēl bija stiprs un kājnieki varēja droši iet pāri. Nedrošs likās posms no Šelesovo līdz Sisovkai. Pulkam municiju izdeva ļoti taupīgi

un pēc tās bija jābrauc uz divīzijas municijas punktu, kas bija patālu no pulka un pulka mašīnas dienā varēja veikt tikai 2 braucienus.

26. martā sākās ļoti stipra ienaidnieka artilerijas un citu smago ieroču uguns. Sevišķi spēcīga tā bija pa Glaskovskaja Artel un Kosarimovo rajonu, skarot pozicijas no Sorot upes ietekas līdz Kusovicha. Smagumpunkts ienaidnieka apšaudei bija tomēr 34. (5. latv.) gren. pulka pozicijas, ko apšaudīja arī ar zalvju lielgabaliem no Nifaki. Mūsu artilerija gan šāva, bet ļoti atturīgi, jo nebija municijas. Ienaidnieka artilerijas sagatavošana turpinājās veselu stundu un plkst. 06.45 tā kājnieki pārgāja uzbrukumā. No 33. (4. latv.) gren. pulka novērošanas punkta varēja redzēt, ka ienaidnieka kājnieki atstāj savus ierakumus un pa klaju lauku dodas uz upi. Arī no meža, kas atradās D. no Sisovka, iznāca 2 rotas un devās uz upi. 33. (4. latv.) gren. pulka ložmetēju vads un granātmetēji no Kosarimovo atklāja pa ienaidnieka uzbrūkošiem kājniekiem uguni. Izsauca arī kājnieku baterijas sprostuguni, kas ienaidniekam nodarīja jūtamus zaudējumus. Pie upes ienaidnieks nonāca mūsu ložmetēju sprotugunī, kas radīja ienaidnieka rindās sajukumu un tas devās atpakaļ. Tikmēr Soborova un Kusovicha rajonā, ko aizstāvēja 34. (5. latv.) gren. pulks, ienaidnieka kājnieki jau pārgāja upes ledu un bez steigas tuvojās mūsu pozicijām. No tā varēja spriest, ka 34. (5. latv.) gren. pulka ieroči jau bija izgājuši no ierindas. Ienaidnieka artilerija turpināja šaut pat tad, kad viņu kājnieki iebruka mūsu ierakumos un daži lādiņi pat sprāga pašu rindās. Tikai, kad ienaidnieka kājnieki bija ielauzušies dziļāk 34. (5. latv.) gren. pulka pozicijās, viņu artilerijas uguni pārnesa dziļumā.

Plkst. 07.40 ienaidnieka kājnieki jau uzbruka 33. (4. latv.) gren. pulka trauksmes rotai pie Mišpi no aizmugures. Rota atgāja. Pulka komandieris steidzīgi izsauca 7. rotu no Nov. Berezovkas, jo varēja gadīties, ka ienaidnieka kājnieki parādīsies jau pulka komandpunktā pie Šelichonovas aizmugurē. Pagaidām pulka sapieņu vads ieņēma pozicijas Veļikajas upes krastā ar fronti uz ZR. Drīz arī ienaidnieki kājnieki parādījās uzkalniņā, apm. 1 km Z. no Jachnovo. Ienaidnieka zalvju lielgabali jau šāva pa Jachnovo un Šelichnovo, bet prettanku lielgabali ar tiešu tēmēšanu pa pulka komandpunktā logiem un durvīm. Nonāvēja 1 un ievainoja 2 mūsu kašavīrus.

Kamēr ieradās 7. rota, pulka komandpuncts bija jāaizstāv pašam pulka stābam. Kopā ar sapieru vadu vajadzēja aizstāvēt arī tiltu, kas atradās pie pulka komandpunktā pāri Veļikajai.

Mūsu sapieru vadam bija tikai viena patšautene, bet arī tā kopā ar šauteņu ugumi nodarīja uzbrucējam lielus zaudējumus. Ienaidnieka kājnieki bija spiesti meklēt aizsegū.

Plkst. 11.30 ieradās 7. rota un ieņēma pozicijas Veļikajas upes krastā.

Plkst. 13.00 sākās vācu 273. gren. pulka pretuzbrukums virzienā uz Jechnovo, Mošino. Šo uzbrukumu atbalstīja 33. (4. latv.) gren. pulka 7. rota un trauksmes rotas atliekas, uzbrūkot gar Veļikajas upes R. krastu. Mūsu 2. rota uzbruka pakāpē pa labi no vācu vienībām Patjugi virzienā. Bet ienaidnieks pēkšni apstājās un ieņēma pretošanās poziciju. 2. rotai bija tikai apm. 50 vīru. Ienaidnieks pārgāja pretuzbrukumā. Izsauca mūsu kājnieku baterijas un granātmētēju ugumi. Tā iedarbojās tieši tad, kad ienaidnieks izvērsās kēdē. Tā rādīja zaudējumus ienaidniekiem un tas beidzot neizturēja un bēga. No kādas bedres izlēca kāds politruks, tērpies spīdoši baltā tērpā un dzina kaļavīrus atpakaļ. Uzbrucēju kēde bija atkal iznākusi uz līdzēnās nogāzes. Tur viņus saņēma mūsu 2. rotas patšautenes un ienaidnieks atkal bēga. Lauks palika pilns ar kritušajiem un ievainotiem.

Kaut arī vācu vienības uzbruka ļoti enerģiski, viņus atbalstīja pat lidmašīnas, tomēr stāvokli atjaunot pilnīgi neizdevās un fronte 26. marta vakarā nostabilizējās uz vispārējās līnijas: Goruška — Patjugi.

27. martā ienaidnieks 33. (4. latv.) gren. pulka iecirknī uzbrukumus vairs neatjaunoja. No pulka novērošanas punkta varēja redzēt, ka ienaidnieks pār Veļikaju pie Soborovas bija uzcēlis pagaidu tiltu un pa to notika dzīva kustība. Pār tiltu pārbrauca 6 tanki. Par novēroto pulka komandieris nekavējoši ziņoja divīzijas stābam un lūdza prettanku ieročus.

Ap plkst. 13.00 piebrauca no R. pie Mokrovo 6 triecienlielgabali. 3 no tiem ieņēma glūnpoziciju Patjugi sādžas rajonā. Pēc apm. 20 minūtēm parādījās pie Gniluchas krievu tanki un devās gaŗām Patjugi sādžai. Pirmo ienaidnieka tanku vācieši sašāva, bet pārējie aizbēga. Tie pēc briža atgriezās un trāpija 1 vācu triecienlielgabalu, kas devās R. virzienā pa klaju lauku. Pārējie tam sekoja. Kaujas laukā palika tikai 1 sašauts ienaidnieka tanks.

29. martā pulka iecirkni sašaurināja un par kreiso robežu noteica Veļikajas upi. Sākot ar 3. aprili 33. (4. latv.) gren. pulku taktiskā ziņā pakļāva 13. lidošāju lauku divīzijai. Pulka tiešā aizmugurē no vietojās 2 miglu metēju baterijas, kas deva lielu drošību. Dažas dienas ienaidnieka artilerija pret pulku izšāva pat līdz 2000 lādiņus.

13. aprīlī, vēl pirms gaismas, ienaidnieks atklāja artilerijas uguni pa pulka pozicijām, kas turpinājās vairāk nekā stundu. Šis pirms gaismas ienaidnieka kājnieki uzbruka pāri Sorot upei Gladkovskaja Arteļ un Voroniču sādzām. Mūsu dzilumā novietotie ložmetēji nosprostoja kājnieku tālāku virzīšanos. Artilerija sašāva kājnieku laipu pāri Sorot upei pie Gladkovskaja Arteļ. Miglas metēju koncentrācija nelāva pienākt ienaidnieka rezervēm. Tā ienaidnieku atspieda ar zaudējumiem pāri Sorotas upei atpakaļ.

14. aprīlī ienaidnieks atkal pārnāca Sorotas upei Z. no Voroniču sādžas un saspridzinātā dzelzsceļa tilta galā izveidoja priekštilta pozīciju.

15. aprīlī 7. rota, ltn. Sproga vadībā, pretuzbrukumā pilnīgi iznīcināja pāri upei pārnākušās ienaidnieka rotas. Ienaidnieks zaudēja ap 70 kritušos un ap 30 gūstekņus, starp pēdējiem 1 virsnieku un 1 sievieti — sanitāri. Lielākā daļa gūstekņu bija aziāti — kamšadāļi.

Pie gūstekņiem atrada pārtiku, kas galvenā kārtā sastāvēja norupjas sēnalainas maizes un dažiem sīpoliem. Paciņa machorkas, netīri auti un tas bija viss.

Virsnieks bija no sanitārās rotas un daudz nekā nezināja. Sanitāre bija jauna, izskatīga ukraiņiete, ar vidusskolas izglītību un tāpēc varēja sniegt vislabākās ziņas. Viņa arī izstāstīja, kur atradās ienaidnieka pulka komandieņa bunkurs, ka pulka komandieri sauca pulkv. Jegorovu, cik pie pulka komandpunktā bija bunkuru, kur atradās granātmetēju pozīcijas, cik to, kur atradās nomaskēti 24 tanki, divīzijas stāba vietu, ceļu uz to, ka pagājušā nedēļā pienākusi 9. triecienarmija, kur tā novietojusies un ka šai armijai ir 9 divīzijas un ka, laikam, nākošais mērķis būsot Puškinskije Gori. To visu jaunā sanitāre pastāstīja dzerot ar pulkv. Janumu tēju un brīvi sarunājoties. Viņa pazina visus divīzijas pulku komandiešus un bija bijusi visos pulku komandpunktos. Likās, ka gūstekne sarunājoties bija aizmirusi, ka pati ir gūstekne. Šīs svarīgās ziņas pulka komandieris nekavējoši nodeva tālāk divīzijas stābam.

„TEVIJA” Nr. 143. 20. jūnijā, 1944. g.

#### GŪSTĀ ...

PK. Kaprālis Arnolds Belte — kritis gūstā 26. martā dienvidaustromos no Ostrovas ... tāda ir atzīme bataljona kaujas žurnālā. Kas ar viņu bija noticis? Kas notikuši ar mums gūstā krītot? Kuš kaļavīrs gan to nav domājis garajās stundās, posteņi stāvot viesuljugunī vai atvairīšanas cīņā, kad

pelēkie ienaidnieka stāvi kūnajās jau starplaukā. Daudzi no mums tagad tikai zīmīgi pakratīja galvu, bet jāatzīstas, bija arī daži, kas ticēja. Ticēja, ka pret viņiem, gūstā kritot, izturēsies kā pret kaļavīriem. Daži neuzmanīgi posteņi naktīs bija pārvilkti boļševiku daļā, cīņu viesuļos bez vēsts zuda viens otrs cīņu biedrs. Bet neviens no tiem neatgriezās. Un tad vienā dienā bija noticis neticamais: atgriezas pirmais gūsteknis Arnolds Belte . . .

26. marts dienvidaustrumos no Ostrovas. Agrā rīta stundā sāk trakot boļševiku viesuļuguns, kuļai seko kājnieku uzbrukums vairāku divīziju stiprumā. Mazais, uz priekšu izbīdītās bunkurs, kuļā patvērusies sakaru grupiņa, līgojas un dreb sprādzienos. Taču vadi ir neskarti un tiem iespējams veikt tālāk savu uzdevumu. Ārā kaujas troksnis vēl pieņemas, bet tā vairs nav artilerijas un mīnu dobjā dārdoņa: asi un spalgi skan mašīnpistoļu un šautēju uguns, un tai cauri saklausāmi skaļi, piesmakuši „Urrā” kliedzieni. Tā kliegt var tikai ienaidnieks! Vai tiešām tik tālu — vai boļševikiem izdevies ielauzties mūsu līnijās? Kaprālis uzmanīgi pielen pie durvīm un palūkojas laukā. Tai pat brīdī atskan šāviens. Tas nācis no augšas, no bunkura jumta. Tur sastājušies ienaidnieka kaļavīri, un arī apkārt ir desmitiem pelēku stāvu tik pažīstamajās lielajās bezveidīgajās tērauda ķiverēs. . . Strauji kaprālis metas atpakaļ, taču steigā durvis paliek pusvirüs un pa tām iekšā lido granāta pēc granātas. Dūmi, šķembu lietus nobrāž sienas, pulveļa tvans asi iesitas sejās. Ievainotie klusi sajimst.

Četrus vīrus boļševiku pārspēks pievāc un velk laukā no tumsas. Pārējie, granātu šķembu kerti, jau beiguši elpot. Un varbūt tā arī bija labāk . . .

Mežonīgi satracināts boļševiku pūlis apstāj šos četrus dzīvus palikušos. Sejās iesitas asa alkohola smaka. Boļševiki pirms uzbrukuma apdzērušies. Viņi, četri, saspiežas cieši kopā, kā viens otru sargāt gribēdam. Bet rupjas rokas tos izšķir, smagas dūres sit sejā, mīda kājām, sper, dauza kājām, skrāpē . . . No kurienes tāds nikums pret šiem neapbrūnotiem kaļavīriem, kas ticējuši pretinieka cilvēcibai? Tad kaut kur aizmugurē skaļa balsī kaut ko pavēl, drūzma pašķiras un tuvojas kāds boļševiku virsnieks: Platos uzplečos ar zelta zvaigznēm. Liela auguma, sarkanu robustu seju, šaurām un aukstām acīm stīvi urbdamies gūstekņos, viņš pienāk pie kaprāja. Virsnieks . . . varbūt viss vēl būs labi, iezogas klusa cerība. Bet notiek kaut kas pavisam negaidīts: boļševiks atvēž roku varenā vēzienā un ar dūri sit sejā. Vienreiz, otrreiz . . . Sit mierīgi, auksti un pārdomāti, tikai acīs liesmo nežēlīgs naids. Kaprālim seja asino un nespēkā viņš sagrīlojas. Tad atkal viņš saslejas un stāv kā stāvējis, tikai asinis lēni rit lejup pa seju un pil baltajā sniegā. Arī pārējie uzbrucēji metas virsū gūstekniem, un gaisu atkal pilda dobjš un smags sišanas troksnis. Vai tiešām viņi mūs nositīs kā suņus? — neviens vēl iešaujas prātā kaprālim, bet tad kāds liek atkal pārtraukt un jautā: „Jūs latvieši?” „Jā,” atkal saslejas četru kaļavīru augumi. „Jūs cūkas!” kāds turpat blakus nokliedzas latviešu valodā, „arī es esmu latvietis! Kādēļ tad es necīnos pret padomju valsti?” Kaprālis neatbild ne vārda, tikai skatā ieliek

visu savu spītu un naidu. Un ja tas varētu stāstīt, tad svešais, kas runā, saprastu.

„Tev nav tiesību saukties par latvieti! Pret savu tautu tu esi izdarījis divkāršu noziegumu — pārejot pie boļševikiem un nākot kopā ar tiem, kas par visu vairāk alkst mūsu asiju un mūsu tautas bojā eju.”

Netīras rokas izrauj viņiem no kabaām pulksteņus un sīkās kaļavīra mantas, sadalot tās savā starpā. Tad īsa noratīnāšana. Plecīgais virsnieks daudz jautā, bet viņi neatbild vairs ne vārda. Dūres sažņauguši viņi klusē. Veltīgas ir pratinātāju lamas un dūres sitieni. Viņi ir mēmi.

„Gulties!” — ir pēķēta pavēle. Kaprālis vēl iedrošinās pajautāt:  
„Kādēj?”

Atbilde ir nīrdzīgs smīns . . .

Atkal svešas rokas tos norauj pie zemes un kāju spērieni iespiež galvu sniegā, taču kaprālim vēl laimējas pamest skatu atpakaļ: aiz viņiem jau nostājusies vīru rinda un ceļ pistoles šāvienam. Momentā ir izdomāts viss. Straujā lēcienā viņš ir kājās, beidzamā brīdī, jo lodes nosvelpj tieši gar deniņiem — un viņš metās cauri drūzmai milzīgos lēcienos uz krūmu biezokni. Pārsteigums ir tik liels, ka boļševiki attopjas pārāk vēlu. Mašīnpistoļu kārtas gan sītās viņam apkārt, un pāris lodes iedzelē kreisos sānos, taču ievainojumi ir viegli, un viņš sasniedz meža biezokni un pazūd tajā. Taču viss vēl nav galā — straujā lēcienā pāri kādai granātas rautai bedrei viņš slīd un ir līdz kaklam ledainajā ūdenī. Ar visu spēku piepūli ticis laukā no slideņas un noglumējušās bedres, smagām, piemirkšķām drēbēm viņš lēni lien dziļāk biezoknī. Aiz muguras paliek vajātāju klaigas un ložu sprakstoņa. Noguris kaprālis atspiežas pie egles un nogaida, līdz rīms satrauktie sirds puksti, tad atkal lien tālāk, līdz biezoknī jau manāms gaišums. Uzmanīgi pašķīris zarus, viņš novēro apkārtni — ap puskilometru priekšā sniegā sagulušās boļševiku kājnieku ķedes. Taču starp tām vēl ir sprauga — vārti pie savējiem. Vēl ir izdevība tikt tiem cauri, bet drīz tie noslēgsies. Viņš izmisis laiž skatu apkārt un pamana turpat mežmalā kritušu boļševiku. Acumīklī viss ir atkal skaidrs: viņš apvelk zaļajai vēja blūzei balto pusī — tā kaujā nāk boļševiki — pakērt boļševiku bruņu cepuri un mašīnpistoli un dodas līdz boļševikiem triecienā. Tie gan sākumā neuzticīgi aplūko svešo pienācēju, bet mežonīgs „Urrā . . .” — gluži tā kliedz viņi paši — izkliedē visas šaubas . . . Un tā viņš tiek atpakaļ pie savējiem. Viņš atgriežas no gūsta, taču ievainojumu dēļ noklūst slimnīcā un tikai pēc atveseļošanās atgriežas savā vienībā, kas to jau skaitījusi par zudušu.

\*\*

Ir vēla vakara stunda, kad kaprālis beidz savu stāstu. Mēs atvelkam elpu un iepīpojam pa cigaretei. Brīdi ir klusums, tad kaprālis atkal saka: Un vēl kādu epizodu es neaizmiršu nekad. Tas bija dzimtenē, slimnīcā, kad redzēju ievainotos boļševiku kaļavīrus ārstējoties. Gūstekņi, tas nebūtu pareizs vārds — tie tika ēdināti un kopti gluži kā mēs. Tie bija ievainoti cīnītāji, un mēs

apgājāmies ar tiem kā ar kaļavīriem. Bet ko viņi darīja ar mums . . ." Viņš atkal apklust — tikai acīs iedēdzies tumšs naids. Mēs neatbildam nekā, tikai klusi pārdomājam vēlreiz visu dzirdēto. Tā bija pirmā reize, kad dzirdējām par mūsu gūstekņu likteni.

No Latviešu legiona — Informācijas daļas archīviem.

Kaļa ziņotājs  
Jānis Gulbis.

### 34. (5. LATV.) GRENADEIĒU PULKA CINAS PANTHER POZICIJĀS PIE VEĻIKAJAS UPES

Kamēr pārējie 15. (1. latv.) gren. divīzijas kājnieku pulki februāra pēdējās dienās no Belebelkas pozicijām devās uz Veļikajas upes t.s. Panther pozicijām, tīkmēr 34. (5. latv.) gren. pulks palika Malo — Sokoļņiku, Majeve rajonā, vācu divīziju padotībā.

Marta pirmajās dienās pulks atstāja šis pozicijas un 6. marta vakarā gar Veļikajas upes R. krastu sāka ieņebt jaunās pozicijas, pakreisi no 33. (4. latv.) gren. pulka, apm. 7 km platumā.

Pulka pirmo līniju ieņēma ar abiem btl.: I btl. komandēja *kapt. Kleinbergs*, II — *kapt. Sproģis*. Pulka rezervē palika tikai stāba rotas sakaru, sapieru un jātnieku vadī, pulka rakstveži un saimnieciskais personāls. Pulka stābs atradās Strežnevo sādžā, kur no uzkalniņa varēja labi pārredzēt pulka iecirkni.

9. martā ienaidnieka artilerija sāka piešauties un trāpīja tieši stāba māju, nogalinot jumtā esošo novērotāju un viegli ievainojot pulka komandieri un adjutantu. Pulka stāba bunkuru izbūvēja augst. 94,4.

Pēc kāda laika nāca pavēle iegūt gūstekni, lai būtu ziņas par ienaidnieku. Pasākumu veica viens no rotu komandiejiem — *ltn. Ozols*. Gūstekni ieguva, bet krita *ltn. Ozols*.

Pēc iegūtām ziņām ienaidnieks enerģiski gatavoja uzbrukumam. Caurām naktīm tas ar auto mašīnām piegādāja ieročus un municiju uz Veļikajas upeskrastu. Mūsu artilerija, municijas trūkuma dēļ, šo ienaidnieka darbību netraucēja. Mūsu vienībām trūka apm. 400 vīru. Ari divīzijai vienīgā rezerve bija divīzijas Izlūku bataljons *kapt. Lapaiņa* vadībā.

20. martā pulks saņēma papildinājumu, apm. 450 vīrus. Sie vīri, vairums vecāki gados, bija iesaukti robežapsardzības pulkos un ne par ko negribēja nākt pāri Latvijas robežai. Tikai ar lielu pierunā-



34. (5. latv.) gren. pulka komandieris pulv. Zeniņš ierakumos 1944. g.  
pavasarī Krievijā. Kr. pusē lin. Platacis

šanu un draudiem viņus atveda uz frontes rajonu. Ar divīzijas komandiera atlauju, papildinājumu novietoja apm. 8 km aizmugurē, kur viņus gribēja pieradināt frontes apstākļiem, apmācīt apieties ar ieročiem un tikai tad iesaistīt pirmajās līnijās. Bet jau 24. martā uz divīzijas pavēli papildinājumu sadalīja pa vienībām un iesaistīja ierakumos.

Frontē sākās intensīva abpusēja izlūkošanas darbība. Ienaidnieks bija palicis ļoti uzmanīgs un pie gūstekniem parasti nekādus dokumentus neatrada. Šīnīs dienās pulks saņēma arī virsnieku papildinājumu: 1 kapteini un 4 leitnantus.

Smagi evainoja II btl. komandieri kapt. Sprogi un viņa vietā parlikā vln. Šmidts. Jaunatnākušais kapt. Mencis (Rīgas pilsētas komandanta bij. adjutants) bija paredzēts par II btl. komandieri.

25. marta vakarā ienaidnieka lidmašīnas bija ļoti aktīvas, pie kam tās no kādas augstākas vietas vadīja prožektori. Uz prožektoru norādītām vietām tad bira brizantās un degbumbas. No malas skatoties likās, ka liels balts pirksts kaut ko rādītu. Tāpēc šādu prožektoru gaismas kūlus kaļavīri nokristīja par „nāves pirkstiem”. Pirmā kārtā

nopoštīja un nodedzināja Ovečkino sādžu, kur vēl dažas dienas atpakaļ atradās divīzijas stāba operātīvā daļa. Nodedzināja arī Suki sādžu, kur atradās pulka stāba II ešalons. Arī pulka stābā iemeta bumbu, nogalinot 1 rakstvedi, sadedzinot pulka kartotēku, dažādus rakstus un Cēsu pilsētas dāvāto karogu.

Tāds pats liktenis skāra apm. 10 apkārtējās sādžas.

26. martā ap plkst. 03.30 saņēma kādu ievainotu gūstekni. Viņš pastāstīja, ka ienaidnieka uzbrukums sāksies tai pat rītā plkst. 06.00. Pēc mūsu laika tas nozīmēja plkst. 08.00. Šīs dažas stundas tad nu izmantoja, lai iespējami labāki sagatavotos uzbrukuma atvairīšanai.

26. martā, plkst. 08.00 arī sākās artilerijas viesuļuguns pa 34. (5. latv.) gren. pulka visu iecirkni un pa labi esošo 33. (4 latv.) gren. pulku.

Visa fronte atradās dūmos un putekļos un no novērošanas punkta nekā nevarēja redzēt. Pārtrūka telefona sakari. Pēc kādas stundas uguni pārcēla uz poziciju dziļumu. Pulka kaļavīri tādu viesuļuguni piedzīvoja pirmo reizi.

Pēc artilerijas uguns pārnešanas uz mūsu aizmuguri, ienaidnieka kājnieki devās pāri Veļikajas upei mūsu pozicijās gan dziļumā, gan tīrot mūsu ierakumus ar mašīnpistoļu uguni, rokas granātām un raķešu pistoļu granātām. Pēc viesuļuguns pa mūsu aizmuguri, ienaidnieks pārgāja uz mērkētu un traucējošu uguni. Mūsu kaļavīri pameta ierakumus un lielās bailēs devās uz aizmuguri. Te viņus savāca kopā un novietoja uztverošās pozicijās pulka komandpunkta tuvumā. Izrādījās, ka pirmie bēdzēji bija pēdējie rezervisti, kas aizrāva daudzus citus līdzi. Stingru priekšnieku vienības nāca atpakaļ stipri vēlu, dažas tikai vēlā pēcpusdienā.

26. martā ap plkst. 11.00 ienaidnieka kājnieki jau pienāca pie augst. 94,4. Ja šo pauguru rindu neizdotos noturēt, tad mūsu spēkiem vairs nebūtu, kur atsperties, jo aizmugurē bija klajs līdzenuma, apm. 10 km plats.

Pie augst. 94,4 ienaidnieks bija pienācis uz 50 metriem, kad tas devās triecienā ar urā saucieniem. Pulka komandieča *plkv. Zenīņa* un adjutantakapt. *Ķiliša* vadībā, ar visiem rīcībā esošiem ieročiem, šo triecienu apturēja. Ienaidnieka rindas pajuka, daudzi krita un pārējie devās atpakaļ. Labā spārnā ienaidnieks mēģināja apiet pulka komandpunktu. Ar pāris patšautenēm izdevās arī tos apturēt.

Gaisā parādījās 12 šukasi un savos pikējumos gāzās virsū ienaidnieka spēkiem, kas nāca pāri jau uzbūvētām pārejām pār Veļikajas upi. Uz brīdi ienaidnieka uzbrukums apstājās, jo no šukasiem ienaid-



34. (5. latv.) gren. pulka kājavīri ierakumu dārbošanā  
austrumu frontē. Kr. pusē pulka komandieris pulkv. Zeniņš

niekam bija radies respekte. Bet tas bija tikai uz neilgu laiku. Pēc tam uzbrukumi augst. 94,4 un citur, atjaunojās. Nelaimīgā kārtā vēl kāda mūsu smagās artilerijas baterija savu kravu nodeva pa mūsu līnijām. Vēlā pievakarē ienaidnieks vēlreiz centās paitet gaļām mūsu aizstāvētai augstienei, bet tad ieradās 2 pašbraucēji prettanku lielgabali, kas uzbrukumu apturēja.

I btl. komandieris kapt. Kleinbergs bija kritis, tāpat II btl. komandieŗa vietnieks kapt. Mencis, abiem paliekot ienaidnieka pusē. Vairāki virsnieki bija ievainoti. Vispāri ievainoto skaits bija ļoti liels.

Mūsu stāvoklis bija ļoti grūts. Likās tomēr, ka ienaidnieks savu šīs dienas mērķi bija sasniedzis un tāpēc tālāku uzbrukumu vakarā pārtrauca. Mūsu pozicija veidojās uz augst. 94,4 vispārējās līnijas.

27. martā ienaidnieks atjaunoja artilerijas uguni, bet ne tik intensīvu kā iepriekšējā dienā. Tā visumā gūlās pa augst. 94,4 R. nogāzi, kur nekas neatradās un vienīgi traucēja mūsu pievedceļu.

26. martā bija saņemti apm. 20 gūstekņi, kas nāca no dažādām kāraspēka daļām, liecinot, ka iebrukums ir plaša mēroga ofensīva, veikta ar lieliem spēkiem. Divīzijas vadība to tomēr uzskatīja par

lokālu iebrukumu. Gūstekņi liecināja, ka uzbrukums veikts ar 7 divīziju pulkiem, tā tad ar 10—14 kārtēji lielu pārspēku. Divīzija pie- teica pretuzbrukumu, ko veikšot kāds vācu pulks.

27. marta rītā pulka komandpunktā ieradās kāds vācu btl. un rotas komandieris, lai iegūtu ziņas par stāvokli un apvidu. Vācieši bija nolēmuši uzbrukt frontālī ar stipru artilerijas atbalstu. 34. (5. latv.) gren. pulka vadībai gan likās tāds plāns loti neapdomāts, ko viņiem arī pateica. Vācieši tomēr palika pie sava.

Vāciešu uzbrukums sākās strauji, ar diezgan efektīgu artilerijas atbalstu, un īsā laikā viņi ietriečās ienaidnieka pozicijās 2 km dziļumā, sasniedzot pirmo mērķi Strečno sādža — Strečno ezers. Bet tad vācu pulks nonāca ar flanku pret „Gaļo kalnu” un sākās spēcīga ienaidnieka uguns tieši vācu flankā. Uzbrukums apstājās un vācieši nogulās klajā laukā. Rezultātā vācu pulku pāris stundās gandrīz iznīcināja, resp. tas zaudēja apm. 85% no sava sastāva. Pēc kaujas vācu pulka komandieris ieradās pie plkv. Zeniņa un, paspiedis viņam roku, teicis, ka latviešiem tomēr esot bijusi taisnība un 15. divīzijas vadība bijusi traka, sūtot pulku frontālā uzbrukumā. Zaudēti esot ap 1.000 cilvēku.

Kad vēlāk par šo nelaimīgo uzbrukumu dabūja zināt augstākā frontes vadība, 15. (1. latv.) gren. divīzijas stābu atstādināja no tālākās vadības, to pakļaujot vācu 13. lidotāju rezerves divīzijai. Tomēr šai divīzijai nebija tik daudz spēku, lai nomainītu 34. (5. latv.) gren. pulku. No 15. (1. latv.) gren. divīzijas stāba priekšnieka amata atstādināja *majoru Knēbeli*. Maj. Knēbels savu pakāpi bija ieguvis par drosmi un uzņēmību SS Vikingu divīzijā, bet militāru zināšanu viņam nebija.

Marta pēdējās dienās pulka iecirkni sašaurināja par apm. 400 m un pulka vienības kreisajā spārnā nomainīja 15. (1. lat.) gren. divīzijas Izlūku bataljons. Ienaidnieks arī vairs neuzbruka, bet apmierinājās ar artilerijas uguni. Tomēr pāri Velikajai to aizdzīt vairs neizdevās.

Aprīla pirmajās dienās 34. (5. latv.) gren. pulku un Izlūku btl., kā arī kādu vācu vienību apvienoja un nosauca par *plkv. Silgaiļa* grupu.

Kaujas Veļikajas upes krastos no 34. (5. latv.) gren. pulka bija prasījušas lielus upuļus: 106 kritušos, 220 ievainotos un 243 bez vēsts pazudušos. Par varonību ar EK II apbalvoja 35 kaļavīrus, bet ar triecienu nozīmi — 219. Drīz pulka vadība nonāca atkal plkv. Zeniņa rokās.

6. aprīlī pulku nomainīja kāds vācu pulks no ģen. Šerrera divīzijas. Pulku atvilka 25 km aizmugurē, netālu no Latvijas robežas. Pulks

novietojās Krjuki sādžas rajonā. Jau 3. dienā no pārpalikuma saformēja 1 pilnu kaujas bataljonu, tā komandēšanu uzticot *kapt. Kīlitim*. Btl. vajadzēja vienmēr atrasties trauksmes stāvoklī un 2 stundu laikā būt gatavam iziešanai uz fronti. Beigās šo btl. ieskaitīja 34. (5. latv.) gren. pulkā kā I btl., bet kā II btl. divīzijas Izlūku btl. majora Lapaņa vadībā.

### 15. (1. LATV.) GREN. DIVĪZIJAS ARTILERIJAS PULKS PANTHER POZICIJĀS PIE VĒLIKAJAS UPES

1944. gada februāra beigās pulks ieņēma pozicijas Veļikajas upes krastos. Šeit pulkam pievienojās arī I divizions.

I divizions, pēc frontes pārrāvuma Novo Sokoļniku — Neveles rajonā, atkāpās ar kaujām uz Novorževas rajonu, no kurienes tālāk uz Belebelku.

Veļikajas upes pozicijās artilerijai bija izbūvēti tikai galvenie novērošanas punkti (betonēti), tāpēc februāra pēdējās dienās un marta sākumā veica artilerijas poziciju izbūves darbus un noorganizēja un pārbaudīja vajadzīgo piešaudi.

Februāra pēdējās dienās kopā ar 19. (2. latv.) gren. divīziju ierādās 19. artilerijas pulka I divizions un ieņēma aizstāvēšanās iecirkni Ā. no 15. (1. latv.) gren. divīzijas. Līdz ar to pārgrupējās arī 15. art. pulka vienības. II divizions saņēma uzdevumu pabalstīt 19. (2. latv.) gren. divīzijas vienības. Vēlāk arī I divizions pārgāja uz 19. (2. latv.) gren. divīzijas iecirkni.

26. martā sākās ienaidnieka lieluzbrukums. Ienaidnieks ielauzās 3—4 km dziļumā, tā izjaucot artilerijas galveno novērošanas sistēmu. Šeit arī 15. artilerijas pulkam bija pirmie lielākie zaudējumi, it īpaši artilerijas novērotājos. I diviziona bateriju novērošanas punktos krita viens baterijas komandieris un divus ievainoja.

Ienaidniekam nonākot līdz artilerijas uguns pozicijām, to ar enerģiskiem, drosmīgiem un ātrumā noorganizētiem prettriecieniem, no pašu artileristu pusēs, atsita. Tas sevišķi sakāms par IV divizionu.

Atvaires kaujās un pretuzbrukumu pabalstos pagāja marts un aprīlis. Šinī laikā latviešu artilerijas vienības darbojās kopā ar vācu artilerijas vienībām.

## 15. (1. LATV.) DIV. IZLÜKU BATALJONA GAITAS PANTHER POZICIJĀS PIE VEĻIKAJAS UPES

1944. gada 15. februārī 15. Izlūku bataljons pārgāja Sorotas upi pie tās ietekas Veļikajas upē un sasniedza norādīto gala mērķi Voronoviči.

1. martā btl. jau iekārtojās jaunajās pozicijās gar Sorotas un Veļikajas upes krastiem.

Naktī no 2. uz 3. marta ienaidnieks uzbruka btl. stiprumā 1. rotas iecirknī, bet pēc neveiksmīgas kaujas, atkāpās. Saņēma dažus gūstekņus, mūsu vienībām zaudējumus neciešot.

3. martā no divīzijas papildinājumu btl. pienāca papildinājums ar 2 virsniekiem (*ltn. Krastiņš* un *ltn. Lapiņš*) un apm. 120 instruktoriem un kareivjiem. *Ltn. Krastiņu* iecēla par 2. rotas komandieri un *ltn. Lapiņu* par vada komandieri 4. rotā.

Tajā pašā dienā pienāca papildinājums no Bolderājas instruktoriem: *ltn. Grāvītis* un 8 instruktori. *Ltn. Grāvīti* nozīmēja par 4. rotas (ložm.) komandieri.

Sorotas un Veļikajas upes pozicijās btl. palika līdz 10. martam, kad to nomainīja 33. (4. latv.) gren. pulka vienības. Btl. pārgāja divīzijas rezervē uz Streñevu sādžu, apm. 4 km no pirmajām līnijām.

Naktī no 11. uz 12. marta bataljons nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka III btl., kuš atradās Veļikajas upes krastos Pečani rajonā un pāri upei Sapronovo un Posolotino rajonā. Btl. komandpunkts novietojās pie Pečani skolas izbūvētos bunkuros.

Laikā no 12. līdz 16. martam btl. būvēja pozicijas un veica izlūkošanu. 16. marta agrā rīta stundā ienaidnieks artilerijas, mīnmetēju un tanku atbalstā sāka uzbrukumu btl. kreisā (2. rotas) iecirknī, kā arī pa kreisi esošajam 19. divīzijas 43. (2. latv.) gren. pulka *kapt. Stipnieka* btl. Kaujas sākumā krita 2. rotas komandieris *ltn. Krasniņš*. Ienaidniekam izdevās ielauzties kā kaimiņu, tā arī izlūku btl. 2. rotas iecirknī. *Ltn. Krimelis* no btl. stāba ar 2. rotu un 1 vadu no 1. rotas *kapr. Smiltnieka* vadībā, pārgāja pretuzbrukumā. Tomēr pretuzbrukumi nesekmējās.

Poziciju atgūšanu uzņēmās 15. div. kājnieku priekšnieks *plkv. Silgailis* ar Izlūku btl. 2. rotu un 32. (3. latv.) gren. pulka III btl. 17. marta pretuzbrukumā atguva zaudētās pozicijas. Smagi ievainoja *ltn. Krimeli*, kuš, nenākot pie samaņas, mira. Viņa vietā stājās v.v. Bergmanis.

Vēl 16. martā ievainoja arī 3. rotas komandieri *vltn. Grozu*, kuļa vietā stājās *ltn. Krebs*.

18. martā kauja norima un līdz 25. martam notika poziciju izbūve un izlūkošana.

23. martā btl. saņēma atkal papildinājumu no 3. Robežapsardzības pulka — 96 kareivjus. 2. rotas komandēšanu pārņēma *ltn. Eg-lavs* no 1. rotas.

Naktī no 25. uz 26. martu btl. nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka II btl. *vltn. Juraida* vadībā. Izlūku btl. pārgāja divīzijas rezervē uz Ovečkino sādžu.

Btl. jau bija nomainīts un tuvojās Ovečkino sādžai, kad sākās ienaidnieka apm. 2 stundu artilerijas sagatavošanas uguns ar tam sekojošu uzbrukumu 34. (5. latv.) gren. pulka iecirknī. Artilerijas apšaude skāra arī Izlūku btl. Plkst 11.00 btl. bija jāpāriet pretuzbrukumā ienaidnieka iebrukuma rajonā un jānosprosto iebrukuma vieta. Savu pretuzbrukumu btl. iesāka no Strežnevo sādžas un atsita ienaidnieku uz Paļutino — Falkova — Teličino rajonu. Ienaidnieka tālākie uzbrukumi 26. un 27. martā panākumus nedeva. Arī nākošajās dienās ienaidnieka uzbrukumi Izlūku btl. iecirknī panākumus nedeva. Šajās kaujās Izlūku btl. stiprā mērā atbalstīja *kapt. Strauta* komandētais art. divizions.

Naktī no 4. uz 5. aprīli btl. nomainīja vācu 21. lidotāju lauku divīzijas kāds btl. Izlūku btl. pārgāja 15. divīzijas rezervē Baranovo sādžas rajonā, apm. 18 km no mūsu GKL. Šai rajonā btl. palika līdz 13. aprīlim.

6. aprīlī, pēc izveseošanās, no slimnīcas atgriezās *ltn. Krūka* un pārņēma 2. rotas komandēšanu.

12. aprīlī, saskaņā ar 15. divīzijas pavēli, Izlūku btl. pievienoja 34. (5. latv.) gren. pulkam kā II btl.

## 15. (1. LATV) DIV. SAPIERU BATALJONS VEĻIKAJAS POZICIJĀS

1944. gada martā Sapieru btl. rotas naktīs cītīgi strādāja pie jaunās pozicijas izbūves darbiem.

Kaujas uzdevumu — izspridzināt Veļikajas upes ledu divīzijas sektorā, bataljons gan nespēja izpildīt, jo ienaidnieks gaišo nakšu dēļ pilnīgi pārvaldīja upi ar saviem automatskajiem ieročiem.



## VI LATV. KORPUSS BARDOVO— KUDEVERAS POZICIJĀS

### 15. (1. LATV.) un 19. (2. LATV.) DIVĪZIJAS BARDOVO — KUDEVERAS POZICIJĀS

1944. gada aprīļa otrā pusē VI latviešu korpusu pakāpeniski pārvietoja uz Bardovo — Kudeveras pozicijām apm. 50 km A. no Opočkas. Bija iestājies pavasaļa šķidonis, kas jau tā sliktos Krievijas celus bija padarījis neizbrienamus. Tāpēc atkāpšanās ceļš prasīja no kaļavīriem ārkārtigu piepuli. Pēc nonākšanas jaunajā aizstāvēšanās iecirknī, nekavējoties bija jānomaina vācu vienības. Labi, ka te fronte bija mierīga un maiņu varēja izdarīt bez ienaidnieka traucējumiem. Korpusa aizstāvēšanās iecirknis bija 46 km, bet no tā apm. 20 km aizņēma ezeri. Pa labi aizstāvējās 15. (1. latv.) gren. divīzija — Bardovo rajonā, pa kreisi 19. — Kudeveras pozicijās.

### 42. (1. LATV.) GREN. PULKS

1944. gada 29. aprīlī III btl. ieņēma jaunās pozicijas. Tam sekoja pārējās pulka vienības. Pulka pozicijas atradās 19. (2. latv.) gren. divīzijas pašā kreisajā spārnā. Kreisā robeža — Senkovo sādžas Z. gals līdz Leonkovo sādžas Z. galam, gar Aljo ezera R. krastu. 30. aprīlī pozicijas bija ieņemtas. Pulka komandpunkts atradās Kožino. Pulka labais kaimiņš bija 43. (2. latv.) pulks.

Frontesjoslā te vēl atradās krievu civiliedzīvotāji, kuči 4 km dziļumā bija jāevakuē. Frontē stāvoklis bija ļoti mierīgs. Mūsu izlūki centās noskaidrot ienaidnieka stāvokli.

5. maijā I btl. iecirknī ieradās divīzijas komandieris *oberfîrers Šrekenbachs* un pulka komandieris *majors Galdiņš* apskatīt pozicijas.

Mierīgos frontes apstākļus pulks izmantoja poziciju būvei, apmācībām un arī aizmugures ceļu būvei, jo to stāvoklis bija ļoti sliks.

13. maijā ar EK I apbalvoja I btl. komandieri *vltn. Ozolu*, un ar EK II *vltn. Zēmeli*.

23. maijā I btl. nomainīja II btl. I btl. pārgāja divīzijas rezervē Vlskovo—Naumkino sādžu rajonā. Šeit I btl. izbūvēja arī šķērspozičiju.

#### 43. (2. LATV.) GREN. PULKS

Ar 1944. g. 27. maija pavēli (sk. tālāk) pulka komandēšanu no p.v.i. *pltn. Taubes* pārņēma *plkv. Plensners*.

##### 44./A. S E V I Š K Ā P A V Ē L E

43. SS-grenadieru (2. latviešu) pulkam.

1944. g. 27. maijā.

###### 1. §

Šodien plkst. 10.00 pārņemu no pulkveža-leitnanta *Taubes* pulka komandēšanu.

Ieskaitīt mani — pulkvedi *Plensneru*, Aleksandru — pulka un pulka stāba kaņavīru sarakstos ar š.g. 27. 5.

*Pamat:* Divīzijas komandieļa š.g. 25. 5. raksts.

###### 2. §

##### I m a n t i e š i !

Ar lepnumu stājos jūsu rindās kā jūsu cīnas biedrs un komandieris. Tāpat kā jūs visi, arī es zinu, kāda loma mūsu pulka iekšējo tradīciju, kaujas gara un slavas nodibināšanā piemīt tik izcilam kaņavīram un patriotam, kāds ir pulkvedis *Lobe*, kuš drīzumā stāties pie jauniem, vēl plašākiem uzdevumiem mūsu divīzijā. Viņa vieta ikviens imantieša sirdī tomēr paliks neaizstājama un nesaraujama mūsu pulka saistībā ar savu nodibinātāju un izveidotāju, pulka gara un sejas radītāju.

Es zinu, ka imantieši pateicībā pieminēs arī tās pūles un enerģiju, ko pulka vadībā kaujās un apmācībā pēdējo pāris mēnešu laikā ielicis pulkvedis-leitnants *Taube*.

Drošie, daudzās kaujās un grūtībās pārbaudītie pamati, kas mūsu pulkam

jau likti, dod man paļāvību, ka ar kopējām pūlēm un vienotu gribu mēs arī uz priekšu paturēsim mūsu pulka cieņas pilno vietu mūsu divīzijas draudzīgajā un slavas vainagotajā saimē, attaisnodami mūsu tautas gribu un vadības uzticību.

Ienaidnieks jau pārāk tuvu mūsu robežām, lai jel kāds nesaprastu, ko nozīmētu tā vēl tālāka pievirzišanās. Sajutuši Latvijas pavēli savās sirdīs, ar pārākuma apziņu, kas ir ikvienam latvietim par neģēlīgo ienaidnieku, lai mēs droši un nesatricināmi stāvam savās sargu vietās, plecu pie pleca ar pārējām Legionā daļām un cīņās rūdītajiem väcu biedriem. Tas būs arī mūsu labākais gandarijums tiem imantiešiem, kas sargādami mūsu zemi un tautu, jau atdevuši savas dzīvības un tagad garā ir pie mums, mūsu darbā, mūsu cīņā, mūsu atriebt gribā un ticībā uzvarai.

Šais Vasaras svētkos, ko mēs pavadīsim sargājot Latviju, lai mūsu domas un sirdis no jauna klusu vienojas mūsu tautas lūgšanā:

Dievs, svētī Latviju!

Plensners  
Pulka komandieris,  
pulkvedis.

Norakstīts pareizi: Adjutants,

kapteinis (Kvālbergs)

Pulks ar savām pozīcijām atradās 19. divīzijas iecirkņa vidū tieši iepretī Kudeverai ar kreiso robežu Leonkovo sādžu ieskaitot līdz augst. 255,9 izslēdzot. Pulka komandpunktus atradās mežiņā Kobicino sādžas ZA galā.

22. jūnijā ienaidnieks ar lielākiem spēkiem uzbruka 43. (2. latv.) un 44. (6. latv.) gren. pulku salaidnē, ar mērķi ieņemt pārvaldošo augstieni 261,1 pie Gruzdovo sādžas. Pirmajā triecienā ienaidniekam arī izdevās ieņemt, tieši pulku salaidnē esošo, augstieni 255,9. Ar abu pulku ievadītiem pretetriecieniem ienaidnieku atspieda atpakaļ un stāvokli pilnīgi atjaunoja.

Te jāpiezīmē, ka pirms šī uzbrukuma 43. (2. latv.) gren. pulkam bija izdevies saņemt gūstā 2 frontes caurgājējus, kas bija domājuši slepeni iziet frontei cauri ar uzdevumu mūsu aizmugurē rīkot sabotāžas aktus un tml. Viņi arī izstāstīja par gaidāmo uzbrukumu.

### 32. (3. LATV.) GREN. PULKS BARDOVO—KUDEVERAS POZICIJĀS

No Goraj rajona, kur pulks bija sapulcināts korpusa rezervē, 17. aprīlī sākās pulka pārvietošanās uz jaunām pozīcijām Bardovo ra-

jonā. Pārvietošanās notika gan ar auto mašīnām, gan zirgiem. Pava-  
saņa šķīdonis uz ceļiem radīja lielas grūtības. Tā, piem., 15 km no  
Opočkas nācās mašīnas atstāt, lai kājām noietu kādu šosejas gabalu.  
No Opočkas pulkam bija jādodas Kudeveras virzienā. Nakti no 17.  
uz 18. aprīli pulks palika Opočkā. Līdz 18. aprīļa vakaram pulks  
sasniedza Ščikino rajonu. 19. aprīli pulks nomainīja kādu vācu pulku.

Pulka iecirknis: labā robeža, divīzijas labā robeža: augstiene 210,8  
(iesk.) — Krasnoje (izsl.). Kreisā robeža: Bol. Ostrije ezers (iesk.) —  
Abakonova (iesk.).

Pa labi kaimiņš bija — 23. vācu kājnieku divīzija, pa kreisi —  
mūsu 33. (4. latv.) gren. pulks.

Aizstāvēšanas pozicija gāja: augst. 210,8 — ezera sprauga D. no  
Učenoje ezera — augst. 221,4 — Chvoino ezera R. krasts — augst.  
207,3 — Bol. Ostrije ezera A. gals.

Kaujas ešalonā, labā spārnā — I btl. ar piedalīto 9. rotu. Kreisā —  
II btl. Robežas starp bataljoniem: Veļikajas upes D. krasts — Ješena  
(I btl. ies.).

Pulka rezervē — III btl. bez 9. rotas, ar novietojumu Ješenā. Pulka  
komandpunkts novietojās mežā ZA. no Ješenas pie Veļikajas upes  
tilta.

15. (1. latv.) gren divīzijas komandpunktus atradās Bardovo. Kāj-  
nieku lielgabalu rota izvietojās visā II btl. iecirknī.

Pulka aizstāvēšanas iecirknis bija 16 km, bet ievērojot daudzos  
ezerus, šo iecirkni pulks varēja sekmīgi aizstāvēt.

Pulka komandējošais sastāvs šai laikā bija:

Pulka komandieris — plkv. *Kriņš, Arvīds*

Adjutants — kapt. *Lanka, Rūdolfs*

Sevišķu uzdevumu virsn. — ltn. *Zaķis, Jūlijs*

Stāba rotas kom. — kapt. *Caunītis, Oskars*

Saimniecības priekšnieks (IVa) — kāds vācu virsnieks

Vēcākais ārsts — ārsts-ltn. *Pabērzs, Arnolds*

Zobārsts — ārsts-ltn. *Allis*

I bataljona komandieris — kapt. *Ābētiņš, Teodors*

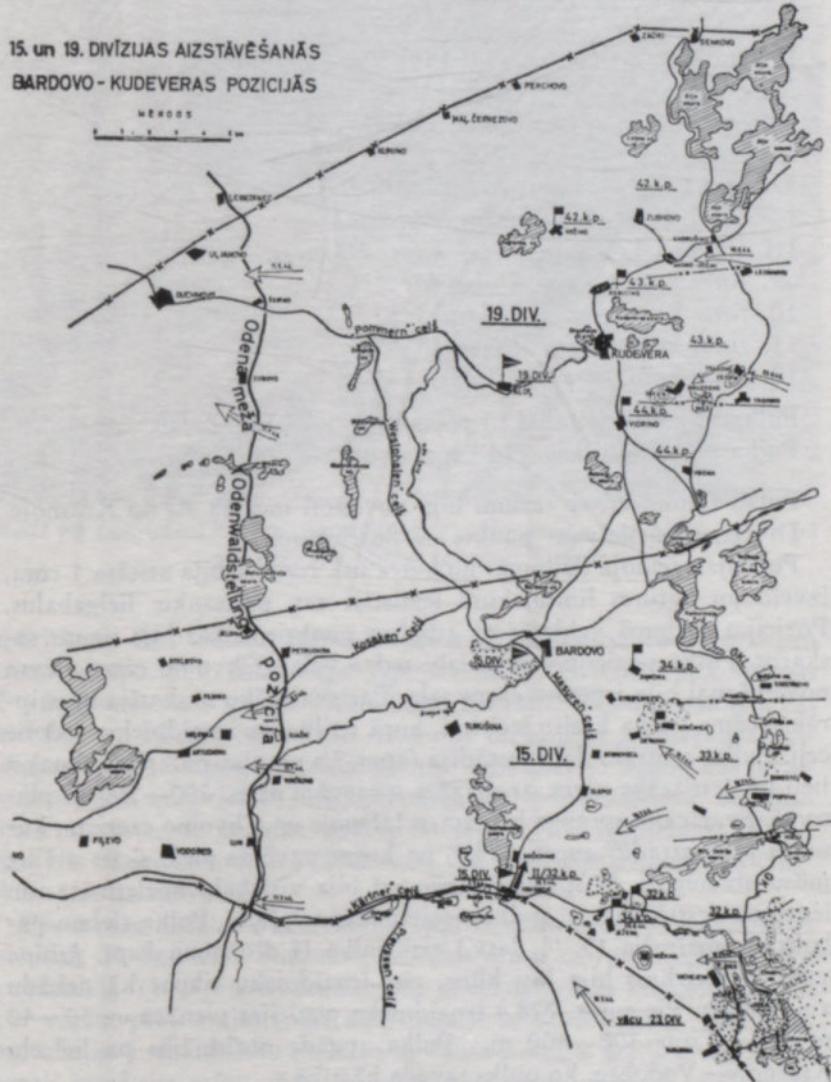
Adjutants — ltn. *Bērziņš*

Saimn. virsnieks — ltn. *Trēziņš, Kārlis*

1. rotas kom. — ltn. *Upenieks*

2. rotas kom. — ltn. *Skujenieks*

15. un 19. DIVĪZIJAS AIZSTĀVĒŠANĀS  
BARDOVO - KUDEVERAS POZICIJĀS



3. rotas kom. — *vltn. Jauntirāns, Teodors*
4. rotas kom. — *ltn. Treicis*
- Ieroču virsn. — *vltn. Tauriņš*

II bataljona komandieris — *kapt. Purmalis, Jānis*

5. rotas kom. — *ltn. Līdeks*
6. rotas kom. — *ltn. Dekteris, Kārlis*
7. rotas kom. — *vltn. Gulbis*
8. rotas kom. — *kapt. Robiņš, Mārtiņš*
- Ieroču virsn. — *ltn. Puisāns, Tadeušs*
- III ataljona komandieris — *kapt. Hāzners, Vilis*
9. rotas kom. — *v.v. Dukalškis*
10. rotas kom. — *v.v. Lazdiņš*
11. rotas kom. — *ltn. Kļaviņš*
12. rotas kom. — *vltn. Gulbis*

Pulka kājnieku lielg. (13.) rotas kom. — *kapt. Zaļais*

Pulka prettanku lielg. (14.) rotas kom. — *ltn. Lapiņš*

Pulka saimniecības vezumi bija novietoti mežiņā A. no Krasnoje. Divīzijas pārsiešanas punkts — Soščichino.

Pozicijas veidoja dziļumā: no katram btl. rezervē bija atstāta 1 rota, izveidojot aptures līniju, kurā iesaistīja arī prettanku lielgalbus. Pozicijas dziļumā veidojās ar atbalsta punktiem, kas bija uguns sakaros. Pulka poziciju centru labi sedza lielais Chvoino ezers. Ezera novērošanai bija ieņemta ezera sala. Par svarīgāko uzskatīja un stiprāk ieņēma pulka kreiso iecirkni, kurā ietilpa uz ienaidnieku vedošie ceļi. Pulka centrālo daļu sastādīja (apm.  $\frac{2}{3}$  no visa pulka iecirkņa) 3 lieli un 1 mazāks ezers, ar mazām spraugām apm. 200—300 m platumā. Svarīgākā sprauga bija starp Učenoje un Chvoino ezeriem, kur mūsu pusē atradās augst. 228,4, no kurās pavērās plaš skats arī uz mūsu aizmuguri. Šī sprauga tāpēc arī bija vislabāk nocietināta un ieņemta. Izstrādāja arī pulka nocietināšanas plānu. Pulka tiešam parbalstam nozīmēja 15. (1. latv.) art. pulka II divizionu *kapt. Liniņa* vadībā. Iecirknis bija ļoti kluss, par ienaidnieku tikpat kā nekādu ziņu nebija. Pie augst. 228,4 ienaidnieka pozicijas pienāca uz 30—40 m tuvu. Citur 300—400 m. Pulka apgāde norisinājās pa lielceļu Krasnoje—Vodobeg, ko pulks saveda kārtībā.

Pēc mēneša I btl. nomainīja III btl.

1944. gada maija vidū pulks saņēma uzdevumu izvest triecienu pasākumu, nolūkā saņemt gūstekni. Vietu izraudzīja pulka kreisā



Kāds no Latviešu 15. grenadieru divīzijas stāba bunkuriem 1944. g. vasarā pie Bordovo sādžas Opočkas frontē

spārnā pie Bol. Ostrije ezera. Uzdevumam sastādīja 18 vīru stipru trieciengrupu no 5. rotas kapr. Apīna vadībā. Trieciengrupa virzījās 2 grupējumos un 2. grupu vadīja kapr. Kukulis. Nakts tumsā izdevās nemanītiem iebrukt ienaidieku ierakumā un saņemt 2 gūstekņus. Atiešanas laikā trieciengrupa saņēma stipru mīnmetēju uguni, kas ievainoja 9 mūsu kaļavīrus. Gūstekņi netika labi pārmeklēti un, baidīdamiies no gūsta, tie ar rokas granātām celā sevi uzspridzināja. Kapr. Kukulis no ievainojumiem vēlāk mira. Tā triecienpasākums bija jāuzskata par neizdevušos.

Pēc kādas nedēļas pulka kreisā spārnā, dienas laikā, ienaidnieka vienība, 50—60 vīru stiprumā, iebruka mūsu 6. rotas iecirknī, ko komandēja ltn. Dekteris. Ienaidnieks sasniedza rotas komandpunktū, kur viņam pretī stājās rotas komandieris ar savu nelielo rezervi un prettrietienā ienaidnieku padzina no mūsu līnijām. Kāds smagi ievainotais gan krita mūsu gūstā, tomēr tas no ievainojumiem mira un tā mūsu pulks palika bez gūstekņa.

3. jūnijā notika jauns triecienpasākums, ko vadīja 3. rotas komandieris ltn. Dukaljskis (starplaikā paaugstināts no v.v.). Pasākumu labi

sagatavoja, paredzot arī art. diviziona un citu smago ieroču atbalstu. Pasākumam izraudzīja augst. 228,4 rajonu. Art. aizsegā 12 vīru grupa tuvojās ienaidnieka ierakumiem, kad smagi ievainoja ltn. Dukaļski. Tas izsauca grupā apjukumu. Tomēr grupa turpināja uzbrukumu, bet iebrūkot ienaidnieka ierakumā, izrādījās, ka visi aizmuķuši. Tā arī šoreiz neizdevās gūstekni iegūt. Ltn. Dukaļskis vēlāk no ievainojumiem mira.

Turpretim ienaidniekam izdevās kāds „ķēriens”: kar. Skudra pār-gāja labprātīgi pie ienaidnieka. Atrazdamies naktī slēpni ar otru, kādu vēl zēna gados kaļavīru, Skudra to bija nogalinājis, iesviezdams tā liķi upē un pats pāriedams pie ienaidnieka. Nākamajā naktī Skudra mēģināja palīdzēt ienaidniekam nemanītam ielavīties mūsu ierakumos. Tomēr mūsu vadība to jau bija paredzējusi un ierakumos valdīja liela modrība. Bija pārkārtoti arī posteņi un ienaidnieku laikus atklāja. Vēlāk priekšlaukā atrada Skudras asiņaino bruņu cepuri. Tā no nodevēja soda viņš nebija izbēdzis.

Regulāri mainījās btl., tāpat rotas. Maija beigās pulks saņēma pildinājumu — apm. 120 vīrus.

Pulka karoga priekšā, pulka komandieŗa klātbūtnē, šie vīri atkārtoja pulka karoga devīzes vārdus: „Tēvu zemes mīlestību, mēs ar darbiem rādīsim”, noskūpstot pēc tam karogu. Kad divīzijas komandieris uzzināja par šo ceremoniju, viņš to turpmāk noliedza.

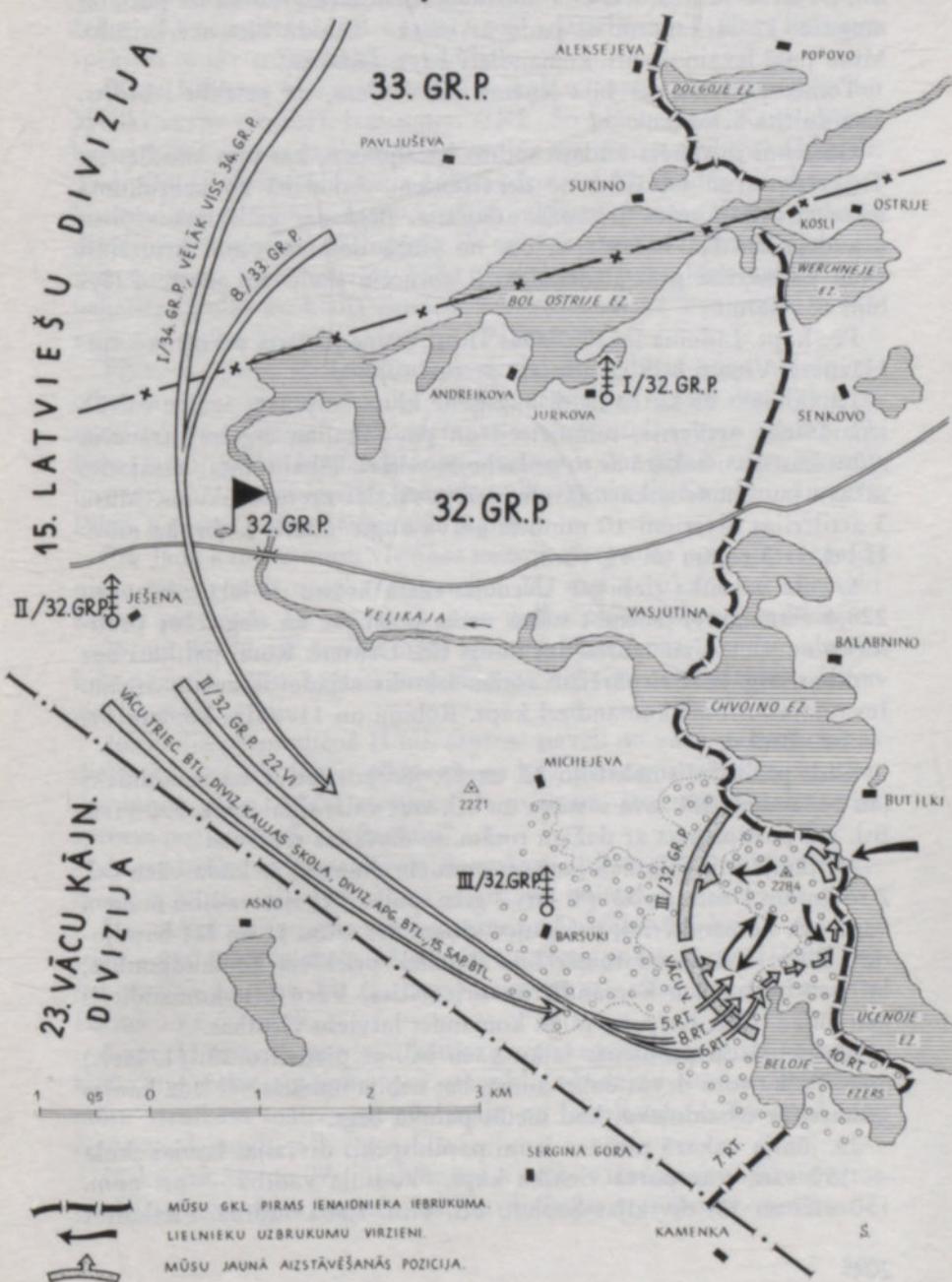
21. jūnijā pulkā viesojās frontes teātris. Izrādīja lugu „Kāzu dāvana”. Kaut gan bija paredzētas 4 izrādes, varēja notikt tikai viena.

21. jūnija vakarā pulks pārkēra ienaidnieka radiogrammu, ka 22. jūnijā sāksies uzbrukums.

22. jūnijā plkst. 08.00 ienaidnieka artilerija uzsāka spēcīgu uguni pa augst. 228,4, kuļu aizstāvēja 9. rota. Kad pēc 10 minūtēm sākās kājnieku uzbrukums, mūsu patšautenes bija smilšu pilnas un darbojās vāji. Kaut artilerija šāva savu sprostuguni augstienes priekšā, nodarīdama lielus zaudējumus ienaidniekiem, uzbrukumu apturēt neizdevās. Šai ienaidnieka uzbrukumā smagi cieta mūsu 9. rota. Nekavējoši III btl. rezerve — 11. rota ierobežoja iebrukumu D. virzienā starp Učenoje un Beloja ezeriem. Uz Barsuki devās pulka komandieris un pulka rezerve — II btl. (bez 1 rotas) kapt. Līduma vadībā.

Augst. 228,4 pārvaldīja plašu apkārtņi un pieklūt tai bija ļoti grūti. Tāpēc pretuzbrukumam izvēlējās segto pieeju no D., gar Učenoje ezera krastu. Izrādījās, ka kāda ienaidnieka rota jau bija pavirzījusies no augst. uz D. un jau daļēji ierakusies. Tomēr 5. rota ltn. Līdeka vadībā šos ierakumus ieņēma. Pie šīs operācijas ļoti palīdzēja 6. rota,

# 1944. GADA JĀNU KAUJU SCHĒMA



*ltn. Dektera* vadībā, kas bija nonākusi ienaidnieka flankā un pat aizmugurē. 11 sarkanarmieši padevās gūstā. Daudz bija arī kritušo. Mūsu pusē ievainoja btl. komandieri *kapt. Līdumu*.

Tomēr atklājās, ka bija ieņemts tikai viens, uz priekšu izbīdīts, ienaidnieka ierakums.

Gūstekņi piederēja kādam sodīto bataljonam, kas bija ieradies no Turkestānas un sastāvēja no dezertieriem. Atkarībā no uzbrukuma sekmēm atkarājusies arī soda atlaišana. Bēgšanas gadījumā viņiem draudēja tūlītēja nošaušana, bet no gūstā došanās viņus atturējusi vācu varmācība pret gūstekņiem. Uzbrucēju skaits uz augst. 228,4 bijis 650 vīru.

Pēc kapt. Līduma ievainošanas II btl. komandēšanu pārņēma kapt. Hāzners. Viņam bija jāvada arī pretuzbrukums.

Ienaidnieks ar katu brīdi augstienē kļuva stiprāks, arvien vairāk ienaidnieka artilerija, mīnmeteēji un pat „Staļina ērģeles” traucēja mūsu kustības. Sakarā ar to nedarbojās sakari. Tikai tumsai iestājoties sakaru jautājums nokārtojās un varēja sākties pretuzbrukums. Mūsu 3 artilerijas divizioni 10 minūtes grāva augst. 228,4. Uzbruka mūsu II btl. ar 3 rotām un 11. rotu.

6. rota uzbruka tieši gar Učenojes ezera krastu un ielauzās augst. 228,4 aizmugurē, ieņemot mūsu vecās pozicijas un nogriežot pretinieku no viņa aizmugures. Ievainoja ltn. Dekteri. Rota, palikusi bez vadības, atgāja. Arī pārējām rotām iebrukt neizdevās un tās atgāja. Ievainoja 8. rotas komandieri kapt. Robiņu un 11. rotas komandieri — ltn. Brekti.

Kāds pārbēdzejs naktī no 22. uz 23. jūniju stāstīja, ka ienaidnieks jau pazaudējis 3/4 sava sastāva un btl. esot vairs tikai apm. 150 vīru. Btl. jau pastiprināts ar dažām rotām no divīzijas rezerves.

23. jūnijā bija jānotiek jaunam pretuzbrukumam ar kāda vācu btl. 2 rotām un 1 rotu no 33. (4. latv.) gren. pulka. Kaujas vadību nodeva vācu btl. komandierim, pakļaujot viņam arī mūsu II un III bataljonus. Plkv. Krīpenam tomēr bija jāpaliek priekšējā komandpunktā, lai palidzētu vācu komandierim orientēties. Vācu btl. komandieris gan lūdza plkv. Krīpenu tālāk komandēt latviešu vienības.

23. jūnijā ap pusdienas laiku vācu btl. ar piedalīto 33. (4. latv.) gren. pulka rotu devās uzbrukumā, bet nebija nonācis vēl līdz kaujas saskarei ar ienaidnieku, kad metās panikā bēgt.

23. jūnija vakarā pienāca jauni papildspēki: divīzijas kaujas skola — 150 vīri, transporta vienība kapt. Skudruļa vadībā — arī apm. 150 vīri un 15. divīzijas Sapieru btl. vltн. Ijaba vadībā. Pieskaitot

vēl vācu btl. un mūsu II btl., bija radies liels spēks. Tā kā bija Jāņu laiks, tad augstieni 228,4 nosauca par „Jāņu kalnu”. Šiem lielajiem spēkiem tomēr trūka kopējas vadības.

Plkv. Krīpens bija izlēmis „Jāņu kalnu” atstāt ienaidniekam un atvilkta savas vienības, iztaisnojot GKL. Šo plānu plkv. Krīpens gribēja izklāstīt divīzijas komandierim, bet tas viņu negribēja uzsklausīt. Tad plkv. Krīpens 24. jūnija naktī, plkst. 02.00 ieradās pie divīzijas komandieča neaicināts ar sava plāna izklāstu. Viņam tiešām izdevās divīzijas komandieri pārliecināt un tas par augst. 228,4 atstāšanu ziņoja korpusa komandierim. Līdz ar to kauja par „Jāņu kalnu” bija beigusies. Pulks šai kaujā zaudēja 8 kritušos un 52 ievainotos. Ievainoja arī pulka ārstu — ārstu-ltn. Pabēru.

Plkv. Krīpens, sarūgtināts par divīzijas vadības apvainojošo rīcību, atņemot viņam uz laiku vadību, tāpat par ziņām, ka tikšot izmeklēti „Jāņu kalna” pazaudēšanas iemesli, lūdza viņu no 32. (3. latv.) gren. pulka komandēšanas atbrīvot. 26. jūnijā viņa lūgumu ievēroja. 27. jūnijā ieradās jaunais pulka komandieris *pltn. Aperāts*. Plkv. Krīpens pulku atstāja 28. jūnijā.

Pēc Jāņu kaujām mūsu vienības ieņēma aizsprosta pozicijas. Ienaidnieka uzbrukuma norobežošanai jau 24. jūnija vakarā uz Barsuki rajonu pārvieda 34. (5. latv.) gren. pulku *pltn. Viksnas* vadībā.

25. un 26. jūnijā notika mūsu spēku sakārtošanās. Arī ienaidnieks bija noguris. Hūsu sapieri mēģināja pa naktīm uzlabot mūsu jauno aizstāvēšanās līniju.

26. jūnija pēcpusdienā II btl. saņēma pavēli no vācu pulka komandieča, kurš ar 24. jūnija pēcpusdienu bija pārņēmis iecirkņa vadību, 26. jūnijā plkst. 24.00 atrauties un atiet uz jaunsagatavotām aizsprosta pozicijām A. no Barsuki.

Atgriežoties ar šo pavēli no Barsukiem, plkst. 21.00 sākās ienaidnieka spēcīga artilerijas sagatavošana un kājnieku uzbrukums.

Ienaidniekam izdevās sasniegāt ezeriņa D. galu, 0,5 km Z. no augstienes 210,8, tā ielencot 32. (3. latv.) gren. pulka II un III btl. un *ltn. Pečiņa* rotu no 34. (5. latv.) gren. puka. Šinī kaujā krita *ltn. Pečiņš* un 6 kareivji.

Kapt. Hāzneram ar vienu kaujas grupu izdevās izlauzties no ielenkuma un nodot ziņojumu par stāvokli. Līdz ar tumsas iestāšanos mūsu vienībām tomēr izdevās iznākt no ielenkuma, ciešot tikai niecīgus zaudējumus.

Naktī no 26. uz 27. jūniju mūsu vienības ieņēma jaunsagatavotās pozicijas, nomainot Sapieru btl. un divīzijas transporta vienības.

Jaunajās pozīcijās pulks palika līdz ienaidnieka lieluzbrukumam 1944. gada 10. jūlijā. II btl. aizgāja rezervē uz Ješenas sādžu, kur btl. komandešanu uzdeva *kapt. Purmalmim*, kas atgriezās no atvaļinājuma.

Divīzijas rezervē, A. no Noškinas, novietojās 34. (5. latv.) gren. pulks.

Starplaikā, līdz 10. jūlijam, notika vēl vairāki ienaidnieka uzbrukumi, bet tos visus atsita. Tā 27. jūnijā ienaidnieks uzbruka pulka 10. rotai. Šī uzbrukuma atvairīšanā krita rotas komandieris *vltn. Birģelis* un 14 kareivji.

Šai laikā pulks sakārtojās, nostiprināja pozīcijas un sagatavojās jaunām kaujām. Ienaidnieks bija uzsācis vispārējo ofensīvu Vitebskas — Polockas rajonā un tur guvis ievērojamus panākumus. Tāpēc nebija šaubu, ka priekšā stāv vispārēja atkāpšanās uz R.

### 33. (4. LATV.) GREN. PULKS BARDOVO — KUDEVERAS POZICIJĀS

Naktī uz 16. aprīli pulkam bija jāpāriet uz jaunu iecirkni A. no Opočkas un jāatstāj labi izbūvētās pozīcijas.

16. aprīļa agrā rītā pulku nomainīja vācu 436. pulks. 33. (4. latv.) gren. pulkam bija jāpāriet uz Bardovo rajonu apm. 50 km A. no Opočkas. I btl. pārvietoja ar automašīnām. II btl. un pārējās vienības no Trigorskaja stacijas devās ar vilcienu uz Opočku un tālāk gājienā uz Bardovo. Bijā jau pavasarīs un ceļi vietām neizbraucami. Ar lielām mokām I btl. un pulka komandieris *plkv. Janums* ar stābu ap plkst. 10.00 sasniedza Opočku. Uz Bardovu varēja nokļūt tikai pa apkārtceļiem. Ap plkst. 14.00 I btl. sasniedza Kudeveru. 55 km bija nobraukti 4 stundās. Tālāk bija jādodas kājām, jo automašīnas nespēja izbraukt dublāinos ceļus. Pulka komandieris ar savu vieglo mašīnu tikai ar grūtībām pievakarē sasniedza Bardovo sādžu. Bardovo sādžā pulka komandierim paziņoja, ka pulka iecirknis ierādīts vēl vairāk uz D. Slepzy—Sujevo rajonā. Ap plkst. 19.00 pulka komandieris sasniedza Slepzy sādžu, bet I btl. pārguris pārgulēja Sotčino rajonā.

17. aprīlī pulkam bija jānomaina 438. pulks, bet II btl. vēl nebija pienācis. Tā vesels pulka iecirknis bija jānomaina I btl. Tikai pēc 2 dienām ieradās II btl. un pulks varēja ieņemt iecirkni kā pienākas.



Pulkv. V. Jaunums, ģen. R. Bangerskis un pulkv. A. Silgailis Bardovo  
rajonā, Detkovas sādžā, 1944. g. jūnijā

Pirmā ešalona vienībām pārtika un municija bija jāpienes no 9 km attālās Bardovo. No vācu pulka nebija iegūtas nekādas ziņas par ienaidnieku, tāpēc izlūkošanas darbs bija jāsāk pilnīgi no jauna. Iecirknis bija 6 km plats. Ierakumi izbūvēti. Labo iecirkni ieņēma I btl., bet kreiso II. No katras btl. 1 rota palika rezervē.

Aiz pulka komandpunktā Borčaviču tuvumā bija novietota 1 franču haubice, kurās šaušanas ātrums bija 1 šāviens 30 minūtēs.. Šai haubicei municijas netrūka un tā šāva ļoti precīzi. Kad to vēroja, tad likās, ka kaņojam 18. gadu simtenī. Tomēr haubice bija mums ļoti noderīga.

No pulka novērošanas punkta varēja vērot, ka ienaidnieks atvelk spēkus no pirmajām līnijām. Vēlāk noskaidrojās, ka ienaidnieks savas rezerves apmācīja uzbrukuma kaujas darbībai.

Maija beigās bija pienākusi kārta 33. (4. latv.) gren. pulkam gūstekņa saņemšanai, lai iegūtu ziņas par ienaidnieku. Kā uzbrukuma vietu izvēlējās Popova sādžas drupas. Tās aizstāvēja kāds ienaidnieka vads ar dažiem smagiem ložmetējiem. Likās, ka mīnas to priekšā arī nebija izliktas. Izlūkošanu uzdeva vltv. N. Pievirzīšanās un atiešanas segšanu veica serž. X ar 2 grupām un 2 patšautenēm. Trieciena izpildīšanai bija 3 grupas, kas pievirzījās slepeni līdz ienaidnieka po-

zicijām apm. 70 m attālumā un tad plkst. 04.00 trieciēnā ieņēma Popovas sādžu. Artilerijas divizions, kājnieku baterija un granātmetēji trieciēna laikā neutralizēja ienaidnieka smagos ieročus. Trieciēnpasākums izdevās, jo saņēma 1 gūstekni, 4 sarkanarmieši krita, bet pārējie bija aizbēguši. Trieciengrupai bija tikai 1 viegli ievainotais.

Jūnija sākumā atkal bija kārtā iebrukumu sagatavot pulka I btl. Šoreiz uzbrukuma mērķi izvēlējās — ienaidnieka atbalsta punktu Popova ezera D. krastā. Bija noskaidrots, ka gar pašu ezera krastu nebija ne mīnu, ne dzelonjdrāšu.

5. jūnija rītā mūsu trieciengrupa iebruka ienaidnieka pozicijās, bet tās atrada tukšas. Tad ienaidnieks gar ezera A. krastu pārgāja pretuzbrukumā un no pārsteiguma daži mūsu kaļavīri metās bēgt un iekļuva mīnu laukos. Citi gāja tos glābt, un paši uzķāpa uz mīnām. Tā mūsu zaudējumi sasniedza 4 kritušos un 6 ievainotos.

Jūnija beigās laimējās priekšlaukā saņemt kādu gūstekni — kal-miku.

Kādu vakaru no 34. (5. latv.) gren. pulka saņēma brīdinājumu, ka kāds iereibis sarkanarmijas virsnieks aiz pārskatīšanās pārnācis fronti, bet redzēdams, ka kādā bunkurā ir latviešu kaļavīri, meties bēgt. Iespējams, ka viņš mēģinās pāriet fronti pie savējiem, kas krūmainā apvidū bija ļoti iespējams. Mūsu pastiprinātiem posteņiem un patru-lām izdevās vēl naktī aizturēt minēto virsnieku.

Virsnieka norādināšanu veica pats pulka komandieris plkv. Janums, piedāvājot gūsteknim konjaku, maizītes un tēju. Virsnieks vēl bija manāmi iereibis un stipri nosalis. Apbalvots ar Sarkanā karoga ordeni un sākumā izturejās ļoti izaicinoši, nodeklarēdams, ka nekā neteiks. Gūsteknis bija kapt. Plaskins, artilerijas diviziona koman-dieris. Plkv. Janumam mazliet ar viltu izdevās no gūstekņa dabūt zināt, kur atradās viņa diviziona baterijas. Tāpat novērošanas punk-tus un kā grupēti kājnieku spēki. Kapt. Plaskins izstāstīja arī par to, ka pretinieka līnijas bija vāji ieņemtas un visas rezerves atvilktras uz aizmuguri apmācībām. Tā kā gūsteknim bijusi personīga sarauša-nās ar ienaidnieka pretimstāvošā pulka komandieri, tad par viņa pulku Plaskins izstāstīja visu, ko vien zināja. Kad plkv. Januums ap-solijs gūsteknim izsniegt apliecību, ka viņš pats pārnācis fronti, tad kapt. Plaskins kļuva pavisam runīgs.

Jūnija sākumā pienāca ziņa, ka pulku apciemos frontes teātris. Bija problēma atrast piemērotu vietu izrādei. Šķūnis Borčaviču sādžā izrādījās vispiemērotākais. Tas atradās mežā, bija zems ar apsūno-jušu jumtu. Šķūņa grīdu klāja bieza mēslu kārta, kas bija jaizmēž,

jāieriko skatuve un jāsaliek „zālē” soli. Talcinieki pieteicās paši. Frontes teātris izrādīja lugu „Kāzu dāvana”, ko noskatījās viss pulks trīs maiņas.

22. jūnijā ienaidnieks ieņēma augstieni 228,4, ko aizstāvēja 32. (3. latv.) gren. pulks. Aizstāvētāji gan vairākas reizes devās pretuzbrukumos, tomēr augstieni atgūt nespēja. Tad 33. (4. latv.) gren. pulkam vajadzēja nomainīt 32. (3. latv.) gren. pulka I btl. un pulka iecirknis palika 10 km plats. Bez tam pulkam vēl 8. rota bija jānosūta 32. (3. latv.) gren. pulka rīcībā.

No frontes dienvidos nāca arvien sliktākas ziņas. Bija kritusi jau Minska un cīņas risinājās jau D. no Daugavpils. Tas norādīja arī uz mūsu frontes drīzu atvilkšanu.

#### 34. (5. LATV.) GREN. PULKS BARDOVO—KUDEVERAS POZICIJĀS

Jau 1944. gada 14. aprīlī, pulkam atrodoties divīzijas rezervē, pieņāca pavēle doties uz jaunām pozicijām Kamojo rajonā DA no Opočkas. Pārcelšanos veica daļēji kājām, daļēji ar auto mašīnām. Pirms iziešanas 15. (1. latv.) gren. divīzijas komandieris apbalvoja pulka komandieri *plkv. Zeniņu* ar EK II.

16. aprīļa rītā pulks sasniedza Bardovo, kas bija gala mērķis. Pulks novietojās sādžā un atpūtās līdz 19. aprīlim, kad saņēma parādi ienemt pozicijas pie Kamojo ezera. Šīnī pozicijā pulks palika līdz 7. jūlijam.

Iecirknis bija ļoti mierīgs. Nomainītie vācieši bija pat dzīvojuši ēkās, bet ne bunkuros, kas arī bija izbūvēti. Te pat ienaidnieka artillerija nebija šāvusi. Bet tas tā bija tikai sākumā un vēlāk iecirknis izvērtās par diezgan smagu cīņu vietu. Pulks šai laikā visu energiju veltīja nocietinājumu izbūvei.

Pulka komandieris bija *plkv. Zeniņš*, un kad viņš jūnijā aizbrauca atvaļinājumā, viņa vietu pildīja *pltn. Vīksna*.

Adjutants — *vltn. Tidemanis*,

Ordonances virsnieki: *vltn. Tēraudiņš* un *vltn. Rudzītis*,

I btl. komandieris — *kapt. Kīlītis* (ar 1. jūniju *majors*),

II btl. komandieris — *majors Lapainis*,

Pulka stāba rotas komandieris — *kapt. Leimanis*.

Pulks savu iecirkni Bardovo rajonā ieņēma ar abiem btl., rezervē paliekot vienīgi stāba rotai.

Labā iecirknī — I btl., kreisā — II btl.

Labais kaimiņš — 33. (4. latv.) gren. pulks, kreisais — 19. (2. latv.) gren. divīzija. Smagumpunkts — labais spārns — I btl. iecirknis.

I btl. savu iecirkni ieņēma ar 3 rotām, rezervē atstājot 1 rotu pie btl. komandpunkta Sivcevo sādžā. Rezerves rota izbūvēja atbalsta punktus poziciju dzīlumā un 2 ūkēspozicijas. Vispāri I btl. pozicijas apmierināja arī taktiskā ziņā.

1. rotas kom. bija *ltn. Platacis* ar palīgu *v.v. Mami*, vēlāk *ltn.*

2. rotas kom. — *vltn. Šmidts*, ar palīgu *v.v. Freimani*, vēlāk *ltn.*

3. rotas kom. — *vltn. Zukulis*

4. rotas kom. — *ltn. Kramšteins*.

4. rota atradās btl. rezervē.

Jūnija mēnesī 3. rotu pārņēma *ltn. Muižnieks* un *vltn. Zukulis* kļuva par btl. adjutantu.

I btl. tieši atbalstīja: 2 artilerijas baterijas, 1 — 17 cm franču haubice, 4 — 8,5 cm mīnmetēji, vēlāk tos papildināja vēl 2. Maijā piedalīja vēl 2 — 12 cm smagos mīnmetējus. Ar pēdējiem vienā gadījumā iznīcināja veselu ienaidnieka mīnmetēju bateriju, ko konstatēja vēlāk pēc gaisa uzņēmumiem. Šo smago mīnmetēju grupu komandēja kapr. Jansons.

Rotas ik pa 10 dienām mainīja. Aizmugurē bija 3 pirtis un ezers.

Maija beigās un jūnija sākumā pulka iecirknī iedegās sīvas vietēja rakstura izlūkošanas kaujas no abām pusēm. Ienaidnieks savus pasākumus parasti sagatavoja ar artileriju visā pulka iecirknī, kam tad sekoja kādā vietā apm. vada stipruma uzbrukumi. Tie parasti notika rīta agrumā.

Plkv. Silgailis nāca ar priekšlikumu I btl. iecirknī izdarīt uzbrukumu ar ierobežotu mērķi: ieņemt uzkalnu, kas atradās I btl. iecirkna vidū un pārvaldīja daļēji mūsu 3. rotas iecirkni. I btl. komandieris majors Ķīlītis tam nepievienojās, jo šo pauguru 34. (5. latv.) gren. pulks turēja knaiblēs no 2 augstākiem flanku pauguriem. Tomēr, kamēr btl. komandieris atradās atvaijinājumā, plkv. Silgailis bija panācis savu un btl. pauguru bija ieņēmis. Bet tad redzējuši, ka tas nekādu priekšrocību nedeva, jo bija nonākuši ienaidnieka knaiblēs un pauģuru vakarā atstājuši. Rezultātā bija vairāki karavīri ievainoti.



No kreisās: Vācijas armiju Heeresgruppe NORD virspavēlnieks ģenerālpulkvedis Models, Latviešu 15. ārenadieļu divīzijas komandieris SS-oberf. Heilmanis un kapteinis Mucenieks 1944. g. pavasarī Ostrovas frontē

8. jūnijā pulka komandpunktā pie Sipicino ieradās Latviešu leģiona ģenerālinspektors ġen. Bangerskis. Viņš iepazinās arī ar priekšējām līnijām. Viņu pavadīja kapt. Ziemelis un vlnr. Vitols no ģenerālinspektora stāba. Generālinspektors pasniedza EK II kareivjiem Edgaram Strazdam un Jānim Briedim. Pēc tam ģenerālinspektors apmeklēja Detkovo tuvumā novietoto „Florenču” bateriju (franču smaņgās haubices).

Lai pastāvīgi gūtu svaigas ziņas par ienaidnieku, pulkiem ik palaikiem bija jāiegūst gūsteknis. Tas nozīmēja, ka bataljoniem bija nepārtraukti jāorganizē izlūkošana un laba novērošana, lai vajadzīgā brīdī pasākumu reālizētu.

I btl. komandieris organizēja 5 izlūkošanas gājienus un iebrukumus ienaidnieka pozicijās, no kuriem 3 sevišķi labi izdevās. Vienu no tiem vadīja kadets Miezis, kādu citu serž. Reskājs (krita vēlāk pie Flederbornas).

Kad. Miezis aizgāja apm. 1,5 km dziļi ienaidnieka aizmugurē un no

bunkura „nozaga” ienaidnieka seržantu, ko sveiku un veselu atveda pie mums. No viņa ieguva ziņas, ka frontē ieradusies kāda jauna divīzija no triecienarmijas. Par to kad. Miezi apbalvoja ar EK I un vienu izlūkošanas dalibnieku ar EK II.

Tāpat svarīgas ziņas deva serž. Reskāja pasākums, kurš saņēma par to EK II. Vēlāk izrādījās, ka kad. Miezis bijis tikai 100 m no ienaidnieka pulka komandiera bunkura. Tas pamudināja sagatavot vēl vienu akciju. Tajā bija nodoms pārcelties pāri ezeram sapieru gumijas laivīnā. 7 vīru grupa tomēr šoreiz atgriezās bez panākumiem.

Vienu reizi ienaidnieks pārsteidzoši iebruka mūsu pozicijās, iepriekš nemanot sagatavojot ejas mūsu dzeloņdrāšu žogā un ar rīta gaismu izsitolto pozicijām 1 mūsu vadu. Stāvokli atjaunoja ar mūsu pret-triecienu. Kā mums, tā ienaidniekiem iebrukums sagādāja zaudējumus, ienaidniekiem arī kritušos.

Jūnija mēnesī kādu nakti 1 vīrs no 3. rotas pazuda. Pēc tam ienaidnieks pilnīgi sabombardēja Maškovo sādžu, kur gan tai laikā neviens neatradās.

9. jūnijā ienaidnieks iebruka 3. rotas iecirknī, bet to ar dežūrējošo triecienvienību, 2 vadu stiprumā, tūlīt likvidēja.

Pēc apm. nedēļas ienaidnieks iebruka 1. rotas iecirknī, kas maksāja mums 4 kaļavīru dzīvības. Šo iebrukumu atbalstīja apm. 1.000 izšautas mīnas.

Izlūku uzbrukumi atkārtojās bieži.

No mūsu pušes sevišķi veiksmīgs bija 1. rotas *ltn. Mamis*, kuru arī apbalvoja ar EK II.

20. jūnijā ienaidnieks iebruka 2. rotas labajā spārnā un 1 vadu izsita no ierakumiem. Arī to ar prettriecienu atkal likvidēja.

27. jūnijā ienaidnieks iebruka atkal tai pat vietā un rezerves rotai bija ar pretuzbrukumu jāatjauno stāvoklis. Šai dienā ar EK II apbalvoja I btl. komandieri maj. Ķīlīti.

Maija/jūnija mēnešos 34. (5. latv.) gren. pulku apciemoja mūsu frontes teātris, latviešu orķestris, vācu varietē trupa, dodot katrreiz 3 izrādes.

Jūnija beigās I btl. pārņēma daļu no II btl. pozicijām aiz Kamejoje ezera, jo II btl. pārcēla 32. (3. latv.) gren. pulka iecirknī, sakarā ar ienaidnieka iebrukumu pie „Jāņu kalna”.

Naktī no 6. uz 7. jūliju I btl. nomainīja kāda divīzijas sastādīta vienība no apgādes daļām. Šo vienību komandēja *pltn. Veckalniņš* ar adjutantu *ltn. Klinsonu* (ģen. K. dēls). Pēc maiņas I btl. devās uz 32. (3. latv.) gren. pulka iecirkni un 7. jūlijā ap pusdienas laiku no-

vietojās pie šī pulka komandpunktā netālu no Borsuki sādžas. I btl. vajadzēja nomainīt majora Hāznera komandēto btl., kas tomēr ne-notika, jo 10. jūlijā bija paredzēta frontes atvilkšana.

### 15. (1. LATV.) GREN. DIVĪZIJAS ARTILERIJAS PULKS BARDOVO — KUDEVERAS POZICIJĀS

1944. gada aprīļa beigās visām latviešu leģiona vienībām bija pa-kāpeniski jāpārvietojas uz Bardovo — Kudeveras rajonu. Pa nelieto-jamo ceļu un izmirkušo apvidu bija jaizvelk lielgabali ar motoru vilcēju palīdzību un jāuzsāk gājiens pa vienīgo šoseju Ostrova — Opočka. Šī šoseja pavasaņa šķīdonī bija izmalta līdz pamatiem. Vairāku dienu pārgājienos 15. art. pulka vienības sasniedza Opočkas rajonu un no turienes atkal pa nelietojamiem ceļiem devās uz jaunām pozicijām Kudeveras apkārtnē.

Sākās atkal jaunu poziciju izbūves darbi un vietējo kauju atbal-stišana. Ienaidnieka vietēji iebrukumi sākās jau jūnija beigās, bet gal-venais uzbrukums 10. jūlijā.

Artilerijas pulks no pozicijām atrāvās savlaicīgi, bet kājniekus ienaidnieka negaidītais un straujas uzbrukums visā VI latviešu kor-pusa iecirknī, pilnīgi pārsteidza.

15. artilerijas pulks atbalstīja kājniekus kā pozicijās A. un DA. no Opočkas, tā pāri Velikajas upei R. no Opočkas.

Pulka atiešana pāri Velikajas upei bija ļoti grūta: I divizionam bija jāaatiet uz R. krasta pāri braslai. No šejienes sākās pulka atiešana uz Krasnoje un vēlāk uz Kārsavas rajonu. Pulka I divizions bija pa-dots vācu armijas artilerijas vadībai un kopā ar IV (smago) divizionu piedalījās atvairīšanas kaujās A. no Krasnoje, pie Paņkovas un citur.

### 15. (1. LATV.) GREN. DIVĪZIJAS IZLŪKU BATALJONS BARDOVO — KUDEVERAS POZICIJĀS

1944. gada 13. aprīļa rītā Izlūku bataljons uzsāka pārvietošanos uz Kudeveras pozicijām. Pirmos 12 km līdz Saņino pie Novgorodkas btl. pārvietojās kājām, pēc kam btl. kaujas sastāvu uzlādēja uz auto-mašīnām, bet apgādes vezumi devās cauri Opočkai uz Kudeveru.

14. aprīļa rītā auto transports jau nonāca Kudeverā. Pēc nelielas atpūtas btl. devās tālāk kājām uz Bardovo sādžu, kur nonāca tās pašas dienas vakarā.

Naktī no 16. uz 17. aprīli Izlūku btl. nomainīja kādu vācu btl. gar Kamenoje ezeru, ieņemot apm. 7 km platu iecirkni. Kaimiņos pa labi atradās 34. (5. latv.) gren. pulka I btl., bet pa kreisi — 19. (2. latv.) gren. div. 43. (2. latv.) gren. pulks.

25. aprīli saslima btl. komandieris *kapt. Lapainis* un tika evakuēts. Viņa vietā palika adjutants *vltn. Makovskis*. 1. maijā no slimnīcas atgriezās *vltn. Groza* un pārņēma 3. rotas komandēšanu.

Izlūku btl. atradās klusā frontes iecirknī un varēja šo laiku izmantot poziciju izbūvei un ienaidnieka izlūkošanai. 20. maijā *vltn. Grozas* vadībā mēģināja izvest izlūkošanas iebrukumu ienaidnieka pozicijās ar uzdevumu saņemt gūstekni, bet pasākums neizdevās. Ievainoja atkal *vltn. Grozu*.

16. jūnija naktī, mūsu izlūku patruļa 6 vīru sastāvā, kapr. Eglīša vadīta, atgriezās no izlūkošanas un priekšlaukā sastapās ar 15 vīru lielu ienaidnieka izlūku patruļu un ar to uzsāka kauju. Mūsu patruļa ieguva gan 2 gūstekņus un ieročus, bet krita kapr. Eglītis un kapr. Liepiņš, smagi ievainoja kapr. Strazdiņu un pārējos patruļas dalībniekus-kareivjus.

14. jūnijā btl. saņēma 45 instruktorus, kuŗi bija beiguši Holandē instruktoru apmācības kursus.

19. jūnijā no slimnīcas atgriezās btl. komandieris majors *Lapainis* (ar 20. aprīli bija paaugstināts par majoru).

Naktī no 24. uz 25. jūniju btl. nomainīja 19. (2. latv.) divīzijas vienības un btl. pārvietojās uz 15. (1. latv.) gren. divīzijas labo spārnu, 32. (3. latv.) gren. pulka iecirknī Barsuki rajonā, jo tur ienaidnieks bija ielauzies mūsu aizstāvēšanās pozicijās.

Naktī no 25. uz 26. jūniju btl. nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka III btl. un ieņēma pozicijas t.s. „Jāņu kalna” rajonā pie Barsuki. Btl. labais kaimiņš bija divīzijas Sapieru btl., pa kreisi 32. (3. latv.) gren. pulka btl.

Poziciju maiņa notika ienaidniekiem nepārtraukti uzbrūkot. Jau tās ieņemot krita 1. rotas komandieris *ltn. Peciņš*. Ienaidnieka uzbrukumi atkārtojās, bet tas jaunus panākumus neguva. Btl. centās izlikt priekšgrupas, lai krūmaino rajonu labāk aizstāvētu, bet tās izrādījās par vājām, lai spētu sekmīgi ienaidniekiem pretoties.

28. jūnijā divīzijas vadība pavēlēja izlikt priekšgrupu rotas stiprumā, šim nolūkam no 32. (3. latv.) gren. pulka piedalot 40 vīrus.

Artilerijas un citu smago ieroču aizsegā šo rotu kā priekšgrupu arī izbīdīja.

2. jūlijā ienaidnieks vairākkārtīgi uzbruka btl. pozicijām, bet bez panākumiem.

4. jūlijā ienaidniekam izdevās ielauzties 2. rotas pozicijās, bet rota šo iebrukumu likvidēja pati ar saviem spēkiem.

1. rotas iecirknī nepārtraukti būvēja jaunu aizstāvēšanas poziciju, lai iztaisnotu veco un neizdevīgo. Ienaidnieks laikā līdz 9. jūlijam bija pieracies 2. rotas pozicijai uz 80 m attālumu.

8. jūlijā 1. rota atsita kādu ienaidnieka uzbrukumu.

# ATKĀPŠANĀS UZ LATVIJAS ROBEŽĀM

## VI LATVIEŠU KORPUSA ATKĀPŠANĀS UZ LATVIJAS ROBEŽĀM

### 19. (2. LATV.) DIVĪZIJA

Pēc ienaidnieka sekmīgā 1944. gada 22. jūnija lieluzbrukuma Vičekskas rajonā, bija paredzēts vācu fronti atvilkta arī Ziemeļos.

Vispārējā atkāpšanās, arī VI latviešu korpusam, bija paredzēta naktī no 10. uz 11. jūliju. Sakarā ar šo atkāpšanos, nepieciešamos priekšdarbus uzsāka jau 9. jūlijā, pārvietojot uz aizmuguri divīzijas dienestus, vezumus un lieko municipiju. Viss tas nepalika nepamanīts arī ienaidniekiem. To vēl papildināja daži mūsu pārbēdēji, kas, droši vien, informēja ienaidnieku par mūsu plānoto atkāpšanos.

To izmantoja ienaidnieks un pēkšņi 10. jūlija rītā, plkst. 10.00, visā VI latviešu korpusa iecirknī atklāja īsu, bet ārkārtīgi spēcīgu artilerijas un citu smago ieroču uguni pa mūsu pozicijām. Pēc tam ienaidnieks tanku atbalstā pārgāja triecienā un gandrīā visā frontē iebruka mūsu pozicijās. Tam par iemeslu bija municipijas trūkums un ziņa, ka vakarā tāpat būtu bijis jāatiet. Tas sajauca visu vadības plānu un aparātu un iznīcinātais sakaru dienests nedeva iespēju efektīgi organizēti pretoties. Vienības bieži bija spiestas darboties patstāvīgi. Iepriekš izplānotās pretošanās pozicijas bieži vairs nemaz neieņēma, un radīja vietām pilnīgi katastrofālu stāvokli.

Par šo atkāpšanās posmu, attiecībā uz 19. (2. latv.) gren. divīziju nav saglabājušies nekādi materiāli.

Iz zināms, ka 19. divīzijas iecirknī pirmās dienas uzbrukuma smaguma punkts vērsās pret 42. (1. latv.) gren. pulka labo spārnu D. no Aljo ezera. Jau ap pusdienas laiku ienaidniekiem izdevās apm. 2—3

km dziļš ierukums Andro—Cholmu rajonā un pienākt pie mūsu artilerijas uguns pozicijām. Ar tiešo artilerijas uguni uzbrukumu aptureja un baterijas paspēja noņemties no savām pozicijām.

Arī 44. (6. latv.) gren. pulka pašā D. spārnā ienaidniekam izdevās, D. no Kamenoje ezera, ielauzties pozicijās un apdraudēt pulku no aizmugures.

Pārējā 19. (2. latv.) divīzijas frontē ienaidnieks pirmajā dienā nekādus panākumus tomēr neguva.

Ar visu lielo jucekli abām divīzijām izdevās 11. jūlijā rītā izveidot jaunu pretošanās poziciju t.s. „Odenes meža” (Odenwaldstellung), kas bija daļēji jau iepriekš izbūvēta. Tomēr šo poziciju ienaidnieks daudzās vietās jau 11. jūlijā priekšpusdienā pārrāva, radot daudzām mūsu vienībām draudošu stāvokli.

19. (2. latv.) divīzijas iecirknī 11. jūlijā ienaidnieks uzbruka D. no Duchnovo, lai atgrieztu atkāpēanos uz Opočku. Traģiskā stāvoklī nonāca 19. div. artilerijas pulka II divizions, kuram ienaidnieka tanki bija nonākuši aizmugurē. Divizions tomēr, zaudējot 6 lielgalbus un apm. 100 zirgus, no ielenkuma izlauzās. Arī 15. (1. latv.) divīzijas artilerijas pulka IV (smagais) divizions, kas atkāpās kopā ar 19. divīziju, šeit cieta smagus zaudējumus.

Te pie Duchnovo radās arī plkv. Plensneram, kas komandēja 43. (2. latv.) gren. pulku, incidents ar kādu vācu vln., kam sekoja plkv. Plensnera atstādināšana no amata un nodošana lauku kaŗa tiesai. Par to *vplkv. Silgailis raksta*:

„Pretošanās gaitā 43. (2. latv.) gren. pulka komandierim plkv. Plensneram pie Duchnovo radās incidents ar VI SS korpusa segrotas komandieri, kādu vācu vln., kam sekoja plkv. Plensnera nodošana lauku kaŗa tiesai, apvainojot viņu kaujas pavēles neizpildišanā. Kaut gan bijis saņemts augstākās SS vadības rīkojums lietai pieiet ar visu bardzību (19. div. stāba VI, resp. propagandas nodaļas priekšnieka — vācu SS virsnieka liecība), vācu lauku kaŗa tiesa tomēr bija spiesta atzīt visus pret plkv. Plensneru vērstos apvainojumus par nepamatotiem un viņu attaisnot.

Plkv. Plensnera pārvietošana uz 19. divīziju, neievērojot Legionā ģenerālinspektora iebildumus, bija panācis augstākais SS un policijas vadītājs Austrumzemē SS obergruppenfīlers Jekelns. Pamatojoties uz dažu SS aprindām tuvu stāvošu tautiešu denunciāciju, ka plkv. Plensners esot anglofils un vāciešiem naidīgi noskaņots, SS grupenfīlers Jekelns plkv. Plensnera personā saskatīja it kā to „launo garu”, kas traucē viņa labo sadarbību ar Legionā ģenerālinspektorom. Šī vācu SS augstākās vadības nostāja, domājams, bija arī faktiskais iemesls plkv. Plensnerai nodošanai vācu lauku kaŗa tiesai.”

No otras puses kaļavīru liecības liecināja, ka plkv. Plensners, kas vairāk bija žurnālists un diplomāts, nebija varējis iejusties frontes apstāklos un vadīt 43. (2. latv.) gren. pulku tādā pat mērā, kā to bija darījis plkv. Lobe.

Pēc „Odena meža” poziciju atstāšanas abas divīzijas ciešā kaujas saskarē 12. jūlija rītā ieņēma aizstāvēšanas poziciju uz līnijas: Lapteva — Terechova — Kasilovo, 10—12 km A. un DA. no Opočkas.

Te abas divīzijas cīnījās 12. un 13. jūlijā, pēc kam atgāja uz Veliķajas upes R. krastu.

14. jūlijā 19. (2. latv.) divīzija cīnījās Opočkas stacijas rajonā, aizstāvot virzienu: Opočka — Krasnije.

15. jūlijā 19. divīzija atkāpās virzienā un Krasnije, cauri degošai Opočkai.

16. jūlijā 19. div. pulki jau atradās uz Zilupes upes līnijas, Bereznica — Zolotova rajonā.

3. Robežapsardzības pulkam bija jāieņem Krasnijes aizstāvēšanas pozicija, lai nodrošinātu mūsu spēku pāriešanu Zilupei.

Pastiprinoties ienaidnieka spiedienam Krasnije virzienā, 19. divīzija saņēma pavēli 17. jūlija pēcpusdienā atiet uz Kārsavas rajonu.

VI SS latviešu korpusa atliekas, sasniedzot Kārsavas — Mērdzenes rajonu, novietojās atpūtā.

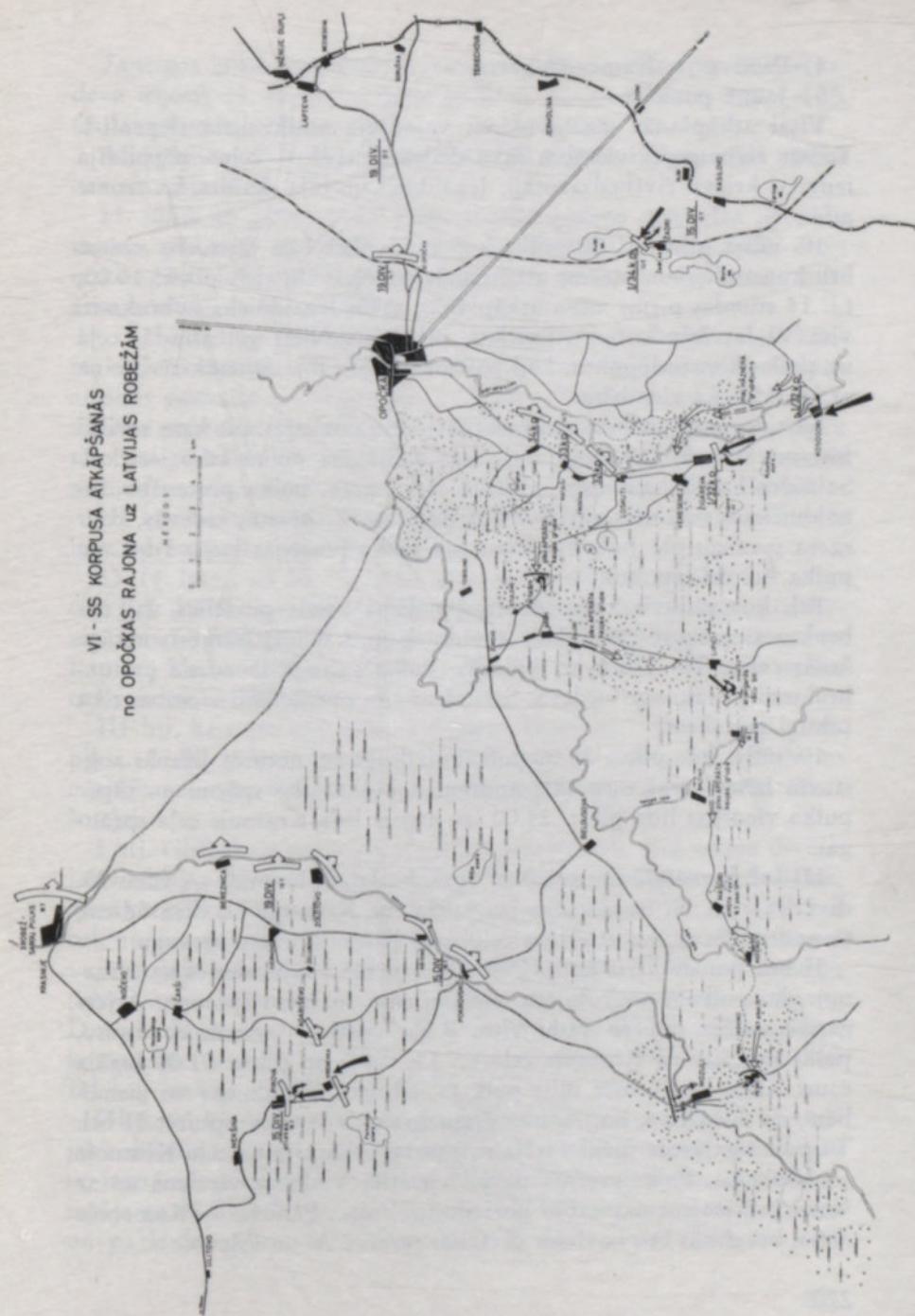
## 15. (1. LATV.) DIVĪZIJA

### 32. (3. LATV.) GREN. PULKS

Sakarā ar vispārējo atkāpšanos, kas bija paredzēta 10. jūlijā plkst. 24.00 uz līniju: Uljachnovo — Glušnevo — Kasilovo — Ruby — Svony — Plutan — Terechova, 9. jūlija rītā jau pārvietoja kaujas vezumus un apgādes vienības, atstājot pozicijās uz 10. jūliju tikai kājnieku vienības ar ierobežotu municiju un kājnieku ieročiem.

Bija domāts, ka atkāpšanās laikā pakāpeniski ieņems pretošanās pozicijas uz līnijām:

- 1) Nikulčino — Selepci — Bubrove — Struplivec — Sinicina,
- 2) Krasnoje — Vesnebolog ezers — Turušino — Bardovo,
- 3) gar Alojas upi — Viplach — Djaški — Jeldino,



VI - SS KORPUSA ATKĀŠANĀS  
no OPOČKAS RAJONA uz LATVIJAS robežām

4) Panovo — Kamojo ezers,

5) Jaunā pozicija.

Visai atkāpšanās sagatavošanai vajadzēja notikt lielā slepenībā. Tomēr aizmugures vienības sāka dedzināt sādžas, ceļus pārpildija izdzītīe krievu civiliedzīvotāji. Ienaidniekam bija skaidrs, ka fronte aties.

10. jūlijā plkst. 10.00 pulka komandpunktā bija jāierodas visiem btl. komandiekiem saņemt atkāpšanās pavēles. Un tieši plkst. 10.00, t.i. 14 stundas pirms mūsu atkāpšanās, sākās ienaidnieka uzbrukums visā VI latviešu korpusa iecirknī. Btl. komandieri vēl atradās ceļā uz pulka komandpunktū, kad pašiem btl. jau bija jāuzsāk sīva cīņa ar ienaidnieka vienībām.

Ienaidniekam izdevās dziļi iebrukt mūsu pozicijās, pie kam sevišķi bīstamā stāvoklī nonāca I btl., kas aizstāvēja pulka labo iecirkni. Salaužot kreisā kaimiņa — 33. (4. latv.) gren. pulka pretestību, ienaidniekam virzoties gar Bol Ostrije ezera Z. krastu, izdevās, caur ezera spraugu pie Juškovo, ielauzties pulka pozicijās starp I btl. un pulka komandpunktū.

Btl. komandieris kapt. Ābeltiņš nolēma atstāt pozicijas, lai uzbruktu aizmugurē ienākušam ienaidniekam, kas bija pārkēris atkāpšanās ceļus. Tas I btl. arī izdevās. Pulka mērogā ievadītie pretuzbrukumi pānākumus nedeva. Sakarā ar šīm operācijām vienības tika pilnīgi sajauktas.

10. jūlijā līdz plkst. 22.00 pulkam izdevās vēl noturēt Ješenas augstieni. Ienaidnieks turpināja apdraudēt pulka labo spārnu un tāpēc pulka vienības līdz plkst. 24.00 jau atgāja līdz Krasnoje ceļa spraugai.

III btl. komandierim pienāca ziņas, ka labais kaimiņš — vācu 23. divīzija atiet un ienaidnieks jau laužas uz Krasnoje no dienvidiem, tā apdraudot pulka atiešanas ceļu caur Krasnoje ezeru spraugai.

II btl. komandieris kapt. Purmalis saņēma pavēli doties uz Krasnoje, lai pulkam nodrošinātu iziešanu caur šo ezeru spraugu. Arjergardā atstāja sapieru vadu vltn. Raga vadībā. Izmantojot tumsu, pulks pulcējās uz Krasnoje ceļa un 11. jūlijā ap plkst. 01.00 izgāja cauri Krasnoje. Tomēr tūlīt pulkam uzbruka ienaidnieks no ziemējiem, no Šočichino, ko tikai ar pretuzbrukumu varēja apturēt II btl. Tā pulka galvenie spēki varēja netraucēti atkāpties pa ceļu Krasnoje — Viplacha. Pulks saņēma pavēli virzīties Vodobeg virzienā un ar vienu btl. ieņemt uztverošo poziciju uz līnijas Panovo — Kamojo ezers, bet divus btl. novietot divīzijas rezervē A. no Piļevo.

Tanī pat laikā pretošanās pozicijas uz Berezņicas upes līnijas uzdeva ieņemt 34. (5. latv.) gren. pulkam, bet pa kreisi no tā — 33. (4. latv.) gren. pulkam.

Atkāpšanās no Krasnoje līdz jaunajai uztverošai pozicijai notika bez traucējumiem.

11. jūlijā ap plkst. 12.00 pulks forsētā gājiens sasniedza noteikto rajonu, pie kam uztverošā pozicijā Glubokoje — Kamojo ezers novietojās I btl., bet šīs pozicijas priekšā, mežā, A. no Fiļevo, divīzijas rezervē — II un III btl.

11. jūlijā ap pusdienas laiku ienaidnieks uzbruka divīzijas kaujas ešalonā esošiem 33. (4. latv.) un 34. (5. latv.) gren. pulkiem, kuri atradās pozicijās uz Aloja upes — Jeldino līnijas. Ienaidnieks ielauzās abu pulku iecirkņos. 33. (4. latv.) gren. pulku apgāja no Z., tāpēc tam palīgā nosūtīja 32. (3. latv.) gren. pulka II btl. Kapt. Purmalis saslima un viņa vietā II btl. komandēšanu pārņēma vlt. Gulbis.

III btl. uzdeva ieņemt poziciju A. no Fiļevo, lai uztvertu 34. (5. latv.) gren. pulka atejošās vienības.

33. (4. latv.) un 34. (5. latv.) gren. pulki atgāja caur III btl. poziciju līdz 19.00, kad arī III btl. pēc ienaidnieka spiediena atgāja virzienā uz Glubokoje. Te III btl. saņēma pavēli nekavējoties doties uz Lapino, kur nodrošināt ezera spraugu no Z. un D. divīzijas spēku cauriešanai uz Balachoncevu.

III btl. bija jāvirzās pret atejošām vienībām. Tomēr btl. līdz plkst. 22.00 izdevās poziciju noorganizēt un līdz plkst. 01.00 to noturēt un segt divīzijas spēku atiešanu līdz Opočkas — Pustoškas šosejai.

I btl. Glubokoje pozicijās noturējās līdz tumsai, kad sekoja divīzijas vienībām. III btl. 12. jūlijā plkst. 01.00 no pozicijām noņemās un, atstājot pulka sapierus arjergardā, sekoja divīzijai. Pēc apm. 2 km btl. nonāca pie divīzijas kolonnas, kas netika uz priekšu, jo divīzijas vezumi bija iegrīmuši kādā stāvā smilšainā ceļā. Te III btl. saņēma pavēli apiet kolonnu pa mežu un steigties uz Balachoncevo, lai no D. nodrošinātu divīzijas iziešanu uz šoseju. Ceļā III btl. panāca pulka komandieri un līdz ar gaismu kopīgi sasniedza Balachoncevu, kur III btl. ieņēma norādītās pozicijas.

Plkst. 05.00 divīzijas kolonna izgāja cauri Balachoncevai. Divīzijas artileriju, vezumus un spēkratus virzīja caur Opočku, lai izbēgtu no jaunām iegrīmšanas briesmām. Plkst. 07.00 visas divīzijas vienības izgāja cauri Balachoncevai, pēc kam III btl. noņemās no pozicijām un pa lauku ceļiem virzījās uz jaunajām pozicijām Glušnevo vir-

zienā. Te atejošās vienības pārsteidza 3 ienaidnieka tanki, no kuģiem 1 sašāva.

Pēc šīm 10.—12. jūlijā kaujām katrā pulka bataljonā palika apm. 10 Ovīru: I btl. — 106, II — 113 un III — 97.

### PLTN. APERĀTA KAUJAS GRUPAS DARBĪBA LAIKĀ NO 1944. G. 15.—22. JŪLIJAM

Sakarā ar krievu 10. jūlijā uzsākto ofensīvu, 15. (1.latv.) gren. divīzija līdz 15. jūlijam bija atspiesta līdz Velikajas upes R. krastiem, kur tā īslaicīgi ieņēma pozicijas D. no Opočkas.

32. (3. latv.) gren. pulks bija ietilpināts vācu *plkv. Jahnkes* kaujas grupas sastāvā.

15. jūlija pēcpusdienā 32. (3. latv.) gren. pulka komandieris *pltn. Aperāts* saņēma divīzijas kaujas grupas komandieŗa *plkv. Jahnkes* pavēli atstāt pozicijas Velikajas upes krastos un doties uz Krivino sādžas rajonu, Zilupes upes krastā, kur bija paredzēts fronti atkal nostabilizēt. Gājiens bija paredzēts apm. 40 km. Jau atiešanas gājiema sākumā, kādā mežā A. no Arapi sādžas, pulkam iznāca sadursme ar partizāniem, kuļu skaitu rēķināja ap 400. Liktenīgi, ka jau ar Arapi sādžas sasniegšanu pulka komandierim izbeidzās apvidus kartes, bet jaunas kartes no divīzijas stāba vēl nebija saņemtas. Tā tad atiešana bija jāveic pilnīgi bez kartes.

Cejā pulka kolonnai vēl pievienojās atliekas no vācu 159. gren. pulka, apm. 200 vīru, kāda vltv. vadībā. Caur Zalogi un Lipici pltn. Aperāta kolonna 15. jūlijā plkst. 23.00 sasniedza Aksjenovo sādžu. Šī sādža atradās Vietj upes krastā, kuļai pāri visi tilti bija iznīcināti. Upe bija jāpārvār peldus un ar steigā sagatavotiem plostīņiem. Pārcelšanos pāri upei nobeidza līdz 16. jūlija plkst. 03.00.

Pēc tam gājiens turpinājās uz R. cauri Baltino un Mašuri sādžām un plkst. 09.00 pie Koženci sādžas sasniedza Isas upi. Šeit pulka komandieris deva kaļavīriem atpūtu līdz plkst. 13.00.

Atpūtas laikā izsūtīja 1 vadu kaujas izlūkošanā pa ceļu Mozulu muižas virzienā. Pie Peski sādžas mūsu izlūki sastapās ar ienaidnieka spēkiem. Par to izlūki nekavējoties informēja pulka komandieri. Šo ziņojumu pulka komandieris saņēma tieši tad, kad kolonna formējās gājiema turpināšanti.

Šai laikā pltn. Aperāta spēku kolonnā ietilpa sekojošas vienības:

1) atliekas no 32. (3. latv.) gren. pulka I, II un III btl.	apm. 260 vīru
2) 32. (3. latv.) gren. pulka lielg. rota ar 2 lielgabaliem un 5 granātām	apm. 80 vīru
3) kādas vienības no 33. (4. latv.) gren. pulka	apm. 70 vīru
4) 33. (4. latv.) gren. pulka prettanku rotas atliekas, bez prettanku lielgabaliem	apm. 30 vīru
5) 15. (1. latv.) gren. divīzijas Sapieru btl. 1. rota	apm. 100 vīru
6) vācu 159. gren. pulka I un II btl. atliekas	apm. 200 vīru
Kopā: apm. 740 vīru	

Visas šīs vienības pltn. Aperāts apvienoja sekojoši:

- 1) no 32. (3. latv.) gren. pulka atliekām saformēja 3 strēlnieku rotas;
- 2) 4. rotu no 32. pulka prettanku lielgabalu rotas;
- 3) 33. (4. latv.) gren. pulka atliekas vienā strēlnieku rotā;
- 4) 15. Sapieru btl. rota vienā strēlnieku rotā;

Par vācu 159. gren. pulka bataljonu pārformēšanu ziņu nav.

Vienību apbruņojums:

Katrā rotā bija 2—4 vieglie ložmetēji, kučas atbalstīja 2 prettanku lielgabali ar kopsummā 5 šāviņiem un apm. 10 tanku dūrēm. Katram kaļavīram bija apm. 2 rokas granātas un apm. 100—120 šauteņu patronas. Uz katru vieglo ložmetēju bija apm. 2.000 patronas.

Gājiena kolonnas kārtība:

- 3. rota (bij. III btl.)
- 2. rota (bij. II btl.)
- 1. rota (bij. I btl.)
- 4. rota (bij. prettanku lielg. rota)
- 33. (4. latv.) gren. pulka apvienotā rota
- 15. Sapieru btl. rota
- vācu 159. gren. pulka vienības.

Bez priekšējiem izlūkiem gājiena kolonnu nodrošināja arī ar sānu aizsardzību. Pltn. Aperāta pavēlē bija noteikts virzīties uz Z. un saņeigt Krivinas sādžu. Vācu 159. gren. pulka atlieku komandieris ieteica gājienu virzīt tieši uz R., uz Latvijas robežu. Pltn. Aperāts tam nepiekrita un gājienu turpināja pavēlē noteiktā virzienā.

16. jūlijā plkst. 15.00 kolonnas priekšējās vienības tuvojās Peski sādžai un to saņēma ienaidnieka uguns. Pltn. Aperāts nekavējoties kaujā ievadīja 32. (3. latv.) gren. pulka 1., 2. un 3. rotu un personīgi vadot šīs vienības triecienā, plkst. 16.00 ieņēma Peski sādžu. Mūsu

zaudējumi bija apm. 15 kritušie un 20—25 ievainotie. Ienaidnieks kaujas laukā atstāja apm. 150 kritušos. Gūstekņi stāstīja, ka Peski sādžā atradies kāds ienaidnieka apmācības btl. apm. 200 vīru stiprumā.

Pesku sādžā ieguva sekojošas trofejas:

1 „Staļina ērģeles” ar vilcēju; 5 smagos auto; 4 apvidus vieglās auto mašīnas, 3 vidējos prettanku lielgabalus; 6 granātmetējus; apm. 10 vieglos un smagos ložmetējus ar municiju; 10 zirgu pajūgus; vairākus jājamos zirgus ar sedliem; 2 lauku virtuves.

Visus saņemtos ieročus sabojāja, jo līdzi paņemt tos nebija iespējams.

Pēc Pesku kaujā gūtās uzvaras sajūsma kaļavīros bija liela un arī cerība, ka nākošās uzvaras būs tikpat lieliskas.

Pajūgus un zirgus nēma līdzi, bet ar smagajām automašīnām pārvietoja mūsu kaļavīrus pltn. Aperāta un majora Hāznera vadībā Mozuļu muižas virzienā, lai pārkertu tiltu pie Mozuļiem pāri Zilupes upei. Tuvojoties Mozuļu muižai, mūsu motorizētā kolonna saņēma „Staļina ērģelu” uguni. Nokļūstot līdz Zilupes tiltam pie Mozuļu muižas, kolonnu saņēma no pāri upei esošā mežiņa šauteņu, ložmetēju, granātmetēju un prettanku lielgabalu uguni.

Pēc gūstekņu stāstiem bija zināms, ka stipri ienaidnieka spēki ar tankiem un „Staļina ērģelēm” devušies no Mozuļu muižas uz Z. un mežā atrodoties kāda btl. komandpunktts.

Pltn. Aperāts uzdeva majoram Hāzneram ar pievestiem spēkiem ieņemt pozīciju Mozuļu muižas Z. malā un uzsākt kauju ar ienaidnieku, kamēr pienāk mūsu galvenie spēki.

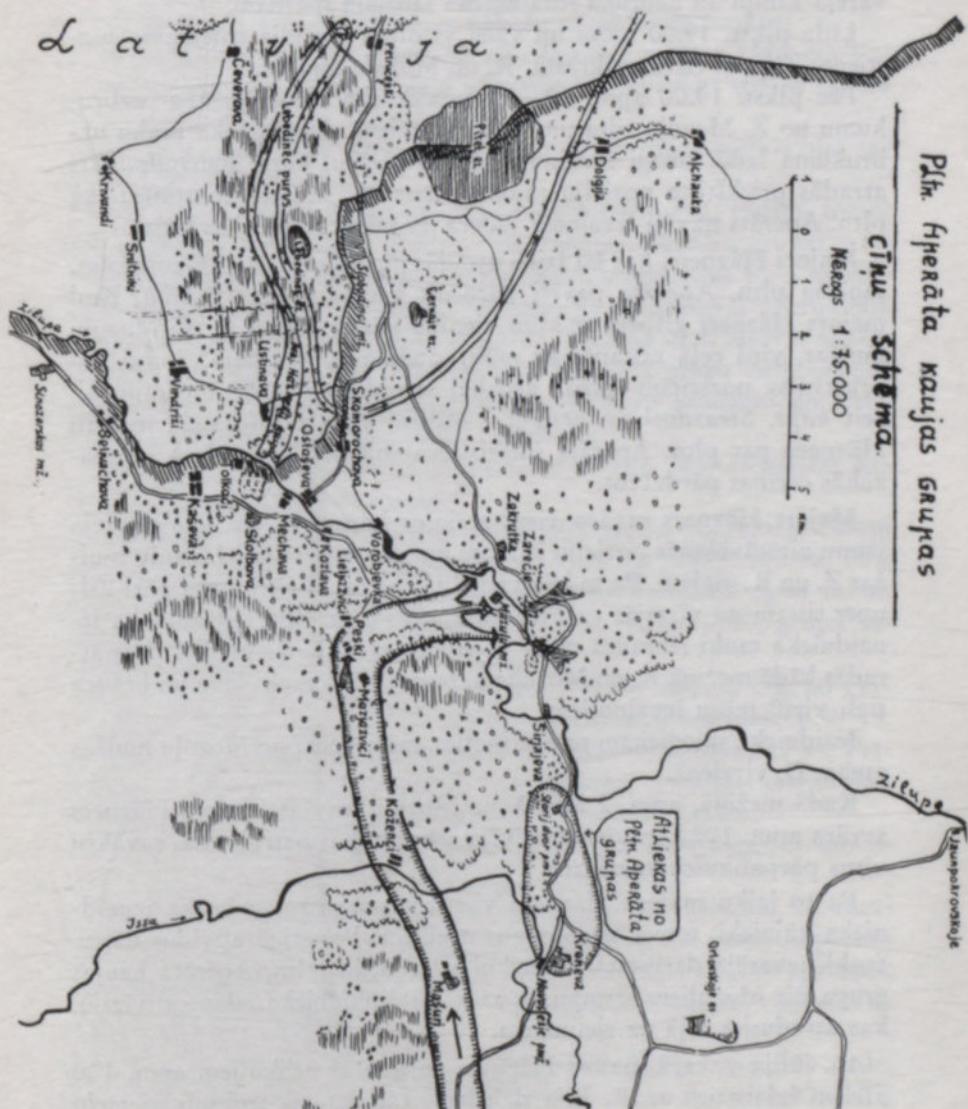
Uzsākot uguns kauju ar ienaidnieku, ievainoja pltn. Aperātu labajā rokā ar granātas šķembu. Kad pie tilta pienāca arī mūsu pārējie spēki, pltn. Aperāts personīgi tos veda uzbrukumā pāri Mozuļu tiltam uz priekšā esošo mežiņu, kur bija nocietinājies ienaidnieks.

Līdz plkst. 17.30 tilts jau bija pārvarēts un izveidots neliels priekštilta nocietinājums Zilupes ziemeļu krastā. Mūsu vienības uzbrukumu turpināja un līdz plkst. 18.00 sasniedza ienaidnieka ieņemtā mežiņa malu. Bet tūlīt sekoja ienaidnieka prettrieciens abpus ceļam, ko mūsu vienības atvairīja. Ienaidnieks tiltu pāri Zilupei turēja zem stipri koncentrētas uguns un tāpēc kustība pāri tiltam nebija iespējama. Ienaidnieks tiltu apšaudīja ar 10—12 prettanku lielgabaliem, daudziem granātmetējiem un kādām 3 „Staļina ērģelēm”. Redzot, ka pāri tiltam nav iespējama nekāda kustība, pltn. Aperāts pavēlēja dalai

Pilt. Hīterāta kaujas grūkas  
Cīnu schema.

Nērogs 1:75 000

1 2 3 4 5 mm.



spēku doties uz R. no Mozuļu muižas. Tur mūsu vienības peldus pārvarēja Zilupi un uzbruka ienaidnieka labajam spārnam.

Līdz plkst. 19.00 mūsu un vācu vienības jau bija ieņēmušas augstienes Zilupes rietumu krastā, R. no Mozuļu muižas.

Pēc plkst. 19.00 apm. 20—30 ienaidnieka tanki uzsāka uzbrukumu no Z. Mozuļu tilta un muižas virzienā. Ienaidnieka tanku uzbrukuma laikā smagi ievainoja pltn. Aperātu, kuļa komandpunkts atradās priekštilta poziciju rajonā. Ārsts-ltn. Millers konstatēja, ka pltn. Aperāts nāvīgi ievainots vēderā un sašautas arī abas kājas.

Majors Hāzners, kas šai laikā atradās pozicijās D. no Mozuļu tilta, saņēma pltn. Aperāta pavēli pārņemt kaujas grupas vadību. Kad majors Hāzners gribēja ar savu vienību pāriet Zilupi A. no Mozuļu muižas, viņš ceļā sastapās ar mūsu ateošām vienībām, kuļas no priekštilta pozicijām spieda atpakaļ ienaidnieka tanki un kājnieki. Šeit kapt. Strazdiņš un ārsts-ltn. Millers vēlreiz informēja majoru Hāzneru par pltn. Aperātu smago ievainojumu, kas nedeva ne mazākās cerības pārdzīvot.

Majors Hāzners savāca visus ateošos kaļavīrus un noorganizēja jaunu aizstāvēšanās poziciju Zilupes upes D. krastā gar Mozuļu muižas Z. un R. malām. Pa to laiku ienaidnieka tanki pārbrauca pāri Zilupes tiltam un virzījās uz Mozuļu muižas pusī. Bija redzams, ka ienaidnieka tanki iebraca mūsu ievainoto savākšanās punktā, kas atradās kādā mežiņā R. no Mozuļiem. Ienaidnieka tanki šāva un brauca tieši virsū mūsu ievainotiem.

Ieaidnieka spiedienam pastiprinoties, mūsu spēki no Mozuļu muižas atgāja D. virzienā.

Kādā mežiņā, apm. 2 km D. no Mozuļu muižas, majors Hāzners savāca apm. 100 kaļavīrus. Izsūtīja arī vairākas patruļas, lai savāktu visus pārpalikušos kaļavīrus.

Pa to laiku majora Hāznera vienības pozicijām uzbruka ienaidnieka kājnieki, tomēr panākumus negūstot. Purvainā apvidus dēļ te tanki nevarēja darboties. Gūstekņi stāstīja, ka pltn. Aperāta kaujas grupa pie Mozuļiem sastapusies ar kādu ienaidnieka izlases divīziju, kas atradusies ceļā uz rietumiem.

16. jūlija vakarā majors Hāzners nolēma ar atlikušiem apm. 100 vīriem izlauzties uz R. Bija dzirdams tālš kaujas troksnis ziemeļu virzienā.

Plkst. 23.00 majors Hāzners uzsāka ar savu vienību izlaušanos. Mūsu spēkus sadalīja 3 grupās:

- Z. grupai, apm. 30 vīru sastāvā, kāda ltn. vadībā vajadzēja pārvarēt Zilupi Dimavas sādžas rajonā un doties Petručenki virzienā, ko nozīmēja par nākošo savākšanās punktu;
- vidējai grupai, arī apm. 30 vīru sastāvā, majora Hāznera vadībā, bija paredzēts Zilupi pārvarēt Vorobjevkas sādžas rajonā un arī doties uz Petručenki;
- D. grupai, kapt. Strazdiņa vadībā, arī pirmais mērķis bija sniegt Petručenki.

Z. grupai ar kauju izdevās pārvarēt upi pie Dimavas sādžas, tomēr ciešot zaudējumus. Vēlāk divi vīri pievienojās Hāznera grupai.

Majora Hāznera grupai Zilupes pāriešanu nosprostoja 6—8 ienaidnieka smagie ložmetēji. Pusnaktī ienaidnieks pat pārgāja uzbrukumā un maj. Hāzners ar savu grupu atgāja D. virzienā uz Kozlovas sādžu. Pārejot ceļu Kozlova — Stolbava, maj. Hāznera grupa cieta smagus zaudējumus. Mēģinājums pāriet upi rajonā starp Stolbavu un Ustīnavu, naktī no 16. uz 17. jūliju, neizdevās.

Visu 17. jūnija dienu maj. Hāzners ar saviem 20—23 vīriem pavadīja purvā Stolbavas rajonā.

17. jūlijā, ap plkst. 23.00 maj. Hāznera grupa pārpeldēja Zilupi un bez kaujas 18. jūlija rītā sasniedza Ustinavas sādžas rajonu. Pati sādža bija ienaidnieka ieņemta un grupai to vajadzēja apiet no Z. Virzoties pa purvu un apejot arī Čeveravas sādžu no Z., grupa tuvojās Petručenki.

18. jūlijā maj. Hāznera grupa sasniedza kādu mežīnu DR no Petrunčenki. Bet arī Petručenki bija jau ienaidnieka ieņemta. Visu 18. jūlija dienu grupa gājusi parallēli Zakrutkas — Slabadinci — Petručenki lielceļam. Pa šo lielceļu nepārtraukti virzījās ienaidnieka pajūgi un motorizētās vienības uz R., virzienā uz Ludzu.

Visu 19. jūlija dienu cauri Petručenku sādžai virzījās stipras ienaidnieka motorizētās vienības, tanki un arī kavalerija.

Pie šādiem apstākļiem maj. Hāzners nāca pie atziņas, ka cauri tādiem stipriem ienaidnieka spēkiem mazai grupiņai nebūs iespējams izlauzties. Sakari ar pārējām 2 grupām vairs nebija. Visu to apsveçot, maj. Hāzntrs nolēma izmantot purvaino apvidu un doties vispirms A. virzienā, pa Lebediņecas purvu.

20. jūlija vakarā grupa, virzoties gar Lebediņecas ezera D malu, sasniedza meža stūri, apm. 2 km Z. no Ustinavas. Arī visu 20. jūlija dienu bija dzirdama ienaidnieka spēku virzīšanās uz R.

Naktī uz 21. jūliju grupa pārgāja Zakrutkas — Petručenki lielceļu un ap pusdienas laiku, virzoties pa purvu, sasniedza Dolgijas sādžas

rajonu, Z. no Piteļa ezera. Arī Dolgijas sādža bija ienaidnieka ieņemta.

Arī tālākā virzīšanās notika tikai pa purviem un 21. jūlijā vakarā grupa sasniedza Ludzas upi Z. no Liņejas. Grupā bija atlikuši vairs tikai 5 vīri.

22. jūlijā grupa virzījās gar Ludzas upes R. krastu Z. virzienā uz Kreiči — Dektereja. Pie Dekterevas 22. jūlijā, plkst. 09.00 maj. Hāznera grupas atliekas sasniedza vācu 93. divīzijas izlūku btl. priekšposteņus.

Līdz ar to pltn. Aperāta kaujas grupas traģēdija bija noslēgusies. Divīzijā ap šo laiku no pltn. Aperāta kaujas grupas atgriezās 5 virsnieki, 3 instruktori un 5 kareivji.

Majoram Hāzneram vēlākos gados izdevās apzināt apm. 60 vīrus, kas no visas kaujas grupas bija izglābušies.

Pltn. Aperāta kaujas grupas cīņas pie Mozuļu tilta, 16. jūlijā, spēcīgi atbalstīja vācu kaujas aviācija. Vēlāk noskaidrojās arī, ka 18. jūlijā vācu kaņa lidotāji pārlūkojuši Mozuļu rajonu un pie Mazjazvici konstatējuši apm. 300 kaņavīru līķus vācu tērpos. Šeit varētu būt runa par ienaidnieka nošautiem mūsu un vācu ievainotiem un sagūstītiem kaņavīriem.

Pēc kāda ienaidnieka radio ziņojuma varēja secināt, ka 18. jūlijā, ap plkst. 11.00, Kreņevo — Starij Dvor rajonā vēl cīnījušies vācu spēki. Ir iespējams, ka šie spēki bija atliekas no pltn. Aperāta kaujas grupas.

Cik zināms, tad pltn. Aperāts, smagi ievainots un redzēdams ienaidnieka tanku iebrukumu mūsu ievainoto savākšanās punktā, pats nošāvies.

Pltn. Aperāta kaujas grupas cīņas pie Mozuļu muižas aizturēja ienaidnieka divīzijas virzīšanos uz R. par apm. 24 stundām, tā dodot iespēju citām mūsu un vācu vienībām plānveidīgi atkāpties.

Pltn. Aperāts kaujas laikā bija priekšzīmīgs cīnītājs, paraugs citiem un ar lielu kaņavīra pienākuma apziņu. Tāpēc 15. (1. latv.) gren. divīzijas komandieris ar savu 1944. gada 28. jūlija rakstu griezās pie VI armijas korpusa komandējošā ģenerāla apbalvot pltn. Aperātu ar Bruņinieka pakāpes Dzelzs krustu, paaugstināt viņu pulkveža dienesta pakāpē un 32. (3. latv.) gren. pulka kaņavīriem rokas lento ar uzrakstu „Plkv. Aperāta pulks”. Pamatojoties uz šo priekšlikumu, pltn. Aperātu pēc viņa nāves apbalvoja ar Bruņinieka pakāpes Dzelzs krustu un paaugstināja pulkveža dienesta pakāpē. Rokas lento gan nepiešķīra.

### 33. (4. LATV.) GRENADE PULKS

1944. gada 9. jūlijā pulks saņēma pavēli sagatavoties, lai naktī no 10. uz 11. jūliju uzsāktu atkāpšanos.

Par to 33. (4. latv.) gren. pulka komandieris *plkv. Janums* stāsta: „Divīzijas stābs pulkiem šo pavēli nodeva kā joti slepenu, bet dzīlākajā aizmugurē visas vienības jau pārvietojās. Visi uz R. vedošie ceļi bija pilni pajūgiem. Kā kareivis, kas gājiena sākumā nes līdzi vecu šujmašīnu, tā arī vācu armija centās aizvest visu līdz, kas vien nebija piesiets. Visi pajūgi bija pilni cūku silēm, galddiem, gultām, matračiem un šādām tādām citām mantām. Nezinu, vai to darīja pēc pavēles, vai arī pašu ierosmē, bet armija aiz sevis vēlējās atstāt vienīgi melni nodegušu zemi. Tādēļ katrs vezumnieks turēja par savu pienākumu nodedzināt to būdu, kuļā līdz tam dzīvojis.”

10. jūlija rītā, plkst. 10.00, ienaidnieks atklāja spēcīgu smago ieroču uguni pa visu pulka aizstāvēšanas necirkni. Tad sekoja tanki ar kājniekiem.

1.rota spiedienu R. no Popova sādžas neizturēja un atgāja. 3. rotas pretuzbrukums ienaidnieku nespēja apturēt un vairāk rezervju pulkam nebija. Līdz ar ienaidnieka pārsteidzošo uzbrukumu, viss divīzijas sagatavotais slepenais atkāpšanās plāns bija sabrucis

Pulka komandieris izšķīrās vilcinoši pretoties, nosakot 3 pretošanās pozicijas:

1. Slepeci — Bobroveca — Strupļiveca;
2. Turušina — Aloljas upe — Bardovo;
3. Aloljas upe — Djatčki — Petruchova — Jeldino.

Tikko pulka komandieris paspēja nodot šo pavēli, kad saņēma ziņu, ka apm. 1 ienaidnieka btl. jau uzbrūkot Bortšavici sādžai.

Plkst. 17.00 ienaidnieks jau sasniedza līniju Bobroveca — Strupļiveca. Nekas cits neatlika, ka pulka vienībām atiet Bardovo virzienā.

Plkst. 22.00 pulka vienības jau pārgāja tiltu pār Aloljas upi pie Bardovo. I btl. ieņēma noteikto 2. pretošanās līniju, bet II btl. turpināja gājienu, lai ieņemtu 3. pretošanās līniju, ko arī ieņēma 11. jūlijā plkst. 06.00.

2. pretošanās līniju I btl. noturēja līdz 11. jūlija plkst. 02.00, kad atgāja un novietojās pulka rezervē Melenkas rajonā. Visumā līdz šai vietai pulka atiešana notika bez sevišķiem sarežģījumiem.

11. jūlijā plkst. 10.00 pulka komandpunktā ieradās 15. (1. latv.) gren. divīzijas komandieris *oberfifers Heilmanis* un pavēlēja pulka rezervi — I btl. novietot pretošanās līnijā Malenka — Panino — Stolbovo. Visi pulka komandieŗi iebildumi nekā nelīdzēja. Plkst.

12.00 pulka komandpunktā atkal ieradās oberfīlers Heilmans un pavēlēja atsaukt I btl. un tam ieņemt jaunu pozīciju mežā malā 2 km A, no Artjuchovo. Tā divīzijas komandieris skraidja pa pulku komandpunktām un deva pretrunīgas pavēles. Vilcinošu pretošanos viņš nespēja organizēt, jo Vācijā bija bijis kāda policijas iecirkņa priekšnieks, bez jebkādas militārās izglītības.

11. jūlijā plkst. 13.00 ienaidnieks uzbruka pulka laba spārnā tanku atbalstā. Mūsu rīcībā prettanku ieroču nebija, tāpēc tanki viegli salauza mūsu kājnieku pretestību un virzījās uz Artjuchovo. Mūsu vienības sāka atkāpties. Atkāpjošās vienības nebija iespējams sakārtot, tāpēc visiem pulka kaļavīriem pavēlēja pulcēties mežiņā, Kāmenoje ezera DR stūrī.

Pulka vienības sapulcējās norādītā vietā un plkst. 16.00 bija atkal sakārtojušās. Atkāpšanās laikā divīzijas komandieris bija līcis nošaut 4 kaļavīrus, kas savus ieročus bija nometuši. Sie nošautie latviešu kaļavīri gulēja pie kādas pirtījas Filevo sādžā.

11. jūlijā plkst. 17.00 pulks saņēma jaunu pavēli — turpināt atkāpšanos un līdz 12. jūlija plkst. 11.00 ieņemt jaunas pozīcijas uz vispārejās līnijas: Uljachnovo — Pachomkovo — Glušnevo (DR. no Čornoje ezera).

Ejot visu nakti apm. 30 km, plkst. 08.000 pulks sasniedza jauno iecirkni un to līdz plkst. 11.00 ieņēma.

Jau plkst. 13.00 5 ienaidnieka tanki ielauzās mūsu pozīcijās un sasniedza pulka komandpunktā mežiņā pie Kalinkinas. Pēc 2 tanku sašaušanas, pārējie atvilkās. Plkst. 19.00 uzbrukumā nāca ienaidnieka kājnieki. Pulks bija spiests labo spārnu atliekt un II btl. devās uz Veļikajas upes A. krastu.

13. jūlijā kauja turpinājās visu dienu. Vakarā pulks saņēma pavēli atiet uz līniju Frojina — Matjuchi (8 km DR no Opočkas).

14. jūlijā pulks ieņēma pozīcijas Veļikajas upes R. krastā, kur bija pulcējušies arī pārējie 15. divīzijas kājnieku pulki.

Pozīcijas ieņēma: 32. (3. latv.) gren. pulks Jasikovo rajonā; 33. (4. latv.) gren. pulks — Matjuchi un 34. (5. latv.) gren. pulks — Isaki rajonā.

Veļikajas upe visur bija nepārbriena, vienīgi 2 km DR. no Matjuchi, kur tā met likumu uz austrumiem, bija labs braslis, lietojams arī pajūgiem.

14. jūlija rītā ap plkst. 09.00 ienaidnieks, bataljona stiprumā, jau bija pienācis pie upes. Mūsu vienības vēl īsti nebija pozīcijas ieņēmušas un sagatavojušās ienaidnieka atsišanai, kad vairākas tā rotas brida

pāri Vejikajas upes sēklīm. Plkv. Januma personīgā vadībā mūsu vienības devās prettriecienā un ienaidnieku pārdzina pāri upei. Ienaidnieks zaudēja 1 kritušu, 6 ievainotus un 17 gūstekņus.

Līdz plkst. 11.00 pulka vienības bija ieņēmušas Vejikajas upes R. krastu. Pēcpusdienā jau ienaidnieks uzbruka no jauna, bet to ar zaudējumiem atsita.

15. jūlijā pienāca pavēle, ar kuļu daļa II btl., un prettanku lielgalbu rota tika iedalīta pltn. Aperāta kaujas grupā. Pulka komandierim ar savu stābu vajadzēja nekavējoties doties uz Pokrovskoje un stāties pie aizmugures pozīciju organizēšanas. Atceļā pulka komandieri plkv. Janumu ievainoja kāda artilerijas granātas šķemba celī. Pēc pārsiešanas plkv. Janums atgriezās divīzijas stābā, kur saņēma pavēli, ka pulka atlikušās vienības iedalītas plkv. Jahnkes kaujas grupā.

Plkv. Jahnke pavēlēja I btl. un citām vienībām ieņemt apm. 3 km platu aizstāvēšanās iecirkni Zilupes R. krastā, izbīdot spēcīgas priekšgrupas upes A. krastā uz pakalniem, lai ar tām nodrošinātu upes pārišanu atejošām vācu vienībām.

Pēc plkv. Jahnkes domām, pltn. Aperāta kaujas grupai arī vajadzēja naktī uz 16. jūliju ierasties Pokrovskoje rajonā.

16. jūlijā ap plkst. 11.00 ienaidnieks uzbruka pulka priekšgrupai, kas atradās Zilupes A krastā un to atspieda pāri upei uz R. krastu.

Ap plkst. 13.00 kāda ienaidnieka izlūku vienība, pārnākusi Zilupes upei, uzbruka Pokrovskoje no ziemeljiem. Ltn. Skuja ar savu vadu prettriecienā ienaidnieku atsvieda pāri Zilupei.

Pēcpusdienā pienāca pavēle, ka šeit atrodošās 33. (4. latv.) gren. pulka vienības tiek pakļautas 19. (2. latv.) gren. divīzijai, kas cīnījās netālu no Pokrovskojes uz ziemeljiem. Šo ziņu plkv. Janumam atveda 19. divīzijas kājnieku priekšnieks *plkv. Lobe*.

17. jūlijā plkv. Janums tomēr bija spiests braukt uz slimnīcu, jo kājā sākās neciešamas sāpes. Vienību pagaidu komandēšanu uzņemās 34. (5. latv.) gren. pulka komandieris *plkv. Zeniņš*.

Vēl tai pašā dienā pulkam bija jāattraujas no ienaidnieka un jāatiet Kārsavas virzienā. Latvijas robežu pulks pārgāja pie Goliševas un cauri Kārsavai turpināja gājienu Bērzpils virzienā.

21. jūlijā pulks sasniedza Zosuļus. Šeit bija jāmaina gājiema virziens. jo ienaidnieks, nākdams no ZA., bija pārkēris mūsu gājiema ceļu.

22. jūlijā pulks turpināja gājienu D. virzienā, un cauri Varakļāniem, ejot visu nakti, 23. jūlija vakarā sasniedza Meirānu rajonu.

Pulka II btl. un prettanku rotas atlikums, kopā apm. 100 vīri, kas bija iedalīti pltn. Aperāta kaujas grupā, no ielenkuma neiznāca.

Meirānos daļu kaujas spējigos pulka kaļavīrus pārskaitīja uz 19. (2. latv.) gren. divīziju, arī smagos ieročus.

Pēc pārkārtošanās pulka atlikums *vltn. M.* vadībā turpināja gājienu cauri visai Vidzemei un 30. jūlijā sasniedza Siguldu.

Seit no visiem trijiem 15. (1. latv.) gren. divīzijas kājnieku pulkiem saformēja plkv. Zenīna kaujas grupu 3 bataljonu sastāvā. Šo grupu 1. augustā nosūtīja uz Seces pagastu ierakuma darbos. 33. (4. latv.) gren. pulka kodols pārgāja uz Mazstraupi un novietojās atpūtā.

Pulka komandierim plkv. Janumam atrodoties Rīgā veselības uzlabošanas atvaļinājumā, pienāca ziņa, ka visu 15. (1. latv.) gren. divīziju pārvietos uz Vāciju. Sakarā ar to pulka komandieris pārtrauca atvaļinājumu un 5. augustā izbrauca uz Mazstraupi.

19. augustā pulks no Mazstraupes iebrauca Rīgā un 21. augustā ar kuģi devās uz Vāciju.

### 34. (5. LATV.) GREN. PULKS

Līdzīgi kā citos divīzijas pulku iecirkņos, ienaidnieks pēc spēcīgas artilerijas sagatavošanas, 10. jūlija rītā, pirms divīzijas paredzētās atiešanas, pārgāja uzbrukumā.

Pulka I btl. atradās divīzijas rezervē. Īsi pēc ienaidnieka artilerijas sagatavošanas, divīzijas komandieris *oberfīrers Heilmans* ieradās pie I btl. komandieŗa *majora Kīlīša* un pusstundas laikā visas 4 rotas izsūtīja dažādos virzienos. Kad pienāca ziņa, ka 32. (3. latv.) gren. pulka *majora Hāznera* bataljons ielenkts, tad divīzijai vairs nebija rezervju, ar ko izvest pretuzbrukumu. Majors Hāzners gan ar saviem spēkiem iznāca ārā no ielenkuma. Divīzijas komandiera rīcība bija chaotiska un pat histēriska, necenšoties stāvokli noskaidrot un tad rikoties.

Ienaidnieka uzbrukums attīstījās ātri un drīz tā tanki parādījās pie I btl. komandpunkta. Pēc daļu km noiešanas majors Kīlītis atrada pāris savas vienības un ar tām noorganizeja jaunu uztverošu pozīciju. Šo pozīciju I btl. noturēja līdz 10. jūlija vakara tumsai, kad saņēma pavēli atiet. Vēlāk pakāpeniski visu btl. izdevās sapulcināt kopā, iztrūka tikai apm. 20 vīru.

Nākošā I btl. uztverošā pozicija bija uz Aloljas upes krastiem. Lai sasnietu šo jauno poziciju, btl. gājiens pavadīja visu nakti, un tikai 11. jūlijā rītā sasniedza Aloljas upes tiltu pie Vyplachas, kur apm. 3 km platumā ieņēma pozicijas.

Šo poziciju ienaidnieks sasniedza jau plkst. 11.00 un kauja gāja visā spārā. Upe bija sekla un nebija nekāds dabīgs šķērslis. Pat tanki to varēja šķērsot.

I btl. atvilkās uz Vodobegu. Te bija uzspridzināta divīzijas pārtikas un mantu noliktava. Vairāki kaļavīri stipri apdzērās. Ar pulku visi sakari bija pārtraukti. Atkal parādījās ienaidnieka tanki. Vienu no smagajiem T 34 tankiem sašāva divīzijas prettanku vienība *vltn. Veidemāja* vadībā.

Te btl. komandieris sastapa pulka komandieri, kas pavēlēja noorganizēt jaunu pretošanās poziciju. Pienāca arī 32. (3. latv.) gren. pulka III btl., ar kuļu kopā veica jaunās pozicijas ieņemšanu.

11. jūlijā pēcpusdienā ienaidnieks sāka mūsu pozicijas apēaudīt ar zalvju lielgabaliem. Ienaidnieka kājnieki centās mūsu vienības apriet. Mūsu vienībām bija atkal jāatiet. Līdz šim 34. (5. latv.) gren. pulks vēl bija maz cietis. Pulks atgāja gājiens kolonnā tieši uz rietumiem. Gājiens turpinājās arī nakti no 12. uz 13. jūliju. Jaunā aizstāvēšanās pozicija bija pie Opočkas — Pustoškas šosejas. Te bija pat ļoti labi izbūvētas pozicijas.

Šīnā laikā 34. (5. latv.) gren. pulka II btl. atkal pārvērta par divīzijas Izlūku btl. Majora Lapaiņa vietā par Izlūku btl. komandieri iecēla SS-hstuf. *Pomrehnu*. Kā likās, tad btl. komandieri *majoru Lapaini* atcēla no amata par pretī runāšanu divīzijas komandierim oberfireram Heilmanim.

Šīnās atiešanas cīņās I btl. komandējošais sastāvs bija sekojošs:

Bataljona komandieris — *majors Kīlītis*,

Adjutants — *vltn. Zukulis*,

1. rotas kom. — *ltn. Mamis*,

2. rotas kom. — *vltn. Šmidts*,

3. rotas kom. — *ltn. Leitītis*,

4. rotas kom. — *ltn. Kramšteins*.

12. jūlijā pievakarē kāds ienaidnieka ltn., jājot uz zirga, bija iemaldījies mūsu aizmuguruē, kur viņu uzaicināja padoties. Ltn. nepadevās un tā mūsejīe viņu nošāva. Pie viņa atrada karti, kur bija iezīmēts ienaidnieka uzbrukuma virziens uz Krustpili.

Visu 13. jūlijā I btl. savas pozicijas noturēja, bet vakarā ar tumsu ienaidnieks tomēr ielauzās mūsu kreisajā iecirknī un aizgāja btl. aiz-

mugurē. Purvainais apvidus paglāba btl. no ielenkuma. Vienīgi pret-tanku lielgabali bija jāsaspridzina.

Pienāca pavēle nakts gājienā btl. sasniegta Kudo ezera spraugu. Šī sprauga bija noturama par katru cenu līdz rīkojumam. Sprauga bija apm. 1 km plata.

Grūtības bija ar ierakšanos, jo trūka rīku, kas atradās pie vezumiem. No vietējiem iedzīvotājiem sameklēja apm. 50 lāpstas. Pozicijas sāka rakt ap plkst. 24.00 un arī rīta gaismu tās bija kautcik iekārtotas. Pozicijas ieņēma 3 rotas, viena aiz otras, paturot vienu rotu prettriecieniem.

1. līnijā novietoja 3. rotu, ltn. Leitiša vadībā. Tā bija t.s. priekšgrupu pozicija.

2. līnijā, galvenajā — 2. rota vltн. Šmidta vadībā.

3. līnijā, aptures — 4. rota ltn. Kramšteina vadībā.

Rezervē palika btl. spēcīgākā un kaujas rūdītākā — 1. rota, ltn. Mamja vadībā. Tiešam atbalstam bataljonam piedalīja 1 art. bateriju, samazinātā, sastāvā.

Nodibinājās arī telefoniski sakari ar pulka komandieri.

Pozicijas visumā bija labas, izņemot apstākli, ka tām gāja cauri Opočkas — Sebežas dzelzceļa līnija.

14. jūlijā ap plkst. 11.00 sākās pirmais ienaidnieka uzbrukums labajā spārnā, kuļu samērā viegli atsita. Pēc stundas ienaidnieks uzbrukumu atkārtoja un iebruka mūsu priekšgrupu līnijā. Ar 1 vadu no rezerves rotas, prettriecienā ienaidnieku tomēr atkal izsita. Tad ienaidnieks nēma palīgā pāris tankus un kājniekus btl. stiprumā. Ienaidnieks tagad iebruka līdz mūsu galvenai kaujas līnijai, kur 2. rota to aptureja. Ar rezerves rotas prettriecienu stāvokli atjaunoja. Ienaidnieks zaudēja vairākus kritušos un apm. 10 gūstekņus.

Tad vēl ar stundas atstarpi ienaidnieks 3 reizes pārgāja uzbrukumā un ielauzās katru reizi līdz aptures līnijai. Trīs reizes mūsu rezerves rota gāja prettriecienā. Divus pēdējos prettriecienus vadīja pats bal. komandieris. Kaļavīri cīņās priekšzīmīgi, apzinoties savus svarīgos uzdevumus. Visās Krievijas cīņās nebija saskatāma lielāka pienākumu pildīšana un kaujas drosme.

Kudo ezera cīņās saņēma ap 30 gūstekņu, un ienaidniekam tika nodarīti lieli zaudējumi gan kritušos, gan ievainotos. Mums bija 4 kritušie un 19 ievainotie. Ar EK I apbalvoja majoru *Ķilīti* un *ltn. Mami*.

14. jūlijā plkst. 22.00 btl. bija jāatiet uz Veļikajas upes tiltu Opočkā, jo ienaidnieks bija aizgājis btl. aizmugurē. Vēl naktī btl. laimējās norādīto vietu sasniegta.

Īsi pirms 15. jūlija rīta ausmas, btl. soļojot pa ienaidnieka aizmuguri, pienāca pie Veļikajas upes tilta Opočkā. Pārejot tiltu, btl. jau gaidīja jauns rīkojums, kas to novirzīja no galvenā ceļa pa kreisi gar upi. Te btl. deva pāris stundas atpūtu. Visus pārsteidza ziņa, ka ienaidnieks jau pienācis pie Veļikajas upes. Btl. bija nekavējoši jāienņem aizstāvēšanās pozicijas gar upi līdz Ruby sādžai, apm. 4 km plata. 15. jūlija diena pagāja, ieņemot pozicijas un atvairot ienaidnieka mēģinājumus tikt pāri Veļikajai.

16. jūlija rītā ienaidnieks uzsāka uzbrukumu ar spēcīgu art. un mīnmetēju sagatavošanu. Uzbrukumu atsita, iegūstot dažus ložmetējus un pāris desmit gūstekņus — visus jaunus zēnus — 17—18 g.v. Gūstekņi stāstīja, ka ienaidniekam nākot klāt lieli papildspēki un tāpēc mēs savas pozicijas tikpat nenoturēšot. Mūsu aizmugurē bija lieli purvi, tāpēc atiešanas gadījumā situācija nebija patikama.

Pēcpusdienā ienaidnieks uzbrukumu atjaunoja. Bija manāms, ka dažas mūsu kaimiņu vienības sāka atiet. *Ltn. Mamis* ziņoja, ka pa kreisi vācu sapieru iecirknī ienaidnieks jau iebrucis un lieli spēki ejot tur cauri.

Btl. komandieris maj. Ķīlītis deva pavēli 5 minūšu laikā sagatavoties atiešanai. Ne zirgu, ne auto btl. nebija. Pulcēšanās vietu noteica kādā aizmugures mežmalā.

Btl. ārsts Reinbergs ziņoja, ka pārsienamā punktā atrodas daži mūsu smagi ievainotie. Diemžēl, tie bija jāatstāj ienaidnieka žēlastībai, jo pie viņiem palika daži sanemtie gūstekņi. Btl. komandpunktū jau apšaudīja kāds ienaidnieka ložmetējs.

Nonākot pulcēšanās vietā, kāds kareivis ziņoja, ka atejot no Ruby sādžas, galvā trāpits un miris btl. *Ārtsts-ltn. Reinbergs*.

Parādījās ienaidnieka lidotāji, kas apķaroja katru kustību.

Mūsu nolūks bija sasniegta kādu ezera spraugu, lai caur to tiktu ārā uz lielcelā, kas veda uz rietumiem. Tomēr, sasniedzot spraugu, tā bija jau ieņemta no ienaidnieka. Mums atlīka tikai viens ceļš — doties uz otru ezera spraugu, lai to sasniegtu pirms ienaidnieka.

Sākās mežonīga skriešana apm. 2 km un kad btl. sasniedza to, kas bija tikai 500 m plata, tad no tās mūsējos jau sagaidīja ložmetēju uguns. Atlīka tikai 2 iespējas: ar kauju iet caur spraugu, vai mērot ceļu gar ezeru uz nākošo ezeru spraugu, apm. 1 km tālāk.

Majors Ķīlītis izšķīrās ar kauju lauzties caur šo spraugu, jo nebija nekādas drošības, ka arī nākošā ezeru sprauga nebūtu jau ienaidnieka ieņemta.

Ezera sprauga bija ar mežu apaugusi. Btl. priekšā nostādija 2 patšautenes, bet pārējos kaļavīrus sagrupēja kolonnā pa divi ar šauteniem uz ārējām malām. Tā btl. uzsāka kustību, šaujot uz visām pusēm pa katru aizdomīgu krūmu vai kustību. Tāda šaušana mežā sacēla ellišķīgu troksni un pateicoties tam btl. izlauzās cauri ezera spraugai. Liekas, ka ne visai spēcīgai ienaidnieka grupai šī šaušana uz visām pusēm iedzina respektu un tā btl. palaida gaŗām. Caurlaušanās izdevās viegli, bez zaudējumiem.

Pēc kādas stundas gājiena pa mežu, btl. iznāca uz lielceļa pie kādas nodedzinātas sādžas. Te izbeidzās btl. izdotās apvidus kartes un tālāk bija jāvirzās pēc dabas, saules un atmiņas. Te btl. sastapa kādu vācu sanitāro auto un ārstu, kas paņēma līdzī mūsu ievainotos.

Btl. virzījās tālāk pa kādu smilšanu ceļu DR. virzienā. Priekšā izplētās liels ūdeņains purvs, aiz tā zilgoja mežs. Aiz tā vajadzēja atrasties jau Latvijai. Attālums varēja būt 20—25 km. Ceļam vajadzēja iet vai nu uz Ludzu, vai Kārsavu. No btl. bija palikuši apm. 100 vīri, starp tiem arī no kādām citām latviešu vienībām. Bija arī vācieši, pat jaunāki virsnieki.

Noejet kolonnai kādu gabalu pa lielceļu, iegājām mežu rajonā. Pēc kāda laika ceļu pārskrēja vairāki vīri sarkanarmiešu uniformās. Majors Ķīlitis viņiem krieviski uzsauca: Kas jūs tādi esat? Nākat šurp! Atbilde nāca tāpat krieviski: A, kas jūs tādi, Nākat paši šurp!

Skaidrs bija, ka tas ir ienaidnieks un btl. devās meža biezoknī, virzienā uz lielo purvu. Nodoms bija — ceļa nosprostojumu apiet ar lielu likumu. Pēc briža aizmugurē atskanēja klaigāšana un patšautenu uguns uz visām pusēm. Tomēr btl. neviens nesekoja. Soļojām tālāk uz DR. Kādos krūmos sastapām izbijušās sievietes, kas mūs ieraugot, muka uz visām pusēm. Izrādījās, ka tie bija civilie bēgli, kas samukuši purvā no apkārtējām sādžām, lai pārlaistu fronti. Bēgļus nomierināja, ka mēs neesam vācieši un viņiem nekā slikta nedarīsim. Btl. komandierim izdevās pat pierunāt kādu vecu vīru, lai viņš mūs izved no purva virzienā uz Latvijas robežu. Vecais vīrs btl. veda pa knapi samanāmu taku kolonnā pa vienam. Viņš arī stāstīja, ka te esot daudz viņu partizānu. Sevišķi spēcīga — vairāki tūkstoši, esot grupa mežā, no kuŗa mēs bijām tikko iznākuši. Laime, ka mēs nebija jām ielaidušies kaujā ar viņiem. Jo dzīļāk gājām purvā, jo ūdens kļuva dzīļāks, vietām jau pāri ceļiem. Mēs bridām tieši cauri apm. 8 km platajam purvam. Purva pamati bija cieti. Lai gan vīri bija pārguruši, tomēr cerība izglābties deva spēku brist pa purvu tālāk. Vecais vīrs stāstīja, ka aiz purva būšot Isas upē, kas neesot plata, bet

dziļa, un viņš neviena brasla nezinot. Bet upei varot viegli pārpeldēt. Aiz Isas upes šķēršļu vairs nebūšot.

Beidzot sasniedzām Isas upi. Viss atbilda, kā vecais vīrs mums bija stāstījis. Paši varējām pārpeldēt, bet ieročus pārdabūt nebija ko domāt. Visapkārt valdija liels klusums. Pie debesīm nebija neviena mākoņa. Pēc ilgākas meklēšanas atradām kādu laipu pāri upei, ko, laikam, bija lietojuši partizāni. Tikām pāri upei ar visiem ieročiem. Šai vietā mūs atstāja vecais vīrs, bez kuļa mēs nekad ārā nebūtu tikuši.

Drīz sasniedzām lielo mežu, kas visu laiku likās tik tāls. Tas gan bija īsts mūža mežs, un tāpēc virzījāmies gar meža malu, kamēr sasniedzām kādas mājas. Mājās sastapām kādu citu vecu vīru, ar kuļu labi apejoties, uzzinājām cēlu uz galveno šoseju, pa kuļu vēl pirms stundas soļojušas vācu kolonnas. Šoseja no mājām bija apm. 1 km. Sasniedzot to, sastapāmies ar citām latviešu vienībām. Šoseja bija smagi cietusi no ienaidnieka lidmašīnu bumbām, tā virzišanās pa to notika samērā lēni. Šosejas malas bija nobārstītas dažādām manām, izdegusiem ratiem un automobiliem, zirgu un cilvēku likiem.

Dienas jau tuvojās vakaram un btl. soloja mierīgi uz priekšu, līdz ar atejošām apgādes vienībām.

Pēc kāda laika mums pretī nāca kāda kaļaspēka kolonna, kas izrādījās par *plkv. Jahnkes* kaujas grupu un kuřā pa lielākai daļai ie-tilpa latviešu kaļavīri. No šīs kaujas grupas uzzinājām, ka solojam pa šoseju, kas abos galos nogriezta no ienaidnieka.

Btl. komandieris ātri izšķīrās doties pa kādu ceļu, kas gāja tieši uz R., uz Pokrovskoje sādžu. Pie kāda ceļa nozarojuma mums pievienojās viena mūsu art. baterija, kuřai bija jāieņem pozicijas Zilupes R. krastā. *Jahnkes* kaujas grupa palika aizmugurē, jo tai bija automašīnas un ceļš vietām bija jālabo.

Naktī pienācām pie Zilupes tilta, kur bija sablīvējušās daudzas kolonnas. Pārejot Zilupes upes tiltu, žandarmi pateica, ka visām vācu vienībām jāturpina ceļš uz rietumiem, bet visām latviešu vienībām jāpaliekot uz vietas. Bija jau pusnakti. Ceļmalas bija pilnas ar gulosiem latviešu kaļavīriem. Gaisā visu laiku riņķoja ienaidnieka nakts izlūku mašīnas.

Pokrovskoje sādžā btl. komandieris sastapa *plkv. Janumu*, kas priečājās par btl. ierašanos, dodot tam jaunu aizstāvēšanās iecirkni Zilupes krastā.

Pa to laiku, kamēr I btl. pārvarēja lielo purvu, ienaidnieks visā

frontē bija turpinājis savus uzbrukumus, atspiežot mūsu vienības Zilupes virzienā. 17. jūlijā tas jau tuvojās Krasnoje — Zilupes līnijai.

Btl. pozicija gāja gar Zilupes upes krastu iepretī Pokrovskoje sādžai. Savāca apm. 200 vīrus no dažādām vienībām. Tiltu pār upi mīnēja. Btl. kaļavīri beidzot saņēma pārtiku un, daudzmaz apkopušies, sāka ierakties.

Mūsu izlūku patruļa vēstīja, ka tuvojas ienaidnieka kolonna. Ap plkst. 15.00 sākās uguns kauja. Līdz 19. jūlijam ienaidnieks pāri upei tomēr netika.

20. jūlijā I btl. komandieris majors Ķīlītis kopā ar 33. (4. latv.) gren. pulka komandieri plkv. Janumu aizbrauca uz Rīgu veseļoties. Šajā dienā pie I btl. ieradās pulka komandieris *plkv. Zeniņš*.

Pēc atvilkšanās no Zilupes upes pozicijām 34. (5. latv.) gren. pulku izņēma no frontes joslas un pārvietoja uz Cēsim, kur to izformēja. Daļu cīnītāju paturēja *gen. Jekelna* kaujas grupā, daļu pārveda uz Vāciju, kur sākās vienību jaunformēšana un apmācības.

Pēc atveselošanās majors Ķīlītis 6. septembrī Rīgas ostā uzlādēja uz kuģa 1.600 jaunkareivjus, ar kušiem devās uz Gotenhafenu Vāciā.

## 15. IZLŪKU BATALJONA ATKĀPŠANĀS UZ LATVIJAS ROBEŽĀM

1944. gada 9. jūlijā btl. saņēma slepenu priekšpavēli par sagatavošanos atiešanai. Visas liekās mantas un municija bija jānodod trosos, jāpārkārto sakaru līnijas no 2 vadiem uz 1.

Bija paredzēts, ka 1. un 4. rota dosies uz Vodobeg rajonu, kur ieņems uztverošās pozicijas, bet 2. un 3. rota paliks kā sedzošās vienības.

Jau 9. jūlijā vakarā saņēma pavēli, ka atiešana sākama 10. jūlijā plkst. 21.00. Šiem mūsu plāniem ienaidnieks pārvilka strīpu, uzsākot 10. jūlijā plkst. 09.00 artilerijas viesuļuguni un kājnieki mākslīgās miglas aizsegā pārgāja uzbrukumā. Ienaidniekiem izdevās ielauzties 2. rotas iecirknī un nogriezt 1. rotas pozicijas. Pēc municijas aiztransportēšanas un artilerijas vienību noņemšanās, trūka artilerijas atbalsta.

Nekavējoties kaujā iesaistīja pulku un divīzijas rezerves. Ienaidnie-

kam izdevās ielauzties arī btl. labā iecirknī. No ielenkuma izdevās izlauzties 1. rotai, bet labais kaimiņš, kāds vācu divīzijas komandieris, to patureja savā rīcībā.

10. jūlijā rītā ievainoja 2. rotas komandieri *vltn. Krūku*.

Ienaidnieks iebruka arī labā kaimiņa — vācu vienības iecirknī. Pēcpusdienā pienāca pavēle atkāpties uz jaunu aizstāvēsanās poziciju, ko btl. ar savām vienībām noturēja līdz 10. jūlijā vakaram.

Tumsai iestājoties, uzsāka jaunu atkāpšanos un līdz 11. jūlijā rītam btl. ieņēma uztverošo poziciju Vodobeg rajonā.

11. jūlijā plkst. 09.00 sākās atkal ienaidnieka uzbrukums btl. iecirknī. Tam sekoja atkāpšanās uz jauno uztverošo poziciju DA no Opočkas, kuļas ieņēma 12. jūlijā rītā.

12. jūlijā btl. komandieri *majoru Lapaini* pārcēla uz pulka stābu un Izlūku btl. komandēšanu pārņēma vācu *SS-hstuf. Pomrēns*.

Ap pusdienas laiku ienaidnieks iebruka labā kaimiņa iecirknī un pārtrauca visus sakarus. Pievakarē sekoja iebrukums kreisā kaimiņa iecirknī. Izl. btl. iecirknī lielāka kaujas darbība nenotika.

Naktī no 12. uz 13. jūliju btl. atgāja apm. 4 km uz R. un ieņēma poziciju 2 ezeru šaurumā, D. no Opočkas. Seit btl. palika 1 dienu, atsitolot visus ienaidnieka izlūkošanas uzbrukumus.

14. jūlijā ienaidnieks uzbruka 4 reizes btl. pozicijām, bet tos visus atsita.

Naktī no 14. uz 15. jūliju btl. atkāpās uz Isari sādžu Vejikajas upes krastā. 15. jūlijā rītā atkal sākās ienaidnieka uzbrukums. Krita pulka ārsts *ltn. Reinbergs*, no ievainojumiem mira 2. rotas komandieris *v.v. Bergmanis*. Ienaidnieks bija aizgājis jau btl. aizmugurē un btl. nācās ar kauju izlauzties no ielenkuma. Bez vēsts pazuda btl. komandieris *SS-hstuf. Pomrēns* un btl. atliekas no ielenkuma izveda 34. (5. latv.) gren. pulka I btl. komandieris *majors Kīlītis*.

16. jūlijā no 34. pulka un izlūku btl. pārpalikušiem kaļavīriem sastādīja vienu kaujas btl. majora Kīlīša vadībā. Šo bataljonu pakļāva tieši 34. pulka komandierim un līdz ar to Izlūku btl. kā patstāvīga vienība savas kaujas gaitas bija izbeidzis.

## 15. IZLŪKU BATALJONA ATJAUNOŠANA UN IZBRAUKŠANA UZ VĀCIJU

15. (1. latv.) gren. divīzijas visas vienības atiešanas kaujās no Opočkas bija smagi cietušas un no tām, pēc nonākšanas uz Aiviekstes upes līnijām, varēja knapi saformēt trīs kaujas spējīgus bataljonus. Izlūku btl. pēc pievienošanas 34. (5. latv.) gren. pulkam bija beidzis pastāvēt.

Latvijā militārais stāvoklis bija draudošs. Ienaidnieks mācās virsū ar lieliem spēkiem, lielu sparu un neatlaidību. Vācu armija bija satrikta. Fronte mūsu dzimtenes robežās vairs nebija stabila. Latvijā 1944. gada jūlijā pirmajās dienās izveda pastiprinātu mobilizāciju. Šāda jaunu kaļavīru iesaukšana bija notikusi arī Ziemeļvidzemē. Valmierā bija sapulcināts lielāks skaits jauniesauktos. Tos bija paredzēts iedalīt 32. (3. latv.) gren. pulkā. 1944. gada 5. augustā Valmierā ieradās maj. Hāzners un vln. Cubins, abi no 32. (3. latv.) gren. pulka, lai izvērtētu jauniesauktos pieņemšanu. Šim nolūkam bija nodibināta speciāla iestāde „Arbeitsstab”, kurā bez majora Hāznera galvenā noteikšana bija kādam *majoram Petersam*. Viena no iesaukšanas vietām bija noteikta arī Brengulos, 6 km no Valmieras. Brengulos iesauca Valmieras, Valkas un Cēsu apr. Z. daļas jauniešus, kuri bija dzimuši 1925.—26. gados un t.s. UK vīrus.

Trīs dienu laikā vln. Cubina uzraudzībā pieņēma 769 jaunkāreivjus, no kuriem 700 bija tādi, kas nekad vēl armijā nebija dienējuši. Ar armijas pieredzi bija 3 virsnieku vietnieki, 4 instruktori un 62 kareivji (UK vīri).

No jauniesauktiem saformēja bataljonu, ko iedalīja 4 rotās: 1. rotā 200 vīrus ar rotas komandieri v.v. Egli; 2. rotā — 200 vīrus — rotas komandieris v.v. Eglītis; 3. rotā — 200 vīri — rotas komandieris v.v. Dāvis un 4. rotā — 169 vīri kāda kaprāļa vadībā.

Jauniesauktos novietoja Brenguļu rajona saimniecību ēkās. Brengulos šai laikā atradās 32. (3. llatv.) gren. pulka tross (galvenā kārtā III btl. tross ar šī btl. saimniecības priekšnieku Loču). Tāpēc apgāde — uztura ziņā izkārtojās labvēlīgi. Pašiem jauniesaucamiem arī bija noteikts, ka uzturs jāņem līdzī 3 dienām.

Te jāatzīmē iesaucāmo morāle: neviens no iesaukšanas nebija izvairījies, kaut kaŗa troksnis jau dimdināja dzimtenes pamalēs. Neviens no viņiem negribeja pamest dzimteni draudošam liktenim, jo jauno cīnītāju sirdis kvēloja dziļ un patiess patriotism.

Jaunos, satrauktos prātus nomierināja veco cīnītāju stāsti, ka šai kaļā ar dūšu vien nepietiek, bet jāpārzina modernie ieroči un jāapgūst kaļa prasme.

9. augustā visi jauniesauktie devās uz Valmieru un tālāk uz Rīgu. Cēsis tiem pievienojās jauniesauktie no Cēsu apriņķa. Kopējais ešālons, majora Hāznera vadībā, Rīgā iebrauca 10. augustā, Preču stacijā. Visus šos kaļavīrus ieskaitīja 32. (3. latv.) gren. pulka III bataljonā un novietoja mītnēs Marijas ielā Nr. 33.

Šim transportam Valmierā vēl pievienoja pavadītāju komandu *ltn. Bergtāla* vadībā ar 20 vīriem un jauniesauktos virsniekus un virsnieku vietniekus: leitnantus — Ramani un Kalniņu un v.v. — Grīnbergu, Cauni, Kiršfeldu, Bernupu, Meidropu un Cīruli.

Vēl 10. augustā jaunformējamam btl. bija jāuzlādējas uz kuģa „Donau” Rīgas eksportostā. Kuģis atstāja Daugavmalu plkst. 21.00. Visi kaļavīri atradās uz kuģa klāja un ar Latvijas himnu „Dievs, svētī Latviju” un „Nu ardievu, Vidzemīte” atstāja dzimtenes krastus.

## NENNUNGEN IM WEHRMACHTBERICHT

29.2.44

„... Bei den schweren Abwehrkämpfen im Nordabschnitt der Ostfront hat sich die 2. lettische SS-Freiwilligen-Brigade (\*) unter Führung des Eichenlaubträgers SS-Oberführer Schuldt und ihres lettischen Infanterieführers, des Ritterkreuzträgers Standartenführer Veiss, besonders ausgezeichnet . . .”

(\*) in Umgliederung zur 19. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 2 befindlich.)

11.3.1944

„... Im Norden der Ostfront griffen die Bolschewisten nordwestlich Nevel, im Raum Ostrow, bei Pleskau und bei Narwa mit starken, von Panzern und Schlachtfiegern unterstützten Kräften an. Ihre Durchbruchsversuche scheiterten am hartnäckigen Widerstand der Truppen des Heeres und der Waffen-SS sowie lettischer (\*) und estnischer Freiwilligenverbände. Örtlich Einbrüche wurden in sofortigen Gegenstößen bereinigt oder abgeriegelt. Der Feind verlor 101 Panzer.”

(\*) VI. SS-Freiwilligen-Armeekorps

15. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 1)

19. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 2)

17.3.1944

„... An der übrigen Ostfront griffen die Sowjets im Raum westlich Nevel, bei Ostrow und an der Narwafront an. An der erfolgreichen Abwehr dieser Angriffe waren lettische SS-Freiwilligenverbände (\*) hervorragend beteiligt.“

(\*) VI. SS-Freiwilligen-Armeekorps

15. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 1)

19. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 2)

27.3.1944

„... Im Raum westlich Ostrow wehrten lettische SS-Freiwilligenverbände (\*) zusammen mit deutschen Truppen den Ansturm mehrerer feindlicher Divisionen ab. Ein örtlicher Einbruch wurde abgeriegelt ...“

(\*) VI. SS-Freiwilligen-Armeekorps

15. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 1)

19. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 2)

29.3.1944

„... Auch südöstlich Ostrow und an der Narwafront wurden heftige Angriffe des Feindes von deutschen Truppen und lettischen SS-Freiwilligenverbänden (\*) in harten Kämpfen geschlagen ...“

(\*) VI. SS-Freiwilligen-Armeekorps

15. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 1)

19. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 2)

## IENAIDNIEKS ATKAL TUVOJAS LATVIJAS ZEMEI

1944. gada janvārī sāktais krievu lieluzbrukums Lēningradas — Volchovas frontes sektorā bija arī tiešs drauds Latvijai, kas strauji palielinājās februāra beigās ar vācu — latviešu spēku atiešanu no Volchovas uz Veļikajas upes t.s. Panther pozicijām DA. no Ostrovas. Tas radīja lielas bažas visā latviešu tautā par nonākšanu atkal zem bolševiku varas un ar to saistīto asiņaino terroru, jo 1940./41. gads visiem vēl bija svaigā atmiņā. To izmantoja vācieši un spieda iesaukt „Latvijas robežu aizsargāšanai” arvien vairāk Latvijas pilsoņu.

### SLODZE LATVIEŠU VADĪTĀJĀM PERSONĀM

No vienas pusēs bolševiku draudi un otras — vācu militāro un ciivilo iestāžu prasības un patvalīgā rīkošanās, uzlika pārcilvēcīgu slodzi vadītājām latviešu amatpersonām, sevišķi Latviešu leģiona ģenerālinspektoram ģen. *Bangerskim* un Latviešu pašpārvaldes 1. ģenerāldirektoram ģen. *Dankeram* — latviešu interešu aizstāvēšanā.

### PAŠPĀRVALDES 1. ĢENERĀLDIREKTORS

1944. g. 16. martā Iekšlietu ģenerāldirektors ģen. O. *Dankers* saņēma no Generālkomisāra Rīgā sekojošu rakstu:

GENERĀLKOMISĀRS RĪGĀ

Rīgā, 1944. g. 16. martā

*Iekļietu ģenerāldirektoram  
ģen. O. Dankera kungam, Rīgā.*

Austrumu apgabalu reichskomisārs ar Ieņemto austrumu apgabalu reichsministra piekrišanu man pavēlējis, atkāpjoties no 1942. g. 7. marta rīkojuma par pašpārvaldi Latvijas ģenerālapgabalā\*) nodibināt pirmā ģenerāldirektora amatu.

Ar reichskomisāra piekrišanu iecelu Jūs pirmā ģenerāldirektora amatā, paturot Jūsu līdzšinējo Iekļietu ģenerāldirektora amatu.

Jums kā pirmajam ģenerāldirektoram pienākas Latvijas pašpārvaldes vadība. Saskaņā ar vācu valdības izdotajiem rīkojumiem un norādījumiem, Jums jādod ģenerāldirektoriem vispārīgas vadlīnijas viņu pārvaldes darbībā; Jūs esat atbildīgs man par Pašpārvaldes darba norisi un par doto vadlīniju un norādījumu ieturēšanu.

Galvenos pamatjautājumos Jūs pārstāviet Pašpārvaldi un ar manu atļauju kārtojet atsevišķu ģenerāldirektoru dienesta apjomus, Jūsu un ģenerāldirektoru vietnieku jautājumu, gadījumos, ja viņi aizkavēti tieši veikt savus pienākumus. Principiālos, kā arī starpresoru jautājumos Jums tiesība pārējiem ģenerāldirektoriem dot norādījumus.

Jūsu kā pirmā ģenerāldirektora atbildība neatbrīvo pārējos ģenerāldirektorus no atbildības attiecīgās ģenerāldirekcijas dienesta lokā.

Pašpārvaldes tiesiskā satura lietas Jums, kā pirmam ģenerāldirektoram un attiecīgajam ģenerāldirektoram, jāizsludina Jums, kā pirmajam ģenerāldirektoram pēc manas piekrišanas saņemšanas.

Pašpārvaldes amatu personas, izņemot no manis iecelamās, iecelat vai atceļat Jūs kā pirmais ģenerāldirektors pēc attiecīgā ģenerāldirektora priekšlikuma.

Sīs tiesības ir pārnesamas.

*Dr. Drekslers*

ALFREDS ROZENBERGS RIGĀ

Februārā beigās Rīgā ieradās Ieņemto austrumapgabalu reichsmistrs A. Rozenbergs. Ģenerālkomisāra rīkotās pusdienās bija aicināts arī ġen. Bangerskis. Sarunas pie šīs tikšanās bija ļoti vispārīga rakstura, bez jeb kādas politiskas vai militāras nozīmes. Ģen. Bangerskis nesaņēma no A. Rozenberga nevienu konkrētu atbildi uz jau-

\* Skat. 2. grāmatas 21. lpp. un 3. grāmatas 30. lpp.

tājumiem. Tādēļ ģenerālis 6. martā griezās pie Rozenberga ar sekošu rakstu:

LATV. SS-BRIVPR. LEGIONA  
ĢENERĀLINSPEKTORS

Rīgā, 1944. g. 6. martā.

*Iepemto custrumapgabalu reichsministram  
Alfredam Rozenberg a kungam.*

Reichministra kungs,

Jūsu pēdējā apciemojuma laikā Rīgā man bija reta izdevība Jūsu personā iepazīties ar vienu no redzamākiem Lielvācijas politiskiem vadoniem un tai pašā laikā vienu no rezolutākiem idejiskiem boļševistiskā pasaules uzskata pretiniekiem.

Taču personīgā domu apmaiņa sabiedriskās satiksmes ietvaros viesmīligajā ģenerālkomisāra Dr. Drechslera namā nebija pietiekama, lai izsmēlīgi iztirzātu diskutējamās problēmas, problēmas, kas neatvairāmi izriet no kopējas cīņas pret boļševismu, ko izcīna varonīgā vācu tauta un tās sabiedrotie, pie kuģiem pieder arī latvieši.

Atļaujiet man šai sakarā nodot atklātu atzišanās apliecinājumu. Mani dzīļi sāpināja — un es domāju šais jūtās dalāmies ar saviem tautiešiem un manas tautas draugiem — ka Jūs, reichsministra kungs, savā mani pagodinātajā sarunā ar mani un vispār sava apciemojuma laikā ne ar vārdu nepieminējāt latvju tautu, kas jau kopš divi ar pus gadiem ar arklu un zobenu, frontē un dzimtenē, piedalās varenā cīņā austrumos, un sagaidīja atbilstošu atzinību no augstākā Lielvācijas politiskā pārstāvja Austrumzemē. Cerībā, ka Jūs manu atklātību nepareizi neiztulkojis, nedz to jaunā nemsit, es atļaujos turpmāk pāriet pie mūs interešošā jautājuma kodola.

Vispārīgo stāvokli Jūs pareizi raksturojāt svinīgajā Austrumzemes NSDAP Landesleitung sanāksmē: „Šodien paceļas briesmas kādā eiroiskā jautājumā, proti, mēģinājumā radit boļševistisku Eiropu.” Šo briesmu lielumu vislabāk izpazinuši Padomju Savienības mazie kaimiņi, kas pie pašu miesas un pašu kultūras jau divi reizes izbaudījuši boļševisma ārdītāju ieteikmi.

Ir arī skaidrs, ka no boļševiku puses pasludinātam satversmes grozījumu manevram, illūzijas radīšanai par tautu pašnolemšanos tiesību atzišanu, galu galā jākalpo vienīgi boļševistiskās iznīcināšanas gribas reālizēšanai.

Šim apsvērumam tad arī jābūt noteicējam politiskās pretrīcības izvēlē un iedarbībā.

Sai sakarā es atļaujos atkārtot to, ko man jau bija gods Jums mūsu solus katrā iedomājamā veidā — brīvprātīgo spiegošanu neizslēdzot bet kā kaļavīrs, kuļu interesē vienīgi cīņas gala iznākums — uzvara.

Šai iznākumā ieinteresēts esmu ne vien es, bet katrs tautietis, jo Latvija atrodas uz Eiropas sliekšņa un ir no Padomju Savienības tieši apdraudēta.

Vērojot savstarpējo politikas un stratēģijas mijietekmi, politikai jārada un jāveicina izdevīgi pamati un noteikumi stratēģijai. Par šo atziņu man jāpateicas ne vien savām teorētiskajām studijām Kaņa skolā un Kaņa akadēmijā, bet arī personīgiem piedzīvojumiem kaņa dienestā; jau krievu-japānu kaņa laikā, kīniešu — japānu attieksmes pēc Simoncseki miera nebija nekādas draudzīgās, un tomēr japānu kaņa vadība bija pratus iemantot kīniešu simpatijas ar to, ka tā, pretēji krievu parašām, respektēja kīniešu tradīcijas, svētumus un īpašumus. Šīs politikas panākumi neizpalika: kīnieši atbalstīja japānu stratēģiskos soļus katrā iedomājamā veidā — brīvprātīgo spiegošanu neizslēdzot — ar ko krievu operācijas kīniešu teritorijā tika ievērojami apgrūtinātas un kavētas.

Kaņā, ko patlaban izcīnam, politikas uzdevumi ir vēl grūtāki un izšķirīgāki nekā agrāk, jo kaņa dalībnieki ir ne vien, kā senāk, ilgāku laiku apmācītais kaņaspēks, kas pats sastāda tikai nelielu tautas daļu, bet visa tauta. Šādos apstākļos kaņa iznākums atkarīgs no kaņotāju masu morāles, sajūsmas un upurēties gribas, un pēdējā savukārt — no masu psicholoģijai atbilstošiem kaņa mērķiem. Jo augstāki un cēlāki šie mērķi ,raugoties no tīrās cilvēcības viedokļa ir, jo vairāk tie atbilst tautas vēlmēm un cerībām, — jo lielākas būs uzvaras garantijas un izredzes. Politikas uzdevums ir visiem līdzekļiem stiprināt cīņas morāli. Tādēļ neapstrīdāms ir vācu kaņa vadības uzskats, ka izšķirīgā vērtība kaņā ir cīlvēks, jo, lai arī cik pilnīgi ieroči būtu, cilvēks ir tas, kas to rada un vada. Arī no šī viedokļa uzvaras nodrošināšanai pirmkārt jāceļ un jāizkopj kaņa dalībnieku morāle un cīņas gatavība.

Visu to pieminu tādēļ, ka esmu stingri pārliecināts, ka bolševisms kā pasaules uzskats nevar tikt uzveikts ar ieroču varu vien. Arī bez tankiem un lielgabaliem, bez lidmašīnām un ložmetējiem bolševisms ir nāvīga inde tautas morālei, sevišķi tām tautām, kas bolševismu nepazīst no personīgiem piedzīvojumiem un tādēļ nav pret šo indi immūnizētas. Bolševisms tādēļ kā maldu mācība jāapkaņo un jāpieveic arī ar garīgiem ieročiem, kas nemti no politikas ieroču krātuves.

Vaditājai varai cīnā pret bolševismu — Lielvācijai — tādēļ piekrīt iemantot citu Eiropas tautu sirdis, lai ciešā garīgā saslēgtībā atvairītu Padomju Savienības plānu reālizēšanu. Pēdējā savus tausteklus un tilklus izstiepj tālu pāri savām robežām, lai iegūtu nevācu tautu uzticību un simpatijas, lai šīs tautas atsvešinātu vācu tautai un lai ievadītu Eiropas bolševizēšanu.

Sajā garīgajā cīnā par Eiropas tautu dvēseles iemantošanu un šo tautu ierindošanu pretbolševistiskajā frontē jāievēro katras tautas individuālās tieksmes un rakstura īpašības, īpatnības, ko Jūs, reichsministra

kungs, savā pamācīgajā grāmatā „Der Mythos des XX Jahrhunderts”, zīmējoties uz lielākām tautām, raksturojat ar markantiem vārdiem: Krievijas dvēseles satvars izteicas vārdos — „Svjataja Russi”, Francijas — „Belle France”, Anglijas — „Old England”, Vācijas — „Deutsche Treue”. Ja nu būtu jānosauc Lielvācijas līdzīnītāju, latviešu, jūtu un tieksmju būtība, tad tā ir sociālā un nacionālā taisnība. Mūsu, kaut arī mazā tauta, savas vēstures patstāvības īsaījā laikā pārliecīnājusies, ka tā savus sociālās un nacionālās taisnības ideālus var reālizēt vienīgi kārtīgā un stingri izveidotā patstāvīgā valsts veidojumā (Staatswesen). Līdz ar to arī dota atbilde uz Jūsu jautājumu, reichsministra kungs, kādēļ Latvijā tik daudz runā par valsti un valstisko dzīvi un ar ko izskaidrojama cieņa, kādu Latvijā parāda saviem valsts simboliem (sarkanbaltsarkanam karogam, brīvības piemineklim, tautas himnai).

Bet tauta ir tālu no tā, lai pretendētu uz kādu „splendid isolation” stāvokli. Tā vēlas būt vienīgi valstiski organizēta nacionāla vienība jaunās Eiropas tautu kopībā ar atbilstošiem pienākumiem un tiesībām. *Latvijas valstiskās patstāvības atziņana* tikko minētos ietvaros būtu tā, kuļas dēļ latvju tauta labprātīgi uzņemtos smagākās cīnas un smagākos upuru.

No šī viedokļa raugoties, mūsu zemē patlaban valdošie apstākļi nav piemēroti stiprināt cīnas gribu pret boļševismu.

Ar boļševisma negāciju vien nevar veicināt sajūsmu un uzupurēšanās gribu, ja netiek skaidri formulēti pozitīvi kaŗa mērķi. Šī mērķu spraušana no vācu vadības puses vēl nav notikusi, respektīvi pasludināta. Dažām tautām (Slovakijai, Kroatijai) gan piešķirta valstiska patstāvība, kādas tām līdz 2. pasaules kaŗam nebija; bet Latvija, kas pašrādītā valstī nolikusi savu gatavības pārbaudījumu kā militārā, tā arī saimnieciskā, administratīvā un kultūras ziņā, līdz šim vēl apieta kļūsējot. Tieši tāds pat ir politiskais stāvoklis pārējās Baltijas valstīs.

Es personīgi esmu piedzīvojis bēdigo galu kādam lielā militārā mērogā ievadītam pasākumam, kas politisku kļūdu dēļ cieta neveiksni. Es šeit domāju admirāla Kolčaka Krievijā pasākto un militāri spīdoši ievadīto akciju pret boļševismu. Kolčaka armija gan zināja *pret* ko, bet ne *par* ko, par kādiem kaŗa mērķiem tā cīnās. Baltās armijas vadoni paskaidroja, ka par kaŗa mērķiem lemšot satversmes sapulce — *pēc* uzvaras. Bet satversmes sapulce bija nepazīstams lielums, kas tau-tai nespēja dot nekādas garantijas par savu vēlmju iedzīvināšanu. Paredzamās Satversmes sapulces vēlēšanas taču varēja dot pat boļševistisku vai monarchistisku vairākumu. Mērķu nenospraušana vēlāk rūgti atriebās un izvērtās par pamata cēloni Kolčaka akcijas sabrukumam.

Šo vēstures pamācību nedrīkstētu aizmirst. Tur, kur cīnās par *visu*, tur *puslīdzekļi* nelidz, tie drīzāk kaitē.

No teiktā jāsecina, ka patlaban Latvijā pastāvošais civīlpārvaldes tiesiskais veidojums neatbilst laika prasībām, kad mēs, savu vēsturisko misiju pildot, stājamies pie latvju tautas mobilizācijas.

Pie stāvokļa novērtēšanas ievērojams vēl kāds apstāklis: mēs esam spiesti pirmkārt iesaukt tos iesaucamos, kuŗi kaut arī grūti, kaļa rūpniecībā un lauksaimniecībā tomēr var tikt atvietoti. Citiem vārdiem, Latviešu legiona formācijās pirmkārt tiek ierindoti mazturīgi ļaudis, personas, kuŗām nepieder nekustams īpašums, kuŗām nav augstākas techniskas izglītības, un kuļas tādēļ — kaut arī maldigi — var pieņemt, ka citos apstākļos boļševiki tās atstātu neskārtas, jā, tām pat ierādītu zināmas priekšrocības uz turīgāko iedzīvotāju lēses. Šīm mazturīgākām iedzīvotāju šķirām nebija izdevības par savu maldišanos pārliecīnāties, jo boļševiki tām no vecsaimnieku zemes īpašumi bija piešķiruši līdz 10 ha zemes ar piederīgo inventāru. No otras puses, boļševiku valdīšanas laiks bija par īsu, lai lielākos apmēros pasāktu mazo rentnieku, pusgraudnieku, kalpu, mazo amatnieku u. c. izsūtīšanu un individuālās saimniecības aizstāšanu ar kollektīvām saimniecībām.

Ja nu šiem mazturīgiem robežapsardzības locekļiem, kuŗiem matrīlā ziņā nav ko zaudēt, neuzstāda skaidri saskatāmus brīvības domai atbilstošus nacionāli-politiskus mērķus, tad tos nevadīs tā cīņas griba un sajūsma, ko mēs citādi no mūsu tautas piederīgiem varētu sagaidīt. Jau XIII gadsimtā chronisti izteikuši atzinību latvju kaļavīriem; arī jaunlaiku vēsturē mēs atrodam apstiprinājumu šai atsauksmei, un ne pēdējā vietā — ziņojumos par latvju brīvprātīgo cīņām austrumu frontē.

Lai man šai sakarā būtu jauts citēt sekojošos Führer'a vārdus: „Lie-las jaunradītājas idejas trūkums visos laikos nozīmējis cīņas spēka samazinājumu” (Adolf Hitler, Mein Kampf, München 1942, 590. lp. p.). Dotajā gadījumā mums visi savi prāti un visas sirdis, bez iero-bežojuma un puslīdzekļiem, jābruņo izšķirējai cīņai.

Sai cīņai, no kuļas atkarīga visas Eiropas nākotne, mums ne vien jāmobilizē tūkstošiem drosmīgu jaunekļu, bet visa tauta. Bet priekš-noteikums ir — skaidru un pozitīvu mērķu nospraušana. Tikai tad iesaukto tautiešu militārie vadoni atradīs no sirds nākošus un pie sirds ejošus vārdus, kas uzkurs patriotisko uguni kvēlās liesmās. *Viena* apbrunota tauta, *vienas* domas apgarota *vienas* idejas vadīta, lai cik maza tā būtu, arī šai pašreizējā gigantiskajā cīņā izdevīgos apstākļos var kļūt par svaru mēliti. Un mēs esam *trīs* mazas Baltijas tautas.

Tā kā es, kā jau minēju, nerunāju kā politikis, tad konkrēti priekšlikumi no manas puses šeit būtu lieki. Mani ierosinājumi izriet no militāri-stratēģiskiem apsvērumiem.

Tādēļ es Jūs, reichsministra kungs, lūdzu šo manu ierosinājumu

pārbaudīt un iestāties par nepārprotamu pozitīvu mērķu nospraušanu,  
kas tautu kā tādu un mobilizēto kaļaspēku, kā tās daļu, apmierinātu  
un mudinātu visaugstākam sniegumam.

Latviešu ģenerālinspektors  
*R. Bangerskis*

Pagāja turpat divi mēneši, līdz reichsministram labpatikās atbildēt  
ģenerālinspektora iesniegtajam rakstam:

*Reichsministrs  
Ieņemtiem austrumu appgabaliem  
1205/44 geh. RH.*

Berlin W 8, 1944. g. 27. aprīli  
Unter den Linden 63

### S l e p e n i

*Latviešu SS-brīvprātīgo ģeļiona  
SS-gruppenfīreram un Ierošu-SS ģenerālleitnantam  
Bangerskīm,  
Rīgā.*

Loti godātais ģenerāļa kungs!

Jūsu rakstu no 6. marta es lasīju ar lielu uzmanību. Turienes kaŗa  
laika apstākļi spiež uzturēt spēkā dažas iekārtas un noteikumus, ko  
varētu pēc kaŗa beigām grozīt. Esmu jau ar saviem nesen izdotiem  
rīkojumiem\*) uzsvēris, ka es nevēlos izslēgt vietējo zemju pašpār-  
valžu iestādes no jebkādām darbības nozarēm, kuļas viņām varētu  
uzticēt, neapdraudot ar to vispārējās politiskās vadības intereses. Man  
pie tā arī jāsagaida, ka latviešu tauta radīs saprašanu tiem rīkojumiem,  
kuji kaŗa vešanas ietvaros būtu jāuztur spēkā. *Pirmā zemes direktora  
iecelšana* dod tagad iespēju reichskomisāram Rīgā pārrunāt savstarpejā  
uzticībā ar augstāko zemes cīvilo instanci visus tekošos politiskos jau-  
tājumus, līdz ar ko būtu dota plaša iespēja latviešu dibināto interešu  
ievērošanai.

Gadījumā, ja Jūs uzturētos Reich'ā, loti priecātos, ja Jūs mani  
apmeklētu.

Heil Hitler  
Jūsu padevīgais  
Rozenberg's

\* Ar pieminētiem rīkojumiem gan maz kas kļuva citādi.

## KĀRA APRINĶU PĀRVALŽU NODIBINĀŠANA

*Gen. Bangerska* sarunas ar *ogruf. Bergeru* 7. janvāri Berlinē (skat. 3. grāmatas 100. lpp.) rezultātā ģen. *Jekelns*, pamatojoties uz SS-Galvenās pārvaldes 31. janvāra rīkojumu, 14. februāri izdeva pavēli (skat. . lpp.) par līdzšinējās *staf. Hirtesa* vadītās SS-papildinājumu komandas Austrumzemē likvidēšanu un iesaukšanas lietu Latvijā un Igaunijā nodošanu jaundibinātai SS-Papildinājumu inspekcijai Austrumzemē (SS-Ersatzinspektion Ostland), kurās komandieris bija ģen. *Jekelns*. Iesaukšanas techniskā darba veikšanai bija jānodibina sevišķas SS-Papildinājuma komandas Latvijā un Igaunijā un par to komandieriem iecēla šo zemu legjonu ģenerālinspektorūs.

Šo uzdevumu veikšanai pie Latviešu leģiona ģenerālinspekcijas nodibināja Papildinājumu pārvaldi *plkv. Lasmaņa* vadībā un ar ģenerālinspektora 24. februāra pavēli nodibināja Latvijā 7 Kāra aprinķu pārvaldes ar uzdevumu iesauktu un vēl neiesauktu gadagājumu reģistrāciju, pārbaudi un iesaukšanu, neatvietojamības (UK) jautājumu izšķiršanu saskaņā ar priekšrakstiem.

Pirms Kāra aprinķu pārvalžu nodibināšanas Kāra apr. priekšnieku tiesības, kas bija paredzētas Latvijas kaŗaklausības likumā, bija aprinķu policijas priekšniekiem un lielāko pilsētu — Rīgas, Liepājas un Daugavpils prefektiem.

28. martā ģenerālinspektors par šo 7 Kāra aprinķu pārvalžu komandieriem iecēla:

Rīgas pilsētas — *plkv. A. Skurbi*,  
Rīgas apr. un Madonas — *pltn. A. Breņki*,  
Jelgavas — *pltn. O. Neimani*,  
Liepājas — *pltn. J. Bērziņu*,  
Valmieras — *pltn. H. Zvirbuli*,  
Rēzeknes — *pltn. E. Ankēvicu*,  
Daugavpils — *plkv. A. Krastiņu*.

Katrā Kāra aprinķa pārvaldē bija 2—3 virsnieki, 2—5 instruktori, 5—7 kareivji un daži brīva līguma darbinieki.

Ar šo pārkārtojumu iesaukšanas techniskā veikšanā tomēr sevišķu pārmaiņu nebija, jo iesaukšanas vispārējā vadība un neaizstājamības noteikšana palika vācu noteikšanā.

## LATVIEŠU VIRSNIEKU TRŪKUMS

21. martā ģen. *Bangerskis* apmeklēja ģen. *Jekelnu*, lai pārunātu galvenokārt lielo latviešu virsnieku trūkumu abās latviešu lielajās frontes vienībās. Par šo sarunu *Dienesta atzīmēs* lāsāms:

— Šodien, 1944. g. 21. martā plkst. 16.00 ģen. *Jekelns* pieņēma ģenerālinspektoru viņa stāba priekšnieka pavadībā. Sarunā bija glāt *gruf. Krīgers* — jaunais ieroču SS pavēlnieks Austrumzemē un *oberf. Gieseke* — kārtības policijas komandieris Austrumzemē.

Pirms sarunas sākuma ģen. *Jekelns* norādīja uz abiem pavēlniekiem, kuļus viņš lūdzis būt klāt pie sarunas, lai aizkartos jautājumus pie gadījuma tūlīt izšķirtu.

*Ģenerālinspektors* pievēršas virsnieku papildināšanas jautājumam.

Virsnieku trūkums abās lielajās ieroču SS kaujas vienībās ir tik liels, ka tur rotas komandē instruktori, bet vadus kareivji, kuļi paši zināmā mērā uzskatāmi par jaunkareivjiem. Virsnieku rezerve izsmelta, bet jaunu virsnieku sagatavošanā, neievērojot ģenerālinspektora priekšlikumus un atgādinājumus, nekas nav darīts. Tādā veidā mēs drīz panāksim stāvokli, ka kareivji vēl būs, bet virsnieku nebūs.

Policija savā laikā sagatavoja zināmu skaitu virsnieku, no kuļiem apm. 50 tagad ir ieroču SS vienībās, un tas uzskatāms par apmierinošu sasniegumu. Tomēr arī šo virsnieku sagatavošanā un paaugstināšanā iestājusies zināma henoteiktība. Piemēram, 15. rezerves un apmācības brigāde neatzīst šo virsnieku dienesta pakāpi. Lielais jauno virsnieku trūkums prasa radikālu atrisinājumu. Virsnieku vietnieki, kuļus Latvijas armijā kaļa gadījumā tā kā tā izlietotu virsnieku vietās un paaugstinātu leitnanta dienesta pakāpē un kuļi uzskatāmi par labākiem nekā ilgāku laiku ārpus dienesta bijušie rezerves virsnieki, paaugstināmi vai nu tūliņ, vai pēc kāda īsāka kursa. Caur paātrinātiem kursiem jāizlaiž arī daļa piemērotu instruktori. Sie virsnieki jāsagatavo tepat Latvijā, jo citur to traucē valodas grūtības.

Ir saprotama griba panākt zināmu vienveidību virsnieku sagatavošanā visu ieroču SS ietvaros, bet tagadējie apstākļi prasa ārkārtējus līdzekļus. Bez tam šie virsnieki būtu uzskatāmi par kaļa laika virsniekiem, un ja tie gribētu palikt virsnieku amatos arī miera laikā, tad tiem būtu jāabsolvē papildu kursi, kā tas bija savā laikā arī bij. Krievijas armijā.

Gen. *Jekelns* un ģen. *Krīgers* šim uzskatam pilnā mērā pievienojas.<sup>\*)</sup>

\* Nedēļu vēlāk, ar 28. marta apkārtrakstu ģen. *Jekelns* paziņoja, ka „SS-reichsführers pavēlējis nodibināt Ieroču-SS pavēlnieka Austrumzemē dienesta vietu, kas padota Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemē un Ziemeļkrievijā un SS Vadības pārvaldei, un, ka par Ieroču-SS pavēlnieku Austrumzemē iecelts SS-*Gruf.* un ieroču-SS *gltn. Krīgers (Krüger).* Viņa dienesta vieta Rigā, Pleskavas (Marijas) ielā 33.” (Skat. pielikumu Nr. 31.)

Gen. Jekelns paskaidro, ka virsnieku paaugstināšanas pārtraukšana policijas linijā esot zināmā sakarā ar mūsu pašu, t.i. ģenerālinspektora un arī ģen. Jekelna iesniegumu reichsfireram, lai ar virsnieku paaugstināšanā politijā frontes kaļavīri netiku apieti.

Reichsfirers tāpēc licis šo paaugstināšanu pārtraukt un visu virsnieku paaugstināšanu centrālizēt SS-hauptamtā. Tā nu panākta zināma vienlīdzība, bet aizvērtas durvis tai iespējai, kuļa te vēl pastāvēja virsnieku paaugstināšanai caur policijas vienībām.

Tā kā SS-hauptamts, protams, ar šo lietu netiek galā visas Eiropas mērogā, tad viņš (gen. Jekelns) centīšoties panākt, lai viņam dotu tiesības paaugstināt virsniekus līdz leitnanta vai pat virsleitnanta pakāpei. Viņš uzdod ģen. Krīgeram un oberf. Gieseckem katram savā nozarē nākt ar priekšlikiem ātrākas virsnieku sagatavošanas lietā\*).

*Generālinspektors* norāda uz trūkiem papildinājumu sagatavošanas lietā. Tagad pastāv 3 papildinājumu sagatavošanas vietas: Apmācības un rezerves brigāde Jelgavā un bez tam vēl skaitliski apm. līdzvērtīgi un tagad pat lielāki apmācības pulki 15. div. Paplakā, bet 19. div. — Vaiņodē.

Nav ne kopējas rezervju apmācības vadības, ne sistēmas, ne arī vienotas apgādes.

Ieroču, apģērba un apavu trūkuma dēļ pulki Vaiņodē un Paplakā apmācības var izdarīt tikai joti ierobežotā veidā. Laiks paitet, cilvēki nīkst, atrauti produktīvam darbam, bet divīzijas un Berlīne domā, ka rezerves tiek sagatavotas. Ieroču trūkums apmācības vienībās rada sliktu psicholoģisku ietekmi arī tautā, jo no tā spriež par latviešu vienību apbruņojumu vispār.

Gen. Krīgers saka, ka viņš tāpēc tagad sūtīts uz šejieni, lai šos trūkumus novērstu.

*Generālinspektors* vēl piemetina, ka tādā pat sliktā stāvoklī atrodas arī policijas rezervju sagatavošana Liepājas rajonā (Rucavā, Nīcā u.c.).

*Generālinspektors* ziņo, ka 15. rezerves un apmācības brigāde neņem pretim tos, kuļus no cietuma gribētu dot atpakaļ Legionam.

Jautājums par tādas vienības noorganizēšanu, kuļa tos pieņemtu un kur varētu nosūtīt arī event. Sevišķās kaļatiesas notiesātos, vēl vienmēr ir atklāts. Kamēr tāda vienība resp. bataljons nebūs noorganizēta, Sevišķā kaļatiesa nevar uzsākt savu darbību.

Gen. Jekelns: Tāds bataljons jānodibina. Viņš gribētu, lai tādā bataljonā būtu gan vajadzīgā stingrība un daži ierobežojumi, bet nebūtu nekā pazemojoša un apvainojoša. Pat tā nosaukumam nevajadzētu atgādināt, ka tas ir soda bataljons. Lūdz paziņot personu, kuļa varētu būt par tāda bataljona komandieri.

\* Datus par latviešu virsnieku skaitu skat. 3. grāmatas 130. lpp.

*Generālinspektors* atgādina kapteiņa Praudiņa lietu<sup>\*</sup>). Gen. Jekelns uzdod adjutantam noskaidrot, kādā stāvoklī šī lieta patlaban ir. Cik viņš atceroties, Praudiņa lieta esot izprāšita no tiesas, jo attiecīgais uzraksts viņam paliekot uz tiesas sprieduma.

Mācītāju jautājumā ģen. Jekelns paskaidro, ka reichsfirers piekrītis vienam ev.-lut. mācītājam uz divīziju un vienam katoļu mācītājam uz korpusu. Lūdz viņam iesniegt apstiprināšanai kandidātus, turklāt tādus, kuŗi nebūtu uzstājušies pret vāciešiem. Tas sevišķi zīmējoties uz katoļu mācītāju. (Skat. 267. lpp.)

*Gen. Jekelns* nobeigumā saka, ka viņam liekoties, ka starp viņu un generālinspektorū draudot iestāties zināma plaisa. Viņš to ļoti nožēlotu, jo tā nāktu par labu tikai trešajiem, kuŗi to vēlas un uz to kūda. — Vai ġenerālinspektors vēl pastāv uz braucienu pie reichsfirera?<sup>\*\*</sup>)

*Generālinspektors* atbild, ka šis brauciens nebūtu patlaban vairs vajadzīgs, jo lielākā daļa jautājumu noskaidrota ar ģen. Jekelu.

*Gen. Jekelns* piebilst, ka viņš labprāt sekmēs ġenerālinspektora tikšanos ar reichsfireru, varbūt pat tanī piedalīties.

*Gen. Krīgers* atvadoties piebilst, ka viņš un ġenerālinspektors kā veci kaļvīri labi sapratīsies.

P.S. Runājot par izpalīgiem, ģen. Jekelns izteicās, ka izpalīgus nevarēšot visus pārskaitīt leģionā, bet vienīgi tos, kuŗi paši vēlēšoties.

Izpalīgu (Hiwi — Hilfswillige der Wehrmacht) nosaukumu nolemts grozīt, izpalīgus pārdēvējot par „kaujas izpalīgiem” — Kampfhelfer der Wehrmacht.

Tos nolemts sapulcēt vienkopus pie katras divīzijas pa apm. 600 cilvēkiem ar vienu latviešu virsnieku kā aizgādni (Betreuer). —

Uz VI SS-brīvpr. armijas korpusa komandieča žēlošanos par latviešu virsnieku trūkumu Latviešu leģiona ġenerālinspektors 28. martā atbild:

\* Skat. 2. grāmatas 128. lpp. Šinī gadījumā ir runa par kapteiņa dienesta pakāpes atjaunošanu Praudiņam.

\*\* Generālinspektors bija vairākkārt izteicis savu neapmierinātību par viņa darbibas ierobežošanu ne tikai no paša Jekelna (skat. piem., 135. lpp.), bet arī pat no viszemāko vācu iestāžu puses un tāpēc bija lūdzis ģen. Jekelnu dot viņam ie-spēju personīgi pie SS-reichsfirera noskaidrot, vai viņa darbibai kā ġenerālinspektoram ir vispār paredzēta kāda nozīme, vai tā tiek tikai formāli ciesta, bet faktiski uzskatīta par traucējumu, kas visādi ierobežojama. (Ģenerālinspektora 1944. g. 18. marta raksts.)

LATV. SS-BRIVPR. LEĢIONA  
GENERĀLINSPEKTORS

Rīgā, 1944. g. 28. martā  
D.gr. Nr. 4513 M/PE

*Attiecas:* Virsnieku rezerve.

*VI SS-brīvpr. armijas korpusa komandierim.*

1941. gadā vairāk kā pusi aktīvos latviešu virsniekus deportēja uz Krieviju.

Līdz šim Leģionā, ieskaitot slēgtās policijas vienības un robežapsardzības pulkus, iesaukti 1.768 virsnieki.

Līdz ar to jāuzskata, ka praktiski virsnieku rezerves ir izsmeltas un generālinspektoram nav iespējams ne kritušos, ne slimos un nepiemērotos virsniekus atiecīgi atvietot.

Jau savas darbības sākumā es iestājos par virsnieku skolas uzstādīšanu. Diemžēl, manas pūles palikušas bez panākumiem. Līdz ar to draud iestāties briesmas, ka latviešu vienības paliks bez virsniekiem.

Es lūdzu Jūs no savas puses darīt visu iespējamo, lai:

- 1) pēc iespējas ātri noorganizētu virsnieku kursus speciāli latviešiem. Šiem kursiem jānotiek Latvijā, jo komandējumi uz vācu kaŗa skolām, kas saistīti ar vācu valodas prašanu, negarantē citas labas virsnieku īpašības.
- 2) vienības nekavējoši ierosina, ka labākos virsnieku vietniekus liek priekšā paaugstināšanai virsnieka pakāpē, jo viņu militārās zināšanas ievērojami pārsniedz to līmeni, kuļu varētu sasniegt ūsā kursā.

*R. Bangerskis*  
SS-gruf. un ieroču-SS gltn.

PĀRSKATS  
par virsnieku iztrūkumiem un papildinājumiem  
uz 1944. gada 18. aprīli.

1. *Virsnieku iztrūkums uz 1944. g. 29. martu:*

15. divīzijas vienībās	150
19. divīzijas vienībās	211
4 robežapstrādības pulkos	37
Rīgas policijas pulkā	20
Pārējās latv. pol. vienībās	127
<hr/>	
Kopā iztrūkst	545

2. *Sajemti papildinājumi laikā no 29. marta līdz 18. aprīlim:*

Iesaukti	42
Beiguši virsn. sag. kursus	14
Beiguši kaņa skolu Vācijā	37
Beiguši vada komand. kursus Bolderājā	55
Nosūtīti uz Robežaps. pulkiem	94
Atrodas 19. art. pušķā Vaiņodē	30
Atrodas virsn. kursoši Milgrāvī	11
Pol. vadu komand. kursoši Bolderājā	40
Kopā	323

Pašpārvalde 28. marta kopsēdē, pēc ģen. *Bangerska* ziņojuma par Latviešu leģiona komandējošo sastāvu, atzina, ka leģiona komandējošā sastāva papildināšanai vēlams ierosināt Kaņa skolas nodibināšanu virsnieku sagatavošanai (Protokols Nr. 176.).

Ar 31. marta rakstu Pašpārvaldei, ģen. *Bangerskis* ierosināja uz Kaņaklausības likuma 123. p. pamata atrīvoto virsnieku iesaušanu aktīvā kaņa dienestā 123. p. kārtībā. Savā 14. aprīļa kopsēdē Pašpārvalde principā piekrita leģiona komandējošā sastāva papildināšanai, sašaurinot 1943. g. 17. decembra sēdē apstiprināto sarakstu neatvietojamām personām un uzdeva Leģiona ģenerālinspektora stābam izdarīt tajā vajadzīgos grozījumus saziņā ar ieinteresētiem resoriem un iesniegt jauna saraksta projektu nākamai ģenerāldirektori kopsēdei. (Protokols Nr. 178.)

Pašpārvalde 18. aprīļa kopsēdē arī apstiprināja Leģiona ģenerālinspektora stāba izstrādāto sašaurināto sarakstu, izdarot tajā dažus grozījumus un uzdeva Tieslietu ģenerāldirekcijai izstrādāt grozījumus Kaņaklausības likuma 11. p., ierobežojot „pareizticīgā klera locekļu priekšrocības”. (Protokols Nr. 179.)

LATVIEŠU SS-LEĢIONA ĢENERĀLINSPEKTORA

15. P A V Ē L E

1944. g. 23. martā.

§ I.

Ieskaitot kaņavīrus dienestam Leģionā, atzīt visus paaugstinājumus kaņavīru dienesta pakāpēs, kas izdarīti Latvijas armijā līdz 1940. g. 5. augustam, vācu armijā, kā arī latviešu policijas slēgtās vienībās un drošības policijas slēgtās vienībās.

Policijas kārtības dienestā (Schutzmannschaft d. Einzeldienstes) iegūtās dienesta pakāpes Leģionā nav nemamas vērā.

## § 2.

Ārstus, zobārstus, veterinārārstus un farmaceitus ar pabeigtu Augstskolas izglītību un Latvijas Kaļaskolas rezerves leitnantu nodaļu beigušos kaļavīrus ieskaitīt dienestam Leģionā kā leitnantus, ja vien tie nav ieguvuši augstāku dienesta pakāpi.

Vecākums leitnanta dienesta pakāpē minētiem skaitāms no iestāšanās dienas Leģionā.

## § 3.

Latvijas Kaļaskolas I kurstu beigušos kadetus un virsnieku vietnieku kurss beigušos, bet vēl nepaaugstinātos kaļavīrus dienestam Leģionā ieskaitīt kā virsnieku vietniekus, ja vien tie nav ieguvuši augstāku dienesta pakāpi.

## § 4.

Kaļa laika ierēdņi, dienestam Leģionā ieskaitāmi tajā dienesta pakāpē, no kuļas tie paaugstināti par kaļa laika ierēdņiem, bet ne zemāk par seržanta pakāpi. Kaļa ierēdņi dienestam Leģionā ieskaitāmi attiecīgā virsnieka dienesta pakāpē.

## § 5.

Medicīnas un veterinārmedicīnas fakultāšu studentus, kuļi nobeiguši visus kursu priekšmetus un praktiskos darbus, bet vēl nav izturējuši vai nobeiguši valsts pārbaudījumus, ieskaitīt dienestam Leģionā virsseržanta dienesta pakāpē, ja tos nozīmē amatā savā speciālitātē.

## § 6.

Dienesta pakāpes apliecināšanai pietiek rakstiska dokumenta, apliecības par attiecīgu kursu vai skolas beigšanu, Valsts archīva apliecināta izraksta, vai divu Latvijas armijas virsnieku apliecinājuma.

*Generālis R. Bangerskis*

Noraksts pareizs:  
Adjutants,  
majors

1944. g. 20. martā ģen. *Jekelns* atkal pieprasīja jau esošo latviešu vienību papildināšanai iesaukt vēl 11.000 vīrus. Uz to ģenerālinspektors atbildēja:

LATV. SS-BRIVPR. LEGIONA  
GENERĀLINSPEKTORS

Rīgā, 1944. g. 28. martā  
D.gr. Nr. 55/44 M/Pe

*Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemē*

Attiecas: 4.000 vīru iesaukšana  
Jūsu 20.3.44. raksts.

Apmēram 11.000 vīru iesaukšana uz kādu noteiktu laiku atlikta. No tiem — apm. 1.500 vīriem, gadu gājumiem 1906—1914, un apm. 900 vīriem, gadu gājumiem 1915—1924, līdz 1.4.44. Pēc 1.4.44. robežapsardzības pulki saņems apm. 1.500 vīrus un 15. SS-Apmācības un rezerves gren. brigāde apm. 900 vīrus.

Tā kā šis skaits pilnā mērā neatbilst Jūsu uzstādītām prasībām, es esmu nolēmis atlīksanu pārtraukt līdz 1.4.44. tiem, kujiem tā bija atlikta līdz 1.5.44. Līdz ar to iesauks apm. 1.700 vīrus no gadu gājumiem 1906—1914 un apm. 700 vīrus no gadu gājumiem 1915—1924.

Zemes pašpārvaldes ģenerāldirektori sēdē šodien 1. ģenerāldirektors Dankers pārmetošā kārtā ziņoja, ka iesaukšanai paredzētais skaits (13.000 vīri no gadu gājumiem 1915—1924 un 10.000 vīri no gadu gājumiem 1906—1914) jau ievērojami pārsniegts, ar ko Latvijas rezervju komanda savas pilnvaras nav ievērojusi.

Ar šo ģenerāldirektora Dankera aizliegumu man jārēķinās, jo ie-  
saukšanu izvedu viņa vārdā.

Šīnī sakarībā es nevaru Rezerves inspekcijas pieprasītos 4.000 vīrus iesaukt.

*R. Bangerskis*  
SS-gruf. un ieroču-SS gltn.

#### SARUNA AR IEROČU-SS PAVĒLNIEKU AUSTRUMZEMĒ\*)

1944. gada 6. aprīlī plkst. 10.00 Latv. legiona ģenerālinspektors gen. Bangerskis ieradās Rīgā, Klinēru ielā 2a uz virsn. vietn. un leitnantu apmācību kursu nobeiguma aktu. Aktā klāt bija arī SS virspavēlnieks SS-gruf. Krīgers.

Kurss ilga 3 nedēļas. Kursu priekšnieks — SS-staf. Hirtes.

Kursu beiguši 57 audzēknji.

Kursu nobeiguma aktā audzēknus uzrunāja SS-staf. Hirtes, SS-gruf. Krīgers un ģenerālinspektors gen. Bangerskis.

Pēc tam audzēknji nodeva svīnīgo solijumu.

\* No ltn. Zegnera dienesta atzīmes.

Kursu priekšnieks SS-staf. Hirtes izbrauc uz Vāciju pie SS reichsfirera ar paaugstināšanas priekšlikumiem. Kursu beigušie saņem atvainījumu un pēc tam brauc uz Jelgavu rezerves brigādes rīcībā. Nākošā kursa sākums 12. aprīlī. Audzēķu skaitu varēs palielināt līdz 120. Kursu ilgums paredzēts 4 nedēļas. Kursu vadībā līdz darbosies *pltn. Jansons* un vēl daži latviešu viresnieki.

Pēc apmācības kursa nobeiguma akta ģenerālinspektoram bija saruna ar SS-gruf. Krīgeru.

Starp citu tika pārrunāts jautājums par ģenerālinspektora kompetencēm kaņavīru atvainījuma pagarināšanā.

*Ģenerālinspektors* izteicās, ka pēc ġen. Krīgera š.g. 5. aprīļa raksta viņam nemtas tiesības pagarināt Latviešu legiona kaņavīru atvainījumus uz dažām dienām. Savā laikā ģenerālinspektoram bijusi šīnī jautājumā panākta vienošanās ar bij. 2. SS-brigādes komandieri ġen. *Solcu* un vēlāko komandieri ġen. *Šuldtu*, kā arī ar 15. SS-divīzijas komandieri ġen. *Pikleru*, ka sevišķi steidzamos gadījumos, kući pierādīti ar dokumentiem, ģenerālinspektors var pagarināt šo vienību kaņavīru atvainījumus uz dažām dienām (5—6 d.). Pie tam šādi gadījumi nāk priekšā 2—3 nedēļā. Par pagarināšanu katrā atsevišķā gadījumā telegrafiski tiek paziņots daļai.

Bez tam ģenerālinspektors izteicās, ka viņam nemtas tiesības cilvēkus no dienesta atbrīvot, atvainījumu tagad arī viņš nevarot pagarināt, tā kā viņš — ģenerālinspektors — vairs nezinot, ko esot tiesības darīt, ko nē. Būsot jāgriežas pie SS reichsfirera un jānoskaidro vai vispār ģenerālinspektora amats vairs vajadzigs.

Piem., robežapsardzības pulkos pašlaik ir 33 nepareizi iesaukti kaņavīri, kuļus viņš lūdzis atvainīt, bet tas netiekot darīts.

*Gen. Krīgers* izteicās, ka atvainījumus varētu pagarināt, bet tad būtu jāizdod ģenerālinspektora stābam jauna atvainījuma apliecība. Ja pagarinājumu uzrakstot uz tās pašas atvainījuma apliecības, tad rodoties sarežģījumi ar Streifendienst pie kaņavīru dokumentu kontroles. Varbūt vispareizākais būtu tas, ja ģenerālinspektors kaņavīru, kuļam viņš atrod par iespējamu atvainījumu pagarināt, ar attiecīgu rakstu noraidītu uz Leitstelli, kuļa tad izrakstītu jaunu atvainījuma apliecību.

Bez tam tika pārrunāts arī UK jautājums. *Gen. Krīgers* esot ieskatos, ka tā kā iesaucējs esot ģenerālinspektors, pie tam ieinteresēts, lai jo mazāk būtu tādu UK, tad arī ģenerālinspektoram būtu jāpārzin UK karšu piešķiršana.

*Ģenerālinspektors* izteicās, ka nebūt nebija vajadzīgs izdarīt iesaukumus no tik daudz gada gājumiem. Iesauktos 30—40 tūkstošus varēja dabūt arī kaut no 5 gada gājumiem, piešķīdot mazākam skaitam UK kartes. Neatvietojamo izšķiršanu kaņa ūpniecības uzņēmumos un fabrikās varbūt viņš nevarētu pareizi izdarīt, bet savādāks esot lauksaimniecībā nodarbināto jautājums. Tur viņš — ģenerālinspektors — vislabāk varētu noteikt, kam būtu jāiet dienēt, kam nē. Bet pēc reichskomisāra noteikumiem viņam to nav iespējams darīt.

*Gen. Krīgers* atbild, ka varbūt tur neesot vainīgs reichskomisārs, jo daudzi viņa padotie paši jūtoties kā reichskomisāri un savas tiesības pārkāpji. Tāpat Vācijā esot daudzi gadījumi, kur Vadoņa vārdā izdarot daudz nelikumības. Viņš pats šeit esot tikai kopš 12 dienām, būtu viņš bijis šeit jau pāris gadus, apstākļi būtu pavisam citi. Viņam esot iespaids, ka šeit Latvijas apgabalā „daudzi gribot kaut ko teikt” (domāts: dot rīkojumus), tāpēc būšot grūti sistēmatizēt darbu, bet viņš cerot, ka tomēr drīz tas būšot iespējams.

1944. gada 6. aprīlī *gen. Krīgers* dosies braucienā uz Vaiņodi, Paplaku u.t.t., bet nākošo nedēļu uz Igauniju

## LATVIEŠU POLITISKO DARBINIEKU IESNIEGUMS

1944. gada marta mēneša beigās latviešu politiskie un sabiedriskie darbinieki iesniedza Latviešu leģiona ģenerālinspektoram sekojošu rakstu:

*Latviešu leģiona ģenerālinspektoram  
R. Bangerska kungam.*

Ļoti godātais ģenerāla kungs!

Ienaidnieks no austrumiem atkal draudoši tuvojas Latvijas zemei. Tas ir tas pats ienaidnieks, kuŗa bruņotie spēki 1940. g. 17. jūnijā militāri okupēja Latvijas republiku, tā pati vara, kas drīz pēc okupācijas izdeva it kā mūsu tautas vārdā Latvijas Saeimas vēlēšanu likumu, bet pēc tam pati šo pēc formas it kā demokratisko vēlēšanu likumu neievēroja, rupji to pārkāpa, pielaižot tikai vienu komūnistu un viņu līdzskrējēju sarakstu un turklāt vēl viltojot balsošanas rezultātus. Iznākums, protams, nevarēja dot un nedeva tautas pārstāvju, bet krievu okupācijas varas ieceltņus.

Sie ieceltņi lēma un lūdza Padomju Savienību neatkarīgo Latvijas Republiku uzņemt tās sastāvā. Pēc tam paziņoja visai pasaulei, ka Latvijas Republika brīvprātīgi tai pievienojusies.

Tas pats, tādā pašā veidā un tanī pašā laikā notika ar neatkarīgo Igaunijas un Lietuvas republiku.

Latvijas varmācīgā pievienošana Padomju Savienībai izdarīta rupji pārkāpji Latvijas Republikas satversmi un laužot Latvijas un Padomju Savienības savstarpējos līgumus, Tautu Savienības paktu un veselu virkni starptautisku līgumu. Latvijas pievienošana Padomju Savienībai nav arī atzīta starptautisko tiesību nozīmē.

No sacītā neapstrīdāmi izriet, ka pēc starptautiskām tiesību normām Latvijas Republika tiesiski turpina pastāvēt. Tāpēc Padomju Savienības valdības un preses oficiālam viedoklim, kā arī dažu ārvalstu laikrakstu

paustam uzskatam, it kā Latvija būtu Padomju Savienības sastāvdaļa un tāpēc tā tagad atkal būtu no jauna iekļaujama Padomju Savienībā, nav nekāda tiesiska pamata. Tāpat neapšaubāmi izriet, ka nepamatota ir arī pašreizējā vācu okupācijas varas nostāja, it kā Latvija būtu bijusi Padomju Savienības sastāvdaļa. Šīs nostājas praktiskā izpausme konstatējama visā vācu okupācijas varas politiskā un saimnieciskā rīcībā. Šāds viedoklis nav arī savienojams ar vācu okupācijas varas uzdevumā izdarīto Latvijas iedzīvotāju mobilizāciju Vācijas bruņotiem spēkiem. Tāda vācu okupācijas varas rīcība dziļi aizvaino mūsu tautu un rada tanī dibinātu neapmierinātību.

Latvijas nācijas tiesiskai apziņai un nacionālai pašcienai atbilstu tāda mobilizācija Latvijas armijai, kas būtu izsludināta Latvijas valsts likumīgo orgānu vārdā un Latvijas valsts aizsardzībai. Tikai tāda mobilizācija lietderīgi veidotu mūsu militāro spēku, ievērojami veicinātu un kāpinātu tā kaujas spējas.

Pēc mūsu izpratnes otrā pasaules kaŗa tagadējā norisē ir tiešām pienācis brīdis, kad apdraudēta mūsu tautas dzīvība, pati tautas esamība — pienācis liktenīgais brīdis: būt vai nebūt.

Pēc visiem dabas un cilvēcības likumiem neviens mums nevar apstrīdēt tiesības aizstāvēties, ja tiek apdraudēta mūsu nācija un tās esamība.

Pamatoties uz šīm atziņām, mēs deklarējam Latvijas tautas gribu un gatavību aizstāvēt visiem mums iespējamiem spēkiem un līdzekļiem Latvijas valsts robežas pret uzbrūkošo ienaidnieku.

Sacīto ievērojot, mēs, apakšā parakstījušies, Latvijas nācijas vārdā deklarējam sekojošo mūsu tautas vienoto gribu:

1. Nekavējoties atjaunojama Latvijas Republikas faktiskā suverēnītātē.
2. Sastādama, saskaņā ar spēkā esošo Latvijas Republikas 1922. gada satversmi, Latvijas valdība uz koalīcijas pamatiem, kas pulcētu ap sevi visu Latvijas tautu.
3. Latvijas valdības tuvākiem un galveniem uzdevumiem jābūt: valsts aparāta un Latvijas armijas atjaunošana, Latvijas valsts territorijas aizstāvēšana pret draudošo Padomju Savienības armiju iebrukumu un — cik tālu tas kaŗa apstākļos iespējams — diplomātisko sakaru nodibināšana ar ārvalstīm un pirmā kārtā ar tām, kas atzītu šo mūsu deklarēto nācijas gribu un atbalstītu priekšā stāvošo militāro uzdevumu — Latvijas valsts aizsargāšanu. Pēc mūsu ieskata sekmejama arī ciešās savienības nodibināšana ar Igauniju un Lietuvu un šīs savienības pārveidošana Baltijas valstu konfederācijā, ja minētās valstis tam piekristu.

Deklarējot šo mūsu tautas nepārprotamo viedokli par savas suverēnītātes juridisko esamību un gribu atjaunot mūsu valsts faktisko suverēnītāti, kā arī apņemšanos visiem spēkiem un visiem iespējā-

miem līdzekļiem sargāt Latvijas valsti pret uzbrucēju, mēs pagodināmies Jūs, augsti godātais ģenerāla kungs, lūgt darīt zināmu šo mūsu nācijas nepārprotamo viedokli un nesatricināmo gribu tām varām, kas Latvijas Republikas faktiskās atjaunošanas nozīmi un nepieciešamību varētu objektīvi saprast un kas gribētu un spētu atbalstīt Latvijas Republikas cīņu par valsts neatkarības un teritorijas nodrošināšanu.

Parakstot šo deklarāciju, mums ir gods izteikt Jums, Joti godātais ģenerāla kungs, mūsu dziļas cieņas apliecinājumu.

Latvijas galvas pilsētā Rīgā, 1944. g. 22. martā.

1. (P. Kalniņš, pēdējās Latvijas Saeimas priekšsēdētājs)
2. (K. Pauļuks, pēdējās Latvijas Saeimas I vicepriekšsēdētājs)
3. (Bīskaps Rancāns, pēdējās Latvijas Saeimas II vicepriekšsēdētājs) un citi (Seko 189 paraksti).

Norakstīts pareizi A. Plensners

Iesniedzot ģen. Bangerskim šo 189 latviešu politisko un sabiedrisko darbinieku rakstu. *Fr. Cielēns* iesniedza arī sekojošu priekšlikumu, ar kādu iesniegtais raksts būtu ģen. Bangerskim virzāms tālāk:

— Visu savu dzīvi esmu bijis zaldāts un tikai zaldāts. Ar politiku neesmu nodarbojies un tā manu prātu nekad nav saistījusi. Par politiku esmu interesējies vienīgi tik daudz, cik tas kaņavīram, kas domā ne tikai taktikas, bet arī statēģijas virzienā, ir neizbēgams un nepieciešams. Tāpēc nevēlēdamies ne mazākā mērā līdz spriest un lemt par politiku. Tomēr es dziļi saprotu lielā meistara Clausewitz'a vārdus: „Der Krieg ist die Fortsetzung der Politik, nur mit anderen Mittel.” No šīs teorētiskās tezes, kuļas lielo vērtību manās acīs ir pastiprinājuši manas dzīves pieredzējumi, nepārprotami izriet, ka bez labas politikas nav un nevar būt laba kaņa. Bez labas politiskas psicholoģijas tautā un līdz ar to armijā nav labu taktisku panākumu kaņa laukā un vēl vairāk — bez labas politiskas stratēģijas bieži vēsturē ir izpalikuši politiskie rezultāti pat Joti labai militārai stratēģijai.

Vienīgi tikai kā kaņavīrs, kas domā šādā militārā virzienā, man ir gods celt Jūsu Ekselences labieskatam priekšā kādu politisku deklarāciju, ko uz mana vārda iesnieguši 189 latvieši, kas savā personīgā nozīmīguma ziņā tiešām reprezentē manas nācijas ietekmīgāko izlasi un var paust tās gribu, jo viņi bez konfesiju un politisko uzskatu izšķirības ir spējuši vienoties vienā politiskā gribā, vienā latvisķā domā — glābt latvju tautu no briesmām, kas tai patlaban draud no austrumiem. Šīs deklarācijas iesniedzēji mani lūdz darīt to zināmu „vārdam Latvijas Republikas faktiskās atjaunošanas nozīmi un nepieciešamību, un varētu objektīvi saprast un kas g r i b ē t u un s p ē t u

atbalstīt Latvijas Republikas cīņu par valsts neatkarības un territorijas nodrošināšanu."

Kā kaķavīrs nemaz negribu izteikties pēc būtības par to, kas teikts šai deklarācijā, tomēr turu par savu pienākumu iepretim savai tautai, darīt zināmu Jums, ļoti godātais ministra kungs, šo deklarāciju, jo Vācija ir vienīgā valsts, kas, sargājot sevi un Eiropu, var arī sargāt Latviju un pārējās Baltijas valstis pret draudošām briesmām.

Cerībā, ka Jūs, ļoti godātais ministra kungs, sapratīsiet, ka es nevarēju noraidīt šo manu tautiešu un līdz ar to SS-vadībai parādīto uzticību un piešķirto godīgā starpnieka stāvokli šai lietā, man ir gods izteikt

Jums manas dzīlās cieņas apliecinājumu. —

Uz šī Fr. Cielēna iesniegtā priekšlikuma ir sekojoša Latviešu leģiona ģenerālinspektora stāba priekšnieka *plkv. Plensnera* atzīme:

Tā kā ģen. Bangerskis bija jau agrāk iesniedzis citu līdzīga satura iesniegumu, ko parakstījuši pāri par 40 profesoru un dažādu atklātības darbinieku, tad ģen. Bangerskis šo iesniegumu (P. Kalniņa un c.) ieteica virzīt *tieši* vai caur pašpārvaldi.

### NEDROŠĪBA PIEAUG<sup>\*)</sup>)

Iekšlietu ģenerāldirektors ģen. O. Dankers 5. maijā griezās pie ģenerālkomisāra ar sekojašu rakstu:

IEKŠLIETU ĢENERĀLDIREKCIJA

Rīgā, 5. maijā, 1944. g.

Nr. 02119/42

SLEPENI.

Ģenerālkomisāra kungam Rīgā.

*Informācijai, SS un Policijas vadītājam Latvijā.*

*Saturā:* Iatvijas robežu nodrošināšana.

Latvija saustrumu robežas garums — no dzelzceļa stacijas Zemgale (Pol. Kv. e 755 augšā, pa labi) līdz Vimorski (Pol. Kv. e 501 augšā, vidū) pie Igaunijas robežas — ir 373 km gaļa un tiek apsargāta ar 82 atbalsta punktiem un 19 trieciena komandām. Kā aizsardzības spēki šim nolūkam līdz šim tika izmantoti aizsargi. Lielai daļai šo aizsargu pienāktos tikt iesauktai Latvijas SS-Brīvpr. Legionā, tomēt

\* Skat. arī 2. grāmatas 213.—225. lpp.

to iesaukšana atlikta uz noteiktu laiku — pa lielākai daļai uz 1. jūniju 1944. g.

Par atbalsta punktu vadītājiem iecelti apriņķu policijas instruktori, kamēr pēc Kārtības policijas komandieņa Latvijā raksta Nr. 362/482/44 no 9.3.44. apriņķu policijas priekšnieki ir reizē robežu apsardzības apakšiecirkņu vadītāji.

Ar pavasaļa laika iestāšanos visi atbalsta punktu un triecienu komandu aizsargi jāatbrīvo no robežapsardzības pienākumu pildīšanas, jo tie visi ir zemes ipašnieki un vienīgie darba spējīgie vīrieši savās lauku saimniecībās, un tiem steidzīgi jāuzsāk lauksaimniecības pavasaļa darbi.

Tāpat drīzā laikā jāatbrīvo aizsargi-legionāri, kuļu iesaukšana bija atlīkta.

Frontes tuvuma dēļ, apriņķu policijas priekšniekiem daudz darba ar bandu apkaņošanu, izpletņu lēcēju vajāšanu, ienaidnieka gaisa uzbrukumu sekū novēršanu u.t.t.

Tādēļ apriņķu policijas priekšnieki tiek aizkavēti pildīt savus tiešos policijas uzdevumus ar viņiem uzliktajiem robežapsardzības pienākumiem, prasot visus viņu rīcībā esošos spēkus, kuŗi būtu ļoti vajadzīgi sekmīgai bandu apkaņošanai.

Atbalsta punktiem piedalītie vīri baudījuši niecīgu izglītību, kāpēc tie nav sevišķi piemēroti robežapsardzībai.

Sevišķi nožēlojams ir atbalsta punktu kaļavīru drēbju un sevišķi apavu stāvoklis. Tie bija viņu privātīpašums, bet, pildot robežapsardzības dienestu (patrulējot), pa lielākai daļai pilnīgi nolietojušies, kamēdēl tie ne tikai nākotnē neverēs pildīt dienestu, bet tiem būs jāatgriežas savās agrākajās darba vietās basām kājām.

Ievērojot augšminēto, robežapsardzība jānoorganizē uz pilnīgi jauniem pamatnoteikumiem un proti — tā jānodod tikai slēgtām vienībām.

Katram atbalsta punktam vajadzīgs 31 vīrs (ieskaitot vadītāju), t.i. priekš visiem 82 atbalsta punktiem 2.542 vīri, 19 triecienu komandām — katrai 31 vīrs, — 589 vīri; pavism kopā vajadzīgi 3.131 vīrs, resp. 2 robežapsardzības pulki (policijas pulki) katrā pa 3 bataljonu.

Robeža būtu sadalāma 2 robežapsardzības nodalījumos:

1. Dienvidu nodalījums: no dzelzceļa stacijas Zemgale (P.Kv. e 755 augšā, pa labi) līdz apdzīvotai vietai Kleši (izslēdzot P.Kv. e 663 augšā, pa kreisi) 202 km gaumā ar atbalsta punktiem un 8 stacionētām triecienu komandām. Vajadzīgie spēki: 1 robežapsardzības pulks (policijas pulks), resp. 3 bataljoni.
2. Ziemeļu nodalījums: no Kleši (ieskaitot P.Kv. e 663 augšā pa kreisi) līdz Vimorski (igauņu robežā: P.Kv. e 504 augšā, vidū). Nodalījuma gaumums 171 km ar 40 atbalsta punktiem un 11 stacionētām triecienu komandām. Arī šeit robežapsardzībai būtu vaja-

dzīgs 1 robežapsardzības pulks (policijas pulks), resp. 3 bataljoni. Robežapstrdzības vadībai sava dienesta būtu jāpilda sadarbībā ar vietējo policiju, resp. apriņķu policijas priekšniekiem.

Nemot vērā augšminēto un to, ka iesauktie, kaut arī uz noteikto laiku atbrīvotie, ar 1. jūniju no robežapsardzības dienesta tiks atbrīvoti un iesaukti Lēģionā, robežas apsardzība klūs kritiska, jo apriņķu policijas priekšnieku, resp. zemes pašpārvaldes rīcībā nav nekādu spēku, ar kuriem varētu papildināt robežas apsardzību.

Tāpat ne robežsargu alga, ne apgāde nav paredzēta zemes pašpārvaldes saimniecībā, jo līdz šim visi atalgojumi tika saņemti no vācu dienesta vietām.

Tādēļ es lūdzu Jūsu gādību, lai robežu apsardzībai nekavējoties tiktu nodotas slēgtas vienības, resp. 2 Robežapsardzības pulki (policijas pulki). Sādā kārtā robežas apsardzība tiks stingri pastiprināta, nodrošināta bandu apkaņošana tuvākā frontes aizmugures appabalā un aizkavētu bandītu ieplūšanu Latvijas appabalos; apriņķu policijas priekšnieki turpretim varēs visus savus rīcībā esošos spēkus veltīt savos apriņķos bandu apkaņošanai un iznīcināšanai\*).

Es lūdzu Jūs paziņot man, kādus rīkojumus Jūs esiet devuši šīnī lietā.

Iekšlietu ģenerāldidektors.  
*Generālis Dankers*

*Gen. Jekelnam*, kas no vācu puses bija atbildīgs par iekšējo drošību Latvijā, bandītu apkaņošanas jautājumā bija latviešiem pilnīgi nepieņemami ieskatī. Viņš par efektīvāko līdzekli uzskaņīja ne tiešu pašu bandītu iznīcināšanu, bet no tiem apdraudēto rajonu iztīrišanu no mierīgiem vietējiem civiliedzīvotājiem.

Pirmie no tādas rīcības dabūja ciest jau 1943. g. augustā Latvijas-Krievijas pierobežas iedzīvotāji — apm. 3.000 Latgales krievi, kuļus izraidoja no mājām uz Latvijas vidieni par it kā bandītu atbalstīšanu. Līdzīga akcija 1944. g. notika arī Dundagas mežu rajonā, it kā lai atbrīvotu vietu tanku apmācībām.

Arvien biežāk notika arī krievu lidmašīnu uzbrukumi Latvijas teritorijai. Rēzekni priekšieldienu dienās vairākos uzlidojumos pilnīgi sagrāva. Bojā aizgāja arī vairāki tūkstoši civilisti un vācu kaņ-

\* Par šo bandītu „varoņdarbiem” tagad daudz pārspilētu slavas dziesmu ir sarakstījuši padomju „vēsturnieki” — šo bandu vadītāji: *V. Samsons, J. Dzintars u.c.*

Sarkanu partizānu-bandītu darbība sevišķi pieauga sākot ar 1942. g. martu, kad pēc Kremla norādījuma to aktivizēšanā iesaistījās LKP CK un no Padomijas Latvijā slepeni ieradās komisārs *O. Oškalns* un komandieri *V. Laivīšs* un *V. Šamsons*.

vīri. 12. maijā Daugavpili bombardēja 80 krievu bumbvedēji, nogalinot 23 (7 gūstekņus), ievainojot 30 (6 gūstekņus) cilvēkus un saņemot 360 mājas. 14. maijā atkal pilsētai uzlidoja 300—350 krievu bumbvedēji un 10—15 km plašā apkārtnē nometa vairāk nekā 2000 bumbas, to starpā arī degumbas. Šai uzlidojumā nogalināja gan tikai 1 kaļavīru un 4 ievainoja. Arī postījumi bija mazāki, sagrauva tikai 63 mājas un 1 kazarmas.

## IESAUKŠANA DARBA DIENESTĀ UN ARMIJAS IZPALĪGOS

Ieņemto apgabalu reichsministrs *A. Rozenbergs* jau 1941. g. 19. decembrī izdeva rīkojumu par Darba pienākuma pildīšanu Austrumzemē, kuŗa 1. § noteica, ka „visi ieņemto austrumu apgabalu iedzivotāji vecumā no 18 gadiem, samērā ar viņu darba spējām, ir pakļauti darba pienākumam”.

Šim rīkojumam jau 1942. g. beigās pakļāva arī Kārtības policijas un bij. Aizsargu organizācijas locekļus, tās. C grupu. (Skat. 2. grāmatas 62. lpp.), un ģimnazijs abiturientus. Izglītības ģenerāldirektors *prof. M. Prīmanis* 1942. g. 4. septembra Pašpārvaldes ģenerāldirektoru apspriedē (Protokols Nr. 51.) ziņoja, „uz ģenerālkomisāra rīkojumu šī gada abiturientus, kas dzimuši 1921.—1924. gadam, varēs uzņemt Universitātē un Lauksaimniecības augstskolā tikai pēc viena gada nokalpošanas valsts darba dienestā”. Sāka arī arvien vairāk iesaukt jaunākus gadagājumus par izpalīgiem (piem., pajūgu vadītājiem) vācu armijā un, sevišķi sievietes, darbiem Vācijā.

1943. g. ģenerālkomisārs sāka interesēties arī par 14—16 g. vecu skolas zēnu iesaistīšanu vācu gaisa spēku izpalīgos (Luftwaffen Helfer), bet Pašpārvalde no noteiktas atbildes izvairījās. Tad ģenerālkomisārs 1944. g. 17. aprīlī ar rakstu pieprasīja 7.000 zēnu un 400 meiteņu iesaukšanu pretgaisa ieroču apkalpei. Šo pieprasījumu Pašpārvalde 18. arīja sēdē vienprātīgi atzina par neizpildāmu. (Protokols Nr. 119.)

1944. g. maijā šai jautājumā *gen. Dankeru* izaicināja uz Berlīni pie *A. Rozenberga*. Arī Berlīnē *gen. Dankers* noraidīja jauniešu iesaukšanu piespiedu kārtā, bet piekrita vienīgi uz brīvpārīgas pieteikšanās pamata. Pašpārvalde 31. maija apspriedē tādam jautājuma atrisinājumam un piekrita un pilnvaroja *gen. Dankeru* griezties pie jauniešiem ar attiecīgu aicinājumu. (Protokols Nr. 185.)

Domstarības starp Pašpārvaldi un vācu iestādēm turpinājās līdz krievu iebrukumam Latvijas teritorijā. Jūnijā ģenerālkomisārs piekāpās un pieprasīja iesaukt pretaviācijas ieroču dienestā vienīgi 1926. g. dzimušos (18 g.v.) jaunekļus. Tam Pašpārvalde arī piekrita. Jūlijā Pašpārvalde piekrita arī 1927. un 1928. g. dzimušo iesaukšanai. Kopskaitā iesauca 4.139 jaunekļus (562 bija pieteikušies brīvprātīgi). No iesauktiem tomēr tikai 3.614 atzina par derīgiem izpaligu dienestam.

Plašāk par izpalīgiem nākošās grāmatās.

### GENERĀLINSPEKTORA STĀBA PRIEKŠNIEKA MAINĀ

*Gen. Bangerska* aktīva iestāšanās ne tikai latviešu kaļavīru, bet arī visas latviešu tautas interešu labā, nebija patikama Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemē *gen. Jekelnam*. Par tās iniciātoru *gen. Jekelns* uzskatīja ģenerālinspektora stāba priekšnieku plk. *A. Plensneru* un tādēļ jau sākot ar 1943. g. beigām viņš centās plk. *A. Plensneru* dabūt uz fronti „kaujas prakses iegūšanai”. Plk. *Plensners* stāba priekšnieka pienākumus izpildīja no 1943. g. 1. maija.

Latviešu leģiona ģenerālinspektors *gen. Bangerskis* savā 1944. g. 20. maija pavēlē Nr. 17 raksta:

— Ar augstākā SS- un policijas vadītāja Austrumu apgabalā rakstu, pamatoitu uz SS-reichsfīrera rīkojumu mana stāba priekšnieks *pulkvedis A. Plensners* pārvietots uz 19. Latv. SS-Brīvpr. divīziju.

Pulkvedis *Plensners* stājās amatā tanī brīdī, kad mans stābs bija jāuzbūvē no nekā.

Netaupīdams ne pūles, ne spēkus, viņš enerģiski kērās pie stāba noorganizēšanas, veikdam sākumā visus atbildīgos darbus ar pāris darbiniekiem.

Notecējušā gada laikā pulkvedim *Plensneram* izdevies stābu izveidot tā, ka tagad tas spējīgs veikt katru tam stādāmu uzdevumu.

Pilnīgi izprazdams likteņu cīņas kopības un visciešākās sadarbības ar Lielvācijas armiju nepieciešamību, pulkvedis *Plensners* bija arvien man vērtīgs palīgs visos uz Leģiona uzbūvi un dzīvi attiecošos jautājumos. Sevišķi pastripojams pulkveža *Plensnera* veiktais darbs iesaukšanas laikā, novēršot visus darba gaitā cēlušos šķēršļus.

Trūkstot noteikumiem par ģenerālinspektorū un ģenerālinspekciiju, stāba priekšnieka darbs bija sevišķi grūts un atbildīgs, un pulkvedis *Plensners* ir pratis visas šīs grūtības ar lielu taktu un veiksmi pārvarēt.

Pulkvedis Plensners bija panācis arī vislabāko sadarbību stāba darbinieku vidū, kamdēļ darbs noritēja arvien vislabākā saskaņā.

Šķiroties no pulkveža Plensnera, izsaku viņam dienesta vārdā pateicību par ļoti sekmīgi veikto stāba uzņēmējā vadības darbu un novēlu viņam vislabākos panākumus un kaļavīra laimi turpmākās gaitās. —

Pēc plkv. A. Plensnera aizbraukšanas uz fronti Ģenerālinspektora stāba priekšnieka vietu līdz 8. jūlijam izpildīja *majors Mednis*. Stāba priekšnieka pienākumus ar 8. jūliju uzņemās līdzšinējais 15. (1. latv.) divīzijas kājnieku priekšnieks *vplkv. A. Silgailis*.

### KĀŁAVIRU MĀCĪTĀJI

Sakarā ar Ev.-lut. Baznīcas Virsvaldes 1944. g. 11. februāra rakstu (skat. 3. grāmatas 127. lpp.) par kaļavīru garīgo aprūpi frontē un slimnīcās, *gen. Bangerskis* 21. marta sarunās ar *gen. Jekelnu* (skat. 253. lpp.) pieskārās arī kaļavīru mācītāju jautājumam. Pēc šīs sarunas ģenerālinspektors arī iesniedza *gen. Jekelnam* izraudzīto mācītāju sarakstu un 11. maijā saņēma piekrītošu atbildi.

Ģenerālinspektors *gen. Bangerskis* savā 5. jūnija pavēlē Nr. 20 paziņoja (§ 3.):

— Ieceļu:

Par 19. Latv. SS-brīvpr. divīzijas mācītāju  
virsseržantu Verneru *V o i t k u s u*,

par 15. Latv. SS-brīvpr. divīzijas mācītāju  
*v.v. Jūliju S t r a u m i*,

par VI Latv. SS-brīvpr. korpusa katoļu kaplānu  
*Kazimīru R u č u*.

Kurzemē stacionēto Latv. SS-brīvpr. legiona vienību garīgo aprūpi uzticu  
prāvestam *Jāzepam S a v i c k i m*, bet Zemgalē — prāvestam *Leonam  
K u n d z i n a m*. —

## HIMLERA BARGĀ VĒSTULE JEKELNAM

Der Reichsführer-SS

RF/M

Tgb. Nr.: II 753/44 g. Kdos.

9.6.1944.

Geheime Kommandosache

*Augstākajam SS un policijas vadītājam Austrumzemē  
Rīgā*

Man ienākušie ziņojumi par notikušajām nebūšanām pie mobilizācijas Latvijā spiež mani noteikt sekojošo:

1. Visas UK stāvokļa lietas nekavējoties jāpārbauda vācu komisijās, pieturoties pie visstingrākās mērauklas. Visi nelikumīgi par UK atzītie 14 dienu laikā ievietojami Latviešu SS frontes divīziju lauku papildinājumu bataljonos.
2. Kaņa aprīņķu pārvalžu virsnieki un darbinieki, kuŗi izrādītos par vainīgiem nelikumīgā rīcībā attieksmē uz UK stāvokļa piešķiršanu, nododami sevišķai tiesai\*
3. Kaņaklausības pārraudzīšanu Latvijā es tagad uzdodu SS-Ersatzinspektion Ostland.
4. Rases un nometināšanas galvenās pārvaldes šefam uzdodu vienas nedēļas laikā nosūtīt uz Latviju pietiekami lielu aizgādības virsnieku komandu, lai nekavējoties ar plašu vērienu likvidētu latviešu frontes cīnītāju ģimenē postu, kādu izsaukusi nolaidība un pienākumu aizmiršana. Līdz ar to viņam tiek atbildība par apgādi un aizgādību arī nākotnē.
5. SS robežapsardzības pulki Latvijā, kuŗus uzstādīja kā pārejas formācijas, līdz 1944. g. jūlijam izformējami un iekļaujami frontes divīzijās. Līdz ar to izformējami arī šo vienību dzimtenes stābi. Tomēr atstājama Latviešu leģiona inspektors kā manis pavēlēta dienesta vieta.
6. Visi dezertēšanas un patvaļīgas prombūtnes gadījumi to latviešu godīgo kaņavīru interesēs, kuŗi priekšzīmīgi veic savu pienākumu frontē, bez žēlastības vajājami caur SS tiesu un sodāmi.
7. Pienākumam uzticīgajam latviešu frontes kaņavīram, tāpat kā visiem SS vīriem, pieder mana sevišķa atzinība un sevišķa aizgādība.

*H. Himlers*

Lai gan šī vēstule bija adresēta vienīgi ģen. Jekelnam, uz to pēc atgriešanās no Berlīnes Himleram atbildēja arī ģen. Bangerskis (skat. 273. lpp.).

Vēstulē pavēlēto centās izpildīt Ieroču-SS pavēlnieks Austrumzemē SS-gruf. un ieroču-SS ġltn. Krīgers.

\* Visas neatvietojamības (UK) lietas, neskatoties uz Ģenerālinspektora protestiem, ar 1944. g. februārja beigām kārtoja vācu Darba pārvalde,

## GEN. BANGERSKIS OTRREIZ BERLINĒ

1944. g. 12. jūnijā *gen. Bangerskis* ieradās Berlinē, kur viņam bija gaŗāka saruna SS Galvenā pārvaldē. Par to dienesta atzīmē lasāms:

*Dienesta atzīme:*

— Pārrunās sākumā piedalās SS-obergruppenfirers *Bergers*, *gen. Bangerskis* un pltn. *Karlsons*; vēlāk arī SS-sturmbannfirers *Reslers* kā Ersatz-Inspektion vadītājs Austrumzemē.

*Ogruf. Bergers:* Vācu armijas ziemeļu grupas virspavēlnieks ģenerālpulkvedis Lindemanns apciemojis VI korpusu un visai sīki apjautājies pie latviešu vienību komandiejiem par garastāvokli, cīņas gribu un stāju latviešu kaļavīros cīņā pret kopējo ienaidnieku. Izvirzījušies vairāki apstākļi, kuŗi stipri ietekmējot latviešu kaļavīru garastāvokli:

- uz aplamajiem principiem dibinātā iesaukšana kaŗa dienestā — atstājot mantīgās šķiras locekļus mājās un iesaucot nemantīgos;
- pārāk gausā un nevīžīgā latviešu kaļavīru ģimeņu apgāde;
- dažādi citi iemesli.

Gen-plkv. Lindemanns savu ziņojumu, apejot SS ieroču vadību un reichsfireru, iesniedzis tieši gen.-feldmaršalam Keitelam, kuŗš to savukārt pieteicis tieši vadonim. Vadonis par šiem apstākļiem bijis visai satraukts, izsaucis steidzami pie sevis reichsfireru, sabāris to un katēgoriski pavēlējis viņam novērst nebūšanas un nevēlamās parādības attieksmē uz latviešu vienībām. Bez tam vadonis izdevis reichsfireram ģenerālpilnvaru gādāt par to, lai latviešu korpuss būtu spējīgs pienācīgi reprezentēt latviešu tautas kaļavīru stāju. Turklāt vadonis esot piezīmējis, ka neesot svarīgi, vai tagad, lai savestu kārtībā latviešu kaļavīru ģimeņu apgādi, izlietotu 2—4 milj. RM vairāk nekā tas normālos apgādes apstākļos būtu bijis vajadzīgs; galvenais esot latviešu kaļavīru ģimeņu apgādes jautājumu nokārtot steidzami un radikāli.

Sakarā ar to reichsfirers, pamatodamies uz viņam doto ģenerālpilnvaru nokārtot un pārzināt latviešu un igauņu vienības, izdevis sekojošu rīkojumu (nolasa pa punktiem rīkojumu Nr. II 753/44), sevišķi uzsvešot pēdējo, 7. pkt. teikumu: „Pienākumam uzticīgajam...”, piezīmējot, ka, cik viņam ziņāms, Šī esot pirmā reize, kad reichsfirers arī ne tīri germaniskām vienībām veltījis šādus vārdus.

Tāpat reichsfirers uz viņam doto pilnvaru pamata esot vienojies ar reichsministru ieņemtiem Austrumu apgabaliem Rozenbergu, par kopēja rīkojuma izdošanu, uz kuŗa pamata katram latviešu kaļavīram pēc kaŗa, ja viņš to vēlētos, būtu tiesība saņemt 10 ha zemes Latvijā, kas būtu brīva no jebkādiem apgrūtinājumiem. Ja Latvijā šim nolūkam pietrūktu platības, tad latviešu kaļavīrs zemi varēsot saņemt vai nu Baltrutēnijā, vai Lietuvā, pieslēdzoties Latvijas teritorijai. Esot pats par sevi saprotams, ka šāda tiesība uz zemi kaļavīra nāves gadījumā pārieta uz viņa ģimeni.

Šai sakarā reichsfirers arī noteicis, ka Latviešu leģiona ģenerālinspektora institūts visādā ziņā paturams un ka ģenerālinspektors esot „atbildīgs par latviešu leģionāru iekšējo un ārējo stāju” (verantwortlich für die innere und äußere Haltung der Legionäre). Vistuvākā laikā arī tikšot izdoti noteikumi, kući noteikšot un nostiprināšot ģenerālinspektora stāvokli.

Tālāk ograf. Bergers norāda, ka viņš jau pagājušā gadā rūpējies un gribējis panākt, lai Latvijai un Igaunijai tiktu piešķirta autonomija vismaz  $\frac{1}{2}$  gada laikā. Tagad nu esot pagājis vairāk nekā  $\frac{1}{2}$  gads, bet nekas neesot noteicis. Viņš joti nozēlojot, ka tā iznācis, bet tur neko nevarot darīt. No otras puses esot gan jāatzīst, ka autonomija tagadējos kaļa apstākļos praktiski maz izpaustos. Tomēr varētu lielā mērā paplašināt pašvaldības kompetences, it sevišķi — nokārtot Rīgas pilsētas jautājumu. Visas šīs lietas būtu bijis viegli un bez traucējumiem īstenot dzīvē. Lai tomēr nezaudējot pacietību, reiz šīs lietas nokārtošot.

Viņš arvien esot bijis kaļavīrs un tāpēc cienot tīras attieksmes kaļavīru starpā, t.i. atklātību un savstarpēju izpalīdzēšanos. Izejot no šī viņa uzskata, viņš arī runājot pilnīgi atklāti par visām lietām. Tomēr viņš lūdzot par šīs sarunas tematu un saturu nevienam tālāk nestāstīt, jo pretējā gadījumā tas atkal visu sabojātu.

Atgriežoties pie reichsfirera norādījumiem, viņš esot norīkojis nosūtīt uz Latviju vairākus virsniekus, kući pārbaudišot apstākļus leģionāru ģimeņu pabalstu izsniegšanas ziņā un cerot, ka šis jautājums vistuvākā laikā tikšot nokārtots. Tāpat esot paredzēts iecelt komisiju, kuļa pārbaudītu pagājušās iesaukšanas apstākļus un UK piešķiršanas lietas. Ja tikšot atrasta jaunprātība, vairīgos stingri sodišot.

*Gen. Bangerskis:* Izsaka gandarījumu, ka Latviešu leģiona jautājums — lai gan arī tikai joti šaurā plāksnē (t.i. vienīgi sakarā ar ģimeņu pabalstu kavēšanos un sakarā ar neapmierinošiem pēdējās iesaukšanas apstākļiem) — nonācis līdz vadonim, un ka vadonis uz patiesi nevēlamām parādībām tik enerģiski reaģējis. Tomēr viņam esot jāpiezīmē, ka ģimeņu apgādes nefunkcionēšana un pēdējā iesaukuma nepareiza nostādišana esot tikai viena maza daļa no tiem iemesliem, kuļu dēļ garastāvoklis Leģionā paslīktinājies. Tam esot vēl daudz citu iemeslu. Arī viņš kā ģenerālinspektors esot nostādīts tādā stāvoklī, ka esot nolēmis atteikties no amata, ja apstākļi negrozītos.

*Ogruf. Bergers:* Viņš par to jau esot dzirdējis un zinot. Šī lieta nākotnē tikšot katrā ziņā nokārtota un ģenerālinspektors tikšot nostādīts pienācīgā stāvoklī. Viņš nosakot, kas arī vēl tikšot apstiprināts rakstiski, ka ģenerālim reizi mēnesī jāierodas uz pārrunām pie viņa Berlīnē, un proti — uz tiesām sarunām, bez citu starpnieku vidutājības.

Tālākās sarunās piedalās arī Ersatz-Inspektion vadītājs Stubaf. Rösslers.

*Gen. Bangerskis:* Ievērojot šāsdienas sarunas, viņš negribot apstāties pie visiem tiem notikumiem, par kuļiem gribējis ziņot. Tas šodien aizvestu par tālu. Viņš tikai sava stāvokļa raksturojumam gribētu minēt gadījumu, kāds

nesen norisinājies ap viņa izdoto atvaļinājuma apliecību. Pie viņa griezies kāds robežapsardzības pulka virsn. vietnieks un lūdzis pagarināt atvaļinājumu; viņš bijis atlaists mājās sakarā ar sievas slimību un citām ģimenes likstām. Tagad viņam pēķēti nomiris tēvs, un saimniecība palikusi bez vadītāja. Ģenerālinspektors licis savam stābam apstākļus pārbaudīt un atradis par vajadzīgu pagarināt minētā virsn. vietn. atvaļinājumu uz 1 nedēļu saimniecības lietu nokārtošanai. Virsn. vietn. ar šo apliecību aizgājis uz Leitstelli. Tur kāds instruktors to apskatījis un pateicis: „Aha, tā ir ģenerāla Bangerska banda, gan es tai parādīšu.” Minētais instruktors ġen. Bangerska izdoto un parakstīto apliecību paturējis un licis virsn. vietn. atnākt nākamā dienā, kad v.v. šo apliecību saņēmis atpakaļ — tā bijusi pārsvītrota un uz tās uzrakstīts, ka apliecība annulēta un virsn. vietn. nekavējoties sūtāms atpakaļ uz savu vienību. Annulēšanu izdarījis kāds kapteinis vai virsleitnants.

Tā ir pret viņu — Bangerski — kā pret ģenerāli un latviešu kaņavīru augstāko pārstāvī tāda izturēšanās, pēc kuļas viņš vairs tajā pulkā, pie kuļa piederīgs minētais virsn. vietn., vairs nevar rādīties. Tādi un līdzīgi gadījumi ir par iemeslu tam, ka ģenerālinspektors robežapsardzības pulkos vispār neierodoties un nevarot neko darīt, lai tur celtu latviešu kaņavīru garastāvokli.

*Ogruf. Bergers:* Uzdod Stubaf. Rössleram šo gadījumu atzīmēt, noskaidrot un nekavējoties pieteikt, jo tā esot skandalzoza rīcība.

*Pltn. Karlsons:* Pie šī gadījuma jāpiezīmē, ka vispār latviešu vienību vācu vadība noliegti latviešu virsniekiem un komandiejiem griezties savās bēdās un rūpēs pie ģenerālinspektora, jo tas graujot vadības prestižu.

*Ogruf. Bergers:* Tāds rīkojums nav pielaižams. Katram latviešu kaņavīram jābūt tiesībai griezties, apejot savas vienības vācu vadību, ikvienā lietā pie savas latviešu vadības augstākā pārstāvja — ģenerālinspektora. Uzdod stubaf. Rössleram to atzīmēt ievietošanai pavēlē par ģenerālinspektora tiesībām. Uzdod stubaf. Rössleram kopā ar pltn. Karlsonu sastādīt paveles projektu par ģenerālinspektora pienākumiem un tiesībām, izejot no principa, ka visa latviešu kaņavīru garīgā un morālā vadība atstājama latviešu pašu pārstāvim — ģenerālinspektoram.

*Gen. Bangerskis:* Šīnī sakarā būtu arī jārunā par virsnieku un instruktoriu sagatavošanu, uz kuļu viņam, diemžēl, neesot nekāda iespāida. Ja tuvākā laikā netiks sperti izšķirīgi soļi, tad korpuiss drizumā paliks pilnīgi bez virsniekiem. Valodas grūtības tomēr ir tik lielas, ka Vācijā sagatavot vajadzīgo virsnieku skaitu neesot iespējams, un bieži vien tieši labākie cilvēki vācu valodas neprāšanas dēļ spiesti palikt atpakaļ un arī skolās nespēj sekot mācībām. Tādēļ viņš paliekot pie agrākā viedokļa, ka virsnieki jāsagatavo latviešu kaņa skolās vai kursos.

*Ogruf. Bergers:* Reichsfirers tomēr esot ieskatos, ka nākamie Eiropas virsnieki jāsagatavo vienādos apstākļos, t.i. vienā skolā, kāda domāta Telcā.

*Gen. Bangerskis:* Telca nespēs vajadzīgā laikā apmierināt mūsu prasības. Mums vajadzīgi 300 virsnieku. Ja Telca var tik daudz uzņemt, tad lieta varētu iet. Pretējā gadījumā jāatvegt kursi, nevis tādi kā tagad uz 3—4 nedēļām, bet gan uz 3—4 mēnešiem, kušos jaunekļi tiktu pamatīgi apmācīti.

*Ogruf. Bergers:* Uzdod tūlīt sastādīt un iesniegt viņam sarakstu par šiem 300 jaunekļiem. Ja tad nevarēšot panākt, ka šiem jaunekļiem attiecīgus kurssus rīko SS-hauptamts, tad visādā ziņā būšot iespējams šādus kursus nodibināt pie VI korpusa.

*Gen. Bangerskis:* Ārstus ieskaita Leģionā leitnanta dienesta pakāpē, arī ja viņiem tādas Latvijas armijā nav bijis. Šīni sakarā radušies daži iebildumi. Tomēr nebūtu vēlams tādus ārstus tagad pazemināt.

*Ogruf. Bergers:* Ārsti visādā ziņā atstājami dienesta pakāpēs, kādās viņi iesaukti. Ja vajadzīgs, viņš tos varot vēl speciāli apstiprināt un, ja viņi to pelnījuši, arī paaugstināt nākamā dienesta pakāpē.

*Gen. Bangerskis:* Ierosina jautājumu par virsnieku atbrīvošanu no dienesta: gan no divīzijām, gan no citām vienībām ienāk ierosinājumi atvaļināt dažādu iemeslu dēļ virsniekus no dienesta. Rodas jautājums, kas atvaļināšanu izdara — ģenerālinspektors, virspavēlnieks vai SS-hauptamts, resp. Ersatz-Inspektion?

*Ogruf. Bergers:* Atvaļināšana jāizdara SS-hauptamtam, pie kārn, lai šo jautājumu drīzāk nokārtotu, atvaļināmos varot viņam paziņot telegrafiski, un viņš tad jautājumu tūliņ izšķiršot. — Uzdod Ersatz-Inspektion ciešā sazinā ar ģenerālinspektoru nokārtot jautājumu par UK-stāvokli. Attieksmē uz jautājumu, vai UK stāvokļa izlemšana kaņa rūpniecības darbiniekiem atstājama vācu iestādēm, atzīst, ka itin visas, arī kaņa rūpniecības UK stāvokļa lietas izlejamas vienā vietā.

*Stubaf. Rösslers:* Galīga UK stāvokļa izlemšana piekrītu papildinājumu inspekcijai.

*Ogruf. Bergers:* Galīga izlemšana atstājama ģenerālinspektoram, jo pretējā gadījumā viņš kļūstot lieks. Piekrīt, ka šeit pastāv pretruna: viņš domājot, ka UK jautājumu izlemšanā galvenam noteicējam esot jābūt latviešu dienesta vietai, t.i. ģenerālinspektoram.

*Stubaf. Rösslers:* Vai praktiski būtu iespējams iesaistīt latviešu sievas un jaunavas Vācijas Sarkanā krusta dienestā?

*Gen. Bangerskis:* Uaicināt jau var, bet ja uzaicinās dienestam Vācijas Sarkanā krustā ārpus dzimtenes, tad pieteikties ļoti maz.

*Stubaf. Rösslers:* Domāts vācu māsas no slimnīcām Rīgā atvietot ar latviešiem, jo lielāko tiesu šīnīs slimnīcās jākopj latviešu kaļavīri.

*Ogruf. Bergers:* Principā šādam nokārtojumam piekrīt un atstāj jautājuma noskaidrošanu uz vietām Rīgā sazinā ar ģenerālinspektoru.

LATV. SS-BRĪVPR. LEĢIONA  
GENERĀLINSPEKTORS

Rīgā, 6. jūlijā 1944.  
Nr. M/C

*Saturā:* Klāsts par Latviešu SS brīvprātīgo leģiona pašreizējo  
stāvokli attieksmē uz iesaukšanu.

*Norāde:* Jūsu rīkojums Tgb. Nr. 11. II 75v/44 g. Kdos.

*Reichsführeram SS.*

Apzinādamies, ka rūpes par daudziem un plašiem uzdevumiem aizņem visu Jūsu laiku, esmu vairijies Jūs personīgi traucēt, bet visus mani kā Latviešu leģiona ģenerālinspektoru skarošus jautājumus un lietas, par cik tas bijis iespējams, esmu centies nokārtot uz vietas ar Jums pakļautām iestādēm. Tomēr Jūs š. g. 9.6. Tgb. Nr. II 753/44 g. Kdos. uz Leģionu attiecinātais rīkojums, ar kuŗu saturu tiku iepazīstīnāts pārrunās ar SS-obergruppenfīreru Bergeru Berlinē, spiež mani griezties tieši pie Jums ar šo klāstu.

No minētā rīkojuma nepārprotami jāsecina, ka Latviešu leģiona apstākļi vispār, bet sevišķi ar iesaukšanu saistītie jautājumi Jums nav pareizi apgaismoti. Jums ir radies iespaids, ka pieteiktās negātīvās parādības radušās iesaukšanas iestāžu nepareizās, jā — pat nelikumīgās darbības dēļ.

Šāds ieskats neatbilst lietas patiesiem apstākļiem, kādēļ es pret šādiem arī pret mani un man pakļautām iestādēm vērstiem pārmetumiem esmu spiests ieņemt stāvokli. Neapmierinātība latviešu tautā un sevišķi iesauktajos leģionāros radusies galvenokārt UK stāvokļu pielietošanas, bet ne man pakļauto iestāžu techniskās darbības dēļ. Iesauktie leģionāri ir neapmierināti ar to, ka viņiem — mazākai daļai no iesaukšanai pakļautiem vīriem — jāiet cīnīties, bet lielākā daļa no tiem pašiem iesauktiem gadiem paliek mājās. Tas arī pilnīgi saprotams, jo nāves priekšā visi jūtas vienādi, vai nu tas būtu nabags vai bagāts, vairāk vai mazāk izglītots.

Par manis ieņemto viedokli UK stāvokļa ziņā un par to piešķiršanas kārtību atļaujos ziņot sekojošo:

Jau 1943. g. pavasarī, iesaucot Leģionā uz darba kļaušu likuma pamata, radās neapmierinātība piešķirto UK dēļ. Sagatavojuot pāreju no iesaukšanas darba klausības kārtībā uz mobilizāciju, tika solits, ka iesaukšanu izdarīs Latviešu zemes pašpārvalde caur Latviešu leģiona ģenerālinspektoru. Ticot šim solījumam un zinot latviešu tautas un leģionāru noskaņojumu, es pirms iesaukšanas sākuma publiski deklarēju savus uzskatus, ka iesaukšanu izdarīs pēc stingri noteiktiem principiem un taisnīgi, neatzīstot nekādas neatvietojamības; iesauks mazāk gada gājumu (jaunākos gadus), bet visus. Ar to būtu panākts taisnības un vienlīdzības princips un pakalpots arī saimniecībai, jo jaunākos gada gājumos ir maz tiešām grūti atvietojamu speciālistu. Par šo manu

deklarāciju es saņēmu gan atzinības pilnus vārdus arī no vācu iestādēm un vadītājām amatpersonām, bet praktiski viss izveidojās pavisam citādi. Kad Latviešu zemes pašpārvalde un es bijām parakstījuši iesaukšanas rīkojumu, visu faktisko izrīcību savās rokās paturēja vācu iestādes. Tās noteica, kādi gada gājumi jāpakļauj iesaukšanai un kam jāpiešķīt UK. Sevišķi krasi tas izpaudās, formējot robežapsardzības pulkus 1944. g. februārī. Šajā gadījumā es paredzēju iesaukt no 1914. g. līdz 1910. g. dzimušos vīriešus, lai iegūtu vajadzīgo legionāru skaitu. Bet faktiski iesaukšanai pakļāva visus vīriešus, kuŗi dzimuši 1914. g. līdz 1906. g. Tādā kārtā izveidojās stāvoklis, ka, saskaņā ar noteikto iesaucamo skaitu, tika iesaukti tikai apm. 30 % no visiem iesaukšanai pakļautajiem cilvēkiem, bet pārējiem 70 % iesaukšanas komisijām bija jāpiešķīt UK, vai iesaukšanas komisija to gribēja vai nē. Arī UK stāvokļa piešķiršanā ne man, ne arī kādai latviešu iestādei nebija noteikšanas tiesību, nebija pat noteiktas iespējas līdzi runāt. No civilo iestāžu puses iesaukšanas kārtoja reichskomisārs, generalkomisārs un attiecīgo apgabalu komisāri caur viņiem pakļautām vācu dienesta vietām tieši at Ersatzkommando Ostland, resp. vēlāk ar Ersatzinspektion Ostland.

Neērtības un nesaskaņotību radīja vēl tas, ka daļu rīkojumu īstenoja, kad iesaukšana bija jau iesākta un dažos novados rīkojumi nebija savstarpēji saskaņoti. Piemēram: 5. februārī nāca rīkojums, kas nosacīja atbrīvojamo procentuālo skaitu rūpniecības uzņēmumos. Bet 9. februārī nāca rīkojums, kuŗš atbrīvojamo grupas pārkārtoja, līdz ar ko atbrīvojamo procents mainījās. Un 11. februārī nāca vēl tālāki rīkojumi, kuŗi attiecās galvenokārt uz pašvaldības dienesta personu atbrīvošanu. Sekas bija tās, ka vienā vietā tika iesaukti tādi cilvēki, kādus citās vietās atbrīvoja.

Nezinot visu dažādo atbrīvojumu pamatiemeslus, tauta visu vainu pierakstīja iesaukšanas komisijām. Radās baumas it kā par brēcošām nelikumībām un kukuļošanām iesaukšanas komisijās u.t.t. Esmu pūlējis šīs baumas noskaidrot, bet nevienu konkrētu gadījumu, izņemot jau gluži individuāla kriminālrakstura pārkāpumus — piem. zīmogu un dokumentu viltošanu — neesmu varējis konstatēt. Bez tam komisiju kukuļošanai arī nebija sevišķas nozīmes, jo UK stāvokli tās nepiešķīra, bet tikai nēma vērā citu iestāžu piešķirtās. Gadījumā, ja kukuļošana būtu tikusi izdarīta šajās estādēs, tad tās gan pieder civilajam sektoram. Man kā Latviešu legiona ģenerālinspektoram un vecam kaļavīram, kuŗš bauda savos kaļavīros kā arī tautā pietiekami lielu autoritāti un uzticību, nācās šo kaļavīru un tautas priekšā visas šīs parādības segt ar savu personu. Es nevarēju teikt, ka iesaukšanas rīcību faktiski noteic un kārto vācu iestādes. Ja es to būtu darījis, es būtu grāvis vācu iestāžu autoritāti. Es pat nevarēju solīt, ka nodarītās klūdas izlabos, jo man nemaņa resp. nav dota iespēja apstākļus ieteikt vēlamā virzienā. Šādu vecam kaļavīram ne sevišķi glaimojošu duālistisku stāvokli es

biju spiests izturēt, vienīgi būdams uzticīgs savam zvērestam, lai darītu visu mūsu lietas labā. Tikai pateicoties šādai manai nostājai arī iesaukšana, par spīti visam iepriekš teiktajam, deva apmierinošus rezultātus, ko neviens nevar noliegt.

Piezīmēju, ka Jūsu 9.6.1944. g. rīkojuma 2. pantā minētās kaļa apriņķu pārvalžu amata personas izdarītās iesaukšanas laikā vēl nemaz nebija ieceltas, jo minētās pārvaldes tika nodibinātas ar 15. februāra rīkojumu. Iesaukšanas izdarīja steidzami organizētas komisijas aprīņķa policijas priekšnieka vadībā.

Tāds stāvoklis, bez šaubām, nav ciešams un to nav iespējams patu-rēt. Tas, atstājot pilnīgi malā manus personīgas dabas iebildumus, kompromitē visu Latviešu legiona lietu un stipri nevēlamī ietekmē kaļavīru cīnas gribu. Jūsu rīkojuma 3. pantā teikts, ka turpmāk visa kaļaklausības pārraudzība (Überwachung) Latvijā uzdotā Ersatzinspektion Osland. Ar šo rīkojumu lieta pēc maniem ieskatiem nebūt nav atrisināta, jo nav noteikts, kādas funkcijas piekrīt Ersatzinspektion Ostland, un kādas man kā Ersatzkommando Lettland komandierim. Bez tam šāds stāvoklis jau pastāvēja arī agrāk. Kopējās lietas labā ir nepieciešams skaidri noteikt, kas un kā turpmāk iesaukšanu kārtos.

Pastāv divas iespējas:

1. Iesaukšanas visā pilnībā izdara Ersatzinspektion Ostland, bez mana vārda kā izkārtnes, kas arī atklātībā jādeklarē, vai arī
2. iesaukšanu un iedališanu kaļaspēka vienībās izdaru es kopā ar latviešu iestādēm, nosakot arī, kas atbrīvojams un kas ne, bet Ersatzinspektion Ostland tikai norāda, cik daudz jāiesauc, atkarīgi no attiecīgo vienību uzņemšanas spējas un iesuko apgādes iespējamībām.

Pēc mana ieskata pareizākais būtu pēdējais atrisinājums, ievērojot politiskās un psicholoģiskās dabas motivus. Tas arī būtu viens no priekšnoteikumiem, lai es varētu veikt šādu uzdevumu — būt atbildīgam par latviešu legionāru morālo stāju un cīnas gribu. Pakļaušos Jūsu lēmumam par vienu vai otru variantu, bet duālisms nedrīkst turpināties, jo tad es būšu spiests vilkt latviešu kaļavīra ētikai atbilstošas konsekvences.

So paziņojumu iesniedzu Jums nevis lai sūdzētos vai lai Jūsu priekšā taisnotos. Es vienīgi gribēju Jums parādīt īstā gaismā visus apstākļus, lai Jūs, ievērojot tos, varētu pieņemt savu lēmumu. Atļaujos piezīmēt, ka ne vien iesaukšanas un papildinājumu lietās man ir lielas grūtības, bet arī vispār pret visu Latviešu legionu mans stāvoklis ir neskaidrs un kļūmīgs, jo mani pienākumi un tiesības līdz šim vēl nav fiksēti. Līdz šim visa darba rezultāti ir atkarīgi no tā, cik lielu pretimnākšanu katram vācu dienesta vieta individuāli man parāda. Nekas neatstāj uz mana darba sekmēm tik negātīvu ietekmi kā tas, ka legionāriem vai to pie-derīgajiem griežoties pie manis jebkādā jautājumā, nevaru neko citu

atbildēt kā tikai to, ka tas nav no manis atkarīgs, un ka viņu lietu var izšķirt tikai tāda un tāda vācu iestāde.

Tomēr mana vienīgā vēlēšanās ir kalpot mūsu kopīgai cīnai un novērst visus šķēršļus, kuŗi traucē sadarbību un savstarpējo uzticību, kamdēļ lūdzu izlemt kā svarīgāko šo iesaukšanas jautājumu.

Generālis Bangerskis

### APCIETINĀTO BATALJONI

Uz ģen. Bangerska vairākkārtīgu iestāšanos ģen. Jekelns beidzot 1944. g. jūnijā piekrita apcietināto iesaistīšanai militārā dienestā\*). Tas bija vienīgais ceļš kā panākt apcietināto latviešu kaļavīru un ie saucamos gados esošo civīlistu atbrīvošanu. Tā radās divi t.s. kapt. Meijera Sevišķu uzdevumu bataljoni. To komandējošo sastāvu izraudzīja no labākajiem virsniekiem un instruktoriem.

I Sevišķu uzdevumu bataljonu kapt. Meijers saformēja no Centrālcietuma Rīgā un Salaspils nometnē ieslodzītiem apcietinātiem 1944. gada jūnijā Bolderājā\*\*). Pēc lielinieku iebrukuma Zemgalē un izlaušanās līdz Tukumam 1944. g. jūlijā beigās, šo bataljonu iesaistīja Rīgas aizstāvēšanā ZR iecirknī SS oberfirera Krukenberga (*Kruckenbergs*) kaujas grupas sastāvā. Kad lielinieku iebrukums bija likvidēts, Sevišķu uzdevumu bataljonu iedalīja latviešu 5. robežsargu pulkā, bet tā komandierim kapt. Meijeram uzdeva saformēt vēl otru līdzīgu bataljonu.

II Sevišķu uzdevumu bataljonu saformēja 1944. g. septembrī no Centrālcietumā un Termiņcietumā ieslodzītiem. Bataljonu jau 10. oktobrī aizsūtīja uz Vāciju.

23. augustā no Salaspils nometnē u.c. ieslodzītiem saformēja vēl arī 6. Latviešu būvbataljonu.

\* Sk. sekojošo gen. Jekelna rikojumu.

\*\* Uz 1.7.44. I Sevišķu uzdevumu btl. bija 19 virsnieki, 70 instr. 295 kareivji.

Augstākais SS un policijas vadītājs  
Austrumzemē un Ziemeļkrievijā  
1a 6h 10 Nr. 374/44 g

Rīgā, 1944. g. 19. maijā  
Jēkaba ielā 11  
tel. 3510

### Slepeni

*Attiecas:* Sevišķu uzdevumu bataljonu uzstādišana  
sodu izciešanai notiesātiem legionāriem.

*Norāde:* Jūsu 11.2.44. Nr. 26/44 g raksts.

*Latviešu SS brīvpr. Legionāra  
Generālinspektorāram,*  
*Rīgā.*

*Noraksti:* Ieroču SS pavēlniekam  
Kārtības policijas pavēlniekam  
SS un policijas tiesai XVI

Es esmu devis principiālo piekrišanu sevišķu  
uzdevumu bataljona uzstādišanai no latviešu SS brīvpr.  
legionāriem, kas galvenā kārtā par patvalīgu prombūtni  
notiesāti no SS un policijas tiesas XVI.

Turpmākās pavēles sekos.

(*Jekelns*)  
SS Obergruppenfīrers un  
policijas ģenerālis

Ģenerālinspektora stābā saņemts  
24.5.44., Nr. 180/III

### SEVIŠĶĀ KĀRA TIESA

Ar iesaistīšanu militārā dienestā, arī latviešu kaņavīri bija pakļauti vācu kaņa jurisdikcijai. Par to *vplkv. A. Silgailis* raksta:

— Pie katras divīzijas pastāvēja kaņa lauka tiesa (*Feldgericht*), kuŗas jurisdikcijai bija pakļauti visi divīzijas un tai piekomandēto vienību kaņavīri. Divīzijas tiesas spriedumus apstiprināja divīzijas komandieris, kurš arī skaitījās par šīs institūcijas „tiesas kungu” (*Gerichtsherr*).

Latviešu kaņavīri, kuŗi ietilpa Rīgas garnizona novietotās sevišķās vienībās vai augstākajam SS un policijas vadītājam Austrumzemē padotās vienībās, bija pakļauti XVI SS policijas tiesai Rīgā, kuŗas „tiesas kungs” skaitījās augstākais SS un policijas vadītājs Austrumzemē.

Kaņa lauka tiesas noturēja savas sēdes pēc vajadzības. Tiesa sastādījās no profesionāla tienēša, jurista, kā priekšsēža un 2 laju piesēdētājiem, pie kam

vienam vajadzēja būt no apsūdzētā kaļavīra vienības un viņa dienesta pākāpē. Spriedumus pieņēma ar vienkāršu balsu vairākumu.

Apsūdzību tiesā uzturēja prokurors. Apsūdzētais varēja pats izvēlēties aizstāvi vai pieprasīt tādu tiesai. Attiecībā uz SS vienībām pastāvēja noteikums, kā kaļavīriem, kuļiem piespriesti sodi ilgāki par 3 mēnešiem, tie jāizcieš darba un audzināšanas nometnēs, kuļas bija pakļautas valsts drošības galvenai pārvaldei Berlinē (*Reichssicherheits Hauptamt*). SS tiesas galvenā pārvalde atradās Minchenē. Latviešiem par soda izciešanas nometni SS tiesas galvenā pārvalde bija noteikusi Darba un audzināšanas nometni (*Arbeits- und Erziehungslager*) Salaspilī, pie Rīgas. (Skat. 3/95. lpp. Red.)

Latviešu kaļavīrus, kuļi bija apcietināti un kuļu lietas atradās izmeklēšanas stadijā, turēja apcietinājumā Rīgas centrālcietumā vai armijas virssardzē (*Wehrmachts Haftanstalt*) Citadelē.

Lai rastu iespēju pamazām pārņemt pašu latviešu rokās mazākais daļu no tām lietām, kādas patreiz iztiesā vācu tiesas, piem. lietas par atraušanos no kaļaklausības, Pašpārvalde 1943. g. beigās un 1944. g. sākumā vairākkārt pārrunāja jautājumu par Sevišķas kaļa tiesas ar savu jurisdikciju nodibināšanu pie Latviešu leģiona ģenerālinspektora stāba. Tās noteikumu projektu izstrādāja latviešu juristu komisija pie Tieslietu ģenerāldirekcijas. Pašpārvaldes ģenerāldirektori to pieņēma 1944. g. 9. februāra kopsanāksmē. (Skat. 3. grāmatas 95. un 123.—126. lpp.)

Šai Sevišķai kaļa tiesai piekrita lietu iztiesāšana par noziedzīgiem nodarījumiem pret kaļaklausību, kuļi bija paredzēti Sodu likuma (1942. g. izd.) XII nodaļā, piemērojot tiesāšanas kārtību, kāda paredzēta Latvijas kaļa tiesas likumā (1939. g. Lik. krāj. 4) noteikumos par tiesāšanu kaļa lauka tiesā.

Par Sevišķas kaļa tiesas priekšsēdi ģen. Bangerskis iecēla *plkv. Palkavnieku*, un par savu apsūdzības pārstāvi — *pltn. N. Karlsonu*, kas reizē bija arī Leģiona ģenerālinspekcijas stāba Tieslietu daļas priekšnieks.

Leģiona ģenerālinspektors 1944. g. 21. augustā nodibināja sevišķu padomi apžēlošanas lūgumu caurskatīšanai par Sevišķas kaļa tiesas spriedumiem, nosakot šādu sastāvu: padomes priekšsēdis — ģenerālinspekcijas stāba priekšnieks, locekļi — Sevišķas kaļa tiesas priekšsēdis, ģenerālinspekcijas stāba tieslietu daļas priekšnieks, tieslietu ģenerāldirekcijas pārstāvis — *senātors Ratermanis*, un civīltiesas pārstāvis — *prokurors Šumanis*.

Sevišķai kaļa tiesai, pateicoties labām personīgām attieksmēm ar divīziju tiesu un XVI SS un policijas tiesas priekšsēžiem, izdevās arī

atbrīvot no apcietinājuma Rīgas centrālcietumā, Salaspils koncentrācijas nometnē un citās apcietinājumu vietās tuvu pie 3000 latviešu karavīru, kuri tur bija ievietoti par dažādiem nodarījumiem.

Ģenerālinspektora stābam 1944. g. oktobra beigās pārceļoties uz Dancigu, Sevišķās kaŗa tiesas darbiniekiem izdevās atbrīvot arī no Stuthofas koncentrācijas nometnes bij. ģen. *Kureļa* grupas karavīrus un arī daudz citu latviešu.

## LATVIEŠU LEĢIONA SLIMNICA

Latviešu leģiona vienībās medicīniskais personāls gan bija latviešu, bet vairums ievainoto un slimo leģionāru ārstējās vācu slimnīcās un lazaretēs, kas atradās Latvijā. Latvijas arodu savienība 1943. g. decembrī ziedoja Latviešu leģionam savas slimnīcas iekārtošanai Rīgā 250 gultas ar visiem piederumiem un 50.000 RM naudā. Šis lielais ziedojums deva iespēju iekārtot Rīgā, Brīvības ielā 93 priekšzīmīgu Leģiona slimnīcu (lazareti).

„Latviešu leģiona slimnīca” oficiāli nodibināta 12.6.44. ar Leģiona ģenerālinspektora pavēli.

Par slimnīcas iekārtošanu *ltn. Zegners* 1944. g. 20. jūnija dienesta atzīmē raksta:

— Latv. SS-brīvpr. Leģiona ģenerālinspektors ģenerālis Bangerskis 1944. gada 20. jūnijā plkst. 10.45 ieradās apskatīt jaunai latviešu slimnīcai paredzēto telpu pārbūves darbus Rīgā, Ad. Hitlera ielā 93. Līdz brauca pltn. Dr. Lediņš un *ltn. Zegners*.

Ģenerālinspektoru sagaidīja pltn. Zīverts, sniedzot paskaidrojumus par pārbūves darbiem.

Pašlaik nodarbināti 15 kar. no 2. Robežaps. pulka un 15 amatnieki, kas izved balsināšanas darbus.

Pirmā stāvā paredzētas slimnīcas saimniecības un mazgāšanās telpas. Atsevišķā telpā paredzēts ievietot jaunatvestos slimniekus, izdarīt noģērēšanos, drēbes pa attiecīgu cauruli nodot desinfekcijai, paši dolas pirtī nomazgāties, tad citās telpās saņem tīru veļu un drēbes un dolas augšā slimnīcā.

Bez tam apakšstāvā virtuve ar 5 katliem, produkta noliktava, trauku mazgātava ar siltā ūdens pievadu u.t.t.

Otrā stāvā paredzēta galvenā operācijas zāle, izņemot starpsienas un apvienojot 3 atsevišķas telpas. Büvdarbu vadītājs Nosa kungs paskaidroja, ka

ēkas griestu balsti atļaus operācijas telpu grīdu pārklāt ar betona flīzu plāksnēm.

Katrā stāvā paredzēta pārsienamā istaba. Bez tam otrā stāvā paredzēts iekārtot rentgena kabinetu, laboratorijas, aptiekus. Trešā un augstākos stāvos paredzēts novietot slimniekus.

Sevišķi ēertas slimnieku telpas nevar iekārtot ēkas dzīvokļu sistēmas dēļ, tomēr savienojot atsevišķus dzīvokļus durvīm, telpu iekārtojums būs labs.

Paredzēts arī ierīkot liftu slimnieku transportam uz augšējiem stāvem.

Remontu darbiem grūtības sagādā eļjas krāsu trūkums grīdu krāsošanai.

Ēkas dārzā viena brīva baraka slimnīcas vajadzībām. Varbūt būs iespējams atbrīvot pārējās ēkas un visu dārzu. —

Leģiona ģenerālinspektors ģen. Bangerskis ar 7. augusta pavēli Nr. 33 par Latviešu legiona slimnīcas priekšnieku iecēla *ārstu-pltn. K. Lediņu* un par saimniecības priekšnieku *pltn. K. Birkhānu*.

1944. g. rudenī, atstājot Rīgu, Leģiona slimnicu pārveda uz Vāciju, kur to ar lielām grūtībām iekārtoja Šverinā, Meklenburgā. Īsi pirms Meklenburgas ietilpināšanas Pad. Savienības okupācijas joslā, Latviešu legiona slimnīcu pārveda uz Lībeku, kur tā turpināja sniegt medicīnisko palīdzību latviešu bēgļiem.

## PĀSPARVALDES APSPIEŽU PROTOKOLI STĀSTA

1944. g. 28. jūnija protokols Nr. 189:

Iepazīstas ar ģenerālkomisāra š.g. 22. jūnija priekšlikumu iesaistīt tek. gada pretaviācijas ieroču dienestā vienīgi 1926. g. dzimušos jaunekļus un lūdz ģenerāldirektori *Dankeri* sniegt piekrītošu atbildi.

Noklausās ģen. *Bangerska* ziņojumu par radušos piekrītības konfliktu kaļķa klausības uzraudzīšanā Latvijā un lūdz centrāli panākt jautājuma nokārtošanu personīgā kontaktā ar *Himleru*.

Pieņem zināšanai ģenerāldirektora *Dankera* informācāciju par sarunu ar ģen. *Lindemani* š.g. 27. jūnijā, kuš paskaidrojis, ka Baltijas valstu robežas nodomāts noturēt par katru cenu. —

30. jūnija protokols Nr. 190:

Inž. *Einbergs* saimniecisko aprindu pārstāvju vārdā apgaismo sabiedribā radušos noskaņojumu sakarā ar patreizējo militāro stāvokli un nāk ar ierosinājumu frontes un iekšējās drošības stiprināšanai. Viņa ierosinājumu atbalsta rūpnieks *Brunners*, kuš iestājas par ģenerālmobilizācijas izsludināšanu, kā arī rēders *Zalzmanis* un provizors *Cerbulis*, kuji aizrāda uz nedro-

šību, kas radusies sakarā ar krievu bēglu un gūstekņu nometināšanu Latvijas teritorijā.

Atbildot ģenerāldirektors *Dankers* informē par Ziemeļu frontes virspavēlnieka ģen. *Lindemaja* deklarāciju, ka Baltijas valstis nodomāts aizstāvēt par katru cenu, un aizrāda uz šķēršļiem, kas kavē tālāku gadu mobilizāciju.

Gen. *Bangerskis* paskaidro, ka legionā izjūtams nevis kaļavīru, bet gan virsnieku trūkums. Mobilizējot klāt jaunus gājumus, virsnieku trūkums kļūtu vēl jutamāks. Svarīgāka par iesaukšanu esot jau iesaukto stājas uzturēšana, ko varētu panākt ar tādiem līdzekļiem, kā piesolot frontes cīnītājiem zemes piešķiršanu ipašumā pēc kaļa beigām.

Ģenerāldirektors *Dankers* lūdz gen. *Bangerski* nekādā ziņā nepielaist robežapstardzības pulku un policijas bataljonu izformēšanu un iedalīšanu legionā, ar ko paliktu bez iespaidīgas uzraudzības Latvijas pierobežas josla un lauki.

Laiksaimniecības ģenerāldirektors *Andersons* ieteic kā iekšējās drošības stiprināšanas līdzekļus krievu bēglu un gūstekņu izvākšanu no nedrošiem apvidiem, Aizsargu organizācijas atjaunošanu un drošības dienesta noorganizēšanu uz vietām. Pārējie Pašpāvaldes locekļi tam pievienojas. —

#### 4. jūlijā protokols Nr. 191:

Sanemta uztraucoša informācija par Daugavpils evakuāciju, kas it kā izdarīta bez plāna. Ģenerāldirektors *Miezis* ieteic noorganizēt pilnvarnieku institūtu ar ārkārtējām pilnvarām, kas saskaņotu bēglu evakuācijas darbību. Priekšlikumu pieņem. —

(6. jūlijā evakuāciju apturēja. Generālkomisārs nedeva arī atļauju darboties latviešu komisijai, jo evakuāciju kārtotajā vācu armija un civilās vācu iestādes. 2. februārī generālkomisārs gan bija paskaidrojis, ka evakuācijas plāna izstrādāšanas piekrit Pašpāvaldei kopā ar viņu un satiksmes iestādēm. 6. jūlijā uz Daugavpili izbrauca 1. ģenerāldirektors ġen. *Dankers*.)

#### 7. jūlijā protokols Nr. 192:

Ģenerāldirektors *Dankers* ziņo, ka vakar bijis Daugavpilī. Pilsēta esot faktiski evakuēta. Tā tagad pārtraukta un iestādes atgriezušās pilsētā. Toties turpinās evakuācija no 5 Ilūkstes apr. pagastiem.

Ģenerāldirektors *Andersons* prasa steidzamu lopu iepirkšanu, lai tie neietu zudumā. Litje (*Lütje*) pieprasījis pastiprinātu lopu nodošanu armijai.

Gen. *Bangerskis* ziņo par sarunu ar reichskomisāru Lozi. Par Ziemeļu frontes virspavēlnieku iecelts ġen. *Frissenbachs* (*Friesenbach*). Pēdējais sarunā ar *Hitleru* saņems norādījumu aizstāvēt Baltijas zemes „auf Leben und Tod”. Vidējā frontē par virspavēlnieku iecelts ġen. *Modls*. No tā sagaida vidējās frontes nostabilizēšanu.

Grozot š.g. 6. jūnija lēmumu, nolemj piekrīst policijas savr. dienesta pa-

pildināšanai ar 3.000 vīriem iesaukšanas kārtībā, nenogaidot kārtības policijas pakļautības noskaidrošanu.

Uz ģen. Bangerska priekšlikumu piekrīt 3.308 pagaidām no kaļadienesta atbrīvoto iesaukšanai legionā un 1925. g. dzimušo veselības pārbaudei ev. iesaukšanas gadījumam. —

\*

Redaktors *P. Kovaljevsks* rakstija „Tēvijas” 1944. g. 7. jūlijā ievadrakstā „Kas būs?”:

„... Kas būs? — Jautā 5,6 miljoni (baltiešu) ar baigas pieredzes skaidrotu skatu pret austrumiem lūkodamies. Klausās auss, nodreb sirds — par asiņainā blāzmā pietvīkušo austrumu pamali nospurd Staļina asiņaina smaids ar pipi — gluži kā toreiz, no sarkanā stūriša lūkodamies un šis baigās fatamorganas pakājē aiz uzbrūkošiem tankiem un kājniekiem milzīgs bars NKVD vīru un čekistu asina zīmuļus jauniem izsūtāmo sarakstiem un pārbauga gaiļus pistolēm. Tur ir dažas pazīstamas sejas. Šustins, piemēram, vai arī Noviks. Un nezin, vai Vilim Lācīm un Kirchensteinam automobilis jau padots?

Kas būs? — jautā latvietis šais dienās. Vai tiešām viss tas nāks atpakaļ? Vai austrumi mūs vēlreiz atraus no Eiropas. Un tūliņ arī atbild paši sev — tas vairs nē! Ja nāks, tad nāks kas daudzkārt briesmīgāks, vēl nepiedzīvots un nepieredzēts . . .”

Un Kovaljevskim bija taisnība — nāca vēl kas daudzkārt briesmīgāks — Baltijas tautu pakāpeniska iznīcināšana.

\*

#### 11. jūlijā protokols Nr. 193:

Atceļ uz Kaņa klausības likuma 32. p. 1938. g. 7. janvārī izdoto slimību un fizisku trūkumu sarakstu un apstiprina Legionā stāba iesniegto grozīto slimību un fizisko trūkumu sarakstu.

Gen. *Bangersks* informē par vēl arvien nenokārtotu UK jautājumu, fronte prasa tā nokārtošanu. Piekrīt pārbaudīt visus iesaucamos gados esošos, jo savā laikā 50 % no iesaucamiem saņēmuši UK kartes\*)

Iepazīstas ar ģenerālinspektora š.g. 20. jūnija rakstu Nr. 7764, kuŗā ierosināts gādāt par bij. Armijas ekonomiskā veikala nodošanu Latviešu legionā vadības rīcībā un uzdod Saimniecības ģenerāldirektoram sagatavot attiecīgu iesniegumu ģenerālkomisāram. —

\* Generālinspektors ar 15. jūlija rikojumu uzdeva Kaņa apr. priekšniekiem no 25—29. jūlijam iesaukt aktivā kaņa dienestā visus 1921.—1924. g. dzimušos Latvijas pilsoņus, kas līdz šim darba vai saimniecisku apstākļu dēļ bija atsvabināti no iesaukšanas.

11. jūlija rītā pie ģenerālkomisāra bija icināti 1. ģenerāldirektors *gen. Dankers*, Tieslietu ģenerāldirektaors *Zvejnieks* un Finanču ģenerāldirektors *Miezis*. Generālkomisārs paziņoja, ka viņš Zvejnieku un Miezi apstiprinot amatos. Tie savus amatus bija sākuši pildīt tikai dažus mēnešus atpakaļ. Generālkomisāram īsi pateicās dir. Miezis un izteica trīs vēlēšanās: noorganizēt aizsargus cīņai ar bandītiem, aizvākt neuzticamos elementus, kas nākuši no Padomijas, uz tālāku frontes aizmuguri un izvākt mūsu sievas un bērnus no apdraudētām vietām uz tālāku aizmuguri drošībā, kā arī dot lielākas paš-iniciatīvas iespējas ģenerāldirektoriem\*).

Daugavpils apr. policijas priekšnieks par stāvokli pierobežas pagastos 11. jūlijā ziņoja:

**DAUGAVPILS APRĪNĶA POLICIJA** Daugavpilī, 1944. g. 11. jūlijā  
Nr. 0144

*Attiecas: Stāvoklis pie latviešu—krievu robežas un pierobežas pagastos.*

*SS-un policijas apgabala vadītāja kungam Daugavpilī*

*Kārtības policijas galvenai direkcijai Rīgā*

a) *Stāvoklis pie latviešu—krievu robežas.*

Sakarā ar vācu armijas kustībām un stāvokli frontē kopš 6.7.44. vairs nepastāv atbalsta punkti Piedruja — e 749/2049, Lupandi — e 749/2049, Koskowzi — e 75ā/2050 un Paternieki — e 737/2037.

Daugavas labo krastu no Piedrujas līdz Koskowzi ieņemusi vācu armija un lauku žandarmērija (policija) un nevienam citam nav atļauts joslā pieiekjūt.

Piedrūjas, Lupandi un Koskowzi atbalsta punktus 6.7.44. apšaudīja no Daugavas kreisā krasta ar ložmetējiem, mīnmetējiem un tiem uzbruka arī lidmašīnas. Līdz ar to atbalsta punktu vienības ir izklīdinātas: viena daļa ieradās Indras atbalsta punktā, daļa tur vēl turpina ierasties.

No Indras 6.7.44. izsūtītā izlūku patruļa, stāvokļa noskaidrošanai Daugavas labā krastā, netika tur ielaista. Izlūku patruļu apturēja kāds vācu ģenerālis (2 zvaigznes) un to iztauja. Pēc izlūku patruļas ziņojuma ģenerālis izteicās, ka atbalsta punktus atvilkšot, jo tie esot nenozīmīgi. Vācu armija esot ieņemusi Daugavas labo krastu un Druju.

Pēc stāvokļa pārbaudes uz vietas, 8. un 9. 7. 44. ir konstatējams, ka telpu ziemeļos no Daugavpils un līdz dzelzceļa līnijai, ir ieņemusi vācu armija. Tur redzamas arī cīņu pēdas: sašauti vāgi, apgāzti auto, nodedzinātas mājas u.t.t. Tas pats ir Indras stacijas rajonā. Pati stacija, dzelzceļš un Indra nav cietuši. Ir arī konstatēts, ka 6.7.44. Indrā izcē-

\* Ģenerāldirektora J. Mieža dienas grāmatas atzīmes laikrakstā „Latvija”, 1955. g. 28. decembrī.

lusies pāniķa: tur bēgošas stacionētās vācu vienības atstājušas dažādas mantas, līdz ar to iedzīvotājos izsaucot lielu uztraukumu. 8. un 9. 7. 44 tur valdīja atkal miers.

Atbalsta punktu vienībās nav bijis cilvēku zaudējumu, izņemot Pateriekus atbalsta punktu, kur nenoskaidrotos apstākļos nošauti 3 vīri.

Visā pierobežas joslā no Daugavas līdz Dagdai un tālāk Krievijā konstatējama vācu armijas kustība un tāpēc nav izslēgts, ka arī robežsargu vienībām būs jāmaina savas pozicijas.

Attiecības ar armiju ir labas un sadarbībā nav radušies nekādi pārpratumi. Liels trūkums ir nenoteiktie apģērbi — puscivili un arī pilnīgi civīlie, jo ir bijuši jau 2 gadījumi, kur mūsu patruļas noturētas par bandītiem un tikai pēc noskaidrošanas atbrīvotas.

Galiģi nepanesamos apstākļos ir sakari. Nav sasniedzamas ne robežsargu vienības, ne arī policijas iecierknji Daugavpilī, tāpēc nevar saņemt ziņojumus, ne nodot pavēles. No Indras līdz Nowlani nav arī sakaru starp Ilūkstes aprīņķu un krievu robežas atbalsta punktiem. Tā kā robeža pārsniedz 100 km, ir neiespējami iegūt pārskatu par stāvokli. Manā rīcībā neatrodas neviens lietojams satiksmes līdzeklis, kāpēc izpaliek motorizēti sakari un tas rada vienībās nedrošību. Šīnī ziņā kaut kas jādara. Arī apgādē ar pārtiku atbalsta punktiem ir traucējumi, ko es ar saviem līdzekļiem nevaru novērst. Tā 1.7.44. saņemamai pārtikai, kuļu apstākļu dēļ varēja piegādāt tikai 7.7.44., gaļa vairs nebija lietojama. Dzelzceļi ir pilnīgi pārslogoti ar armijas transportu, tā ka turpmāk pārtikas piegāde ar to, uzskatāma par pilnīgi izslēgtu. Piegāde ar zirgiem prasītu 5—6 dienas un pārtika pienāktu bojāta. Katrā dekadē uz 48 stundām ir nepieciešami 2 smagie auto.

Neskatoties uz frontes stāvokli, robežas joslā nav konstatējama nekāda bandītu darbība un viņi, šķiet, ir pazuduši.

#### b) *Stāvoklis pierobežas pagastos.*

Zināmu iemeslu dēļ iedzīvotāju garastāvoklis ir nospiests un slikts. Sakaļu trūkuma un dažu pagasta valžu pāniskās aizbēgšanas dēļ, iedzīvotāji padoti pilnīgai neziņai un savai rīcībai. Tā, piem., Indras pagasta vecākais aizbēdzis jau 5.7.44., kaut vispārējais frontes stāvoklis nebija tik slikts.

Arī Robežnieku pagastā pagasta vecākais evakuējies un sekretārs palicis viens bez darbiniekiem. Līdzīgi apstākļi valda arī citos pagastos, kur pagasta valdes vēl daļēji strādā, tomēr nesaņem nekādus norādījumus, dzīvo pilnīgā neziņā, jo nekādi sakari vairs nepastāv un aprīņķa vecākais savu darba vietu pārcēlis uz Lievenshof (?) un nav sasniedzams.

Viņi seko un vēro tikai armijas šurpu — turpu kustības, pēc kuļām rodas apgalvojumi, runas un pāniķa, jo nekur nav iegūstama skaidrība.

Tā 6.7.44. Indras patērētāju biedrības veikalu pārnēma vācu armija. Preces daļu paturēja armija, daļēji pārdeva iedzīvotājiem bez normām, bez kartītēm, naudu paturot sev.

Līdzīgi noticeis robežnieku pagastā, kur pēc izpārdošanas, armijas vienības steigā atvilkusās.

Tādi gadījumi iedzīvotājos visvairāk rada pāniku.

Aprīķa vecākais 6.7.44. izdevis rīkojumu, ka Indras, Skaistas, robežnieku, Asūnes un Dagdas pagastu iedzīvotāji evakuējami Aglonas virzienā, bet vēl līdz 9.7.44. šis rīkojums nav paziņots, jo nav neviens vairs, kas to nodotu tālāk iedzīvotājiem.

Tā iedzīvotāji klīst apkārt, jo vīri, kuņi līdz šim viņu dzīvi vadījuši, ir jau aizbēguši un par kādu plānotu evakuāciju vairs nay runa.

Uzņēmīgākie iedzīvotāji brauc projām, paši nezinādami kurp un atstāj nesamaksājamas vērtības, kuļas pie plānotas evakuācijas būtu izglābjamas.

Stāvoklis atiecībā uz pasta ierēdņiem nav labāks. Bez rīkojuma viņi atstāj savas darba vietas un tās stāv tukšas un pamestas.

Pasta kantori Silēnē, Indrā un Pustinā nav bojāti. Ir ļoti nepieciešami viņu darbību atjaunot. Arī pagasta valžu un telefona centrālu darbību vajadzētu atjaunot. Viņu darbību varētu nodrošināt ar atbalsta punktu vienību palidzību.

Pēc atbalsta punktu informācijas ienaidnieks vēl nekur nav sasniedzis latviešu robežu un atrodas 10—50 km attālumā.

(paraksts)

Aprīķa policijas priekšnieks,  
policijas kapteinis

12. jūlijā Nacionālsociālisma vadība pie 16. armijas komandieņa publicēja norādījumus vienību komandieriem stāvokļa noskaidrošanai. Šo norādījumu ievadījumā teikts:

#### 16. ARMIJAS VIRSPAVĒLNIEKS

Nacionālsociālistiskā vadība

Armijas stābā, 1944. g. 12. jūlijā

Vienību komandieriem stāvokļa noskaidrošanai.

ZIEMEĻU FRONTE JĀNOTUR!

Kopš 20 dienām padomju kaļaspēks uzbrūk mūsu armijām Austrumu un Dienvidu frontē, lai panāktu plānoto caurrāvumu uz ziemeļiem.

Boļševiki mēģina ar visiem līdzekļiem paplašināt savus panākumus Austrumu frontes vidū arī uz ziemeļiem, Ziemeļu fronti iznīcināt, lai tālāk nekavēti dotos uz Vāciju un Baltijas jūru.

Sakarā ar mūsu kaļavīru pretestību un fanātisko cīņas gribu, visi

izšķirošie ienaidnieka triecienu pret mūsu armijas fronti ir palikuši bez panākumiem.

Kopš dienām redzam padomju nolūkus: mūsu armijas Dienvidu fronti apiet, mūsu dienvidrietumu aizstāvēšanās fronti pārraut un reizē Daugavpili nogriezt no mūsu armijas aizstāvēšanās loka. Neskatoties uz zaudēto apvidu mūsu armijas Austrumu frontē, šis drauds mūsu dienvidus flankam ir jālikvidē. Tāpēc Vadonis pavēlējis šis frontes saīsināšanu.

Izkārtotā atiešana uz jaunām, sagatavotām pozicijām ir atbrīvojusi spēkus, kas tagad ir brīvi jauniem uzdevumiem un atbilstoši tiem tiks iesaistīti. Līdz ar to nav izdevies boļševiku nodoms piespiest Vadoni atvilkt spēkus no citiem Austrumu frontes iecirkņiem.

Laux  
kājn. ģenerālis

#### 17. jūlijā protokols Nr. 194:

Noklausās ģenerāldidektora *Dankera* ziņojumu par 15. jūlijā notikušo apspriedi pie ġen. *Jekelna*. Tās gaitā noskaidrojies, ka ġen. *Jekelns* ar *Vadoga* 12. jūlija rīkojumu iecelts par Baltijas valstu teritorijas aizstāvēšanas organizācijas vadītāju, ka viņš nolēmis izsludināt *totālu mobilizāciju* Baltijas aizsargvalņa celšanai un iesaukt jaunus gada gājumus, ka iesaucamo neatvietojamības izlemšanu nodošot ġen. *Bangerskim*, nekādā gadījumā neatzīstot par neatvietojamiem 1920. g. un vēlāk dzimušos, ka societinājumu celšanas organizēšanai pie viņa nodibināts „*Darba stābs*” (*Arbeitsstab*), ka par sakarneku ar stābu iecelts Darba departamenta direktors *Reinbards* un par ġen. *Jekelna* pilnvaroto Latvijas pašpārvaldes ģimeņu evakuācijai nozīmēts *Dr. Fuchs* (SD oberf. Ref.), ar kuļu uzturēt sakarus uzdots *pltn. Karlsonam*.

Uz Tieslietu ģenerāldirektora *Zvejnieka* priekšlikumu nolemj neattiecināt š.g. 18. aprīļa apspriedē apstiprināto sarakstu no iesaukšanas aktīvā kāja die-nestā atbrīvojamām personām, kā arī š.g. 8. februāra apspriedes lēmumu par 50 % paturēšanu no iesaucamo skaita uz 1920. g. un vēlāk dzimušiem.

Ģenerāldirektors *Leimanis* ziņo, ka iesāktā Dzelzceļu virsvaldes evakuācija pārtraukta. —

*Plkv. A. Plensners* rakstu serijā „Pirms septiņiem gadiem” par šo apspriedi vēl raksta\*:

\* Laikraksts „*Laiks*” 1951. g. nov. un decembri.

— Generālinspektors norāda uz praktiskām grūtībām, ar ko būs jāsastopas. Pirms tālakas iesaukšanas vispirms jāatrisina ieroču jautājums, kas ir pats galvenais. Viņš nevar piekrist arī latviešu iedalīšanai vācu vienībās. Pieaugošas nedrošības dēļ jāpaplašina ieroču atļaušana civiliedzīvotājiem. Arī darba klaušas nedošot panākumus bez zināmiem priekšnoteikumiem. Vajadzīga vispirms darbu organizācija un vadība uz vietām ar pienācīgiem līdzekļiem. Ierakumu darbus varētu veikt tikai ar sapiegu vienībām kā kodolu. Pat darbu izziņošana vairs neesot tik vienkārša. Jau esot apgabali, kur atņemti visi tālruņi, tā kā aprīņķu vadība vairs nevarot sazināties ar pagastiem. Piem., Daugavpils aprīņķī vienīgais sakaru līdzeklis esot viens motocikls, bet vācu civilpārvaldes mašīnas stāvot dīkā, piekrautas ar mantām. Kas attiecotas uz evakuāciju, tad tas neesot dažu ģimeņu, bet daudz plašāks jautājums.

Latviešu pārstāvji ierosina arī amnestiju visiem, kas līdz šim nav ieradušies uz iesaukšanām vai šais sarežģītajos apstākļos atstājuši savas vienības. Tādu meklējamo saraksts skaitoties ap 10.000. Šis skaits faktiski nebūšot tik liels, jo tur esot, piem., arī izpalīgi, kas atstājuši vācu vienības, pievienodamies latviešu vienībām.

Jekelns atbild, ka darbos jāiesaistot 200.000 cilvēku. Amnestijas tiesības vijam neesot, bet viņš varētu piekrist sevišķu vienību noorganizēšanai meklējamiem, uzvešanās pārbaudei un ev. lietas izbeigšanai. Atļauj tomēr generālinspektoram „atlaist grēkus” tiem, kas līdz šim no iesaukšanas izvairījusies, bet ierodas uz tuvāko nākamo iesaukšanu.

Jekelns tad arī 18. jūlijā publicē uzsaukumu, kuņā starp citu teikts: „Vadonis man ir uzdevis Baltijas telpā (ne vairs valstīs Ref.) mobilizēt visus cīnus un darba spējīgos vīriešus un nodot tos kaļaspēkam aizstāvēšanās cīnai.”

Viņš sasauc 20. jūlijā jaunu apspriedi. Tā attiecas galvenokārt uz iesaukšanu. Te atzīmēsim tikai, ka uz generālinspektora iebildumiem, ka viņš uzskata par nepieļaujamu latviešu iesaukšanu vācu vienību izpalīgos un vispār arī viņu nodarbināšanu ārpus Latvijas (Cilvēkus sūta uz Austrumprūsiju. Ref.). Jekelns atbild, ka to nevarot novērst, bet nevajagot skatīties tik šauri. Latvju tautai jāsaprot, ka, piem., strādājot vācu lidlaukos Kēnigsbergā, tie sekmējot arī savas dzimtenes aizsardzību.

Latvieši neesot arī konsekventi. Esot teikts, ka vismaz 80 % labāk evakuētos, lai nekristu lielinieku rokās, bet tagad latvieši negribot dot savus cilvēkus tik svarīgam uzdevumam. Kā to lai saprotot. Mūsu zemi tak aizstāvot arī vācieši. Arī vāciešu divīzijām esot vēlēšanās labāk kaņot pie savām robežām, bet nevis kur tālu Krievijā. Nē, no iesaukšanas darbos tādiem uzdevumiem kā aerodromu izbūves atteikties nevarot.

Visai šai frāžainībai tomēr neseko gandrīz nekas, ko varētu uzskatīt par saprātīgu zemes aizsardzības spēka organizēšanu un izlietošanu. Cilvēkus iesauc, bet to lielum lielā daļa paliek neapbrūnota. 19. divīzija cīnās vienmēr samērā niecīgā cilvēku sastāvā. Tā vietā, lai dotu tai papildinājumu,

improvizētas latviešu vienības cenšas izklaidēt un sadalīt starp vācu dalām. Baiju dēļ no latviešu sacelšanās, liekas, vācieši tikai mēģina atrast veidus, ka latviešu spēkus nemit zināmā uzraudzībā un paralizēt. —

## TOTĀLĀ MOBILIZĀCIJA

Briesmīgais boļševistiskais ienaidnieks laužas Latvijas vārtos, un šajā liktenīgajā brīdī visai latviešu tautai ir jāiesaistās totālajā mobilizācijā darbam un tēvzemes aizsardzībai. Ir pats pēdējais brīdis, lai mēs vairs bezcerīgi ne-noskatītos, bet ar visu savu roku spēku un sirdsdedzi mestos mūsu zemes un tautas glābšanas darbā.

Augstākā SS un policijas vadītāja Austrumzemē ģen. Jekelna 17. jūlijā uzsaukums skaidri apliecinā, ka šajā briesmu brīdī latviešu tauta nestāv viena, ka mūs droši sargā un līdz pēdējam aizstāvēs vācu varonīgais kaļaspēks, kas jau priekš trim gadiem mūs atbrīvoja no boļševisma jūga. Lielvācijas Vādonis uzdevijs Baltijas telpu nocietināt, mobilizējot tam visus spēkus. Tamdēļ jau nākošajās dienās ieročus nest spējīgos vīriešus iesauks mūsu zemes robežu nodrošināšanai un aizsardzībai un daudzas sievietes un vīriešus iesaistīs aizsardzības valļu celšanā visapkārt mūsu zemei. Šī tautas totālā mobilizācija plaši skars visu mūsu dzīvi. Iestādēs, uzņēmumos un visur citur sašaurinās darbus līdz pēdējai iespējai un atbrīvos tēvzemes aizsardzībai visus, kuŗu palikšana saimniecisku vai militāru iemeslu dēļ nav absolūti nepieciešama. Tiem būs jāpielādas ierakumu un nocietinājumu celšanā ap mūsu zemi, jāiesaistās pretgaisa aizsardzības darbā, jāstājas cīnītāju rindās frontē un iekšējās drošības uzturēšanā.

Līs sviedri un būs jāstrādā, būs jāupurē personīgās ērtības un mājas dzīve, jāziedo vislielākie upuri, lai ar visas tautas dzīvo spēka valni palīdzētu atspiest drausmīgās bolševiku ordas. Briesmas ir par daudz lielas un par daudz tuvas, lai mēs vēl nogaidītu vai vilcinātos.

No pietrus likteņbrīžus tauta var pārvarēt vienīgi ar stingru disciplīnu. To apliecinā arī mūsu vēsture. Mūsu tautai bijis grūts liktenis, bet tas mūs norūdīja. Mēs varam pateikties savu senču un savu tēvu sīkstumam, ka mums šodien vēl arvien pieder latvisķā dzimtene, par ko mēs varam droši cīnīties.

Latviešu tauta ir pārdzīvojusi vēl jaunākus brīžus par pašreizējo. Mēs pārdzīvosim arī šo, ja būsim disciplinēti, vienoti un apzināsimies savu pienākumu.

Šajā nopietnajā brīdī mums ikvienam jāstiprina griba cīnīties un strādāt līdz pēdējam elpas vilcienam, mums visiem līdz pēdējam jāatbalsta armija viņas smagajās cīņās, lai kopā ar vācu spēkiem izcīnītu uzvaru. Šajā vispē-

dējā brīdī mums visiem jāceļas un jāiet totālajā cīņā par Latviju un latviešu tautu.

Cita ceļa mums nav un nevar būt!

*Geierālis Dankers,  
Pašpārvaldes pirmais  
ģenerāldirektors*

### 130.000 CIŅĀS PAR LATVIJAS BRĪVĪBU

Latviešu leģiona ģenerālinspektora stāba pārskats par Latvijas pilsoņu iesaistīšanu aktīvā cīņā uz 1944. g. 1. jūliju:

Kaļaspēka daļa	virsn.	instr.	Kar.	Kopā
----------------	--------	--------	------	------

#### I Latviešu leģions

##### a) Frontes vienības:

15. divīzija	387	1.575	9.675	11.537
1. lauku pap. btl.	17	67	723	807
3. Apm. btl. Paplakā	37	187	1.673	1.897
19. divīzija	266	1.323	8.203	9.792
19. art. pulks	50	165	1.435	1.650
19. prettanku diviz.	5	22	451	478
19. sapieņu btl. Prāgā	12	38	328	378
15. rez. br. Jelgavā	92	384	3.390	3.866
1. Sev. uzd. btlt	19	53	289	384
1. Latv. sardžu rota	2	20	210	232
2. Latv. sardžu rota	1	—	136	137
3. Latv. sardžu rota	1	—	186	187
4. Latv. sardžu rota	1	—	100	101
Kopā	890	3.751	26.805	31.446

##### b) Robežapsardzības vienības:

2. Robežaps. pulks	62	320	1.024	1.406
3. Robežaps. pulks	46	255	2.474	2.775
4. Robežaps. pulks	65	225	2.048	2.338
5. Robežaps. pulks	46	255	2.884	3.185
6. Robežaps. pulks	69	278	2.067	2.414
	288	1.333	10.497	12.118

##### c) Policija:

Pol. slēgtās vienības	390	2.520	11.974	14.884
Pol. savrupdienests	707	2.058	2.475	5.240
Palīgpol.—aizsargi	898	2.444	18.920	22.262
	1.955	7.022	33.369	42.386

d) Dažādas vienības:

Ģenerālinsp. stābs	25	31	45	101
Papildin. pārvalde	20	23	56	99
672. sapieņu btl.	21	70	681	772
Aviācija	36	124	468	628
Kopā Latv. leģionā	3.275	12.354	71.921	87.550

II Dažādās vienībās ārpus leģiona

Vācu armijas izpalīgi			12.159	
Vācu robežs. vien.			717	
Vācu jūras dienestā			900	
Org. TODT			450	
Drošības pl. 3. un 4. btll	41	196	610	847
P a v i s a m k o p ā	3.316	12.550	72.531	110.294
Zaudēts līdz 1. jūlijam			13.089	
No 1.7.44 — 18.8.44. vēl iesaukti				
Frontes dienestam			15.684	
Aerodromu apkalpei			3.543	
Kopā līdz 18.8. 1944. g.			129.521	

Šo pārskatu sastādījuši un parakstījuši:

Plkv. A. Plensners  
Pltn. Zākis

LATVIEŠU LEĢIONA ĢENERĀLINSPEKTORA STĀBA  
PĀRSKATS

par cīņā iesaistīto Latvijas pilsoņu zaudējumiem uz 1944. g. 1. jūliju.  
(Pirmais skaitlis — virsnieki, otrs — kājavīri)

Kaļaspēka vienība	Krituši	Miruši	Bezvēsts	Ievainoti	K opā
<i>I Latviešu leģions</i>					
15. divīzija	23— 603	1—33	9—1913	74—2033	107—3682
19. divīzija	26— 789	— 6	2—1134	73—2075	101—4004
19. Sapieņu btl.	— 4	— 2	—	2— 56	2— 62
Sardžu rota	—	— 2	—	—	— 2
	49—1396	1—43	11—2147	149—4164	210—7750
K opā	1445	44	2158	4313	7960

*Robežsargu vienībās*

2. Robežaps. pulks	—	3	—	—	3
4. Robežaps. pulks	—	6	—	—	6
5. Robežaps. pulks	12	—	—	—	12
K o p ā	12	9	—	—	21

*Dažādās vienībās*

672. Sapieņu btl.	26	11	—	61	98
Aviācijā	1	—	—	—	1
K o p ā	27	11	—	61	99

*Policijā*

Slēgtās vienībās	664	334	130	2334	3472
Savrupdienestā	109	92	22	112	335
Palīgpolicijā	278	47	52	117	494
K o p ā	1051	483	204	2563	4301

*II Ārpus leģiona*

Vācu robežsargos	—	6	—	—	6
Vācu arm. izpal.	77	65	41	—	183
Org. TODT	3	2	—	3	8
Drošības pol. btl.	108	24	14	365	511
K o p ā	188	97	55	368	708

Pavisam k o p ā      2723      644      2417      7305      13089  
Pltn. Zāķis

*Latvijas pilsoņu aktīva līdzdalība kaŗā uz 18.8.1944.:*

Militārā dienestā bija iesaistīti	123.627
Armijas izpaligos, apm.	— 11.000
Darba dienestā, apm.	— 3.000
Darbos Vācijā, apm.	— 18.000
K o p ā, apm.	— 156.000

**LATVIEŠU KAĶAVĪRU PALIDZĪBA**

Ar Latviešu Pašpārvaldes Iekšlietu ģenerāldirektora 1943. g. 1. maija rīkojumu nodibināja Latviešu Kačavīru Palidzību.

Tā darbojās Latvijas ģenerālkomisāra protektorātā.

Par LKP priekšnieku ģen. Dankers iecēla Tautas Palīdzības priekš-

nieku *Bruno Pavararu*, kuš savukārt par tās ģenerālsekretāru iecēla *Evaldu Andersonu*.

Par LKP uzbūvi, darbu un mērķiem pieskarsimies sīkāk kādā citā grāmatā. Te publicējam tikai kādu 1944. g. 3. marta rakstu žurnālā LAIKMETS Nr. 10, kas labi raksturo LKP darbu:

#### — DOMĀS UN DARBOS PIE KAĶAVIRIEM

Arvien vairāk latviešu vīru stājas kaņotāju rindās. Lielais uzdevums un smagie upuri, ko no mūsu kačavīra prasa dzimtene, ļaudīm, kas paliek aizmugurē, tagad uzliek sevišķus pienākumus. Nepietiek ar to, ka cilvēki pašapmierināti dara savu darbu. Ikkatram darbam, ikkatrai domai jābūt pie mūsu kačavīriem, lai viņi vienmēr zinātu, ka visur, kur vien nepieciešams, tie var saņemt savu tautiešu atbalstu, un lai sīvajā cīnā ar ienaidnieku kopējā saskājā saplūstu dzimtenes un kačavīru griba uzvarēt. Mēs nekur nedrīkstam palikt mūsu kačavīru parādnieki. Mēs nedrīkstam pieļaut, ka mūsu kačavīri, mājās pārnākuši, pārmestu mums pašapmierinātību, slinkumu un nevēlēšanos palīdzēt frontei.

Lai izvairītos no šādiem pārmetumiem, pareizākais būtu, ja katrs no mums atrastu ceļu uz Latviešu kačavīru palīdzību — organizāciju, kas jau ilgu laiku cenšas apmierināt mūsu frontinieku lielās un sīkās vajadzības, gan materiālā, gan kultūrālā, gan dažādu pakalpojumu ziņā. Tagad šī organizācija aicina tautiešus iestāties par biedriem, un, domājams, ka katrs, kas iepazīsies ar tās līdzinējo darbu, būs pārliecināts par šā darba svarīgumu.

Jau tas vien, ka kačavīru palīdzība pēdējos septiņos mēnešos kačavīru vajadzībām izdevusi ap 800.000 marku, rāda lielo rosiņu, kādu laba daļa latviešu likuši šai darbā. Taču šis skaitlis slēpj vēl daudz ko vairāk. Ne tikai tas, ka frontes cīnītājiem nosūtīti ap 90.000 sainišu, 42.000 pāri cimdu, 12.000 kamzoļu, kā arī dažādu citu nepieciešamu mantu, bet Kačavīru palīdzības brīvprātīgās darbinieces vairākas reizes nedēļā apmeklē ievainotos kačavīrus visās slimnīcās Rīgā, uzklausīdamas viņu vajadzības un cenzdamās tās nokārtot, kā arī nododamas viņiem gan papirosus, cigaretas, gan dažādas sīkas, bet nepieciešamas mantas, kā, piem., bārdas skujamos aparātus, nazīšus, kabatas nažus u. c.

Kādā Kačavīru palīdzības nodaļā ap trīsdesmit brīvprātīgās talcinieces uzņēmušās sevišķi svarīgus pienākumus, tieši palīdzēdamas frontes vīriem. Tur kaujās rūditie vīri, ierodoties Rīgā, gūst pirmo iespēju saņemt glāzi karstas kafijas, siltas pusdienas un nepieciešamos padomus, kur un kas tagad Rīgā meklējams un atrodams. Tiem, kas strādā mierīgu darbu un kam pietiekami daudz laika kārtot savas lietas, šādi pakalpojumi varētu likties it kā sīki un nenozīmīgi. Frontes kačavīriem tie tomēr ir sevišķi svarīgi. Atgriezdāmies no kaujām, frontinieks pārceļas it kā citā pasaulē, kas viņa priekšā pēkšņi nostājas ar sīkām ikdienas rūpēm un raizēm. Vai frontes vīram bijis laika domāt par to kārtošanu? Un vai dažādi ikdienas sīkumi būtu tie, par ko

kaļavīram pienāktos daudz galvu lauzīt? Nē. Mums, kas šeit dzīvojam mierīgu dzīvi, gan katram ir pietiekami daudz brīva laika, lai šos sīkumus kaļavīru labā nokārtotu. Tās trīsdesmit latviešu sievietes, kas brīvprātīgi uzņēmušās šīs pūles, prazdamas iedalīt savu laiku, var būt mums visiem par priekšzīmi. Ar savu svētīgo darbu šai Kaļavīru palīdzības nodaļā viņas sevišķi pierāda to, ka mūsu pienākums nebeidzas ar lielāku vai mazāku naudas summu ziedošanu, bet ka īsti var palīdzēt un savu patriotismu rādīt ar darbu.

Sai ziņā svarīgs un droši vien arvien svarīgāks uzdevums kļūs arī Kaļavīru palīdzības jūrīdiskājam birojam, kas jau tagad sniedzis padomus gan pašiem kaļavīriem, gan viņu piederīgajiem. Šeit savu gribu ziedoties var parādīt arī mūsu juristi, uzņemoties kārtot tiesu lietas.

Sā kaļa laikā dzimtenes nostāja pret fronti ir ievērojami mainījusies. Sen aizmirsta atziņa, ka kaļavīram frontē vajadzīgi tikai kaujas ieroči. Tagad ikviens saprot, ka frontes vīram ir gluži tās pašas cilvēciskās prasības, kā jebkāram citam kultūras cilvēkam. Tādi ir saprotama tā uzmanība, kādu Kaļavīru palīdzība pievērsusi kultūras darbam tieši frontes lokā. Neaizmirstot arī tos kaļavīrus, kas atrodas dzimtenē, frontes teātris ir apceļojis visus austumu frontes sektorus, sniedzot izrādes bieži vien visai grūtos apstākļos. 122 izrādes tieši frontē, 76 dzimtenē, 36 kaļa slimnīcās skaidri liecina par teātra rošīgo darbību. Sevišķi atzīmējams, ka ar Kaļavīru palīdzības starpniecību kaļavīru vienības saņēmušas 28 radioaparātus, bez tam vēl patafonus, skaņu plates, šacha un citas spēles. Arī ap 40.000 dažādu grāmatu nosūtītas frontniekiem, bet sevišķu prieku Kaļavīru palīdzība sagādā vai nu ievainotajiem, vai atvajinājumā esošajiem kaļavīriem, apgādājot tos ar teātu, kino un citu sarīkojumu biletēm.

Ja kaut pavirši pārskatām Kaļavīru palīdzības darbu, zinot, ka šī organizācija arvien vēl ir veidošanās stadijā, ikvienam no mums kļūst skaidrs, ka bez sevišķa aicinājuma un norādījuma mēs katrs šai darbā varam sniegt palīdzīgu roku. Pārvarot ērto kūtrumu, mēs varam atrast brīvu brīdi, lai pārlūkotu savu grāmatu plauktu, savas skaņu plašu, pīpu un dažādu spēļu kolekcijas, izvēloties no tām derīgo mūsu kaļavīram. Tad, paņemot nelielu, bet vērtīgu sainīti rokās, mēs droši varētu ierasties Kaļavīru palīdzībā sacīdamī: „Kaut gan tas ir niecīgs devums, ko varu nodot mūsu frontes vīriem, tad tomēr tas viņiem var noderēt.” Bet, ja arī mums mūsu mājās nekā nebūtu frontei derīga, tad tomēr mēs varam ierasties Kaļavīru palīdzībā sacīdamī: „Es varu piedāvāt savu brīvo laiku!” Un darba kaļavīru labā būs ikvienam pa pilnam.

G. Averss

Sākot ar 1944. gada 30. novembri latviešu frontes avīze *Daugavas Vanagi* publicēja latviešu kaņavīru vārdus, kuŗi apbalvoti ar Dzelzskrustiem.

1944. gada 30. novembra numurā:

### MŪSU VARONI

Ar Dzelzskrusta Bruņnieka krustu apbalvoti:

staf. Valdemārs Veiss †  
oštubaf. Kārlis Aperāts †

hštuf. Žanis Butkus

Ar Vācu krustu zeltā apbalvoti:

staf. Kārlis Lobe, 1944.1.7.  
oštubaf. Nikolajs Galdināš  
štubaf. Eduards Stīpnieks

hštuf. Žanis Butkus, 1944.1.7.  
uštuf. Rūdolfs Gaitars, 1944.16.5.

Ar Dzelzskrusta pirmo šķiru apbalvoti:

uštuf. Miervaldis Ādamsons  
oštuf. Pēteris Antens †  
štrm. Arturs Balklāvs, 1944.9.2. †  
hštuf. Arturs Bergs, 1944.22.2. †  
uštuf. Jānis Bērziņš, 1944.20.1.  
štrm. Aleksandrs Bogdanovs, 1944.  
uša. Pēteris Bogdanovs, 1943.1.4.  
oša. Aleksandrs Brants, 1944.20.2.  
oša. Jānis Brūns, 1944.20.5.  
oštuf. Jānis Bumbērs, 1944.13.4.  
štrm. Nikolajs Caune, 1944.15.5.  
oša. Fricis Circenis, 1944.20.2. †  
hša. Pēteris Daņilovs  
oša. Francis Deperts, 1944.20.1.  
uštuf. Arvīds Drubažs, 1944.20.2. †  
oša. Arnolds Dūmiņš  
oša. Valdemārs Dvelis, 1944.92.2.  
uša. Jānis Dzenis, 1944.9.4.  
štrm. Arnolds Freimanis, 1944.9.2.  
oša. Reinholds Gaiķis, 1944.1.3. †  
hštuf. Vilis Grants, 1944.12.3. †  
oštuf. Visvaldis Graumanis,  
1943.30.7. †  
štubaf. Valdemārs Grāvelis, 44.15.3.  
štrm. Jānis Grīnbergs, 1944.20.2.  
uštuf. Valdis Grudulis, 1944.22.2.

hštuf. Žanis Jansons  
uša. Jāzeps Izwickis, 1944.9.2.  
oštuf. Kristaps Jaunzemis, 44.11.3.  
uštuf. Vilhelms Jelīnevskis  
štrm. Valentīns Jermaks, 1944.20.2.  
uštuf. Viktors Jukovics, 44.20.2. †  
hša. Ignats Kalvāns, 1944.20.2.  
štrm. Ēvalds Kalviņš, 1944.27.2.  
uštuf. Jānis Kampe †  
štrm. Arvīds Kazīniņš, 1944.19.2.  
uša. Kārlis Klaviņš, 1944.27.2.  
hštuf. Pauls Krasts, 1944.20.5.  
hša. Miervaldis Krauklis, 1944.20.4.  
hštuf. Pēteris Kvālbergs, 1944.20.5.  
oštuf. Viljams Kvietiņš 1944.9.2. †  
oštuf. Jānis Kirkums, 1944.11.4.  
oša. Oto Lācis, 1944.8.2.  
oštuf. Kārlis Lamberts, 1943.21.9.  
uša. Roberts Lapiņš, 1943.21.9.  
štrm. Kārlis Lauris, 1944.20.2. †  
serž. Augsts Leišups, 1944.10.1.  
staf. Kārlis Lobe, 1943.29.9.  
oša. Jānis Ločmelis, 1944.29.1.  
hštuf. Aleksandrs Mateass  
pltn. Osvalds Meija, 1944.15.1.

1944. gada 15. decembra numurā:

Ar Dzelzskrusta pirmo šķiru apbalvoti:

- hša. Antons Miglāns, 1943.9.12.  
oša. Kārlis Mūsiņš, 1944.15.5.  
oša. Haralds Ormanis, 1944.6.4.  
oša. Fridrichs Ozoliņš, 1944.31.5.  
hša. Rūdolfs Ozoliņš, 1944.23.5.  
hštuf. Jānis Ozols, 1944.3.6.  
oštuf. Rolands Ozols, 1944.12.5.  
oša. Kārlis Pabērzs, 1944.20.5.  
uštuf. Harijs Pētersons  
uša. Ernests Puleksis, 1944.20.2.  
oštuf. Aleksandrs Rabenko, 44.22.2.  
oša. Jānis Reboks, 1944.3.6.  
hštuf. Valdemārs Reinholds,  
1944.17.2.  
oštuf. Akselis Salna, 1944.26.2.  
oberfīlers Valdemārs Skaistlauks
- šubaf. Alfonss Skrauja, 1944.9.2. †  
oštuf. Pēteris Spalviņš, 1944.7.4.  
šubaf. Eduards Stīpnieks, 44.20.2.  
oša. Vilis Suka, 1944.27.2.  
štrm. Jānis Šalcs, -944.1.3. †  
hštuf. Georgs Šeibelis, 1944.16.2.  
hštuf. Kārlis Šnēbergs, †  
štrm. Fricis Šneidemanis  
štrm. Nikolajs Trautmanis, 44.20.2.  
uša. Ādolfs Valters  
staf. Valdemārs Veiss, 1943.3.9. †  
ošuf. Aleksandrs Vilnis, 1944.  
oša Valdis Zemītis, 1944.20.5.  
oštuf. Miervaldis Ziedainis, 44.20.2.  
uša. Alfrēds Ziemelis, 1944.20.5.

Ar dzelzskrusta otro šķiru apbalvotie:

- uša. Ēriks Ābelītis, 1943.24.10.  
oša. Harijs Ābelītis, 1943.22.12.  
oša. Jānis Ābelītiņš, 1944.22.2.  
leg. Edgars Āboļiņš, 1944.28.5.  
štrm. Vilis Āboļiņš,  
uša. Persijs Ābols, 1943.15.7.  
uša. Teodors Ābols, 1944.20.2.  
oša. Aleksandrs Abuls  
hša. Miervaldis Ādamsons, 43.23.3.  
hša. Viesturs Ādamsons, 1944.2.  
štrm. Hugo Admīdiņš, 1944.11.2.  
uša. Ēriks Aizupietis, 1943.22.12.  
uša. Francis Akmens, 1943.9.  
leg. Eduards Akmentiņš, 1944.10.1.  
štrm. Ādolfs Alksnis, 1944.20.2.  
oša. Ādolfs Allažs  
leg. Žanis Alšbergs, 1944.19.2.  
štrm. Teodors Althābers
- uša. Žanis Āltroks, 1944.21.1.  
štrm. Aleksandrs Aleksejs, 44.20.2.  
oštuf. Andrejs Alījis, 1943.20.4. †  
uša. Jānis Ampermanis, 1944.9.2.  
uštuf. Roberts Ancāns, 1943.1.4.  
oštuf. Jānis Andersons †  
leg. Jūlijs Andersons, 1944.4.2.  
štrm. Mikelis Andersons, 1944.11.3.  
uša. Oskars Andersons, 1944.19.2.  
štrm. Eduards Andrejevsksis, 1944.3.  
uša. Alberts Ansbergs, 1944.12.3.  
uša. Staņislavs Antoņevics, 1944.4.  
uša. Arnolds Ansulis, 1943.3.8.  
leg. Pēteris Apenens, 1944.22.4.  
uša. Alversts Āpsalons, 1944.6.3.  
uštuf. Augsts Apse, 1943.12.9.  
štrm. Jānis Apsītis, 1944.2.  
uštuf. Arnolds Apše, 1944.11.4.

1944. gada 24. decembra numurā:

Ar dzelzskrusta otro šķiru apbalvotie:

- štrm. Alberts Arenkevics, 44.21.3.  
hša. Valdis Āriņš, 1944.8.2.
- leg. Antons Astics, 1944.10.1.  
štrm. Arnolds Atlacis, 1944.12.2.

- leģ. Edgars Audriņš, 1944.30.3.  
 oša. Eduards Auermanis, 1944.1.2.  
 štrm. Vilhelms Aulinš, 1944.13.4.  
 ūša. Kristaps Auniņš, 1943.22.8.  
 štrm. Alfrēds Auželis, 1944.9.2.  
 oša. Eduards Bacis, 1943.21.9.  
 uštuf. Jānis Bachmanis, 1944.5.2.  
 uša. Eduards Badums, 1944.3.5.  
 leģ. Benedikts Baiks, 1944.10.4.  
 štrm. Andrejs Balcers, 1944.10.2.  
 štrm. Jūlijs Balodis, 1943.30.9.  
 štrm. Osvalds Baltputns, 1943.31.3.  
 hštuf. Alberts Banders, 1943.12.3.  
 štrm. Jānis Barviķis, 1943.1.9.  
 štrm. Vladislavs Batna, 1944.11.3.  
 uša. Arvīds Baufals, 1944.1.3.  
 oštuf. Arnolds Baumanis  
 hštuf. Mārtiņš Baumanis, 1944.13.2.  
 uštuf. Alberts Bedrītis, 1944.23.2.  
 oša. Alfonss Bergmanis, 1943.1.4.  
 štrm. Pauls Bergmanis, 1944.20.5.  
 štrm. Jānis Beķeris  
 uštuf. Vladimirs Belruiss, 1944.20.2.  
 leģ. Jānis Bemberis, 1944.12.3.  
 štrm. Kristaps Benkens, 1944.11.2.  
 oša. Leonards Bernans, 1944.20.2.
- štrm. Alfrēds Bērziņš, 1943.21.9.  
 štrm. Alfrēds Bērziņš, 1944.19.4.  
 uša. Alnis Bērziņš, 1943.15.12.  
 štrm. Eduards Bērziņš, 1944.20.2.  
 oša. Fricis Bērziņš, 1944.9.2.  
 uša. Herberts Bērziņš, 1944.20.5.  
 uša. Jānis Bērziņš, 1944.20.1.  
 štrm. Kārlis Bērziņš, 1944.3.5.  
 serž. Vilis Bērziņš, 1943.12.3.  
 uša. Osvalds Bērzups, 1943.25.11.  
 štrm. Kārlis Bielis, 1944.6.4.  
 uša. Arnolds Biezais, 1944.20.2.  
 uša. Paulis Biezais  
 leģ. Zigfrīds Biezais, 1944.20.5.  
 oša. Aleksandrs Bikass, 1942.1.  
 leģ. Alberts Bikaunieks, 1944.27.1.  
 hša. Aloizs Bikaunieks, 1944.17.3.  
 hša. Jānis Biltauts, 1944.20.2.  
 uša. Jānis Birkens, 1943.4.12.  
 oša. Kārlis Birkenšteins, 1943.11.  
 hštuf. Alfrēds Bisenieks, 1944.11.2.  
 oša. Elmārs Bisenieks, 1944.12.2.  
 uša. Ernests Bisenieks, 1944.20.2.  
 hša. Arvīds Birze, 1944.20.1.  
 hštuf. Ādolfs Birznieks, 1943.3.12.  
 uštuf. Jānis Blāzma, 1944.11.2.

1945. gada 5. janvāra numurā:

Ar dzelzskrusta otro šķiru apbalvotie:

- leģ. Eduards Blinds, 1944.12.3.  
 hša. Valdemārs Blumbergs, 44.23.9.  
 uša. Jūlians Blusanovičs, 1944.20.2.  
 uša. Pēteris Bodnieks, 1943.26.11.  
 leģ. Aleksandrs Bogenovs  
 uštuf. Jānis Bonzaks, 1943.3.12.  
 oša. Kārlis Brancis, 1944.12.3.  
 štrm. Albīns Breidaks, 1943.9.  
 uša. Nikolajs Brempelis, 1943.23.10.  
 štrm. Valdis Breže, 1944.12.3.  
 uštuf. Edgars Brežinskis, 1944.12.3.  
 leģ. Herberts Briedis, 1944.31.3.  
 kapt. Kristaps Brigaders, 1944.1.2.  
 štrm. Roberts Broks, 1944.12.3.  
 uša. Roberts Brūgāns, 1943.31.7.
- hštuf. Ādolfs Brunners, 1943.26.11.  
 leģ. Pēteris Bukovskis, 1944.22.4.  
 ustuf. Jānis Bullis, 1944.20.2.  
 štrm. Jānis Bullis, 1944.20.2.  
 leģ. Jānis Buļs, 1944.10.1.  
 uštuf. Hermanis Būmanis  
 štrm. Valdemārs Būmeistars, 1942.2.  
 uša. Arnolds Bunte, 1944.21.1.  
 leģ. Gustavs Bušs, 1944.18.4.  
 oša. Žanis Bušveits  
 štrm. Jānis Butrimis, 1944.20.2.  
 uštuf. Heinrichs Bužs, 1943.23.12.  
 uša. Alberts Caune, 1944.20.2.  
 leģ. Jānis Celiņš  
 uštuf. Dimitrijs Ceriņš, 1944.20.4.

- leģ. Juris Ceriņš, 1944.12.3.  
 štrm. Valentīns Ceriņš, 1944.15.5.  
 štrm. Žanis Ciemiņš, 1944.20.2.  
 leģ. Pēteris Cincenis, 1943.4.12.  
 uša. Arturs Cīrulis, 1944.20.2.  
 hša. Edgars Cīrulis, 1944.31.3.  
 hča. Klāvs Cīrulis, 1944.9.4.  
 leģ. Arvīds Cīrcenis, 1944.11.2.  
 uša. Roberts Cironoks, 1944.15.5.  
 uša. Alberts Citers, 1944.11.2.  
 uša. Aleksandrs Cobs  
 rtf. Roberts Čanka, 1944.11.2.  
 uša. Eduards Daniels, 1943.23.9.  
 gren. Silvestrs Čate, 1944.20.2.  
 oša. Aleksandrs Čoks  
 rtf. Dominiks Čudars, 1944.11.4.  
 uša. Arvids Damroze, 1944.31.3.  
 uža. Vilis Datavs, 1944.12.5.
- uča. Kārlis Daude, 1944.21.1.  
 leģ. Jānis Daudste, 1944.30.3.  
 uštuf. Andrejs Daugavietis, 43.1.4.  
 rtf. Roberts Dekerts  
 uša. Emils Dēliņš, 1943.3.9.  
 uša. Leonids Derkevics, 1943.20.8.  
 uštuf. Georgs Didrichsons, 43.13.11.  
 uša. Augsts Dimants, 1944.12.3.  
 gren. Ignats Dinkins, 1943.3.12.  
 uša. Gustavs Dīriņš, 1944.20.2.  
 rtf. Jānis Dokters, 1944.30.3.  
 uša. Arturs Drosmānis, 1944.12.3.  
 rtf. Jānis Drunka, 1944.30.3.  
 rtf. Jāzeps Dubrovskis, 1944.9.2.  
 uša. Pēteris Dūda, 1943.25.3  
 gren. Staņislavs Dūda  
 gren. Pēteris Dūka, 1944.20.2.  
 uša. Valdemārs Dukāts, 1943.23.3

#### 1945. gada 12. janvāra numurā:

Ar dzelzskrusta otro šķiru apbalvotie:

- oša. Alberts Duks, 1944.12.3.  
 uša. Jānis Duks, 1943.6.11  
 gren. Heinrichs Duksta, 1944.27.5.  
 gren. Arturs Dūmiņš, 1944.12.3.  
 uštuf. Arturs Dumpis, 1944.3.3.  
 leģ. Aleksandrs Dūrēns, 1944.12.5.  
 uša. Jānis Dūša, 1943.12.5.  
 uštuf. Vilis Dūte  
 leģ. Kārlis Dzedušs, 1944.19.2.  
 uša. Jānis Dzenis, 1943.12.10.  
 uša. Kārlis Dzenis, 1944.21.1.  
 rtf. Jānis Dzērve, 1943.11.12.  
 rtf. Ilmars Dzintars, 1943.10.  
 uša. Kārlis Eberliņš, 1944.15.5.  
 leģ. Pēteris Ecētājs, 1943.10.  
 oša. Kārlis Edelhofs, 1944.20.2.  
 oštuf. Francis Eglājs, 1943.29.9.  
 hša. Ansis Eglītis  
 uštuf. Eduards Eiche-Ozoliņš, 43.4.9.  
 rtf. Augsts Eišlers, 1944.30.3.  
 rtf. Sande Eizans, 1943.9.  
 leģ. Pēteris Ekštels, 1944.31.3.  
 uša. Rūdolfs Elerts, 1944.20.2.
- leģ. Vilis Emsiņš, 1943.12.3.  
 uša. Vladimirs Erdmanis, 1944.18.4.  
 uša. Kārlis Ezergailis, 1944.31.3.  
 leģ. Ansis Ezis, 1944.22.4.  
 hša. Jānis Ezītis, 1943.22.12.  
 rtf. Jānis Falijs, 1944.20.2.  
 uša. Kārlis Farnāts, 1944.3.2.  
 rtf. Alfrēds Felcenbergs, 1944.29.2.  
 rtf. Kārlis Feldbergs, 1944.20.2.  
 uša. Žanis Feldbergs, 1944.20.2.  
 oša. Teodors Fridrichsons, 44.20.2.  
 leģ. Jānis Filipsons, 1942.29.12.  
 uša. Jānis Filipsons  
 uša. Reinholds Fingers, 1944.19.4.  
 leģ. Arnolds Frankovskis, 1944.4.12.  
 uštuf. Jānis Freibergs, 1944.8.5.  
 uštuf. Mārtiņš Freimanis, 1944.20.5.  
 hša. Kriiss Frembergs, 1944.10.4.  
 uša. Vilnis Frīdenbergs, 1944.20.4.  
 uša. Edgars Gādiks, 1944.21.1.  
 uštuf. Roberts Gaigals, 1944.15.1.  
 uštuf. Arvīds Gailītis, 1944.11.2.  
 hša. Fricis Gailītis, 1944.29.1.

oša. Armands Garsils, 1943.1.12.  
oša. Bruno Gavars, 1943.23.12.  
pltn. Kārlis Gerberis, 1943.15.12.  
hša. Laimons Gerliņš, 1944.23.2.  
rtf. Arvīds Grensbergs

rtf. Jānis Goba, 1944.11.4.  
uštuf. Jānis Goba, 1944.6.11.  
uša. Kazimirs Godgovs, 1943.12.2.  
uša. Jānis Goldšmits, 1943.12.2.  
leg. Vladimirs Goldevics, 1944.11.4.

1945. gada 26. janvāra nummurā:

Ar Vācu krustu zeltā apbalvoti:

hštuf. Miervaldis Ādamsons

hštuf. Visvaldis Graumanis,  
1945.6.1. †

Ar dzelzskrusta otro šķiru apbalvotie:

oša. Roberts Jansons, 1944.30.3.  
rtf. Ernests Janovskis, 1944.20.5.  
rtf. Kārlis Jasaitis, 1944.20.2.  
leg. Pēteris Jaška, 1944.20.2.  
hštuf. Jānis Jaunsīlis, 1944.9.4.  
leg. Stānislavs Jaunzemis, 1944.19.4.  
uša. Andrejs Jaunzemis  
rtf. Edgars Jaunzemis, 1943.13.12.  
oša. Jānis Jaunzemis, 1944.15.5.  
uša. Jānis Jaunzemis, 1942.29.12.  
oša. Everists Javoišs, 1944.20.2.  
uša. Valdis Jēgers, 1943.10.10.  
rtf. Nīkita Jefimovs, 1944.20.1.  
rtf. Gustavs Jēkabsons, 1944.11.3.  
leg. Ignats Jēlnieks, 1944.11.2.  
uštuf. Vilis Ješus, 1943.27.1.  
oša. Eduards Jurgensons  
uštuf. Gvido Johansons  
uša. Stānislavs Jonāns  
leg. Alberts Josts  
leg. Pēteris Jukums, 1943.15.12.  
rtf. Žanis Jumis, 1944.20.5.  
uštuf. Roberts Junkers, 1944.15.5.  
oštuf. Visvaldis Juraids, 1944.1.4.

leg. Pēteris Jurgelis, 1944.12.3.  
oštuf. Juris Juriševskis,  
rtf. Alberts Jurušs, 1944.10.4.  
rtf. Jānis Justs, 1944.31.3.  
leg. Pēteris Juška, 1944.19.2.  
leg. Jānis Kagis, 1944.30.3.  
leg. Bruno Kaimiņš, 1943.9.12.  
leg. Konstantīns Kairišs, 1944.12.3.  
uštuf. Censonis Kaktiņš, 1943.22.12.  
rtf. Ģedimīns Kaķis, 1944.21.9.  
leg. Augsts Kalējs, 1944.12.3.  
uštuf. Ernests Kallītis, 1944.15.5.  
rtf. Eduards Kalmanis, 1944.20.2.  
oša. Alfrēds Kalniņš, 1943.20.2.  
oša. Ansis Kalniņš, 1943.11.12.  
uštuf. Teodors Kalnājs, 1944.30.3.  
hša. Juris Kalniņš  
hša. Ansis Kalns, 1944.21.1.  
uša. Stānislavs Kalvāns, 1944.20.2.  
oša. Ernests Kampars, 1944.20.2.  
oša. Žanis Kāpostiņš, 1944.31.5.  
uša. Imants Karelis, 1943.31.5.  
uštuf. Imants Karelis, 1943.21.9.  
leg. Jānis Kārkliņš, 1944.28.5.

Šeit publicētie ir apbalvoti Leņingradas un Volchovas frontēs un 4. grāmatas apskatīto cīņu laikā.

Ir joti iespējams, ka arī minētos laikos visi ar Dzelzs krustu apbalvotie nav šajos sarakstos minēti. Ir tomēr labi, ka varam publicēt arī daļu no mūsu varonīgākajiem cīnītājiem.

# PIELIKUMI

Nr 1

SS-Führungshauptamt  
Amt II Org. Abt. Ia/II  
Tgb. Nr. II/1501/43 geh.

Berlin-Wilmersdorf, den 26. Febr. 43  
Kaiserallee 188

## GEHEIM

Betr.: Aufstellung der 15. Lett. SS-Freiw. Div.

Bezug: SS-FHA, Kdo. Amt d. W SS-org. Tbg. Nr. II/1144/43 geh. v. 15.2.43.

Verteiler: Sonderverteiler

1. In Durchführung des RF-SS-Befehls wird mit Wirkung vom 25.2.43 die "15 Lett. SS-Freiwilligen-Division" (15. Lett. SS-Freiw. Div.) zur Aufstellung im Reichskommissariat "Ostland" im Einvernehmen mit dem Höheren SS- und Polizeiführer "Ostland" befohlen.
2. *Gliederung und Ausrüstung* wird noch gesondert befohlen. Die bereits ausgegebenen takt. Gliederungen mit den Prüf-Nummern 422—442, 444—452, 454—458, 500—501 werden ausser Kraft gesetzt und sind nach H. Div. 99 zu vernichten.
3. Der Kommendeur des Aufst. Stabes SS-Brigadeführer und Generalmajor der Waffen-SS, Hansen, hat die Disziplinarbefugnisse eines Div. Kdrs. nach Mob. DBO § 12. Er ist für die Aufstellung und Ausbildung der Division verantwortlich.
4. *Führer, Unterführer und Mannschaften* werden durch den Höh. SS- und Polizeiführer "Ostland" geworben und in die Division eingestellt.  
Die Verfügung Reichsführer-SS Tgb. Nr. 309/41 g. Kdos. v. 6.11.41 über Aufstellung und Einsatz ausländischer Freiwilligenverbände ist sinngemäss anzuwenden.
5. *Die Eidesformel lautet:* "Ich schwöre bei Gott diesen heiligen Eid, dass ich im Kampf gegen den Bolschewismus dem Obersten Befehlshaber der deutschen Wehrmacht, Adolf Hitler, unbedingten Gehorsam leisten und als tapferer Soldat bereit sein will, jederzeit für diesen Eid mein Leben einzusetzen."
6. *Die Kommandosprache ist lettisch.*
7. *Waffen, Gerät, Fahrzeuge und Pferde* werden im Rahmen des Möglichen durch SS-FHA, Abt. Ib, Amt VI bzw. Amt X, zugeweisen.
8. *Kst und KAN* werden durch SS-FHA, Vorschriften — und Lehrmittelabteilung, zugewiesen. Vorschriften nur auf Anforderung des Aufstellungsstabes.

9. *Feldpostnummern* werden durch SS-FHA, Amt II, Abt. Ic, zugeleitet.
10. *Uniform* ist die der Waffen, vorerst rechter Kragenspiegel ohne Runen, linker Kragenspiegel mit SS-Rangabzeichen.  
Das SS-W.-Hauptamt wird gebeten, die notwendige Bekleidung und Ausrüstung des Mannes bereitzustellen.  
Die dem SS-W.-V.-Hauptamt durch die Abt. Organisation über-sandte Sollstärkeberechnung ist nicht bindend und vorläufig nur als Anhalt für die 15. Lett. SS-Freiw. Div. zu verwenden.
11. Die "15. Lett. SS-Freiw. Div." untersteht dem SS-Führungs-hauptamt.
12. Über Aufstellung eines Ersatztruppenteils ergeht zeitgerecht Befehl.

gez. Jüttner  
SS-Gruppenführer und  
Generalleutnant der Waffen-SS

15. (lett.) SS-Freiw. Division  
Ia Org. Tgb. Nr. 108/1/43 Be. P.

Riga, den 4.5.1943

**GEHEIM**

Betr.: Aufstellung des Ers. Btls Cekule

Bezug: ohne

Anlg.: — o —

An

*Infanterieführer im Stabe 15. (lett.) SS-Freiw. Div.*

Ic

nachrichtlich an: Ib, 02

IIa

IIb

III

IVa

IVb

IVc

VI

Kdt. Stb. Qu.

Ers. Btl. Cekule

1. Mit Wirkung vom. 4.5.1943 wird das Ers. Bstl. der. 2 SS- Inf. Brigade aufgestellt.
2. Mit der Führung des Ers. Btls. wird der Leg.-Obersturmbannführer J a n s o n s mit seinem derzeitigen Stab beauftragt.
3. Das Ers. Btl. gliedert sich in:
 

1 Stb. Inf. Btls.	laut K.St.N.u.K.A.N. 111 v. 1.2.42
1 Schütz. Kp.	laut K.St.N.u.K.A.N. 131c v. 1.2.41
1 M.G.Kp.	laut K.St.N.u.K.A.N. 151c v. 1.2.14
1 J.G.Kp.	laut K.St.N.u.K.A.N. 171b v. 1.11.41
- dazu* werden von dem am 4.5.1943 in Cekule eingetroffenen Transport zugeteilt:  
 der J.G.Kp.: 3 Führer und 88 Männer der 2. SS-Inf. Brigade und 63 Rekruten der 15. (lett.) SS-Freiw. Div.  
 der M.G.Kp.: 2 Führer, 8 Unterführer und 32 Männer der 2. Brig.
4. Verantwortlicher Ausbildungsleiter ist bis zum 15.5.1943 SS- Untersturmführer H a u e r.
- 4a In Standortangelegenheiten untersteht das Ers. Btl. dem Kommandanten des Munitionslagers Cekule, Oberleutnant C o r d e s.
5. Befehl über Zuweisung von Waffen, Munition und Gerät ergeht hierzu Abt. Ib.  
 Befehl über Bekleidung, Ausrüstung und Verpflegung durch Abt. IVa.
6. Die Bewachung des Munitionslagers obliegt dem Ers. Btl. und geschieht in Form eines Feldwachdienstes der im Wechsel durch die einzelnen Kompanien nach Befehl des Kommandeurs durchgeführt wird.
7. Der Bekleidungs- und Ausrüstungsbestand des Auffanglagers ist durch die Abt. Intendantur zu übernehmen.

Der Divisionskommendeur  
SS-Brigadeführer und  
Generalmajor der Waffen-SS

15. (lett.) SS-Freiw. Division  
Abt. Ia  
Az.: Be./Bh. Tgb. Nr. 106 f

Riga, den 24. Mai 1943

Betr.: Aufstellung der 3. Fla./lett. S-Freiw. Pz. Jg. Abt. 15 und des Vierling-Fla.-Zuges des Art.-Rgts. der 15. (lett.) SS-Freiw. Division.

An

*Infanterieführer*

Instrukteure — Pak u. Flak —

Abt. Ic

Abt. IIa/b (mit Anlage Personalaufstellung)

Abt. III

Abt. IVa

Abt. IVb

Abt. IVc

Abt. VI

Kommandant Stabsquartier

*Nachrichtlich an:* 3. Fla./lett SS-Freiw. Pz. Jg. Abt. 15, Grobin.

1. Mit Wirkung vom 3.6.1943 werden die 3. Fla./lett. S-Freiw.Pz.-Jg.Abt.15 lt. K.St.N. und K.A.N. 112 und der Vierlings-Fla.-Zug lt. K. St.N. und K.A.N. 194 in Grobin aufgestellt.
2. Der Panzerjäger-Lehrgang bei der F.F.A.S.42 in Lilaste wurde am 21.5.1943 beendet. Die Teilnehmer sind nach Riga zu beurlauben. Die Inmarschsetzung der Lehrgangsteilnehmer zur 3.Fla./lett. SS-Freiw.Pz.Jg.Abt.15, Grobin, erfolgt am 27.5.1943 von Riga. Transportführer ist Legions-Obersturmführer S p a d e.
3. Div.Abt.IIa/b verfügt folgende Versetzungen:
  - a) Mit Wirkung vom 27.5.1943 die Teilnehmer des bis zum 27.5.43 zum Lehrgang der F.F.A.S.42 Kommandierten der Stabskompanie bzw. des Divisionsstabes zur 3.Fla./lett. S-Freiw.Pz.Jg.Abt.15, Grobin (lt. anliegender Liste),
  - b) mit Wirkung vom 27.5.1943 5 Unterführer und 5 Unterführer-diensttuer als Funktionsunterführer vom Inf. Ausbildungs-Regiment Paplaken zur 3.Fla./lett. SS-Freiw.Pz.Abt.15, Grobin,
  - c) mit Wirkung vom 3.6.1943 177 Männer, darunter 2 Schreiber, 2 Köche, 1 Schneider, 1 Schuster, 1 Schreiner, 1 Maler und 1 Zeichner vom Inf. Ausbildungs-Regiment Paplaken zur 3.Fla./lett. SS-Freiw.Pz.Jg.Abt. 15, Grobin,  
von Div.Abt. IVa 1 Verwaltungsführer (lett.), 1 Rechnungsführer und 1 Vertreter des Rechnungsführers.
4. Unterkunft und Verpflegung sind zu den angegebenen Zeitpunkten durch Div.Abt. IVa sicherzustellen.
5. Div.Abt. IVb meldet zum 27.5.1943 an Div.Abt. IIa/b einen S.D.G. zur Versetzung zur 3.Fla./lett.S-Freiw.Pz.Jg.Abt.15, Grobin.

Für das Divisions-Kommando:  
Der 1. Generalstabsoffizier

15. (lett.) SS-Freiw.Division  
Mä/Bh.Tgb.Nr.225/1/43 geh.

Riga, den 7.Juni 1943.

**GEHEIM**

Betr.: Aufstellung des Regiments-Stabes, Regiments-Stabs-Batterie  
un der I., II. und IV. Abteilung des Artillerie-Regimentes der  
15. lett. SS-Freiw.Division.

An

Infanterieführer (für alle Inf.-Einheiten)  
Instruktionsführer — Artillerie  
— Nachrichten

Div.Abt. Ib (4 Stück)  
Div.Abt. IC  
Div.Abt. IIa/b  
Div.Abt. III  
Div.Abt. VI

*Artillerie-Regiment Mitau.*

1. Legionen-Standartenführer Skaistlaiks, Mitau, wird mit der Aufstellung und Führung des Artillerie-Regiments 15 der 15. (lett.) SS-Freiw.Division beauftragt.
2. Mit Wirkung vom 6.6.1943 werden aufgestellt:
  - a) Regiments-Stab nach K.St. N. Nr. 401 vom 1.11.41.  
Regiments-Stabs-Batterie nach K.St.N. Nr. 575 vom 1.11.41.
  - b) I. und II. Abteilung:  
Stab nach K. St. N. Nr. 403 vom 1.11.41,  
Stabs-Batterie nach K.St.N. Nr. 582 vom 1.11.41,  
3 Batterien nach K. St. N. vom 1.11.41,
  - c) IV. (schwere) Abteilung:  
Stab nach K.St.N. Nr. 403 vom 1.11.41,  
Stabs-Batterie nach K.St.N. Nr. 590 vom 1.11.41.  
3 Batterien nach K. St.N. vom 1.11.41.
3. Der Aufstellung für die III. Abteilung wird noch befohlen.
4. Aufstellungsort ist Mitau.
5. Ein Stellenbesetzungs- und Unterbringungsvorschlag ist in doppelter Ausfertigung bis zum 12.6.1943 der Div.Abt.Ia einzureichen.

Graf von Rückler

15. (lett.) SS-Freiw.Division  
Abt. I-a.  
Mä/Bh. Tgb. Nr. 238/1/43 Geh.

Riga, den 9. Juni 1943.g

**GEHEIM**

Betr.: Aufstellung der lett.SS-Freiw.Panzer-Jäger-Abteilung 15.

An

Infanterieführer (für alle Inf.-Einheiten)  
Instruktionsführer — Pak, — Flak —  
Div.Abt. 1-b (4 Stück)  
Div.Abt. I-c  
Div.Abt. II a/b  
Div.Abt. III  
Div.Abt. VI

Lett.SS-Freiw.Panzer-Jäger-Abteilung 15

1. Mit Wirkung vom 16. .1943 wird die lett.SS-Freiw.Panzer-Jäger-Abteilung 15
  - a) Stab nach K.St.N. 1106 v. 1.11.41 und K.A.N 1106 v. 1.11.41,
  - b) 1.schw.Panzer-Jäger-Kompanie 12 Geschütze (mot.Z) nach K. St.N. 1140 v. 1.4.43 und K.A.N. 1140 v. 1.6.42.
  - c) 2.schw.Panzer-Jäger-Kompanie 12 Geschütze (mot.Z) nach K.St.N. 1140 v. 1.4.43 und K.A.N. 1140 v. 1.6.42.
  - d) 3.Fl.Kp./Aufstellung wurde bereits mit Wirkung vom 3.6.43 gemäss 15. (lett.) SS-Freiw.Division, Abt.I-a Be/Bh Tgb. Nr. in Grobin augestellt.
2. Mit der Führung der lett.SS-Freiw.Panzer-Jäger-Abteilung 15 wird Legions-Hauptsturmführer T r e h s i n s c h beauftragt.
3. Mit Wirkung vom 16.6.1943 stellt die lett.SS-Freiw.Panzer-Jäger-Abteilung 15 die
  - a) 14.schw.Panzer-Jäger-Kompanie, lett.SS-Freiw.Inf.Rgt.3 und
  - b) 14.schw.Panzer-Jäger-Kompanie, lett.SS-Freiw.Inf.Rgt.4 nach K.St.N. 1140 v. 1.4.43 und K.A.N. 1140 v. 1.6.42 zu 9 Geschützen (mot.Z) in Grobin auf.
4. 14.schw.Panzer-Jäger-Kompanie lett.SS-Freiw.Inf.Rgt.3. und 4 unterstehen während der Ausbildung in Grobin der lett.SS-Freiw. Panzer-Jäger-Abteilung 15.
5. Div.Abt.I-b verfügt Versorgung und Zuführung an Waffen und Gerät.
6. Div.Abt. I-c veranlasst Zuführung und Zuteilung von Dienstsiegel uns Feldpostnummer.
7. Lett.SS-Freiw.-Panzer-Jäger-Abteilung 15 reicht bis zum 25.6.43 eine Führer-Stellenbesetzungsliste in doppelter Ausfertigung der Div.Abt.II a/b ein.
8. Div.Abt.VI führt Truppenbetreuung durch.

Graf Burghaus-Pückler

15. (lett.) SS-Freiw.Division.  
Ia Az: 256/43/1 Mä/P.

Riga, den 15.6.1943

**GEHEIM**

Betr.: Aufstellung lett.SS-Freiw.Rgt. Nr. 4

An

Infanterieführer

Instruktionsführer: Infanterie  
Pak, Flack  
Nachrichten  
Artillerie

Div.Abt. Ib

Ic

IIa/b

III

VI

1. Mit Wirkung vom 26.6.43. wird vom lett.SS-Freiw.Rgt. 4 der Rgt.Stab nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.101 v. 1.11.41  
Stabs-Kp. nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.130 v. 1. 3.43  
*I. Btl.*  
Stab nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.111 v. 1. 2.42  
1.Kp. nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.131c v. 1. 2.41  
2.Kp. nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.131c v. 1. 2.41  
3.Kp. nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.131c v. 1. 2.41  
4.Kp. nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.131c v. 1. 2.41  
aufgestellt.
2. Mit der Aufstellung und Führung wird der Leg.-Standartenführer J a n u m s beauftragt.
3. *Aufstellungsort:* Wainoden
4. Das Regiment reicht einen Stellenbesetzungs vorschlag über Infanterieführer dem Divisions-Kommandeur ein.
5. Vom lett.SS-Freiw.- und Ausbildungsregiment Paplaken wird das II.Btl.ohne Btls-Stab geschlossen zum Rgt.4 versetzt.
6. Inmarschsetzung (Fussmarsch) hat so zu erfolgen, dass das Btl. am 26.6.43 in Wainoden eintritt.  
Meldung an Leg.-Standartenführer J a n u m s.
7. Befehl zur Aufstellung der anderen Einheiten des Rgts. ergeht zeitgerecht.
8. Die Div.Abt.Ib veranlasst Versorgung und führt Waffen und Gerät zu.
9. Div.Abt.Ic teilt Feldpostnummern, Dienstsiegel und stempel den Einheiten zu.
10. 4.Rgt.meldet der Div.Abt.Ia den Vollzug der Aufstellung, fernmündlich voraus, schriftlich bis zum 30.6.43.

Graf Pückler

Lett.SS-Freiw.Division.  
I-a Org.Tgb. Nr. 344/43/ geh.

Riga, 1.7.43

## GEHEIM

Betr.: Aufstellung des lett.SS-Freiw.Rgt. 5

An

Infanterieführer,  
Instruktionsführer-Infanterie  
Div.Abt. Ib (4 Stück)  
Div. Abt. Ic, IIa/b, III, VI  
Lett.SS-Freiw.Rgt. 5.

1. Mit Wirkung vom 15.7.43. wird das Lett.SS-Freiw.Rgt. 5 der Lett.SS-Freiw.Division in Wenden aufgestellt.
2. Mit der Aufstellung und Führung wird der Leg.-Standartenführer A p s i t i s beauftragt.
3. Gliederung und Ausrüstung:
 

1 Stb.Inf.Rgt.	K.St.u.K.A.N. 101 v. 1.11.41
1 Stbs Kp.Inf.Rgt.	
Verpf.l.u.Gep.Tr.bespannt	K.St.u.K.A.N. 101 v. 1. 2.42
3 Stb.Inf.Btl.	K.St.u.K.A.N. 111 v. 1. 2.42
9 Schützen Kp. c ohne	
le.Gr.W.Trupp, Gep.Tr.bespannt	K.St.u.K.A.N. 101c v. 1. 2.42
dazu 1 schw.Gr.W.Gruppe aus	K.St.u.K.A.N. 151c v. 1. 2.41
3 M.G.Kp. c	K.St.u.K.A.N. 151 v. 1. 2.41
4. Die Aufstellung der I.G.Kp.
 

(2 s. 6 le.I.G.)	K.St.u.K.A.N. 171b v. 1.11.41
und der schw.Pz.Jg.Kp.	
(9 Gesch.mot.zug)	K.St.u.K.A.N. 1140 v. 1. 4.43

 wird durch die Division veranlasst.
5. Div.Abt.Ib stellt Versorgung sicher und veranlasst Zuführung von Waffen und Gerät.
6. Div.Abt.Ic teilt Feldpostnummern und Dienstsiegel für den Rgt.Stab und die Btl.Stäbe zu.
7. Div.Abt.VI führt Truppenbetreuung durch.
8. Die für das Rgt.vorgesehenen Offiziere und Unteroffiziere werden nach Beendigung des Einweisungslehrganges in der Art.Kaserne Riga durch den Inf.Führer am 12.7.43. nach Wenden in Marsch gesetzt.  
Transportführer wird durch Inf.Führer bestimmt.  
Transport ist in Verbindung Inf. Führer durch die Div.Art.Ib anzumelden.
9. Für den 15.7.43 werden 1200 Rekruten durch das Ersatzkommando Ostland der Waffen-SS nach Wenden, Meldung Inf.Kaserne, einberufen.

Graf Pückler

Lett.SS-Freiw.Division  
Ia Org. geh.Tgb.Nr. 6/43/2 Mä/Sch.

Div.Stbsquartier, 6.7.43

GEHEIM

Betr.: Aufstellung der 14.schw.Pz.Jg.Kp.Lett.SS-Freiw.Rgt. 5  
Bezug: Div.Bef.vom 9.6.43, Ia geh.Tgb.Nr. 238/12/43.

An  
Infanterieführer,  
Lett.SS-Freiw.Rgt. 5  
Pz.Jg.Abt.Lett.SS-Freiw.Division,  
Instr.Fhr.Inf.,  
Instr.Fhr.Pak, Flak,  
Div.Abt.Ib (5 Stück),  
Div.Abt. Ic,II a/III,VI,/zur Kenntnisnahme und Verbleib bei II a/b/  
*Vorschriftenstelle.*

1. Mit sofortiger Wirkung führt die Lett.SS-Freiw.Pz.Jg.Abt. 15 die Bezeichnung  
*Pz.Jg.Abt.Lett.SS-Freiw.Division.*  
Alle Befehle und Schreiben der Div. an die Pz.Jg.Abt.sind entsprechend zu berichtigen.
2. Mit Wirkung vom 15.7.1943 stellt die Pz.Jg.Abt.Lett.SS-Freiw. Division die 14.schw.Pz.Jg.Kp. für das Lett.SS-Freiw.Rgt. 5 nach K.St.N. 1140 vom 1.4.1943 und K.A.N. 1140 vom 1.6.1942 zu 9 Geschützen (mot.Z.) in Grobin auf.
3. Verantwortlich für das Aufstellung und Ausbildung ist der Kdr. der Pz.Jg.Abt.
4. 14.schw.Pz.Jg.Kp.Lett.SS-Freiw.Rgt. 5 untersteht während der Ausbildung in Grobin dem Kdr.der Pz.Jg.Abt.
5. Offiziersstellenbesetzungs vorschlag für die Kp.ist von der Pz.-Jg.Abt. der Div.Abt.Ia einzureichen.  
*Termin: 15.7.1943.*
6. Unterführer und Mannschaften sind durch die Pz.Jg.Abt. der Pz. Jg. Kp.zuzuführen und die Versetzung von der Pz.Jg.Abt.zur 14/Lett.SS-Friew.Rgt. 5 durch die Div.Abt. II a/b zu veranlassen.
7. Unterkunft ist in Grobin durch Pz.Jg.Abt.bereizustellen.
8. Div.Abt. Ib veranlasst Zuführung von Waffen und Gerät.
9. Div.Abt. Ic veranlasst auf Anforderung Zuführung von Dienstsiegel und Zuteilung der Feldpostnummer.

Graf Burghaus-Pückler

Lett.SS.Freiw.Div.  
I-a Tgb.Nr.Geh.35/43/2 Ha/Sch.

Div.Stabsquartier, am 30.7.1943.

GEHEIM

Betr.: Aufstellung der schw.Pz.Jg.Kp.der Pz.Jg.Abt.Lett.SS-Freiw.  
Div.

Bezug: SS-FHA., Kdo Amt der W-SS Tgb.Nr. II/4375/43 geh.

An

Infanterieführer,  
Instruktionsführer Pak, Flak,  
Div.Abt.Ib (2 Stück),  
Div.Abt.Ic,  
Div.Abt.IIa/b,  
Div.Abt.III,  
Div.Abt.VI,  
Pz.Jg.Abt.SS.Freiw.Div.

*Nachrichtlich an: Div.Vorschriftenstlle*

1. Mit Wirkung vom 1.8.43.wird nach o.a.Bezug die Aufstellung der schw.Pz.Jg.Kp. (sfl.)  
K.St.N. und K.A.N. 1148 a v. 1.12.42.  
in Grobin befohlen.
2. Verantwortlich für die Aufstellung und Ausbildung ist der Kdr.  
der Pz. Jg. Abt. in Verbindung mit Instr.Fhr.Pak.
3. Führerstellenbesetzungsvorschlag für die Kp. ist der Div.Abt.Ia  
von der Pz.Jg.Abt. einzureichen. *Termin: 5.8.43.*
4. Unterführer sind im Rahmen der Abt. zu versetzen.Mannschaften  
werden durch Div.Abt.II a/b zugewiesen.
5. Unterkunft und Versorgung ist durch Pz. Jg.Abt.sicherzustellen.
6. Div.Abt.Ib. stellt das für die Aufstellung notwendige Fach-  
personal nach Rücksprache mit Div.Abt. II a/b bis 5.8.43 ein,
7. Div.Abt.I b veranlasst Zuführung von Waffen und Gerät. Kraft-  
zureichen.
- Fahrzeuge werden nach Zuteilung durch SS-FHA der Div.  
Abt. Ib zugewiesen.
- K.St.N. und K.A.N. werden ohne Anforderung durch Div.  
Vorschriftenstelle zugewiesen.
- Auf Anforderung veranlasst Div.Abt.I c Zuführung von Dienst-  
siegel und Zuteilung der Feldpostnummer.

Für das Divisionskommando  
Der. 1.Generalstabssoffizier  
(Unterschrift).

Lett. SS-Frw. Div.  
Ia Tgb.Nr.geh. 35/43/2 Ha/Sch-

Div.Stabsquartier, am 30.7.43

**GEHEIM**

Betr.: Aufstellung der Flak-Abt.

Bezug: Lett. SS- Frw. Div. Ia Org. geh. Tgb.Nr. 18/43, Be/Sch-

An

*Infanterie-Führer,  
Instruktionsführer, Flak,  
Div.Abt. Ib (2 Stück),  
Div.Abt. IIa/b,  
Div.Abt. Ic*

nachrichtlich an Div. Vorschriftenstelle

Ergänzend zu o.a. Bezug wird befohlen:

1. Die 3. Fla.Kp./Pz.Jg.Abt. Lett. SS-Frw.Div. wird ab sofort in 1.Fla.Kp./Flak-Abt. Lett.SS-Frw.Div. umbenannt und wird damit 1.Kp. der mit gleichem Datum aufzustellenden Flak-Abt. Lett. SS-Frw.Div. Vorläufige Dienstaufsicht: SS-Hauptsturmführer G e b h a r d t. 1 le.Art.Kol. (20 t.mot) K.St. u. K.A.N. 511 vom 1.11.41
2. Die Aufstellung
 

1 Stb. Heer.Flakart.Abt. (mot)	K.St. u. K.A.N. 1705 vom 1.11.41,
1 Stabsart. (mot) Herr. Flakart.Abt. (mot)	K.St. u. K.A.N. 1709 vom 1. 4.43,
1 Fla.Kp. (4 Gesch. 3,7 cm Flak mot.SS.	K.St. u. K.A.N. 198 vom 1. 2.42,
1 Heer.Flak-Batr. 8,8 cm (4 Gesch. mot.Z) wird ab 15.9.43 befohlen.	K.St. u. K.A.N. 1711 vom 1. 3.42,
3. Vorschlag für Führerstellenbesetzung ist der Div.Abt.Ia durch Instruktionsführer Flak (in Verbindung mit Infanterie-Führer) bis 10.3.43 einzureichen.
4. Mit der Ausbildung der Spezialisten ist ab 15.8.43 nach Beendigung des Arbeitskdos. in Lilaste zu beginnen.  
*Verantwortlich für die Ausbildung der Spezialisten: Leg. Hauptsturmführer B e r g s* in Verbindung mit SS-Hauptsturmführer G e b h a r d t.
5. Die Spezialisten sind aus der 1.Fla.Kp. zu entnehmen.
6. Weitere Mannschaftszuweisungen werden ab 15.9.43 durch Div.Abt. IIa/b nach Anforderung Abt. Führer befohlen.
7. Unterkunft und Versorgung wie bisher, ab 15.9.43 durch Flak-Abt.
8. Div.Abt.Ib stellt das für die Aufstellung notwendige Fachpersonal nach Rücksprache mit Div.Abt.IIa/b ab 1.9.43 zur Verfügung.  
Namentliche Liste ist der Div.Abt.IIa/b bis 15.9.43 einzureichen.
9. Div.Abt.Ib veranlasst Zuführung von Waffen, Gerät und Kraftfahrzeugen nach Zuteilung durch SS-FHA.
10. K.St.N. und K.A.N. werden ohne Anforderung durch Div. Vorschriftenstelle zugewiesen.
11. Auf Anforderung veranlasst Div.Abt.Ic Zuführung von Dienstsiegel und Zuteilung der Feldpostnummer.

Für das Divisionskommando  
Der 1. Generalstabsoffizier

SS-Führungshauptamt  
Amt II Org.Abt.Ia/II  
Tgb.Nr.11/6806/43 geh.

Berlin-Wilmersdorf, den 17.9.43  
Kaiserallee 188

*Betr.: Aufstellung der SS-Flak Abt.15*

*Verteiler: Sonderverteiler*

1. Mit sofortiger Wirkung wird die Aufstellung der S-Flak-Abt.15
1. Mit sofortiger Wirkung wird die Aufstellung der SS-Flak-Abt.15 unterstellt.
2. Mit der Aufstellung wird die Lett SS-Freiw.Div. beauftragt.

*3. Gliederung:*

- |   |                             |
|---|-----------------------------|
| 1 Stb.Heer.Flakart.Abt.(mot)  | KSt und KAN 1705 v. 1.11.41 |
| 1 Stbs.Battr.(mot)Heer.Flakart.<br>Abt.(mot)  | KSt und KAN 1709 v. 1. 4.43 |
| 1 Fla.Kp.(mot SS)   | KSt und KAN 192 v. 1. 2.41  |
| 1 Fla.Kp.(9 Gesch.3,7cm Flak)<br>(mot SS)   | KSt und KAN 198 v. 1. 2.41  |
| 1 Heer.Flakbattr.8,8cm<br>(4 Gesch.) (mot Z)  | KSt und KAN 1711 v. 1. 3.42 |
| 1 le.Art.Kol.(20 t) (mot)   | KSt und KAN 511 v. 1.11.41  |
| 4. Führer, Unterführer und Mannschaften sind der Lett-SS-Freiw.<br>Div. zu entnehmen. |                             |

*5. Materielle Ausstattung:*

Soweit bereits Waffen, Gerät und Kraftfahrzeuge für die mit Verfügungs SS-FHA, Kdo.Amt d.W.-SS Org.Tgb.Nr.II/4275/43 geh. v.16.6.43 bei der Lett. SS-Freiw.Div. zur Aufstellung befohlenen Flak-Abteilung zugewiesen wurden, sind diese an die Flak-Abt- 15 zu übergeben.

Weitere Ausstattung der Flak-Abt.15 erfolgt im Rahmen der Aussattung der Lett. SS-Freiw.Div.

gez. Jüttner  
SS-Obergruppenführer  
und General der Waffen-SS

F.d.R.  
SS-Hauptsturmführer

Lett.SS-Freiw.,Div.  
La Tgb.Nr. geh.45/43/2 Mä/Sch.

Div. Stabsquartier, am 13.8.43.

Betr.: Aufstellung des Pionier-Btl.Lett.SS-Freiw.Div.

An

Infanterieführer,  
Art.Rgt.Lett.SS-Freiw.Div.,  
Pi.-Btl.Lett.SS-Freiw.Div.,

1. Mit Wirkung vom 18.8.43 wird .. das

*Pi.Btl.Lett.SS-Freiw.Div.*

aufgestellt.

Btl.Stab

3 Pi.Kpn.

1 gruppe Pi.Gr.W.

1 le.Pi.Kol

nach K.St.N. 702a vom 1. 4.43,  
und K.A.N. 702a vom 1.11.41,  
nach K.St.N. und K.A.N. 711d vom 1.4.43.  
nach K.St.N. 726 vom 1.3.43, Zeile 12—17,  
nach K.St.N. und K.A.N. 743b vom 1.4.43,

3. Mit der Führung und Aufstellung wird der Leg.Hauptsturmführer Klavinsch beauftragt.
4. Aufstellungszeit: Mit a u.
5. Div.Abt.Ib veranlasst Zuführung von Waffen und Gerät.
6. Div.Abt.Ic teilt Feldpostnummer zu und veranlasst auf Anforderung Zuführung der Dienstsiegel.
7. Die z.Zt.in Pernau an der Pi.Schule befindlichen Führer und Unterführer werden nach Beendigung des Kursus von Pernau nach Mitau in Marsch gesetzt und bilden das Stammpersonal für die aufzustellenden Einheiten.
8. Die an dem vom 23.8—18.9.43 in Pernau am 2.Pi.Lehrgang teilnehmenden Führer,Unterführer und Mannschaften werden nach Beendigung des Lehrgang dem Pi.Btl.zugeführt.
9. Die für das Btl.noch fehlenden Führer,Unterführer und Männer werden durch Div.Abt. II a/b in Verbindung mit Inf.Fhr.nach Mitau einberufen.
10. Das Art.Rgt.übergibt die für das Pi.Btl.vorgesehenen Unterkünfte in Mitau an Leg.Hstuf.Klavinsch.
11. Die Div.Vorschriftenstelle weist dem Btl. entsprechend der Verfügung des SS-FHA. K.St.N.,K.A.N. und Vorschriften zu.
12. Das PiBBtl. meldet der Div.Abt.Ia schriftlich den Vollzug der Aufstellung und reicht einen Führerstellenbesetzungs vorschlag ein. *Termin: 25.8.43.*

Für das Divisionskommando  
Der. 1. Generalstabsoffizier  
Knebel.

LETT.SS-FREIW.DIV.  
Ia Tgb.Nr.111/43/2 geh.Mä/P

Div.St.Qu., den 25.9.1943

Betr.: Aufstellung der SS-Flak-Abt.15  
Bezug: Lett.SS-Freiw.Div.Ia Tgb.Nr.18/43,v.19.7.43,Tgb.Nr.35/43 vom  
30.7.43 und SS-FHA.Tgb.Nr.II/6806/43 Geh. Amt II Org.Abt.  
Ia/II vom 17.9.43

An

Infanterieführer  
Flak-Abt.Lett.SS-Freiw.Div.,  
Instruktionsführer Psk/Flak,  
Div.Abt.Ib,

Div.Abt.IIa/b zum Verblieb, zur Kenntnisnahme Ic. III, VI, Instr.  
Fhr.

Ergänzend zu o.a. Befehlen wird befohlen:

1. Mit sofortiger Wirkung wird die Aufstellung der Flak-Abt. für die Lett.SS-Freiw.Div. vom SS-Führungshauptamt als SS-Führungstruppe befohlen, der Lett.SS-Freiw.Div. unterstellt und führt die Bezeichnung *SS-Flak-Abt.15*.
2. Mit der Führung, Aufstellung und Ausbildung wird der Leg-Hauptsturmführer Bergs beauftragt.
3. Gliederung und Ausrüstung siehe Div. Befehl v. 30.7.43. Ia Tgb.Nr.geh. 35/43, Ziff. 1 und 2.
4. *Materielle Ausstattung:*  
Soweit bereits Waffen, Gerät und Kraftfahrzeuge für die mit Verfügung SS-FHA, Kdo.Amt d.s.-SS, Org.Tgb.Nr.II/4274/43geh. v.16.6.43 bei der Lett.SS-Freiw.Div.zur Aufstellung befohlenen Flak-Abteilung zugewiesen werden, sind diese an die Flak-Abt. 15 zu übergeben.  
Weitere Aussattung der Flak-Abt.15 erfolgt im Rahmen der Ausstattung, der Lett.SS-Freiw.Division.

Lett.SS-Freiw.Div.  
Ia-Tgb.Nr.238/43 Geh.Be/Sch.

Div.St.Qu.,am 8.11.43

## GEHEIM

Betr.: Umgliederung des Lett.SS-Freiw.Rgtes 5.

An  
 Infanterieführer,  
 Lett.SS-Freiw.Inf.Rgt.5.  
 Pz.Jg.Abt.Lett.SS-Freiw.Div.,  
 Div.Abt.Ib (2 mal),  
 Div.Abt.II a/b,  
 Instruktionsführer Infanterie,  
 Instruktionsführer Pz.Jg.Flack, IG.

1. Mit sofortigen Wirkung gliedert sich das Lett.SS-Freiw.Rgt.5 wie folgt:
 

1 Stabs Inf.Rgt.	nach KStN u.KAN 101n v. 1.10.43
1 Stabskompanie	nach KStN u.KAN 130n v. 1.10.43
2 Stäbe Inf.Btl.	nach KStN u.KAN 111n v. 1.10.43
6 Schützen-Kpn.	nach KStN u.KAN 131n v. 1.10.43
2 M.G.-Kpn.	nach KStN u.KAN 151n v. 1.10.43
1 I.G.-Kp.	nach KStN u.KAN 101n v. 1.10.43
1 Teileinheit Pz.Jg.Kp.	nach KStN u.KAN 188an v. 1.10.43
4 Inf.Pz.Jg. Züge	(zu je 3 Gesch. 7,5 cm.) nach KStN u.KAN 188fn v. 1.10.43
2. Das I und II.Btl. wird auf Sollstärke aus dem III.Btl.aufgefüllt. Der Rest an Führern, Unterführern und Mannschaften steht zur Verfügung der Div.Abt.II a/b.
3. Der Div.Abt. II a/b ist bis zum 12.11.43. 10.00 Uhr
  - a. eine Stellenbesetzungsliste des Lett.SS-Freiw.Inf.Rgts 5 nach Umgliederung
  - b. eine Liste der überzähligen Führer, Unterführer und Mannschaften mit Dienstgrad, Name, Vorname, Geburtstag und bisherige Dienststellung einzureichen.
4. Die Pz.Jg.Kp. ist aus der Pz.Jg.Abt., die I.G.Komp. aus den anderen I.G.Komp. auf Sollstärke aufzufüllen.  
 SS-Hauptsturmführer G e b a r d sorgt für Anfertigung einer Stellenbesetzungsliste für die genannten Einheiten bis zum 11.11.43. an Div.Abt.II a/b.
5. I.G.-Komp. und Pz.Jg.Komp. Lett.SS-Freiw.Inf.Rgt.5 verbleiben bis zum Abrücken des Lett. SS-Frw.Inf.Rgts 5 in Libau.

Für das Divisionskommando  
 Der1. Generalstabsoffizier  
 (Unterschrift.)  
 SS-Sturmführer.

Lett.SS-Freiw.Division  
I-a Tgb. Nr.248/43/Be/Sch.

Div.St.Qu.,am 11.11.1943.

**GEHEIM**

Betr.: Aufstellung des Füsiler-Btls.Lett.SS-Frw.Div.

An  
Infanterie-Führer,  
Lett.SS-Freiw.Inf.Rgt.5  
Füsiler-Btl.Lett.SS-Freiw.Div.

1. Mit Wirkung vom 12.11.1943. wird das  
*Füsiler-Btl.Lett.SS-Freiw.Div.*  
aufgestellt.
2. *Gliederung und Ausrüstung:*

1 Stab Inf.Btl.	nach KStN und KAN 111 n v. 1.10.43
1 Schütz.Kap. (auf Fahrrad)	nach KStN und KAN 149 n v. 1.10.43
2 Schütz.Kap.	nach KStN und KAN 131 n v. 1.10.43
1 M.G.Kp.	nach KStN und KAN 151 n v. 1.10.43
3. Mit der Führung und Aufstellung wird der  
Leg.Hauptsturmführer La painis, Peteris  
beauftragt.
4. Aufstellungszeit: Windau.
5. Div.Abt.Ib nimmt das Füsiler-Btl. in die Versorgung auf und  
veranlasst in Verbindung mit Div.Abt. II a/b Zuweisung des  
Fachpersonals.
6. Div.Abt.Ic teilt Feldpostnummer zu und veranlasst Zuführung  
der Dienststiegel und Stempel.
7. Div.Abt.II a/b veranlasst Versetzung der zum Radf.Lehrgang an  
der Feld.Uffz.Schule Deba kommandierten Führer, Unterführer  
und Männer und der verbleibenden Führer, Unterführer und  
Männer des III./Lett.SS-Freiw..Rgts 5 (Geh.Befehl Ia Tgb.Nr.  
238/43 Ziff.2) zum Füsiler-Btl.
8. Füsiler-Btl. reicht bis zum 15.11.43 nach Kpn.getrennt eine  
namentliche Liste mit  
Name, Vorname,Geburtstag u.-ort,Beruf,bisherige Verwen-  
dung an die Div.Abt.II a/b ein.
9. Führerstellenbesetzungs vorschlag ist der Div.Abt.II a/b bis zum  
15.11.43. vorzulegen.
10. Div.Abt.Ia,Ib und II a/b Weisen die bisher ergangenen Befehle  
und Anordnungen zu.
11. Div.Vorschriftenstelle weist nach Anforderung Vorschriften,Kst  
und KAN zu.

Für Das Divisionskommando  
Der 1.Generalstabsoffizier  
Knebel

Lett. SS-Frw.Div.  
Ia Tgb.Nr.geh. 262/43/Be/Sch-

Div.St.Qu., am 12.11.1943

**GEHEIM**

Betr.: Umgliederung des SS-Gren.Ausb.u.Ers.Btls.15.

An

*Infanterie-Führer,*

SS-Gren.Ausb.u.Ers.Btl.15,

Div.Abt.Ib (mit Abdruck für VIa,VIb,VI<sub>s</sub> u.Pferdeerfassungs-Kdo.),

Div.Abt.IIa/b (Umlauf an Ic,III.VI -Verbleib bei IIa/b-),

Div.Vorschriftenstelle.

1. Das SS-Gren.Ausb.u.Ers.Btl.15 wird mit Wirkung vom 15.11.43 wie folgt gegliedert und ausgerüstet:
 

1 Stab Inf.Ers.u.Ausb.Btl.	nach KSt und KAN 6011a v. 1.	5.43
3 Schütz.Ausb.Kpen.	nach Kst und KAN 6031 v. 1.	1.43
1 M.G.-Ausb.Kp.	nach KSt und KAN 6025 v. 1.	1.43
1 gem.Feld-Ausb.Kp.	nach KSt und KAN 6049 v. 1.	1.43
<i>ohne:e)</i>	4.(Pak)Zug	
<i>dazu:d)</i>	3.Zug,	
e) Fahrschule aus		
Pz.Jg.Ausb.Kp.	nach KSt und KAN 6581 v. 1.10.43	
2. Mit der Durchführung dem Umgliederung und Führung wird der Leg.Hauptsturmführer Melzers beauftragt.
3. Aufstellungsort: M i a u.
4. Div.Abt.Ib veranlasst in Verbindung mit Div.Abt.IIa/b die Versetzung des benötigten Fachpersonals und fordert beim SS-FHA. Waffen und Gerät lt. o.a. KStN an.
5. Div.Abt.IIa/b veranlasst Versetzung des Stammpersonals nach den o.a. KStN.
6. Das SS-Gren.Ausb.Ers.Btl.15 reicht bis zum 20.11.43 eine Stellenbesetzungsliste (nur für Stammpersonal an Unterführern und Männern getrennt nach Kpen. mit Name, Vorname, Geburtsdatum, Geburtsort und Beruf ein).
7. Führerstellenbesetzungs vorschlag ist der Div.Abt.IIa bis zum 18.11.1943 einzureichen.
8. Div. Vorschriftenstelle weist nach Anforderung Vorschriften, Kst- und KAN zu.

Für das Divisionskommando  
Der 1. Generalstabsoffizier

15.Lett.SS-Freiw.Division.  
Ia Tgb.Nr.Geh. 269/43/Mä/Sch.

Div.St.Qu. am 20.11.1943

Betr.: Umgliederung des Art.Rgtes 15.Lett.SS-Freiw.Div.  
Buzug: Div.Bef.Ia Tgb.Nr. geh.225/43 vom 7.6.43,  
Div.Bef.Ia Tgb.Nr. geh. 37/43 vom 31.7.43.

An  
Infanterieführer,  
Art.Grt.15.Lett.SS-Freiw.Div.,  
Instruktionsführer Art.,  
Div.Abt. Ib (2 mal),  
Div.Abt.Ic,II a/b,III und VI (Verbleib II a/b),  
Div. Vorschriftenstelle.

1. Mit sofortiger Wirkung ist das Art.Rgt.15.Lett.SS-Frw.Div.wie folgt zu gliedern:

*Gliederung und Ausrustung:*

- |  |                                  |
|--|----------------------------------|
| Stab Art.Rgt. (n.A.)   | nach KStN u.KAN 401 n v. 1.10.43 |
| Stbs-Battr.Art.Rgt. (n.A.)   | nach KStN u.KAN 575 n v. 1.10.43 |
| 4 Stäbe Art.Abt. (n.A.)  | nach KStN u.KAN 403 n v. 1.10.43 |
| 3 Stabs-Battr.le.Art.Abt. (n.A.)   | nach KStN u.Kan 582 n v. 1.10.43 |
| 1 Stabs-Battr.s. Art.Abt. (n.A.)   | nach KStN u.KAN 590 n v. 1.10.43 |
| 9 Battr.le.Feldhaubitzen (n.A.)  | nach KStN u.KAN 443 n v. 1.10.43 |
| 3 Battr. s.Feldhaubitzen (n.A.)  | nach KStN u.KAN 459 n v. 1.10.43 |
| 2. Die Ziffer 2 Div.Bef. Ia Tgb.Nr. geh. 225/43 vom 7.6.43 und die Ziffer 3 Div.Bef.Ia Tgb.Nr.37/43 geh. vom 31.7.43 ist zu streichen. |                                  |
| 3. Div.Abt.Ib veranlasst entsprechend der neuen gültigen KStN und KAN die Ausstattung mit Waffen,Gerät,Fahrzeugen und Pferden.         |                                  |
| 4. Noch fehlende KStN und KAN werden ohne Anforderung durch die Div.Vorschriftenstelle zugewiesen.                                     |                                  |

Für das Divisionskommando  
Der 1. Generalstabsoffizier  
(Unterschrift).

15.Lett.SS-Freiw.Div.  
Ia Tgb.Nr.geh. 308/43/2 Mä/Sch

Div.St.Qu., am 24.11.1943

**GEHEIM**

Betr.: Aufstellung des Felfersatz-Btls. der 15. Lett.SS-Freiw.Div.  
An

Infanterie-Führer,

Lett.SS-Freiw.Inf.Rbt. 3,

Leg.Sturmbannführer Schmits,

Div.Abt.Ib (2mal, 1 mal — Umlauf in der Qu.Abt.),

Div.Abt. IIa/b (zum Umlauf bei Ic, III und VI, Verbleib IIa/b),

Div.Vorschriftenstelle,

Div. Feldpostamt.

1. Mit Wirkung vom 29.11.43 wird das  
Feldersatz-Btl. der 15. Lett SS-Freiw. Div.  
aufgestellt.
2. Gliederung und Ausrüstung:  
Stb.Felders.Btl. nach KStN u.KAN 125a v. 1.10.43,  
5 Felders.Kpn. nach KStN u.KAN 134a v. 1.10.43.
3. Mit der Aufstellung und Führung wird der  
Leg.Sturmbannführer Schmits  
beauftragt.
4. Aufstellungsort: Paplaken.  
Die von dem Lett.SS-Frw.Inf.Rgt.3 am 29.11.43 freiwerdenden  
Unterkünfte sind durch das Felders.Btl. zu übernehmen und zu  
belegen.  
Leg.Sturmbannführer Schmits hat sich mit einem Vorkommando  
zur Übernahme der Unterkünfte am 27.11.43 beim Lett.SS-Freiw.  
Inf.Rgt.3 in Paplaken zu melden.
5. Div.Abt.Ib veranlasst die Zuführung von Waffen, Gerät, Fahr-  
zeugen, Pferden und in verbindung mit Div.Abt.IIa/b die  
Zuweisung des Fachpersonals.
6. Div.Abt.IIa/b veranlasst die Versetzung aller beim Lett.SS-  
Freiw.Inf.Rgt.3 und Rgt.5 über KStN-Soll verhandenen Führer,  
Unterführer und Mannschaften zum Felders.Btl. und füllt das  
Felders.Btl. mit Führern, Unterführern und Männern aus dem  
SS-Gren.Ausb.u.Ers.Btl.15 auf.
7. Die Inmarschsetzung der unter Ziff.6 Genannten hat durch  
Div.Abt. IIa/b so zu erfolgen, dass sie am 29.11.43 beim Felders.-  
Btl. eintreffen.
8. Leg.Sturmbannführer Schmits reicht zum 1.12.43 der Div.Abt.  
Ia/Ia einen Führerstellenbesetzungs vorschlag ein.
9. Div.Abt. Ib teilt Feldpostnummern zu und Veranlasst Zuführung  
der Dienstsiegel.
10. Div.Vorschriftenstelle weist entsprechend der Bestimmungen des  
SS-Führungshauptamtes KStN, KAN und Vorschriften ohne  
Anforderung zu.
11. Die erfolgte Aufstellung ist der Div.Abt.Ia bis zum 3.12.43 zu  
melden.
12. Die für das Felders.Btl. vorgesehene Unterkunft Grünhof steht  
dem SS-Gren. usb.u.Ers.Btl.15 ab sofort zur Verfügung.

Für das Divisionskommando  
Der 1. Generalstabsoffizier

15.(lett.)SS-Freiw.Division

Div.St.Qu., den 25.11.1943

AUSWEIS

Leg.Standartenführer Silgailis, geb. 13.11.1895, ist Inf.Führer der 15.(lett.)SS-Freiw. Division und daher zum Führen der verkleinerten Kommandoflagge am Kfz. berechtigt. Er steht ihm freie Durchfahrt nach OKH.GenStH (Ausb.Abt/Ia) Nr. 2600 zu.

Für das Divisionskommando  
Der 1. Generalstabsoffizier  
(Unterschrift)  
SS-Sturmbannführer

Dienstsiegel  
Dienststelle Feldpost  
nummer 34400

15.11.1943

15.lett.SS-Freiw.Division  
Kommandeur

Div.St.Qu., den 9.12.43

Betr.: Aufstellung der III. Btle. der SS-Freiw.Gren.Rgter.32, 33 und 34.

An  
*Verteiler*

1. Es werden in Paplaken aufgestellt:
  - a. SS-Freiw.Feldersatz-Btl. 15,
  - b. III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.32,  
III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.33,  
III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.34.
2. Das SS-Freiw.Feldersatz-Btl.15 wird aufgefüllt durch einen Rekrutenschub von 500 Mann. Danach wird es der Division im Bahntransport nachgeführt.  
Kdr. SS-Freiw.Feldersatz-Btl.15 erhält Befehl von Div.Abt.Ib über Verladung des Feldersatz-Btls. zur Front. Mit der Führung des SS-Freiw.Feldersatz-Btls.15 nach Aufstellung durch Leg.-Sturmbannführer Smits wird beauftragt der Leg.Obersturmbannführer Skudrulis der den Transport des Feldersatz-Btls. zur Front als Transportoffizier begleitet.  
Leg.Sturmbannführer Smits verbleibt im Standort Paplaken und stellt dort die III.Btle. der SS-Freiw.Rgter. 32, 33 und 34 auf.
3. Div.Abt.Ib veranlast mit Div.Abt.IVa die Ausstattung der Unterkünfte Paplaken mit Licht und Wasser und die personale Ausstattung mit Verwaltungspersonal. Gelingt die Wasserversorgung für Waldlager nicht zeitgerecht, werden die 3 Btle. hintereinander aufgestellt in der Unterkunft, die das Feldersatz-Btl. räumt, sodass das III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt. 33 erst dann aufgestellt wird, wenn das III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.3 die Unterkunft geräumt hat und zur Front abtransportiert ist und das III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.34 erst dann, wenn das III. Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.33 aufgestellt ist und zur Front abtransportiert ist.
4. Um Bekleidungstransporte zu ersparen, wird in der Abrene-Kaserne ein Einkleidungsdurchgangslager aufgestellt.  
Führung Leg.Hauptsturmführer Blaumanis als Kasernenkommandant und Leg.Obersturmführer Silis als Adjutant, beide Stab Infanterie-Führer.  
Div.Abt.IV. veranlasst die Ausstattung dieses Einkleidungsdurchgangslagers mit Verwaltungs- und Funktionspersonal so, dass jeweils alle 2–3 Tage 200 Mann dort eingekleidet werden können, um dann nach Paplaken in Marsch gesetzt werden zu können. Regelung der Transporte der Rekrutenschübe Abrene-Kaserne durch Div.Abt.Ib (TO).
5. Div.Abt.IVa stattet die 3 III.Btle. mit Verwaltungspersonal aus und stellt zu Leg.Sturmbannführer Smits einen Führer im Verwaltungsdienst mit Hilfsorganen ab mit den Befugnissen eines Leiters der Abt.IVa eines Rgts.
6. Div.Abt.Ib veranlasst die Bewaffnung der III.Btle.
  - a. durch überzahlige und bereits zur Abgabe an Berlin gemeldete deutsche Waffen der Division: Zuführung nach Paplaken,

- b. durch noch greifbare Beuteübungswaffen.
- Div.Abt.Ib veranlasst bei XLLII.A.K. die Zuführung der nach fehlenden Waffen so, dass die Btle. mit Eintreffen an der Front über diese Bewaffnung verfügen können.
7. Div.Abt.IVa veranlasst Einkleidung und Ausrüstung der III. Btle. teils über Einkleidungsdurchgangslager Abrene-Kaserne, teils durch Aufstellungskommando der III.Btle., Kdr. Leg.-Sturmbannführer Smits.
  8. Es ist beabsichtigt die III.Btle. der Division entweder geschlossen oder ein Btl. nach dem anderen der Division nachzuführen. Die III.Btle. zählen vorläufig bis zur abgeschlossenen Feldausbildung einheitsmäßig zum SS-Freiw.Feldersatz-Btl.15, sodass das Feldersatz-Btl. sich aus folgenden Stärken zusammensetzt:
    - a. Das eigentliche Feldersatz-Btl. Stärke ca. 800 Mann,
    - b. 3 III. Btle. zu ca. 700 Mann, insgesamt ca. 2100 Mann. Danach Gesamtstärke des gesamten Feldersatz-Btls. Ca. 2900 Mann.
  9. Generalinspektion der Lett.SS-Freiw.Legion wird gebeten, laut Anforderung, die der Kommandeur des SS-Freiw.Feldersatz-Btl.15, Leg.Sturmbannführer Smits, an das Ers.Kdo.Ostland d.W.H. zu richten hat, möglichst der Eintreffen der Rekruten, die Ausstattung der III.Btle. mit Offizieren, Unteroffizieren, San.-Personal und Funktionspersonal in die Wege zu leiten.
  10. V.S.-Stelle weist Leg-Sturmbannführer Smits die zur Aufstellung benötigten K.St.N. und K.A.N. zu.
  11. Rekrutierungsanforderung der Division an Ersatz-Kommando Ostland der Waffen-SS ergeht noch.
  12. Reichsführer-SS hat am 8.12.43 verfügt, dass mit Aufstellung der III.Btle. begonnen wird wenn 2.lett.SS-Freiw.Brigade gemeldet hat, dass ihr Personalsoll zur Umgliederung in eine Division neuer Art im Allgemeinen erfällt ist.

Der Divisions-Kommandeur:  
Im Entwurf gez. Graf v. Pückler  
SS-Brigadeführer und  
Generalmajor der Waffen-SS

F.d.R.

SS-Obersturmführer  
und Adjutant

Verteiler:

Stab Inf.Führer z.Hd. Leg.Hstuf. Augstkalns  
SS-Freiw.Feldersatz-Btl. 15, z. Hd. Leg.Stubaf. Smits

Div.Abt.Ib mit Durchschlag für:  
Div.Abt.IVA  
Div.AbtIVb  
Div.Abt.Ia.-Mun.

nachrichtlich an: SS-Führungshauptamt

Höh.-SS und Polizeiführer Ostland  
Generalinspekteur der Lett.SS-Freiw.Legion  
Ers.Kdo.Ostland der Waffen-SS

SS-Führunghauptamt  
Amt II Org.Abt.Ia/II  
Tgb.Nr.II/10782/43 geh.

Berlin-Wilmersdorf, den 21.12.1943  
Kaiserallee 188

## GEHEIM

*Betr.:* Aufstellung der Ausb.u.Ers.Brigade für die Lett.SS-Freiw.

Div.und Lett.SS-Freiw.Brigade

*Bezug:* SS-FHA,Amt II,Org.Abt.Ia/II,Tgb.Nr.II/7324/43 geh.v.1.10.43

*Verteiler:* Sonderverteiler

1. Für die Lett.SS-Freiw.und die Lett.SS-Freiw.Brigade wird in Mitau mit sofortiger Wirkung die Aufstellung einer SS-Gren.-Ausb.u.Ers.Brigade befohlen.
  - a. Das mit Bezugsverfügung zur Aufstellung befohlene SS-Gren.Ausb.u.Ers.Batl.15,Mitau, ist bei der Aufstellung der SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brigade zu verwenden.
  - b. Die SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brigade erhält die Bezeichnung:  
SS-Grenadier Ausbildungs- und Ersatz-Brigade 15  
SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brig.15
  - c. Verantwortlich für die Aufstellung ist der Kdr.der  
SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brig. 15.
  - d. Zum Kdr.der SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brig.15 wird  
SS-Obersturmbannführer Garthe  
ernannt.
  - e. Postanschrift:  
SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brig.15  
Mitau (Lettland)  
SS-Kaserne, Adolf-Hitler Str.20
2. *Gliederung und Ausrüstung:*

1 Stb.Inf.Ers.u.Ausb.Rgts.	KStN u.KAN 6005a v. 1. 1.43
dazu: aus	
Stb.Inf.Ers.u.Ausb.Btls.	
b. Gr.Verwaltung	KStN u.KAN 6011a v. 1. 5.43
1 Fahr.Ausb.Schwd.	KStN u.KAN 6621 v. 1.10.42
1 Kraftf.Ausb.Kp.	KStN u.KAN 6631 v. 1.10.42
1 Stb.Inf.Ausb.Btls.	KStN u.KAN 6011 v. 1. 1.43
6 Schütz.Ausb.Kp.	KStN u.KAN 6021 v. 1. 1.43
dazu: e) le.Gr.W.Trupp	
dazu: 1 Gr.s.Gr.W.aus 6025	
1 M.G.Ausb.Kp.	KStN u.KAN 6025 v. 1. 1.43
1 Stb.Ers.Btls.	KStN 5079 v. 1. 9.42
2 Gru.Führ.Gen. Kp.	KStN 5080 v. 1. 5.43
2 Gru.Führ.Stammkp.	KStN 5080 v. 1. 5.43
1 le.Ausb.Bttr.	KSt u.KAN 6225 v. 1.10.42
ohne: d) 3.Zg.	
dazu: b) 1.Zg.schw.Ausb.-	
Battr.aus	
KSt u.KAN 6231 v. 1.10.42	
1 Heer.Flak-Ausb.Battr.	
8,8cm	KSt u.KAN 6238 v. 1.10.42
ohne: d) 2.Gesch.Zg.	
dazu: als 2.Zg.aus Heer.Flak-	
Ausb.	
Battr. 2 cm	

- b) 1.Gesch.Zg. KSt u.KAN 6239 v. 1.10.42  
     als 3.Zg.aus 3,7 cm  
     Fla.Ausb.Kp.  
     (mot) c) 1.Zg. KSt u.KAN 6032 v. 1. 7.43  
 1 J.G.Ausb.Kp. KSt u.KAN 6041 v. 1. 1.43  
 1 schw.Jnf.Panz.Jäg.Ausb.Kp. KSt u.KAN 6046 v. 1. 4.43  
     (mot)  
 1.u.2.Zg. wie d) 3.Zg. Kst u.KAN 6012 v. 1. 1.43  
 1 Inf.Nachr.Ausb.Kp. KSt u.KAN 6321 v. 1.10.42  
 1 Pi.Ausb.Kp.  
 3. Für den Stab Inf.Ers.u.Ausb.Rgts. werden zur KStN zusätzlich folgende Planstellen genehmigt:  
 1 Stbs.Offz. Inf. Stellengruppe K/B  
 1 Stbs.Offz.Art. Stellengruppe K/B  
 1 Stbs.Offz.Nachr. Stellengruppe K/B  
 7 Dolmetscher Stellengruppe 1/Z, 6/O  
 3 Schreiber Stellengruppe G  
     (je 1 Stbs.Offz.Ing., Art., Nachr.)  
 Für den Stb.Ers.Btls. werden zusätzlich zur KStN folgende Planstellen genehmigt:  
 3 Dolmetscher Stellengruppe O/Z  
 4. Für die Kraftf.Ausb.Kp. sind an Fahrzeugen vorgesehen:  
     Schulfahrzeuge für  
     1.Zug: 12 Lkw.  
     2.Zug: 6 RSO  
     3.Zug: 3 Zgkw.  
     4.Zug: wie vorgesehen.  
 5. Personelle Bestimmungen:  
 Der Stab Inf.Ers.u.Ausb.Rgts. und der Stab Ers.Btls. sind mit deutschem Personal zu besetzen.  
 Führer, Unterführer und Mannschaften werden durch SS-FHA, Amt V/IIa bzw. Org. Abt.IE zugewiesen.  
 Führer der Sanitäts-bzw.Verwaltungsdienste stellen SS-FHA, Amtsgr.D bzw. Pers.Amt des SS-W.V.Hauptamtes.  
 Alle übrigen Führer- und Mannschaftsstellen sind durch lett.-Personal zu besetzen.  
 6. Je 1 Stammkp.und 1 Genes.Kp.sind für die Lett.SS-Freiw.Div. bzw.die Lett.SS-Freiw.Brig. zuständig. Wiedergenesene sind grundsätzlich ihrer alten Einheit zuzuführen.  
 7. Materielle Bestimmungen:  
 a. Für die gemischte le.Ausb.Battr.werden 4 le.FH 18 und 1 s.FH 18 zugewiesen. Für die Flak-Ausb.Battr. werden 1 8,8 cm, 3 3,7 cm und 3 2 cm Flakgeschütze zugewiesen. Alle übrigen Waffen, Geräte und Pferde sind durch den Kdr. der SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brigade 15 nach Bedarf im Rahmen der befohlenen Gliederung einheitsweise beim SS-FHA,Amt II, Org.Abt.Ib bzw.Amt VI, anzufordern.  
 b. KSt u.Kan werden ohne Anforderung durch SS-FHA,Amt II, Org.Abt.Ia/II, zugewiesen.  
 c. Vorschriften werden durch SS-Führungshauptamt, Vorschriften- und Lehrmittelabteilung, zugewiesen.  
 8. Erfolgte Aufstellung, auch Teilaufstellungen, sind durch den Kdr. der SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brig.15 dem SS-FHA, Amt II, Org.Abt.Ia zu melden.

gez. Jüttner

F.d.R  
 SS-Hauptsturmführer

Entwurf 1944.9.jan.

An den  
Höheren SS- und Polizeiführer  
Ostland

*Nachrichtlich:* An den Kommandeur der SS-Gren.Ausb.u.Ers.-Brigade 15.

Der Kommandeur der SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brigade 15 orientierte mich über den Aufbau der Brigade, wie in Anlage 1 Schematisch dargestellt ist.

Zum Etat und der Einrichtung der Brigade als auch zu den vorgesehenen Ämtern habe ich folgende Einsprüche:

1. Bei der Brigade ist keine Kriegsschule, Reserve-Lehrgänge zur Vorbereitung von Führern und Unterführern vorgesehen. Diese sind unbedingt erforderlich, da sowohl der Brigade, als auch dem Korps dieser Nachwuchs fehlt und fehlt. Die zu erreichenden ehem. Reste der lettischen Armee sind als erschöpft zu betrachten.

Falls die Division und das Korps selbst für den Nachwuchs ihrer Unterführer sorgen wollen, so benötigt doch die Brigade selbst, wenigstens zur Deckung ihres eigenen Bedarfes, die Ausbildung von Unterführern.

Was die Vorbereitung von Führern anbetrifft, so ist es erforderlich diese für die gesamten Einheiten der lettischen Waffen-SS, noch besser sogar für die gesamte lett. Legion zu zentralisieren, d.h. auch für die geschlossenen Pol.-Einheiten. Da für die geschlossenen Pol.-Einheiten bereits ein Offiziers- bzw. Zugführerlehrgang besteht, so gäbe die Vereinigung eine Ersparnis an Personal und Lehrmitteln.

2. Bei der Brigade ist ein Bewährungs-Btl. vorzusehen. Dieses ist erforderlich, um die für kleinere Vergehen Bestrafen für den Frontdienst zu erziehen. Die bisherigen Erfahrungen zeigen, dass die Verbüßung von kleineren Strafen in Haftanstalten und Konzentrationslagern keine Erfolge zeigen, sondern die Menschen noch weiter verderben.

3. Der Etat der Brigade ist durch eine Sanitätskomp. zu erweitern, um den Nachschub von Sani-Personal vorzubereiten.

4. Der Aufbau der Brigade selbst, indem 10 Einheiten direkt dem Brigade-Kommandeur unterstellt werden, ist nicht sachgemäß. Darum müssen artverwandte Einheiten zu Rgt. oder Btl. zusammengeschlossen werden. Auf diese Art müsste das Ausb.Btl., welches jetzt bereits aus 7 Komp. besteht, durch Zufügung des Bewährungs-Btl. zum Ausb. ausgebaut werden.

Auf dieselbe Art müsste unter einem Führer — Artillerist — die IG Komp. die Feldbatterie, Pak-Komp. und die Flak-Komp. zu einer Abteilung vereinigt werden, dazu käme noch die Reiter-Eskadron.

Falls dieselbe Eskadron zum Pferdedepot erweitert werden soll, so wäre sie als gesonderte Einheit zu betrachten.

Die Pionier-, Nachrichten- und Kraftfahrer-Ausb.Komp. müssen ebenfalls zu einer techn. Abt. unter einem gemeinsamen Führer zusammengeschlossen werden.

Daher müsste der Aufbau der Brigade, wie in Anlage 2 schematisiert ist, erfolgen.

5. Auf Grund der Vereinbarungen, die bei der Gründung der Legion festgelegt wurden, sollen alle Führer bis einschliesslich zum Rgt.Kom. Letten sein. Der Kommandeur des Ausb.Btl. im gegenwärtigen Stabe der Brigade ist nicht Lette. Im Prinzip kann ich damit nicht einverstanden sein, weil der grösste Teil der Soldaten des Btl., wegen Sprachschwierigkeiten, sich nicht persönlich mit ihrem Btl.Komp. verständigen können. Einem Einwande, dass kein geeigneter lettischer Führer zur Verfügung steht, kann ich nicht zustimmen, da ältere lettische Offiziere genügend vorhanden sind.
6. Die jetzige Brigade ist praktisch ein Rgt., welches aus vielen einzelnen Einheiten besteht, und der Brig.Kom. hat auch nur die Rechte eines Rgt.Kom. Dem Brig.Kom. einer einzelnen Brigade müssen die Rechte eines Div.Kom. eingeräumt werden, und den zur Brigade Disziplinargewalt eines Rgt.Kom., die sie z.Zt. nicht haben.

Bitte daher Ihre Zustimmung und weitere Veranlassung zur Umordnung des Aufbaues der Brigade unter Berücksichtigung meiner Vorschläge.

Anlage: Aufbauschemas der Brigade.

GENERALINSPEKTEUR  
DER LETT.SS-FREIW.LEGION

Januar 1944  
Nr. 876  
M/R

An den  
Höheren SS- und Polizeiführer Ostland  
Riga

Durchschriftlich: an das Generalkommando des VI SS-Freiw.  
Armee-Korps  
an die Ausb. und Ers. Brigade 15.

Im Zuge der Einberufungen der Jahrgänge 1915-24 werden auch Bürger russischer Nationalität einberufen. Die Führung der lett.-SS-Frw.Brigade hat nich wiederholt bereits gegen die Zuweisung von Russen zu ihren lett.Einheiten ausgesprochen. In den letzten Tagen hat die Brigade zum Ersatzbtl. nach Mitau 200 Neueinberufene russ.Nationalität zurückgesandt und deren Annahme verweigert. Dadurch entstehen Schwierigkeiten bei der Versetzung Einberufener russ.Volkstumszugehörigkeit. Andereseits haben die Legionäre russ.Volkstumszugehörigkeit den Wunsch geäussert in Einheiten mit russ.Kommandosprache zu dienen, da viele von ihnen der lett.Sprache nicht mächtig sind. Dieser Wunsch wird auch vom Bevollmächtigten für russ.Angelegenheiten beim Generalkommissar unterstützt, der die Bitte ausgesprochen hat, bei der lett.SS-Frw.-Legion als zweckdienlich.

Da eine genügende Anzahl von Führern und Unterführern, die russ.Sprache beherrschen vorhanden ist, sind von dieser Seite keine Schwierigkeiten zu befürchten.

Erbitte daher Ihre Veranlassung und Anordnung, dass bereits jetzt bei der Ausb.u.Ers.Brig.15. in Mitau russ. Kompanien gebildet werden, die dann nach Bedarf an die lett.SS-Frw.Division oder Brigade angegliedert werden könnten, oder als gesonderte Einheit an das Korps.

Generalleutnant der Waffen-SS  
und SS-Gruppenführer  
Der Höhere SS- und Polizeiführer  
O s t l a n d  
Sonderstab Grenzschutz

Nr 24

Riga, den 5. Februar 1944

An den  
Generalinspekteur der lett.SS-Freiwilligen Legion  
SS-Gruppenführer u. Generalleutnant d.Waffen-SS Bangerskis  
*Riga*

Bezug: Dort. Schreiben v. 4.2.44 Nr. 1772

1. Bei den von Ihnen erwähnten 300 Rekruten der 19.lett.SS-Freiw. Division handelte es sich um einen Transport von Luga in den Raum von Walk. Für einen solchen Transport muss 1 Offizier als Transportführer als völlig ausreichend angesehen werden.
2. Sofort nach seiner behelfsmässigen Unterbringung im Raume Walk erhielt mein Stab hiervom Kenntnis und veranlasste die unverzügliche Weiterleitung dieses Transportes nach Riga zur Auffüllung des 1. Ausbildungs-Regt. Zur Unterstützung des Ostuf. Reiners waren bereits am 3.2. 1 Führer und 1 Oberscharführer nach Stackeln in Marsch gesetzt worden.
3. Ich halte es nicht für angebracht, dass Offiziere, die von mir mit irgendwelchen Aufträgen versehen werden, bei auftauchenden Schwierigkeiten Ihnen hierüber sofort Meldung erstatten, um so gewissermassen Ihr Eingreifen herbeizuführen. Sie können versichert sein, dass von seiten meiner Dienststelle ohnehin alles getan wird, um Schwierigkeiten zu beseitigen. Insbesonders ist die Fürsorge für die Truppe stets im deutschen Heer die vornehmste Aufgabe der Führung gewesen und es wird auch fernerhin unter Berücksichtigung der gebotenen Kriegserfordernisse hierin alles getan werden, was möglich ist.

SS-Obergruppenführer  
und General der Polizei

Der Höhere SS- und Polizeiführer Ostland Riga, den 6. Februar 1944  
 Sonderstab Grenzschutz  
 Abt.Ia - Nr. 50/44 geh.

## GEHEIM

Betr.: Aufstellung von 6 Grenzschutz-Regimentern.  
 Bezug: Höh.SS- u.Pol.Führer Ostl., Sonderstab Grenzschutz — 2/44  
 g. Kdr v. 31.1.44

1. Aus den ab 10.2.44 laufenden Einberufungen der Jahrgänge 1906-14 werden 6 Grenzschutz-Rgt. aufgestellt.
2. Bezeichnung der Regimenter:  
 1., 2., 3., 4., 5., 6. lett. -Grenzschutz-Regiment.
3. Gliederung der Regimenter:  
 1 Rgt.-Stab nach K.St.N. der Gren.Rgt.  
 3 Schützen-Btl.  
     3 Btl.-Stäbe nach K.St.N. der Gren.Btl.  
 12 Schützen-Kp. nach K.St.N. der Gren.Kp.  
 1 Bau-Btl.  
     1 Btl.Stab nach K.St.N. der Gren.Btl (nur Personal)  
     4 Bau-Kp. nach K.St.N der Gren.Kp. (nur Personal)
- Zuweisung an K.St.N. erfolgt nach Eingang.
4. Standorte:  
 a. 1.,2.,3.,6.Rgt. Raum Riga  
 b.       4.Rgt. Raum Tuckum  
 c.       5.Rgt. Raum Goldingen
5. Es veranlassen bis 10.2.:
  - a. Abt. Ib: Anforderung und Zuführung von Waffen, Munition und Gerät in Verbindung mit O.Qu.Nord, SS-F.H.A. und BdO.
  - b. Abt. Ic: Betreuung der Rgt. mit Zeitungen und Zeitschriften, sowie Bereitstellung von Ausbildungsvorschriften;
  - c. Abt. IIa/b: Sicherstellung der personellen und für sorgemässigen Erfassung, Stellenbesetzungs vorschläge an Abt. Ia nach Rücksprache mit der Generalinspektion der lett.SS-Frei. Legion;
  - d. SS- und Pol.Gericht XVI: das Einsetzen von Gerichtsführern im unmittelbaren Einvernehmen mit der Abt. IIa;
  - e. Abt. IVa: Bereitstellung der Unterbringung, Verpflegung, Bekleidung und Ausrüstung, das Einrichten der Btl.-Verwaltungen, sowie die Vorbereitungen zur Verpflegung und Einkleidung;
  - f. Abt. IVb: die Sicherstellung der ärztlichen Betreuung;
  - g. Abt. V (IX Höh.SS- u.Pol.Führer): Zur Verfügungstellung des Transportraumes zum Anfahren von Bekleidung, Ausrüstung, Verpflegung und Unterkunftsgerät, Bereitstellung von Kommandeur-, Melde- und Versorgungsfahrzeugen sowie Betriebsstoff.

Verteiler im Entwurf.

Im Entwurf gezeichnet:  
 J e c k e l n  
 SS-Obergruppenführer  
 und General der Polizei

F.d.R  
 Der Chef des Stabes  
 SS-Standartenführer.

Nr 26

Der Befehlshaber der Waffen-SS  
„Ostland“

Riga, den 28.4.44.

Betr.: Bewaffnung, Ausrüstung der lett. SS-Freiw. Verbände.  
Bezug: Dort. Schreiben Nr. 55/44 R/R vom. 24.4.44 u. 62/44 geh.  
M/C vom 25.4.1944.

An den Generalinspekteur  
der lett. SS-Freiw.- Legion.

Die Sorgen und Wünsche der lett. SS-Freiw.-Verbände sind mir in jeder Beziehung bekannt. Es wird daher, ohne dass einer besonderen Anregung bedarf, von mir auch alles getan, um diese Verbände in den Besitz der erforderlichen Waffen zu bringen. Die Kriegsverhältnisse auf allen Gebieten bedingen jedoch eine gewisse Zeitspanne zwischen der Anforderung und der Zuweisung. Unter diesen Gesichtspunkten ist ein zusätzlicher Schriftwechsel unnötig und wirkt sogar verzögernd, da er eine Mehrbelastung für die bearbeitende Dienststelle bedeutet. —

Die Vervollständigung der Bewaffnung des SS-Ausbildungs-Regt.3 in Paplaken erfolgt auf dem Heeres-Nachsuebege der 15.lett.-SS-Freiw.Division.

K r ü g e r.

Nr 27

2.lett.SS-Freiw.Brigade  
Aufstellungsstab Riga  
Tgb.-Nr. 2/44 geh.

Riga, den 14.1.1944

GEHEIM

Betr.: Auffüllung der 2.lett.SS-Freiw.Brigade  
zur 19.lett.SS-Freiw.Division

Bezug: Aufstellungsbefehl SS-FHA., Amt II Org.,  
Abt.Ia/II Tgb.-Nr.40/44 geh.Kdos.

1. Gemäss o.a. Bezug ist die 2.lett.SS-Freiw.Brigade sofort als 19.lett.SS-Freiw.Division aufzustellen.
2. Hierzu benötigt die Brigade bis zum 1.2.1944 weitere 2 000 Rekruten als Auffüllungsersatz.
3. Es wird um Einberufung von 2 000 und an den für Dezember 1943 zugesagten 3 000 noch Fehlenden 700 Rekruten bis 1.2.1944 gebeten.

2.lett.SS-Freiw.Brigade  
Aufstellungsstab Riga  
SS-Hauptsturmführer

An das  
Ersatz-Kommando "Ostland" der Waffen-SS  
Riga

nachrichtlich:

Gen.-Inspektion der lett.SS-Freiw.Legion, Riga  
SS-Ers.und Ausb.-Brigade 15, Mita u

Der Höhere SS- und Polizeiführer  
für das Ostland

Anlage No.4.

A b s c h r i f t .

Riga, den 14. Februar 1944  
Jakobsstr. 11, Tel. 3510

Betr.: Errichtung der SS-Ersatzinspektion Ostland.  
Bezug.: Verfügung vom 31.1.1944

1. Die SS-Ersatzinspektion Ostland leitet das gesamte Wehrersatzwesen für die Waffen-SS, Polizei, den Grenschutz, die Luftwaffe, die Marine und das Heer.

Sie ist verantwortlich für:

- a. Die Organisation des gesamten Wehrersatzwesens und der SS-Wehrbezirkseinteilung,
- b. die Erfassung, Musterung und Einberufung der ausgehobenen und noch zur Aushebung kommenden Jahrgänge sowie für die Durchführung der evtl. Nachmusterungen,
- c. die ordnungsgemäße Durchführung der Uk-Stellung,
- d. die Wehrüberwachung der einberufenen und zurückgestellten Dienstpflchtigen.

2. Das SS-Ersatzkommando Ostland mit den Nebenstellen Riga und Reval wird mit sofortiger Wirkung aufgelöst.

An seine Stelle befehle ich für den lettischen Raum:

- a. die Errichtung des SS-Ersatzkommandos Lettland, Standort Riga,
- b. den Aufbau von 7 SS-Wehrbezirkskommandos, und zwar in Riga (je 1 für Riga-Stadt und Riga-Land), Libau, Mitau, Wolmar, Dünaburg und Rositten;  
und für den estnischen Raum:
- c. die Errichtung des SS-Ersatzkommandos Estland, Standort Reval,
- d. den Aufbau von 11 SS-Wehrbezirkskommandos, und zwar in Reval, Hapsal, Arensburg, Pernau, Fellin, Dorpat, Werro, Weissenstein, Petschaur, Walk und Wesenberg.

Die beiden zur Errichtung kommenden SS-Ersatzkommandos Lettland und Estland sind reine Führungsstäbe und haben Weisungsrecht an die SS-Wehrbezirkskommandos.

Wehrbezirkseinteilung hat nach Anlage 1 zu erfolgen.

Zum Kommandeur des SS-Ersatzkommandos Lettland ernenne ich den Generalinspekteur der lett. SS-Freiw. Legion und als Kommandeur des SS-Ersatzkommandos Estland den Generalinspekteur der Estn. SS-Freiw. Legion.

3. Die Leiter der SS-Wehrbezirkskommandos sind durch die Kommandeure der SS-Ersatzkommandos im Einvernehmen mit der SS-Ersatzinspektion zu bestimmen.
4. Stellenbesetzung der SS-Ersatzkommandos und der SS-Wehrbezirkskommandos hat nach den durch die SS-Ersatzinspektion aufgestellten Gliederungsplänen und Stärkenachweisungen mit lettischen bzw. estnischen Führern, Unterführern und Männern zu erfolgen.
5. Die SS-Ersatzinspektion stellt zwecks Beschleunigung der Aufbauarbeit an die zu errichtenden SS-Ersatzkommandos und SS-

- Wehrbezirkskommandos sofort je einen deutschen Führer bzw. Unterführer ab.
6. Zur Durchführung des gesamten Wehrsatzwesens bedient sich die SS-Ersatzinspektion der Unter Ziff. 2) genannten lettischen und estnischen Einrichtungen; sie erlässt die entsprechenden Richtlinien und gibt die erforderlichen Weisungen.
  7. Als meinen Vertreter und verantwortlichen Führer setzte ich in meiner Eigenschaft als Kommandeur der SS-Ersatzinspektion einen Chef des Stabes ein.

Gez. J e c k e l n.  
SS-Obergruppenführer und  
General der Polizei

*Verteiler:*

Reichskommissar für das Ostland  
Wehrmachtbefehlshaber Ostland  
Chef des SS-Hauptamtes  
Befehlshaber d.Ordnungspolizei, Riga  
Befehlshaber d.Sicherheitspolizei u.d.SD, Riga  
SS- und Polizeiführer Estland, Reval  
SS- und Polizeiführer Lettlands, Riga  
SS- und Polizeiführer Litauen, Kauen  
Stab H.SS-u.P.F. Ostland und Russland-Nord  
Ersatzkommando Ostland d.Waffen-SS, Riga  
VI. lett. SS-Freiw. Korps  
15. lett. SS-Freiw. Division  
19. lett. SS-Freiw. Division  
Lett.Ausb.u.Ers.Brigade 15  
SS-Wirtschafter

Nachschubkommandantur d. Waffen-SS und Polizei  
Kommandierender General d. Sicherungstruppen  
u. Befehlshaber im Heeresgebiet Nord  
Gen.Insp.d.Lett. SS-Freiw. Legion

Gen.Insp.d.Estn. SS-Freiw. Legion

*Nachrichtlich:*

Heeresgruppe Nord

F.d.R.d.A.

(Unterschrift)

Waffen-. Sturmbannführer

Nr 29

19.lett.SS-Freiw.Division  
Aufstellungsstab  
Tgb.Nr. 13/44 geh.

Riga, den 17. März 1944

**GEHEIM**

*Betr.:* Umgliederung der Art.Ausbildung-Abt. in ein Art.Ausbildungs-Rgt.

*Bezug:* Kdr. 2.lett.SS-Freiwilligen-Brigade v. 13.3.44

1. Die Art.Ausbildungs-Abt. ist umgehend zum Art.Ausbildungs-Rgt. aufzufüllen.

2. *Gliederung:* 1 Art.Rgt.-Stab

2 leichte Art.Abteilungen

1 schwere Art.Abteilung

K.St.N wurden bereits zugewiesen.

3. Mit der Führung, Aufstellung und Ausbildung wird Leg.Ostubaf. Jurko beauftragt.

4. Die Auffüllung hat aus, soweit vorhanden, für die Artillerie geeigneten Angehörigen des 2.Ausbildungs-Rgt. zu erfolgen.

5. 2.Ausbildungs-Rgt. gibt mit den Mannschaften die entsprechenden Unterkünfte an das Art.Ausbildungs-Rgt. ab.

6. Zur Unterstützung der personalen Auffüllung des Art.-Rgt. wird der SS-Ostuf. Herr nach Wainoden in Marsch gesetzt.

7. Das Rgt. hat umgehend nach der Auffüllung dem Aufstellungsstab einzureichen:

a. Offz.-Stellenbesetzung. Offz.-Stellvertreter und Unterführer, die in Offz.-Stellen eingesetzt sind, sind mitzumelden.

b. Das noch vorhandene Fehl an Führern, Unterführern und Mannschaften unterschieden nach Funktion.

8. Waffen und Gerät für das Art.Ausbildungs-Rgt. sind in der Zuführung aus dem H.Z.A. Königsberg.

Das Eintreffen ist an den Aufstellungsstab zu melden.

*Verteiler im Entwurf.*

Gen.Insp.d.lett.SS-Freiw.Leg.

mit der Bitte um Kenntnisnahme!

SS-Hauptsturmführer und Leiter  
des Aufstellungsstabes.

Nr 30

Der Höhere SS- u. Polizeiführer  
für das Ostland  
und Russland-Nord  
H./Gy.

Riga, den 28. März 1944  
Jakobstr. 11

*Betr.:* Befehlshaber der Waffen-SS Ostland.

1. Auf Befehl des Reichsführers-SS ist die Dienststelle des Befehlshabers der Waffen-SS Ostland errichtet worden.

Sie untersteht dem Höheren SS- und Polizeiführer für das Ostland und Russland-Nord und dem SS-Führungshauptamt.

2. Zum Befehlshaber der Waffen-SS Ostland wurde SS-Gruppenführer und Generalleutnant der Waffen-SS Krüger ernannt.

3. Die Dienststelle des Befehlshabers der Waffen-SS Ostland befindet sich in Riga, Pleskauer-Str. 33, Fernruf Sammel-Nr.: 33 608, 32 833, 33 269, 33 427.

SS-Obergruppenführer  
und General der Polizei

## PIRMO TRĪS GRĀMATU PAPILDINĀJUMI UN LABOJUMI

*Piezīmes un mazas korrektūras pie II grāmatas „Latviešu kaņavīrs Otrā pasaules kāja laikā”.*

*Pie 278. Dobeles bataljons (253. lpp.):*

Šī bataljona oficiālais nosaukums bija 278. F bataljons (ar burtu F — frontes).

*Attiecībā uz Rīgas brīvprātīgo policijas pulku*

Oficiālais pulka nosaukums kā latviešu, tā attiecīgi vācu valodā, bija un palika LATVIEŠU RĪGAS BRĪVPRĀTĪGO POLICIJAS PULKΣ. Viņš nekad nebija apzīmēts ar kādu skaitli; skaitlis nebija arī uz pulkam, neilgi pirms pulka pārformēšanas, par kauju nopelnīem piešķirtās rokas lentas. Grāmatas tekstā, vietu vietām, lietotie apzīmējumi gan Rīgas pol. pulks, gan 1. Rīgas pol. pulks (243. lpp., 345. lpp. u.t.t.) traucē lasītājam pareizu orientēšanos. Iespējams, ka 1944. g. rudens pusē, pēc 2. un 3. pol. pulku ieliešanas viņā, tam radās arī numerācija, bet līdz tam tādas nebija.

Biju šī pulka III btl. k-ris no viņa pirmajām formēšanas dienām 1943. g. augustā, līdz tā pārformēšanai 1944. g. augustā. Grāmatā minētais kapt. Mikelsons (298. lpp.) btl. k-ļa amatu pildīja tikai dažas dienas formēšanās laikā.

Ar Rīgas brīvprātīgo pol. pulka nodibināšanos, tajā iedalītie atsevišķie betl. savu nosaukumu un numerāciju izbeidza, pārvēršoties pulka I, II, III un IV bataljonos.

298. lpp. minētā norāde, ka pulks 4. septembrī pārdēvēts par 1. Rīgas latv. brīvprāt. pol. pulku, varētu zīmēties uz 1944. g. pēc pulka pārformēšanas, bet ne uz 1943. g. septembri, kad pulks formējās.

\*

Viena III btl. kaujas grupas varoņdarba atzīmēšana pulka pavēlē (308. lpp.) prasa tuvāku paskaidrojumu, lai saprastu šī snieguma īsto nozīmi un lielumu. Jau ilgāku laiku atrodoties aizstāvēšanās pozicijās ziemas apstāklos, vācu armijas vadība centās ar izlūkošanas iebrukumiem dažādās frontes vietās iegūt gūstekņus, jo aģentu un gaisa izlūkošanas ziņas norādīja uz tajā iecirknī gatavoto lieluzbrukumu un jaunu sarkanarmijas daļu pievilkšanu. Gūstekņu iegūšanas uzdevums tika pakāpeniski uzdots vācu armijas frontes daļām gan pa labi, gan pa kreisi no mūsu pulka iecirkņa, bet tie nesekmējās. Kārtai pie nākot mūsu pulkam, uzdevumu piešķīra III btl., kas izvēlējās 10. rotu (kom. ltn. A. Salmanis) un tā savukārt izšķīrās par seržantu Augustu Leišupu. Kaujas grupa sastādījās no rotas brīvprātīgajiem vienas grupas sastāvā un sagatavošanās izlūkošanas iebrukumam (ieskaitot balto maskuzvalku pagatavošanu no palagiem) un piemērotāka laika nogaidišanai, prasīja pāris diennaktis. Naktī kaujas grupa izlīda cauri krievu frontei un iebruka kāda vada pozicijās

no aizmugures, tuvcīnā pārvarēja ienaidnieku un atgriezās ar 4 gūstekņiem, to starp 2 instruktori. Rezultāts bija tik pacilājošs, ka vācu divīzijas komandieris personīgi ieradās btl. komandpunktā un pasniedza katram grupas dalībniekam piešķirto II šķ. Dzelzskrustu. Serž. Leišupu šajā pasākumā smagi ie-vainoja un bija jau evakuēts (viņš izveselojās, bet pazaudēja vienu aci). Viņš bija jau agrāk apbalvots ar II šķ. Dzelzskrustu un vācu armijas virspavēlniečības piešķirto I šķ. Dzelzskrustu viņam pasniedza slimnīcā. Šis ir vienīgais gadījums policijas vienībās, kad visa grupa pilnā sastāvā tiek apbalvota ar varonības ordeni.

E. Vērsāns

1/289. lpp. minētais *vltn. E. Tone* nav 1941. g. aizvests, bet noslepkavots jau Latvijā.

2. grāmatas *satura rādītājā* izlaists 273. Ludzas bataljons (skat. 2/252. un 253. lpp.).

3/13. lpp. rakstītais jāpapildina, ka *SS-ogruf. Jekelns* bija ne tikai Latvijas, bet visas Austrumzemes (Ostlandes) augstākais SS- un policijas vadītājs (Höherer SS- und Polizeiführer Ostland) ar sēdeklī Rīgā, kā tas redzams arī no grāmatas tālākā teksta.

3/51. lpp. rakstīta papildina Latviešu leģiona ģenerālinspektora stāba bij. virsnieks — *maj. K. Augstkalns*:

— 9. martā bija paziņojums, ka vācieši piekrituši šādām mūsu prasībām. Latviešu leģions cīnās tikai austrumu frontē pret komūnišiem, vienības formē Latvijas teritorijā un ievada frontē pret Latvijas robežām, bet neizšķirts palicis jautājums par komandējošo sastāvu. Šī iemesla dēļ, mūsu virsnieki neiesaistījās leģiona formēšanā. Lai panāktu virsnieku iesaistīšanu, jo bez tiem formēšana neveicās, ġen. Hansens izdeva pagaidu rīkojumu par ġen. Bangerska un plkv. Silgaila iecelšanu amatos. Ja būtu bijusi SS-reichsfirera pavēle, tad nebūtu bijis pagaidu rīkojums. Domāju, ka tas bija triks, lai panāktu leģiona formēšanu, lai arī kāds būtu faktiskais lēmums par komandējošo sastāvu.

Ģen. Bangerskis un plkv. Silgailis uz pagaidu rīkojuma pamata neuzsāka nekādu aktīvu darbību. Lai jautājumu noskaidrotu, ġen. Dankers ieradās ġen. Hansenā stābā 22. martā. Ģen. Hansen's zvanījis uz Berlīni un itkā saņēmis atbildi, ka vadība piekritusi, visi vienību komandieri, divīzijas komandiešus ieskaitot, būs latvieši. Ģen. Dankers to paziņojis ġen. Bangerskim un plkv. Silgailim, kas ar šo brīdi aktīvi iesaistījās leģiona formēšanā. —

3/112. lpp. minētā Ķeņerālinspektora pavēle Nr. 15 par dienesta pakāpēm ir izdota 1944. g. 23. martā.

3/224. lpp. pie 9. šēmas jāpaskaidro, ka pēc pavēles *maj. Galdījam* Kutkovo un augstiene 80.9 gan bija jāienem, bet pulks šīs vietas nesaņiedza. Doto pavēli pilnīgi izpildīja vienīgi 40. (2. latv.) Imantas pulks *plkv. K. Lobes* vadībā.

3/173. lpp. pieminētā „Ostmedāļa” bija radīta vienīgi 1941./42. g. ziemas cīņām Austrumfrontē. Līdzīgas medāļas nebija ne citās frontēs, ne arī citās ziemās.

\*

3. grāmatu recenzējuši:

*Red. R. Čaks* — Latvija Amerikā, 1975. g. 10. maijā.

*Maj. K. Augstkalns* — Laiks, 1975. g. 28. maijā un  
Londonas Avīze, 1975. g. 13. jūnijā.

*A. Vinčelis* — Latvija, 1975. g. 13. septembrī.

*Plkv. R. Kociņš* — DV Mēnešraksta 1975. g. 4. n-rā devis vērtīgus  
papildinājumus.

## PERSONU RĀDĪTĀJS

- Ābelītis, E., kapr. — 295  
 Ābelīt's H., serž. — 295  
 Ābel'īnš J., serž. — 295  
 Ābēltiņš T., kapt. — 24, 198, 220  
 Āboļiņš E., kar. — 295  
 Āboļiņš V., d-kar. — 295  
 Āboļiņš, vltн. — 94  
 Ābols P., kapr. — 295  
 Ābols T. kapr. — 295  
 Abuls A., serž. — 295  
 Ādamsons V., serž. — 295  
 Ādamsons M., ltn./kapt. — 294  
     295, 298  
 Admidinš H., d-kar. — 295  
 Aizupietis E., kapr. — 295  
 Akmeņkalējs, kapt. — 164  
 Akmens Fr., kapr. — 295  
 Akmentiņš E., kar. — 295  
 Alksnis A., d-kar. — 295  
 Alksnītis A., kapt. — 12  
 Allažs, A., serž. — 295  
 Aleksejs A., d-kar. — 295  
 Alījs A., vltн. — 295  
 Alījs, Dr., ltn. — 198  
 Alsbergs Ž., kar. — 295  
 Althabers T., d-kar. — 295  
 Altroks Ž., kapr. — 295  
 Ameriks A., kapt. — 44, 48, 51,  
     175, 176, 177, 179, 180  
 Ampermanis J., kapr. — 295  
 Ancāns R., ltn. — 295  
 Andersons J., vltн. — 295  
 Andersons J., kar. — 295  
 Andersons M., d-kar. — 295  
 Andersons O., kapr. — 295  
 Andersons, kapt. — 28  
 Andersons — 281  
 Andersons E. — 292  
 Andrejevskis E., d-kar. — 295  
 Ankevics E., pltn. — 250  
 Ansbergs A., kapr. — 295  
 Ansulis A., kapr. — 295  
 Antēns P., vltн. — 294  
 Antoņevics St., kapr. — 295  
 Apenens P., kar. — 295  
 Aperāts K., pltn./plkv. — 130, 132,  
     134, 136, 205, 222, 223, 224,  
     226, 228, 231, 232, 294  
 Aperjots, kar. — 175  
 Apīnis, kapr. — 201  
 Apsalons Ā., kapr. — 295  
 Apse A., ltn. — 295  
 Apsītis J., d-kar. — 295  
 Apsītis A., plkv. — 62, 65, 70, 72,  
     73, 110, 157, 172, 306  
 Apsītis, kapt. — 113  
 Apše A., ltn. — 295  
 Arenkevics A., d-kar. — 295  
 Āriņš V., v-serž. — 295  
 Astics A., kar. — 295  
 Atlacis A., d-kar. — 295  
 Audriņš E., kar. — 296  
 Auermanis E., serž. — 296  
 Augstkalns K., kapt./maj. — 12,  
     34, 35, 37, 157, 159, 320, 333,  
     334  
 Auliņš V., d-kar. — 296  
 Auniņš Kr., kapr. — 296  
 Auziņš, ltn. — 143  
 Auželis A., d-kar. — 296  
 Averss G. — 293  
 Āzis, v.v. — 78  
 Babris, kapt. — 74  
 Bacis E., v-serž. — 296  
 Bachmanis J., ltn. — 296  
 Badums E., kapr. — 296  
 Baiks B., kar. — 296  
 Balcers A., d-kar — 296  
 Bākulis Dr. — 156  
 Balklāvs, d-kar. — 294  
 Balodis J., d-kar. — 296  
 Balodis P., maj. — 12  
 Balodis, Dr.-ltn. — 45, 175

- Baltkājis, žurn. — 152, 159  
 Baltakmens J., pltn. — 125  
 Balputns G., d-kar. — 296  
 Banders A., kapt. — 296  
 Bangerskis R., ģen. — 5, 10, 15, 16,  
     23, 24, 30, 37, 47, 56, 63, 80, 85,  
     90, 93, 95, 101, 102, 103, 106,  
     110, 112, 113, 115, 116, 120,  
     132, 134, 135, 136, 152, 155,  
     157, 159, 160, 207, 211, 243,  
     244, 249, 250, 252, 254, 255,  
     256, 257, 259, 261, 266, 267,  
     268, 269, 270, 271, 272, 276,  
     278, 279, 280, 281, 282, 286,  
     326, 333  
 Barviķis J., d-kar. — 296  
 Baško, Dr.-ltn. — 74  
 Bātiņš, kapt. — 114  
 Batna V., d-kar — 296  
 Baufals A., kapr. — 296  
 Baumanis A., vltn. — 296  
 Baumanis M., kapt. — 296  
 Baumanis V., vltn. — 12  
 Bebris N., pltn. — 62, 65, 67, 71,  
     72  
 Bedrītis A., ltn. — 296  
 Beitelis, vltn. — 28  
 Bekēris J., d-kar. — 296  
 Belruss V., ltn. — 296  
 Belte A., kapr. — 183, 184  
 Bemberis J., kar. — 296  
 Benkens K., d-kar. — 296  
 Bergmanis, v.v. — 192, 239  
 Bergmanis A., serž. — 296  
 Bergs, kapt. — 142, 143, 294  
 Bergmanis P., d-kar. — 296  
 Bergs E., prāv. — 149  
 Bergs A., vltn./kapt. — 90, 309,  
     312  
 Berger, ģen. — 250, 269, 270, 271,  
     272, 273  
 Bergtāls, ltn. — 241  
 Bernāns L., serž. — 296  
 Bernups, v.v. — 241  
 Bērziņš A., d-kar. — 296  
 Bērziņš A., kapr. — 296  
 Bērziņš E., d-kar. — 296  
 Bērziņš Fr., serž. — 296  
 Bērziņš H., kapr. — 296  
 Bērziņš J., kapr. — 296  
 Bērziņš K., d-kar. — 296  
 Bērziņš V., serž. — 296  
 Bērziņš A.J., ltn. — 3, 7, 294  
 Bērziņš, pltn. — 80  
 Bērziņš J., pltn. — 250  
 Bērziņš, ltn. — 198  
 Bērzups O., kapr. — 296  
 Bestmans, kapt. — 111  
 Bielis K., d-kar. — 296  
 Biezais A., kapr. — 296  
 Biezais P., kapr. — 296  
 Biezais Z., kar. — 296  
 Bikass A., serž. — 296  
 Bikaunieks A., kar. — 296  
 Bikaunieks A., v-serž. — 296  
 Biltams J., v-serž. — 296  
 Birkens J., kar. — 296  
 Birkensteins K., serž. — 296  
 Birģelis, vltn. — 172, 206  
 Birkhāns, pltn. — 280  
 Birkmanis, vltn. — 172  
 Birzgalis, kapr. — 175  
 Birze A., v-serž. — 296  
 Birznieks A., kapt. — 296  
 Bisenieks A., kapt. — 296  
 Bisenieks E., serž. — 296  
 Bisenieks E., kapr. — 296  
 Bīskaps, kapt. — 123  
 Bite E., ltn. — 105  
 Bite, kapt. — 90  
 Bite, kapr. — 175, 177  
 Blāķis, kapt. — 172  
 Blaumanis, kapt. — 112, 319  
 Blāzma J., ltn. — 296  
 Blinds E., kar. — 296  
 Blumbergs V., v-serž. — 296  
 Blūmentāls, vltn. — 45  
 Blūms, kapt. — 48, 176, 180

- Blusanovičs J., kapr. — 296  
 Bodnieks P., kapr. — 296  
 Boganovs A., kar. — 296  
 Bogdanovs A., d-kar. — 294  
 Bogdanovs P., kapr. — 294  
 Bonaparts, v.v. — 175, 178  
 Boks, pulkv. — 122, 153, 155  
 Bonzaks J., ltn. — 296  
 Brancis K., serž. — 296  
 Bredow fon., plkv. — 109  
 Breidaks A., d-kar. — 296  
 Brekte, ltn. — 204  
 Bremepelis N., kapr. — 296  
 Breže V., d-kar. — 296  
 Brežinskis E., ltn. — 296  
 Brigaders K., kapt. — 296  
 Brigge, T., plkv. — 127  
 Briedis H., kar. — 296  
 Briedis J., kar. — 211  
 Brants A., serž. — 294  
 Brīvkalns, vlt. — 65  
 Broks R., d-kar. — 296  
 Broks, kapt. — 38  
 Brocis A. — 6  
 Brošs, kapt. — 90  
 Brūgāns R., kapr. — 296  
 Brunners A., kapt. — 280, 296  
 Brūns J., serž. — 294  
 Bullis J., ltn. — 296  
 Bullis J., d-kar. — 296  
 Buļs J., kar. — 296  
 Būmanis H., ltn. — 296  
 Būmeisters V., d-kar. — 296  
 Bunovskis P., kar. — 296  
 Bunte A., kapr. — 296  
 Burchards, kapt. — 107, 154, 155,  
     165, 166  
 Burkevics, ltn. — 29  
 Burka, kapt. — 137  
 Bušs G., kar. — 296  
 Bušveits Ž., serž. — 296  
 Butkus Ž., kapt. — 294  
 Butrimis J., d-kar. — 296  
 Bužs H., ltn. — 296  
 Bumbērs J., vlt. — 294  
 Caune, v.v. — 241  
 Caune N., d-kar. — 294  
 Caune A., kapr. — 296  
 Caunītis O., kapt. — 7, 15, 28, 198  
 Celiņš J., kar. — 296  
 Celle P., pltn. — 124  
 Cerbulis — 280  
 Ceriņš D., ltn. — 296  
 Ceriņš J., kar. — 297  
 Ceriņš V., d-kar. — 297  
 Cielēns F. — 261  
 Ciemiņš R., pltn. — 123, 124  
 Ciemiņš Ž., d-kar. — 297  
 Cincenis P., kar. — 297  
 Circenis A., kar. — 297  
 Circenis Fr., serž. — 294  
 Cirulis, v.v. — 241  
 Cirulis A., kapr. — 297  
 Cirulis E., v-serž. — 297  
 Cirulis K., v-serž. — 297  
 Citers A., kapr. — 297  
 Cironoks R., kapr. — 297  
 Cobs A., kapr. — 29  
 Cordes, vlt. — 301  
 Cubins, vlt. — 172, 173, 240  
 Čaks R., žurn. — 334  
 Čanka R., d-kar. — 297  
 Čate S., kar. — 297  
 Čivnelis, v.v. — 56, 94  
 Čoka, ltn. — 137  
 Coks A., serž. — 297  
 Čudars D., d-kar. — 297  
 Damroze A., kapr. — 297  
 Daqilovs P., v-serž. — 294  
 Dankers A., ģen. — 243, 244, 257,  
     262, 264, 265, 280, 281, 282,  
     286, 289, 291, 333  
 Datavs V., kapr. — 297  
 Daude K., kapr. — 297

- Daudste J., kar. — 297  
 Daugavietis A., ltn. — 297  
 Dauksts, kar. — 96  
 Dāvis, v.v. — 240  
 Dekerts R., d-kar. — 297  
 Dekteris K., ltn./vltn. — 29, 32, 34,  
     200, 201, 204  
 Dēliņš E., kapr. — 297  
 Deperts Fr., serž. — 294  
 Derkevics E., kapr. — 297  
 Didrichsons G., ltn. — 297  
 Dimants A., kapr. — 297  
 Dinkins J., kar. — 297  
 Dīriņš G., kapr. — 297  
 Dokters J., d-kar. — 297  
 Dolfijs, kapt. — 107  
 Dreimanis, vltn. — 29  
 Drekslers, ģen.kom. — 244, 245  
 Drosmanis A., kapr. — 297  
 Drunka J., d-kar. — 297  
 Druvaskalns J., pltn. — 62, 65, 67,  
     74  
 Drubažs A., ltn. — 294  
 Dubrovskis J., d-kar. — 297  
 Dūda P., kapr. — 297  
 Dūka P., kar. — 297  
 Dukaļskis, v.v./ltn. — 200, 201, 202  
 Dukāts V., kapr. — 297  
 Duks A., serž. — 297  
 Duks J., kapr. — 29  
 Duksta H., kar. — 297  
 Dūmiņš A., kar. — 297  
 Dūmiņš A., serž. — 294  
 Dumpis A., ltn. — 297  
 Dürēns A., kar. — 297  
 Dūša J., kapr. — 297  
 Dūte V., ltn. — 297  
 Dvelis V., serž. — 294  
 Dzedušs K., kar. — 297  
 Dzenis J., kapr. — 294, 297  
 Dzenis K., kapr. — 297  
 Dzērve J., d-kar. — 297  
 Dzintars I., d-kar. — 297  
 Dzintars J. — 264
- Eberliņš K., kapr. — 297  
 Ecētājs P., kar. — 297  
 Edelhofs K., serž. — 297  
 Eglājs Fr., vltn. — 297  
 Egerts, Dr. kapt. — 114, 156  
 Eglavas, ltn. — 193  
 Egle, v.v. — 240  
 Eglitis A., v-serž. — 297  
 Eglitis A. — 16  
 Eglitis, kapr. — 214  
 Eglītis, v.v. — 240  
 Eiche-Ozoliņš E., ltn. — 297  
 Einbergs, inž. — 280  
 Eišlers A., d-kar. — 297  
 Eizans S., d-kar. — 297  
 Ekštels P., kar. — 297  
 Elerts R., kapr. — 297  
 Emsiņš V., kar. — 297  
 Endziņš A., vltn. — 48, 54, 56  
 Ercums, kapt. — 48, 59  
 Erdmanis V., kapr. — 297  
 Ezergailis K., kapr. — 297  
 Ezis, A., kar. — 297  
 Ezītis J., v-serž. — 297
- Falījs J., d-kar. — 297  
 Farnāts K., kapr. — 297  
 Felcenbergs A. d-kar. — 297  
 Feldbergs K., d-kar. — 297  
 Filipsons J., kar. — 297  
 Filipsons J., kapr. — 297  
 Fingers R. kapr. — 297  
 Frankovskis A. kar. — 297  
 Freibergs J., ltn. — 297  
 Freibergs, kapt. — 175  
 Freimanis M., ltn. — 297  
 Freimanis A., d-kar. — 297  
 Freimanis, ltn. — 40, 41  
 Freimanis E., vltn. — 95  
 Freimanis, v.v./ltn. — 210  
 Freivalds O., red. — 3,7  
 Frembergs K., v-serž. — 297  
 Frīdenbergs V., kapr. — 297  
 Fridrichsons T., serž. — 297

- Frizenbachs, ģen. — 281  
 Fuchs, Dr. 286  
 Gādigs E., kapr. — 297  
 Gaigals R., ltn. — 297  
 Gaiķis R., serž. — 294  
 Gaiķis, vltн. — 140  
 Gailītis A., ltn. — 297  
 Gailītis Fr., v-serž. — 297  
 Gaitars R., ltn. — 294  
 Galdīņš N., majors — 142, 143,  
     153, 155, 160, 196, 294, 333  
 Gārnis, ltn. — 43  
 Garsils A., serž. — 298  
 Garthe, pltn. — 106, 107, 108, 321  
 Gaujmaliets, vltн. — 113  
 Gavars B., serž. — 298  
 Gebhardts, kapt. — 102, 309, 313  
 Gerberis K., pltn. — 298  
 Gerlinš L., v-serž. — 298  
 Gesling, vltн. — 159  
 Gieseke, vplkv. — 116, 251, 252  
 Ginters, vltн. — 28  
 Ginters, Dr. — 163  
 Goba J., d-kar. — 298  
 Goba J., ltn. — 298  
 Godgovs K., kapr. — 298  
 Goldevics V., kar. — 298  
 Goldšmits J., kapr. — 298  
 Grants V., kapt. — 294  
 Graulis, ltn. — 104  
 Graumanis V., kapt. — 294, 298.  
 Grāvelis V., kapt./maj. — 154, 155,  
     159, 160, 294  
 Grāvītis, ltn. — 192  
 Grensbergs A., d-kar. — 298  
 Grīnbergs, v.v. — 241  
 Grīnbergs T., archib. — 149  
 Grīnbergs J., d-kar. — 294  
 Griķis, pltn. — 80, 82, 85  
 Grosbergs J., kapt. — 123, 124  
 Groza, vltн. — 94, 193, 214  
 Grübe, ltn. — 113  
 Grudulis V., ltn. — 294  
 Grunde, ltn. — 137  
 Grunte, vltн. — 130  
 Gulbis J. — 186  
 Gulbis, vltн. — 200, 221  
 Gusevs, pltn. — 115, 164  
 Hansen, ģen. — 10, 11, 299, 333  
 Hauer, ltn. — 301  
 Hāzners V., kapt./maj. — 21, 24,  
     28, 40, 144, 170, 171, 172, 173,  
     174, 200, 204, 205, 213, 224,  
     226, 227, 228, 232  
 Heilmann, vplkv. — 36, 37, 111,  
     122, 157, 158, 170, 211, 229,  
     230, 232, 233, 240, 241  
 Himmler — 10, 120, 268  
 Hirtess, plkv. — 106, 111, 130, 250,  
     257, 258  
 Hitler — 248  
 Indulēns, kapt. — 56  
 Ijabs P., vltн. — 95, 145, 204  
 Insbergs Kr., kapt. — 74, 80  
 Izwickis J., kapr. — 294  
 Jansons, Dr.-ltn. — 157  
 Jansons, pltn. — 21, 106, 124, 258,  
     301  
 Jansons, Dr.-vltн. 114  
 Jansons Ž., kapt. — 133, 134, 294  
 Jansons, kapr. — 210  
 Jansons, kar. — 175  
 Jansons R., serž. — 298  
 Jahnke, plkv. — 222, 231, 237  
 Janovskis E., d-kar. — 298  
 Janums V., plkv. — 20, 37, 42, 43,  
     45, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 56,  
     57, 61, 95, 98, 174, 180, 183,  
     206, 207, 208, 229, 231, 232,  
     237, 238, 305  
 Jasaitis K., d-kar. — 298  
 Jaška P., kar. — 298  
 Jaunkalns, vltн. — 24  
 Jaunliniņš, kapt. — 155

- Jaunsils, kapt. — 155, 298  
 Jauntirāns, vltн. — 34, 36, 170, 200  
 Jaunzemis St., kar. — 298  
 Jaunzemis A., kapr. — 298  
 Jaunzemis E., d-kar. — 298  
 Jaunzemis J., serž. — 298  
 Jaunzemis J., kapr. — 298  
 Jaunzemis Kr., vltн. — 294  
 Javošs E., serž. — 298  
 Jēgers V., kapr. — 298  
 Jefimovs N., d-kar. — 298  
 Jēkabsons G., d-kar. — 298  
 Jeckeln, ģen. — 10, 38, 108, 111,  
     115, 116, 117, 118, 119, 120,  
     129, 132, 134, 135, 238, 250,  
     251, 252, 253, 256, 264, 266,  
     267, 268, 276, 277, 286, 287,  
     288, 327, 330, 333  
 Jēlnieks I., kar. — 298  
 Jeļinevskis V., ltn. — 294  
 Jermaks V., d-kar. — 294  
 Ješus V., ltn. — 298  
 Jīrgensons E., serž. — 298  
 Johansons G., ltn. — 298  
 Jonāns St., kapr. — 298  
 Josts A., kar. — 298  
 Juka, ltn. — 36  
 Jukovics V., ltn. — 294  
 Jukums P., kar. — 298  
 Jumis Ž., d-kar. — 298  
 Junkers R., ltn. — 298  
 Juraidis, vltн. — 193, 298  
 Jurģelis P., kar. — 298  
 Juriševskis J., vltн. — 298  
 Jurko, pltn. — 161, 331  
 Jurušs A. d-kar — 298  
 Justs J., d-kar. — 298  
 Juška P., kar. — 298  
 Jüttner, ģen. — 12, 107, 300, 310,  
     322  
 Kāgis J., kar. — 298  
 Kaimiņš B., kar. — 298  
 Kairišs K., kar. — 298  
 Kāķis G., d-kar. — 298  
 Kaktiņš C., ltn. — 298  
 Kalējs A., kar. — 298  
 Kālēns, kapt. — 38, 41, 52, 94  
 Kallītis E., ltn. — 298  
 Kalmanis E., d-kar. — 298  
 Kalnājs T., ltn. — 298  
 Kalniņš A., serž. — 298  
 Kalniņš A., serž. — 298  
 Kalniņš J., v-serž. — 298  
 Kalniņš P. — 261, 262  
 Kalns A., v-serž. — 298  
 Kalvāns St., kapr. — 298  
 Kalvāns J., v-serž. — 294  
 Kalviņš E., d-kar. — 294  
 Kampars E., serž. — 298  
 Kampe J., ltn. — 143, 144, 294  
 Kaņeps, kapr. — 96  
 Kāpostiņš Ž., serž. — 298  
 Karelis J., kapr. — 298  
 Karelis I., ltn. — 298  
 Kārkliņš J., kar. — 298  
 Kārkliņš, ltn. — 165, 168  
 Karlsons N., pltn. — 269, 271, 278,  
     286  
 Kaukulis, kapt. — 121  
 Kazīņš A., d-kar. — 294  
 Kažoks, v-serž. — 175  
 Keitels ģfeldm. — 269  
 Kesler, plkv. — 109, 125  
 Kīkulis J., pltn. — 125  
 Kīkuts, kapt. — 155  
 Kīlitis J., kapt./maj. — 62, 65, 73,  
     188, 191, 209, 210, 212, 232,  
     233, 234, 235, 236, 238, 239  
 Kīrchensteins — 282  
 Kīrkums J., vltн. — 294  
 Kīrsis M., kapt. — 126  
 Kīrsis, ltn. — 102, 134  
 Kīršfelds, v.v. — 241  
 Kīršteins, kapt. — 113  
 Kīsle, ltn. — 85  
 Kīaviņš, vltн. — 74  
 Kīaviņš A., kapt. — 95, 99, 311

- Kļaviņš, ltn. — 200  
 Kļaviņš K., kapt. — 294  
 Kleinbergs, kapt. — 186, 189  
 Klett, vltн. — 130, 133  
 Kliks, kapt. — 164  
 Klimovičs, d-kar. — 60  
 Klinsons, ltn. — 212  
 Klemers, plkv. — 159  
 Knebel, maj. — 49, 190, 311, 314  
 Kovaljevskis P. — 282  
 Kociņš R., maj./pltn. — 130, 131,  
     152, 153, 155, 334  
 Kramsteins, ltn. — 210, 233, 234  
 Krastiņš, ltn. — 192  
 Krastiņš, plkv. — 250  
 Krasts P., kapt. — 294  
 Krauklis M., v-serž. — 294  
 Krebs, ltn. — 193  
 Krīgers, ģen. — 112, 116, 119, 251,  
     252, 253, 258, 259, 268, 328,  
     331  
 Krimelis, ltn. — 192  
 Kriņķis A., plkv. — 14, 15, 18, 20,  
     21, 22, 24, 25, 28, 30, 35, 37, 38,  
     95, 98, 103, 110, 169, 170, 198,  
     204, 205  
 Krūka E., ltn. — 94, 193, 239  
 Krūze, ltn. — 102, 176  
 Kubuliņš, ltn. — 43, 56, 175, 178  
 Kukulis, kapr. — 201  
 Kurelis, ģen. — 279  
 Kundziņš L., prāv. — 267  
 Kvālbergs P., kapt. — 187, 294  
 Kvēps A., v.v. — 71  
 Kviestīņš V., vltн. — 294  
  
 Lācis O., serž. — 294  
 Lācis V. — 282  
 Lagzdiņš S., kapt. — 125  
 Laivinš V. — 264  
 Lamberts K., vltн. — 294  
 Lanka, vltн./kapt. — 28, 170, 198  
 Lapainis P., kapt./maj. — 137, 153  
 Lauris K., d-kar. — 294  
  
 Laux, ģen. — 286  
 Lazdiņš, serž. — 138  
 Lazdiņš, v.v. — 200  
 Lazdusieds J., kapt. — 62, 74  
 Lediņš, Dr.-pltn. — 279, 280  
 Leimanis N., vltн. — 65  
 Leimanis — 286  
 Leimanis, kapt. — 210  
 Leišups A., serž. — 294, 332, 333  
 Leitass, ltn. — 137  
 Leitītis J., ltn. — 233, 234  
 Lejnieks, ltn. — 100  
 Libietis, Dr.-ltn. — 94  
 Līdeks, ltn. — 200, 202  
 Līdums, kapt. — 24, 32, 36, 169,  
     202, 204  
 Liepiņš, kapr. — 214  
 Liepiņš, kapt. — 121  
 Liepiņš, plkv. — 121  
 Liepiņš A., māc. — 149  
 Lindemann, plkv. — 269, 280, 281  
 Liniņš, kapt. — 200  
 Liniņš, pltn. — 80  
 Litje — 281  
 Lobe K., pltn./plkv. — 143, 151,  
     153, 172, 196, 218, 231, 294,  
     333  
 Ločmelis J., serž. — 294  
 Ločs — 240  
 Lose — 281  
 Lūsis J., kapt. — 102, 104  
 Luturs V., kapt. — 125  
  
 Mačeks, maj. — 178, 179  
 Makovskis, vltн. — 94, 214  
 Maktenieks, kapt. — 114  
 Mamis, v.v./ltn. — 210, 212, 233,  
     234, 235  
 Mateass A., kapt. — 85, 294  
 Mednis, kapt./maj. — 37, 152, 267  
 Mednis, kapt. — 127  
 Meders, kapt. — 68, 69  
 Meidrops, v.v. — 241  
 Meija O., pltn. — 294

- Meijers, kapt. — 276  
 Melceris N., kapt. — 106, 107, 315  
 Mencis, kapt. — 187, 189  
 Meyer, kapt. — 64, 65, 114  
 Mežals A., ltn. — 137  
 Miglāns, v-serž. — 295  
 Miezis — 281, 282, 283  
 Miezis, kad. — 211, 212  
 Miesner, maj. — 35  
 Michalik, vltn. — 47, 48  
 Millers, Dr. ltn. — 226  
 Model, ģpulkv. — 31, 38, 119, 211,  
     281  
 Morovskis, Dr.-ltn. — 156  
 Mucenieks, kapt. — 211  
 Muižnieks, vltn. — 210  
 Muižnieks R., pltn. — 121  
 Muncis, ltn. — 48  
 Müsiņš K., serž. — 295  
  
 Navickis, kapt. — 126  
 Neilands, ltn. — 175  
 Neimanis O., pltn. — 250  
 Noviks — 282  
  
 Obwurzer fon., vplkv. — 106, 109  
 Odiņš K., ltn. — 165  
 Opmanis, pltn. — 126  
 Opmanis H., serž. — 295  
 Osis R., plkv. — 120  
 Osītis, v.v. — 128  
 Osītis, Dr. — 156  
 Oškalns G. — 264  
 Ozoliņš J., kapt. — 28, 29, 32, 34,  
     127, 170  
 Ozoliņš, vet.-ärsts, ltn. — 114  
 Ozoliņš, v.v. — 128  
 Ozoliņš F., serž. — 295  
 Ozoliņš R., v-serž. — 295  
 Ozols, ltn. — 107, 186  
 Ozols R., vltn. — 140, 143, 145,  
     196, 295  
 Ozols J., kapt. — 295  
  
 Pabērzs K., serž. — 295  
 Pabērzs, Dr.-ltn. — 198, 205  
 Paeglis, kapt. — 121  
 Pārups, vltn. — 48  
 Pauluks K. — 261  
 Pavasars Br. — 292  
 Pavlovskis, kapt. — 137  
 Peciņš, ltn. — 214  
 Peters, maj. — 240  
 Petersons, ltn. — 128  
 Petersons H., ltn. — 295  
 Piklers fon Burghaus, ģen. — 10,  
     30, 36, 37, 49, 51, 65, 72, 258,  
     304, 305, 306, 307, 320  
 Pīmanis R., vltn. — 124  
 Pfeffer-Wildenbruch, ģen. — 153,  
     156, 159  
 Plaskins, kapt. — 208  
 Platacis, ltn. — 187, 210  
 Plensners A., plkv. — 119, 196,  
     197, 217, 218, 261, 262, 266,  
     267, 286, 290  
 Plūmanis K., pltn. — 127  
 Pommers, kapt. — 21, 22, 28, 29,  
     102, 104  
 Pomrēns, kapt. — 112, 233, 239  
 Prātiņš, ltn. — 137  
 Praudiņš, kapt. — 253  
 Preijers, ltn. — 137  
 Priedītis, kapt. — 94  
 Prīmanis M., prof. — 265  
 Puisāns T., lan. — 200  
 Puleksis E., kapr. — 295  
 Purīņš, Dr.-ltn. — 152, 156, 157,  
     159  
 Purīņš, ltn. — 128  
 Purmalis J., kapt. — 29, 200, 206,  
     220, 221  
  
 Rabenko A., vltn. — 295  
 Rags, vltn. — 220  
 Raipalis, vltn. — 43  
 Ramanis, ltn. — 241  
 Rancāns, bīskaps — 261.

- Ratermanis — 278  
 Rēbergs, kapt./maj. — 35, 76, 77, 84  
 Reboks J., serž. — 295  
 Reimanis E., ltn. — 95  
 Reinhardts — 286  
 Reiners, vltн. — 133, 135  
 Reinholds, v-serž. — 18  
 Reinholds V., kapt. — 295  
 Reinbergs, Dr.-ltn. — 235, 239  
 Rein, ġen. — 178, 179  
 Reķelis, vltн. — 65, 74  
 Reskājs, serž. — 211, 212  
 Resler, maj. — 269, 270, 272  
 Ritums A., Dr.-ltn. — 65  
 Robežnieks K., kapt. — 124  
 Robinš M., kapt. — 170, 171, 200, 204  
 Rode, Dr.-kapt. — 156  
 Roga, ltn. — 65  
 Rozenbergs A., 244, 245, 249, 265, 269  
 Rubenis, maj. — 26, 29, 41, 52, 53, 112, 113, 169, 170  
 Rublovskis J., Dr.-maj. — 95  
 Ručs K., māc. — 267  
 Rudzītis, vltн. — 209  
 Rudzītis, kapt. — 161, 163  
 Rückler, Graf — 303  
 Rukers V., kapr. — 98  
 Rullinš, kapt. — 43, 48  
 Rutkasts A., vltн. — 172  
 Salmenis A., ltn. — 332  
 Salna A., vltн. — 295  
 Samiņš A., kapt. — 123  
 Sāmsons V. — 264  
 Saulītis, pltn. — 137, 165, 168  
 Savickis J., prāv. — 267  
 Sikaters, kapt. — 104  
 Silgālis A., plkv./vplkv. — 10, 12, 37, 38, 72, 152, 157, 170, 171, 190, 192, 207, 210, 217, 267, 277, 318, 333  
 Siliņš, ltn. — 137  
 Siliņš, pltn. — 42, 48  
 Siliņš J., kapt. — 125  
 Siliš, vltн. — 319  
 Skaislauks V., plkv./vplkv. — 37, 38, 74, 76, 80, 159, 295, 303  
 Skrauja A., maj. — 295  
 Skruzmanis, ltn. — 144, 145  
 Skudrulis, pltn. — 42, 43, 109, 111, 172, 173, 204, 319  
 Skudra, kar. — 202  
 Skuja, ltn. — 43, 231  
 Skujenieks, ltn. — 24, 198  
 Skurbe, plkv. — 250  
 Smiltnieks, kapr. — 192  
 Sommer, pulkv. — 156  
 Sotnieks, vltн. — 174, 175  
 Spalviņš P., vltн. — 295  
 Spāde J., vltн. — 90, 93, 302  
 Sprogis A., vltн. — 102, 104  
 Srogis A., kapt. — 72, 186, 187  
 Sprungs, vltн. — 111  
 Stiprais O., kapt. — 123  
 Stīpnieks E., kapt./maj. — 134; 192, 294, 295  
 Straume, v.v. māc. — 267  
 Strauts, kapt. — 193  
 Strauts A., ltn. — 43  
 Strautnieks, ltn. — 137  
 Strazdiņš E., ltn. — 165  
 Strazdiņš, kapr. — 214  
 Strazdiņš, kapt. — 226, 227  
 Strazdiņš V., vltн. — 48, 102, 104  
 Strazds E., kar. — 211  
 Sūka, vltн. — 130  
 Suka V., serž. — 295  
 Svinne, ltn. — 137  
 Šalcs J., d-kar. — 295  
 Šeibeliš G., vltн./kapt. — 145, 295  
 Sels, pltn. — 80  
 Serers, ġen. — 71, 190  
 Sittenhelms, maj. — 175, 178

- Šmidts, vltн. — 187, 210, 233,  
     234  
 Šmits, maj. — 26, 62, 109, 110,  
     111, 172, 317, 319, 320  
 Šmits, kapt. — 121  
 Šnēbergs K., kapt. — 295  
 Šneidemanis, d-kar. — 295  
 Šolcs, ġen. — 258  
 Štrekenbachs, ġen. — 123, 153, 196  
 Šulcs, plkv. — 84  
 Šulcs, kapt. — 121  
 Šuldt, vplkv./ġen. — 130, 141, 241,  
     258  
 Šūmanis — 278  
 Šustins — 282  
 Švābs, ltn. — 105  
 Švanvebers, vltн. — 163  
 Švarcbachs, kapt. — 80  
 Tamanis, ltn. — 137  
 Taube, pltn. — 136, 151, 152, 153,  
     196  
 Tauriņš, vltн. — 200  
 Telmanis, vltн. — 200  
 Tēraudiņš, ltn./vltн. — 73, 209  
 Tervītis J., vltн. — 65, 102  
 Teuermans, plkv. — 112  
 Tidemanis, vltн. — 209  
 Tiedjens, Dr., plkv. — 156, 157  
 Tillers, Dr.-ltn. — 28  
 Timrots, ltn. — 86  
 Titus, kapr. — 58, 60  
 Tone E., vltн. — 333  
 Traut, pltn. — 37  
 Traniņš, ltn. — 134  
 Trautmanis N., d-kar. — 295  
 Treics, ltn. — 39  
 Treicis, ltn. — 200  
 Trēziņš L., kapt./maj. — 101, 103,  
     104, 105, 164, 198, 304  
 Unterbergs, v.v. — 175, 178, 179  
 Upenieks, ltn. — 198  
 Uršteins O. — 16  
 Vāliniņš, ltn. — 56  
 Vanags A., ltn. — 95  
 Vāls, maj. — 114  
 Valters A. kapr. — 295  
 Veckalniņš, pltn. — 114, 212  
 Veide Br., serž. — 99  
 Veidemanis, vltн. — 233  
 Veiss V., plkv. — 119, 122, 130,  
     134, 140, 142, 146, 147, 148,  
     149, 150, 151, 154, 155, 169,  
     241, 294, 295  
 Vērsāns E., kapt. — 333  
 Vētra M. — 149  
 Vidzirkste, kapt. — 21, 28  
 Viķsne, pltn. — 21, 24, 28, 29,  
     173, 205, 209  
 Vilks, vltн. — 130, 155, 171  
 Vilmanis, vltн. — 140  
 Vilnis A., vltн. — 295  
 Vinčelis A. — 334  
 Vinters, kapt. — 90  
 Vitenšteins, ltn. — 137  
 Vitmeijers, vltн. — 114  
 Vitoliņš, kapt. — 21  
 Vitols, vltн. — 211  
 Voitkuss, māc. — 267  
 Volks, kapt. — 179, 180  
 Vunderlich, maj. — 175  
 Zākis J., ltn. — 21, 198  
 Zākis, pltn. — 290, 291  
 Zaļais, kapt. — 28, 200  
 Zalzmanis — 280  
 Zālīte, kapt. — 112  
 Zālīte, Dr. — 91, 92  
 Zēgners J., ltn. — 24, 37, 47, 63,  
     80, 90, 101, 110, 112, 152, 161,  
     163, 279  
 Zēmelis, vltн. — 143, 196  
 Zemitis V., serž. — 295  
 Zeniņš, plkv. — 72, 187, 188, 189,  
     190, 209, 231, 232, 238  
 Ziebergs, kapt. — 100  
 Ziedainis M., vltн. — 295

- Ziemelis, kapt. — 24, 37, 47, 90,  
101, 211 Zvaigzne, v-serž. — 176  
Ziemelis A., kapr. — 295 Zvaigzne J., pltn. — 126  
Āīlūzis, kapr. — 96 Zvejnieks — 282, 286  
Ziverts, pltn. — 279 Zvirbulis H., pltn. — 250  
Zukulis, vltn. — 210, 233 Žukovskis, vltn. — 176



## S A T U R A R Ā D I T Ā J S

Pirma triju grāmatu saturs	2
Gen. Bangerskis — No pirmajām latviešu aizsardzības vienībām	5
A. Brocis — No ierakumiem miglā celas stāvi	6
<b>PRIEKŠVĀRDS</b>	<b>7</b>
<b>15. (1. LATV.) DIVĪZIJAS FORMĒŠANA UN CIŅAS NOVO SOKOĻNIKU UN REDJAS UPES RAJONĀ</b>	<b>9</b>
32. (3. latv.) grenadieru pulks	14
32. (3. latv.) gren. pulka izbraukšana uz fronti un ciņas	26
33. (4. latv.) grenadieru pulks	42
33. (4. latv.) gren. pulka izbraukšana uz fronti un ciņas	48
34. (5. latv.) grenadieru pulks	62
34. (5. latv.) gren. pulka izbraukšana uz fronti un ciņas	66
15. artilerijas pulks	74
15. artilerijas pulks dodas uz fronti	84
15. zenitartilerijas divizions	90
15. izlūku bataljons	93
15. sapieņu bataljons	95
15. sakaru bataljons	100
15. prettanku divizions	101
<b>PAPILDINĀJUMU UN APMĀCĪBU VIENĪBAS</b>	
15. SS gren. apm. un papildinājumu brigāde	106
15. apmācības un papildinājumu bataljons	
3. Apmācības pulks	109
15. lauku papildinājumu bataljons	
Sardžu bataljons Rīgā	112
Dienesta vienības	113
<b>IENAIDNIEKS ATKAL TUVOJAS LATVIJAS ZEMEI</b>	
Latviešu robežapsardzības pulki	115
1. latviešu robežapsardzības pulks	121
2. latviešu robežapsardzības pulks	123
3. latviešu robežapsardzības pulks	124
4. latviešu robežapsardzības pulks	125
5. latviešu robežapsardzības pulks	126
6. latviešu robežapsardzības pulks	127
<b>2. LATVIEŠU BRIGĀDI PĀRFORMĒ PAR 19. (2. LATV.) DIVĪZIJU</b>	
Brigādes 1. un 2. apmācības pulki	129
2. apmācības pulka formēšana	132
<b>VI LATV. KORPUSS PANTHER POZICIJĀS PIE VEĻIKAJAS UPES</b>	
19. (2. latv.) divīzija	139
42. (1. latv.) gren. pulks	139
Pulkv. V. Veisa nāve	146
43. (2. latv.) gren. pulks	151
44. (6. latv.) gren. pulks	152
19. artilerijas pulks	159

19. zenītartilerijas divizions	161
19. prettanku divizions	164
19. sapieū bataljons	165
15. (1. latv.) divīzija	
32. (3. latv.) gren. pulks	168
33. (4. latv.) gren. pulks	174
34. (5. latv.) gren. pulks	186
15. artilerijas pulks	191
15. izlūku bataljons	192
15. sapieū bataljons	193

## VI LATV. KORPUSS BARDOVO—KUDEVERAS POZICIJĀS

15. un 19. divizijas Bardovo—Kudeveras pozicijās	195
42. (1. latv.) gren. pulks	195
43. (2. latv.) gren. pulks	196
32. (3. latv.) gren. pulks	197
33. (4. latv.) gren. pulks	206
34. (5. latv.) gren. pulks	209
15. artilerijas pulks	213
15. izlūku bataljons	213

## VI LATV. KORPUSA ATKĀPŠANĀS UZ LATVIJAS ROBEŽĀM

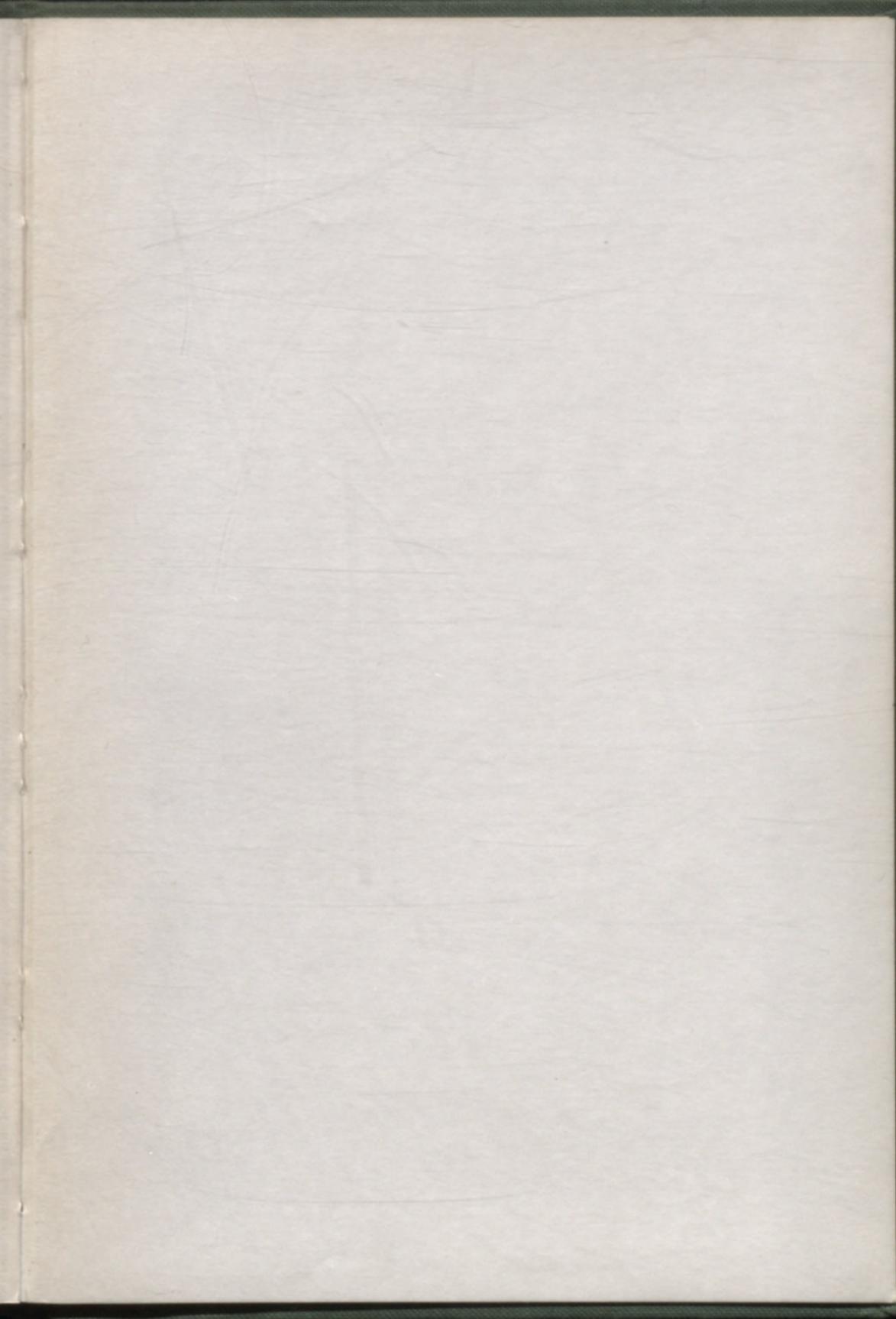
19. (2. latv.) divīzija	216
15. (1. latv.) divīzija	218
32. (3. latv.) gren. pulks	218
Pltn. Aperāta kaujas grupas darbība	222
33. (4. latv.) gren. pulks	229
34. (5. latv.) gren. pulks	232
15. izlūku bataljons	238
15. izlūku bataljona atjaunošana un aizbraukšana uz Vāciju	240

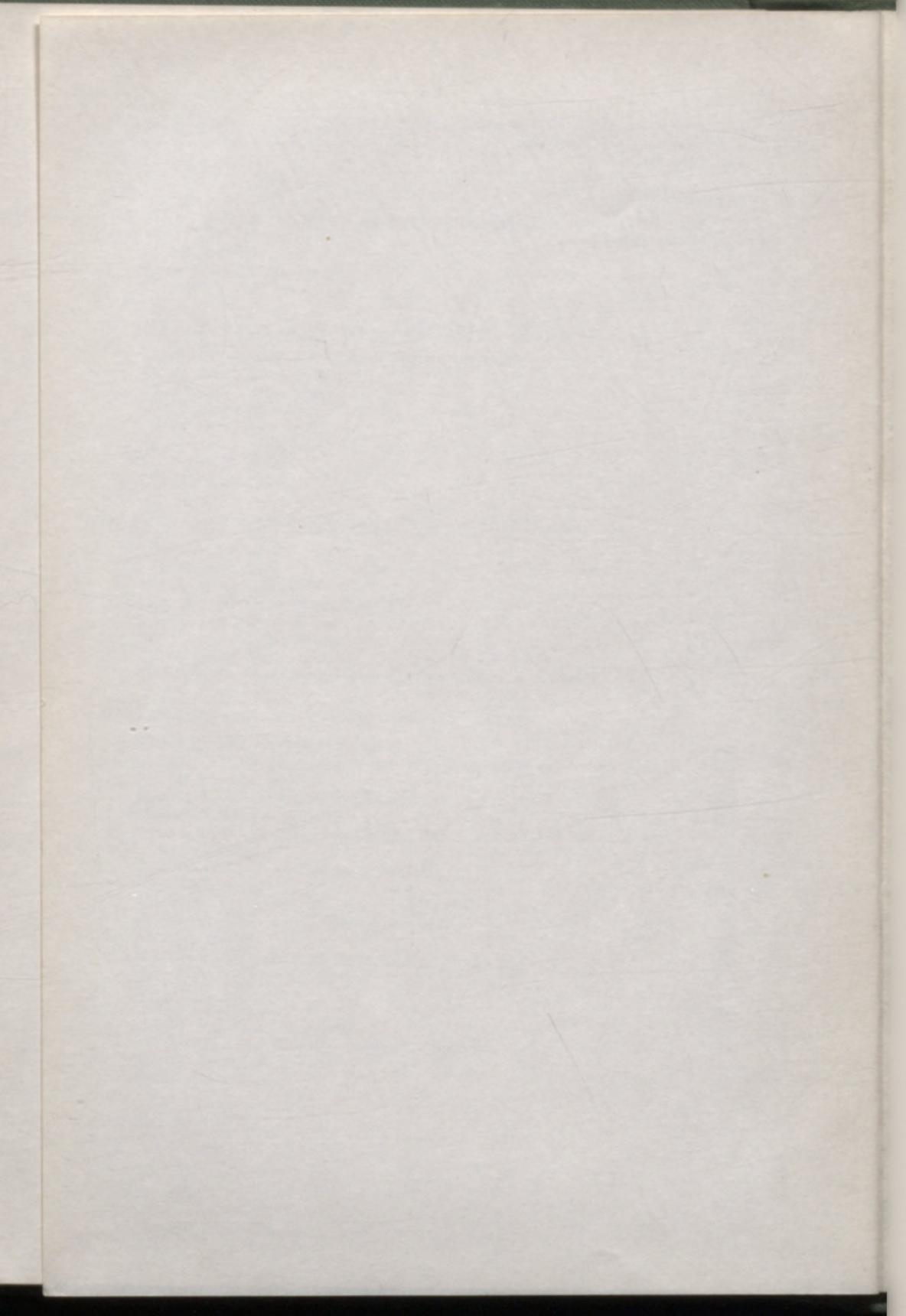
## IENAIDNIEKS ATKAL TUVOJAS LATVIJAS ZEMEI

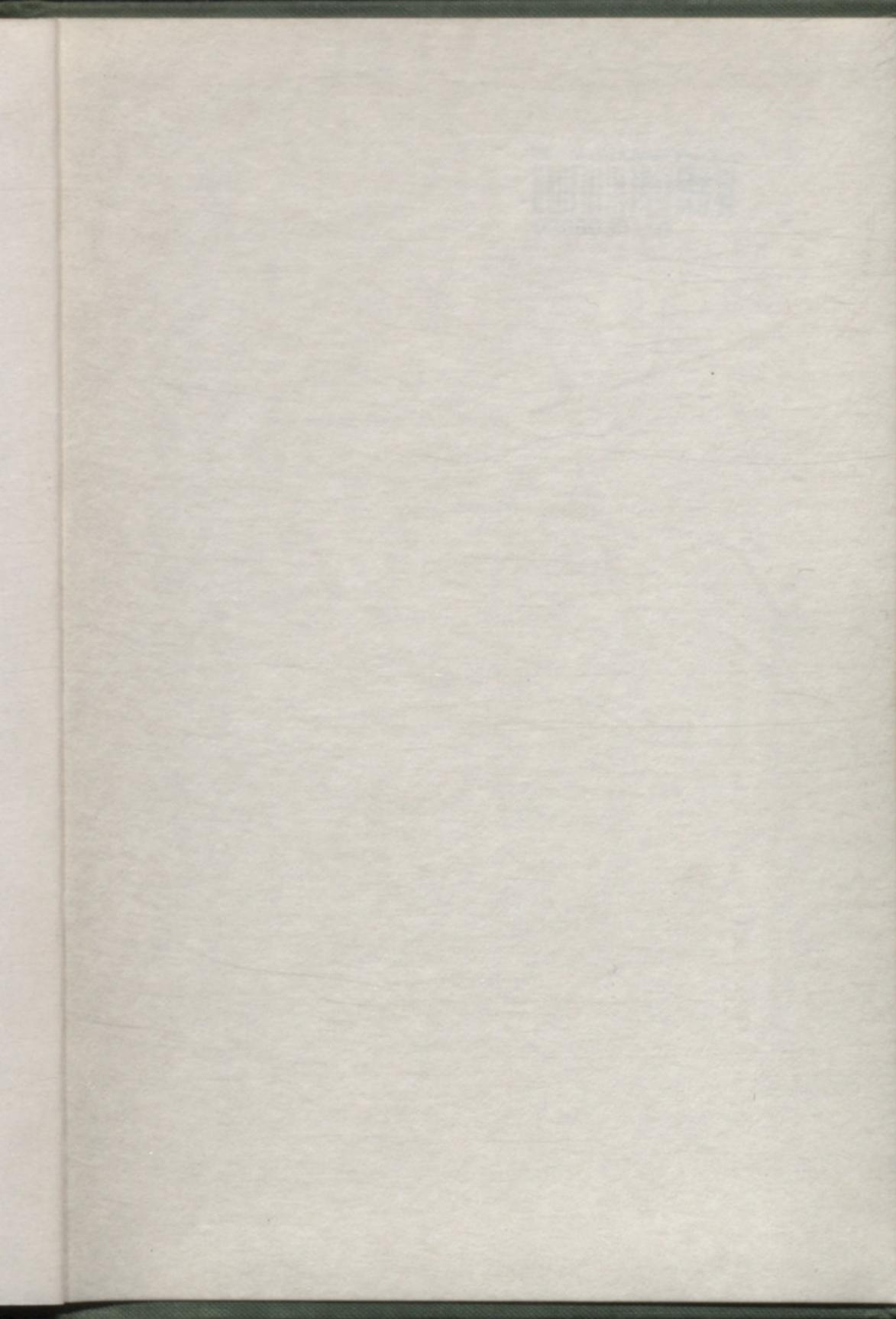
Slodze latviešu vadītājām personām	243
Generālis O. Dankers Pašpārvaldes 1. generāldirektors	243
Alfrēds Rozenbergs Rīgā	244
Kaņa apriņķu pārvalžu nodibināšana	250
Latviešu virsnieku trūkums	251
Generālinspektora gen. R. Bangerska saruna ar ieroču-SS pavēlnieku Austrumzemē	257
Latviešu politisko darbinieku iesniegums	259
Nedrošība pieaug	262
Iesaukšana darba dienestā un armijas izpaligos	265
Generālinspektora stāba priekšnieka maiņa	266
Kaļavīru mācītāji	267
Himlera bargā vēstule Jekelnam	268
Gen. Bangerskis otrreiz Berlīnē	269
Apcietināto bataljoni	276
Sevišķā kaņa tiesa	277
Pašpārvaldes protokoli stāsta	280
Stāvoklis Latvijas—Krievijas pierobežas pagastos	233
Ziemeļu fronte jānotur	285
Totālā mobilizācija	288

Latviešu līdzdaliba Otrā pasaules križā un zaudējumi	289
Krievu palidzības darbs	291
Mūsu varoņi	294
<b>PAPILDINĀJUMI</b>	<b>299</b>
Pirmais grāmatu papildinājumi un labojumi	332
Personu rādītājs	335









172  
1

102.

LATVIJAS NACIONALĀ BIBLIOTEKA



0306030118

